

SPISY

JANA KOLLÁRA

DÍL DRUHÝ

VÝKLAD KU SLÁVY DCEŘE

V PRAZE

Nákladem knihkupectví: I. L. Kober

1862.

J. Morávek

VÝKLAD

ČILI PŘÍMĚTKY A VYSVĚTLÍVKY

KU

SLÁVY DCEŘE

OD

JANA KOLLÁRA

V PRAZE

NÁKLADEM KNIHKUPECTVÍ: I. L. KOBER

1862.

Tisk Kat. Jeřábkové v Praze 1861.

Předmluva.

Skladatel těchto básní požádán byl nejprvé od svých přátel, potom i od vzdálenějších čtenářů o výklad a objasnění některých míst ve Slávy Dceře, on žádosti jejich vyhověti se snažil, a tak povstaly pomalu tyto přímětky a vysvětlivky, o nichž předkem vyznati musí, že ho aspoň trojnásob více práce a času stály, nežli sám text, jejž vysvětlují. On sám sice takovou báseň za nedokonalou pokládá, která komentáře potřebuje; mezi tím předce často i tu, ne tak na spisovatele, jako na čtenářstvo a jiné okolnosti, vina padnouti může. U jiných vzdělaných národů na př. Anglů, Francouzů byly by ovšem tyto výklady zbytečné, a bohdá že někdy i u našich potomků budou. Ale v našem národu, jaký nyní jest, potřebné jsou, ne toliko pospolitým, ale i učenějším čtenářům. Při našem zajisté vychovávání, jak domácím tak školském, neučíme se ani slavským dějinám a starotinám, ani slavskému bájesloví, ani slavskému zeměpisu, ani slavské mluvnici a řeči, tak že není divu, jestli náš národ sobě samému cizý jest, jsa, co do národní vzdělanosti, jen samému sobě a náhodě zůstaven. Proto v našem národu musí býti básník spolu i vykladačem, chceli, aby se mu roz-

umělo. Znám, že při mnohém čtenáři ještě i tyto výklady a vysvětlivky vysvětlovatele potřebovati budou: ale slušná věc jest, aby i čtenář, když se mu cesta trochu proklestí, potom sám vlastních nohou svých užíval.

Tito zde poznačení spisovatelé, knihy a místa nejsou přivedeni všudy jako *studnice*, nýbrž častěji jen jako pomůcky a pochodně srozumitelnosti, aneb toliko jako svědkové, soudcové, potvrzovatelé, ospravedlitelé aneb obšírnější vyjadřitelé toho, co v básni podotknuto Samy znělky zrodily se nejvíce ve mládeneckém věku, pod šírým nebem, na cestách, bez knih, ve škole samovidnosti a zkušenosti: tyto výklady v pozdějších rocích a knihovnách. Někde se musela jedna výpověď téhož spisovatele i dvakráte na rozličných místech, v témž sice smyslu, ale v rozličném potahu přivesti. Jestliby se někdo zeptal: proč tak mnoho cizých neslavských pramenů váženo? odpověď jest, poněvadž v naší řeči málo psáno. Pravopis každému vlastní ponechán, odtud hned Teutsch, hned Deutsch. Zřídka překládáno, původní text přivozován dílem pro věrnost smyslu, dílem pro uvedení do běhu a známosti klassických, našeho národu se týkajících, míst.

Přímětky a vysvětlivky.

ZPĚV I.

S Á L A.

Značka 1.

V. 4. „Miliduch.“ Historici toto jmeno rozličně píší, *Miliduch*, *Miliduoch*, *Miliduchius*, *Milioduch*, *Miliduohe*, *Milidruh*, *Milidruch*. Básník zde vyvolil to, které se v letopisech nejčastěji nachází. O něm píše *Naruszevicz v hist. nar. pols. T. 1. Ks. IV. p. 768.* „W roku 816 opisnią Kroniki Franków i Saskie wyprawę Ludwika przeciwko Syrbom, których królik imieniem *Miliduch* przed dziesięciu laty w woynie przeciwko Karlowi Wielkiemu zginął.“ Srov. *Pelcel, Kron. Čes. D. I. str. 103.* „Císař Karel Veliký vida, že sobě Čechů podmaniti nemůže, dokud Srbové, jejich sousedé, přemoženi nebudou, vypravil vojsko do jejich země. Onit se ovšem na odpor postavili, ale v bitvě přemoženi byvše i vůdce svého *Miliduch* řečeného v bitvě ztratili.“ Srov. *Annales Lauresh. ad An. 806.* „Carolus M. Carolum filium suum in terram Slavorum, qui dicuntur Sorabi et sedent super Albim fluvium cum exercitu misit, in qua expeditione *Miliduoch* Slavorum dux interfectus est.“ Zmínka se činí o něm ještě i v následujících spisech: *Annal. Franc. ad A. 806. Eginhard ad A. 806. Annal. Metenses ad A. 806.*

Pozn. vydav. Viz o tom Šafaříkovy slovanské starožitnosti na str. 816.

Znělka 2.

V. 11. „Milovnice libých znění“ t. j. rýmů, o nichž polský básník *Dmochowski*, *Szt. R. 4.* takto zpívá:

„Rym naywiększa dzisieyszych wierszów iest ozdoba, Nie wiem, czy się wiersz komu bez rymu podoba.“

Slavská, obzvláště česká řeč tak jest šťastná, že se ve všech poetických formách, starých i nových, klasických i romantických svobodně hýbati může: hexametry i alexandriny, pentametry i ottavyrymy, safické verše i sonety, rhythmus i časoměrnost i rymování, všecko se v ní výborně zdaří. Slavská řeč převyšuje mnohé evropské jak bohatstvím tak i rozmanitostí rýmů; nebo netoliko každý kořen, a každé slovo samo v sobě, ale i každá deklinace a konjugace, každý počet, pád a čas nové rýmy jednoho a téhož slova poskytuje, k. p. *jasný-časný*, jas*ného*-čas*ného*, jas*nému*-čas*nému* a. t. d. Německá řeč, proto že se málo deklinací a pádů v ní nachází, má jednozvučné a nepříjemné rýmy, které se nejvíce na *en* skončují, k. p. *leben-heben*, *werben-sterben*. Tak německý překladatel jeden Petrarkův verš takto přeložil: „*Deren Augen Heiden machen blühen*“, o němž jeho soudce praví, že je to „gräulich, um der fünffachen Endungen in *en*.“ — I nejlepší němečtí básníci Göthe, Schiller, Wieland, mají předce zhusta celé dlouhé básně, ve kterých žádného jiného rýmu na konci veršů nenalézáme, než ustavičné *en* a *en*. *Bürger* píše: „Der Kukkuk möge zwei Drittel holen von dem E im Deutschen.“ — Francouzské a anglické rýmy urážejí nejen ucho ale často i oko, k. p. *Rich. Bently* užívá v přeložení Horáce tyto rýmy: *explore-soar*, *rites-nights*, *rise-decries*, *he-sea* a t. d. — *Václ. Písecký*, v *Dobr. Gesch. d. b. L. S. 355.* „Rým latina nerada trpí a prostě nenávidí, ale čeština a řečtina netoliko tím řeč svou ozdobuje a oslaďuje ale i lahodnou činí.“ A protoby u nás Slavů škoda bylo i pole rýmů nevzdělávati. Původcové a učitelé rýmů nejsou ani Arabové, ani Germanové, ani Severničané, jak mnozí hádají, ale sama příroda. Viz *D. Jenisch Universal-hist.*

Ueberblick d. Entw. d. Mensch. Berlin 1801. kde píše: „Der Reim kann in gewisser Rücksicht als ein Product der Tonkunst angesehen werden. Die arabische Dichtkunst, gewiss eine der ältesten, kennt gewissermassen nur den Reim; und die neueren Reisebeschreiber, z. B. *Pallas*, fand ihn bei einigen Nomaden-Horden in den asiatischen Steppen: *Forster* bei den Otahaiten.“ *Jak. Grimm, Deutsche Gramm. Götting. 1822. T. I. Vor. p. VII.* „Der Reim hat nur schlechte Dichter gezwängt, wahren gedient, ihre Gewalt der Sprache und des Gedankens zu enthüllen.“

Co se dotýče *přízvuku*, skladatel těchto básní pilnějším vyšetřováním věci a srovnáváním československého nářečí s jinými to nalezl, že nejen Čechům, Moravanům, Slovákům, ale i Lužičanům jak horním tak dolním, anobrž i Vindům ve Štyrsku, a ještě snad i jiným Slavům, kladení přízvuku *na prvou každého slova sylabu vlastní jest*, a sice tak, že ve spojených předlozkami, aneb jinými částečkami slovích, prvá sylaba přízvuk tratí, předložená pak částečka jej dostává. Tuto nauku a zásadu o přízvuku nenašel, ale jen obnovil a zkřísil náš Dobrovský, nebo už sto roků před ním předkládali ji *Jiří Ludovík, Jiří Matthaei, Jan Hauptmann* a jiní. Odkud viděti, že tato zásada o přízvukovaní prvé sylaby, v novějších časech v pochybnost vzatá, ovšem není toliko plod mámivé obrazotvornosti, ale hlouběji tkví v podstatě naší řeči. O hornolužickém nářečí takto píše *Matthaei, Wend. Gram. Budišin 1721. str. 7.* „Hierher gehöret nach Anweisung des sel. Herrn *Georgii Ludovici*, (in Rudimentis Grammaticae Sorabicae, MSc.) die Lineola *Hyphen* h. e. unio, seu figura grammatica, cum duo vocabula ὑφ᾽ ἕν sub unum velut coguntur, ut uno accentu proferantur: welche wir halten fast für ein *Necessarium* in dieser Sprache, damit man also die Praeposition von dem Nomine, cui praeponitur, neutiquam vero cum eo componitur, deutlich unterscheiden, und beide mit einander gebührlich aussprechen könne. Denn obwohl in der Wendischen Sprache eine genauere Verbindung der

Praeposition mit ihrem Nomine ist, als in andern Sprachen, sintemal da der Accentus Nominis zurück auf die Praeposition fällt, so sind es doch keine rechte Composita, sondern nur hyphen, sub unum scilicet Accentum redacta. Dahero deutet unsere gebrauchte lineola (—) dieses an, dass zwar die Praepositio et Nomen zwei unterschiedene Wörter sein und bleiben, doch aber also genau mit einander verbunden sein, dass sie wie ein Wort müssen ausgesprochen werden, und weil nach dem genuino principio Sorabico der Accent allezeit auf der ersten Sylbe, wenn gleich das Wort sechs- oder sieben-sylbig wäre, ruhet, so lautet es nach der wendischen Mund- und Schreibart, also: *na-bok* auf die Seite, *do-domu, po-weczeri, na-poladanj* zum Ansehen, *ve-Bohabojosczi* in der Gottesfurcht." Str. 191. „Weil diese Sprache wegen des Accents sonderlich zu dem Genus Trochaicum geneigt, als sind auch solche Verse am leichtesten zu machen e. g.

Ex Trochaeis ternariis:

— ᴗ | — ᴗ | — ᴗ

Pžišol je syn boži,
A nam pžines zboži,
Je so zjewil tudy,
Na zemi tak chudy.

Ex genere Heroico, da der Gesang gar prächtig klinget.
e. g. — | — ᴗ ᴗ | — ᴗ ᴗ | — ᴗ ᴗ | — ᴗ

Nietk s-weselom chwalcže tho swiateho nadu,
Kiž taiku nam s-nebes je pžiposlaw radu."

O dolno-lužickém nářečí piše takto *Joh. Gottl. Hauptmann, Niederlaus. wend. Gramm. Lübben 1761. str.* 30. „In der wendischen Sprache stehet der Accent allezeit auf der ersten Sylbe, das Wort habe auch soviel Sylben, als es immer wolle, z. B. *pátawa* Gluckhenne, *nápšešiwnik* Feind, *s bóhgabojasnosczu* mit Gottesfurcht, *s nébohgabojasnosczi* aus Gottlosigkeit. Auch in fremden Wörtern setzen die Wenden den Ton auf die erste Sylbe, ob er gleich in der fremden Sprache auf einer andern Sylbe stehet, als *Cáthrina, Chrístina, Márija, pápira, láterna, páršona* u. s. w. Auch der

Casus wirft seinen Ton auf die Praeposition zurück z. B. *zá-togo* für den, *sé-wšim* mit allem, *pó-tom* nach dem, *ná-nebu* im Himmel. Nicht aber *na nébu*, *do dómu*. Jedoch wirft der Casus seinen Ton nur auf die einsylbigen Praepositiones zurück, nicht aber auf die zwei- und mehrsylbigen e. g. *podlä Bohga*, bei Gott, da behält *Bohga* seinen Accent." — O vindickém čili slovenském ve Štyrsku píše *Petr Dainko*, *Lehrbuch d. wind. Spr. Gratz 1824. str. 37*, *37*. „Die erste Sylbe eines jeden mehrsylbigen Wortes, sie mag eine Wurzel-, Partikel- oder Ableitungssylbe sein, spricht der Slovene fast immer mit vorzüglicher Erhebung und besonderem Nachdrucke aus, z. B. *délo* die Arbeit, *déte* das Kind, *národ* die Nation, *ódprem* ich eröffne, *prédgowor* die Vorrede u. s. w." Srovnej s těmito *Pelclovu českou Gram. str. 9. §. 75—79. str. 209*, kde prosodie od Dobrovského navržena. Potom *Dobrow. Lehrgebäude der böhm. Spr. Prag*, *1809. str. 10. 11.* „Die erste Sylbe eines jeden Wortes spricht der Böhme mit vorzüglicher Erhebung und mit besonderem Nachdrucke aus. Der Ton hat also seinen beständigen und unveränderlichen Sitz auf der ersten Sylbe. Diesem Gesetze müssen sich auch fremde Wörter unterziehen. Wenn aber durch die Verbindung einer Praeposition oder einer andern Partikel am Anfange eines Wortes die erste Sylbe von ihrer Stelle kommt, und nun die zweite oder dritte einnimmt, dann verliert sie auch den Ton, weil ihn die vorgesetzte Partikel bekommt. — Nach den zweisylbigen Vorwörtern verliert die erste Sylbe des folgenden Wortes den Ton nicht. — Žeby toto prvé slabiky přizvukování od Němců pošlo, nikdo neuvěří, kdo zná, že tito docela jináče svou řeč přizvukují. A toto všecko spolu ať slouží k ospravedlivení toho, proč skladatel těchto znělek všudy v nich přízvuk a jeho formu básnickou následoval. Tímto zpátkem béře to, co ve druhém vydání tohoto díla na poslední stránce v poznamenání v závorkách povědíno. Nedostatku caesury ať nikdo nevytýká; že i bez caesury předce rhythmus možný jest, o tom nás přesvědčují jak srbské

národní zpěvy tak i staročeské v Libušině soudu a v Kralodvorském rukopisu, kde žádná aneb řídká caesura a rhythmus předce přeutěšený. Caesura, čili rozkrajování slov v prostředku, nepatří ve slavské řeči ku přízvuku, ale k časoměře. Neradíme však to, abysme podle přízvuku hexametry dělali aneb jej vůbec ve klasických metřích užívali. Základy přízvuku a rýmu následujme jen v novějších romantických formách: *v alexandrinu*, *v ottavěrymě*, *v sonetech*, *balladách*, *romancech*, *madrigalech*, *trioletech* a t. d. naproti tomu časoměry ve klassických. Znělka bez následování přízvuku a s ním spojeného řádného oddělení slov a syllab nedobře zní; i rým, záležející ze slov rozdílný přizvuk mající ch, nelibě ucho udírá, ku př. slovo dvéslabičné s tříslabičným nepříjemně se rymuje, ant uráží oko i ucho, *nebesa lesa*, *hojiti niti*. Tu jest necaesura zákon a ctnost. Nalézá se však předce často i tu caesura, totiž ve všech tří-, čtyr- a víceslabičných slovích, ku př.: *Úvi* | *děl sem* | *nejspa* | *nilej* | *šího*, aneb kde před slovem předložka stojí, ku př. znělka 104: *Přes o*| *strovu* | *háje* | *přes o* | *hyby*. Buďme rádi že naše řeč měkká, hebká a elastická jako zlato, do každé nádoby volně vlíti se dá, a že je tím paní a královna všech básnických forem, časů, krajin a národů.

Pozn. vyd. Ve sporu o základ veršovství českého zvítězil náhled K. zde pronešený. Viz o tom: „Počátkové českého básnictví“ — pak „Zlomky o českém básnictví“ — posléz „Krátká prosodie česká“, sepsal Fr. Sušil, 1861.

V. 14. „Hesperidky.“ Řekové Italii, matku znělek, nazývali *Hesperií*, poněvadž z ohledu řecké země na straně večerní čili západní leží. Co do znělky, místo co bychom se my sami vpustili do soudu o ní, klademe zde soudy a hlasy jiných krasověděů: *Jean Paul Richter*, *Vorschule der Aesthetik*, *Programm XII*. „Die Poesie komme zu uns wie und wo sie will, sie kleide sich wie der Teufel des Eremiten, oder wie der Jupiter der Heiden in welchen immer prosaischen, engen, dürftigen Leib; so bald sie nur wirklich darin wohnt,

so sei uns dieser Maskenball willkommen. So bald ein Geist da ist, soll er auf der Welt, gleich dem Weltgeiste, jede Form annehmen, die er brauchen und tragen kann.“ — *Fr. Bouterweck*, *Aesthetik*, *Götting.* 1815. pod článkem *Sonett:* „Willkührlich ist diese Versart nicht mehr und nicht weniger, als die sapphische, oder die alcäische und so manche andere, in die der lyrische Gedanke sich doch auch fügen muss. Den schalen Spott *Boileaus* über die Sonettenform hat längst die Erfahrung widerlegt. Man muss selbst Sonnette gemacht haben, um sich zu überzeugen, dass diese peinlich scheinende Form, so bald sich nur die Phantasie an sie gewöhnt hat, den Gedanken, die ein lyrisches Empfindungsgemälde bilden sollen, auf das natürlichste entgegen kommt. Besonders für zarte und sinnige Gefühle möchte es wohl keine schönere Versart geben.“ — *Herder*, *VII. Band*, *zur schönen Liter. und Kunst:* „Sonett und Canzone. Nun müsste es wohl ein sehr barbarisches Ohr seyn, das nicht, zumal unter jenem Himmel, die Musik dieser Versarten fühlte.“ — *Friedr. Schlegel*, *über Sonett:* „Nur in der tiefsten Charakteristik der Gefühle kann die poetische Bedeutung dieser musikalischen Sylbenspiele und Anklänge der Phantasie gesucht und gefunden werden, nur die gesetzmässige Gleichartigkeit der aufeinander folgenden Töne wird das Allgemeine und Beharrliche in dem Wechsel der Gefühle und Leidenschaften ausdrücken und der Reim kann so ein wichtiges Mittel für die charakteristische Tiefe der Gefühle in der Poesie werden.“ — *Eugen Baron von Vaerst*, *Hundert Sonette*, *Breslau 1825. Vorwort.* Poněvadž se tam nejen soud o znělkách, ale i výborné rady a návěští o jejich budově a stavení nalézají, vytáhneme a položíme co nejpotřebnější: „Das Sonett, eine Dichtungsart, von der sich noch weit mehr sagen lässt, als dass sie seit einem Jahrtausend die Lieblingsform einer grossen poetischen Nation geworden. Das Sonett hat so viel Holdes, Einschmeichelndes, dass ein phantasiereicher Liebhaber es die Vereinigung der schönsten Form mit dem edelsten Inhalte nennen kann.

Es gehört durchaus zur Poesie der Liebe, zu deren Dienst es einzig geboren ward: schon sein Gliederbau, sein reicher Reim verkünden diese Bestimmung. Denn wie der einzelne Ton den vorübergehenden Zustand, so bezeichnet jene Wiederkehr die beharrliche Eigenthümlichkeit; der Reim ist hier mehr als ein leeres Echo, wie strebt er immer neu liebend zu umarmen in künstlicher Verschränkung, kommt, wie die Liebe, immer auf das alte Grundthema zurück und scheint wie sie nicht enden zu können. — In und aus dem Sonett haucht der Geist der Liebe, der selbst, wenn er heisse Schmerzen bringt, noch viel von einem milden Blumenduft ausstreut, dessen Einathmen reizendes Vergnügen gewähren wird. Diese Weise ist aber auch keineswegs so abschreckend und so verworren, als man uns glauben machen will: was kann einfacher sein, als zwei Theile, von denen jeder wiederum in zwei obenein ganz gleiche Unterabtheilungen zerfällt: wenn nun noch bemerkt wird, dass der erste Haupttheil aus acht Zeilen (zwei Quartinen) mit zwei Reimen, der andere aus sechs Zeilen (zwei Terzinen) mit zwei, oder nach Gefallen mit drei Reimen besteht, so ist mit wenigen Worten, die, als so mühselig verschrieene, Form hinlänglich zur Anschauung gebracht. Das ganze Sonett enthält, wie sich nunmehr von selbst ergibt, vierzehn Zeilen, wozu am schicklichsten lauter weibliche Reime genommen werden, die unbezweifelt dem sanften und weichen Charakter des Sonetts am angemessensten sind. — Anmuthig und sinnreich folgen den reichtönenden Quartinen zwei beruhigende, mild hauchende Terzinen. Das Sonett gibt ausser dem Echo des Sylben- und des Reimklanges, die beide das Ohr fesseln und die Erwartung spannen und befriedigen, eine gefällige Art des reizenden Wohllautes, ein Zartes, Holdseliges, einen Zauber der Form, ein schönes Verhältniss der Worte zu einander, und eine reine Musik ganz abgesehen von den poetischen Gedanken. Hierher gehört aber ein anmuthiger Buchstaben- besonders Vokalwechsel; reiche Vokalendungen schmeicheln dem Ohr, nur suche man

das ewig dehnende und gedehnte *e* zu vermeiden. Eben so unangenehm kann ein vielfaches *i* werden, das *ei* ist ächzend, das *o* schon besser, das *u* ist tief und hat zugleich etwas geheimnissvolles und mystisches; das *a* ist ein herziger, prächtig tönender Vokal, der recht aus dem Innern kommt und in der Tiefe seinen Grund hat. Dergleichen Schönheiten wollen so gut, wie jede und alle, mit dem innern Sinne empfunden und aufgefasst werden; auch ist alle Theorie darüber, so wenig erschöpfend und bestimmt, wie es eine über den Blumenduft sein würde, und der besten Erklärung der Art ergeht es, wie dem Schmetterling zwischen des Knaben Fingern." — Srovnej ještě *J. H. Voss*, *Kritische Blätter*, *Stuttgart 1828*, *B. I. p. 500.* „Ununterbrochenes Gedeihen fand das Sonett in Italiens volltönender und reimreicher Sprache." — Vydavatel sonetů *A. Mickiewicza w Lwowie 1827. p. X.* „Każde ziawisko iakkolwiek nayszczęśliwsze, zawsze przeciwników znaydnie; sprawdzilo się to i w Niemczech; zacny Voss, nie mogąc się spoufalić z wytwornym tym kształtem elcryczney poezyi, mocno przeciw niemu powstal, nazywaiąc go pętami i dowolném scieśnieniem gieniiuszu a uciążliwém ograniczeniem poety. Zapomnial on, że każda poetycka miara, każda w ogóle forma iest uięciem w kluby i ograniczeniem materyi; nie zważal, że wielcy poeci tworząc nowé kształty niechybnie ważne ku tomu musieli mieć przyczyny." A sám znělce nepříznivý *Boileau* předce praví: „Un sonnet sans défaut vaut seul un long poëme." — Ve slavské, rozmanitými samohláskami oplývající, na rýmy bohaté, a v každém ohledu zvučné řeči, tuším nikdy nezniknc taková hádka o znělce jako u Němců a Francouzů, aspoň by u nás cele zbytečná byla a nemístná. V české pak řeči obzvláště jen toho šetřiti náleží, aby se zrušená rovnováha vokálů v ní obnovila, nestydaté *i* se vyměšovalo, *a o* se jí navrátilo. Ve mnohých slovích mohou se hlasnatější vokály nevinným způsobem, totiž od Slováků půjčeným vyslovováním, ještě zachovati, ku př. samohláska *a*, úřadnik (úředník), Jane (Jene), najlepši

(nejlepší), daj (dej), chovaj (chovej); samohláska *o*: voz (vůz), loj (lůj), lono (lůno), ostroha (ostruha), obrus (ubrus), nedostatek (nedůstatek). Anobrž i hláska *u* ještě vzácnější má nám býti než *i*, už (již). pohrúžiti (pohřížiti), surový (sirový), cuzý (cizí). Viz o tom naše pojednání o libozvučnosti řečí vůbec obzvláště česko-slov. *v Kroku D. I. Č. 3.*

Pozn. vyd. Že jazyku českému není potřeba rozmnožování libozvučnosti takovým způsobem, o tom svědčí mimo mnohé jiné též básně F. L. Čelakovského. Viz též: Varito a Lyra od K. Vinařického.

Forma znělek zdá se nad to i nejpříhodnější ku smíšeným lyricko-epickým, čili podmětno-předmětným básním, ant každá znělka i vlastní samostatnost sama o sobě, i svazek s jinými, i poměr k vyššímu celku míti může. *Chorus* u Řeků nic jiného nebyl než *lyra* v dramatu, čili subjektivnost v objektivnosti: pročže by se nemohla lyra i s eposem spojiti?

Znělka 5.

V. 1. „Lípa." Strom Slavům všechněm obzvláště milý a svatý. *Krasicki*, kde dvůr pana podstolího, vzor pravého Poláka, vypisuje, takto mluví na str. 2. *Vratis.* 1825. „Na srzodku cztéry *lipy* rozłożyste staly." A *Falib. O* 2. „Chlopek miał *lipkę* przed swym domem" Kterážto vyobrazení jistě z hlubokosti národního slavského života čerpána jsou. — Odkudž se nesčíslná jmena slavských měst a vesnic podle tohoto stromu a jemu jako na čest nazývají, která všeobecnou lásku našeho národu k němu jako v zrcadle živě představují. Skladatel těchto básní našel posud takových jmen, v rozličných slavských krajinách, výše dvou set, ku příkladu Lípa česká (lit. kraj), Lípa stará (lit. kraj), Lípa pěkná (lit. kraj), Lípa vysoká (lit. kraj), Lípa krásná (Uhr. Nitr. st.), Lipa (ves v Morei), Lipa (Pomor. Ukraj), Lipa (v. Slez. Münsterb.), Lipa (ves Slez. opol.), Lipy (v. Slez. glog.), Lipa (v hor. Sas.), Lipa (potok, hor. Sas.), Lipa (v. Lužici), Lipa (v. Sla-

von.), Lipa (v. Slav. reg Lic.), Lipa (v. st. Požeg.), Lipa (v. stol. Salad.), Lipa (m. stol. Temeš.), Lipa (v. Chorvat Zagr.), Lipa (ves Chorvat. Zagr.), Lipa (ves Krain.), Lipa (potok, Polsk.), Lipa (ves i hrad, Morav.), Lipahócz (v. Uhr. stol. Salad.), Lipan (v. Čech. ber. kr.), Lipan (v. Čech. křm), Lipany (m. Uhr. stol. Šar.), Lipar (hora v Srb.), Lipava (m. Kurland.), Lipava (m. Lužic.), Lipavec (v. Krain.), Lipavic (v. Krain.), Lipe (v. Srb. kr. smeder.), Lipe (v. Srb. kr. groč.), Lipec (v. Rus.), Lipec (hor. Sas.), Lipeckaja (v. Rus.), Lipen (v. Pomor.), Lipene (m. hor. Sas.), Lipenca (hor. Krain.), Lipendorf (v. hor. Sas.), Lipenec (v. Čech. ber), Lipetin (v. Čech. Pelc. G. II. p. 446.), Lipetsk (m. Rus.), Lipča (m. Uhr. stol. Lipt.), Lipča (m. Uhr. stol. Zvol.), Lipča (m. Uhr. Marmar.), Lipča (vrch Sedmihrad.), Lipčany (v. Mult.), Lipčice (v. Čech. čsl.), Lipče (v. Krain.), Lipian (v. Mor.), Lipica (v. Dalm.), Lipica (v. Slavon. reg. ogul.), Lipje, Liplje (v. Slavon. Sluin.), Lipje (v. Krain.), Lipik (v. Slavon. pož.), Lipina (ves Mor. hol.), Lipina (v. Mor. přer.), Lipiny (v Čech. ber.), Lipiny (m. Pols.) Lipín (v. Čech.), Lipin (m. Polsk.), Lipina (v. čes. chrd.), Lipina (v. čes. čsl.) Lipina (v. mor. Hradišť), Lipinky (v. pols. Prus.), Lipitnica (řeka pols.) Lipke (v. hor. Sas.), Lipka (v. Mor. přer.), Lipka swiata (v. pols. Prus.), Lipka (řeka rus.), Lipkany (v. Srb.), Lipkov (Čech. chrd.) Lipkova (v. čes. plz.), Lipky (v. rus. smolens.), Lipkovice (v. čes. lkt.), Lipjlan (srb.), Liplje (ves srb.), Lipna neb Lipena (okolí v Uhr. Slovanka Dobr. Lief. II. p. 165.), Lipna (Čech. čsl.), Lipňany (v. Mor. hol.), Lipňany (v. Mor. znoj.), Lipnica (v. Srb.), Lipnica (m. Pols.), Lipnica (dvě vsi v stol. Orav. Uhr.), Lipnička (v. Čes. čsl.), Lipničky (m. Litva.), Lipnice (v. Čes. čsl.), Lipnice (slez.), Lipnice (Mor.), Lipnica (v. Srb. krag.), Lipnica (v. Srb. godrun), Lipnica (m. Srb. turec.), Lipnica (ves tamž), Lipnica (v. Chorv. st. kříž.), Lipnica (v. Chorvat. stol. varažd.), Lipnica (v. Chorv. zagr.), Lipník (m. Mor. přer.), Lipník (v. Mor. znoj.), Lipník (v. Mor. jihl), Lipník (v. Uhr. nitr.), Lipník (v. Uhr. šariš.), Lipník

(v. Uhr. spiš.), Lipnik (v. Chorvat. zagr.), Lipnik (v. reg. ogul.), Lipno (m. Pols.), Lipolist (v. Srb.), Lipov (v. Mor. hrad.), Lipov (v. Mor. přer.), Lipov (v. Uhr. satm.), Lipova (v. Srb.), Lipova (kraj, město, pevnost v Uhr. temeš), Lipová (v. Mor. hol.), Lipová (v. Mor. hrad.) Lipova (v. Uhr. baran.), Lipowaja (dolina rus.), Lipovac (v. Srb. krag.), Lipovac (v. tamž.), Lipovac (v. Uhr. žel.), Lipovac (v. reg. petrov.), Lipovac (v. reg. požeg.), Lipovac (v. reg. Slein.), Lipovac (v. tamž.), Lipovac (v. reg. gradisc.), Lipovac (ves tamž.), Lipovac (v. stol. veröcz.), Lipovac (v. tamž.), Lipovača (hora a studnice v Srb.), Lipovacha (v. reg. ogul.), Lipovchani (v. reg. kříž.), Lipovchani (v. tamž.), Lipové (m. Litva), Lipovec (m. pols. v Krakově s vězením pro duchovní), Lipovec (v čes. čsl.) Lipovec (v. Uhr, žel.), Lipovec (v Uhr. gemer.), Lipovec (v. Uhr. turč.). Lipovec (v. Uhr. šar.), Lipovec (v. tamž.), Lipovec (v. Slez.), Lipovc (v. reg. kříž.), Lipovec (v. Chorvat. varaž.), Lipovec (3 vsi Chorvat. zagr.), Lipovec (v. Mor. brn.), Lipovica (v Uhr. baran.), Lipovica (v. Srb.), Lipovice (v. čes.), Lipovice (pols.), Lipovja (pols.), Lipovgrad (v. Chorvat. zagr.), Lipovkut (rus. Saratov.), Lipovoberdo (v. reg. s. Georg.), Lipovopolje (v. reg. Ottoch.), Lipovljane (v. reg. grad.), Lipovnik (v. Uhr. nitr.), Lipovnik (v. Chorvat. varaž.), Lipovščak (v. Chor. zagr.), Lipovskaja (rus. tobol.), Lipsko (m. Sas.), Lipsko (m. Pols. belz.), Lipsko (m. Pols. sand.), Lipsko (m. Pols. trock.), Lipsk (m. litev. kraj. novogrod.), Lipsk (m. litev. kraj. grodz.), Lipovka (v. rus.), Lipůvka (v. čes.), Lipůvka (v. mor. brn.). A *složené:* Nowolipie (předměstí ve Varšavě), Prilip (srb.), Podlipouca (v. Krain.), Tři lípy (v Čechách, ltm.) a t. d. Slavové v Pomořanech, byvše S. Ottonem od pohanského ku křesťanskému náboženství přivedeni, na památku toho to skutku a na znak své vděčnosti zasadili *čtyry lípy* při oné studni u města Pyric, při které roku 1124, dne 15. června ponejprv mnoho tisíc z nich pokřtěno bylo. Viz *Allg. Kirchen-Zeitung, v. E. Zimmermann, 1829. H. 2. pag. 193.* — V Polsku se dle *Rozmaitości*

Lwowskich, 1831, celí lípoví lesové nalézají, v nichž lípy sedm, osm i více století mající. — Srov. *Rozličnosti Praž. novin, 1832, číslo 28.* „Bialovský les v Polsku jest snad jediný z prastarých lesů v Evropě. Jedle tam jsou 300, duby 600 a lípy 515 leté.“ Srov. *F. Trnka, Společník 1831, p. 41.* „Lípa znamenitá ve Bzenské zahradě v kraji Hradišt. (v Moravě) je tak rozkošatělá, že pod ní celý pluk kavalerie s koňmi státi může.“ I v národních zpěvích oblibují a zvelebují Slavové tento strom nad jiné: Srov. *II. Svazek, Písní světských r. 1827. Předm. XVII a str. 121. 122.* Anobrž i ve starých *příslovích* často zmínku o něm činívají, srovn. Časopis mus. 1827. Svaz. II. str. 70. „*Lepší klín lípový a hospodář, nežli šafář ocelový.*“ A opět tamž 1829. Sv. I. str. 58. „*Aniť prchají co lípoví klínové.*“ Tamž str. 60. „*Odřel ho co lípu*“ str. 62. „*Z lípového dřeva neuděláš fládrové lžíce.*“ A u Slováků: „*Otrhaný ako lípa v jeseni.*“ Zdá se, že Slavové, jakožto velicí milovníci včelařství a dělání medu, tímto zaneprázdněním ku zvláštní lásce a uctivosti k tomuto včelám milému stromu, totiž lípě, vedeni byli. Proto i nejlepší, v měsíci lipnu (červenci) z lipového kvítí sbíraný med, nazývají Poláci a Rusové *lipec*, Srbové *lipovac*. Srov. *Karamzin, I. Kap. X. str. 245.* „Med, drevneje ljubimoje pitije wšech narodow Slavianskich, byl dušeju slavnych pirov jego.“ *Linhardt G. v. K. II. S. 327.* „Noch ist die Bienenzucht bei den Krainern ausserordentlich stark. Noch vor wenig Jahren wurde ein gemeiner Bauer aus Krain, Anton Janscha, ohne andere Kenntnisse, als die einheimischen der Nation, öffentlicher Lehrer der Bienenzucht in Wien. Sein *Lehrbuch von der Bienenzucht* hat wiederholte Auflagen erlebt.“ — *Csaplovits Slavonien und Croatien I. Th. S. 135.* „Bienenzucht wird häufig getrieben. Einige halten die Bienenkörbe auch auf dem Boden ihrer Häuser, und man sieht öfters mit Verwunderung, zu allen Ritzen und Spalten der Frontseite der Dächer Bienen ein und ausfliegen.“

Znělka 7.

V. 9. „V bílé říze.“ Slovo *říza* znamená šat vůbec, zvláště ale šat dlouhý.

Znělka 11.

V. 4. „Zvíře“ t. j. lidé zvířecí, tělesní, samým chlebem žijící, nic duchovního a ideálního do sebe nemající, k ničemu vyššímu se nenesoucí, rozum jen ku pohodlí těla a k pasení břicha potřebující, jakoby jej v břichu nosili.

V. 5. „Kovy“, t. j. lidé, kteříž příliš v sebe doufají, své moci a schopnosti přeceňívají, mnoho před se berou a málo vykonati mohou.

V. 7. „Květ“, t. j. lidé pokrytští a lichotní, jen povrchnost milující, kteří pěknou tvářností jiné klamají, jen na oko se stkvějí. „Hrobové zbílení, zevnitř krásní, vnitř plní kostí umrlčích a vší nečistoty.“

Znělka 12.

V. 2. „Bratrů příchod“ t. j. *Čecha* a *Lecha*. „Libuše“ kněžna česká, dcera Krokova. „Vlasta“ aneb *Vlatislava*, dvořanka Libušina, válku sedmiletou vedla s družicemi proti mužům na hradě Děvíně.

Pozn. vyd. Srov. Šaf. Starožitnosti na str. 720, 752, 759, 766, 771 a 772.

V. 3. „Bič neb metla boží“, t. j. Atila, pověstný vůdce Hunův, tak se sám nazýval „flagellum Dei.“

V. 5. „Tatry zlaté.“ Hory Tatry nejen vnitřně než i zevnitřně tak na zlato bohaté byly, že někdy ve střevách zastřelených u banské Kremnice ptáků, zvláště koroptev a jeřabic, místo písku zlatá zrnéčka nalezeno. Viz *Andr. Engelhart*, *Prachtwerke d. Unterwelt*, *Wien 1828. Th. III. p. 4.*

Znělka 14.

V. 11. „Že vše jiné“ totiž zvuky, místo *všecky jiné* aneb *všickni jiní zvukov é.* Krom Čechů a Poláků

užívají slovíčko *vše*, bez přívěsků *cek*, *cken*, *chen*, *keren*, všickni Slavové i ve množném počtu. Ve staroslav. nářečí má Pluralem Nomin. a Accus. in mascul. *vsi*, in fem. a neutr. *vsia*, viz *Dobrovs. Instit. Ling. Slav. p. 506.* V ruském má ve všech rodech Nominativ i Accusativ pluralis rovno, totiž *vsie*, srov. *Puchmayer*, *rusk. gram. p. 225.* Srbové dle *Vukovy* a *Grimovy* mluvnice str. 45. mají plur. Nomin. a Accus. mascul. *svi*, fem. *sve*. Slováci říkají: *panstvo mě na vše strany trhá a trápí* Proto této formy i v těchto znělkách tu i tam užito, ku př. *Zp. I. Znělka* 36 v. 9. *Zn.* 83 v. 12. *Zp. III. Zn.* 49 v. 14. *Zn.* 89 v. 8. a t. d.

Znělka 17.

V. 7. „Kunice" něm. *Kunitzburg*, hrad zbořený a ves asi hodinu níže Jeny nad Sálou. „Krain" srov. *kraj*, *kraina*, krajní na hranici vystavený hrad, též nad Sálou níže Jeny, něm. *Crainberg*. „Lobda" *Lobeda* městečko i hrad pustý výše Jeny asi půl míle. Srov. německou báseň: *Die Ruinen des Gleisbergs und der Lobdaburg vom Professor Löbenstein Löbel in fol.* — Sem patří i *Sorbenburg*, viz Nota ad Reginonem edit. Struvii ad an. 789. „Rudera arcis Soraborum Salfeldiae ad Salam adhuc conspiciuntur, olim die *Sorbenburg* dictae, vulgo der hohe Schwarm." Vůkol Jeny, a v celém okolí sousedství na obojích břehách Sály, nalézají se posavad mnohé, od Slavů někdy založené i obývané, nyní sice už zněmčené, a však původní slavská jmena s maličkou proměnou na sobě nesoucí města, vesnice, hrady, ku př. mimo výš jmenované, *Gospoda*, *Velnice*, *Sorbice*, *Sorba*, *Droganice*, *Modelvice*, *Černovice*, *Kosnice*, *Kostrice*, *Priznice* (snad Březnice), *Radigast*, *Chotislav*, *Luža*, *Vrbice* (Fröbitz), *Horba*, *Lidnice*, *Holice*, *Horšice*, *Myslevice*, *Kvetice* a t. d. — Srov. *Piscatoris*, *De Orig. jure ac util. ling. Slav. Witteb. 1697. §. 6.* „Slavica nomina pagorum, oppidorum et civitatum in Missnicis terris sunt: *Zvikov*, *Glauchov*, *Zschopau*, *Luccov*, *Zvenkov*, *Missin* (Meis-

sen), *Mogelin* (Mügeln), *Dalin*, *Luzin* (Lützen), *Coldiz*, *Deliz*, *Oschiz*, *Groiz*, *Gruna*, *Büchin*, *Zscheila* etc.“ *Narusz. Hist. T. I. K. 3. st. 406.* „Potwierdza Olearyusz na karcie 303 mówiąc, iż wielu utrzymuie, że stolica sławnego narodu Słowaków, Serbów, bylo kiedyś *Salfeld* miasto. Swiadczą i inne okoliczne miasta, które lub zakladcami, lub też przezyvaczami swemi Słowaków miały, te się nazywaią: *Balemoda*, *Koleda*, *Načeroda*, *Gotha*, *Jena*, *Ilmena*, *Laucha*, *Schwartzburg*, *Tuttigroda*, *Warbala*, *Wenorya* i inne. A że te miasta z przyswiadczenia dzieiopisów, acz przezwiskami trochę zniemczone, Słowaków być svemi posiadaczami glosżą.“ Srov. *J. C. Pfister Gesch. der Deutch. Hamb. 1829. str. 506.* „Die Sorben mit ihren Unterabtheilungen auf beiden Ufern der Elbe haben sich meist an die Böhmen angeschlossen. Die wichtigen Salzwerke an der Saale, über welche vormals die Cherusker mit den Chatten blutige Kriege geführt, sind seit der Auflösung des thüringischen Reiches in ihrer Gewalt. Nach mehreren Unabhängigkeits-Versuchen wurden sie, als K. Arnulph den thüringischen Herzog Poppo, ihnen zu Gefallen, abgesetzt hätte, wieder zu Gehorsam gebracht, dass sie seinem Sohne Ludwig auf dem Reichstage zu Salza 897 huldigten. Bei der Annäherung der Ungarn wollten sie jedoch lieber diesen als den Deutschen gehorchen. Die Haloren werden für ihre Nachkommen gehalten.“ — O *Krainburku* srov. *Friedr. Gottschalk*, *Die Ritterburgen Deutschl. B. III. S. 314.* „In der Mitte des 11. Jahrhunderts beherrschte Thüringen Graf Ludwig der Bärtige. Um sich gegen die nachbarlichen Feinde, die Slaven und Serben zu sichern, erbaute er auf den Gränzen (srov. kraj.) seines Landes Bergvesten. Zu gleichem Zwecke liess er auch im Jahre 1046 am Ufer der Saale, welche hier sein Land von dem Feinde schied, auf einem Hügel eine Burg erbauen.“

V. 14. „Dervan“, kníže Sorabské. Viz *Fredegar. C. 68. ad Ann. 638.* „*Dervanus* dux gentis Surbiorum (sive Soraborum), qui ex genere Slavinorum erant.“ — *Aimon IV. C. 23.* „Hac victoria Vinidi animosiores

redditi, in Thoringam, et circumjacentes Francorum terras, sese effundunt; ita ut *Dervanus* dux, qui urbibus praeerat Slavorum, quae usque ad id tempus Francis paruerant, desperatis rebus, se ad caeteros transferret Slavos." *) — „Mík" neb *Mike* kněz modly Prove ve Stargradě (něm. Oldenburg), viz *Helmold L. 1. C. 69.* Nomen flaminis qui praeerat superstitioni eorum erat *Mike.* — „Bělbog", t. j. bílý, dobrý bůh, proti němu postavený jest *Černibog*, t. j. čert. **)

Znélka 19.

V. 8. „Česká bílá paní." Srov. *Ant. Tkany, Mythol. der Deutschen und Slaven.* II. Theil, Seite 189. „*Weisse Frau.* Fast in ganz Deutschland, Böhmen und Mähren kennt man die Sage von der weissen Frau, einem weiblichen Geiste in weisser Frauengestalt, mit einem Bunde Schlüssel an der Seite, und einem Wachslichte in der Hand. Die weisse Frau war, nach der Angabe älterer Schriftsteller, die Tochter Ulrichs II. von Rosenberg und Katharinens von Wartenberg, wurde um das Jahr 1420 geboren, und hiess Perchta. Nach der Tradition hat sie einen Theil des Schlosses zu Neuhaus neu aufgebaut, bei diesem Baue aber die Unterthanen mit Frohndiensten sehr gedrückt: daher muss sie zur Strafe noch nach ihrem Tode unter den Lebenden wandeln. Oft kommt sie Nachts in fürstliche Kinderstuben, um, wenn die Ammen oder Wärterinnen in Schlaf gefallen, die Kinder zu wiegen und herumzutragen. Sie erscheint an allen Höfen, die auf irgend eine Art mit dem Rosenbergischen Geschlechte verwandt sind, und lässt sich daher bald in Berlin, bald in London, Stockholm, Kopenhagen und andern Residenzen, vorzüglich aber zu Neuhaus und Krummau in Böhmen, und zu Teltsch in Mähren sehen. Uebrigens thut sie Niemanden

*) Pozn. vyd. Viz Šaf. Starož. str 840.
**) Pozn. vyd. Viz Šaf. Podobizna Černoboha v Bamberku. Časop. česk. Musea 1837, str. 37 a sl.

was zu Leide, neigt ihr Haupt vor dem sie Begegnenden, und geht ohne ein Wort zu sprechen vorüber." — Srov. *Hormayr's Taschenb.* 1830. S. 441. „Die weisse Frau ist in schlesischen Burgen Kynast und Kynsberg wohlbekannt, überhaupt allen Rosenbergischen Gütern heimisch, am meisten jedoch den Schlössern Teltsch, Neuhaus und Krumau. Sie zählte 19 Jahr, als ihr Vater sie Hansen von Lichtenstein aus der Steyermark vermählte. Ein ausschweifender Wandel und wüthende Eifersucht verbitterte ihr Leben. Die bessere Zeit desselben verlebte sie im Lichtenstein'schen Hause, in der Herrengasse zu Wien. Sie liegt in der alten Lichtensteinischen Gruft, bei den Schotten. — Das Urbar von Teltsch sagt: Dass diese weisse Frau ein guter und zur ewigen Seligkeit auserwählter Geist sei; dass sie sich jeder Zeit in einem bis auf die Erde hängenden weissen Talarkleid gezeigt hat. Noch ist ihr Bild auf dem Schlosse Teltsch zu sehen."

Znělka 22.

V. 1. „Paris" byl syn krále Trojanského Priama a Hekuby. Ty pak tři bohyně byly: *Venus* (krása), *Juno* (moc), *Minerva* (slovo, moudrost).

Znělka 24.

V. 12. 13. „Ženství slavenského tahy kouzlové." Srov. *Mauritii Strateg.* L. 2. C. 5. „Pudicitiae servantes Slavorum foeminae supra omnem modum erga maritos suos." A *Lev Moudrý* v *Taktice* C. 105. „Foeminae Slavorum praeter caeteras modestae feruntur. Multae enim virorum suorum mortem tam graviter ferunt, ac si sua esset." — *Bonifac*, v listě králi angl. psaném *N. 19.* „Vinedi tam magno zelo matrimonium amorem mutuum observant, ut mulier viro proprio mortuo vivere recuset. Srov. *Lucae de Linda*, *Descrip. Orbis, Lugduni Batav. 1655. p. 914.* „Quod Athenae in Graecia fuerunt, hoc merito Cracovia in Polonia est.

Equidem singulari morum elegantia, comitate, affabilitate, cultissimos alit mortales. Quem hoc solum producit *sexum muliebrem*, forma corporis amplissima pulcherrimaque est; illae suavitate sua, non incolarum solum, sed et peregrinorum omnia humanitatis officia et *amoris desideria* in se haud immerito convertunt, adeo, ut mirum videri non debeat, si hic locorum quandoque plus justo liberior amor sibi in praecordia hominum tantum imperium indulgeat." *Ther. A. L. v. Jacob, Serb. Volkslieder. Einleit. p. 1.* „Der zarte demüthige Sinn der Slavin." — Srov. *Joh. Csaplovits: Croaten und Wenden in Ungarn*, Presb. 1829. p. 17. „Als Muster der Schönheit werden die Croatinnen von Szarvkö (Hornstein) im Oedenburger Comitat allgemein gerühmt." — Srov. též: *Briefe über Russland von einem Teutschen in Moskau, v Dobrov. Slavíné, str. 143.* „Unter den Weibern und Mädchen auf dem Lande habe ich allenthalben sehr viele gesehen, die Herodot ohne Bedenken für Amazonen anerkannt haben würde." — *H. Jos. Rohrer Versuch über die slavisch. Bew.* Wien 1804. T. I. str. 49. „Manche echt slavische Tochter eines Oberförsters, oder eines so genannten Teichmeisters in Böhmen hat eine so sanfte Gesichtsbildung, dass man sie für das alte Jonien nicht schöner träumen könnte." *Tenže str. 80.* „Die Krainerin, vorzüglich in Oberkrain, zeichnet sich unter allen Slavinen durch das blendende Weiss ihrer Kleidungsstücke, und eine Reinlichkeit aus, welche einer Wiener Putzwäscherin Ehre machen könnte." — Srov. *Slovénsko-Némški Róčni besednik od J. Murko 1832 str. 528.* „Od nekdaj Ljubljanke so lépe slovéle. Von jeher standen die Laibacherinnen im Rufe der Schönheit." — *P. J. Schaffarik, Gesch. d. sl. Lit. Ofen 1826. str. 49.* „Das Princip der grösseren Empfänglichkeit oder Subjectivität, welches dem Slaven durchgängig, physisch und psychisch eigen ist, thut sich schon in dem Zurücktretten aller Begränzungslinien, vorzüglich jener des Gesichts, kund, die ungleich runder, sanfter und weicher sind, als bei den mit mehr nach aussen strebender

Thatkraft begabten Teutschen. — Srov. *Conversationsblatt* 1806, Aug. Blatt 41. p. 104, in der Recension des historischen Romans *Graf Sobieski* von Georg Lotz, kde stojí: „Die schönen Polinnen, *die liebreizendsten aller Frauen* setzen schnell den Becher weg, um den Säbel des Helden, die Feder des Diplomaten zu ergreifen." — Srov. *Malerische Darstellungen aus Sachsen*, 1. Band. Dresden 1802. „Der dritte Saal (in dem Lustschlosse Pillnitz) enthält eine Sammlung gemalter *polnischer Damen*, die August, der feine Kenner weiblicher Reitze, mit kluger Auswahl hier aufstellte. Fast kommt man auf die Vermuthung, dass Mahomed in sein fein ausgedachtes gynäceiches Paradies auch sarmatische Weiber aufnimmt. Denn, eigener Erfahrung zu Folge, findet man wider Erwarten an den rauhen Ufern der Weichsel svelte (zerschmelzende), circasische, Wollust athmende Grazie. Ich sah die ihren geglätteten Busen hervorpressenden Töchter der Seine schalkhafte Blitze aus kokettirenden Augen schiessen, hörte geistreichen Witz von ihrer geschwätzigen Zunge lispeln; hörte die stolze Sennora, Jahre lang von Serenaden sich nährend, hinter dem Gitter seufzen; wurde von dem unauslöschlichen Feuer der eifersüchtigen Welschen versengt; durch Schwedens Frost erregende Blondine vereiset zum Gletscher; und von dem bezaubernden schlanken Wuchs Albions herrschender Ladi hingerissen: — aber hätte ich auch nur wenig Aepfel, einen der *besten* würf ich doch der vieles in einem vereinigenden Polin, die ihre Sprache zu sanften Accenten modelt, mit attischer Urbanität Witz und Verstand verbindet und würzt, mit minderer Hitze als Reiz zum Genuss lockt, das Mezzo Giusto zwischen einem anatomischen Stadio und einem üppig reichen Contons, und Cypris, Juno und Athenea zugleich, ein hohes Ideal ihres Geschlechts, ist."

Znělka 34.

V. 2. „Hottentoti", afrikánský, divý, ošklivý, ve stavu hovadství žijící národ. „Huroni" též surový národ v severní Americe.

V. 3. „Kato“ Říman vyhlášený přílišnou přísností a ostrostí obzvláště proti mravům a šatstvu ženského pohlaví.

V. 4. „Aristarch“ učený ale tuhý a kousavý kritik čili posuzovatel v Alexandrii, který i v Homerových zpěvích mnohé věci hanil a potřásal.

V. 6. „Snům Platonů.“ Platonská láska jest milování ideálu, čisté netělesné cítění krásy a odtud plynoucí blaženost, ne tak skutečné požívání jako raději líbezné považování krásy.

V. 11. „Z Rozvodovy knihy.“ *Časopis Musea.* Třetí roční běh 1829, Sv. 4. str. 53. „Byl pan Rozvoda v Čechách zeman jeden, o kterémž pravívali, že měl „Libros Klevetarum“ t. j. rád zapisoval, když kdo co pravdě nepodobného rozprávěl; byl člověk kratochvilný a šprymovný.“ Odtud povstalo i přísloví: „Hodí se panu Rozvodovi k zapsání.“

Znělka 37.

V. 13. „Perůn“ čili Zeus, Jupiter pod způsobem zlatého deště oklamal krásu Danäe, dceru Akrisia krále Argického.

Znělka 42.

V. 1. „Dvanácto rtů.“ Viz Skutky Apoštolské. Kap. 2.

V. 5. „Dvě se vznesly ke mně.“ Ladě čili Venuši se přivlastňovalo dvé holoubátek, která v jejím vozíku zapřáhnutá, ji vozila.

V. 7. „Peanům.“ Pean byl způsob veršů u Řeků ke slavným příležitostem ku chvále bohů a bohyň zhotovených, asi to, co naše žalmy.

Znělka 43.

V. 2. „Harem“ jest palác na ženy a ženiny tureckých císařů.

V. 4. „Tatra" plur. *Tatry*, hory Karpatské. Tatra jest generis feminini, nikoli masc. jako někteří Čechové chtějí, píšíce *ten Tatr*, *těm Tatrům*, a t. d. Naproti pak tomu *ten Dunaj*, nikoli *ta Dunaj*, jako tiže Čechové chybně píší. Slováci, jsouce nejstaršími a nejbližšími obyvateli Tater a Dunaje, mají zde právo rod určiti, podlé kterého se jiní vzdálenější Slavové zpravovati musejí. Totě znakem, že sobě Čech všudy více Němce než Slava všímá. Němec říká *die Donau*, tedy i Čech za ním *ta Dunaj*. Než jakžeby se to Čechům líbilo, kdyby Slováci psali ku př. ta Krkonoš, ten Labe, to Vltava a t. d.

Pozn. vyd. Slavný Kollár nevzpomněl, píše nám výtku tu, že jsme my Čechové byli *nevolnými* žáky *vnucených* nám škol německých.

V. 5. „Břehy manske", die *Sclaven-Küste*, v Africe, kde Evropčané otroky kupují.

V. 6. „Peru", krajina v polední Americe na zlato přebohatá.

Znělka 45.

V. 1. „Kunický hrad." Srov. *Friedr. Gottschalk*, *Die Ritterburgen und Bergschlösser Deutschlands.* Halle 1813. Drei Bände. Pod článkem: *Die Kunitzburg.* „Nicht weit davon siedelte sich im Jahre 1811 unter einem angenommenen Namen eine schwedische Gräfin an. Von dichtem Wald umgeben, steht ihre kleine ländliche Wohnung, um sie her gewann ihr Fleiss der Erde Gartenland ab, wo sie und ihr kleiner Haushalt Gemüse zieht. Ob Neigung oder Ueberdruss am Leben unter Menschen sie bestimmten, diese Einsamkeit zu wählen, bleibt in ihrer Brust verschlossen. Der Landesfürst (Sachsen-Weimar) räumte ihr den Ort ein und ehrte ihr Geheimniss, es ziemt daher dieses nicht erforschen zu wollen."

V. 11. „Pohostinství slavenského." O tomto viz následující spisovatele: *Mauric. Strat.* († 585) *L. II. C.* 5. „Slavi sunt adversus peregrinos benigni magno-

que studio servant incolumes salvosque de uno loco in alium deducunt, quo necesse habent, ut et, si per incuriam ejus, qui servare talem debet, accidat, ut damno peregrinus afficiatur, bellum ipsi inferat vicinus ejus, pietatem arbitraturus, sic ulcisci peregrinum." — *Leo Sapiens* († 911) *in Libro Tacticor. in Amoenit. Hist. Adam Franc. Kollarii, Vindob. 1783. pag. 67.* „Erant autem Slavorum populi hospitalitatis supra modum studiosissimi; quam negligere neque nunc aequum ducunt, et pari ut ante, studio observant." — *Adam Brem. Hist. L. 2. C. 12.* „Moribus et hospitalitate nulla gens honestior aut benignior poterit inveniri." — *Helmold, L. I. C. 82.* „Experimento didici, quod ante fama vulgante cognovi, quia nulla gens honestior Slavis in hospitalitatis gratia. In colligendis enim hospitibus omnes quasi ex sententia alacres sunt, ut nec hospitium quenquam postulare necesse sit. Quidquid enim agricultura, piscationibus seu venatione conquirunt, totum in largitatis opus conferunt. Si quis vero, quod rarissimum est, peregrinum hospitio removisse deprehensus fuerit, hujus domum vel facultates incendio consumere licitum est, atque in id omnium vota pariter conspirant illum inglorium, illum vilem, et ab omnibus exibilandum dicentes, qui hospiti partem negare non timuisset." *L. II. C. 12.* „Erat apud Slavos hospitalitatis plenitudo." *L. II. C. 42.* „Hospitalitatis gratia et parentum cura primum apud Slavos virtutis locum obtinet, nec aliquis egenus aut mendicus apud eos repertus est." — *Vita S. Otton. L. II. C. 40.* „Quod mirum dictu, mensa illorum (Slavorum in Pomerania) nunquam disarmatur, nunquam deferculatur, sed quilibet paterfamilias domum habet seorsum mundam et honestam, tantum refectioni vacantem. Illic mensa cum omnibus quae bibi ac mandi possunt, nunquam vacuatur, sed aliis absumptis alia subrogantur; non sorex, non sorilegus admittitur, sed de mappa mundissima fercula teguntur comesuros excitantia. Quacunque ergo hora reficere placuerit, hospites sint, domestici sint, omnia parata inveniunt, intromissi ad mensam." — *Vita S. Ott. L. III. C. 6.* „Udalricus

presbyter et Albinus interpres Ottonis opulentissimam civitatem *Hologost* dictam, adierunt, ubi a matrefamilias, uxore scilicet praefecti urbis, honorifice suscepti sunt, ita ut pedes eorum summa humilitatis devotione lavaret; statimque mensa apposita, copiosissimis eos dapibus reficeret, mirantibus eis et admodum stupentibus, quod talem in regno diaboli humilitatis et hospitalitatis gratiam meruissent." *Balbin*, *Disert. de ling. slav. Pragae 1775. p. 7. 8.* „Bohemia tota hospitalis est, et magnum quoddam ut sic loquar Xenodochium et Hospitale. — De Bohemia dicere licet eam esse Hispanis, Gallis, Italis ac praesertim Germanis alteram parentem: ut, si primam illam in qua nati sunt, seu voluntate seu etiam crimine amiserint, ad hanc nostram tutum perfugium ac receptum habere possint." — *K. G. Anton*, *Versuch über d. alten Slaven, p. 30.* „Sie kannten die Gastfreundschaft und in einem Masse, dem wohl diese gerühmte Tugend der Germanen nachstehen muss. Noch finden wir diese Gastfreudschaft bei den mehresten Stämmen. Bei den Serben in der Oberlausitz findet man fast immer einen gedeckten Tisch." — *Gebhardi Gesch. d. Wend. 1. p. 7.* „Die Schriftsteller aller Zeiten, von Mauritius an bis an die Biographen des heil. Otto, gebrauchen die stärksten Ausdrücke, um die Gastfreiheit der Wenden zu beschreiben." — *Karamzin*, *Istor. G. R. T. I. str. 60.* „Stol že jedinoglasno chvaljat ljetopisi obščeje gostepriimstvo Slavjan, rjedkoje v drugich zemljach i do nynje vesma obyknovennoje vo vsiech Slavjanskich. Vsjakoi putešestvennik byl dlja nich kak by svjaščennym. Slavjanin, vychodja iz domu, ostavljal dver otvorennuju i pišču gotovuju dlja strannika." — *J. Csaplovits*, *Hesperus* 1818. Nr. 59. „Gastfreiheit ist Nationaltugend der Slovaken in Ungarn. Man tritt in kein Haus ohne dass die Hauswirthin nach dem Hausbrod griffe. Krájať chleba. Chlebíka ponoukať." — *Rakowiecki*, *Pravda Rus. I. p. 6.* „Ubogi Słowianin nie będąc w stanie należicie przyiąc gościa, mógł wszystko, co potrzeba było do iego przyięcia, ukraść

u swego bogatszego sąsiada. Tak ważny obowiązek gościnności uniewinniał nawet sam występek." *Narusze-vicz, Hist. P. T. I. Ks. 3.* „Z tey to podobno cnoty gościnności pochodziło, że Słowianie chcąc ią niby pospolitą w narodzie swoim uczinić, boga nawet samego Radogostem nazwali, iakoby mile przymuiącego zdarzonych gości." — *Surowiecki, Sledz. Pocz. str. 125.* „Trudno było znaleść naród poczciwszy, wiernieyszy, łagodnieyszy, obyczaynieyszy i większéy gościności, od Słowian; że czy z swoim, czy z obcym zwykli się dzielić do ostatka. Opowiadacze wiary Chrześcijánskiéy, którzy się umyślnie narażali u Słowian na koronę męczeńską, z żalem od nich powracali, nie mogąc osiągnąć tego zaszczytu. Kiedy się z gorliwości porywali do podpalenia ich bożnic, do podcinania osągów, lud zamiast gniewu lub pomsty z politowaniem tylko, lub z głośnym smiéchem zbywał ich od siebie. Towarzyskość, zabawy, wesołość, uraczenie się z gościem, bylo, jak po większey części jest dotąd, glównėm piętnem ich charakteru." — Tato hostinnost Slavů dala právě znik a původ pověstné kupecké *Hanse.* Srov. *Gebhard I. p.* 24. „Einige christliche Handelsleute wagten es, die unbegrenzte Gastfreiheit, auf welche jeder, der freundschaftlich zu den Wenden kam, Anspruch machen konnte, zu nutzen, blieben zu Winterszeit in den Niederlagsörtern, errichteten endlich in selbigen fortdauernde Magazine und Wohnhäuser, reizten einzelne Wenden zur Nachahmung ihres Beispiels, und legten alsdann den Grund zu dem Stande der Stadtleute."

Znělka 48.

V. 1. „Libé řeči Polku." Srov. *Christ. Meisner, Silesia loquens, Vitemb.* 1705. „Polonorum lingua et eloquentiae apta est, et sententiis proverbiisque abundat, et sua *verborum lenocinia* ostendit, atque adeo nulli facile cedit linguae." *Fr. Dmochowski, w Moravie na Krasickiego:* „Język polski, ta znakomita i najksztalniej okrzesana gałaz słowiańskiego języka." *Po-*

tocki, Mowy i Rozprawy: „Mowa polska słowiańskiego źródła naybliższa, naywięcey z tylu iego odnog posiada w sobie ozdoby i wspaniałości." — *Prvotiny pěk. Um. r.* 1813. *L.* 23 *str.* 87. „Polské nářečí má nejvíce sykavých liter, a přichází, jakž i Jean Paul po Schultzovy znamenal, za příčinou mnohých, jen ortograficky shrnutých spoluhlásek tvrdé a křiklavé očím, jsouc nicméně *libé do sluchu.*" *Jenisch Vergleichung von* 14 *Sprachen Europens*, Berlin, 1796, p. 489. „Ich wohnte einst mit einigen deutschen Damen einer polnischen Predigt bei, die alle, so wie ich, von dem Wohlklang dieser Sprache gleichsam bezaubert waren." Srov. *Conversations-Blatt*, Leipzig 1821. Nro 151. „Die Vermehrung der polnischen Schriften deutet auf Erhebung dieses *eleganten Dialects* der Slavischen Sprache."— A však i o jiných slovanských nářečích nestranní soudcové a svědkové příznivý soud vynášejí, ku př. *o Ruském*, Angličan *John Bowring*, *Specimens of the Rossian Poets*, London 1821, p. XXVIII. „The Russian language is flexible, harmonious, full of rhythmus, rich in compounds, and possesses all the elements of Poetry." — O srbském viz: *Vialla de Sommiers, Voyage historique et politique au Montenegro*, kde tato slova: „La langue illyrienne est, a la fois, rich et laconique, énergique et harmonieuse. Elle sied également dans la bouche de deux sexes, et s' emploie aussi heureusement a chanter les douceurs de l' amour, que le hauts faits et les sanglans trophées de Mars. Elle réunit le nombre a la mesure: elle est sonore, noble, oratoire, véhémente, c'est, ou fait, le langage des heros." Co se k pochvale řeči ještě krásnějšího pověditi může?

V. 2. „Vděkem Srbinku," toho důkazem jsou vděkuplné, od žen skládané srbské národní písně vydané od Vuka Stefana Karadžiče. I vnější tělesná postava, chod, mluva, tvárnost a posunky, obzvláště vzdělanějších a ušlechtilejších Srbinek, má cosi přirozeně gratiosného a milostného. — „Die illyrische (serbische) Nation ist mir immer *werth* gewesen, aber jetzt um vieles mehr, da sie auf sich und ihre Cultur

denkt.“ píše *Dobrovský Rybaymu* v jednom psaní, *in Commercio Lit. Georgii Rybay Rpis v knihovně P. Mik. Jankoviče v Pešti.* — „Serby blagorodněiši Slovenskii národ, iešče ne sovsiem upadši duchom pod igom inorodcev.“ *Konst. Kalaidovič*, *Joann. Exarch Bulgarskii, Moskva* 1824. *str.* 3.

V. 3. „Slowačky zpěwem úst.“ Srow. *Jacob Glatz, Freymüthige Bemerkungen eines Ungars über sein Vaterland:* „Die ausserordentliche Liebe zum Gesang ist ein Haupt- und ein schöner Zug in dem Charakter der Slaven. Es ist eine Freude zur Erntezeit im Felde zu wandeln. Alles singt dann. Das slavische Frauenzimmer wird man selten stumm antreffen. Es schwatzt oder singt. In deutschen Orten, wo slavische Dienstmägde gehalten werden, ziehen diese, wenn sie des Morgens mit Grasbürden, gewöhnlich in einem Zuge zurückkommen, immer singend ein. Die Slaven haben in diesem Stücke einen entschiedenen Vorzug vor den Deutschen, die *Raichard* mit Recht *sanglose Deutsche* heisst.“ — Srov. *Gemeinnütziger und erheiternder Hauskalender für das öst. Kaiserthum auf das Jahr* 1823, *Wien, stránka* 69, *kde tokajské vinobraní opisuje, takto mluvě:* „Die auffallendste unter diesen Gruppen der emsigen Arbeiter, sind die der Ungarn. Obwohl sie gewöhnlich wie die übrigen Arbeiter aus Jünglingen und Mädchen bestehen, so lassen sie doch nur äusserst selten ihre Stimme in Volksliedern vernehmen. — Heiterer beleben die Traubenlese auf Hegyallya die deutschen Zipser. — Aber das munterste Leben regt sich in den Gruppen der Slowaken, die aus den gebirgigen Gegenden her zur Weinlese kommen. Keinen Augenblick beschäftigen sich die slowakischen Jünglinge und Mädchen, ohne ihre Volkslieder in den manigfaltigsten Melodien anzustimmen. Auch sind die slowakischen Volkslieder, theils durch ihre eigenthümliche Singart, die oft überaus anmuthig ist, und durch die Biegsamkeit der Sprache geziert wird, theils durch ihren Inhalt recht interessant. Ihre elegischen Volkslieder singen die Slowaken mit einem rührenden Pathos, und nur einige lustige Lieder

singend schreien sie aus voller Kehle. Jedoch würden die Volkslieder dem Künstler Stoff genug zu den herrlichsten Variationen geben.“ Srov. *P. Čaploviče: Slavonien und Kroatien, I. Theil*, Pesth 1819, *str.* 100 *a* 101, *kde takto píše:* „In Croatien sehen die Weiber hübsch aus. Doch aber kommen sie dem reitzenden, muntern, hübsch gebauten und geschmackvoll gekleideten Weibsvolke im Thurotzer-Comitat noch lange nicht nahe, dem ich überhaupt den Vorzug vor allen mir bisher bekannt gewordenen Weiberarten geben möchte.

Hier und in den umliegenden Comitaten ist der wahre *Volksgesang* zu Hause. Die schönere Hälfte des Volks erscheint auf dem Felde jedes Mal eben so nett und reinlich gekleidet, als wenn sie in die Kirche ginge. Unter unaufhörlichem Singen und Schäkern wird fleissig gearbeitet.“ — Srov. Maďarský Časopis: *Tudowányos Gyüjtemény*, r. 1827. *Sv. II. str.* 104. „Národ Slavský jest sám v sobě obzvláště veselý, bystrovtipný a rozený básnický lid, tak že celý jeho život, jeho radosti, jeho žalosti samá poesie jsou. I sám pospolitý lid básní a zpívá ve všech případnostech svého života, a to sice pronikavé a vznešené písně. U nich každé narození, každá svadba, každá hostina, každá kratochvíl, každá práce, každá neřest a nouze, ba právě i smrt a pohřeb sestávají z veršů a zpěvů: jak utěšené Anakreontické písně o lásce skládají a zpívají, a to sedlské dívky!“

V. 5. „V českou skryla holku zmužilost.“ Důkazem toho jest pověstný děvčí boj pod Vlastou, kde *Šárka, Častava, Stratka, Militka, Budislavka* a jiné ženské hrdiny. *Zuzana* česká holka osvobodila krále Václava. — Na pahrbku Vítkov (nyní Žižkov) u Prahy nalezeny jsou mezi zabitými Tabority i *dvě ženy a jedna panna*, kopím ozbrojené, které s jinými zmužile bojujícími padly. Viz *Veleslavínův Kalendář hist. na den* 14. *července. J. Lenfant, Gesch. d. Hus. T. I. p.* 330. „Die Taboriten gingen nach Prag Ihre Weiber die *eben so kriegerisch* wie die Männer waren fielen über das St. Katharinenkloster in der Neustadt, und rissen es fast gänzlich darnieder; da sie aber mit allzugrosser

Hitze zu Werk gingen, so wurden ihrer 27 unter den Ruinen begraben." — Srov. *Dobner*, *Ann. Hag. ad A.* 736. Qua vero generositate mulieres Czechiae fuerint olim, prodit vetus jus feudale sub Carolo IV. a 1359. scriptum, quo etiam mulieres lege ad duellum admittuntur."

Znělka 49.

V. 10. „Svatopluka tetivy, Jíž svět ztřásl." Císař *Konstantin Porphyr. de Adm. Imp. C. 41. 42.* takto o něm píše: „Moraviae princeps Svatoplucus *fortis, terribilisque populis finitimis fuit.*" *Annal. Fulden. ad Ann. 883.* „Tanta multitudine in isto itinere (in Pannonia) pollebat Svatoplucus, ut in uno loco ab ortu usque ad vesperam lucis exercitus ejus praeterire cerneretur." *Opat Regino na rok 894.* „Svatoplucus — vir inter suos prudentissimus et ingenio calidissimus." — *Christannus*, vydání *Dobner.* 130. „Svatoplucus imperabat universae terrae, ceu magnificus Imperator." *Pulkava a Eneas Sylvius* praví, že mimo Moravu i celé Polsko, Rusko, Čechy, Uhry a jiné krajiny Slavů pod žezlo Svatoplukovo náležely. — *Schlötzer* jej (Nestor III. K. 10.) nazývá „einen der wenigen grossen Männer des 9. Jahrhunderts, den Slaven-Retter, den Befreier der germanischen Slaven." *Pelcel*, *Kron. č.* D. 1. str. 275. „Nejmocnějším knížetem a králem byl Svatopluk. Ten vysokomyslný muž všem národům Slovanským tu radu dal, aby se všickni společně zavázali a v jednu říši pod jedním vladařem vešli, a sobě jako císaře ustanovili, kterýžby jich proti nepřátelům jazyka slovanského hájil, a tak žeby se tím snáze ve svých zemích zachovati a zvláště Němcům na odpor státi mohli. Takové sjednocení se i stalo a nejen Čechové, ale i Srbové Míšenští a jiní Slované při Labi a Odře k tomu svolili, a proto všickni k Svatoplukovi jako k hlavě té jednoty zření měli. Kosmas vypravuje, že nejen zemi českou ale i jiné slovanské krajiny pořád až k řece Odře, a v Uhřích až k řece Hronu v své moci měl." Divno, proč naproti tomuto

památnému muži náš Dobrovský na mnohých místech svých spisů tak nepříznivé, aspoň hyperkritické péro vede, mluvě, aneb opakuje za Němci „der listige, der aufrührerische Svatopluk.“ — Brănční se, není bouření.

Znělka 52.

V. 4. „Rothschildova měna.“ Rothschild, žid, největší boháč v Evropě, téměř ve všech hlavních městech má své penězoměny a banky. Holandský spisovatel *van Geenen* vypočítal ve zvláštním spisu, že patero pokolení rodu Rothschildova, 140 millionů franků jmění počítá, a z ohledu jejich svazku a úvěru že 300 mill. vládnou.

Pozn. vyd. Tak psal K. r. 1832. Že se jmění Rothschildovo od té doby ještě u veliké míře rozmnožilo, ví zajisté každý z našich čtenářův.

Znělka 53.

V. 10. „Jantar“, slavské, zvláště ruské slovo značí *Bernstein*, řecky *electrum*, lat. *succinum*.

V. 14. „Vulkan v Achillově štítu.“ Vypsání jeho viz v Šírově výboru ze Spis. řeckých. D. II. str. 39—51.

Znělka 57.

V. 10. „Jak Tranovský.“ Tranovský, lat. Tranoscius, kněz svat. Mikulášský, duchovní básník a vydavatel známé knihy zpěvů čili Citary Sanctorum. Srov. *Tablicovy poezie*, D. I. str. LIII. „Tranovského manželka, s nížto 22 roků živ byl, Anna Polancdorfová, byla hněvivá žena a opravdivá Xantipa. Jednou nahněvavši se celý týden nechtěla s ním mluviti, hřmotem však, vřeskem a třeskem, kterýž v domě dělala, sebou i všemi vůkol sebe věcmi házejíc, zřetelněji ještě hněv svůj, než svým mlčením vyjevovala. Což pak Tranovský k tomu? On ji v neděli do veřejných modliteb zavřel, prose Boha, aby ji, ana nastojte! oněměla, řeč opět navrátiti ráčil, při čemž celá církev veliké s ní měla politování. Přijda Tranovský

domů, slyšel už ženu hřímající jazykem svým a klející na to: což to její manžel v kostele učinil? On ale výčitky sobě učiněné se vší tichostí přeslyšev, padl na kolena a Bohu se modlil: „Bože, prý, děkuji tobě, žes mou i posluchačův mých modlitbu vyslyšev, mé manželce opět nemluvný její jazyk rozvázal. Dejž Pane Bože, aby ho budoucně neužívala ku proklínání a zlořečení, ale ke cti a slávě jména tvého svatého, Amen!" To slyšíc zahanbená žena na krk mu padši, za odpuštění ho, slíbivši polepšení, prosila, a od té doby stala se nejlepší a nejpokornější manželkou.

Znělka 60.

V. 10. „Cyprus" ostrov středozemního moře, na němž Venuše obzvláště ctěna bývala. „Vesta" bohyně ohně a čistoty, její kněžkyně jmenovaly se *Vestalky*, jež bílým rouchem oděné, jí ustavičný oheň chovaly; která z nich zákon čistoty přestoupila, za živa pohřbena byla.

Znělka 61.

V. 6. „Carevny" totiž Velikokněžně, *Marii Pavlovně*, dceře Pavla I. a Marie Feodorovny, sestře Alexandra, Konstantina, Mikuláše a Michala, vdané dědičnému Velikovojvodovi Vaimarskému *Karlovi Friedrichovi*.

V. 11. „Zvuků jež sám Němec chválí s vytržením." Srov. *Schlötzer*, *Nestor* III. S. 224. „Ich wage zwei Sätze die ich schon seit 30 Jahren behaupte: I. Unter allen neuen Sprachen ist die slavonische eine der ausgebildetsten, ihr Reichthum und andere Vorzüge gehen mich hier nicht an. Ihr Vorbild war die griechische Sprache, die ausgebildetste der damaligen Welt, und dieser ihre Eigenthümlichkeiten und Schönheiten aufzunehmen, war die slavonische Sprache ganz besonders fähig. II. Unter allen neueren Sprachen ist die slavonische am allerfrühesten zur Ausbildung gekommen. Wie

sah es im 13, 14. Saec. mit dem Deutschen, Französischen, Englischen u. s. w. aus? Wie sehr wir Deutsche namentlich uns verspätet haben (denn wirklich schreiben wir erst seit 70 Jahren gebildetes Deutsch) fühle ich lebhaft wenn ich eine russich-slavische Legende, etwa aus dem 14. Saec. und dann eine deutsche Postille, gedruckt im J. 1674 hintereinander lese, wobei ich vom Inhalte ganz abstrahire und beide nur im Styl vergleiche. Dort finde ich Ordnung im Vortrag, geschlossene Perioden, Incidentsätze durch zehnerlei Participien an einander gereihet, sonore Kraft- und Prachtwörter: und nun dagegen der ärmliche deutsche Postillant! Lange dauerte es, ehe Russen die Pracht des Slavonismus in ihre Neurussische Sprache übertrugen. Jetzt ist der slavonische, grammatisch-richtige, hochtönende, Kraft- und Prachtstyl, in allen Ukasen sichtbar.“ — Srov. *Phil. Strahl, Professor zu Bonn*: *Das gelehrte Russland*, Leipz. 1828, *Einleit. p. V. a* IX. „Die Slaven reden in verschiedenen Dialecten eine Sprache, deren Uridiom bei einigen derselben, gleich den alten Egyptiern und den Hindus als besondere heilige Sprache nur bei gottesdienstlichen Handlungen noch heut zu Tage im Gebrauche ist. Gleich den classischen Sprachen des Alterthums enthält die slavonische Sprache eine seltene Kraft des Ausdruckes, eine Biegsamkeit im Worte, und einen unerschöpflichen Reichthum nebst grosser Kühnheit an Bildern, die die Gedanken erweitern und der Phantasie einen weiten Spielraum gestatten. Ihrer manichfaltigen und doch natürlichen Inversionen wegen, kann sie nur mit der edlen Sprache der Hellenen verglichen werden, und durch ihre grosse Empfänglichkeit für fremde Wendungen trug sie am schönsten Kraft und Geist der griechischen Sprache auf sich über. Wie das weiche Wachs nimmt sie alle Eindrücke auf, wecket bald den Muth des ruhenden Helden und spornt ihn zu grossen Thaten oder treibt ihn in Schlachten und Kriegsgetümmel, um seinen Lorberkranz von neuem grünen zu sehen, oder begeistert den frommen Hirten, wenn er mit Sanftmuth und Nachsicht seine verirrten Schaafe

zurückruft, oder erleichtert dem Liebenden die Klage, wenn er in süsstönenden, schmelzenden Worten seinem beklemmten Herzen Luft zu machen sucht. So donnert sie also bald wie ein angeschwollener Bergstrom über Felsen und Klippen schäumend in die unergründliche Tiefe herab, bald windet sie sich wieder gleich einem ruhigen Bache zwischen Blumen und schattenden Bäumen, über grüne Matten, und erregt bald Angst und Schrecken, bald Wonne und Freude beim sinnigen Verehrer derselben. Wie rührend schön ist nicht die edle Einfalt, in der die Bücher Moyses im slavonischen Gewande vor uns treten! Wo finden wir anders einen solchen Reichthum, eine so blühende und majestätische Beredsamkeit, eine so grosse Manigfaltigkeit in der Endung der Nenn- und Zahlwörter, als in den slavonischen und griechischen Uebersetzungen der Bücher Hiob, David, Salomon, Jeremias, und der übrigen Propheten sich kund thut. Wenn die russische Sprache fliessend, natürlich, erhaben, edel und belehrend genannt werden kann, so verdient ihre Mutter die slavonische den Namen der hinreissenden, begeisterten, bedeutungsvollen und blumenreichen. Durch mehr als tausend eigene Ausdrücke und Worte, die sinnvoll, harmonisch und ganz verschieden von denen sind, die im gemeinen Leben vorkommen, drückt sich noch jetzt der geistliche Redner aus, wenn er erhabene und majestätische Gegenstände schildern will: ihre Kenntniss ist daher jedem unentbehrlich, der mit russischer Literatur sich beschäftigen und solche gehörig würdigen will."

Znělka 66.

V. 5. „Cairbre„ aneb *Kaibre*, správce vojenského vozu, ve znamenité epické básni Osianově.

V. 6. „Fingal", *Fionnghal*, syn Osianův a slavný vítěz.

V. 7. „Carn," *Karn* sluly veliké hromady spolu snošených skal u Galů, předků nynějších Skotů, kterými hroby vítězů a vojvod svých na památku značili

a ozdobovali. Pod nimi se často popel nachází. Staroslavské mohyly jsou jim podobné. Srov. *Nestor* V. 4. „Olgaže priide ku grobu jego (Igora) i povelje ljudem ssuti mogilu veliku."

V. 14. „Bard", *Bardové* byli zpěvci a básníci u severních národů.

Znělka 68.

V. 4. „Gal" Jan Josef, narozený 1758 v Tiefenbrunně ve království Wirtemberském, potom lékař ve Vídni a v Paříži, původce a učitel tak řečené *Craniologie* čili lebovědy, leboslovi, podle které ze vnější budovy a způsoby lebu (lbi) na vnitřní schopnosti ducha zavírati učil.

„Lavater" Jan Kašpar, naroz. 1741, v Curichu, původce a spisovatel *Physiognomiky* čili tvářeznanství, podle které z tváře a obličeje člověka jeho charakter poznávati učil. Vydal knihu: Physiognomische Fragmente 4 svazky 1775.

Znělka 70.

V. 11. „Medičejský kámen" t. j. pověstná socha Venušina ve Florencii. Čítej o ní v Polákově cestě do Italie, *v Dobrosl.* II. *str.* 56. 57.

Znělka 76.

V. 2. „Xantipa" manželka řeckého mudrce Sokrata, velice zlostná a hněvivá žena. — „Hekuba" manželka Priama, krále Trojanského. Slováci tímto jménem přezývají vůbec každou zlou a ošklivou ženu.

V. 8. „Timon" Athenčan, nenávistník lidí od jejichž tovaryšství a obcování utíkal.

Znělka 77.

V. 5. „Safo" čili *Sappho*, slavná řecká lyrická básnířka, nar. v Mitylenech na ostrově Lesbos, asi 600

roků před Kristem, založila básnickou školu, ve které panny cvičila; od ní dostala jméno lyrická míra veršů.

V. 8. „Penelope“ dcera Ikariova a Paribeina, manželka Ulysova, vzor domácí pracovitosti, při 20 leté nepřítomnosti manželově zaneprazňovala se předením a vyšíváním.

V. 10. „Angelika“ příjmím *Kaufmann*, nar. 1741, zemř. 1807. slavná malířka, její díla vyznačují se obzvláště libeznými vděkami a graciemi, které v nich panují. Malovala v Londýně královskou rodinu.

Znělka 81.

V. 14. „Pantheon“ jakobys řekl *Všebožiště*, byl u Řeků a Římanů každý chrám, který všem, aspoň nejprednějším, bohům a bohyním posvěcen byl.

Znělka 85.

V. 9. „Zbroj i zbraň.“ *Zbroj* od *brojiti*, jest nám Angriffs-Waffe, k. př. meč, kopí, ručnice a t. d. *Zbraň* od *brániti* se, jest Vertheidigungs-Waffe, k. př. pancíř, přilbice a t. d.

Znělka 86.

V. 1. „Oči modré“. Srov. *Surowiecki*, *Sledz. Pocz. nar. słow. Warszawie* 1824. *str.* 124. „W epoce wystąpienia Słowianie wszyscy do siebie byli podobni, byli rośli a silni, mieli włosy nie czarnie, ani płowo ale ciemne czyli brunatne, z którem lączy sie zwyczaynie oko *siwe*, to iest, *niebieskie* mieszane z szarem.“ — Str. 181. „Za czasów Romulusa ich (Wenetów Adriatických) *kolor niebieski* już był sławiony. Kolor niebieski překládá Šafařík „das Blau ihrer Augen.“ — *Herrmanns* Reisen durch *Österr. Steiern, Kärnten, Krain*, B. III. Wien. 1783. „Ich habe bemerkt, dass je näher ich Italien kam, desto seltener die Gesichter mit *blauen Augen* wurden.“

Znělka 88.

V. 8. „Že tam" totiž v jiném vyšším světě, v nebi.

V. 11. „Zde" totiž tu na zemi.

Znělka 89.

V. 13. „Že jen k slavce slavský milenek" Sr. *Helmold*, L. I. C. 13. „Mislav patrem (Billugum) frequenter coarguit, quasi qui mente alienatus, supervacuas diligeret adinventiones, nec timeret patriis derogare legibus ducens uxorem Teutonicam." — *Gebhardi, Geschichte d. Wend.* I. str. 136. „Die Wagrier glaubten, gleich andern slavischen Nachbaren, dass vermöge eines alten Gesetzes kein Wende eine deutsche Ehegattin haben dürfte." *Týž D. II. str.* 39. 40. „Die Cassuben an der Leba verachten und hassen die Deutschen so sehr, dass sie keine Verehelichung oder andere Vermischung mit selbigen dulden, und wenn diese geschähe, den vermeinten Schimpf mit Blute abwaschen würden. — In verschiedenen Gegenden fehlt es an cassubischen Mädchen und da die cassubischen Männer keine Ausländerin heirathen dürfen, so nimmt die Zahl der Cassuben ab, und die der deutschen Bauern zu." — Tato nedůvěrnost Kašubů má své příčiny! —

Znělka 90.

V. 5. „Tatar." Tatarové neb Mongolové potlačovali Rusko celých 250 roků k veliké škodě národu. Srov. *Kopitar, Gram. předm. XVII.* „Das eigentliche Unglück für die slavische Nation und ihre schöne Sprache war und ist wohl diess, dass diese friedlichen Ackerleute, die im Bewusstsein ihrer Unschuld vergessen hatten auf Kriegsfälle vorzudenken, im Süden von Magyaren und Türken, im Westen von Deutschen, und in Osten von Mongolen, zwar nicht zu gleicher Zeit, aber mit desto gleicherm Erfolge, unterjocht wurden."

V. 6. „Němec podvodný.“ Příklady takovéhoto podvodu a lestného obcování viz *Sam. Timon*, *Imago Ant. Hung. L. II. C. 9. p. 240.* „Recenset Fredegarius novies mille dispalatos ac sparsos e Panonia profugos Slavos cum liberis atque uxoribus ad Dagobertum regem Franciae confugisse. Et assignatas quidem fuisse exulibus in Bavaria sedes, et non multo post, vel ipso rege jubente vel non insciente, de consilio certe Francorum omnes ad unum una nocte *per dolum* interfectos esse. Scilicet etiam Boji noverant apponere coenam Siculam. Slavorum X millia occisa.“ *K. Chr. F. Lützow*, *Gesch. v. Meklenburg*, *Berlin 1827. T. I. p. 17.* „Karl der Grosse gewann ohne Mühe bei den wendischen Völkern bald mächtigen Einfluss, indem er *unter der Maske eines Vermittlers* der Streitigkeiten erschien, die die Stämme der mächtigen Wilzen und Obotriten wider einander erhoben hatten. Von seinem Herrschertone bezaubert, unterwarfen sich beide Theile seiner Entscheidung und folgten verblendet seinem Panier, nicht ahnend, dass Karls sogenannte Verbündete in der That Unterwürfige seien. *Eginhard*, *Vita Car. M. C.* 12.“ *Týž str. 51.* „Die Entrichtung eines Zinses wurde von den wendischen Fürsten verweigert, in der Folge jedoch auf dem Reichstage zu Werben in Nordsachsen, zu welchem der Kaiser Heinrich II. sämmtliche wendische Fürsten einlud, durch die Schmeicheleien erreicht, welche der heuchlerische Heinrich, Sederichen von Wagrien und dem Obotriten Fürsten Uto erwies.“ Str. 168, 169. „Der staatskluge Adolf v. Holstein war eifrig bemüht das neuerworbene Wagrien gegen neue Gefahren zu sichern, er machte sich den wendischen Adel durch Ehrengeschenke, die er unter ihnen austheilte, geneigt und friedfertig, so dass er von dieser Seite gesichert war.“ Str. 169, 171. „Noch stand Niklot von Obotritien, in ungeschwächter Kraft da. Ihm liess daher der staatskluge Adolf durch eine Gesandtschaft ein Freundschaftsbündniss antragen. Mit dem Frühjahre 1147 wurden durch ganz Norddeutschland Zurüstungen gegen die Wenden getroffen. Adolf von Holstein lohnte aller

billigen Vorstellung Niklots ungeachtet, dessen Freundschaft und Treue jetzt mit Undank und Treulosigkeit, und verweigerte ihm unter nichtigen Ausflüchten seinen Beistand. *Helmold I. 62.*“ — S. 61. „Manche Schmeicheleien sächsischer Grossen hatten Gottschalks Verblendung vermehrt.“ *Wippo, in Pist. Script. Vol. 3. ad annum 1039.* „Imperator (Conradus Salicus) iterum cum copiis usque Albim fluvium venit. Sed cum Pagani (Slavi) transitum prohiberent, Imperator per aliud vadum fluvii partem exercitus *latenter* transmisit, et ita fugatis hostibus ipse per ripam liberam regionem ingrediens, immensis devastationibus et incendiis ubique, nisi in locis inexpugnabilibus, sic humiliavit eos, ut censum ab antiquis Imperatoribus propositum, et jam auctum Cunrado Imp. postea persolverent.“ *Vita S. Ottonis, in Ludev. Scr. C. 13. p. 478.* „Cum effigies idolorum ab Ottone destruerentur, profani Sacerdotes auream imaginem Trigelavi cuidam viduae, apud villam modicam degenti, ad custodiendum tradiderunt. Pomeranorum Apostolus quendam ex Comitibus suis, Hermannum nomine, barbarae locutionis sciolum, sensuque et ingenio satis acutum, *latenter* ad viduam illam destinare curavit. Cui etiam praecepit, ut assumto habitu barbarico ad sacrificandum Trigelavo se pergere *fingeret.* Hermannus itaque pileolum barbaricum et chlamydem mercatus, viduam illam conveniens asserebat: se nuper de procellosa maris gurgite per invocationem dei sui Trigelavi erutum, ideoque debitum ei pro salvatione sua sacrificium litare desiderantem venisse. At illa: ecce aedes, in qua Deus noster robore cavato inclusus detinetur. Qui alacer aedem illam ingressus dragmam argenti in foramen iactavit, ut sonitu metalli sacrificasse *putaretur.* Sed concitus quod iecerat, retraxit, et pro honore contumeliam Triglavo, id est sputacalum ingens, pro sacrificio obtulit. Deinde animadvertit imaginem Triglavi tanta cautela et firmitate trunco impressam ut nullo pacto *eripi* posset.“ *Gebhardi, Gesch. d. Wend. II. str. 321.* „Die südlichen Gaue der Wenden und die Länder, welche östlich der Elbe

lagen, oder das Land der Nisener, Selpuler, Milziener, Sarower, Lusizen und Daleminzen waren nicht vom kaiserlichen Heere, sondern durch die Marggrafen erobert worden. Die Marggrafen wagten es nicht so strenge als westlich der Elbe mit den Wenden zu verfahren. Sie befürchteten immer eine gefährliche Verbindung derselben mit den Polen und Böhmen, und suchten dieser dadurch *zuvorzukommen*, dass sie öfters ihre Gemalinen aus dem böhmischen regierenden Hause wählten.“ *Dějiny české*, *objasn. obrazů III.* str. 119. 223. „Otto braniborský českého kralevice Vaňka s mateří jeho, ovdovělou královnou, nočním časem vzíti a v stráži vojáků svých na pevnost Bezděz zavesti kázal. Přislíbil Otto Čechům po složení 15 tisíc hřiven stříbra kralevice Vaňka vydati. Peníze ty shrábnul, ale slovo jim nedržel (1281). Na druhý rok prosili stavové čeští o kralevice svého. Peněz lakotný poručník dal se posledně obměkčiti, jestli mu k vyplaceným již 15,000 hřiven stříbra ještě 20 tisíc složí.“ Ostatně srovnej *Znělku* 121. V. 11.

Znělka 91.

V. 1. „Lunkyn.“ *Witechind, Ann. Edit. Meibom. L.* 1. *p.* 639. „Traditur exercitus cum praesidio militari Bernhardo additurque collega Thiatmarus, et jubentur urbem obsidere *Lunkini*. Movent signa urbi praefatae, urbani vero arma deponunt, salutem tantum modo deposcunt ac merentur. Inermes igitur urbe egredi jussi; servilis autem conditio et omnis pecunia cum uxoribus et filiis et omni supellectile barbarorum regis captivitatem subibant. Fuere qui dicerent, barbarorum *ducenta millia* caesa; captivi omnes postera die obtruncati.“ *Barbari* jsou tu *Slavové*.

V. 2. „Branibor.“ Srov. *Ditmar L.* 3. *p.* 345. „Convenerunt e Slavis peditum et equitum plus quam 30 Legiones. Non latuit hoc nostros. Conveniunt Episcopi Gisilerus et Hillibardus cum Marchione Thiedrico aliisque compluribus, qui ut dies Sabbathi illuxit, hostes

obvios fiducialiter irrumpentes, paucis in unum collem effugientibus, prosternunt.“ — *Sam. Grosser*, *Lausitzer Merkwürd. Leip. und Budissin*, 1714. „In Brandeburg getraute sich Dietrich ihre Ankunft nicht abzuwarten, sondern zog bei Zeiten ab. Inzwischen brachten die Bischöfe zu Magdeburg und Halberstadt die Sachsen, wie auch Graf Riddok von Merseburg, Dedo von Wettin und Dietrich auxiliar-Völker auf und schlugen die Slaven so, dass sie über 30.000 Mann im Stiche liessen.“ To se stalo roku 983.

V. 4. „Ve zradě v poli při Děvíně.“ Ve zradě Miloty z Dědic; v poli Moravském, německy *Marchfeld*, které se mezi řekami Bog a Morava k Děvínu táhne. Porážka Čechů zde byla r. 1278 dne 27. srpna.

V. 5. „Při Demině.“ Srov. *Helmold*, *L.* 2. *C.* 4. Henricus Leo dux congregavit exercitum grandem et vocavit cognatum suum Adalbertum, Marchionem, et omnes fortissimos totius Saxoniae in auxilium. Sed et Valdemarum regem Danorum adduxit cum navali exercitu, ut vexaret eos (Slavos) terra marique. Universus vero Slavorum exercitus considerat in urbe *Dimin*. — Eo Saxones qui erant in latibulis egressi sunt, et resumta audacia infusi sunt hostibus et percusserunt eos attritione magna nimis, et repletus est campus ille acervis mortuorum. Caedes Slavorum maxima, qui ad duo millia et quingentos connumerati sunt.“ Roku 1164. Srov. *Saxo Gramm.* *L.* 14. *p.* 278. *Krantzius L.* 5. *C.* 6.

V. 6. „Jana“ Viz. *Zpěvu II. Znělku* 17. „Mongol v Moskvě.“ R. 1383 dne 26. srpna, vpadli Mongolové pod Chánem Tochtamyšem do města Moskvy a mordovali ukrutně bez rozdílu měšťany i mnichy, paní i kněze, dítky i starce. Po jejich odchodu rozkázal kníže Dimitry mrtvá těla pochovati, i nalézalo se mimo spálené a zatopené 24.000 zabitých. Viz. *Karamzin, Hist. Díl V. K.* 1.

V. 9. „Kosovo“ pole, rovina v Srbsku značná mnohými bitvami, ze kterých nejpamátnější byla ona 15. června 1389 mezi srbským knězem Lazarem a tu-

reckým žoldanem Muratem I. Oba panovníci ztratili život a Srbsko svou neodvislost.

V. 10. „U Kalky.“ Kalka řeka v Rusku. Srov. *A. W. Tappe Gesch. Russlands T.* 1. Dresd. u. Leip. 1828. *p.* 276. „Die Schlacht am Flusse Kalka begann am 31. Mai 1224. Die Mongolen pflegten alle gefangenen Russen immer sogleich niederzuhauen. Drei Fürsten wurden unter Marterbrettern erdrückt, und auf ihren Leichnamen war ein mongolisches Siegesmahl gefeiert. Seit Anbeginnen war in den russischen Landen, wie sich der Annalist ausdrückt, noch kein solcher Jammer gewesen. Ein prachtvolles, starkes und mutherfülltes Heer war ganz und gar aufgerieben. Kiewer allein lagen an 10 tausend Mann auf dem Schlachtfelde. Tatiščev schätzt die Zahl der Russen und Polovzer in jener unglücklichen Schlacht an der Kalka auf etwa 83.000.“

V. 10. „Varšavy“ aneb u Pragy. Viz *Convers. Lex. pod článkem Praga.* „Den 4. Nov. 1794. Nach vierstündigen Kampfe um 9 Uhr früh war das dreifach verschanzte Praga mit 33 Batterien von 22,000 Russen erstürmt; 13.000 Polen lagen auf dem Wahlplatze; mehr als 2000 waren in der Weichsel ertrunken.“

Znělka 92.

V. 1. „Vy pestré louky.“ — Srov. *Fried. Gottschalk, die Ritterburgen und Bergschlösser Deutschlands, Halle* 1818 *B. III.* „Wenn die Frage zu beantworten wäre: welcher Theil Thüringens am reichsten sei an Naturschönheiten, so möchte wohl einstimmig nur die Antwort erfolgen: dass es die Gegenden sind, die von der Saale durchflossen werden. Ihr Bett läuft immer in einem Thale entlang von Bergen bald nahe, bald entfernter eingefasst, in welchem Städte und Dörfer, herrliche Wiesen und Fruchtfelder, Weinberge und zahllosse Gärten eine reitzende Abwechselung gewähren und Landschaften bilden, die ungemein schön und lieblich sind. Viel tragen zum Schmucke dieses schönen Saalthales die Rittervesten, die man auf beiden Gebirgswänden,

theils noch erhalten und bewohnt, theils in Ruinen zerfallen erblickt.“

Znělka 93.

V. 1. 2. „Ten jehož Muzy řecké mláďky pěly“ t. j. Anakreon. Srov. Rožnayho přeložení, píseň 42. Oblibuji také *mláďky* zpívající a t. d.

V. 3. „Ten který barvy potratil při Kampaspě.“ Apelles měl nahý obraz Kampaspy, jedné z mileuek Alexandra Velikého, malovati. Byla tě překrásná a Alexander ji velice miloval. Apelles začal malovati, a dokonav téměř už celou hlavu chtěl ještě levému oku ten oheň lásky dáti, který na přirozeném oku Kampaspině tak čarodějně hořel, než v tom okamžení chytil se tento plamen samého umělce, tak že v nevýmluvné tužbě do omdlení upadl. Kampaspa učinivši pokřik mykala jím sem tam chtějíc ho vzkřísiti. Když procítl uzřel se v jejím náručí. V tom právě Alexander přišel: Kampaspa utíkala a Apelles byl strachem celý pomatený. Alexander se tázal: coby mu bylo? on oněměv ubíral se odtud. Alexander se tomu divil nevěda co by měl mysliti. Posléze Kampaspu volati dal. Tato vyprávěla celou případnost s takovou prostosrdečností a nevinností, že se Alexander smáti musel. Pak pohlédnul na ni, a velikomyslnost a ušlechtilost jeho ducha vyloudila ze srdce slzu lásky na oko jeho. Miluj onoho umělce Kampaspo; řekl k ní onen vítěz nad světem i náruživostmi; miluj jej a šťastným učiň, on jest milosti tvé hoden; on jest mezi malíři tím, čím já mezi hrdinami. Kampaspa sklopivši oči začervenala se roníc slzy studu i radosti. Apelles byl povolán a Alexander je spolu spojil.

V. 4. „Onen básníř, který zpěvem hrůzy, jimiž Dido mřela, ošatil“ t. j. Virgil, jenž Aeneidu sepsal. *Dido* byla královna Kharthaginská zamilovaná do Aeneáše, a když ji tento opustil, zbavila se života.

V. 7. 8. „Až tam k tomu“ t. j. k Petrarkovi. *Petrarka* znamenitý vlaský básník, psal chválu Laury ve znělkách. *Laura* byla dcera Audiberta z Noves, vdaná

Hugovi ze Sade. „Vokluz“ vlastně *Vaucluse*, z latinského *Vallis clausa*, městečko při Avignoně, kde se Petrarka nejvíce bavil a zpíval.

V. 9. 10. „Záboj a Lumír“ dva staročeští básníci. Čítej o nich ve Kralodvorském Rpse.

„Aj ty *Záboju*! ty pěješ srdce k srdcu
„Pěsňú z středa hoře jako *Lumír*,
„Ký slovy i pěním bieše pohýbal
„Vyšehrad i vsě vlasti.“

Znělka 94.

V. 9. Leda“ manželka Tyndara krále Lakonského, básníci ji obzvláště krásnorukou nazývají. Viz *Wielands Oberon* XI. 9. „Ledas Arm.“

V. 10. „Angelo“ *Michael Buonarotti* narozen 1474 v Chiusi v Toskánsku, znamenitý malíř, řezbář i stavitel. Raphael krásou jedné jeho, Bacha představující, sochy podjatý postavil jej vedle řeckých mistrů Phidiáše a Praxitelesa. Angelo aby i jiných v tomto sobě pochlebném domnění potvrdil, dal sochu Amora zakopati, ulomiv ji prvé jednu ruku. Socha tato náhodou nalezená ode všech znatelů za jedno z nejstarobylejších a nejmistrovnějších děl vyhlášena byla. Michael Angelo, říkali někteří, nemůže nic podobného učiniti. Tu ukázal výborný tento umělec onu ruku, kterou schoval, a tím zahanbil své nepřátely.

Znělka 95.

V. 4. „Rázu národného.“ Srov. *Surowiecki*, *Sledz. pocz. słow. str.* 124. „Przyrodzone te cechy dziś jeszcze odznaczają w ogóle wszystkie narody Słowiańskie, bez względu na klimata i na odległość, w jakiey żyją jedne od drugich. Te nawet, które straciły od dawna swoję narodowość i język, nie straciły dotąd piętna swego plemienia; kto się pilnie przypatrzy mieszkańcom wielu okolic Austrii, Bawarii, Tyrolu, Frankonii, Fuldy, Saxonii, Brandeburgii a t. d. z oczu, z włosów,

niektórych obyczajów i przymiotów pozna w nich łatwo dawnych Słowian."

V. 7. „Hanbou za řeč." Srov. *Krantzii Vandal. L. I. C.* 4. „Omne genus vandalicum suam *erubescit* vernaculam." — *Ch. A. Hennig v Dobr. Slovance, p.* 8. „Jetztiger Zeit reden hier herum (im Lüneburg.) nur noch einige von den Alten wendisch, und dürfen es kaum von ihren Kindern und andern jungen Leuten thun, weil sie damit angelacht werden. Gestalt diese, die Jungen, einen solchen Eckel für ihre Mutterprache haben, dass sie sie nicht einmal mehr hören, geschweige denn lernen mögen." — *Dan. Ad. Veleslavín, v Předml. na Euseb. Pamph. Hist.* „Všickni národové vždycky se o to starali, aby jazyk svůj rozšířiti a zvelebiti mohli. Sami toliko my, my pravím Čechové, nevím jakým odporným osudem, tak sme byli nešťastní, že sme o poctivost jazyka svého slovanského žádné péče neměli. A těm ovšem, kteříž s to býti nemohli, nebylo a není tak mnoho co za zlé míti: však jiní proto chváleni býti nemohou, kteřížto mohouce jej oslaviti, a majíce k tomu příčiny a pomoci nejedny, *stydí se za svou přirozenou řeč*, a naučivše se cizím jazykům, vlastní svůj jako nehodný potupují: kterýž však jest tak starožitný, rozšířený, poctivý a slavný, tak ozdobný, hojný, užitečný a libý jako třebas jeden ve světě. — Odkud to jde, že cizí národové jazyk náš tak sobě zlehčili: vidí Čechy, an ho sami sobě málo váží, a protož myslí že ho nepotřebují." — *Schaffarik, Gesch. d. sl. Lit.* 1826. *p.* 353. „In den J. 1729—49 hörten die Böhmen beinahe auf böhmisch zu sprechen, und Personen die auf Bildung und Ehre Anspruch machten, schämten sich ihrer böhmischen Abkunft, verbargen und verläugneten solche sorgsam: dergleichen elende Zierbengel es leider auch heutzutage noch, nicht nur in Böhmen, sondern auch in Mähren und in der Slowakei in Menge gibt. — *Joh. Čaplovič. Gemälde von Ungarn.* Pest 1829. T. I. str. 220. „Es ist kein Volk in Ungarn gegen seine Muttersprache so gleichgiltig wie die Slowaken. Gebildetere *schämen sich* mit einander slowakisch zu sprechen und

bedienen sich immer des Lateins oder der deutschen Sprache.“ Pan Čaplovič, rozený Slovák a německý spisovatel, sám sebe tu švihá. —

Znělka 97.

V. 9. „Dary v lidstvu křivou měly míru.“ Srov. *Grundzüge aesthet. Vorles. v. II. Luden Jena* 1808. §. 38. „*Heidenthum* : Realität und Objectivität, Natur, Erfüllung, freier Genuss des Lebens, Gewissheit, die Zukunft wegen der Gegenwart vergessen. Das Princip der Männlichkeit. — *Christenthum* : Idealität, Subjectivität, Geist, Dulden, Sehnsucht, Erwarten, Glauben, Hoffnung, die Gegenwart an die Zukunft verkauft. Das Princip der Weiblichkeit. Dort das Weib unterdrückt, hier vergöttert; die Kunstwerke der Alten tragen das männliche Gepräge der Kraft und Einfachheit, die christlichen der Zartheit und der Liebe.“

Znělka 100.

V. 3. „Godina“ manželka vojvody z Mercien v Anglické zemi v XI. století, dokázala lásku k svému lidu a kraji obzvláštním skutkem. Byla pro krásu a ctnost nejslavnější kněžna toho času. Její manžel naložil obyvatelům v Conventri těžkou daň; tato vojvodkyně doléhala na to, aby od té berně upustil; ale divný ten a rozmarný muž nechtěl její prosbě přivoliti, leč tak, jestliže nahá celé město projde. Po dlouhém boji a rozpaku uvolila se naposledy tuto výminku vyplniti, a zakázavši obyvatelům, pod ztracením života na ní nehleděti, sedla na kůň a zjezdila všecky ulice města, nemajíc žádného jiného zakrytí, mimo své dlouhé vlasy. Jeden všetečník který se opovážil okno otevříti, hned na hrdlo potrestán byl. Památka této případnosti zachovává se na tom místě ve způsobě obrazu představujícím osobu po něčem se dívající. Srov. *Julius Bilderbeck historische Anekdoten zur Charakteristik d. Nat. in Europa* 4. *Th.* Pesth. 1811. *pod článkem*, *Engländer.* — Jméno této kněžny *Godina*, jest celé slavenské, se

kterým srov. jméno *Hodika* ve znělce 117 potom *Godata*, *Godava*, *Godiš*, *Hoduša*, *Hodic*, hraběcí rod v Moravě, a založená *Godislav*, *Godoljub Godomysl*, *Godorad*, *Častohod*, a t. d. V anglické řeči jméno toto i neužívané i bezvýznamné jest. Nebylali ona dcera některého slavského knížete ku př. z Pomoří, aneb jiných, Angličanům blízkych, slavských krajů? — čili snad byla potomkyně Srbů do Anglie přišlých a tam se osadivších? — Srov. *Walter Scotts Werke von Meyer*, *Gotha* 1826. *B. I. Ivanhoe p.* 83. 84. „Von diesen unglücklichen, verworfenen Wesen, (von den Sachsen *Serfen* oder *Slaven*, von den Normannen Villains genannt), deren Zahl sich in England zu dem übrigen Theil der Bewohner wie 9 zu 1 verhielt, unterschied man wiederum mehrere Unterabtheilungen. Sie stammten und bestanden grösstentheils aus den Trümmern der von den Angelsachsen unterjochten altbrittanischen Völker-Stämme. So gross war ihre Menge, dass ihre Herren einen förmlichen Handel mit ihnen trieben. — In Schottland gab es zu jener Zeit fast kein Haus und keine Hütte, in denen man nicht einen englischen *Serf* antraf." I mnohé kraje, města a vesnice v Anglii mají slavská jména, pravdě podobno že se některá pomorská osada Slavů ve starých časech tam přeplavila. Viz *Šafarik: Über die Abkunft der Slaven*, str. 69. Man findet nicht nur längst der südlichen Küste, sondern auch tiefer hinein zahlreiche Ortsnamen, die unzweideutig für uralte Einwanderungen der serbischen Wenden sprechen. So *Sorbiodunum* (jetzt Olt-Sarum), *Venta Vindobela*, *Vindogladia*, *Vindolana*, *Vindomara*, *Vindomis*, *Vinovia* u. m. dgl. Die Namen mehrerer Flüsse und Häfen, welche wir bei den Alten lesen, haben gleichfalls ein unzweideutig slowenisches Gepräge. Diesen uralten serbischen Ansiedelungen in Britannien verdankt die heutige englische Sprache diejenigen Wörter, die, in nicht geringer Anzahl vorhanden, bis jetzt aus keiner der vier Muttersprachen des Englischen bequem abgeleitet werden können; z. B. *to beat* (biti), *to dap* (topiti), *meat* (maso), *merk*, *mirk*, *murk* (mrk, mrak), *much* (moc, mnoho), *mud*, *mudy*

(mutný), *to screak* (škřek), *to stoop* (stúpiti), *sty* (staj), *to yead* (jíti) u. s. w." — Jméno *Vandal* ten osud a význam míti se zdá v severu, který *Sarmat* v polední, to povstalo od *Vend*, toto od *Srb*, pod obojím Slavové skryti jsou, ač tytýž obě jména i na jiné sousední, jim poddané aneb s nimi spojené národy přenášíno.

Znělka 101.

V. 11. „rostí" činí růsti, od rostiti, činiti aby něco rostlo, v polsk. nářečí.

Znělka 102.

V. 8. „Trubadurů." Trubadurové byli jisté plemeno básníků a zpěváků ve středověku, obzvláště v polední části Francouzska. Zpívali krásu, lásku, zdvořilost, rytířstvo romantickým slohem.

Znělka 104.

V. 9. „Vesna" bohyně jara; u Slováků se posud zadrželo *Prvesnja* t. jaro, jako prvá jeseň, nebo jeseň, oseň, vesna jeden kořen mají.

Znělka 106.

V. 7. „Bohmě!" srbsky *Bogme*, nízce slovensky *Bahmě*, zkrácený vykřikník, znamenající asi *Bůh mne potresci*, *zkárej*, jestli pravdu nemluvím.

Znělka 107.

V. 3. „Hetéry" čili přítelkyně sluly u Řeků milenky, souložnice.

V. 4. „Praxitel" vyhlášený řezbář řecký, asi 364. před Kr. On řezbářství na nejvyšší stupeň vynesl, mezi jeho sochami stkvěla se zvláště Gnidská Venuše, která dle Plinia za nejkrásnější sochu na světě se držela Při této práci sloužila hetera *Fryna* Praxitelovi za vzor.

V. 6. „Lesbia“ vůbec panna neb žena z ostrovu Lesbos, potom obzvláště milenka Catulla římského básníka. „Neera“ milenka Tibullova.

V. 8. „Thais“ Athenčanka, milenka Alexandra V. „Lais“, kráska v Koryntě. „Aspasia“, ženina Periklesova.

V. S. „Laura.“ Viz zn. 93. V. 8. „Ninon“ de Lenclos, nar. 1615 v Paříži. „Lotta“. Srov. Roman Göthebo: *Werther.*

Znělka 113.

V. 13. „Čelenka“ ozdoba nad čelem, kytka obzvláště u Srbů v obyčeji. „Klok“ staroslavský ženský plášť. „Matrinka“ oděv ruských a polských žen.

Znělka 113.

Srov. *M. Cyriacus Spangenberg*, *Mansfeldische Chronica, 1622, Eisleben, Cap. 282 p. 331.* Im Jahre 1327 ist an der Sala, in der Fürsten zu Anhalt Landen, die enderung geschehen, das die Vntersassen für Gericht alle jhre sachen nur in Deutscher Sprache, und nicht in Slauonischer oder Windischer, wie sich bisher zugetragen, fürbringen solten.“

Znělka 117.

V. 5. „Hodika, Hoďka.“ Srov. *Helmold L. 1, C. 13.* Billug regulus Obotritorum procreavit filiam nomine *Hodicam*, quam Pontifex avunculus ejus monasterio virginum contraditam, et Sacris literis edoctam, Abbatissam praefecit virginibus, quae degebant Mikilinburg, cum tamen necdum pervenisset ad annos. — *Cap. 15.* Misislaus Obotritorum Princeps sororem suam Deo dicatam virginem *Hodicam*, monasterio virginum subtraxit, eamque cuidam Bolislao sociavit conjugio.“

V. 5. „S Bernardovou ženou.“ Srov. *Arnoldus Abbas Lubec. Chron. Slavor. L. 4. C. 7. p. 688. Edit.*

Leibn. „*Bernhardus* Comes de *Raceburg* uxorem nobilem duxit de Slavia, *Margaretam* nomine, filiam *Ratibur*, Principis Pomeranorum. Genuit autem ex ea filios *Wolradum*, *Henricum*, *Bernhardum* qui adulti facti sunt strenui."

V. 6. „Božetěcha" manželka Kosmasa, letopisce českého. Srov. *Pelcel*, *Kron. čes. D. II.* v Praze 1792. str. 143. „To však také oznámiti musím, že ten náš kronikář, kněz a kanovník, potom i děkan kostela Pražského, řádně ženatý byl. Jeho manželky jméno bylo *Božetěcha*, žena zajisté ctná a výborná. Umřela mu však ta jeho milá manželka léta 1127 dne 23. ledna, což on sám v kronice své vypravuje. Rerum cunctarum comes indimota mearum, Bis Februi quinis obiit Božetěcha Calendis.

V. 6. „Šárka a Častava" tovaryšky a spolubojovnice Vlastislavy po smrti Libušině v Čechách.

V. 7. „Svata aneb Svatava." Viz: *Genealogia Witechindi*, Carolo Eman. Duci Sabaudiae dedicata: „Svatava uxor Witechindi Magni, Lechi ducis Bohemorum item Soraborum et Daleminciorum Principis filia." — *Fabricius* Orig. Saxon. Libr. 7. „Hic Witechindus junior factus est praefectus Soraborum et possessiones maternas (a Svatava haereditate acceptas) Zorbecam et Budseciam inter Salam et Albim (ubi Lechus Svatavae pater imperabat retinuit, seque Soraborum Landvoitum, Zorbecae Burggravium et Budseciae dominum nuncupavit." — *Kunschke* et *Pannach* Dis. hist. de Lusat. Sect. 8 §. 2, 3. „A Zecho Lusatiae Dominium ad Saxones transiit. Zechus enim filiam snam *Suatam* seu *Suatauam* heredem ducatus Itzizeschorum vel Itzinzechorum et Lusatorum Wittinkindo Saxonum celeberrimo belli Duci in matrimonium dedit." *Balbin Miscell. L.* 2. *C.* 20. „Est in Bibliotheca domus Professae Societatis Jesu — Viennae grandis M. S. Codex plenus Genealogiarum auctore Joh. Lud. König J. U. D. in quo Wittikindi Magni Conjux Svatava filia Itzi Cescorum in Bohemia Principis fuisse dicitur." Srov. *J. Chr. Jordan*, *De Orig. Slav. C.* 29 §.37.*p.*228. *Pubitschka Ser. Chr. p.* 282.

V. 7. „Petrisa“ manželka Pribyslava I. krále Obodritského. Srov. *Gebhardi I.* str. 155. „Nach einigen neuern aber nicht verdächtigen Nachrichten liess Pribyslav sich mit seiner Gemahlin *Petrissa* taufen.“

V. 8. „Vojslava“ manželka Přibyslava II. prvého knížete Meklenburského; dle Hübnerovy Geneal. Tab. 193. dcera krále Norvežského Burevina. I matka pověstného vítěze Skanderbega slula *Voislava.*

V. 7. „Rozvita“ Slavná mniška a latinská spisatelkyně ve středověku v klášteře Gandersheimském, žila okolo r. 980. Psala latinským šestiměrem skutky Otta V., Mučenictví S. Dionisia a Pelagia, děje kláštera Gandersheimského a jiné. Její díla vydal nejnověji *H. L. Schurzfleisch Wittemb.* 1705. Životopis její psali: *Meibom, Bustemann, Hamberger* a *Schröckh.* Hádka jest mezi učenými kterému národu přináleží? Angličan Humfred přivlastňuje ji, ovšem velmi omylně, Anglům, Němci Němcům obzvláště Sasům. *Fried. Seidel* (Icones et Elogia vir. praest.) dovodí obšírně a důkladně že Rozvita z Braniborska pochází a její vlastní jméno že bylo *Helena Rosov.* Všecka tato jména: *Rozvita, Rozvida, Hrozvita,* ano i *Rosov* jsou, jak svými etymologickými živly a gramatickými formami, tak i smyslem a významem slavská; vlast její *Branibor* později Brandeburg nazvaný, jest též slavský kraj, ve kterém i po vedrání se tam Němců, předce mnohé staroslavské rodiny zůstaly, a ze kterých nepochybně naše Rozvita pocházela. Mužské jméno jest *Rozvit,* ženské *Rozvita,* se kterými srovnej *Svatovit, Hostivit, Dragovit, Dobrovit, Ljudovit, Mirovit, Radovit, Privit* a t. d. A s prvou sylabou *Roz* srovnej jména: *Rozmir, Rozhon, Rozslav, Rozvad, Rozkochan* a t. d. aneb, není-li *H.* toliko přídechem od Hroz, hrozný, hroziti, srov. *Hrozek, Hroznata, Hrozdan, Hrozislav* a t. d. I její okrouhlý obličej, jakž ji na obrazech vídáme, ukazuje na slavský původ, jelikož dle Surovieckého, Šafaříka a jiných národní znak německé tváře podlouhovatost jest. — Srov. i *Sam. Grosser, Lausit. Merkw. Leip. u Budiss.* 1714. *pod článkem:*

Von dem Ritterstande und Adel in Lausitz. „Von der slavischen Nation sind bis diese Stunde uralte adeliche Geschlechter vorhanden, die andern sind von fremden Nationen, die in Lausitz festen Fuss gesetzt haben. Alle aber können leicht aus der Endung und Bedeutung ihrer Geschlechts-Namen von einander unterschieden werden. Diejenigen die sich auf die slavischen Terminationen *itz* oder *witz* (n. b. srov. vit) endigen (a my přidáváme ještě i *ov* ku př. *Rosov*, *Karpcov*, *Basedov*) haben von den Sorben ihren Ursprung, z. B. es" ist nicht unwahrscheinlich dass die Lottitze von Lutitiis, die Stutterheime von Stoderaniis, die Dalwitze von Daleminciis, die Milken von Milcieniis herstammen. So auch Polberitz, Köteritz, Maltiz, Nostitz, Schwanitz, Temeritz, Uichritz, Čedwitz sind Slaven, die von Canitz, Gablenz, Tersky sind Polen. — Dann Leibnitz, Lukowin, Metzrad, Minkwitz, Mužwitz, Planitz, Polenz, Rodewitz u. s. w." To nic nového není v německých klášteřích slavské osoby a jména najíti, tak v klášteře *Gernroda* nalézámo r. 1199. dceru krále českého Přemysla Ottakara, viz *Annal. Vetero-Cellenses apud Menken. T.* 2. 390. *Pelcel Kron. čes. D. I. str.* 389. A v klášteře *Bergen* nalézámo r. 1333 opata *Slavko* jmenovaného, o němž viz *Chron. Monast. Bergen apud Meibom, T. III. p.* 304. kde pod číslem XXXII. stojí : „*Zlauco* administravit monasterium per annos 12. Nomen peregrinum arguit vel Bohemum vel Polonum fuisse."

Znělka 119.

V. 13. „Canova" Antonio, nejznamenitější řezbář našeho věku, narozen roku 1760 v Posagno. Jeho díla jsou všecka krásného slohu, zvláště pohledu ženskému uměl on podivnou milost propůjčiti. Jeho hlavnější díla jsou : Apollo, Daphne, Eskulap, Orpheus, Dedalus, Ikarus, Theseus, Venus, Hebe, Hrobka arcikněžny Marie Kristiny ve Vídni a t. d.

Znělka 120.

V. 1. „Babigora," *Babigura, Babje gory* znamená vůbec Tatry, čili Karpáty, potom obzvláště jména mnohých

jednotlivých vrchů jakožto částek Tater, k. p. v Oravské, Spišské stolici a jinde. Nejvyšší chlum Tater, pod názvem „*Babia gora*“ jest 5,549 vídenských střevíců vysoký.

Znělka 124.

V. 7. „Ráj.“ Tu se naráží na krásnou, stromy osaděnou, německy *Paradies* jmenovanou procházku při Jeně nad Salau.

Znělka 125.

V. 7. „Jozue“ Kap. 10. v. 12.

Znělka 126.

V. 13. „Charon“ v řecké mythologii syn Erebu a Noci; jeho úřad byl umrlce přes řeky Acheron, Kocyt a Styx převážeti. Vyobrazen bývá jako zasmušilý starec se strapatou bradou a otrhaným oděvem.

ZPĚV II.

LABE, RÉN, VLTAVA.

Znělka 1.

V. 3. „Zátoce.“ Zátoka jest tu částka místo celosti, totiž *Černé moře*, do něhož Dunaj s takovou prudkostí vpadá, že proud jeho ještě mnoho mil daleco v moři se poznati dá, jakoby moře na dvé dělil.

V. 5. 6. „Holý Chlumec“, t. j. Říp (čili Hrip, srov. hrb, pahrbek) vrch u Roudnice, na nějž Čech, přišed do té země vstoupil a okolo něho prvé obyvatele usadil.

Znělka 3.

V. 8. „Charybda“ nebezpečný vír a propast; „Scylla“ nebezpečná skalina, oboje v moři sicilianském.

V. 13. „Zefyr“ jarní, teploučký a příjemný větřík od západu vějící.

Znělka 4.

V. 13. „Orkan“ aneb vlastně *Urakan*, značí v řeči Amerikánů tolik co bouře s prudkým vichrem, přívalem, hřímáním, blýskáním a zemětřesením spojená.

Znělka 7.

V. 1. „Labe“, něm. die *Elbe*, lat. *Albis*, řeka v Krkonoších znikající, přes Čechy, Míšeň, Sasy tekoucí a u Hamburku do německého moře se vylévající.

Znělka 10.

V. 4. „Kučer - Naturlocke, Kadeř - Kunstlocke.“ Ostatně *kučer*, *kadeř*, polsk. *kędzier* zdají se jeden kořen míti.

Znělka 11.

V. 12. „Zbodřen“ bodrým, smělým, silným učiněn.

V. 14. „Poslavský“ t. j. po Slavech pozůstalý, tak jako *Po-jezuitské* statky.

Znělka 12.

V. 1. „Sloupsko neb *Sloup*, něm. *Stolpen*, hrad vysoký při městě téhož jména v kraji míšenském, na basaltové skále stojící. — Srov. *Fried. Gottschalk: Die Ritterburgen und Bergschlösser Deutschlands, III. B. Halle* 1813. *pod článkem Stolpen*: Stolpen im Meissnischen Kreise drei Meilen von Dresden; diese Burg gehörte 1218 dem adeligen wendischen Geschlechte *Mocco*. Hier befindet sich der St. Johannisthurm, den die Gräfin *Kosel* (Anna Constantia) merkwürdig gemacht hat. Sie die in der Geschichte der Liebeleien des Königs August von Polen eine Hauptfigur ist, wollte einmal in einem Anfalle von Eifersucht den König erschiessen. Um von dieser Krankheit geheilt zu werden, musste sie in diesem Thurm ihr Verbrechen bereuen lernen. Unter einer humanen Regierung bot man ihr die Freiheit wieder an, allein aus freier Wahl blieb sie, und konnte sich nicht entschliessen ihren Aufenthalt, den ihr die Gewohnheit angenehm gemacht hat, zu verlassen. Hier hatte sie ihren kleinen Garten, ihr Wohnzimmer und Bibliothek. Als eine Merkwürdigkeit zeigt man noch jetzt ihre damalige häusliche Einrichtung.“ — O rodu *Mokovském* srov. *Universal-Lexicon von Zedlern. Leipzig und Halle 1793. Band XXI. p.* 687. „*Mockov* ein Geschlecht, ein Berg-Castell und Amtsgebiet des alten Sorbischen Für-

stenthums Daleminzi oder Lommitsch, zwischen Meisen, Lommitsch und Döbeln. Das Geschlecht hat sich aber von diesem Hause nicht beständig *Mockow* sondern auch *Mockau*, *Meca*, *Meggau* geschrieben, doch werden sie alle unter einerlei Wappen gefunden. Die letztern, so von ihnen noch übrig gewesen, haben sich von hier in Oesterreich gewendet, woselbst sie baronisirt worden sind. Sie behielten aber ihr angebornes Erb-Wappen dabei unverändert. Selbiges zeiget drei gelbe in Gestalt einer Triangel aufwärts gestellte kleine Wurf-Schauflein, mit kurzen Stielen im rothen Schilde: welches Anzeigung giebt, dass sie ihre Fortun dem reichen Korn-Bau hiesiger Pflege gegen Lommitsch zu danken, derowegen auch dieses Zeichen jeder Zeit werth gehalten haben." — Nový důkaz lásky k rolnictví u Slavů. Místo *Kozel* položeno tu *Kozelská*.

Znělka 13.

V. 4. „Gero." Srov. *Witichindus Corbeiensis Edit. Meib. L. II. p.* 647. „Gero Comes — convivio claro delibutos ac vino sepultos ad 30 fere principum barbarorum (h. e. Slavorum) una nocte exstinxit." — *Sam. Grosser Lausitzer Merkwürd. und Budissin* 1714. „Gero Graf von Stade wurde 931. vom Heinrich Auceps zum Markgrafen in Lausitz ernannt; er ging sehr scharf mit den Slaven um. Einmal liess er 30 vornehme slavische Herrn zur Tafel laden, und als sie erschienen, um eine Spanne kürzer machen. — So liess er auch den slavischen Fürsten zu Brandeburg zu dem slavischen Fürsten Tugumir einladen und beim Trunke *unvermerkt* ums Leben bringen. Hierdurch brachte er die damalige Festung Brandenburg wieder unter Kaisers Gewalt und machte ihm die slavischen Völker bis an den Oder Strom zinsbar und unterthänig. — *H. Meibomius in notis ad Witichind Ann. p.* 702 *a* 703. „Gero fuit ex nobilitate Saxonica dynasta ad sylvam Harciniam, ubi hoc tempore Gerenroda, designatus praefectus limitaneus contra orientales Slavos h. e. Lusatios, cum quibus continenter bella gessit, ubi

opus leoninae pelli vulpinam assuens. Triginta Slavorum principes ad convivium vocatos, multoque vino depositos, contrucidari jussit omnes. Dolus an virtus quis in hoste requirat." (Tak!) — *Balbin, Dissert. Apolog. de Ling. Slav. Pragae* 1775 *pag.* 20. „Gero Marchio indignum Saxonico nomine facinus perpetravit, benigne vocatis, sed crudelissime peremtis in convivio triginta Slavicorum populorum principibus, cujus atrocis, certe minime virilis injuriae ipsi Saxoniae Scriptores Cranzius in Vandalia, Dresserus in Isagoge et Fabricius in Origin. Sax. meminerunt." Ve Wittemberku v knihovně knížete saského volence Fridricha následující staroněmecké verše o Geronovi nalezeny jsou:

„Zu Lausnitz erster Fürst was ich
Dreissig Wendisch Herrn tödtet ich."

Někteří z novějších dějepisců začali tento ohavný skutek ztenčovati, k. p. *Hoppendorf in Ann. Gerenrod. apud. Meib. T. II. p.* 418. a *Gebhardi B. I. p.* 115. Ale *Pauli* ve své *Allg. Preuss. Staats-Geschichte T. I. B.* 2. §. 87. jejich ztenčování a vymlouvání zahanbuje a tresce. Chytrý *Gebhardi* celý ten skutek převrátil a sfalšoval říkaje: „Die Slaven sehnten sich insgemein nach ihrer eingebüssten Freiheit, und einige ihrer Fürsten berathschlagten sich über ein Mittel den Gero durch List hinwegzuschaffen. Allein Gero kam ihnen zuvor, überfiel sie bei einer zu seinem Verderben angestellten Zusammenkunft (kde to psáno stojí?) und tödtete über dreissig derselben, die der Rausch zur Gegenwehre untüchtig machte." — Onno slavským těmto knížatům proti Geronovi úkladu připisování, zdá se býti toliko barva, kterou němci tuto vraždu kolik tolik zalíčiti hleděli. I sám Gero musel sobě vždy nějakou záminku vymysliti.

Znělka 14.

Srov. *Dithmar in Leib Scrip. Bruns p.* 389. „In urbe *Jarina* (in pago Lusici) capti sunt per Henricum II. anno 1011 duo fratres Slavi ex provincia Hevellun

et ex urbe Brandenburgensi. Ili de multis interrogati, et nihil de his omnibus volentes profiteri, in uno colle pariter suspendio periere." — *K. Ch. Leutsch* Markgr. Gero, B. 113. „Im J. 1011 ist König Heinr. II. von Belgern gegen die *Polen* ausgezogen, hat die in fronte pagi Luzici, an der Grenze des Gaus Luzici gelegene Stadt oder Feste Jarina erreicht, daselbst zwei *Slaven* aus der Stadt Brandeburg gefangen genommen, die vom Herzog Boleslav kamen (inde digressi) der sich damahls in *Glogau* aufhielt. Heinrich hat diese beiden hängen lassen, weil solche nichts gestehen wollen. *Ursinus*, *Wagner* und *Worbs* halten dieses Jarina für *Gehren* (kreis Luckau) — welches unweit der Grenze des Gaus Nice, in dem Gau Lusici lag, auch in der meissner Stiftmatrikel noch *Gerin* heisst.

Znělka 15.

V. 7. „Chrobrý sloupy železné." Boleslav Chrobrý, král polský, dal na památku svých vítězství na hranicích dobytých a Polsku přivtělených krajin železné sloupy stavěti. Viz *Boguchwal ap. Sommersb. II. p.* 25. „Rex Boleslaus metas Poloniae in Kijov, quod est Russiae Metropolis et Czissawa ac Danubio fluvios Hungariae ac Corinciae et Zolawam fluvium versus partes Duringiae ac mare septentrionale statuit." *Vita S. Steph. Mscr. p.* 354. *u Ossolinského Kadlup. od Linde*: „Ad littus Danubii ad civitatem Strigoniensem terminabantur, dein Agriensem civitatem ibant, dein in fluvium Tizia nominatum cadentes, regirabant juxta fluvium qui Cepla nuncupatur usque ad castrum Gallis, ibique inter Ungaros, Ruthenos et Polonos finem dabant." Viz *Niemcewicz, Śpiewy histriczne, w Warsz.* 1819. *str.* 37.

„Na pamięć gdzie sie Polacy zagnali,
Jakie z Czech, Niemiec odnosili łupy,
Biie na Dnieprze i Ossie i w Sali
Żelazne słupy."

V. 8. „Zeď Chinská." Mezi Chinou a Tatarskou zemí nalézá se tato asi 300 mil dlouhá zeď. Ona běži

přes vysoké vrchy, hluboké doliny a široké řeky až ke žlutému moři. Na některých místech je dvoj- i trojnásobná. Základové a úhlové jsou z celistvého granitu. Téměř každých 200 kroků jsou čtverohranné věže a bašty.

V. 11. „Upotvořil.“ Srov. *Herder Ideen zur Phil. d. G. IV. Th. Carlsruhe 1792. str. 39.* „Ihre (der Slaven) Reste in Deutschland sind dem ähnlich, was die Spanier aus den Peruanern machten.“ Co *Irwing* píše o Amerikanech to platí i o Vendích, srov. *Časopis vlast. Museum,* 1828. Sv. 3. str. 54. „Nešťastní prabydlitelé Amerikanští ten osud měli, že jim bělochové dvojím způsobem příkoří činili. Vojny ze zisku a zlé mysli počaté oblupovaly je ze spravedlivých statků, a zaslepení i rouhaví spisovatelé očerňovali povahy jejich. Noví osadníci s nimi jako s lítou zvěří nakládali a spisatelé té ošemetnosti ospravedlňovati usilovali.“ Str. 59. „Indiani nemohou na to zapomenouti, že bělochové jejich dávné vlasti zahrnuli, jejich národ snížili a jejich kmen vyplenili.“ — *Krantzii, Wand. Praef. p. 3.* Vandali seu Slavi ad magnam raritatem perducti in servitutem ultimam et omnium contemptum pervenerunt. Nam acerrimus quisque, ubi contemptum et servitutem exhorruit se proximis immiscuit nationibus, lingvam gentis perdiscens, ut evaderet gravissimum servitutis jugum.“ *Tentýž L. VII. C. 10.* Terra quae Slaviae nomen retinet ex latissima Europae totius latitudine redacta in brevem angulum. Rustica plebs effugiens durum jugum imminuta est, transfugio deserens agros et abscondens in externis gentibus originem. Facit hoc contemptus gentis, ut nemo, nisi quem lingva prodit, se fateatur esse origine hujus gentis.“ — *Gebhardi Gesch I. p. 5.* „Diese unglücklichen Menschen (die slavischen Leibeigenen in Deutschland) die kein Eigenthum besitzen, die jeden Einfall ohne Widerstreben erfüllen müssen, deren Leiber sogar den Misshandlungen aller Art unterworfen sind, von welchen der Herr schwere und oft für ihre Kräfte zu grosse Arbeiten fordert, und vermittelst Peitschen von besonderer Art zuweilen erpresset,

die, wenn sie einen verfallenen Hof verbessert haben, diesen, sobald es der Herr befiehlt, verlassen, und auf einer andern Einöde unbelohnt von neuem sich aufbauen müssen, deren Erbschaft der Herr nach ihrem Tode an sich ziehet, und die sogar ihre Weiber und Töchter dem Herrn überlassen müssen, wenn er ihrer Arbeit an einem andern Orte bedarf.“ — Str. 13. „Die christlichen Sieger entzogen den bezwungenen Wenden ihre ganze Verfassung, versetzten sie in fremde Länder, vertilgten ihre Sprache, baueten vieles von ihrem Lande mit Niederländern und andern Deutschen an, drückten die zurückbleibenden Wenden mit harten Diensten, belegten sie mit der Leibeigenschaft und sogen sie durch schwere Steuern aller Art völlig aus.“ A předce praví Gebhardi na téže straně pod poznamenáním a) „Dass man bei dieser Gewaltthätigkeit nach gesunden Grundsätzen verfuhr (Gewaltthätigkeit und gesunde Grundsätze!). Allem diesen Unfug (nämlich nach Gebhardi dem Widerstreben gegen alle Ordnung und Reinlichkeit, der Trägheit und dem Aberglauben) konnte man nicht eher abhelfen, bis man die Einwohner in Deutsche verwandelte.“ Takové řeči jsou uraženi jednoho celého národu a jeho národnosti! — *B. I., str. 262.* „Die reichen bildeten sich nach den deutschen Edelen, die ihnen zu Anführern gegeben wurden, verwandelten sogar ihre wendischen Stammnamen in deutsche Geschlechtsnamen, und unterdrückten die ihnen angeborne wendische Sprache so sehr, dass auch der Unterthan oder Leibeigene aufhörte sie zu reden. Auf diese Weise entstanden aus wendischen Wojwoden, Knezen, Bojaren und Zupanen, deutsche Schlosshauptleute, Burgvögte, Ritter und Schildknappen.“ Srov. dále *Gebhardi B. II. str. 300.* „Die Sorben in der Lausitz hassen deutsche Leute und verfahren gegen diese tückisch. Dieser Hass scheint sich nicht auf die ehemaligen Siege der deutchen Eroberer des Sorbenlandes, sondern auf den gegenwärtigen *Druck* der deutschen Begüterten zu gründen. Diese gebrauchen unaufhörlich den Stab, die Geissel, die Ketten und andere harte Strafen zur Zurechtweisung der wendische Bauern,

nehmen ihnen die durch ihren Fleiss verbesserten Aecker und versetzen sie auf Einöden, bedienen sich ihrer Talente unentgeltlich (daher die wendischen Väter sich hüten, ihre Kinder in Handwerken, schreiben, rechnen und anderen nützlichen Dingen unterrichten zu lassen), spotten über ihre Kleidung und Sprache und geben ihnen schimpfliche Beinamen, welches alles den unglücklichen Wenden wohl zum Groll und zu Tücken verleiten muss." — Na tuto námitku „*tükisch*" odpovídáme s Antonem a Surowieckim. Viz *Anton*, *Versuch über die Alt. Slaven*, *Leipz. 1783. str. 35.* „Die Serben in der Lausitz hält man für tükisch und boshaft gegen die Deutschen. Allein auch ihre Tücke, die ich lieber Misstrauen nennen wollte, entschuldige ich. Gegen Personen, die ihre Sprache verstehen, sind sie nicht zurückhaltend. Sie wissen zu gut, dass sie die Herren des Landes waren, das jetzt ihre Feinde, die Deutschen besitzen: die gegen sie verübten Grausamkeiten schweben ihnen noch im Gedächtniss, und sie nähren sich mit der Hoffnung, dass sie einst wieder ihr Haupt emporheben, und ihre Unterdrücker unterjochen werden." — *Surowiecki*, *Sledzenie Początku narodow Słowiánskich*, *w Warsz.* 1824. str. 173. „Gdyby Gebhardi i jemu podobni chcieli w dziejach Słowiańskich szukać istotnéy prawdy, znaleźliby ją od razu w zastósowaniu téy prostéy przypowieści: Natrętne szerszenie wciskały się do ulów zjadać miód pszczołom; a że te kąsały swoich łupieżców, stąd poczytano je za złośliwe i gnieciono na miazgę." *A str.* 171. „Słowianie oprócz samiéy ziemi niepodgarniali sobie żadnego obcego narodu: obcy podbijając ich i narzucając gwałtem swoje jarzmo, ustawy i zwyczaje, podług słuszności niepowinni byli zkarżyć się na ich niespokoyność."

V. 14. „Nezhrozí se mléko slavských prsů ssáti." Srov. *Aug. Wil. Tappe*, *Geschichte Russlands. T. I.* Dresd. u. Leipz. 1828. str. 35. „Die Wenden in der Lausitz nennen sich Szerbi, und ihre Weiber werden in der Umgegend gern als Ammen gebraucht."

Znělka 16.

V. 1. „Aganippe, Pimpla, Kastalka“ čili *Castalia*, byly studnice v řecké zemi Apollovi a Muzám posvěcené, a sice prvá v Boeotii, druhá v Thracii čili v nynější Macedonii, třetí na Parnasu v městě Delfi při Orakule Apollově.

V. 3. „Z chomáčů (čili z chlumů) Helikonských co původ brala“ t. j. *Hippokrene* aneb koňská studnice, která z Helikona v Boeotii vyvírala a pitele ku zpěvu rozhorlovala. Znikla prý kopytem Pegasovým.

V. 6. „Studně Glomačů.“ Srov. *Dithmarus Merseb. Lib. I. p. 324* in *Leibnitz Scr. Bruns.* „Provinciam quam nos Teuthonice Dalemenci vocamus, Slavi *Glomaci* apellant. Sed qualiter pagus iste nomine hoc signetur dicam. Glomazi est fons, non plus ab Albi quam duo milliaria positus et de se paludem generans, mira, ut incolae pro veritate asserunt, occulisque approbatum est a multis, saepe operatur. Cum bona pax est indigenis profutura, suumque terra non mentitur fructum, idem tritico et avena et glande refertur, laetos vicinorum ad se crebro confluentium efficit animos. Quando autem saeva belli tempestas ingruit, sangvine et cinere certum futuri exitii indicium praemonstrat. Hunc omnis incola, plusquam Ecclesias, spe quamvis dubia veneratur et timet.“ — Jmeno *Glomač* rozličně psáno nalézáme: Glomaci, Glomozi, Glomuzi, Glomizi, Zlomizi, Zlomekia; z těchto proměnou liter z, s, t, d, povstalo Tlomizi Talmizi, Talemaci, Dalcminci, a s vynechaním prvé spoluhlásky Lomač. Viz *Markgraf Gero von Christ. Leutsch*, Leipz. 1828. str. 212. Všecka tato rozličnost původ má z kořene Slav, Slov, Slovák, Slováci, tak jako jiný Dalemincům sousední kmen Serimunti, Sermender, Zarmunde povstal od Serv, Srb, Sarmat. Glomac tak se má ku Dalmat, Taleminz, jako gospod ku despot, glh ku dlh, glup ku tölp a t. d. Možno že byli tito Glimači neb Glomaci osada nynějších v uherské zemi bydlících Slováků, aspoň jejich i ve vzdálenosti zachované porozumění a přátelství s Uhry zdá se to potvrzovati,

srov. *Witichind L. I. p. 641.* „Hungari iter agentes per Dalamantiam ab antiquis opem petunt amicis.“ *Christ. Leutsch* nazývá je str. 234. „die Bundesgenossen der Ungern.“ A *Gebhardi D. II.* str. 293. „Einige Sorben, und insbesondere die Daleminzier, unterstützten die Ungern, die auf ihren Streifereien zu ihnen kamen, und zeigten ihnen den Weg nach Sachsen und Thüringen,“ a dále níže „Die Daleminzier sendeten zu den Ungern, und mietheten eine beträchtliche Menge derselben zur Verheerung des sächsischen Landes.“ — Onen od Daleminců Maďarům poslaný pes, není-li jen bájka ze slov *Hunne* a *Hund* zniklá, tedy byl nepochybně dílo a návod Němců, jako to už *Gebhardi II. str. 301. a Leutsch str. 12.* poznamenali, tento poslední výslovně praví: „Hieraus ist die Fabel entstanden, es habe Heinrich den Zins fordernden Ungarn einen räutigen Hund überantwortet.“ Město Daleminců slulo *Jana*, dle jiných *Grana*, *Grona*, viz *Annalista Sax. ad A. 927.* a *Witichind L. I. p. 639.* neupomínáli toto poslední na řeku a osady v Uhřích téhož jména *Gran*, *Hron*, *Hronec?* — odkud později v německých ústech *Jana* povstati mohlo.

Pozn. vyd. Viz Šaf. Starožitnosti na str. 913 a sl.

Znělka 17.

V. 2. „Jana.“ Srov. *Wittichind, L. I. p. 639.* „Henricus auceps signa vertit contra Dalmantiam, et obsidens urbem quae dicitur *Grona*, vigesima tandem die cepit eam. Praeda urbis militibus tradita, puberes omnes interfecti, pueri ac puellae captivitati servatae.“ — *Edmund Pock, Chronik ad Ann. 930.* Heinrich der Vogler griff die Wenden an, in Meissen schleifte er ihre Stadt *Janam.*“ *Christ. Leutsch, Markgraf Gero str.* 8. II. „Heinrich I. überfiel die Daleminzier, eroberte deren Hauptstadt Gana nach zwanzigtägiger Belagerung. Dass die Hauptstadt der Daleminzier in dem pago Daleminca zu suchen sein müsse setzen wir voraus, es wird mithin die Lesart des Ann. S. und des Witich. wo Grona steht, zu verwerfen, dagegen die Lesart des

Witich. bei Leiben. T. I. p. 215. *Kietni*, und p. 224. *Gana* dergestalt zu billigen sein, dass beide denselben verschieden ausgesprochenen Ort bedeuten, und namentlich eines der folgenden vier Dörfer, die alle in den P. Dalemince fallen. 1) *Jahna* an der *Jahne*, die bei Riesa in die Elbe fällt. 2) *Jahnshaufen* an demselben Bach. 3) *Ober-Jahna*. 4) *Nieder-Jahna* beide westlich von Meissen.

Znělka 18.

D. 11. „Chrámy" Srov. *Joh. Dom. Fiorillo, kleine Schriften artistischen Inhalts. Band II. Göttingen 1806. str. 298.* In der Ukermärkischen Stadt Prenzlau (t. j. Pribyslava) hat sich noch ein Theil eines slawischen Tempels erhalten, worin man die Gottheit *Triglaw*, die Sonne, den Mond, und die Sterne verehrte und den Bischof Otto von Bamberg bei erfolgter Bekehrung der Slaven in eine christliche Kirche umwandelte. Man sieht noch gegenwärtig in dieser Kirche, welche St. Jacobi genannt wird, beim Altar an der Mauer eine vergoldete Sonne, nebst Mond und Sterne, welche man dem gemeinen Manne, der nicht auf einmal vom Aberglauben abzubringen gewesen, hat lassen müssen, solche aber als Abbildung der Dreieinigkeit erklärte." Srov. *Sect. Versuch einer Geschichte der Ukermärk. Stadt Prenzlau T. I. str. 20. 1788. in 4.*

Znělka 19.

V. 3. „Nahé děti, starci" Srov. *Gebhardi Gesch. d. Wenden B. II. str.* 324. „Verschiedene Herren verfuhren gegen die sorbischen Landleute oder Leibeigene sehr gewaltsam und trieben sie *nackt* aus ihrem Vaterlande und Höfen, gleich geächteten Personen, oder verkauften sie einzeln und Familienweise an herumziehende östliche Menschenhändler."

Znělka 20.

V. 1. „Zveličovat“ *Lützow, Gesch. v. Mecklb.* S. 170. „Als gälte es die Vernichtung eines ausgedehnten mächtigen Reiches, so wurden mit dem Jahre 1147 durch ganz Norddeutschland die Zurüstungen gegen die Wenden getroffen. Eine Menge Fürsten und Grafen führten persönlich ihre Banner ins Feld, die sie nach gemeinsamer Uebereinkunft und zur Unterscheidung von den südlichen Kreutzherren mit einem veränderten Kreutze bezeichneten. Nicht zahlreich genug konnten die Schaaren sein, welche der Erzbischof Adalbero von Bremen und Hamburg, sämtliche sächsische Bischöfe, der Herzog Conrad von Zähringen. die Markgrafen Albrecht von Brandenburg und Conrad Wettin von Meissen aufstellten. Vor allen ragte Heinrich des Stolzen Sohn, vorzugsweise Heinrich der Löwe genannt durch Heldenmuth und Stärke der Mannschaft hervor. Wirklich rückte im folgenden Frühjahr das Kreutzheer, in zwei Colonnen getheilt in Obotritien ein. Auch die Dänen waren gewonnen und glaubten diese Gelegenheit nicht unbenutzt vorüber gehen lassen zu dürfen.“

V. 14. „Národ holubičí.“ Tohoto slova o našem národu užil už *Komenský v Historii o protiv. církve. Kap.* 44. §. 4. *str.* 128. „Kdyby všecky buď lsti a chytrosti, buď ukrutná s lidmi zacházení a jich trápení, vyčítány býti měly, subtýlnějšího by k tomu vtipu, nežli *holubičího národu* našeho sprostnost to se sebou nese, potřebí bylo.“ — Sr. *J. B. Rakowiecki, Prawda Ruska w Warsz.* 1820 *T. I. str.* 253. „Upadek Słowian przypisać należy srogości Gotów, a nadzwyczaynéy, iż tak rzekę *dobroci* Słowian.“ — *Surowiecki, Sledz. Pocz. str.* 5. „Słowianie neistraszni z oręža, *łagodni* z przyrodzenia.“ — A str. 125. „Opowiadacze wiary Chrześcijańskiéy, którzy sie umyślnie narażali u Słowian na korunę męczeńską, z žalem od nich powracali, nie mogąc osiągnąć tego zaszczytu. Zgoła charakter Słowian wszędzie się okazywał litościwy.“ Str. 166. „Mało znaydziemy ich wojen, któreby, pomimo zacieranéy prawdy

przez stronnych pisarzów, nie dali sie usprawiedliwić, albo potrzebą własnéy obrony, albo słuszną pomstą za wyrządzone krzywdy.“ — *Niemcewicz Śpiewy hist. str.* 566 „U nas przy powszechnéy, iż tak rzekę bezkarności nie widziano ani w publicznych zatargach passyy zawziętych ani zbrodni w życiu cywilnym. Zawsze dobroć i uprzeymość przemagały nad gniewem. Nigdy tron Polski krwią nie był zbroczonym.“ — *Procopius, De Bell. Goth. L.* 3. *apud Stritt p.* 29. „Ingenium ipsis nec malignum nec fraudulentum.“ *Mauritii Strat L. II.* „Qui sunt in captivitate apud Slavos, non omni tempore, ut apud gentes alias, in servitute tenentur, sed certum eis definitur tempus, in arbitrio eorum relinquendo, si oblata mercede velint dein reverti ad suos, aut manere apud ipsos liberi et amici.“ — *Vita S. Ottonis L. II. C.* 40. *p.* 690. „Tanta vero fides et societas est inter eos (Slavos Pomeraniae), ut furtorum et fraudium penitus inexperti cistas et scrinia non habeant serata. Nam seram et clavem ibi non viderunt, sed ipsi admodum mirati sunt, quod clitellas et scrinia Episcopi serata viderent. Vestes suas, pecuniam et omnia pretiosa sua in cuppis et doliis suis simpliciter coopertis recondunt, fraudem nullam metuentes, utpote inexperti.“ — *Möhsen, Gesch. d. Wiss. in der Mark Brandenburg. Berlin und Leipz.* 1781 *S.* 69. A za nim *Linhart, Gesch. v Krain, Laibach*, 1791. *B. II. S.* 234. „Die Slaven kannten das Eigenthum. Um dasselbe zu sichern, brauchten sie keine Strafgesetze wider den Betrug, Ungerechtigkeit und Diebstahl. Sie verschlossen ihr Geräthe vor Niemand, und sie erstaunten über die Christen, dass sie, um ihr Eigenthum zu sichern, Galgen, Rad, Feuer und Tortur nöthig hätten.“ — *Joh. Csaplowits. Gemählde v. Ungarn, Pesth* 1829. *T. I. p. 218.* „Die Sprache des Ungern ist kühn, scharf, hochtönend, daher ist der Unger stolz; die Sprache der Slaven friedlich, einfach, sanft, ruhig, so auch der Charakter. Der Unger ist entzündbarer in jeder Leidenschaft, heftiger und schneller; der Slave langsamer, ausdauernder. Der Unger wäre daher als Liebhaber, der Slave als Ehemann

wünschenswerther. Jener im Angriffskriege unwiderstehlicher, dieser in der Vertheidigung eines festen Bollwerks." Týž Croaten u. Wenden. p. 29. — Pozoru hodno jest z ohledu na příznak *„holubičí národ"* to, co *Karamzin v I. D. Kap. 10.* poznamenal, říkaje: „Na dvoře starých Rusů byly holubince, nebo Rusové (ba všickni Slavové) milovali tyto ptáky již od starodávných časů."

Znělka 24.

V. 1. „Slav i vrahům dobře činit zvyknul." Srov. *Fredegar C.* 48. *ad An.* 624 „Cum Chuni in exercitum contra gentem quamlibet adgrediebant, chuni pro castris adunato illorum stabant exercitu, *Vinidi vero pugnabant* si ad vincendum praevalebant, si autem Vinidi superabantur, Chunorum auxilio fulti vires resumebant." Viz *Gebhardi, Gesch. der Wenden B. II. str. 300.* „Die heutigen Lausitzer sind bei ihrer Dürftigkeit äusserst gastfrei und mildthätig, selbst gegen *deutsche Bettler*, obgleich sie deutsche Leute hassen." — *Becker, Gesch. d. Stadt Lübeck. I. p. 23.* „Der Wende gestattete dem deutschen Kaufmann nach wie vor ungehinderten Zutritt und Ansiedelung in seinen Seehandelsplätzen, und machte ihm nur die Bedinguug keinen öffentlichen Gebrauch von seinem christlichen Glauben zu machen: wogegen der Deutsche den fast für unehrlich hielt, der eine Wendin heirathete, und dem von einem Wenden geleisteten Eide und vor Gericht abgelegten Zeugnisse nicht einmal Glauben gab."

V. 4. „Před Bichinem." Srov. *Gebhardi G. d. W. B. 2. str. 301.* „Es gelang einem ungarischen Heere den König Heinrich zu schlagen, und dieses würde ihn selbst gefangen bekommen haben, wenn es sich seines Sieges hätte zu bedienen gewusst: denn er entrann kaum vom Schlachtfelde in die Stadt *Bichin*, und wäre verloren gewesen, wenn die wendischen Einwohner dieser Stadt ihn nicht mit Nachdruck gegen die nacheilenden Sieger vertheidigt hätten. Da er seine Erretung bloss

der Treue der Wenden zu Bichin zuschrieb, so bezeugte er sich gegen selbigen sehr dankbar (!), und gab ihnen nicht nur beträchtliche Geschenke, sondern auch einen Vorzug vor ihren übrigen Landsleuten. Bichin lag wahrscheinlich an der Mulda im Gau Netelici, ohnweit Wurzen." Srov. *Ditmar L. I. p. 9.* „Rex victus in urbem quae Bichin vocatur fugit, ibique mortis periculum evadens urbanos majori gloria, quam hactenus habuerat, vel comprovinciales hodie teneant." Ostatně viz o tomto Jindřichovi *znělku 91.*

Znělka 25.

Srov. *Tsudálatos Állatok-kabinetje*, od Štěpana Kováče podle L. Chimaniho, v Pešti 1826. str. 103. „Roku 1813 ve francouské vojně lapil jeden Kozák dva francouské pěší vojáky. Skočiv s koně začíná jednomu z těch zajatých odbírati peníze, hodinky a všecko co hodného měl; koně mezi tím nechav svobodně při sobě státi. Druhý Francouz užiti chtěje času a příležitostí vyskočiv rychle na onoho Kozákova koně honem ujížděl. I domníval se už že se osvobodí, an Kozák na darmo za ním běžel nemoha ho dostihnouti. Tu Kozák své dva prsty v ústa vlože silně zahvízdnul. Kůň sotva hlas ten uslyšel, hned se zpátkem obrátil, aniž ho sedící na něm Francouz zadržeti mohl, tak že spolu s ním, ač se mu vší silou na odpor stavěl, k pánu svému přiběhl. Že bradatý Kozák francouského úskoka notně vyčesal, koně pak svého pohladil, rozumí se samo sebou." —

Znělka 26.

V, 4. „Loupežníci z Merseburku." Srov. *Wittichind G. II. pag. 643.* „Bolizlaf timens sibi vicinum subregulum, eo quod paruisset imperiis Saxonum, indixit ei bellum. Qui misit in Saxoniam ad expostulanda sibi auxilia. Mittitur autem ei *Aesic* cum legione Mersaburiorum. Erat namque illa legio collecta *ex latronibus.*

Rex quippe Henricus, cum esset satis severus extraneis, in omnibus causis erat clemens civibus: unde quemcunque videbat furem aut latronem, manu fortem et bellis aptum, a debita poena ei parcebat, collocans in suburbano Mersaburiorum, datis agris atque armis: jussit civibus (Germanis) quidem parcere, in barbaros (h. e. Slavos) autem in quantum auderent, latrocinia, exercerent. Hujuscemodi ergo hominum collecta multitudo, plenam in expeditionem produxit legionem." — *Surowiecki, Sledz. Pocz. str.* 172. „Pomijając liczne przykłady nieludzkiego obchodzenia się z nimi, mianowicie na zachodzie, dosyć będzie spomnić: że między innemi Cesarz Henryk Ptasznik utrzymywał w Merseburgu całą legiją złożoną z samych odważnych złoczynców i łotrów, których na to jedinie uwalniał od kary śmierci, ażeby ciągle i podług własnego upodobania, najeżdżali bałwochwalskich Słowian."

V. 11. „Hela, Nastrand," *Nastrand* znamenalo ve staroněmecké a skandinavské řeči a mythologii *peklo* anebo břeh zatracenců. „Hela" byla bohyně a panovnice v tomto pekle. Srov. *Thuiskon von Bielfeld Leip. 1802. B. I. str. 8.* pak: *Mythologie der alten Teutschen und Slaven von Anton Tkany, Znaim 1827.*

Znělka 27.

V. 4. „Boso" Srov. *Dobrovský, Gesch. d. b. Lit. 1818. S. 43.* „Eifrige Geistliche versuchten hier und da das Nöthigste zum Unterrichte des Volkes mit lateinischen Buchstaben zu schreiben. Von dem Merseburger Bischof Boso (vor dem Jahre 971.) sagt sein Nachfolger Ditmar ausdrücklich: „*Slavonica scripserat verba.*" Er lehrte die Slaven in ihrer Sprache das *Kyrie eleison* singen, die aber darüber spotteten weil sie es in *v kri olša* (im Gesträuche die Erle) verdreheten."

Znělka 28.

V. 2. „Svatibor" neb *Zutiber.* Sr. *Brottufs Merseb. Chronik. B. II. C. 6. pag. 462.* „Zuttibero

haben die Bürger der Stadt Merseburg einen *lucum*, das ist, ein Eichwald heiligen lassen, darin hat bei Verlierung seines Lebens niemand einen Baum oder Ast dürfen abhauen, denn sie alle dem Abgott geheiliget, daselbst seind im Jahr zu gewisser bestimmten Zeit, viel Heiden und abgöttische Wenden von fern zusammen kommen, haben dem Teufel Zuttibero geopfert, und ihn angebetet, es hat auch der Zuttiberus seine eigene Pfaffen gehabt, mit ihren ritibus sacrificiorum." — *Ant. Jungmann, ve Kroku D. II. Č. 3. str. 378.* slušně praví: Mnim však že to jen *Svatý bor* neb háj, a ne boha samého jméno jest." Les ten byl u Sály nedaleko mostu Merseburského. *Naruszevicz v Hist. T. I. k. 3. str. 458.* praví: „*Mersburg* u Słowian zwal sie *Moybor*." Nejstarši rukopisy Annalisty Saxa a Witechinda maji *Mesabur*, snad vlastně *Mezibor*.

V. 5. „Drvan." Srov. *Fredegar C. 68.* „Dervanus dux gentis urbiorum (t. Srbiorum, Soraborum), qui ex genere Sclavinorum erant." Srov. *Zn. 17.* v. *14.*

„Tungo." Srov. *Eginhard ad A. 826.* „De Slavorum regionibus accusabatur *Tunglo* unus de Soraborum Primoribus quod dicto audiens non esset." — *Adelmus, in Freheri Corpore Franc. Hist. T. II. p. 428. Gebhardi Gesch. d. W. B. II. str. 290.* „Ein gewisser sorabischer Magnat oder Pan *Tungo*, liess sich im Jahre 826 gelüsten, mit seinen Unterthanen dem Kaiser zu widerstehen, allein er fand keinen Anhang." — Pravdě podobno, že kraj v Horních Sasích *Tangerland*, řeka *Tanger*, město *Tangermund*, které starši historikové k. p. Dithmar, *Tunger*, *Tungeria* píše, od *Tunga* tohoto pochodí a snad jeho zboží a vlastnictví byly. — Se jménem *Tungo* srov. *Tuga*, *Tugomir* a t. d. od *tuhý* polski *tęgi*.

„Drako" vlastně *Drago*, od *drahý*. Srov. *Appendix ad Chronic. Nibelungi*: „Reges Sclavaniorum Dragitus et filius ejus, et alii Reges Vitsan et *Draco* cum reliquis regibus Vinidorum" Srov. *Gebh. I. p.* 106. „Zwei Volkskönige *Witsan* und *Drago*."

V. 6. „Mstivoj zhaněný.“ Srov. *Adam Bremensis L. II. C. 31.* „Eo tempore dux Slaviae petiit filio suo (Mistivoi) neptem Ducis Bernardi dari in conjugium, quod et dux consensit. Tunc princeps Vinulorum misit filium suum cum Duce in Italiam, cum mille equitibus, qui fere omnes ibi sunt interfecti. Posthaec cum filius Ducis Slaviae pollicitam sibi expeteret uxorem, *Thiadericus* Marchio intercepit consilium, proclamans consanguineam Ducis non esse dandam *cani.* Srov. *Helmold L. I. Cap. 16. — Lützow, Gesch. v. Mecklenb. Berlin 1827. S. 48.* „Wie ein zorniger Löwe wirft der „Riese“ Mistiwoi, wie ihn die Sachsen genannt haben, alles blutig vor sich nieder.“

V. 7. „Dražko“ i *Trasco, Trasiko.* Srov. *Ann. Fuld. ad. An. 808. — H. Meibom. Notae ad Witich. p. 690.* „Principes Abotritorum in annalibus vetustissimis nominantur *Witzan, Ceadrago, Selaomir, Tabamuzil, Trasco.*“ *Gebhardi B. I. p. 133.* „Der Dänische König Gottfried sandte Meuchelmörder aus, um den ihm furchtbaren *Trasiko* aus der Reihe der Lebendigen hinwegzuschaffen. — *Trasico* ging nach Rerich wo ihn Gottfrieds Meuchelmörder überraschten und entleibten. Mit seinem Tode erlosch das neue Königreich.“

V. 8. „Dragvít,“ *Drahovit.* Srov. *Poeta Saxo* apud Leibn. S. R. Germ. T. I. p. 138.

— — — Rex *Dragaviti,* quem nobile clarum
Prae reliquis fecit genus et maturior aetas.

„Nako“ Srov. *Witichind L. 3. p. 657.* „Illi (Comes Wicmannus et socii) cum se sensissent Duci (Herimano) resistere non posse, sociaverunt sibi duos subregulos barbarorum, Saxonibus jam olim infestos, *Naconem* et fratrem ejus.“ — *K. Ch. Leutsch, Markgraf Gero, Lpzg. 1828 str. 95. 97.* „Graf Wichmann entfloh in seine Besitzungen, erklärte sich öffentlich gegen den König und Herzog Herrmann, wurde zwar von Letzterm bald aus Sachsen vertrieben, fand aber bei den Slaven im oldenburgischen Sprengel, bei den Fürsten der Obotriten *Stoignev* und *Nako* eine freundschaftliche Aufnahme.“ — Se jménem *Nako* srov.

Náček, *Načerad*; u Srbů se jméno *Nako* podnes užívá.

V. 9. „Gostimil“ *Gestimulus*, král Rugenský, r. 844 od císaře Lothara zabitý. Viz *Ditmar Merseb. L. VII. p.* 193.

„Grin“ knížo Rugenské; srov. *Helmold L. I. C. 15.* „Cruco filius *Grini*“ *Gebhardi I. str.* 142, „Kruko ein Sohn des rügischen Fürsten *Grin*, welcher eifrig wendisch war.“ — Se jménem *Grin*, *Grn*, srov. *Grněja*, od *hrnu*, *hrnouti*, aneb *Hron* (z Náchoda u Hájka).

„Mojmír“ něm. *Meinfried*. Srov. *Chronographus Saxo ad A. 1127* — *Gebhardi I. p. 154.* „In Brandenburg hatte 1127. ein gewisser wendischer Woiwode *Meinfried* geherrscht, der in diesem Jahre sein Leben durch Waffen seiner Feinde einbüsste.“

V. 10. „Mezidruh.“ Srov. *Helmold L. I. C.* 16. „Principes Vinulorum erant Mistivoi et *Mizzudrag*, quorum ductu seditio inflammata est.“

„Ljut“ *Liud*, král Vilců. Srov. *Annal. Francor. et Bertin ad An. 823.* „Filii *Liudi* regis Vilzorum, qui ubi commisso cum orientalibus Abotritis praelio cecidisset. — “

„Zvinek“ neb Svinek. Srov. *Helmold L. I. C. 48* „Zventepolch interfectus est, dolo cujusdam Dasonis de Holsatia. Remansit filius nomine Zvinike, sed et hic interfectus est apud Ertheneburg.“ Jméno Svinik povstalo snad od Pomorské řeky Svina, Svine, tak jako Dunaiský, Donskoi, Vislavský, Labe (český spisovatel), Hron z Náchoda a t. d. Čili jest snad tož samo co české Zbinko?

V. 11. „Selibur a Msta.“ Srov. *Witichind L. 3. p.* 660. „Erant duo subreguli Herimanno Duci, inimicitiae a patribus vicariae relicti, alter vocabatur Selibur alter Mistav; Selibur praeerat Waaris, Mistav Abodritis.“ — Selibur-Želibor, Mistav-Msta.

„Gněv“ Gneus. Srov. *Adam Bremen L. 2 C.* 48. „Principes Viuulorum Gneus et Anatrog pagani erant.“ *Helmold L. I. C. 19.*

Znělka 29.

V. 14. „Daphne slavská.“ Srov. znělku 4. Daphne dcera Peneusova byvši od Apolla láskou pronásledována utíkala, když pak ji tento náručím obejmouti chtěl, rychle se zastavila, nohy se jí vkořenily v zem, ruce a prsty zratolestěly, a Apollo objal místo ní jemu napotom posvěcený bobkový strom.

Znělka 30.

V. 2 „Raxa“ jméno řeky. Srov. *Witichind. L. 3. Edit. Meib. p. 658.* „Imperator (Otto I. roku 956) castris positis super Raxam fluvium, ad transmeandum paludibus difficillimum, ab hostibus circumfunditur. — Gero miliari ferme uno a castris discedens, hoste ignorante, tres pontes celeriter construxit: et misso nuncio ad Imperatorem totum exercitum revocavit. Quo viso barbari et ipsi obviare legionibus contendunt. Pedites barbarorum dum longiorem viam currunt, et certamen ineunt, fatigatione dissoluti militibus citius cedunt: nec mora, dum fugae praesidium quaerunt obtruncantur. — *Stoinef* autem (Ucrorum dux) colle eminentiore cum equitibus eventum rei exspectabat: socios inire fugam cernens, fugit et ipse, lucoque quodam cum duobus satellitibus repertus a viro militari, cujus vocabulum erat *Hosed* certamine fatigatus, armisque nudatus, capite caesus est. Satellitum alius vivus captus, imperatorique cum capite et spoliis reguli ab eodem milite praesentatus est. Eo die castra hostium invasa et multi mortales interfecti vel capti, caedesque in multam noctem protrahebatur. Postera die caput subreguli in campo positum, circaque illud septuaginta captivorum capite coesi, ejusque consiliarius oculis erutis lingva est privatus, in medioque cadaverum inutilis relictus.“

Znělka 32.

V. 6. „Na oltářích kamenných.“ Srov. *Gebhardi I. p. 31.* „Die ältesten Wenden, welche nur den höchsten

Obergott verehrten, brachten ihre Opfer auf Steinen, und zeichneten auch durch Steine einen Platz ab, innerhalb welchem die Profanen sich nicht aufhalten dürften. — Ihre Priester sorgten für ausserordentlich grosse Altäre und ständerten Steine, die bis auf zehn Ellen im Durchmesser hatten, auf andere erhöhete Steine mit solcher Festigkeit auf, dass sie Jahrhunderte ausdauern konnten. Die Verfertigung dieser Gebäude überstieg die Kräfte der Menschen so sehr, dass man selbst jetzt sich nicht zu erklären weiss, wie es die mit allen mechanischen Hilfsmitteln unbekannten Wenden haben bewerkstelligen können, solche ungeheure und unförmliche Massen in die Höhe zu bringen. Daher war es den ehemaligen Priestern leicht, diese grossen Altäre für ein Werk eines Gottes anzugeben, und dadurch ihnen eine gewisse Heiligkeit zu verschaffen. Vermuthlich bestiegen die Priester diese Altäre und gebrauchten sie als einen Altan, um ihre gottesdienstlichen Handlungen einer recht grossen Menge von Menschen sichtbar zu machen. — Abbildungen solcher Opferplätze sind in *Beckmanns histor. Beschreib. d. Mark. Brandenburg*, *Berlin 1751. II. T.* S. 347. Uebrigens gebrauchte man jeden dieser Götter- oder Opferplätze (Chram oder Kosciol) auch zu den Beerdigungsfeierlichkeiten, die, weil sie mit Opfern verbunden waren, auch zum Gottesdienste gehörten, und umgab also den Tempel mit Kirchhöfen oder Grabhügeln.“ — Srov. *J. C. Pfister*, *Geschichte d. Deutschen. Hamb. 1829. p. 343.* „Bei den Slaven wurden ungeheure Steinblöcke zu Altären gebraucht, dabei waren Wohnungen für die Priester und Aeltesten.“ — *Karamzin*, *Hist. 1*, *K. 3.* — *Rakowiecki*, *Praw. rus. T. 1. str. 27.* — *Sam. Grosser*, *Lausitzer Merkwürdigkeiten. Leipzig und Budissin 1714*, pod článkem: *Todtensteine.* — Bei *Löbau* ist ein hoher steiler Berg und voller Steine. Bei dem Dorfe *Königshayn*, eine Meile vor der Stadt Görlitz sind verschiedene Berge, fünf an der Zahl, die wegen der darauf befindlichen von Steinen aufgesetzten Monumenten, und also vermuthlich alter heidnischer Grabstätten merkwürdig sind. Denn man

findet bei denselben viel Osteocollas wie auch Urnas lacrymales mit dergleichen Beilagen, deren sich die Alten bei Verbrennung ihrer Todten und Verwahrung ihrer Asche und Gebeine bedient haben. Der gegen das Dorf zu liegende ist der höchste. Alle haben grosse, von breiten runden Steinen überaus mühsam und künstlich aufgerichtete Monumente. Die übereinander gelegten Steine ragen zum Theil so weit heraus, dass man meinen sollte, sie müssen herunterstürzen, sind aber gleichwohl von einer solchen Schwere, dass kaum drei starke Männer einen herunter bringen sollten. Dasjenige Monument, so von den Benachbarten gleichsam Katexochen der Todtenstein genannt wird, ist das allerhöchste und breiteste. Auf der Westseite geht in der Mitte ein sehr grosser breiter Stein heraus, unter dem wohl zwölf Personen zu Regenszeit trocken stehen können. Auf diesem ruhet die noch weiter hinauf gebaute Last; man kann aber nicht anders, als südwärts durch einen alten bewachsenen Weg gelangen. Wenn man hinauf geklettert ist, findet man westwärts einen mit Erde bedeckten Boden, und auf demselben einen oben platten und in der Mitte ausgehöhlten Stein, welchen einige vor einen heidnischen Opferaltar halten. Denn wenn man unten etwas in dem Erdreich gräbt, findet man Kohlen und aschenfarbige mit rothem Kies vermischte Erde." Srov. *Joh. Thunmann's Unters. ü. d. al. Gesch. Nord. Völker, Berl. 1772. str. 131.* „Ich kann nicht unbemerkt lassen, dass die erste Spur von den Slaven im nördlichen Deutschlend bei dem Beda, der im J. 735 starb, anzutreffen ist. (Hist. Eccl. L. 4. C. 10. p. 400). Er nennt sie *Hunnen* und lässt sie in der Nachbarschaft der Dänen, Sachsen und Rugier wohnen. Auch in Deutschland und Dänemark hat man einst die Wenden so genannt. Die *Hünengräber* im nördlichen Deutschland, die ganz gewiss *von den Wenden* herkommen, und die Stadt Jomsburg oder Julin, die beim Sveno, Agorus (p. 70) Hynnisburg heisst können davon zeugen." — Srov. *Ant. Tkany, Mythol. d. Deutschen und Slaven, Znaim 1827. Th. I. p. 140. Hünenbetten* oder *Hünengräber.*

Unter den in Deutschland befindlichen Denkmälern des Heidenthums sind besonders die Hünenbetten oder Hünengräber (in Süddeutschland *Riesensteine*) merkwürdig. Sie bestehen aus mehreren grossen Felsstücken, über denen noch ein grosser Stein liegt, dem sie zur Grundlage dienen, und werden gewöhnlich für Ueberreste heidnischer Altäre gehalten. — Die meisten Denkmäler dieser Art findet man in Sachsen, Hessen, im Osnabrückischen, in Frisland und im jetzigen Königreiche Niederland in der Provinz Ober-Yssel, wo sich in dem Bezirke *Drenthe* bei dem Dorfe *Nordlaven* der grösste Hauptstein aller Hünenbetten befindet, der 33 Schuh 5 Zoll im Umfange misst." — Pozoru hodno, že šlepěje těchto *Hünen-* čili *Winnen*, *Wenden-Gräber*, skutečně se tam, a téměř jen tam nalézají kde někdy Vendové bydleli. Ve Frislandě, Osnabruku a Nizozemsku zdají se ony býti ještě zůstatky Armorických a Belgických Venedů. — Nejhodnověrnější důvod a opis těchto staroslavských skalních obětnic nalézáme v *Kralodvorském rukopisu*, kde Čestmír k Vojmirovi takto praví: „Tam z cesty *skála Bohů zmilená* — Na jejím vrchu obětuj Bohům." A opět níže „I vsedl Vojmír na rychlé koně, — Proletěl lesy jelením skokem, — Tamo v doubravu na dráhu *k skále,* — Na *vrchu skály zanítil oběť Bohům* svým spasám — Za vítězství v zadech za vítězství v předu — Jim obětoval kravici bujnou." — Ostatně ve staroslavské řeči slula oběť *treba*, a oltář *trebnik*, *trebišče*, odtud snad ona častá jména míst v horních Sasích: Trebač, Trebin, Treben, Trebenov, Trebos, Trebichov, Trebice, Trebnice a t. d. Srov. *Linhart, Geschichte v. Krain T. II.* p. 272.

Znělka 33.

V. 5. „Witeberku." Srov. *J. G. Hauptmann*, *Niederlaus. Wendische Gramm. Lübben 1761. Vorrede S. 5.* „Niemand verrathe seinen Hass gegen diese unschuldige Sprache, denn er möchte auch seine Unwissenheit in derselben verrathen. Ich denke noch oft an das Wort

meines unsterblichen Praeceptoris, des seel. Hrn. D. Wernsdorf in Wittenberg, welcher in seinem Collegio, darinnen er die Kirchen-Historie vorlas, als er auf die Wenden und wendische Sprache kam, zuletzt sagte: ihr Herren, lernet wendisch, ihr wisset jetzo nicht, worzu es euch einmal dienen könne. Ich erinnere mich aber auch zugleich, als einer an das sogenannte schwarze Bret anschlug, Unterricht in dieser Sprache zu geben, wie dessen Zeddul von einigen unverständigen und muthwilligen Studenten gemisshandelt wurde. Wer hört nicht gerne Gottes Wort in seiner Muttersprache?" —

Z n ě l k a 34.

V. 1. „Vrbina." Srov. *Wippo, Vita Conradi Sal. in Pistor. Scrip. Vol. 3. ad Annum 1036.* „Deinde collatis copiis de Saxonia super eos, qui *Luttizi* vocantur imperator venit, ibique conflictum implacabilem mirabiliter diremit. Inter Saxones enim et paganos (Slavos) fiebant ea tempestate multae dissensiones; cumque Caesar veniret, coepit quaerere, ex qua parte pax, quae diu inviolata inter eos fuerat, prius corrumperetur. Dicebant Pagani: a Saxonibus pacem primitus confundi, id per duellum, si Caesar praeciperet, probare. E contra Saxones, ad refellendos Paganos, similiter singulare certamen, quamvis injuste contenderent, Imperatori spondebant. Imperator consulentibus Principibus suis, hanc rem duello dijudicare inter eos permisit. Statim duo pugiles congressi sunt, uterque a suis electus. Christianus in sola fide, quae sine operibus justitiae mortua est, confidens, audacter pugnare coepit. Paganus autem solam *conscientiam veritatis*, pro qua dimicabat, prae oculis habens, acriter resistebat. Postremo Christianus a pagano vulneratus cecidit. Ex qua re Pagani in tantam elationem et audaciam venerunt, ut nisi Imperator adesset, continuo irruerent super Christianos: Sed Imperator ad compescendas incursiones eorum construxit castrum *Virbinam*, in quo praesidia militum locabat, et principes Saxoniae, ut unanimiter resisterent paganis, sacramento

et imperiali jussione constringebat.“ Tak hle i spravedlivou žalobu měli i souboj podnikli i zvítězili — a předce nejen výminku vítězství nedržáno, ale ještě větší břemeno jim naloženo. *Koho okradli, toho věšejí!*

Znělka 35.

V. 2. „Jece“, řeka při Vustrově. Srov. *Hassel, Erdbeschr. I. Abth.* 4. B. S. 507. „Im Jahre 1751 wurde in Wustrow zuletzt Gottesdienst in wendischer Sprache gehalten.“

Znělka 36.

V. 4. „Přička“ aneb *Příčka*, něm. *Pirutsch, Wurst, Queerwagen*, jest lehký, obzvláště v Polsku užívaný, a tam nepochybně i vynalezený vozík, ve kterém se ne jak obyčejně, ale na přič, čili příčkem seděti musí, totiž ne obličejem ale bokem ku koňům obráceným, anť se deska aneb sedadlo od přední osy ku zadní prostředkem vozu táhne a lidé na obou stranách levé i pravé sedí.

V. 6. „Kašuby.“ Srov. *Büschings Erdbeschr. Th. VIII Hamb.* 1791. str. 695. „Die Einwohner Pommerns sind vornehmlich wendischer und deutscher Herkunft. Ob nun gleich die Deutschen Anfangs in Pommern nur geduldet wurden, so verschlangen sie doch nach und nach die alten Einwohner, indem sie denselben den Zugang zum Bürgerrecht in den deutschen Städten und zu den Handwerkern verschlossen, sich selbst in die wendischen Städte eindrangen, und bisweilen Gewalt gebrauchten. Der harte Tribut, den die Wenden erlegen mussten, half auch den Deutschen auf, und als die deutsche Sprache die Hofsprache wurde, starb endlich die wendische Sprache nach und nach aus. Zwischen der Dewenow und Lupow, sind unter den Landleuten doch noch Nachkommen der alten *Wendisch-Deutschen*, und zwischen der *Lupow* und *Leba* noch ächte Nachkommen der Wenden zu finden.“

Pozn. vyd. Viz: Šafařík, Starožitnosti, str. 762.

V. 11. „Tryzna." Srov. *Nestor*, *Ljetop. od Schlötz. Kap. XII. str. 125.* I ašče kto umiraše, tvorjachu *tryznu* nad nim" totiž slavští kmenové: Radimici, Vjatici a Sjeverci. Str. 127. „Trisna heisst ein Gefecht, ein Zweikampf, ein kriegerisches Spiel, eine Feierlichkeit, die dem Verstorbenen zu Ehre bei seinem Grabe angestellt wurde." *Tryzna* od *trýzeň*, *trud*, (t. j. smutek, žalost), *stradati* (pati, certare), *strast*.

Pozn. vyd. Viz slovo Tryzna ve slovníku Jungmannově.

Znělka 37.

V. 1—14. Byzantičtí dějepisci *Theophilakt*, *Anastasius* a *Theophanes*, při roku 590. vypravuji tuto příhodu. My ji zde podle Karamzina D. I. K. 1. klademe: „Ku konci šestého věku žili na březích moře Baltického mírní a šťastní Slavené, které chan avarský darmo chtěl ozbrojiti proti Řekům. Tuto tak rozkošnou jako i památnou příhodu poznamenali Byzantinci. Řekové, vypravují oni, zajali tři cizozemce, kteří místo zbroje kythary čili husle měli. Císař (Mauric) se tázal, kdo jsou? Jsme Slavové, odpověděli cizozemci, a bydlíme na nejvzdálenějším konci západního okeanů (Baltického moře). Chán avarský poslav dary našim knížatům žádal vojska proti Řekům. Knížata vzali dary, než odpravili nás k chánu s výmluvou, že nemohou pro velikou vzdálenost dáti jemu pomoci. My sami byli sme 15 měsíců na cestě. Chán nehledě na svatost vyslaneckého povolaní, nepustil nás do vlasti. Slyšíce o bohatství a přátelství Řeků užili sme příležitosti ujíti v Thracii. Se zbroji zacházeti neumíme a toliko hráme na kytharě. Není železa v kraji našem, neznáme vojny a milujíce hudbu vedeme život tichý a pokojný. — Císař divil se tichému mravu těch lidí, velikému zrůstu i síle jich; uhostil posly a dal jim prostředky k navrácení se do vlasti. — Taková pokoje milovná vlastnost baltických Slavů ve strašných časech barbarstva představuje mysli obraz štěstí, jež sme toliko ve plodech obrazotvornosti hledati navykli. Souhlasnost

byzantických dějepisců v opisu této příhody dokazuje její pravdu potvrzenou i samými tehdejšími okolnostmi severa, kde Slavové mohli v rozkoši požívati pokoje, když germanští národové ubálili se k jihu, a když se vláda Hunská rozrušila." — Onen nápad *Dobrovského*, ve Vídenských Jahrbücher d. Lit. B. 27 str. 89: „či tito poslové snad jen špehéři nebyli?" jako nenávistníkům našeho národu vítaný bude, tak se nám zdá býti nejen směšný a jalový ale i cele nedůvodný.

Znělka 38.

V. 3. „Štětín," Stětina, hlavní nejstarší město v Pomořanech na kopci u řeky Odry neb Odery ležicí.

V. 4. „Svatý ořech." Srov. *Vita S. Ottonis in Ludevigii S. Ep. B. L. III. C. 15. p. 512.* „De incisione nuceae arboris. Destructo fano, cum vir Dei Stetinum reverteretur, *arborem nuceam* praegrandem idolo consecratam cum fonte, qui subterfluebat, invenit, quam statim succidere suis imperavit. Accedentes vero Stetinenses suppliciter rogabant, ne succideretur, quia pauperculus ille custos arboris ex fructu ejus vitam alebat inopem, se autem jure jurando affirmabant, sacrificia, quae illic daemoniis exhibebantur, generali edicto perpetualiter inhibere! Quorum petitioni doctor piissimus, dictante aequitatis ratione, naviter annuit." Srov. tamž *Histor. Anonymi L. 3. C. 21. p. 715.* „Cum (in civitate Stetina) delendis et exstirpandis fanis idolorum et sacris diligentius insisteret Episcopus etiam arborem nucis mirandae pulchritudinis, idolo dicatam, volebat incidere. Vicini autem, qui umbra ejus et amoenitate saepius delectati fuerant, ne incideret eam rogabant. Porro agri possessor vehementius irasci atque indignari coepit. Cap. 22. De arbore ne incideretur, tandem cives multis precibus obtinuerunt, jure jurando affirmantes, nihil unquam divinitatis vel sanctitatis arbori se adscripturos, neque numinis vel idoli alicujus vice se illam habituros, sed magis pro utilitate fructuum et amoenitate umbrarum." — *Gebhardi I. p.* 30. „Die Pommern

verehrten zu Stettin einen beseelten Nussbaum, bei dem ein besonderer Aufseher oder Priester wohnte, der von den demselben gebrachten Opfern lebte."

Znělka 39.

V. 2. „Volín" Srov. *Saxo Gr. L. 13. p. 204.* a *Krantzius Vand. L. 3. C. 2.* „Ericus rex Daniae bellum intulit Julino (Volín), clarissimo Vandalorum oppido ad mare, quod Daniae regno proscriptos foveret. Arcta cinxit rex obsidione oppidum adegitque habitatores dedere profugos e Dania proscriptos, in quos insigni jussit saevire supplicio. Nam deligatos ad palum nudari jussit, ventrem in longum novacula scindi, viscera profundi et cor extractum viventibus ostendi."

Pozn. vyd. Viz Šafařík, Starožitnosti slovanské, str. 892, a téhož „O jménu a položení města Vinety etc." v Čas. Česk. Mus. 1845. na str. 3 a sl.

Znělka 40.

V. 1. „Kamin," polsk. Kamien, česk. Kámen, město v Pomořanech. Srov. Hist. Episcopat. Caminensis in Ludew. Scrip. Vol. II. C. 6. p. 537. „Camini nomen Vandalicum, a Camenica derivari posset, quae significat domum lapideam, aut arcem natura loci munitam."

V. 4. „Jedna paní." Srov. Vita Otton. L. 2. C. 4. pag. 471. „In castro Camin mulier quaedam nobilitate et divitiis praeprollens, ipsa in agrum egressa metebat." — Tamže Hist. Anonymi cum Hist. Andr. collatae L. 2. C. 22. p. 668. „Vidua quaedam in rure non longe a civitate Caminensi, dives ac nobilis valde, christiana religione contempta, patrios deos se colere velle dicebat. Erat autem multam habens familiam, et non parvae auctoritatis matrona, strenue regens domum suam, et, quod in illa terra magnum videbatur, maritus ejus, dum viveret, in usum satelitii sui triginta equos cum adscensoribus suis habere consueverat. — Factum est ergo in una dominica die tempore messis, populo undique ad eccle-

siam properante. praefata matrona nec ipsa veniebat, nec suos permittebat. — Ite, dixit, ad metendas segetes nostras. Ecce ego vobiscum ipsa in campos messura descendam. Cumque in agrum venisset, quod me, inquit, facere videritis, omnes similiter faciatis; moxque iebrachiatis manicis succinctaque veste, falcem dextra corripuit, stantes vero calamos sinistra tenens, secare nisa est." — Srov. Surowiecki Sledz. Pocz. str. 163. „Znaydują się zmianky, że od prac rolniczych, mianowicie w czasie żniwa, nie wyłączały się nayzamożnieysze kobiety Słowiańskie." Srov. *Engelhar. Kultur-Gesch.* Pak *Piller et Mitterpacher, Iter per Slavon.* Budae 1783 p. 124. „Non alibi negotiosiores esse mulieres arbitramur, quam in Slavonia. Praeterquam enim quod in operum rusticorum partem a viris advocentur, domumque et familiam administrandam habeant, totius praeterea lanei lineique vestitus illarum est procuratio. Idcirco quibusvis gravioribus operibus neutrinam interponunt, raro vel in plateas publicas sine colo lateri adhaerente prodeuntes, neque, si forte a puteo reduces laeva urceum portent, dextram a fuso abstinentes."

V. 9. „Ceres". V řecko-římské mythologii bohyně polních úrod.

V. 13. 14. „V rolnictví Slav byl pro Evropu mistrem." Srov. *Surowiecki, Sledz. Pocz. str. 5.* „Inne zdobywcze narody wprawione do życia wojennego, przelatywały z mieysca na mieysce w przerażających tłumach, szukając nieprzyjacioł na to tylko, żeby ich gnębić, i wydzierać gotowe łupy; Słowianie niestraszni z oręża, łagodni z przyrodzenia, przez wolne wędrówki szukali jedynie ziemi, którąby potem własnego czoła upłodniać mogli." Str. 161. „Słowianie należeli zdawna do rzędu narodów stale osiadłych, i różnych od pastersko-tułaczych. Jak Tacyt powiedział o Wenedach, ich przodkach, że „domos figunt," tak później Procop. Jornandes i inni zgodnie potwierdzali toż samo. — Z taką właśnie skłonnością i usposobieniem do rolnictwa wyszły narody Słowiańskie z pierwotnych swoich siedlisk; i jeżli niektóre z nich w ciągu wędrówki, ba-

wily się czas niejaki orężem, to tylko dla tego, żeby osiągnąć pustą ziemię i zamienić ją w płodną." — Str. 59, „Téy to panującéy skłonności do prac rolniczych, téy cnocie, jak ją słusznie na owe wieki nazwać możemy, przypisać należy: że Słowianie i mniéy doświadczali podeżrzliwych zazdrości od swoich sąsiadów, i wszędzie u nich, a nawet u nieprzyjaciół chętne znaydowali przyjęcie. Większa część krajów i okolic, które zajęli w Cesarstwie wschodniem, dodrowolnie im na uprawę edstąpioną została; liczne ich pokolenia, które sie głęboko były wcisnęły w granice, i w pośrzód narodów Germańskich, przez wiele wieków nie tylko tam nedoświadczały żadnéy niespokoyności, ale owszem szanując użiteczny ich przemysł, starano się w różnych epokach sprowadzać więcéy. Między innemi S. Bonifacy w 7 wieku, za nadaniem korzystnych prziwilejów, przynęcił liczne pokolenia Słowiańskie do okolic Fuldy, wyższego Menu, Würcburga, Bamberga, Beureytu, które wyrudowane z odwiecznych kniei, i zamienione w urodzayne pola, długo zwane były obwodami Wendzkimi." — Srov. *Eckhard*, *L. 23. C. 7* apud Chr. *Jordan App. Histor. p. 251.* „Circa tempus Synodi Salzburgensis de An. 741. jam in Dioecesi Wirzeburgensi ad excolenda novalia sub certa census annui pensitatione receptae erant diversae familiae Slavorum propinquorum. In Privilegiis Wirzeburgensibus mentio fit Winidorum, Slavorum, Serborum, Mainwinidorum ac Radenz-Winidorum. Mainwinidi erant, qui agros colebant ad Moenum, Radenz-Winidi qui ad Radantiam; colebant quoque ad alios fluvios, Auracham, Wisentam, Aischam, Itscham et Baunacham item in Buchonia silva. In silvestribus locis Radantiam inter et Moenum a S. Burchardi tempore (a. 741) Slavi Winidi ex Sorabis puto et Bohemis sedes fixerunt et terram excoluerunt." — *Gebhardi*, *Gesch. d. Wenden B. I. p. 43.* „Der Ackerbau hob sich unter den Wenden so stark empor, dass man sie in Deutschland für die geschicktesten Anbauer sandiger Gegenden zu halten anfing, und die Landesherren der Staaten Fulda, Würzburg, Magdeburg, Lüneburg, Beureuth, Pfalz

und Hohenlohe viele wendischen Colonisten in ihre unangebauten Einöden versetzten, oder auch durch mancherlei Vorrechte und Unterstützungen in ihre Gebiete zu ziehen trachteten." — *B. II. p. 324.* „Verschiedene Herren versetzten die sorbischen Landleute in ihre fränkischen und rheinischen Landgüter zum Anbau wüster oder waldigter Gegenden." — *Herders Ideen z. Phil. d. G. d. Mensch. Carlsruhe 1792.* B. 4. S. 37, „Allenthalben liessen sich die Slaven nieder, um das von andern Völkern verlassene Land zu besitzen, es als Colonisten, als Hirten oder Ackerleute zu bauen oder zu nutzen; mithin war nach allen vorhergegangenen Verheerungen, Durch- und Auszügen ihre geräuschlose, fleissige Gegenwart den Ländern erspriesslich. — Sie liebten die Landwirthschaft, einen Vorrath von Heerden und Getreide, verfertigten Leinwand, pflanzten Fruchtbäume." — *Lützow. Gesch. v. Meckl.*, Berlin 1827. S. 15. „Während die germanischen Völker in blutigen Ausrottungskriegen Knechtschaft, Tod und Länderverderbniss herbeiführten, lohnte unsere fleissigen Wenden der ruhige Besitz ihrer neuerworbenen Länder, deren Anbau und Urbarmachung sie sich angelegen sein liessen." S. 147. „Gross muss die praktische Kenntniss der Wenden in der Behandlung des Grundes und Bodens, und wahrhaft eisern ihr Fleiss in dem Anbau und der eigenen Bewirthschaftung desselben gewesen sein. Man denke sich die unzähligen Sümpfe und dichten Waldungen, die ausgetrocknet, gelichtet und gerodet werden mussten, ehe der wärmende Sonnenstrhl in den von feuchter Kälte starrenden Boden eindringen und ihn erweichen konnte — und man kann nur mit Verwunderung lesen, wie viel die Wenden als Ackerbauer geleistet haben." *J. C. Pfister*, Gesch. d. Deutschen, Hamb. 1829. B. I. Seite 341. „Wie sich die Germanen als Krieger in die römischen Provinzen getheilt, so sind dagegen die Slaven als friedliche Anbauer in die verlassenen teutschen Länder hereingekommen." Seite 349. „In Deutschland ist ihre geräuschlose Niederlassung und ihr stiller Fleiss von den wohlthätigsten Folgen gewesen. Auch später

sind noch Kolonisten von ihnen gehohlt worden, und man hat gewisse Aecker nach ihrer Art zu pflügen wendische Beeten genannt. Sie wollten lieber steuerpflichtig werden, wenn sie nur ihr Land mit Ruhe bauen dürften." — Seite 344. „Da die Slaven wegen ihrer Arbeitsamkeit und Erfahrung in der Landwirthschaft gerne als Kolonisten aufgenommen wurden, so sind auch, besonders in diesem Fache manche Wörter aus ihrer Sprache in die deutsche übergangen." K takovým slovům přičitají se k. p. pluh (od pleji, pleti, latinsky exstirpator, něm. Pflug), bič (od bíti, něm. Peitsche), hřídel (od briada, něm. Gründel), selo, sidlo (něm. Siedelhof, ansiedeln), tyn, tyniti (něm. Zaun, zäunen), robota (něm. Rabatten), stodola (srov. stádlo, stavadlo, stoh, stáje, stán, něm. Stadel) a t. d. — Srov. Časopis *Isis od Okena* r. 1823. B. 5. list. 1. „Es ist geschichtlich erwiesen dass die Slaven früher als die Deutschen von dem wilden Nomadenleben zum bleibenden Stand der Landwirthschaft übergegangen, und sich darin den Ruf einer Erfahrung erworben. Insonderheit wo es darauf ankam ganze Striche auszureuten und urbar zu machen, suchte man in Franken ganze Slavenstämme als die geschicktesten herbeizubringen. — Sie gaben den neuen Pflanzungen, Wäldern, Flüssen, slavische Namen, die in der deutschen Sprache bis an den heutigen Tag wieder zu erkenenn sind." — Leo Sapiens, Tacticor. in Kollarii Amoenit. pag. 69. „Slavi maxime temperantiae in cibis erant studiosi, qui alios agriculturae labores permoleste praeterea ferrent." Belii Not. Hung. T. I. p. 53. „Slavi laborum sunt tolerantissimi, rusticationis potissimum, quae passim cultu vineatico et agricolatione absolvitur. Utrumque operarum genus magna procurant industria, si ita ager ferat." *Steph. Leška, Elenchus Vocab. Eur.* Budae 1825. p. 25. „Magyari, vita nomadica relicta, et sede in Panonia fixa, arationem primum apud Slavos conspexerunt ab iisque eam didicerunt. Inde factum est eos vocabula barázda, borona, eszteke, gereblye, kapa, kasza, villa, boronálni, kapálni, kaszálni, aliaque ab iisdem suscepisse." J. Csaplovits, Gemälde von Ungarn,

Pest 1829. T. I. p. 38. „Das Klima ist an den Karpaten (kde Slováci bydleji) rauh und kalt. Es ist nichts neues dass der Haber mit Schnee überdeckt erst im Frühjahr darauf eingeerntet wird. Und doch ist hier alles mit grossem Fleiss angebaut, indessen an der Theiss der fruchbarste wärmste Boden grossen Theils brach liegt.“ — H. Josef Rohrer Vers. über d. slav. Bew. d. öst. M. Wien 1804. T. I. p. 106. „Wenn eines der vieles Völker Ungarns auf den Namen eines industriösen Volkes Anspruch machen darf, so sind es gewiss die Slovaken. Die Slovaken sind es, die selbst den Deutschen im Zipser Comitate meistens ihre Felder bestellen.“ a pag. 113. 114. „Der unwiderlegliche Beweis — dass wir Deutsche nicht Ursache haben auf unser Blut stolz zu sein und das slavische schwerflüssig zu nennen, sind die Krainer. — Die Oberkrainer geben sich alle erdenkliche Mühe das Fleckchen Erde, welches ihnen von der Vorsicht angewiesen ward, möglichst zu benutzen. Schärfere Augen wollen es den Aeckern ansehen, ob sie von *Slaven* oder *Deutschen* bearbeitet wurden. Die schmalen hohen Beete und tiefen Furchen, welche man so häufig in Krainischen Ackergründen findet, haben sich auch hier und da in Deutschland erhalten. Man heisst sie in einigen Orten des fränkischen Kreises die wendischen Ackerbeete.“ — Linhard, Gesch. v. Krain T. II p. 330. „Die Slaven waren es, welche die Wildnisse im Süden Deutschlands, das ehemalige Karantanien, in tragbares Ackerland umschufen. Dass dieses sogar in Oberösterreich der Fall war, ist aus einer Urkunde Karls des Grossen zu ersehen. Terra illa, quae est infra locum, qui vocatur Forst ad Todicha et Sirnicha, quam illi Slavi colluerunt et cultam fecerunt. Ex d pl. monast Cremif. — Wir beobachten und bewundern noch den eisernen Fleiss und das geduldige Ausharren des Krainischen Bauers in der Bearbeitung seines oft undankbaren Bodens.“ — Srov. Rakowiecki, Prawda Rus. I. p. 42. „Po wielu różnych Prowincyach Słowiansckich lud pospolity chleb powszechnie naziwa Swiętym, Darem bożym, i w naywiększém ma go poszanowaniu; gdy naymnieysza odro-

bina chleba przypadkem spadnie na ziemię i zdeptaną zostanie, uważaią to bydź wielkim grzechem; przed wyrzeczeniem w potrzebie iakowych słów mniey przyzwoitych, mowią powszechnie: Szanuiąc słońce i chleb swięty." Ant. Jungmann, Krok II. 3. str. 377. „Dosaváde Čechové chléb božím dárkem nazývají, a na ulici kus chleba nalezše jej líbají a na stranu kladou aby šlapán nebyl." Slavové brali knížata a panovníky od pluhu a sázeli rolniky na trůn, ku p. Přemysla v Čechách, Piasta v Polsku. O tomto posledním praví Niemcewicz v Śpievach histor. str. 34. „Niech nas wybor ten (rolnika lemesz prowadzącego) nie zawstydza, zdawał on się bydź wróżbą jakąs, że naród nasz v późniejszych wiekach rolnictvo szanować, i w niém iedynie rzetelnych bogactw szukać będzie." Slavský bůh Prove ve Stargradě radlici v ruce držel. Všecko toto jsou důkazy v jakové lásce a vážnosti rolnictví od jakživosti u Slavů stálo. — Proto pěknč a slušně píše Kopitar, Jahrbücher d. Lit. Wien, 1830. B. 51. S. 115 „Prof. J. Phil. Fallmerayer bemerkt in seiner Gesch. der Halbinsel Morea, Stuttgard, 1830. S. 202. dass die Slaven überall schnell zum Ackerbau gegriffen, Handwerke, Handel, auch Schiffahrt zu treiben angefangen hatten." Sind diess nicht offenbare Anzeichen eines gerechten Naturells und eines schon tüchtigen Anfangs von Civilisation? — Und doch sind sie wieder (nach S. 227.) „wilder und unedler als die Germanen!" Wir wollen hier den Vfr. an das Sprichwort vom Geruche des Eigenlobs nicht mahnen, aber fragen dürfen wir ihn auf sein Gewissen: ob ihm denn im Ernste vom Raube zu leben edler dünckt, als vom Ackerbau und Handel? — Er sollte einsehen, dass man edel sein könne nur auf Kosten seines eigenen, nicht aber des fremden Rechtes."

Znělka 41.

Srov. Vita S. Otton L. 2. C. 40. „Tanta vero fides et societas est inter eos (Slavos in Pomerania), ut furtorum et fraudium penitus inexperti, cistas et scrinia non

habeant serata: admodum mirati sunt quod clitellas episcopi et scrinia scrata viderent. Vestes suas, pecuniam et omnia pretiosa sua in cuppis et doliis suis simpliciter coopertis recondunt, fraudem nullam metuentes, utpote inexperti." — Linhart, Gesch. v. Krain II. p. 233. „Die Slaven kannten das Eigenthum. Um dasselbe zu sichern, brauchten sie keine Strafgesetze wider den Betrug, Ungerechtigkeit und Diebstahl. Sie verschlossen ihre Geräthe vor Niemand, und sie erstaunten über die Christen, dass sie, um ihr Eigenthum zu sichern, Galgen, Rad, Schwerd, Feuer und Tortur nöthig hatten."

V. 10. „Žebrač" Srov. Helmold L. II. C. 12. „Nec aliquis egenus aut mendicus apud eos (Slavos) repertus est." Naproti tomu skladatel těchto básní vyznati a žalovati musí, že nikde od tak mnohých, obyčejně sice dobře oděných, ale nezbedných, starých i mladých, žebráků nejen v městech a vesnicích, ale i v šírém poli, stíhán a pronásledován nebyl, jako na svých cestách po německé krajině. Nejednou běže křičel zdravý a silný žebrák celou čtvrt hodiny za námi, aniž se dal odpraviti pokud něco nedostal, a to i v takových místech jako jest k p. vyhlášený Schnepfenthal a jeho okolí.

V. 10. „Přísaha" Helmold L. I. C. 84. Jurationes dificillime admittunt, nam jurare apud Slavos quasi perjurare est."

V. 11. „Rodiče" Helm. L. II. C. 12. „Hospitalitatis gratia et parentum cura primum apud Slavos virtutis locum obtinent."

Znělka 42.

V. 3. „Vineta." Srov. *Helmold*, *Chr. Sl. L. I. C. 2.* „Fluvius Odora transit per medios Vinulorum populos, in cujus ostio, qua Balticum alluit pelagus, quondam fuit nobilissima civitas *Vinneta*, praestans celeberrimam stationem Barbaris et Graecis, qui sunt in circuitu. De cujus praeconio urbis quia magna qaedam et vix credibilia recitantur, libet aliqua commemorare digna relatu. Fuit sane maxima omnium quas Europa

claudit civitatum, quam incolunt Slavi cum aliis gentibus permixtis, Graecis et Barbaris. Nam et advenae Saxones parem cohabitandi licentiam acceperunt, si tantum Christianitatis titulum ibi commorantes non publicassent. — Civitas illa mercibus omnium nationum locuples, nihil non habuit jucundi aut rari. Hanc civitatem opulentissimam quidam *Danorum rex* maxima classe stipatus, funditus evertisse refertur. Praesto sunt adhuc antiquae illius civitatis monumenta." — *Lützow, Gesch. v. Meklenb.* S. 135. „Das reiche *Vineta* oder Julin im Pommer'schen Wendenlande hatte seinen Untergang in dem Neide der Dänen gefunden." — *Büsching, Erdbesch. Hamb. 1791. Th. 8. p. 749.* „Von Damerow 460 Ruthen nordwärts in der Ostsee auf einer kleinen Insel hat vor alters die grosse und berühmte Handelsstadt *Vineta* gestanden. Sie ist vermuthlich zwischen 1100 und 1120 untergangen. Man hat nachher von Zeit zu Zeit bei niedrigem Wasser Trümmer derselben gesehen, und 1771 strandeten zwei holländische Schiffe auf denselben." — *Hauenschild, v přelož. Karam. Hist. D. I. str. 54. 55.* „Hr. L. Steckling, welcher seiner germanischen Edda das Bruchstück eines Heldengedichtes: *Der Untergang von Vineta*, überschrieben, beifügt, versichert, sein Vater habe in Swinemünde noch „„von Vineta's Mauer-Ruinen, vom südlichen Thore, und den darauf ruhenden Löwen"" gehört." — *Aug. Wil. Tappe, Gesch. Russlands I. Th. Kap. 49.* S. 258. „Vineta war der Sage nach eine der grössten und vornehmsten Handelsstädte in Europa, von Slaven bewohnt, auf der Insel Usedom in Pommern, am Ausflusse der Peene in die Ostsee, etwa vier Meilen von Stettin und zwei Meilen von Wollgast. Im Anfange des zwölften Jahrhunderts soll sie bei einem Orkane vom festen Lande abgerissen und von der See verschlungen worden sein. Micrälius, Professor in Stettin († 1658) erzählt: sie sei zu seiner Zeit noch von Schiffern bei stillem Wetter Damerow gegenüber, etwa eine halbe Meile vom Ufer, ganz deutlich mit ihren Kirchthürmen, Häusern und Strassen gesehen worden. Vergl. *Allg. hist. Lex. Leipz. 1722.*

S. 777. *Rühs* in seiner Geschichte des Mittelalters leugnet das erzählte Factum jedoch ohne hinlänglichen Grund. — Takové *rozvodnění* baltického moře letopisové často zpomínají, k. p. *Anonymi Chron. Slav. apud Lindenbrog. Cap. 31. p. 201.* „Circa principium suae (fratris Geroldi Epis. Lubec. 1162.) consecrationis tanta inundatio facta est, quod quasi omnis terra Frisiae, Hatbelen, Albiae et Wirrae summersa fuisset, nam multa millia hominum aquis perierunt.“ I za našich časů máme příklady takových zemětřesením a mořem zmizelých měst. Tak právě píšice toto, následující zprávu čitáme *v Budinských novinách, 1829. d. 26. Ap. Nr. 34. str. 524.* „*Spanien.* Ueber das Erdbeben wird aus Murcia vom 24. März Folgendes gemeldet: Hier haben seit dem 21. die Erdbeben fortgedauert; gestern hatten wir wieder 5 bis 6 auf einander folgende Erschütterungen, welche Alles in Angst und Schrecken setzten. Die Stadt *Guardamar* existirt nicht mehr, auch nicht die geringste Spur ist zu entdecken, wo diese Stadt, da sie mit ihren sämmtlichen Bewohnern (2,400) von der Erde verschlungen worden, gestanden hat. Ganz *Torevieja* ist dem Erdboden gleich. Nachts auf den 24. ist die Stadt *San Fulgentio* ganz von der Erde verschlungen worden.“

V. 4. „V různobarvé moře toho vodě.“ *Helmold L. I. C. 2.* „Ibi (Vinetae) cernitur Neptunus *triplicis naturae.* Tribus enim fretis alluitur illa insula, quorum ajunt unum viridissimae esse speciei, alterum subalbidae, tertium motu furibundo, perpetuis saevit tempestatibus.“

V. 5. 6. „Jehož čest a lodě kryly zemskou planetu.“ Srov. *Joh. Dom. Fiorillo, Kleine Schriften artistischen Inhalts. Götting 1806. p. 301.* „Zu Vineta war der Hauptsitz der slavischen Cultur. Die Einwohner dieser Stadt, welche nicht allein an die Küsten von England und Frankreich, sondern auch sogar bis nach Griechenland kamen, erwarben sich so viele Reichthümer, dass selbst ihre gemeinsten Geräthschaften von Silber und Gold gewesen sein sollen. (Duae Dissertationes de Vineta et Arcona, auctore G. C. Gebhardi in Gesterdings Pommer. Magaz. B. 4. S. 40). Die Thore dieser Stadt

waren mit vergoldeter Bronze überzogen und verbreiteten einen grossen Glanz (Joh. Micrälius Chron. Pom. L. 2. C. 25.), jedoch wurden sie mit zahllosen andern Kostbarkeiten von dem dänischen König Henning im J. 830 zerstört (Kranz Vand. L. 2. C. 20)." Tenže *Fiorillo str. 2.* „Ein Theil der morgenländischen Schätze wurde über die Wolga und andere Ströme nach Ladoga und von da nach Vineta geführt, während der andere über Tana nach Italien ging." — *Anton, über die alt. Slaven, II. p. 100.* „Die Handlung der deutschen Slaven war ausserordentlich ausgebreitet. Man denke nur die Stadt Vineta. Hier kamen die Waaren aus allen Weltgegenden zusammen." — Vůbec jak rolnictvím tak kupectvím Slavové slynuli nad jiné. Pověstná kupecká *Hansa* vlastně od nich původ vzala. Viz zp. II. zn. 78.

V. 8. „Neptun", Bůh moře u Řeků a Římanů, nosil v ruce třizubé vidle, odtuď i *Vidloň* zvaný.

V. 11. „Herkulanum" město v Italii v Neapolsku, pod panováním římského císaře Tita lávou, skálim a popelem z Vesuva vysoptěným hluboce zasypané, a teprvé l. 1711 při kopání nad ním studně náhodou znovu odkryté. Viz, cesta do Italie od *M. Z. Poláka, v Dobroslavě D. II.* Sv. 4. 1821. str. 11—12.

V. 14. „Vtip křivohlavý chce tě zničiti." Srov. *P. Jos. Schaffarik, Gesch. d. slav. Sprache und Literatur. Ofen 1826. p. 15.* Die Existenz der Stadt Vineta auf der Insel Volin, die Herder das slavische Amsterdam nennt, wollten *Rumohr* 1816, und *Levezov* 1823 zweifelhaft machen. Helmold, meinen sie, schreibt sie durch Irrthum für Jumne, d. i. Julin." — Srov. *Gebhardi II. p. 47. Lübechs* Bericht vom J. 1587 in Bangonis Pomerania Diplom. p. 297. Dieser Bericht erstreckt sich auch auf die Beschreibung einer angeblichen Stadt Vineta, die vor dem Jahre 830 von der See verschlungen sein, und auf der Insel Usedom gestanden haben soll. Lübech sahe eine halbe Stunde weit vom Ufer ab in der See auf einer Sandbank grosse und kleine Kiesel, die er für Fundamente der Häuser und für gepflasterte Strassen hielt. Aber keine pommerische Stadt

hat vor dem 13. Jahrhundert steinerne Häuser (?) und gepflasterte Strassen gehabt. — Der einzige Scheingrund für das Dasein einer Stadt Vineta ist der, dass 1158 in Lübeck Cives de Julino et Vineta sich aufhielten, zu einer Zeit, da das pommerische Vineta schon lange nicht mehr vorhanden gewesen sein soll. — Uebrigens hatte die Stadt Julin mehrere Namen, denn der polnische alte Schriftsteller Bogufalus nennt sie Valmieg und Vealmien, Helmold, der ihre Zerstörung erlebte, gibt ihr die Namen Vineta und Jumneta; der vielleicht noch ältere Scholiast des Adams von Bremen heisst sie Jumne, und nach der Einführung des Christenthums erhielt sie den Namen Volin, den sie noch führt." — *Büsching, Erdbesch. Hamb. 1791. Th. 8. p. 753.* „Der ehemalige Präsident der Regierung über Pommern, Julius Fried. v. Keffenbrink hat im 8. und 2. Th. des Magazins von Büsching zu beweisen gesucht, dass es ehedem zwei Städte unter den Namen Julin gegeben habe, von welchen die alte einerlei mit der Stadt Vineta gewesen und eine Burg gehabt, die Jome und Jomsburg genannt worden, die neue aber, nach jener Zerstörung von derselben geflüchteten Einwohnern, nahe bei Wolin auf der Nordseite dieser Stadt, angelegt worden, aber keine lange Dauer gehabt habe." *Naruszewicz* s jeho *stotožňováním* rozličných slavských míst, osob a dějů jest vůbec k nevystání. On stotožňuje čili za jedno drží Vandu a Vlastu. Kraka a Sama, Vinetu a Retru beze všech důvodů. Viz jeho *Hist. polsk. T. 1. K. 3. str. 439.* „Ile do mnie, zdaie mi się, ieśli się nie mylę, że miasto Retre slawne balwochwalstwem Radygosta, moglo być *iedno* ze slawném miastem Slowianském nazwaném Vineta, a przy morzu i uyściach rzéki Odry leżącém." — Ze všeho tohoto vyplývá, že Vineta a Julin, anebo dvě sice rozličná ale velmi blízká města býti musela asi tak jako Pešť a Budín, Varšava a Praga; anebo jedno a tož město, ale dvě (aneb i tři) rozličná jména mající, totiž slavské Vineta, germanské Jume, (a latinske Julinum), asi tak jako Lutetia a Paris, Budín a Ofen, Ostřihom a Gran, Bystřice a Neusohl, Novgorod a Chunigrad a t. d. —

Srov. *Gebhardi I. p. 125.* „Die Wenden gaben allen deutschen Städten, die sie besuchten fremde Namen, z. B. Luneburg Glein, Salzwedel Losdy, Mikilinburg Rereg, Wippendorf Faldera, Hogerestop Cuzalin (Küszlin).“ Tak mohlo býti i Julin a Vineta. — *Ant. Jungmann. Krok II. 3. str. 375.* „Po vyvrácení Vinety od Švédů a Dánů za příčinou domácích rozepří a po utonutí jejím, neboť Kantzov ještě zbořeniny zdí z moře strmící a ulice v moři viděl krásné, jakých jen v Bukovci (Lubeck) spatřiti mohl, ku konci 8. století, povstal Julin neb Valměj na blízce, 1170 Valdemarem docela vyvrácen, dáleji pak Arkona v Rugensku.“

Pozn. vyd. Viz Šaf. Starožitnosti str. 891, zvláště pak téhož článek v Čas. Česk. Mus. r. 1845 str. 3 a sl.: „O jménu a položení města Vinety.“

Znělka 43.

V. 5. „Balt, Blat.“ Divno jak sobě Němci na etymologii tohoto jména hlavy lámou, odvozujíce je hned z nordického *Balte Belte* co prý pás znamená, poněvadž země mořem jako opasána jest (dle Schöninga); hned od letického *Baltes* co prý *bílé* čili *Bělotu* značí (dle Praetoria) a t. d. Nejpřirozeněji se jméno odvodí z řeči toho národu, jenž od jakživosti u toho moře bydlel, a podle jehož jména i cizinci je *Venedicum Mare*, *Venedicus Sinus* nazývali. Kdo toto jméno srovná s oněmi mnohými slavskými, podobný název nosícími *Bláty*, jezery, plesy, zálivy, vodami, ten o jeho slavskosti pochybovati nebude.

V. 8. „Jantar“ *antar*, řecky *electrum*, něm. *Bernstein*, pochodí tak od jmena *Antů*, jako *Indich* od jména *Indů*, *Kositer* (srbsky-cin) graec. κασσιτερος od *Kassiterů* čili *Kassiteridů* v Britanii a t. d.

V. 9. „Autochtoni“, řecké slovo, t. prabydlitelé, samozemci.

Znělka 45.

V. 12. „Pharus“, věž na mořském břehu, na níž se v noci oheň klade, aby plavci do přístavu viděli.

Znělka 46.

V. 1. „Argonauti,“ aneb *Argoplavci*, sluli ti hrdinové, kteří na lodi *Argo* jmenované, do Kolchis, kraje v Asii na východním břehu červeného moře, se plavili, aby tam v háji Marsově na dubu pověšené a od nespanlivého draka ostříhané zlaté rouno čili beraní kůži dobyli a zpátkem do Thessalie přinesli. Nejhlavnější mezi nimi byli: Jason, syn krále Aesona a vůdce této plavby, Herkules, Kastor, Pollux, Theseus, zpěvec Orpheus a jiní. Srov. *F. Šíra, Výbor ze spisů řeckých. Díl I. str. 89.*

V. 3. „Samothraka“, Samothracia byl ostrov v Aegeickém moři při Thracii, kde Argoplavce bouře napadla.

V. 5. „Stymphalidy“, jisté plemeno ptáků obzvláště u jezera Stymphalis se nalézavších, kteří lidi velmi trápili. Argoplavci museli se na ostrově Aretias proti nim brániti.

V. 6. „Býky, draky.“ Viz *F. Šír, Výbor ze spisů řec. I. str. 89.* „Přistavivše lodi v Kolchidě, přistoupil k Aetu Jason, žádal tu kůži vydati. On pak ji dáti přislíbil, zapřáhne-li kovokopytné býky sám. Měl pak divoké tury dva, velikosti výtečné, jenž ocelové měli nohy, z úst oheň soptíce. Tyto ažby zapřáhnul poručil mu ještě rozsívati dračí zuby.“

V. 10. „Arkonská stanice.“ Srov. *Saxo Gramm. Dan. Hist. Francof. ad Moen.* 1577. L. 14. p. 289 „Interea oppidani (Arconenses) portam urbis, quo minor eam (Danis) attentandi facultas pateret, ingenti glebarum acervo perstruxerant, aditumque coacta cespitum compage claudentes, tantum ex eo opere fiduciae contrahebant, ut turrim quae supra portam sita fuerat, signis tantum aquilisque protegerent. Inter quas erat Stanitia magnitudine ac colore insignis, cui tantum venera-

tionis a populo Rugiano tributum est, quantum omnium pene deorum maiestas obtinuit, eam enim prae se ferentes, in humana divinaque grassandi potestatem habebant, nec quidquam eis quod libitum foret illicitum habebatur. Populari urbes, aras demoliri, fas ac nefas in aequo ponere, cunctosque Rugiae penates aut ruinis aut incendiis evertere potuisset: tantumque superstitioni indultum est, exigui panni autoritas regiae potestatis vires transscenderet. Plectentes signo perinde ac divino gestamini honorem habebant, officiis damna, injurias obsequio rependentes.“ — *Karamzin Ist. Gos. Ros.* T. I. str, 94. „Slavjane obožali ješče znamena, i dumali čto v vojennojo vremja oni svjatjeje vsjech idolov. Znamja Baltiiskich Venedov bylo otmjenoi veličiny i pestroje, stojalo obyknovenno v Svjatovidovom chramje i sčitalos silnoju bogineju, kotoroja voinam, iduščim s neju davala pravo ne tolko narušať zakony, no daže oskorbljat i samych idolov. Datskii Korol Waldemar sžej jego v Arkonje vzjav sei gorod.“ — Ant. Ver. über die Slaven, B. I. p. 89. „In Arkon hatten die Slaven, wie Saxo erzählt, Kriegeszeichen, und unter andern auch die berühmte schönfarbige und grosse Stanitia. — Es ist wirklich ein slavisches Wort und mag Staniz, Stanice geheissen haben, welches ganz sicher eine Heerfahne anzeigen würde. Es war die Hauptfahne des ganzen Stammes, und diente dem Heerlager, vor oder in welchem diese grosse schöne Standarte aufgerichet stand, zum Zeichen.“ — Linhart, Gesch. v. Krain B. 2. p. 240. „Die Chrobaten nennen noch jetzt eine Fahne zastava, die in Krain in eine Opferfahne Stavnica ausgeartet ist.“ I u Slováků jest zástava posud tolik co korouhev. — Pevnost Arkonská čněla s trojnásobnou zdí ze země, skálí a dřeva do moře, na vysokém červeném krovu (dachu): chrámu Svantovitova chvěla strašná korouhev Stanica.

Zněl k a 47.

V. 2. „Výspa Rýgenská.“ čili ostrov. Chobot jináče Mezimořie.

V, 4. „Bèloň Svantovítů.“ Srov. Saxo Gram. L. 14 p. 288. „Numen Svanteviti trecentos equos descriptos, totidemque satellites in eis militantes habebat. — Praeterea peculiarem albi coloris equum titulo pos idebat, cujus jubae aut caudae pilos convellere nefarium ducebatur. Hunc soli sacerdoti pascendi insidendique jus erat, ne divini animalis usus quo frequentior hoc vilior haberetur. In hoc equo opinione Rugiae Suantovitus (id simulacro vocabulum erat) adversum sacrorum suorum hostes bella gerere credebatur. Cujus rei praecipuum argumentum extabat, quod is nocturno tempore stabulo insistens, adeo plerumque mane sudore ac luto respersus videbatur, tanquam ab exercitatione veniendo magnorum itinerum spacia purcurisset. Auspicia quoque per eundem equum hujusmodi sumebantur. Cum bellum adversum aliquam provinciam suscipi placuisset, ante fanum triplex hastarum ordo minis rorum opera disponi solebat: in quorum quolibet binae e transverso iunctae, conversis in terram cuspidibus figebantur, aegnali spaciorum magnitudine ordines disparante. Ad quos equus ductandae expeditionis tempore, solenni precatione praemissa, a sarcerdote vestibulo cum loramentis productus, si propositos ordines ante dextro quam loevo pede transcenderet, faustum gerendi belli omen accipiebatur. Sin laevum vel semel dextro praetulisset, petendae provinciae propositum mutabatur.“

V, 6. „Svila“ srb. hedbáv, svilný, hedbávný, srov. víti, vil, svil, Sr. ang si k.

V. 10. „Znioh,“ dle latinského sonipes t. j. kůň hrdý, nohami často dupající a tím znění, zvuk způsobující.

Znělka 48.

V. 2. „Mazepa.“ Viz Voltaire, Historie de Charles XII. p. 196. „Mazepa polský šlechtic ve Vojevodstvě Podolském narozený, byl panošem u krále Jana Kazimíra. Porozumění v lásce, které měl za své mladosti s manželkou jednoho polského šlechtice, bylo od-

kryto; tento dal jej nahého přivázati na divého koně a tohoto pryč zahnati. Kůň pošlý z Ukrainy tam zpátkem cválal s Mazepou, od unavení a hladu téměř odpolu mrtvým, až mu potom sedláci ku pomoci přispěli. Posléze byl od cára knížetem Ukrainy jmenován.“ Srov. Polihymnia polska od J. Jul. Szczepańskiego, ve Lvově, 1827. str. 50. „Dumka Mazepy pazia przy królu Janie Kaźmierzu, przed uyściem do Bohdana Chmielnickiego.“ Kde stojí toto poznamenání: „Panovie polscy, urażeni na miłostki Mazepy, grozili mu, iż przywiązanego do ogonów końskich wyprawią na stepy. Była to tylko pogróžka, z niey atoli urosła dzika baśń (?) którą Wolter w życiu Karola XII. za prawdziwą przytoczył a za nim Byron w znamym poemacie powtorzył.

Znělka 50.

V. 3. „Studenec,“ Ant. Tkany, Myth. d. Deusch. u. Slaven T. II. str. 121. „Studenec nannte man einen heiligen See, der sich auf der Insel in einem dichten Walde befand, und von den Bewohnern jener Gegend göttlich verehrt wurde. Dieser See wimmelte von Fischen aber mann durfte sie wegen der Heiligkeit seines Wassers nicht fangen.

V. 13. „Křídohora.“ Na Rugenském půlostrově Jasmund nalézá se vysoké s příkrou strminou nad mořem čnící předhoří, (jmenované Kamen, v němž stupně vytesány, odtud německé Stubbenkammer) které pouhá bílá křída jest, o niž bijící se vlny celé sousední moře na bílo jako mlékem barví.“

Znělka 54.

V. 6. „Němců, Finnů hromady.“ Srov. Briefe des Professor Rask an den Prof. Nyerup zu Koppenhagen, Petersburg im März 1819, in den Wiener Jahrb. d. Lit. 16. B. 1821. S. 16—17. „Die Finnen sind seit der Vereinigung mit Russland, welches sie gewissermassen zu einem eigenen, selbstständigen Staate machte,

gleichsam aus einem Schlummer erwacht, und haben einen neuen Zeitraum in ihrer Literatur begonen. Auch die geringste Vergleichung mit den Esthändlern, die von demselben Stamme, aber durch die Deutschen niedergedrückt sind in die fürchterlichste Knechtschaft, Elendigkeit und Unwissenheit, kann dazu beitragen, diese Sache in ihr verdientes Licht zu setzen. Was insonderheit auf die Finnen gewirkt hat, ist ohne Zweifel die Edelmüthigkeit der gegenwärtigen russischen Regierung; die Inwohner des gesammten Finnlands, gleich bis ein Paar Meilen von Petersburg, wo Ingermanland beginnt, geniessen derselben bürgerlichen Freiheit und milden Behandlung, wie während der Vereinigung mit Schweden, ja sogar noch grössere, da ihre Freiheiten vom Kaiser Alexander erweitert sind.“ — Němci v Petrově bydlící mají nejen vlastní německojazyké chrámy, divadla, kavárny a noviárny, alebrž (jakž to pisatel tohoto od očitého svědka slyšel) i vlastní z Německa tam donesená práva, zákony a soudy, v jejichž užívání se beze vši překážky ponechávají tak že jsou tam jako status in statu. Srovnejme s těmito Němci u prostřed Slavů, Slavy u prostřed Němců! —

Znělka 55.

V. 1. „Sedmispáči.“ Srov. Universal-Lexicon b. Zedlern, pod článkem „Sieben Schläfer. Sieben Brüder, lat. Septemdormientes, werden adeliche Personen, nähmlich: Maximinus, Martinianus, Dionysius, Serapion, Malchus, Joannes und Constantinus genennt, welche dem Kaiser Decius in dem 3. Jahrhunderte als Trabanten gedient. Man sagt, dass sie, als im J. 251 der gedachte Kaiser zu Epheso einen Götzen-Tempel bauen, und darinen zu opfern bei Lebens-Strafe anbefohlen lassen, sie ihr ganzes Vermögen zu Gelde gemacht, selbiges unter die Armen ausgetheilt, und sich in einer Steinkluft auf dem Berge Celion versteckt hatten. Sobald aber solches ruchbar worden, habe man sie darinen vermauern müssen, da es denn geschehen, dass sie in einen tiefen

Schlaf gefallen und erst zu des Kaisers Theodosius II. Zeiten in dem 5. Jahrhunderte, nähmlich 446 wieder erwacht wären. Und wie Muhamed davon träumt, sollen sie mit offen n Argen geschlafen, und als die Wachenden ausgesehen haben. Ihr Gedächtnisstag ist den 27. Juni, bei den Griechen 4 Aug. und 22. Okt. als an welchen Tage sie in die Höhlen gesperrt und wieder erweckt worden. Die Abysinier halten ihnen 3 Tage zu Ehren, die Coptiten den 25. Feb." — Srov. D. Q. Molleri Dis. de Septem Dormientibus. Chr. Reineccii Disp. de Sept. Dor.

Známka 56.

V. 10. „Vyrostlou z těla vašeho." Divno že někteří slavští kmenové při volení svých panovníků tak často se k cizincům utíkali, jakoby ve svém vlastním národě neměli mužů k panování způsobných. Tak šli Rusové k Varegům pro Rurika; Čechové k Němcům pro Friedricha Falckrabě; Poláci hned ku Franconzům pro Henrika z Valois. hned k Maďarům pro Batoryho, hned ku Švedům pro Sigmunda a t. d. — Lützow, Gesch. v, Mecklb. S. 83. „Heinrich, König von Slavanien, gab von sich bei Gelegenheit seiner Zusammenkunft mit Kanut Hlavarde (einem dänischen Fürsten,) öffentlich die feierliche Erklärung: er halte nach seinem dermaleinstigen Hintritt Niemanden zur Übernahme des schwierigen Regiments in Slavanien für fähig, als Kanut Hlavarde, und er bestimmte daher zur Fortdauer der Wohlfahrt seiner Länder und Völker mit Ausschliessung seiner Söhne Zventibold und Kanut, denen er die zum Herrschen erforderlen Fähigkeiten und Eigenschaften nicht zutraue, diesen Herzog von Schleswig zu seinem Nachfolger." Lenfant Gesch. des Hussit. Pressb. 1783. aus dem Franz. v. Hirsch. Th. I. z. 365. „Die Prager dachten darauf sich einen König zu wählen, warfen ihre Augen auf den König Jagello. Allein die Taboriten widersetzten sich diesem Vorhaben auf das lebhafteste. Sie sagten, man wäre eines gebornen Böhmen, der seine Güter im Lande hätte, zum Könige benöthigt. Niklas

von Husinec besonders widersprach diesem Vorhaben öffentlich: kaum haben wir, sagte er, einen ausländischen König aus dem Reiche verjagt, so kommt ihr schon wieder mit einem andern im Vorschlag Da er sah, dass seine Vorstellungen von keinem Gewicht waren, so verliess er Prag mit allen Taboriten." — Než často i smutné toho cítívali následky: viz zpěvu V. znělku 82. O Dunajských však Slavech jináče píše Leo Sapiens, Tact. in Kollarii Amoen. pag 65. „Slavorum gentes ingenuae atque liberae, quibus servitus et subjectio nulla unquam ratione persuaderi potuit, praesertim tum, cum ultra Danubium in propria regione habitarent: unde etiam huc traductae, et quodammodo servitutem amplecti coactae, nemini alii libentius servire volebant, quam quodammodo suis: melius enim arbitrabantur, a principibus gentis suae atteri et opprimi quam Romanis parere.

Znělka 57.

V. 1. „Arkona" město a pevnost trojhradebná na rugenském půlostrově Vitov k půlnoční straně ležící na vysokém předhoří u moře, slavné modlou a chrámem Svantovitovým. Viz jeho opis u Saxa Gram. L. 14. str. 287. jenž byl tajemníkem biskupa Absolona a očitým svědkem těch příběhů na ostrově Rugen, které vypisuje. Chrám tento stál u prostřed města k půlnoční straně ostrova na příkrém 200 střevíců vysokém okřídlí. Do Arkony nosili téměř všickni Slavové roční daně a dary. Jméno města Arkony povstalo nepochybně od nějakého jeho zakladatele a vladaře, jmenovaného Jar, Jarek, Jarko sr. Jaromír král Rugenský.

Pozn. vyd. Viz Šaf. Starožitnosti str. 892.

C. 2. „Rovinky." Saxo Gram. l. c. „Medium urbis planicies habebat, iu qua delubrum materia ligneum opere elegantissimum visebatur, non solum munificentia cultus, sed etiam simulacri in eo collocati numine reverendum."

V. 3. „Ožinky." Saxo l. c. „Semel quotanis post lectas fruges promiscua totius insulae frequentia ante aedem simulacri, litatis pecudum hostiis, solenne epulum religionis nomine celebrabat."

V. 6. „Dobré lidinky." Srov. Helmold Chr. Sl. L. 2. C. 12. „Rugiani, quamvis odium christ'ani nominis apud eos invaluerit, pollebant tamen multis naturalibus bonis."

V. 7. „Hostínky, hry." Saxo l. c. „Reliquum diei plenis luxuriae epulis exigentes, ipsas convivii dapes in usum convivii et gulae nutrimenta vertere. In quo epulo sobrietatem violare pium aestimatum est, servare nefas habitum.

V. 8. „Do trávy se skloně." Saxo l. c. „Populo prae foribus excubante." —

V. 11. „Obět přinášeli." Saxo l. c. „Sacerdos turbam diutius ad hujus numinis venerationem sedulo sacrificii ritu peragendam hortatus." — „Nummus ab unoquoque mare vel foemina annuatim in hujus simulacri cultum, doni nomine, pendebatur."

V. 12. „Žrec," Srov. Dobrovskii Instit. Ling. Slav. Vindob. 1822. p. 95. „Žertva victima, sacrificium, Žrec sacerdos est a žru, žrieti, immolare, sacrificare. Norunt tamen Slavi et požreti et hujus iterativum požírati (unde žir) deglutire, devorare." Žertva tolik jest co krmě, jídlo, a žrec co krmitel. Srov. Rukopis Kralodvorský: „I nesměchu sě bíti v čelo před bohy, ni v súmrky jim dávati jiesti." A dále: „I dat pokrm bohovóm."

V. 12. „Velkým za koláčem:" Saxo l. c. „Placenta mulso confecta, rotundae formae, granditatis vero tantae ut pene hominis staturam aequaret, sacrificio admovebatur. Quam sacerdos sibi ac populo mediam interponens, an a Rugianis cerneretur, percontari solebat. Quibus illum a se videri respondentibus, ne post annum ab iisdem cerni posset, optabat. Quo precationis more non suum aut populi fatum, sed futura messis incrementa poscebat." — Až posavád Slováci, zvláště v Turčanské stolici, pekou při svadbách tak veliký koláč „radostník" nazvaný, že přímo postavený člověka za ním stojícího celo zakryje. Těsto takového koláče klade se do pece velikou u spodku krouticími se kolečkami opatřenou lopatou, aby se snadno vsaditi mohlo. Upečený pak ten koláč musejí na sochoře (druku) v plachtě dva i více lidí z komory do jízby k hostům nésti, kde obyčejně od

staršího na stole rozkrájen bývá na tolik kusů, kolik hostů se při svadbě nalézá. Povrch koláče ozdoben bývá rozličnými z těsta ulepenými kvítky a šperky.

V. 13. „Říkal modlitbu.“ Saxo l. c. „Sacerdos statuam veneratus, tum sibi, tum patriae bona, civibusque opum ac victoriarum incrementa solennium verborum nuncupatione poscebat.“

Znělka 58.

V. 1. „Bože čtverohlavý.“ *Saxo L. 14.* „Ingens in aede simulacrum omnem humani corporis habitum granditate transcendens, *quatuor capitibus*, totidemque cervicibus mirandum perstabat, e quibus duo pectus, totidemque tergum respicere videbantur.“

V. 2. „Šedivec.“ *Saxo l. c.* „Sacerdos praeter communem patriae ritum barbae comaeque prolixitate spectandus.“ *Lützow, Gesch. v. Meklenburg. p. 35.* „Die Reichthümer, welche in den Tempel des Svantovit flossen, vermehrten den Glanz des Gottesdienstes, hoben die Macht und das Ansehen der Priester desselben und gründeten zu Arkon ein solches Supremat über alle andere Tempel dieses Götzen, dass im 10. Jahrhundert sein Oberpriester zu Arkon nicht unpassend mit dem Oberhaupte der christlichen Kirche desselben Zeitalters zu Rom zu vergleichen ist.“ *Gebhardiho* vypsání a charakterisování tohoto rugenského kněze, *v II. D. jeho Gesch. d. Wenden str. 4—6*, kde ho jak zúmsylného šidíře a klamce lidu, jako nenávistníka osvícení, jako úhlavního nepřítele všech křesťanů (nichts schien ihm gefährlicher zu sein als die Aufklärung, er unterhielt einen unauslöschlichen Abscheu gegen alle Christen bei seinem Volke, liess jährlich (?) einen derselben zu den Füssen des Götzenbildes hinrichten) a t. d. jest opravdové rouhání, nerozumění časům a nový důkaz toho, jak on rád, kde jen může, slavskému jménu útržku činí.

V. 9. „Náboženstva.“ Srov. *Lützow, Gesch. von Mekl.* S. 232. „Mehrere Schriftsteller erzählen, dass im

J. 1171 mehrere Tausend heidnische Wenden durch den Herzog Heinrich den Löwen selbst, auf eine gewaltsame Weise zur Taufe gebracht worden seien, indem sie schaarenweise von ihm in den Schwerinschen See getrieben wären, und dass davon die Stelle wo dieses geschehen sei, den Namen der Töpe oder Taufe erhalten habe. *B. Latomi hist. epis. Megalopol.* S. 21. „Der Priester Anscharius wurde von Ludwig dem Frommen beauftragt das Christenthum den Wenden zu predigen. Sein Wirken fand indessen in den wendischen Ländern nicht den mindesten Eingang, während es dem Griechen Cyrillus in Böhmen noch im Laufe des 9. Jahrhunderts gelang, die dortigen Slaven zu grossen Schaaren zu taufen und das Christenthum auszubreiten.“ S. 116. 117. „Wie mochte es aber doch zugehen, dass nicht des Evangeliums heiliges Licht jene Finsterniss zu erleuchten vermochte? Die Untersuchung dieser Frage ist wichtig: und da niemand wird annehmen wollen, dass *innere*, in den Wenden liegende, Gründe der Abneigung gegen das Christenthum, z. B. ein natürlicher unbezwinglicher Widerwille gegen die Annahme eines bessern Glaubens überhaupt, obgewaltet, so forscht man nothwendig *ausser ihnen* liegenden Gründen nach, aus denen die fortwährende hartnäckige Weigerung das Christenthum anzunehmen und die grausamen Verfolgungen gegen die Christen vielleicht zu erklären sein mochten. Fragen, die bei dieser Untersuchung nahe liegen, sind folgende: wie war das Verfahren der damaligen sogenannten Bekehrer? wie der Inhalt der christlichen Lehre? wie waren Leben und Sitten der Christen? wie ihre Geistlichkeit, und welchen Einfluss übte dies Alles auf die Wenden? S. 119. Es mochte ganz wahr sein, was ein alter Schriftsteller sagt: dass die vielen das Land der Wenden auf allen Seiten umzingelnden Bischofssitze mit ihren Kirchen und Klöstern mehr als *Rüst-* denn als *Gotteshäuser* erschienen, und die Bischöfe und Priester eher gewaltige Bezähmer als friedliche Bekehrer zu nennen seien. S. 122. Politische Abhängigkeit der Wenden und Zinspflichtigkeit war der

Hauptzweck der Deutschen; das Werk ihrer Bekehrung nur ein eventuelles Mittel dazu. Die Deutschen liessen dem Slaven, selbst wenn er sich zur christlichen Lehre bekannte, dennoch an voller bürgerlichen Ehre nicht Theil nehmen. War es nicht, als wollten sie den Wenden das Christenthum absichtlich hassenswerth machen? Wo fanden also die Wenden hier einen Ersatz für ihren alten Götzencultus, wenn dieser auch noch so roh und abgeschmackt und auf Aberglauben gegründet war? Waren die Christen etwa von solchen frei? Musste Svantevits geweihte Fahne den Wenden nicht eben das sein, was die heilige Lanze von Antiochia den Christen war? Warum also diese gegen jene austauschen? Waren nicht Hexen- und Zauberkünste so gut in den Klöstern der Christen, als in Arcona's Tempel, an der Tagesordnung? — Wenn nicht durch Wunderkraft, war es kaum einzusehen, wie eine solche Religionslehre, die der Reinheit des Inhalts und einer anziehenden Ueberzeugungskraft so völlig ermangelte, Heiden zu bekehren vermochte." *S.* 314. „Die Wenden stiessen keineswegs jede fremde Einrichtung blos aus dem Grunde, weil sie eine fremde und bei ihnen nicht herkömmliche war, hartnäckig von sich, obgleich die anmassliche und unredliche Art, mit welcher sie ihnen von Deutschen und Dänen aufgedrungen zu werden pflegte, hierzu Veranlassung geben konnte: wohl aber leitete sie ein hoher Grad von politischer Klugheit bei der Prüfung und Aneignung des Fremden." *Gebhardi II. str. 32.* „Da wo es die Umstände erlaubten, liessen die Bischöfe die Unterthanen mit Gewalt taufen. Die zwei reichsten Klöster *Nienburg und Salfeld* beschäftigten sich vorzüglich mit der Bekehrung der Wenden, fanden aber mehrere Vortheile bei *gewaltsamen Mitteln*, als bei Predigten und Unterweisungen. Die Missionarien scheueten zum Theil die Mühe, die sorbische Sprache zu lernen, redeten mit den Wenden deutsch und überliessen es einem Dolmetscher, ihren Vortrag den Zuhörern verständlich zu machen. Andere liessen sich Reden und Glaubensartikel in wendischer Sprache aufsetzen, und lasen diese den

Zuhörern vor, zuweilen mit so falscher Accentuation, dass ihre Ausdrücke lächerlich und widersinnig wurden, und den Wenden zum Gespötte dienten. Bei dieser Einrichtung war es also wohl kein blosser Eigensinn und keine teuflische Lenkung, wie Schriftsteller damaliger Zeit behaupten, wenn viele Sorben das Vorzügliche der christlichen Religion nicht erkennen wollten.“ — *Schlötzer, Nestor III. p. 180. 181.* „Seit *Karl dem Grossen* herrschte im fränkischen Staatsrecht der unmenschliche Grundsatz, dass es erlaubt, ja gar verdienstlich sei, ein heidnisches Volk mit Gewalt zum Christenthum zu bringen. Nicht einmal Mohamed (wenn gleich einige seiner Nachfolger) ging von diesem Grundsatz aus. *Bekehren* hiess damals *taufen*, d. i. mit Wasser besprengen. Jedes Volk, das sich bekehren liess, ward eben dadurch unterjocht: *subacta*, gesteht der Erzbischof Thiotmar ganz naiv, *regi*, *populo*, *etiam nobis*. Nun schickte man den Halbwilden sogenannte Geistliche auf den Hals, die mit dem Volke kein Wörtchen sprechen konnten: ewige Schande für den europäischen Menschenverstand! und noch mehr Schmach, der schönen Christusreligion angethan! — Aber diese unnützen Leute, die nur Ceremonien, d. i. unverständliche Hocuspocus machten, mussten von den Neubekehrten gefüttert werden. Der gescheidte *Alcuin* hatte Karl dem Grossen ausdrücklich gerathen, den Slaven keine *Zehenden* aufzuerlegen: nach seinem Tode geschah es allgemein; und es ist notorisch, dass alle sogenannte Rebellionen der Slaven an der Ost-See aus Verzweiflung über jene Zehenden, die die gierigen, unnützen und daher verächtlichen Pfaffen mit Strenge einforderten, hergekommen seien.“ Co to bylo za náboženstvo, které se jim předkládalo a vnucovalo, vidno ku př. *Chron. Slav. incerti Auct. apud Lindenb. Cap. 25.* „Et vetavit comes Adolphus ne Slavi jurarent in arboribus, fontibus et lapidibus, sed offerrent criminibus pulsatos sacerdoti (christiano) *ferro* ac *vomeribus* examinandos.“ — Co jsou *vomeres candentes* viz *Petri Lambec. Rer. Hamb. L. 2. p. 40. Edit. Lindenb.* Tak hle jen jedna pověr-

čivost za druhou horší změňována. Jináče sobě v rozšiřování křesťanského náboženství počínal slavský národ, ku př. Rusové: Srov. *Karamzin*, *Istor. Předmluv. str. 13.* „Ruskij narod otkryl strany nikomu dotolie neizvěstnija, i prosvětil ich božestvennoju věroju, bez nasilija, bez zloděistv upotreblenych drugimi revniteljami christianstva v Evropě i v Amerikě, no jedinstvenno priměrom lučšago."

V. 11. „Lest." Srov. *Zp. I. znělku 90. v. 6. Němec podvodný.* Divno, že dějepisci podrobení Slavů v německých krajích obyčejně samé toliko síle, zmužilosti a chrabrosti Němců připisují, přemnohé příklady lsti a potutelnosti, nízkodušných úkladů a podvodů mlčením pomíjejíce, ba vinu těchto Slavům, jako prý k národnímu charakteru přináležející, přilepujíce. Tak píše nejen stranlivý *Gebhardi* na mnohých místech svého díla, ale i jiní, pravdy milovnější, stojí v tomto předsudku, ku př. *K. Ch. F. Lützov, Gesch. v. Meklenb. Berlin 1827. T. I. p. 24.* „Die wendischen Slavenstämme in Mecklenburg hatten andere Sprache, andere Verfassung, andere Gewohnheiten und Sitten, andere Charaktereigenheiten, andere Religion mitgebracht; an die Stelle germanischer freien Volksthümlichkeit hatte sich erbliche fürstliche Selbstherrschaft gedrängt, und über den germanischen *Edelsinn* hatten wilder Jähzorn und *schlaue Hinterlist* die Oberhand gewonnen." *A opět str. 27.* „Die Schattenseite in dem Nationalcharakter der Slaven ist unverkennbar, dass Ehrsucht und Eigennutz nicht selten sie von dem Wege der Redlichkeit abzog und sie zur *Hinterlist und Falschheit* verleitete." — My zde podáme, ne prázdné řeči, ale důkazy a příklady, a to ne ze slavských ale samých německých spisovatelů vážené, že tuto žaloba (Hinterlist, Falschheit) mnohem více na německý národní charakter padá, při čemž jen to připomínáme, že Dánové a Frankové též ku germanskému národu náležejí. Srov. *Helmold L. I. C. 19.* „Princeps Slavorum *Udo* a quodam Saxonum transfuga *improvise* confossus est. Anno 1832." *Helmold L. I. C. 48.* „Sventopolch interfectus et *dolo* cujusdam *Daso*–

nis praedivitis de Holsatia.“ *Cap. 38.* „Rugiani quatuor millibus et quadringentis marcis pacem indempti sunt. Posuit ergo eis Henricus in Appensione stateram *gravissimi ponderis.* Cumque exhausissent aerarium publicum et quidquid in privatis suis auri vel argenti habuerant, vix medietatem pecuniae persolverunt, puta statera *delusi.*“ *L. I. C. 56.* „Henricus Leo vir otii impatiens congregato *latenter* de Holsatis et Sturmariis exercitu, hiemali tempore intravit Slaviam, aggressusque eos, qui prae manibus erant et quasi sudes defixae in oculis Saxonum percussit eos plaga magna.“ *Saxo Gramm. L. 10. p. 169.* „Sveno Julinum evertere cupiens, sinum regia classe complevit. Dani quod armis nequibant, *insidiis* promoveruut.“ *L. 14. p. 259.* „Rex Daniae diluculo peragratis sylvis, rura ac vicos (Slavorum in Rugia) hoc acrius quo *latentius* irruit, incolasque adhuc somni securitate torpentes repentina incursione protrivit. E quibus complures perstrepentis equitatus fragore perculsi, patrios duces adventare credebant. Sed hunc eorum errorem adacta repente corporibus jacula discusserunt. Complures eorum exertis per ostia capitibus, Kazimarusne an Bugislaus adventaret rogabant. Quorum percontatio propriis eorum funeribus excepta est.“ *Alb. Krantzii Vand. L. 3. C. 19.* „Critonem (vel Krukonem maritum Slavinae) multa potione temulentum, quum triclinium i quo sunt convivati, vir statura procerus, iam incurvatus egrederetur, *Danus* quidam securi percussum stravit, et eodem ictu caput avulsit. Mallem alia oportunitate perdidisset, non deos hospitales violasset.“ *Meibom in notis ad Witich. p. 703.* „Gero contra orientales Slavos leoninae pelli *vulpinam* assuens. *Gebhardi Gesch. d. W. B. I. p. 114.* „Die Stadt Brandenburg blieb in der Gewalt der Heveller. Um diese zu erhalten, *bestach* der Kaiser Otto den Prinzen Tugumir im J. 940.“ — *Sam. Grosser, Lausitz. Merkw.* „Gero liess den slavischen Fürsten zu Brandenburg zu dem slavischen Fürsten Tugumir einladen, und beim Trunke *unvermerkt* ums Leben bringen. — *F. Rühs, Hist. slov. nar. od Hanky v Praze 1818. str. 186.*

Císař Luter propůjčil staré marky hraběti Albrechtovi 1132, který na krajiny slovanské veliké laskominy míval: on dobyl Bramburska a nazýval se markrabím bramburským. Nyní počal Slovany nasazováním poněmčovati a později *vymyslili sobě k ospravedlnění* jeho, že prý mu vendický král Pribyslav z horlivosti od něho přijatého křesťanství tyto násilnou zbraní vybojované země poručil." Srov. *Zp. II. znělku 34.* Pozoru hodno co už staří o tom psali, ku př. *Strabo L. 8. p. 331.* „Adversus Germanos plurimum utilitatis est in incredulitate, quibus fides habita est, iis maxima damna intulerunt." *Velejus L. 2. p. 118.* „Germani versutissimi, natumque mendacio genus."

V. 11. „Ukrutenstva". Srov. *Wippo, Vita Conradi, Pistor III. A. 1037.* „Multum laboravit Conradus Imp. prius et tunc in gente Slavorum. Victis paganis, *nimis acriter trucidabat eos.*" — *Chron. Slavor. apud Lindenb. Cap. 28. 29.* „Henricus dux vastavit omnem terram Slavorum igne et ferro. Capta urbe Verle duxit Vertzlaum regulum in Brunsvik, adstringens eum *manicis ferreis*, ut cognosceret quid Leo fortissimus esset." *Tamže Cap. 11.* „Slavi quasi omnes defecerunt a Christo, scilicet tempore Bernardi ducis Saxoniae, filii Bennonis, qui populum Slavorum *graviter afflixit*, cum Theodorico Marchione, *Ad. Bremen, Hist. L. 2. C. 32.* „Dux Bernardus populum Slavorum *graviter afflixit.*" *Cap. 33.* „Bernardus dux per avaritiam gentem Vinulorum *crudeliter* opprimens ad necessitatem Paganismi coëgit." *Libr. 3, C. 25.* „Saxones per *crudelitatem* subjectos in Slavania ad rebellandum coëgerunt. *Saxo Gram. L. 5. p. 76.* „Slavorum quadraginta capti fuere, qui postea vinculis ac fame coërciti inter varias *cruciatus* angustias spiritum deposuerunt." *Helmold L. 1. C. 50.* „Surrexerunt insidiae Danorum de latebris suis percussumque Kanutum, regem Obotritorum, interfecerunt, divisoque membratim corpore, *crudelitatem* etiam in mortuo exsaturare gestiunt." *Woltmann, Gesch. d. Deutsch. Göttingen 1798. I. Th.* „Die *Grausamkeit* und Verachtung womit die deutschen Ueberwinder die Slaven behan-

delten, reizte sie unaufhörlich, das Joch derselben abzuwerfen.“ Srov. *Zp. II. znělka 17.*

Znělka 59.

V. 6. „Kraj nám hltají.“ Srov. *Helmold L. I. C. 88* „Albertus Ursus omnem terram Brizanorum et Stoderanorum, multarumque gentium habitantium juxta Havelam et Albim misit sub jugum. At ultimum, deficientibus sensim Slavis, misit *Trajectum* et ad loca Rheno contigua, insuper ad eos, qui habitant juxta Oceanum et patiebantur vim maris, videlicet *Hollandos, Selandos, Flandros*, et adduxit ex eis populum magnum nimis, et habitare eos fecit in *urbibus et oppidis Slavorum.*“ *C. 91.* „Henricus Comes de Racesburg, quae est in terra Polaborum, adduxit multitudinem populorum de Westfalia ut incolerent terram Polaborum. — Viri Holsati Vagiriensium terram, propulsis Slavis, inhabitabant.“ — *Alb. Krantzii Vand. L. 3. C. 40.* „Primi Holsati occidua Zegeberg acceperant circa Travenam, campestria Zventifeld et quidquid a rivo Zvalen usque Agrimesen et lacum Plunensem extenditur. Darginensem pagum Westphali, Utinensem Holandi, Susle Frisii incoluerunt. Aldenborg vero et Lutkenberg et caeteras maritimas terras, permisit Adolphus qui supererant Vandalis incolendas.“ *Gebhardi B. 1. p. 181.* „Herzog Heinrich von Sachsen vertheilte das eroberte Land des wendischen Fürsten Niklot unter seine Kriegsmänner, und vertraute die Schlösser *Zwerin* und *Ilow* dem braunschweigischen Edelmanne Günzel v. Hagen; das Schloss *Kuszin* Ludolfen dem Grossvoigte der Stadt Braunschweig; das Schloss *Malchov* dem braunschweigischen Edelen Ludolf von Peine, und das Schloss *Meklenburg* Heinrichen von Skaten, einen Westfälinger an. Skaten liess Flandrer, von Hagen aber andere Deutsche in sein Gebiet kommen. Sr. *Ranshofský* dekret vojvody bavor. Jindřicha 993. „Slavi ejusdem coadunationis districtui subiaceant aut *exterminentur.*“

V. 7. „Pod křížem nám hlavy stínají.“ Srov. *Anton, über die Slaven, I. str. 64.* „Wenn sich die Wen-

den nicht vor einem Kreuze demüthigen wollten, so mordete man sie zu Ehren des Gekreuzigten.“ *Saxo Gramm. L. 5. p. 77.* „Frotho III Slavos a lictoribus abripi jussos in altissimas cruces civium manu subfigendos curavit.“

V. 8. „Desátky a daně.“ Srov. *Adam. Brem. L. 3. C. 25.* „Audivi cum veracissimus rex Danorum sermocinando replicaret, populos Slavorum jam dudum facile converti posse ad Christianitatem, nisi *Saxonum* obstitisset *avaritia*; quibus inquit mens pronior est ad pensiones vectilagium quam ad conversionem gentilium. Nec attendunt miseri, quantum suae cupiditatis luant periculum qui Christianitatem in Slavania primo per *avaritiam* turbaverunt, dein per *crudelitatem* subjectos ad rebellandum coëgerunt, et nunc salutem eorum qui credere vellent *pecuniam* solum exigendo, contemnunt.“ *Helmold L. I. C. 15.* „Principes Vinulorum ad colloquium evocati sunt, et interrogatione habita quare Pontifici legitimam subtraherent annonam, illi praetendere coeperunt varias exactionum gravedines, expedire sibi egredi terram potius, quam implicari majoribus vectigalium pensionibus. Dux quoque Saxonum Bernardus totus *avaritia* infectus, Slavos quos e vicino positos bellis sive pactionibus subegerat, tantis vectigalium pensionibus *aggravavit*, ut nec memores Dei, nec Sacerdotibus ad quidquam essent benevoli. *C. 19.* Christiana Religio et cultus Dei parvum recepit incrementum, praepediente *avaritia Ducis et Saxonum*, qui omnia corradentes, nec Ecclesiis nec Sacerdotibus quidquam passi sunt esse residui. *Cap. 21.* Ad ultimum *Kissini* quindecim millibus marcarum pacem mercati sunt. Principes pecuniam inter se partiti sunt. De christianitate nulla fuit mencio. Unde cognosci potest Saxonum *insatiabilis avaritia*, qui semper proniores sunt *tributis* augmentatis quam animabus Domino conquirendis. Decor enim Christianitatis jam dudum in Slavia convaluisset, si *Saxonum avaritia* non praepedisset, — *C. 25.* Saxonum avaritia auget Slavorum in Christianam Religionem odium. Slavi servitutis jugum armata manu submove-

runt, tantaque animi obstinacia libertatem defendere nisi sunt, ut prius maluerint mori, quam Christianitatis titulum resumere aut tributa solvere Saxonum principibus. Hanc sane contumeliam sibimet parturivit *infelix Saxonum avaritia*, qui Slavorum gentes tantis vectigalium pensionibus gravaverunt, ut divinis legibus et Principum servituti refragari amara necessitate cogerentur. *C. 87.* Et praecepit dux Slavis qui remanserant in terra Vagirorum, Polaborum, Obotritorum, Kycinorum ut solverent reditus episcopales, h. e. de aratro tres modios siliginis et duodecim nummos monetae publicae. Modius autem Slavorum vocatur lingua eorum *Curitze* (t. j. korec.)“ *Chron. Slavor. ap. Lindenb. C. 12.* „Benno Episcopus Aldenburgensis obtinuit curtes Buzov et Nezelina et caeteras in terra Vagiriorum, de qualibet domo *paupere* et divite 11 denarios i. e. nummos per omnem terram Obotritorum.“ — *Al. Krantzius, Vand. L. 3. C. 40.* „Tributorum exactio gravissima quam solebant imponere victis Vandalis Saxones, adeo terruit gentem, ut Christianismi inde odium conciperent et Saxonibus subesse morte gravius ducerent.“ — *Saxo Gram. L. 14. p 303.* „Valdemarus cum instructa classe Stetinum, veterrimum Pomeraniae oppidum petit, pecuniamque quantam aegre universa Slavia exsolvere posset cum obsidibus pactus.“ — *Sam. Grosser, Lausitz Merkw.* „Markgraf Dietrich hielt die Slaven sehr strenge, die schon zum christlichen Glauben getreten waren, und belegte sie mit unerträglichen Abgaben. Die Clerisey war mit ihm eines Sinnes, und that mit ihren geistlichen Gebühren so lieblos, als wenn sie diesen, ohn ängst erst in ihre Heerde getrettenen Schafen das Fell gar über die Ohren streifen wollte. Daher wurden die Slaven erbittert, dass *Fabric, Orig. Sax. L. 3* sagt: Slavos mori maluisse quam servitute ejusmodi premi, in qua nec animi essent quieti, nec fortunae tutae, nec corpora periculorum vacua.“ — *Gebhardi II. p. 8. 9.* „Waldemar vereinigte sich mit einigen sächsischen Herren und eilte mit einem Heere noch im Winter nach Rügen. Die Rügier veranlassten den Oberpriester um Frieden zu bitten. Dieser ward ge-

gen eine sehr grosse Summe Silbers ihnen zugestanden. Der Priester schaffte alles Geld, Gold und Silber, was er im Tempel verwahrte, herbei, aber sowenig dieser Götzenschatz als alles was einzelne Einwohner von edlen Metallen besassen und hergeben mussten, reichte zur Tilgung der Schuld zu." S. 325. „Die Zehnten gehörten den Bischöfen. Ihre Vorenthaltung ermunterte die Bischöfe die Heiden des ihnen zugetheilten Gebiets zu Christen zu machen. — Vorzüglich aber waren die drückenden Zehnten ein grosses Hinderniss bei dem Bekehrungsgeschäfte. — Auch schreckten einzelne Geistliche, und unter diesen selbst der h. magdeburgische Erzbischof Norbert die heidnischen Sorben vom Christenthume durch sehr drückende Auflagen und Erpressungen ab." *Ant. Jungmann, Krok. II. 3. str. 371.* „Jindřichovi popové (slavští kněží) 4400 hřiven zlata platili, aby chrám nevydrancoval." *Herodianus, in Alexandro, ad A. 235.* „Sunt Germani *pecuniae* imprimis *avidi*."

V. 10. „Vyřeznjí jazyky. *Gebhardi, Gesch. d. W. B. II. p. 230.* „Mittel, wodurch die Sorben vertilgt wurden. Man trieb die Wenden durch deutsche Colonisten aus, unterdrückte die wendische Sprache, Sitten, Gebräuche und Gesetze *mit Gewalt.* S. 322. Noch bis in das 13. Jahrhundert erlaubte man den Sorben in einigen Gerichtsstühlen in ihrer Sprache ihre Klagen vorzutragen, aber die Richter machten sich bald vom der Unbequemlichkeit, eine zweite Sprache zu lernen, los, nahmen nur deutsche Vorträge an. In einigen *Gegenden untersagten* die deutschen Herren den Sorben den Gebrauch der wendischen Sprache schon am Schlusse des 13. Jahrhundertes, und darauf erfolgte nach und nach der Untergang der sorbischen Sprache fast im ganzen Ober-Sachsen, wie denn die Geschichtsschreiber von Leipzig bemerken, dass schon nach dem Jahre 1327 die wendische Sprache aufgehört habe in dem Meissner Lande herrschend zu sein. S. 323. So lange die Lausitz unter böhmischer Hoheit stand, ward die wendische Sprache in selbiger geschützt, aber später suchte man

sie auch hier zu vertilgen. Verschiedene Gutsbesitzer wollten ihren Unterthanen deutsche Schulmeister geben und die Kinder derselben durch diese in deutscher Sprache unterrichten lassen, wurden aber daran durch andere Landeigenthümer gehindert. Dennoch verschwanden durch Veranstaltung solcher Schulmeister seit den letzten anderthalb hundert Jahren allein in den Inspectionen Storkov und Beskov über 40 Kirchen, in welchen zuvor blos wendisch gepredigt worden war. Die Auflösung des Bandes der gemeinschaftlichen Sprache hob die genauere Vereinigung der Leute wendischer Herkunft unter sich auf." — *Hacquet, Abbild. und Beschreib. d. südwest. und östl. Wenden I. T. 1. H. p. 8.* „Ich könnte hundert Beispiele anführen, wie oft Deutsche in meiner Gegenwart wider alle Vernunft mit Worten und Schlägen diese unterjochten Menschen (Slaven) misshandelten, bloss weil sie ihre Sprache nicht verstanden." — *Gatterer Universalhist.:* „Der letzte Mensch, welcher auf der Insel Rügen slavisch sprach, starb im Jahre 1404." — *Karamzin Istor I. str. 354.* „Niemci, pokoriv Slavian v Germanii staralis istrebit jazyk ich." Str. 106. „V Meisenie, Brandeburgie, Pomeranii, Meklenburgie gdie niekogda Slavjanskii jazyk byl narodnym, on uže zamienen Niemeckim." — *J. G. Ecchard, hist. stud. Etym. Ling. germ. C. 35. p. 268.* „Derisi homines gentis Slavicae quondam cum lingua sua a nostris Saxonibus habiti sunt, ac usu illius a praefectis gravi sub poena interdicto, plerumque ejus se gnaros esse negarunt. Quo factum, ut ea inter seniores duntaxat ruricolas vigeat. Et brevi habuissemus gentem vernaculae suae ignaram, nisi sub Georgii Ludovici, Serenissimi Electoris nostri clementi regimine ad conservationem atque usum illius iterum excitati fuissent nostri hi Slavi, in Ducatus Luneburgici praefecturis Luchov et Danneberg." — *Ch. H. Henning, Vorred. zu seinem Vocabul. Vened. v Dobr. Slovance, p. 6.* „Wenn die Deutschen einen hören wendisch sprechen, haben sie mit Fingern auf ihn gewiesen und ihren Spott mit ihm getrieben." *Balbin, Diss. de L. Sl. p. 11.* „Fatale est

genti Teutonum linguas regionum mutare, aut penitus abolere.“ — Srov. *Herders Werke zur schönen Literatur. Th. 3.* „Kein grösserer Schaden kann einer Nation zugefügt werden, als wenn man ihr den Nationalcharakter, die Eigenheiten ihres Geistes und ihre Sprache raubt.“ *Týž, Briefe zur Befördernng d. Human. B. 2.* „Hat wohl ein Volk, zumal ein uncultivirtes Volk, etwas Lieberes, als die Sprache seiner Väter? In ihr wohnet sein ganzer Reichthum an Gedanken, Tradition, Geschichte, Religion und Grundsätze des Lebens, alle sein Herz und Seele! Einem solchen Volke seine Sprache nehmen oder herabwürdigen, heisst ihm sein einziges unsterbliches Eigenthum nehmen, das von Eltern auf Kinder fortgeht. Wer mir meine Sprache verdrängt, will mir auch meine Vernunft und Lebensweise, die Ehre und Rechte meines Volkes rauben.“ — *Lützow, Geschichte v. Meklenb. p. 13.* „Nationalsprache, Nationalverfassung und Nationalreligion waren in den Augen des slavischen Volks die sichersten Schutzwehren gegen der Fremden erheuchelte Freundschaft und eigennützigen Einfluss, in denen es, nach jener Nationalgüter-Einbusse, mit Recht keine so sichern Bürgen seines Nationalglückes sah. Wer möchte wohl die Wenden, von deren Geist, Gesinnung und Thatkraft die Geschichte selbst zeugt, deshalb der Barbarei zeihen, weil sie, ihrer Sprache, ihren Götzen und Fürsten getreu, die zudringlichen deutschen Priester und Herzoge, deren Mienen Herrschsucht und Heuchelei sprachen, stolz zurückwiesen? Wer war hier eigentlich Barbar? Der zu dem Begriffe der Heiligkeit seiner höchsten Güter, Religion und Freiheit sich zu erheben und für dieselben zu erglühen fähig war, oder derjenige, dem die Menschenrechte desjenigen, der seine *Sprache* nicht redete, und seinen Gott nicht erkannte, nicht heilig waren, und der mit frecher Anmasslichkeit solche mit Füssen trat?“

Znèlka 60.

V. 2. 3. „Karence“ u Saxa Gram. Karentia mèstečko a pevnost čili hrad Rugenský. Hrad už 1169 zbo-

řen, než příkopy a valy jeho posud se spatřují, ač pluhem vždy více rozkrájené. Nyní se jmenuje Garz. Možno že Garz aneb s rhinesmem Garenz povstalo ze slova gradec, jako Grätz, Königin-Grätz.

„Rugevit.“ Srov. Saxo Gram L. 14. p. 293. „Insignis hic vicus (Karentia) trium praepollentium fanorum aedificiis erat, ingenuae artis nitore visendis. — Majus fanum vestibuli sui medio continebatur, sed ambo parietum loco purpura claudebantur, tecti fastigio solis duntaxat columnis imposito. Factum quercu simulacrum quod Rugiaevithum vocabant, spectandum patebat. — In ejus capite septem humanae similitudinis facies considere, quae omnes unius verticis superficie claudebantur. Totidem quoque veros gladios cum vaginis uni cingulo appensos ejus lateri artifex conciliaverat. Octavum in dextra destrictum tenebat. Spissitudo illi supra humani corporis habitum erat; longitudo vero tanta, ut Absolon supra primam pedum partem consistens aegre mentum securicula, quam manu gestare consueverat, aequaret. Hoc numen perinde ac Martis viribus praeditum, bellis praeesse crediderant.“

V. 5. „Vlaštovky.“ Saxo Gr. l. c. „Hirundines, sub oris ejus lineamentis nidos molitae fuerant.“

Znělka 61.

V. 3. „Porenut. „Saxo. Gr. l. c. „Porenutii templum appetitur. Haec statua quatuor facies repraesentans, quintam pectori insertam habebat, cujus frontem laeva, mentum dextera tangebat.“

V. 8. „Knihu zočíme.“ Srov. Fr. Furchau, Arkona Heldengedicht, Berlin 1828 str. 218. „Sucht Jaromar im Schutt das Zauberbuch seit lange dort behütet von Porenutz.“ Str. 452. Des in Karenza befindlich gewesenen alten Zauberbuches wird von einheimischen Schriftstellern ausdrücklich erwähnt.“

V. 9. „Veda“ svatá kniha Indů, jako Biblie.

V. 13. Polské přísloví vlastně takto znějící:

Póki świat światem
Nie będzie Niemiec Polakowi bratem.

V. 14. České přísloví, celé takto znějící:

Tenkrát Němec Čechu přeje,
Když se hus) na ledě hřeje.*

Znělka 62.

V. 4. „Chotkov“ ve starých písemnostech i Chozch, Chotzekove, Guczkov, nyní německy Gützkov, někdy hlavní město slavského kmenu Kisinů. Srov. Pontanus Historia Daniae, L. VI. p. 247. „Dani a parte altera felicius rem agentes Cozcoae oppidum quod obsessum ad extrema redegerant, injecto postremum igne, conflagrare permiserunt. P. 248. Cozcovienses trepidatione affectos videns, eorum oppido Henricus dux Saxoniae ignem injecit.“ Srov. Krantzii, Vandalia, L. V. p. 125. „Rex Danorum (Waldemarus) urbem Coseonam oppugnans, igne immisso pene consumsit. Incolae dilapsi in vicinum nemus paludibus obsitum, omne pecus et omnem supellectilem eo deduxere. Captivum quendam, cum fratre et conjuge ac liberis interceptum, adegere minis pollicitationibusque, ut ad paludem, in qua incolae delitescunt, eos perducat. Promittit operam, fratrem illis permittens ducem, navigio illuc ituris. Rex agmen terrestre, agmen ducit Absolon fluviale: cujus ductor spontaneo (ut cernebatur) errore deflectens, diu illos ludificavit. Comperta tergiversatione gladio caput ejus demetunt, ut vel sic ab errore redeat in viam. Palus minoribus tantum navigiis adiri potuit, quorum Absolon Zelandensium manu praedam omnem abegit, in universum tamen exercitum partiendam. Egressis paludem quidam ex remigibus ingulandum clamabat ductorem, qui illis pridem illusisset, et per risum collo ejus funem conjecit. Ille vero arbitratus supplicium, praevenire constituit. Nam simulatione hauriendae aquae se aquis immersit, incertum dolo an metu. Semel ac iterum emersit, funem manu tenens novisimme tamen suffocatus apparuit.“

---

*) Had. -- Pozn. vyd.

Znělka 63.

Srov. Saxo Grammat. L. 14. p. 263. „Communibus sed discretis viribus, alterum Slaviae latus Dani invaserant, alterum Teutones lacerabant, interdumque exercitus alter ab altero invicem spectari poterat.“

Znělka 64.

V. 9. „Siritha.“ Srov. Chronica Slavica, apud Lindenbrog p. 194. „Vix quinque annis (post mortem Bernardi ducis Sax.) decursis Slavi rebellabant, et Godschalcus occisus est a barbaris in urbe Leontio, quae alio nomine Lentzyn dicitur. IV. Idus Novemb. circa Panym, hoc est, ultra Demmyn, uxor Godeschalci, filia Regis Kanuti, nuda dimissa est, cum aliis mulieribus: apud Mekelenburg.“ Sr. Gebhardi, Gesch. d. Wend. I. S. 141. „Gottschalk war durch seine sächsische Erziehung und englische Hofdienste mit den Regentenkünsten genau bekannt geworden, konnte auf die Hilfe der Dänen um so viel sicherer rechnen, da er des Königs Svend (Sveno) Tochter Sirith sich zur Gemahlin gewählt hatte.“ S. 143. „Der Unmuth der Wenden über den Untergang ihrer Religion und Unabhängigkeit loderte in den Herzen der Wenden, es sammelte sich eine Gesellschaft Verschworner. An der Spitze derselben stellte sich Plusso, ein Schwager des Gottschalks und die Verschwörung brach am 7. Junius 1066. da Gottschalk in Lenzen überfallen und erschlagen wurde. Der dänischen Gemahlin des Königs Gottschalks und ihren Hoffrauen gaben sie zu Meklenburg öffentlich den Staubbesen.“

Znělka 65.

V. 1. „Retra.“ Sr. Adam Bremen. L. 2. C. 11. „Potentissimi omnium sunt Retharii, civitas eorum vulgatissima Rhetre, sedes idololatriae. Templum ibi constructum est daemonibus magnum, quorum princeps Redigast. Simulacrum ejus auro, lectus ostro paratus. Ci-

vitas ipsa novem partes habet, undique lacu profundo inclusa, pons ligneus transitum praebet, per quem tantum sacrificantibus aut responsa petentibus via conceditur." — Sr. Thunmann ü. nörd. Völk. S. 264. „Die Lage der Stadt Rhetra an der Tollense, ist gewiss die rechte, sie hat im Lande der Rhedarier, und an der Gränze der Tolenser gelegen, dieses ist auch eine völlige Gewissheit." — Toto na 9 ostrovech vystavené město spálil císař Otto I. r. 955. potom opět na třech ostrovech staveno bylo, které zase Jindřich Lev. r. 1150 zbořil, teď ves Prilvice a vršek Retraberg zbořeniště ukazují. Ant. Wedekind ve spisu: Noten zu einigen Geschichtsschreibern des deutschen Mittelalters, Hamb. 1823. v Pojednání XV. Equus in rheda, vysvětluje jedno, in Chronica Augustensi ap. Freher. T. I. p. 349. se nalézající místo: „Burcardus Halberstatensis episcopus Luiticiorum provinciam ingressus, incendit, vastavit, avectoque equo, quem pro Deo in rheda colebant, super eum sedens in Saxoniam rediit." Výraz rheda byl zde posavád vůz překládán; Wedekind učí, že Rheda zde vlastní jméno jest, a sice sídlo Radegasta Rhetra, které původně prý Reda, Rada slulo."

Pozn. vyd. Viz Šaf. Starožitnosti str. 897.

V. 4. „Marius v Karthagině." Sr. Velleii Paterculi Hist. Rom. L. 2. C. 19. „Marius (pulsus Roma a Sulla) cursum in Africam direxit, inopemque vitam in tugurio ruinarum Carthaginensium toleravit; cum Marius, adspiciens Carthaginem, illa intuens Marium, alter alteri possent esse solatio."

V. 6. „Radohost." Čti o tomto Bohu v Kroku II. 3. str. 370. a Naruszevicz, Hist. T. I. K. 3. str. 433. Appendini Notizie Istor. crit. T. I. p. 62. „Radagasto significa il Dio ministro delle guerre dalle voci Tracie o Illiriche Rat, Ratitse, guerra, guerreggiare e Gast o Gost ministro, prefetto, ed anche signore, come lo vedremo altrove. So, che sono stati prodotti infiniti vocaboli Slavi, e Tedeschi per spiegare l' origine dello Slavo idolo Radagasto; ma il suo vero è Rat-gast, o Rad-gost, presidente alle guerre, come tale lo credevano i popoli. Ditmaro parlando della città Rjedegast, o Ratgast, dove,

secondo Elmoldo, si adorava un idolo detto Rhetre o Rhaeta. hanc urbem Slavi, dice egli, ad bella properantes sulatant, illam prospere redeuntes muneribus debitis honorant. Racconta altresí, che erano quivi molti stendardi militari, e che tutti i simulacri intorno alla statua di Radagasto erano armati. Godefrido Masio (In Sched. de Diis Obod C. 5.) asserisce pure, che Radegasto era adorato in luogo di Marte. Ma e il nome della città, in cui era adorato, e quello dei popoli, presso cui si venerava questo Dio, ci tolgono ogni dubbio. Post Oderae lentem meatum, dice Elmoldo, — ocurrit Viaulorum provincia, eorum, qui Tholenti, seu Rhedarii dicuntur, civitas eorum vulgatissima Rhetre, sedes idololatriae. Altri in fine li chiamano Rhaetarii, o Ratarii, e Rhaata la città manifestamente dallo Slavo Rattar o Rat, guerriero, guerra cioè popoli, guerrieri per eccellenza, e città del Dio della guerra."

V. 6. „Řezby." Srov. Ditmar Merseb. str. 181. „Est urbs in pago Riedirerum, Riedigost nomine, in eadem est fanum de ligno artificiose compositum. Hujus parietes variae deorum dearumque imagines mirifice insculptae."

V. 6. „Kontiny." Srov. Cramerus. Chron. L. I. C. 21. „Continae sind gemeine Häuser und Wirthschaften, zu dem End verordnet, dass man darin gewisse Zusammenkünfte, Feste und dergleichen Gesellschaften begienge." Thunmann, Unter. ü. nord. V. S. 285. „Die Wenden hatten gemeiniglich nur kleine Tempel. Sie waren von Brettern, oder gar von Schindeln zusammengefügt, und führten deswegen bei ihnen den Namen Gontinae oder Continae. Auf Polnisch heisst die Schindel gonta und was von Schindeln ist Gonciany." Surowiecki Śledz. Pocz. str. 139. Słowianie liczne bóstwom swoim wystawiali przybytki zwane kontynami. Zdania wywodzące Kontyny od gąt, gąty, nie warte są spomnienia. Kon, jak dowiodzi Prawda Ruska, znaczyło u dawnych Słowian mieysce zgromadzenia sądu i obrad starszyzny, prawa i ustawy zwano zakonem. Imie Kontyna tém pewniéy pochodziło od kon, że jak w gajach poświęco-

nych, tak w bóžnicach odbywały się obrady narodowe. U Polaków siedzieć w kónie zapewne przypomina karę niegdyś ponoszoną przed konem albo kontyną, teraz przed kościolem." — Rakowiecki, Prawda Rus I. str. 113. „Zgromadzenia i Sądy u dawnych Slowian odbywały się w kościołach, te kościoly nazywano Kontynami; wnosiemy ztąd, iž do takowych kontyn należyć musiały pewne obwody, okregi, czyli jak teraz nazywamy parafiie, Konami lub Koncami w owym času zwana od slowa koniec, t. j. zakres, granica, obwód. Ztąd pochodzi kontyna t. i. dom, izba sądowa; kon t. i. sąd; zakon t. i. prawo, ustawa; zakonnik t. i. znaiący prawa." — *Dobrowsky, Gesch. d. böhm. Spr. Prag 1818. p. 42. 43.* „Beim Biographen des Bamberger Bischofs Otto im 12. Jahrhunderte heissen die heidnischen Tempel, die an den Enden (d. i. Quartieren, Vierteln) der Stadt standen, Concinae. Wer da weiss, dass konec im slavischen Ende heisst, dass auch in Russland die Städte in solche Enden, konci, eingetheilt waren, der kann keinen Augenblick anstehen Concina wie Končina zu lesen."

V. 9. „Thebský neb Thebanský Amphion." Srov *Horat de Art poet. v. 394. Přelož. Macháčkovo:*

„Di se, že Amphion Thebanské ohrady původ
Skály valil zvučnou kytarou."

V. 12. „Deukalion." Srov. *Apollodora bajopisné povídky, ve Výboru ze spis. řec. od F. Šíra. D. I. str. 87.* „Zevs mnoho deštů s nebe spustiv, největší díl Řecka potopil; tak všickni lidé pošli. Deukalion v korábu po moři plaviv se k Parnasu přistál a jak deště přestaly, vystoupiv obětoval Zevsovi. Tento seslav Merkura k němu, dovolil mu žádati, coby chtěl. On prosil aby lidé od něho zrodili se. A dle slova Zevsova kameny zdvíhaje přes hlavu přehazoval, z těch které házel povstali mužové, z těch ale, co jeho manželka Pyrrha, ženy."

Znělka 66.

V. 6. „Absolon" syn Davida krále Israelského.

V. 8. „Burkhard.“ Srov. *Chronica Augustensis ap. Freher T. I. p. 343.* „Burcardus Halberstatensis episcopus Luiticiorum provinciam ingressus, incendit, vastavit, avectoque equo, quem pro Deo in *Rheda* (Retra) colebant, super eum sedens in Saxoniam rediit.“

Znělka 68.

V. 2. „Nové Střelice.“ Sbírka všelikých staroslavských model a nářadí při obětech užívaných od *Fr. Sponholza* roku 1687. a 1697. v zakopaném kotle ve farní zahradě v Prilvicech, blíže staré Retry, nalezená, od *Ondř. Boh. Masche* popsaná, vojvodou Meklenbursko-Střelickým koupená a v Museum Novo-Střelickém rozpostavena jest. Srov. *Mart. Fried. Arendt: Grossherzoglich-Strelicisches Georgicum nord-slavischer Gottheiten und ihres Dienstes; aus den Urbildern dargestellt. Minden 1820 in 4.* — Pak *Fr. Hagenov: Beschreibung der auf der Gherzl-Bibliothek zu Neustrelitz befindlichen Runensteine, und der dort ebenfalls befindlichen slavischen Gottheiten. Loitz 1826.* Srov. *Ljetopis serbsky, Godina IV. čast. 15. str. 97.* „Sobranije slovenskich drevnostej v Neistrelicie po čislu sostavljajuščich onoje pamjatnikov osoblivo idolov prevoschodit kotory nachoditsia vo Ludvigslustie.“

V. 9. „O Lotaru.“ Srov. *J. D. Fiorillo über die slavischen Alterthümer, in seinen Kleinen Schriften, Göttingen 1806. S. 298.* „Der grosse Tempel zu Rhetra wurde im J. 1121 von dem sächsishen Herzog *Lothar* ausgeplündert und verbrannt, welches die Slaven zur äussersten Erbitterung brachte.“ — *Thunmann, ü. N. Völker. S. 268.* „Der sächsische Herzog Lotharius hatte fast alle Jahre die Wenden mit Krieg heimgesucht; — den Fürsten der Rugianer gezwungen sein Vasall zu werden — das Land der Kessiner hatte er ausgeplündert — die Hauptstadt mit dem darin liegenden Tempel derjenigen Lutizer, welche der Peene gegen Süden wohnten, verbrannt. Diese Lutizen waren die Rhedarier und Tollenser.

V. 10. „Otto z Bamberku“ byl biskup a blahozvěst Pomoranů. Srov. *Cramer*, *Pommer. Kirch. Hist. L. 1. C. 19. Sam. Groszer*, *Lausitz. Merkw.* pod *článkem Kirchen-Sachen:* „Der Bambergische Bischof Otto suchte die Slaven durch Geschenke zum Christenthum zu bewegen, indem er immer bei 50 und mehr Wägen mit Tuch und Victualien (fustani, purpurae, brussati, fritsali, optimi generis et coloris pannorum, aliasque species gloriosas et pulchras — praví životopisec Ottův C. 54.) hinter sich her führen liess. — So heuchelten die Wenden äusserlich das Christenthum, im Herzen blieben sie Heiden.“ *Lützow*, *Gesch. v. Mecl. p. 129.* „Die Geschichte des Bischof Otto v. Bamberg liefert den Beweis, dass nur die Form und der Inhalt, worin das damalige Christenthum den zu Bekehrenden dargereicht wurde, ihren Abscheu gegen dasselbe erzeugt hat. Das grosse äussere Gepränge, unter welchem Otto erschien, die kostbaren Geschenke, die er in grosser Menge austheilte, ja selbst die schlaue Anähnlichung des christlichen Gottesdienstes an den heidnischen, wodurch er allerdings viele Wenden äusserlich zum Bekenntnisse des Christenthums verführte — alles dies konnte die Klügern nur überzeugen, dass der stolze Prophet nur sich einen Namen zu machen bemüht, es ihm aber mit der Sorge für das Heil der Bekehrten kein rechter Ernst sei.“ Srov. *Historiae Anon. cum Hist. Andreae collatae in Ludev. Scrip. S. I. p. 676. 677.* „Munera matri a S. Ottone in civitate Stetina oblata. Episcopus confidenti matronae griseae pelliculae chlamidem preciosam dedit. Pueros duabus camisiis de subtili vestivit, et easdem camisias auriphrigio in ora capicii, et futura humerali atque brachiali, ornari eis fecit; duosque cinculos aureos tradens et calceamenta picturata. — Haec et similia pagana juventus audiens — gregem non modicum adduxere.“ Sotvy že vyšel tento blahozvěst, celý Štětin zase odpadnul od křesťanství, viz tamž str. 707. 708. Tato horlivost Ottova v obracování na křesťanství tak daleco šla, že k tomu cíli i koně ukradl; viz *Vita S.*

Ottonis. p. 442. Caput LIII. „De furto equorum. Episcopus more suo egressus visitare Xenodochium, stabulum transivit oeconomi, vidensque duos equos fortes eleganti corpore, a comitantibus, cujus nam sunt hi, inquirit. Dicunt ei hos esse procuratoris sui. Bene, inquit, magni sunt et fortes. Certe portare habent pretia et redemptiones captivorum in terram Pomeranorum. *Sublatis* ergo *equis*, oeconomus, re cognita ad episcopum venit equitaturas repetit.“ — Podobné příklady rozšiřování křesťanského náboženství skrze Němce nalézáme i jinde ku př. *Chron. Slav. Incerti Auct. apud Lindenbr. C. 25.* „Episcopus Geroldus adivit ducem in Erthueburg et vocatis regulis Slavorum, scilicet Nicloto regulo Obotritorum et Pribislao, proposuit de fide suscipiendo, sed nihil determinatum est, quia *camera* ducis *vacua* fuit.“

V. 11. „Slavských kmenů sváru.“ Srov. *Adam. Bremen. L. 3. C. 24.* „Multi sunt Vinulorum populi fortitudine celebres, soli quatuor sunt, qui ab illis *Vilzi*, a nobis vero *Leuticii* dicuntur, inter quos de nobilitate potentiaque contenditur. Ili sunt scilicet *Chizzini et Circipani*, *Tholosantes et Retheri.* Cumque *lis* ad bellum pervenisset, *Tholosantes et Retheri* quamvis auxilio Chizzinos haberent, nihilominus a Circipanis victi sunt. Iterumque instauratum est praelium, et contriti sunt Rheteri, tentatum est tertio, et Circipani victores abierunt. Tunc qui victi fuerant, principem Godescalum, ducemque Bernardum et Regem Danorum accitos in auxilium super hostes duxerunt, ingentemque trium principum exercitum per septem hebdomadas suis nutrierunt stipendiis, Circo panis viriliter repugnantibus. Multa itaque millia paganorum hinc inde prostrati, plures abducti sunt in captivitatem. Tandem Circipani 15 millia talenta regibus offerentes pacem indepti sunt.“ Chron. Slav. ap. Lindenbr. C. 17. „Mortuo Henrico, Slaviae regulo, filii ejus scilicet Zuentepolk senior et Kanutus junior bella intestina propter regnum patris habebant.“ — Srov. Rukopis Kralodvorský: „Za mnú, za mnú chrabro na Polany, na Polany vrahy našich zemí.“ Conv. Lex. B. 6. p. 299. pod článkem Mecklen-

burg: Zwei der mächtigsten von den Slavischen Stämmen, die Obotriten und Wilzen standen in verjährter Feindschaft." Srov. Eginhard ad A. 808. „Nunciabatur Goldofredum regem Danorum in Abotritos cum exercitu trajecisse. Erant cum Godofredo in expeditione praedicta Slavi, qui dicuntur *Vilci.* Qui propter antiquas inimicitias, quas cum Abotritis habere solebant, *sponte* se ejus copiis conjunxerunt, ipsoque in regnum suum revertente, cum praeda, quam in Abotritis capere, et ipsi domum regressi sunt." Schlötzer, Nestor II. p. 181. „An Ludwig den Frommen schickte Björn A. 828. eine Gesandschaft: kein Mensch weiss, in welchen Angelegenheiten? Rief er etwa den Kaiser zum Schiedsrichter in seinen Händeln mit seinem nächsten Collegen Araud auf, wie zwei Slavisch-Wilzische Prinzen A. 823. zu thun die Niederträchtigkeit begangen hatten?" Sr. Jos. *Kušević*. de Municip. Iurib. et Stat. Reg Dalmatia. Croat et Slav. Zagrab 1830. p. 5. „Regia Croatorum stirpe in Zvonimiro regum ultimo exstincta, et post hujus obitum Regno Croatia in partes scisso, ac omnibus malis, quae statum anarchicum commitari sveverunt, per factiones Procerum, commune bonum ambitioni suae sacrificantium involuto; neque ullo amplius discordantis patriae remedio, quam ut summa rerum a potentiore vicino regatur, S. Ladislaus Hungarorum rex Croatiam cum exercitu ingressus, a. 1091. partem a Dravo fluvio usque Alpes ferreas dictas protensam occupavit."

Značka 69.

V. 14. „Nemesis" aneb Nemisa. Srov. Fr. Hagenov. Besch. der auf d. Gherz. Bib. zu Neustreliz befindl. Slav. Gotth. Loitz. 1826. S. 21. „Fig. 10. Nimisa oder Nemisia unter welchen Namen sowohl in Rhetra als zu Arcona der Gott der Rache verehrt wurde." Masch. gott. Alt. d. Obotr. §. 124. S. 79. má též Nemis Vendů a Nemesis Řeků za jedno. Srov. nebe, nebesa, V. 11. Nazývá se vážnou bohyni: Srov. Gebhardi Gesch. der Wend. I. p. 26. „Nemisa ein Götze, sein Haupt war mit Strahlen umgeben."

Znělka 70.

T. 5. „Přibyslav.“ syn Niklota knížete slavského výmluvný a národ svůj vroucně milující Slaven. Jeho pronikavé řeči i ke Slávům i k Němcům před vzatým jemu Mecklenburgem, Ilovem a Malchovem nalézají se u Helmolda L. 2. C. 2, „Accedens Pribislaus ait ad viros, qui erant in munitione Mekelinburg: Magna o viri, tam mihi quam genti meae illata est violentia, qui expulsi sumus de terra nativitatis nostrae, et privati sumus haereditate patrum nostorum. Vos quoque (Teutones) injuriam hanc cumulastis, qui invasistis terminos nostros et possedistis urbes et vicos qui nobis debentur haereditaria successione. Proponimus ergo vobis optionem vitae et mortis. Si volueritis aperire nobis munitionem et reddere terram nobis debitam, deducemus vos pacifice cum uxoribus et filiis et universa supellectili. Si quis Slavorum quidpiam abstulerit eorum quae ad vos pertinent, ego in duplo restituam. Quod si nolueritis egredi, imo urbem hanc pertinaciter defendere, juro vobis, quia si faverit nobis Deus et Victoria omnes vos occidam in ore gladii.“ A opět dále v téže Kap. „Vespere autem facto, venit universus exercitus Slavorum ante castrum Ilove, et allocutus est Pribislaus Slavos, qui erant in eo: Notum est omnibus vobis quantae calamitates et pressurae apprehenderint gentem nostram, propter violentam Ducis (Germanici Henrici) potentiam quam exercuit in nos, et tulit nobis haereditatem patrum nostrorum, et collocavit in omnibus terminis ejus advenas, scilicet Flamingos et Hollandos, Saxones et Vestphalos atque nationes diversas. Hanc injuriam zelatus est pater meus usque ad mortem; frater meus Vertzlaus ob hoc ipsum vinculis aeternis tenetur inclusus, et nemo remansit, qui cogitet bonum genti nostrae, aut velit suscitare ruinas ejus, nisi ego solus. Revertimini ergo ad cor, o viri reliquiarum Slavici generis, et resumite audaciam, et tradite mihi urbem hanc et viros qui injuste occupaverunt eam, ut ulciscar in eos, sicut ultus sum in eos, qui invaserunt Mikilenburg.“ A opět L. 2. C. 3.

Pribislaus collecta rursum Slavorum manu venit Malachovel et Cusein et allocotus est habitatores urbis, 'dicens: Scio quidem vos esse viros fortes et nobiles, et obsecundantes imperio magni Ducis Domini vestri. Volo ergo persuadere vobis, quae sunt utilia. Reddite mihi castrum, quod olim fuit patris mei et mihi nunc haereditaria successione debetur, et ego exhiberi vobis faciam conductum usque ad ripas Albiae. Si quis eorum, quae ad vos pertinent quidquam violenter attigerit, ego in duplo restitui faciam. Quodsi hanc conditionem optimam, inutilem judicaveritis, oportebit me rursum experiri fortunam meam et congredi vobiscum. Mementote quid contigerit habitantibus Mekelenburg, qui spreverunt conditiones pacis et provocarunt me in sui damnum." —

Z. 9. „Vrtislav" (Vratislav). Srov. Lützow. Gesch. v. Meklenb. S. 217 — 221. „Der Herzog bezeichnete seinen Eintritt ins Wendenland durch die barbarische Grausamkeit, dass er den mit sich geführten gefangenen Vertislav, Angesichts des belagerten Malchovs aufhängen liess. Man kann die an Vertislav vollstreckte Verurtheilung nur als einen Act barbarischer Grausamkeit ansehen, der mit der Bewilligung eines freien Abzugs, welche Pribislav den sächsischen Besatzungen von Kussin und Malchov kurz vorher ertheilt hatte, nicht eben zum Ruhme des christlichen Helden contrastirt. Vertislav war als Opfer einer grausamen Rache gefallen." — Str. 200: „Niklots Söhne, Pribislav und Vertislav, fühlten sich zu einem höheren Berufe geboren als in untergeordneter Lage und ihrer väterlichen Besitzungen beraubt, sich in den herrschsüchtigen Willen eines übermüthigen Fremden zu fügen." —

Znělka 71.

V. 2. „Pribyslava synové." Srov. Lützow, Gesch. v. Mecklenb. §. 315. 317. „Niklot, der Vater Pribislavs, ist historisch unbezweifelter Stammvater des jetzt regierenden Fürstenhauses. So sehen wir also Mecklenburgs

erhabenes Fürstenhaus, einer hundertjährigen Eiche vergleichbar, deren Keim der Erde dunkler Schooss verbirgt, hier seine ersten frischen Zweige kräftig der Höhe zu treiben.“ *Conv. Lex. B. 6. p. 299.* pod článkem *Mecklenburg.* „Im J. 1170 wurde der wendische Fürst Pribislaus zum deutschen Reichsfürsten erklärt. Dieser *Pribislaus* ist der Stamm-Vater der mecklenburgischen Fürsten, die unter allen europäischen Regenten die ältesten und die einzigen von unstreitig slavischer Abkunft sind. Den Namen Meklenberg nahmen sie von den alten obodritischen Hauptorte Meklinborg an.“ I knížecí na ostrově Rugen květoucí rod Putbuský odvodí se od Stoislava syna krále Rugenského Raze jmenovaného: Viz Furchau, Arkone, str. 434.

V. 6. „Meklenburg“ Srov. Chr. Slav. ap. Lindemb. C. 32. p. 302. „Pribislaus aedificavit urbes Mekelenborg, Ilov, Rostok,“ a Helmold k tomu přidává „Et colocavit in terminis eorum Slavorum populos.“ Srov. Hesperus von André 1821. B. 29. Heft II. „Die Slaven in Meklenburg gehörten zu den aufgeklärtesten und gutmüthigsten Völkern der damaligen Welt. Denn als sie Meklenburg noch nicht gänzlich von seinen Bewohnern verlassen fanden, weit entfernt diese schwachen Ueberreste der alten Teutonen zu verjagen oder zu vertilgen, liessen sie solche ruhig neben sich wohnen, und lebten in Eintracht und in Frieden mit den alten Bewohnern des Landes. Später hin aber zur Zeit Heinrichs des Löwen, Herzogs von Sachsen, wurden die alten Wenden, obwohl sie solches nicht verdient hatten, nicht so schonend behandelt, sondern bis auf einige wenige Ueberreste vertilgt, oder zu Sklaven gemacht und den an sächsische Familien von dem Sieger Heinrich ausgetheilten Besitzungen als Leibeigene beigelegt.“ —

Znělka 73.

V. 2. „Stargrad“ město i kraj nyní Oldenburg Srov. Chron. Slav. u Lindenbrog Kap. 9. str. 191 „Stargarde i. e. antiqua civitas est terminus Slaviae in

terra Wagirorum in occiduis Baltici maris partibus. Haec civitas et provincia fortissimis viris decorata est, cujus reguli quoadam omnium Obotritorum sive Cicinorum et longe remotiorum populorum dominium habebant."

V. 4. „Tešmarův neb Těšimírův dům." Srov. Helmold L. I. C. 83. Transivimus in ulteriorem Slaviam, hospitaturi apud potentem quendam cui nomen Thessemar: is enim nos accersierat. — Posthaec divertimus ad hospitium, ubi Thessemar suscepit nos cum magno apparatu. — „Skvostnou hostinu." Srov. Thunmann ü. d. nörd. V. S. 262. „Der Luxus war den Slaven nicht unbekannt, und bei ihren Mahlzeiten wurden nicht nur viele Gerichte aufgetragen, sondern sie waren auch mit einem solchen Geschmacke zubereitet, dass selbst ein Mönch (Helmold) sie für unverbesserlich halten musste." Srov. Helmold L. I. C. 82. „Rogavit Pribislaus ut diverteremur in domum suam. Et excepit nos cum magna alacritate, fecitque nobis convivium lautum. Mensam nobis appositam viginti fercula cumularunt." —

Znělka 74.

V. 1. „Vagria" aneb Stargradsko, kraj slavský, nyní částka Holsacie (Holštýnska); Naruszewicz stotožňuje Vagiry a Varegy, Drevlany a Holsaty.

V. 2. „Plon" polský Płońsk, něm. Plön, město slavské v kraji Vagriów nad jezerem téhož jména, jímž otočeno jest. Hrad jeho leží na výsosti, ze které krásný výhled.

V. 4. „Lucrecia." Srov. Českou knihu: Čest a Nevina pohlaví ženského, v Praze u Dan. Ad. z Veleslavína, r. 1584. str. 158. „Lucretia šlechetná paní v Římě, nechtěla ani mohla živa býti, ale sama se zabodla, proto, že jí krále Tarquinia syn násilé učinil proti vůli její, která tělo své samému manželu svému v čistotě chovati chtěla."

V. 5. „Syn kýsi Teutonic." Srov. Helmold L. I. C. 25. „Assumptis Buthue fortissimis Bardorum-

Sturmarios, Holzatos atque Thethmarchios transiit Albiam in terram Wagirorum. Veniensque ad castrum Plunense urbem praeter spem apertam et vacuam viris reperit.“

V. 6. Gebhardi Gesch. I. S. 144. Buthue musste sich ergeben und zog mit seinen Kriegesleuten aus der Stadt. Allein, da plötzlich eine der in Plön hinterlassenen wendischen Weibern über Rache wegen Nothzucht schrie, griffen die jachzornigen Wenden zu und erschlugen den Buthue mit allen wehrlosen Bardengauern.“ To se stalo 1071. dne 1. srpna. — Krantzius Vand. L. 3. C. 9. nazývá ji „foeminam in oppido Plunensi non mediocris inter Vandalos (Slavos) nominis.“ Helmold L. I. C. 26. „Mulier quaedam praepotens de castro mandavit Cruconi, caeterisque Slavis, dicens: Perdite viros, qui se tradiderunt vobis, et nolite servare eos, quia intulerunt maximas violentias uxoribus vestris, quae derelictae fuerant cum ipsis in urbe et auferte opprobrium nostrum.“

V. 12. „Buthue zněmčilce.“ Buthue byl syn vendického krále Gothschalka (sr. Godislav), i matka jeho byla slavenka: ale vlastnímu svému národu velice byl odcizen. Srov. Helm. L. I. C. 24. Buthue magno Slavis excidio genitus. C. 25. Buthue amicus principum (germanorum) apud gentem suam ut proditor libertatis habebatur. C. 22. Magnus, filius Ordulhphi Saxonum ducis, in ipso principatus sui exordit ad subnervandos Slavorum rebelles animum et vires intendit, exacuante eum ad id Buthue filio Godescalci.“

Znělka 75.

V. 8. „Alberk“ Srov. Chron. Slav. Lindbr. p. 196. Helmold. I. C. 1. Lützov. Gesch. v. Meklenb. S. 163. „Der Kaiser Lotar befahl sofort mit der Anlegung der Festungswerke zu beginnen, hiermit war die Gessinnung, die er gegen die Wenden hegte enthüllt. Denn da es Wagrischer Grund und Boden war, auf welchem die Feste angelegt werden sollte, so konnte die Bemächtigung

desselben nicht anders als durch einen Eingriff in Pribislavs, des Wagrischen Fürsten, bestehende Hoheitsrechte geschehen. Lotar ging aber noch weiter, er entbot sogar den Wendischen Adel zur Hilfsleistung bei dem Bau; und da des Kaisers Macht diesmal zu stark war, so mussten die armen Wenden sich fügen! Mit Ingrimm im Herzen und unter Schmähworten, mussten sie den Zwinger, der gegen sie dienen sollte, selbst mit errichten helfen. Die Anhöhe aber, auf welche derselbe erbaut wurde, hiess Alberg. Als das Werk nun vollendet war, ward es mit einer starken Besatzung versehen, und erhielt den Namen des Siegsberges."

Znělka 76.

V. 1. „Neděle" Helmold L. I. C. 83. „Proxima die Dominica convenit universus populus terrae ad forum Lubicense."

V. 5. „Lubeka" Srov. Chron. Comitum Schauenburg. p. 500. apud Meibom. „Civitatem Lubeke Henricus, Princeps Slavorum, construxerat."

V. 8. „Lid a kněžstvo kasali se" Helm. l. c. „Dominus Episcopus (Gerold) habuit verbum exhortationis ad plebem, ut relictis idolis colerent unum Deum, qui est in coelis et percepta baptismatis gratia renunciarent malis operibus."

V. 9. Přibyslav." Helm. l. c. „Cumque perorasset ad plebem, innuentibus caeteris ait Pribislaus." — Přibyslav tento byl vnuk Buthueův.

V. 14. „Filipiky," Orationes philippicae, jsou řeči Demosthenesovy proti Filipovi králi Macendonskému v Athenách držané, plné síly a ohně: podle nich se každá prudká, hřímavá řeč Filipikou nazývá.

Znělka 77.

V. 1—14. Srov. Helm. L. I. C. 83. „Ait Pribyslaus: Verba tua o venerabilis Pontifex, verba Dei sunt et saluti nostrae congrua. Sed qualiter ingrediemur hanc

viam: tantis malis irretiti? Ut enim intelligere possis afflictionem nostram, accipe patienter verba mea. — Tui juris erit compati nobis. Principes enim nostri (Germani) tanta severitate grassantur in nos, ut propter vectigalia et servitutem durissimam melior sit nobis mors, quam vita. Ecce hoc anno, nos habitatores brevissimi hujus anguli mille marcas duci persolvimus, porro Comiti tot centenaria, et necdum evicimus, sed quotidie emungimur et premimur usque ad exinanitionem. Quomodo ergo vacabimus huic religioni novae, ut aedificemus Ecclesias et percipiamus baptisma, quibus quotidie indicitur fuga? Si tamen locus esset, quo diffugere possemus. Transeuntibus enim Travenam, ecce similis calamitas illic est: venientibus ad Panim fluvium, nihilominus adest. Quid ergo restat, quam ut omissis terris feramur in mare et habitemus cum gurgitibus? Aut quae culpa nostra, si pulsi patria, turbaverimus mare, et acceperimus viaticum a Danis sive institoribus qui mare remigant? Nonne principum erit haec noxa, qui nos propellunt? — Lützow, Gesch. v. Meckl. S. 188. „Worauf mag wohl Rudolfs Behauptung, dass Pribislav Christ gewesen sei, sich stützen? In der angeführten Erzählung Helmolds von Pribislav sehen wir diesen zum letzten Male öffentlich auftreten. Von da an verschwindet er völlig aus der Geschichte, so dass sein Ende und ob er Nachkommen hinterlassen unbekannt geblieben ist.“ Tento Přibyslav jest starší a rozdílný od Přibyslava syna Niklotova a bratra Vrtislavova, o němž viz znělku 70.

V. 6. „Loupeže“. Srov. Helmold, L. I. C. 56. „Henricus, ocii impatiens, et Saxones, omnem terram Slavorum quae inchoatur a rivo Svalen et clauditur mari baltico et fluvio Travena praeda et incendio vastarunt.“ Gebhardi Gesch. I. p. 185. „Der Dänische König Waldemar schloss im Jahre 1165 einen Vergleich mit dem Herzoge Heinrich zur gemeinschaftlichen Bezwingung aller östlichen wendischen Länder, unter der Bedingung, dass jeder von ihnen die Hälfte der Gefangenen, der Beute und des Landes erhalten solle.“ Saxo Gramm.

L. 10. p. 168. „Eo tempore Piraticae usus nostris (Danis) creber, Slavis perrarus extitit, qui eo maxime Danis, quod ab ipsorum ingeniis traxerant, nocuerunt.“

V. 6. „Vraždy.“ Srov. Helmold I. C. 19. „Udo princeps Slavorum, filius Mistivoii a quodam Saxonum transfuga improvise confossus est.“ I. 2. C. 4. „Dux Henricus Leo transiit Albiam et attigit terminos Slavorum, fecit Vertizlavum Principem Slavorum suspendio interfici prope urbem Malachov.“ Příčinu této vraždy podává nám Přibyslav, bratr nešťastného tohoto Vratislava, ve své řeči u Helm. L. 2. C. 2. „quod injuriam, calamitates et pressuras gentis suae — violentam Ducis potentiam haereditatem patrum sibi ablatam zelatus est.“ Srov. Chron. Slav. ap. Lindemb. C. 15. 17. „Critoni Danus quidam securi caput abstulit. Zuentopolk occisus est dolo cujusdam Holsati cui nomen Dason, et remansit filius Svinike, qui postea interfectus est apud Erthenburg.“ Srov. Annal. Fuldenses ad A. 795. „Vitzan dux Abotritorum ad regem pergere volens a Saxonibus occisus est.“ Dějiny české, objas. obrazu III. str. 231. „Václav (poslední z rodu Přemyslova) král český v Holomouci od nevěrného sluhy zavražděn jest (1306 4. Srp.), zločinec ten chtěje s krvavou dykou v ruce prchnouti lapen a na místě rozsekán, jmenoval se Konrad z Pottenšteyna, rodem z Turingie.“ Srov. Zp. II zn. 14. Zp. V. zn. 56.

V. 8. „Díla o nás spisujete lživá.“ Srov. Anton über die a. Slaven 1. p. 35. „Von den abendländischen Geschichtsschreibern werden die Slaven von der hässlichsten Seite geschildert, ihnen sind sie untreu, unbeständig, lasterhaft, dumm, ungelehrig, verwegen, diebisch unbarmherzig u. s. w. Aber wer sieht nicht, dass hie, der Religionshass redet? waren sie untreu, waren sie unbeständig so waren sie es gegen Christen, die sie um der Religion willen, oder vielleicht nur um ihre Länder in Besitz zu nehmen auf die schrecklichste Art behandelten.“ Adelung, Vorrede zu K. Thams deutsch. böhm. Nationallex. Prag 1788. „Wenn wir die von Mönchshänden in ihren magern Kroniken von den Slaven entworfenen Schilderungen zum Grunde legen wollten, so hätten

wir von diesem Volke nichts als Abscheulichkeit aufzustellen. Zum Glück enthält jedes Mönchswort nicht allemal eine himmlische Wahrheit ; zum Glück zeigen sich uns diese verrufenen Menschen in ihrer Denkart, in ihren Sitten und Gebräuchen, in ihren Werken und Thaten von ganz entgegengesetzen, keineswegs verächtlichen und gehässigen Seiten. Die schmutzige, mit den schwärzesten Farben des Religionshasses getränkte Feder des Klosterbruders beschreibt uns die Slaven als treulos, unbeständig, blödsinnig, ungelehrig, verwegen, diebisch, unbarmherzig und als Hunde : in ihren Aeusserungen und Handlungen hingegen beweisen sie sich als gutmüthige und fröhliche, gastfreie und barmherzige, genügsame und keusche, arbeitsame und ehrliche, tapfere und unerschrockene Menschen. Wir dürfen also auf jenes verunglimpfende Gewäsche auch nicht die mindeste Rücksicht nehmen.“ Rohrer II. p. 153. „Man muss, um nicht über den Charakter der slavischen Völker Fehlschlüsse zu machen, mitten unter ihnen leben. Dann werden manche Vorurtheile wider dieselben sich legen, welche in einiger Entfernung von ihnen deutsche Schriftsteller niederzuschreiben und drucken zu lassen, nicht errötheten.“ Srov. Rakowiecki Prawda Ruska T. I. str. 252. „Obcy Pisarze więcéy o nas pisali, aniżeli my sami. Oddaiemy im hołd wdzięczności za poczynione badania w przedmiocie dawnéy historyi przodków naszych, lecz obok téy czułéy wdzięczności wynurzenia, nie możemy zupełnie na wielu ich domyślnych zdaniach polegać ; one dyktowane są miłością swego a nie naszego narodu, one nie wszystkie wyszły z pod pióra bezstronnego i prawdę miluiącego Herdera.“

V. 11. „Do vln morských.“ Gebhardi I. p. 179. „Vielen Wenden war der Zwang unleidlich, und diese erfüllten jene Vorhersagung ihres Fürsten Pribyslaus : denn sie verbargen sich zum Theil in eine Höhle und raubten auf und an den kleinen Gewässern, zum Theil gingen sie auf die offene See und suchten ihren Unterhalt bei den Seefahrern und dänischen Strandbewohnern durch Feuer und Schwerdt.“

V. 13. „Knížata nás vlasti zbavují." Srov. Saxo Gramm. L. 14. p. 273. „Imperator Germaniae Fridericus universos Germaniae Principes sacramento adactos jurare compulit, se ejus ditioni Slaviam subacturos." — Helmold, L. I. C. 87. „Henricus Leo terram Obotritorum divisit militibus suis possidendam. Et collocavit in castro Cuscin Ludolfum quendam Advocatum de Brunswich, apud Melicon fecit esset Ludolfum de Paina, Zuerin et Ilinburg Guncelino commendavit, Mikilinburg dedit Henrico cuidam de Scaten." L. 2. C. 5. „Omnis ergo terra Obotritorum et finitimae regiones assiduis bellis, tota in solitudinem redacta est. Si quae Slavorum extremae remanserant reliquiae, propter annonae penuriam et agrorum desolationes, tanta inedia confecti sunt, ut gregatim ad Pomeranos sive ad Danos confugere cogerentur, quos illi nihil miserantes, vendiderunt." — Rozličnosti praž. Nov. 1832. Čísl. 33. „V bývalých švedských Pomořanech nachází se pole, na kterém za 300 let 191 bitov vedeno." — Srov. Johann Bapt. Massilion, Gedanken. über versch. Materien d. Sittenlehre, aus dem Franz. Wien 1787. str. 296. „Sláva, která knížatům z podmanění cizých národů přirostá, vždy krví zbrocena býva. K ní nevede nic než vražda: Kníže musí takový lid nešťastným učiniti, chce-li se ho ubezpečiti."

Znělka 78.

V. 5. „Hansa," t. j. jednota kupeckých měst ve středověku. Srov. Sartorius, Gesch. des Hanse-Bundes. Band. I. S. 63. — Lützow, Gesch. v. Meklenb. S. 134. „Es gebührt den Wenden, wenn ihnen auch die äussern Vortheile daraus nicht zuflossen, unstreitig der Ruhm, dass ihre ersten kühnen Seefahrten, theils zum Zwecke des Fischfanges unternommen, theils aber auch, um gegen ihre Landeserzeugnisse Handelsartikel aus den nördlichen Ländern einzutauschen, den ersten Grund zu dem norddeutschen Seehandel gelegt haben, um sie in diesem Betracht also als die eigentlichen Stifter der nachherigen mächtigen Hansa anzusehen indem ihre Handels-

und Stappelplätze längs der Gestaden der Ostsee die erste Idee und den ersten Impuls zu einer grössern Verbindung zum Zwecke des Handels gegeben haben." Allein die Früchte desselben sind anderswo als in und für Slavonien gereift." S. 139. „Der nun deutsch gewordene Seehandel ist nur als eine Frucht des uralten wendischen anzusehen." Gebhardi I. p. 232. „Unter den Quartieren der Hanse war das wendische Quartier stets das mächtigste gewesen, denn dieses hatte die Hansa zuerst errichtet, that für selbige, weil es die Flotten und den Seehandel besass, das meiste, und führte in selbigen durch den Lübeckischen Magistrat das Directorium." — J. C. Pfister, Gesch. d. T. pag. 349. „Was die eigenthümlichen Vorzüge der Slaven betrifft, so verdient besonders hervorgehoben zu werden, dass sie sich neben dem Landbau, oder viel mehr noch vor demselben, mit besonderer Betriebsamkeit auf den Handel gelegt, während die Deutschen sich dieses Gewerbs noch lange geschämt, und dass sie die Verbindung der Ostsee mit dem schwarzen und kaspischen Meer, hauptsächlich durch Beschiffung der dazwischen strömenden Flüsse in dem langen Zeitraume, da wir von dem europäischen und asiatischen Norden so wenig wissen, erhalten haben, wozu auch die heilige Sitte der Gastfreundschaft mitgewirkt hat. Hierher hat auch der Bernsteinhandel einen Weg gefunden."

V. 12. „Virgil." Tento básník římský napsal jednou po slavném vítězství na dvéře Augusta císaře bez doložení jména tyto verše:

„Nocte pluit tota redeunt spectacula mane,
Divisum imperium cum Jove caesar habet."

Při dotazování kdo to? jakýsi zchytralec vydával se za původce těchto veršů: Virgil zvěděv o klamu napsal tamže opět tyto verše:

„Hos ego versiculos feci, tulit alter honores" a t. d.

Znělka 79.

V. 2. „Raniberk." Srov. Helmold L. I. C. 36. „Henricus venit in terram Holsatorum, illi in unum con-

globati occurrerunt cum eo ad praelium, insiluerunt in hostes subito et perterritos inopinato casu ad naves usque propulerunt. Et facta est ruina magna in exercitu Ranorum (Slavorum Rugianorum) in die illa, cecideruntque interfecti coram castro Lubeke, nec fuit minor numerus eorum, qui aquis praefocati sunt, quam occisorum gladio. Feceruntque tumulum magnum, in quo projecerant corpora mortuorum, et in monumentum victoriae vocatus est tumullus ille Raniberg, usque in hodiernum diem." Naruszewicz, Hist. T. I. K. 3. str. 500. „Henryk za pomocą Sasów zbił ich (Ranów) nie daleko rzéki Traweny i taką w nich klęskę uczinił, že ich ciala potęžną mogiłą narzucone dały iéy nazwisko Raniberg, iakoby góra Ranów."

V. 10. „Moře slavskou krví opilé." Wittechind. an. L. I. p. 640. „Cum (Slavi ad Lunkini) per omnes agros caederentur ad urbem vicinam fugere tentabant. Collega autem hoc eis praecavente, proximum mare ingressi sunt, et ita factum est, ut omnis illa nimia multitudo Slavorum aut gladio consumeretur aut in mari mergeretur." Saxo Gramm. L. 14. p. 261. „Superati barbari (Slavi) impune obterebantur. Quorum magna pars sinum, per quem trajecerat, avidius repetens, salutem in undis quam quaerebat amisit: nec minor fluctibus quam ferro periclitantium numerus extitit. Pars quo tutius hostem vitaret oretenus de industria aquis corpus immerserat. Nec hoc quidem auxilii genus quo minus a Danis in eadam vada descendentibus interimerentur, latebram eis praestare potuit."

V. 13. 14. „Za vůdce si Slavy zněmčilé volili." Takový zněmčilý vůdce byl sám ten Henrik čili Jindřich pod nímž Sasové u Raniberku Slavy porazili. On byl syn slavského krále Godešalka, a spolu vrah Kruka. Srov. Helm. L. I. C. 34. Podobných příkladů i více dějiny podávají, viz Regino, ad A. 789. „Fuerunt autem cum Corolo M. in expeditione contra Slavos Vilzos, Slavi Urbi et Abotrudi quorum Princeps vocabatur Vizan." Gebhardi I. p. 116. „Lotharius vereinigte sich mit Misceko (Měško) dem deutschen Zinsfürsten der Polen,

und verwüstete im J. 985 alle slavischen Wohnplätze mit Feuer und Schwert." p. 116. „Die Heveller bemächtigten sich der Stadt Brandenburg, allein der Kaiser (Otto) eroberte sie mit Misekos Hülfe schon im J. 991. wieder und übergab sie einer sächsischen Besatzung." Srov. Balbin Diss. de ling. Slav. p. 19. „Cum ab Albi ad mare Balticum usque ad sinum quem Venedicum seu Vendicum hodieque apellant Geographi slavica Vendorum lingua per Pomeraniam et Brandeuburgiam, caeterasque regiones diffusa regnaret, Saxones advenae Slavorum natura inimici, hos antiquae simplicitatis homines, quibus possent artibus opprimere statuerunt: ac primum Duces Slavorum divisere discordiis, tum dissimulato universae nationis odio divisos sunt agressi."

Z n ě l k a 80.

V. 5. „Zhyzďovali" Viz Zp. II. znělka 58.

V. 8. „Chorvati" Srov. Constantinus Porph. Cap. 30. „Post septem annorum bellum tandem superiores ac sui juris facti Chrobati, sacrum babtisma a Romano Pontifice petierunt, missique Episcopi ipsos baptizabant." Cap. 29. „Imperante piissimo Imperatorac Basilio, legatos miserunt Slavi (ex Dalmatia) petitum ut baptizarentur. Horum precibus auditis beatus ille imperator Caesarianum unum cum Sacerdotibus misit, omnesque baptizavit. — Deinceps vero et Pagani qui et Arentani Romanorum lingua vocantur, missis ad eundem praeclarum Imperatorem legatis petierunt baptizari."

V. 10. „Moravan" Srov. Nestor, pod r. 898, „Kniaz Rostislav, i Sviatopolk i Kocel poslaša ko Carju Michailu glagoljušče: pošlite k nam učitelja a t. d.

V. 10. „Rusů kmen" Srov. Nestor, pod r. 987, 988. „Reče že Volodimir carju greckomu: da přišedše so sestroju vašeju krestiti mja." — Srov. Wacl. Alex. Macieiowski, Hist. Prawodawstw Słowian. W Warsz. a Lips. 1832. T. I. str. 166. „U Słowian zakarpackich prędzéy się rozszerzyło chrześciaństwo, niż z téy strony Karpat. Tam bowiem sami Słovianie dopraszali się, ażeby

ich ochrzcono, i sami vynaleźli w ięzyku swoim pogardlive nazwisko poganina, ktorym nazyvali rodaka przy bałwochwalstwie uporczywie obstaiącego.“

Znělka 81.

V. 10. „Ratibor.“ Srov. Adamus Bremensis, L. II. C. 59. „Ratibor dux Slavorum interfectus est a Danis. Ratibor iste Christianus erat, vir magnae potestatis. Habuit enim octo filios qui omnes occisi sunt a Danis dum patrem ulcisci quaesierunt.

V. 5. „Herodias“ byla dcera Arystobulova a manželka Filipa bratra Herodesova. Viz Evang. Matouš. 14. v. 3.—14. a Marka 6. v. 17.

V. 11. „Karla.“ Srov. Herder, Ideen z. G. d. Mensch. článek: Slaven „Schon unter Karl dem Grossen gingen jene Unterdrückungskriege an.“ Gebhardi I. p. 99. „Schon im J. 747 hatte der fränkische König Pipinus sich der Hülfe einiger ihm zinsbaren wendischen Fürsten bedient, als er bei Scheiningen, ohnweit Braunschweig, über die Ocker ging, und das daran stossende Sachsenland verwüstete. Allein in dem grossen Sachsen-Kriege, welcher vom J. 772 bis 813 geführt ward, und den Sachsen ihre Freiheit kostete, waren verschiedene wendische Stämme, besonders die der Weletaben oder Wilzen, durch die fränkischen Heere gedemüthigt.“ — Eginhard in vita Caroli M. C. 15. „Omnes barbaras ac feras nationes, quae inter Rhenum ac Vistulam fluvios, Oceanumque ac Danubium positae, lingua quidem pene similes, moribus vero atque habitu valde dissimiles, Germaniam incolunt, ita perdomuit, ut eas tributarias effecerit. Inter qaes fere praecipui sunt Velatabi, Sorabi, Abodriti, Boemani. Cum his namque bello conflixit, caeteras, quarum multo major est numerus in deditionem suscepit.“ — A tak tedy mimo mnohé krále a knížata, 23, rci třimecitma německých cisařů pracovalo, jeden více druhý méně, na podmaněni, vykořeněni a odnárodněni Slavů! totiž: Karel Veliký (800), Ludwig I. (814), Lothar I. (840), Ludwig II. (855), Karel II. (875), Ludwig III. (877),

Karel III. (879), Arnulf (887), Ludwig IV. (899), Konrad I. (911), Jindřich I. ptáčník (919), Otto I. (936), Otto II. (969), Otto III. (983), Jindřich II. (1002), Konrad II. (1024), Jindřich III. (1039), Jindřich IV. (1056), Jindřich V. (1106), Lothar II. (1125), Konrad III. (1138), Bedřich I. (1151), Jindřich VI., aneb Lev (1190). — Karel narazil, Jindřich dorazil. Sr. Anton II. p. 45. „Welche lange Reihe von Jahrhunderten gehörte dazu, ehe die Slaven gebeugt und von den Deutschen unterjocht werden konnten! wie viele Schlachten wurden geführt!" —

Znělka 83.

V. 14. „Zlý rozum našich." Srov. W. A. Macieiowski, Hist. Prawod. Słow. T. I. str. 156. „Niemcy gdziekolwiek swoie nad słowiańszczyzną rozpostarli panowanie, co im się zupełnie udało nad Elbą, Odrą i Baltykiem, tam i osady swoie zakładali. Sami królowie słowiańscy falszywą polityką uwiedzeni, dzielnie dopomagali obcym do zcudzoziemszczenia swych ludów. Dali oni następnym pokoleniom tu zbawienną naukę, że każdy naród się stara przez zwabenie do siebie obcych osadników powiększyć własne siły, niszczy ie i zniwecza ieżeli się oraz nie postara nadadź tym przybylcom zupełnego poloru swoiéy narodowości. Grecy i Rzymanie narzucali obcym narodom swoię narodowość, mocą oręża, zakładaiąc pomiędzy nimi osady. Słowianie nie tylko że w tém Greków a Rzymian nie naśladowali, ale nawet z bezprzykładnę w dzieiach ludzkich na dobro swych następców oboiętnością, zakładali u siebie na obcem prawie osady, i tak rozrywali panstwa siły, w pośród swego kraiu tworząc obce rzeczpospolite."

Znělka 84.

V. 3. „Němcům mravné hnětení." Srov. Herders Ideen z. G. d. M. Th. 4. „Mehrere Nationen, am meisten aber die vom Deutschen Stamme, haben sich an den

Slaven hart versündigt." H. Luden, Allg. Gesch. B. 3. B. 2. §. 241. „Die Anstalten die Heinrich I. gegen die slavischen Völker traf, und die Art, mit welcher er seine Maassregel bis zur Oder und nach Böhmen hinein in Ausführung zu bringen suchte, mögen allerdings Bedenklichkeiten erregen, welche bei der Erwägung des endlichen Schicksals dieser unglücklichen Slaven schwer auf der Brust lasten." — J. C. Pfister, Gesch. d. Deutschen, Hamb. 1829. str. 350. „Die deutsche Nation hat gewiss Unfälle genug gehabt, doch ist durch sie das Schicksal der angrenzenden Slaven noch viel unglücklicher geworden." Thunmann, Gesch. der Nord. V. str. 252, „Man wird endlich mehrere Hochachtung für dieses unglückliche Volk (Slaven in Deutschland) hegen lernen, und es nicht mehr wie man lange und wider bessere Gründe gethan hat, zu den barbarischen Völkern zählen." — Rohrer, slav. Bewohn. des öst. M. Wien 1804. B. I. p. 158. „Man sollte keiner Nation ihre Mängel vorwerfen, ohne zugleich die Veranlassung derselben mit anzuführen. Dann würden unsere Urtheile gewiss gemässigter ausfallen. Vielleicht sind unsere deutschen Voreltern mehr *Schuld* an dem theilweise sichtbaren Unfleisse der Slaven als die Natur der Slaven selbst." *Lützow, Gesch. v. Mekl. S. 158.* „Fassen wir unter einen Blick das ganze Bild des Wendenvolkes und Landes, und sehen wir, wie es sich durch eigene Kraft und manche schöne geistige Anlage, durch treue Bewahrung der Nationalguter, Sprache, Religion und Verfassung, dagegen aber auch durch allmählige Entäusserung manches barbarischen Gebrauches und durch Einführung milderer Sitten, frei, blühend und ehrenfest, und nicht selten sehr mächtig, immer aber seinen Feinden furchtbar erhalten hat; und vergleichen wir es mit dem Bilde, das dasselbe Zeitalter vom deutschen Reiche liefert, dessen edelste Säfte die Eifersucht der unaufhörlich sich und ihr Oberhaupt bekämpfenden Fürsten, der Geitz und die Habsucht der Geistlichen, die Raubsucht der Ritter verzehrte, in welchem der Adel mit dem Recht der Faust und des Schwerdts, jegliche andere Gerechtigkeitspflege

aufhob, den Bauer mit seinen Ochsen gleichstellte, das Kaufmannsgut, das ihm in den Weg kam, für gute Beute erklärte und alles Gleichgewicht unter den freien Mitgliedern des Staats zerstörte, in welchem die Unwissenheit der Priester das Volk in den tiefsten Aberglauben stürzte — so möchten wir fragen: welche der beiden Stufen auf die stürmischen Wogen ihrer bisherigen Schicksale beide Völker, Wenden und Deutsche, hingestellt hatten, minder trübe Aussichten darbot? Ob nicht den Deutschen ein ähnlicher Abgrund, wie den Wenden, den Untergang drohete? Und ob nicht allein dass günstigere Geschick sie vor solchem bewahrte. Das politische Ende der Wenden aber, welches ein böser Genius ihnen bereitete, wird uns in der Geschichte gleichsam wie der ruhmvolle Tod eines Helden erschienen." S. 323. „Der politische Untergang des wendischen Volkes muss anderswohin, als in das Buch eigener Verschuldungen eingetragen werden." G. H. Ayrerus, Hermannus Slavicus, Göttingae 1768. p. 30. „Causam Slavorum, male saepius a Saxonibus habitorum agunt, hosque ipsos rebellioni illorum ansam dedisse contendunt: Buchholz, Gesch. d. Hgth. Mecklenburg, p. 110. — Frank. Alt- und Neu-Meklenburg L. 2. C. 1." Srov. Schurtzfleisch, Res Slav. Witeb. 1670. §. 10. „Haberem multa quae adderem de Slavis Daleminicis, Sorbis, Uchris, Polabis et reliquis. Saltem ingemisco sorti gentis!"

Známka 85.

V. 3. „Raceburk," vlastně Ratibor staroslavské, nepochybně od Ratibora stavené, město u jezera stejného jména. Teď náleží dílem velkovojvodství meklenburskému, dílem vojvodství Saso-Lauenburskému.

V. 14. „Siva," Sieva, Sieba. Srov. *Conrath Botho, Cronecken der Sassen*: Vnde de affgodinne de heyt Siwen de hadde de hende ouer ruggen. In der einen hant hadde se eynen gülden appel. Vnde in der anderen hant hade se ein wyn druuelen mit eynen gronen

blade vn öre hare hangende ör went in do waden." Ant. Linhart, Gesch. v. Krain D. 2. str. 259. „Shiva, die Göltin des Lebens, sie ward bei den Polaben verehrt. Die Krainer geben diesen Nahmen dem Planeten der Venus." *Naruszewicz, Hist. nar. Pol. T. I. K.* 3. *str.* 452—454. „Stolica Polabów nazywała się Raciborz, różny od szląskiego, który teraz znany iest pod imieniem Ratzeburg niedaleko Lubeki. Ci Polabowie mieli w osobliwszém poszanowaniu boginię nazwaną od Helmolda Siwa, któréy bożnica była w Raciborzu. Jest to niewiasta naga, z rospuszczonemi na tył aż za kolana włosami, wieńcem na głowie, trzymaiąca w prawéy ręce spuszczonéy i nachylonéy do uda lewego iabłko a w lewéy podniesionéy ku szyi winne grono. W rzeczy samey iest to taż sama bogini, którą Polacy bałwochwalcy chwálili pod imieniem Żywie, iakoby dawaiąca życie, tak Długosz mówi deus vitae, quem vocabant Żywie. Żywie u Słowian i Polaków było toż samo co Venus u Rzymian albo miłość, rodzicielka wsyzstkiego, i świat nowym zawsze płodem odżywiaiąca. Sama postać kobiety nagiéy z iabłkiem w ręku pokazuie Venerę, mogli téż co słyszeć Słowianie o iabłku Parysa przysądzonem dla piękności téy bogini, a winne grono przydali z domysłu dla ozdoby, albo dla znaku płodności tylu iagod na iednéy gałązce." — *W. Surowiecki, Śledz. Pocz. nar. Słow. str.* 136. „*Sieba* czyli Dziewa wyobrażona była w postaci kobiety z twarzą wdzięczną, nago lub całkowicie od głowy do stóp obwinięta odzieżą. Tę boginię przyięli Normany Skandinawsci od Wanów czyli Słowian na znak przymierza, a ożeniwszy z Torem, zwali ją *Wana-Sif*, *Siffna* lub *Freja* pięknowłosa z półxiężycem na głowie. Przypisywano jéy moc zniecania miłości. *Sif* pulchricoma, benignissima, valde curat amorem conciliari inter viros et mulieres. Runami pisano jéy imie Siewa lub Tsiba, co w wymawianiu brzmiało Siewa albo Dziewa: gdyż Słowianie w swoich runach, podobnie jak Grecy za w. używali b. — U Montfaukona znayduje się podobna Wenus keltycka, która wjedney ręce trzyma winogrono. a w drugiéy

kłosy." — *Thunmann, Über die gott. Alt. d. Obotr. p.* 274. „Die Frea Freia bekam in Skandinavien den Zunamen *Wanadis* die Göttin der Wenden, vermuthlich weil ihr Dienst ursprünglich von den Wenden herrühret; und in der That hatten auch die Wenden eine Göttin, die Siewa hiess, deren Namen eben die Bedeutung hat, als das skandinavische *Frea*, eine Frau und Gebietherin." Jos. Mone, Gesch. des Heid. im nörd. Eur. Lpz. 1822. Th. 2. „Eine kürzere Form vom Dziedziela war Ziza, Ernährerin, eine längere von *Siewa* Dziewana. Im letztern liegt überhaupt die Bedeutung des Weiblichen, Mädchenhaften: *Děva.*" Obšírné skvostné opsání této bohyně, kdo chce, může čísti u *Středovského Mor. S. L. I. C.* 8. *p.* 52. Možno že slavská místa *Děvín* této modle *Dievě* posvěcena byla, aneb od ní jméno přijala, tak jako místa *Černebog*, *Jutrobog*, *Radhost* a t. d.

Znělka 86.

V. 4. „Lemgow" město ve Westfalii ve hrabství Lippe, nad potokem Bega ležící, v úrodném okolí.

V. 7. „Vezera," něm. die *Weser*, lat. *Visurgis* řeka v Německu.

V. 8. „Heinrich Clemen," akademický, nezapomenutelný přítel skladatele těchto básní a s ním spolu i úd filologického tovaryšstva v Jeně, rodilý z Lemgova. V jednom domě bydlíce večery sme společně trávili čítáním řeckých, dílem i vlaských a německých klassiků, jmenovitě Homera, Sophoklesa, Euripidesa, Tassa, Schillera a t. d. Clemen byl výborný, ostrovtipný, dobré veselé tovaryšstvo, učené rozmluvy a vůbec nauky a umění náruživě milující mladík. Za mnohé blažené hodiny skladatel těchto básní vroucně mu děkuje. Dopisování přátelské později okolnostmi času přetrženo bylo. Na památku přátelství a na důkaz šlechetné mysli tohoto přítele, klademe zde jedno jeho psaní, které on navrátiv se z domova do Jeny, skladateli těchto básní psal. K vy-

rozumění jeho, potřebné jest dotknouti, že Clemen skladatelovi těchto básní, cestu v Němcích konajícímu, něco peněz (10 dukátů) byl připůjčil, které jemu on z Uher s poděkováním po poště zpátkem poslal; na čež tuto odpověď obdržel: „Jena den 26. Aug. 1819. Lieber, bester Freund! Entschuldigungen sind gewöhnlich die Sache derer, die kein reines Bewusstseyn haben. Ich würde daher wenn ich zu denselben meine Zuflucht nehmen müsste, um mich bei Dir über mein langes Stillschweigen zu rechfertigen, schon dadurch meine Schuld eingestehen, von der Du mich gewiss, bey Erwägung der nachfolgenden Umstände, wenigstens vor dem Richterstuhl Deiner Freundschaft herab, freisprechen wirst. Wisse also, mein Bester, dass die lieben Penaten den grössten Theil jener Schuld tragen. Ich fand nehmlich, nach Deiner Abreise, so viele Liebe und so vergnügte Tage zu Haus, dass mir die Wochen, wie Stunden hinschwanden, und dass ich mich kaum von dem Gedanken losreissen konnte, den Sommer, der ohnehin so kurz ist, in der lieben Heymath zuzubringen. Obgleich nun dieser Plan wieder aufgegeben wurde, so hatte er doch zur Folge, dass ich die Ferien so lange ausdehnte, bis sich der bessere Geist in mir regte, und mich an die liebe Musenstadt, an die Freunde, und an meine, schon so lange verödete, Studirstube mahnte. Du kannst denken, dass bei einem jungen Menschen, wie ich bin, bey dem das Streben nach Freude und Gesellschaft über die Anforderungen der Wissenschaft so oft noch die Ueberhand gewinnt, dieser Zeitpunkt erst spät eintrat. Also bin ich erst seit einiger Zeit an den heiligen Gestaden der Saale wieder angekommen, wo ich Deinen Brief fand, Deinen Brief, der meine Bescheidenheit auf eine Probe setzte, wie sie noch keine bestanden. Was habe ich denn gethan? doch nicht um die paar Pfennige? — Donner und Doria! ein Schurke, der dem Freunde in der Noth nicht beisteht mit Gut und Blut. Hätte ich für dich sterben müssen, dann würde ich Dir vielleicht erlauben, dich dafür zu bedanken. Aber halt! Du meinst den guten Willen, Du meinst mein Herz, das für Freund-

schaft empfänglich von unserer Mutter gebildet wurde. Gut, aber dem Instinkt folgt auch das Thier; und es soll den Menschen nicht beschämen. Bruder! es thut jetzt Noth, sich für Liebe und Freundschaft zu kräftigen, denn sie sind die Principe der Einigkeit, und in dieser liegt unser Heil. — Darum frisch, und zeigt dem erstarrten und frostigen Geschlecht das warme Herz, den verjüngten Geist und die kräftige That, dass sie in ihrer Gemeinheit vernichtet dastehen wie vom sengenden Strahle Kronions getroffen. — Also zunächst benachrichtige ich hiermit, dass ich das Geld richtig empfangen, indem es schon vor meiner Ankunft hier war und auf mich wartete. Die zweite Nachricht ist *Okens* Absetzung und die abermalige Unterdrückung der Isis. Um unserer Seits zu zeigen, wie wir über diesen geliebten Lehrer dächten, brachten wir ihm zuerst ein feyerliches Lebehoch. Hierauf haben wir ihn im Kupfer stechen lassen, und ihm einen herrlichen silbernen Pokal zum Andenken geschenkt. — Nun noch etwas von unserer Wissenschaft zum Schluss. Ich beschäftige mich noch immer fast ausschliessend mit dem philologischen Theile derselben, den ich für die einzig sichere Basis des Ganzen halte. Reisig liest den Oedipus auf Colonos lateinisch, ein herrliches Collegium; Hand den Oedipus Rex und die Ars Poetica. Daneben höre ich Naturgeschichte und Psychologie bey Fries. Ich hoffe, Du setzest dein Alterthums-Studium mit demselben Eifer fort. Es ist und bleibt der Grund aller Bildung und Kultur und soll bey jedem andern Studium als schützender Dämon gegen die βαναυσις den Handwerkgeist, den Feind des Genius und alles geistigen Lebens. Daneben Poësie, Deine Freundin wie meine, die das Gemüth veredelt und den Geist erhellet. Der Dichter steht auf dem Punkte, wo ihm das Licht gegeben wird, dass er uns in schönen Gestalten die Erde zeige; der Philosoph steigt von der Erde hinauf und muss anbauen die Pfeiler zu einer göttlichen Aussicht. Also, Bruder! bleibe der Dichtkunst (so wie der unvergleichlichen Tochter Slaviens —) getreu, und versichere Dich der Führung des Genius, Du wirst schweben über Wasser und Erde göttergleich.

Ich schliesse hier, bitte um recht baldige Antwort und versichere Dich beim ζεὺς φίλιος, dass unser Briefwechsel nie durch meine Schuld unterbrochen werden soll. Ich verbleibe unveränderlich Dein treuer Freund Heinrich Clemen." Clemen tento stal se potom prorektorem gymnasium v Lemgově, vydal násled. knihy: Miss Grace Kennedy's sämmtliche Werke; aus dem englischen von Dr. H. Clemen, Bielefeld u. Paderbom 1838 I-III. B. ve společnosti s Dr. W. Pirscherem; pak: „*Über den Religionsunterricht auf Gymnasien*" von Dr. H. Clemen, Prorektor des Gymn. zu Lemgo. Güsestloh 1846, kde se mezi jinými i tato pěkná slova nalézají: „Folgerichtig kann man auch die klassischen Alterthums Studien nur dann als Grundlage und Durchgangspunkt zur wahren Bildung betrachten, wenn man sie mit dem Blicke des Glaubens behandelt, d. h. wenn man die Differenzen zwischen den geistigen Resultaten des Heidenthumes und dem Inhalte der Offenbarung in Betreff der richtigen Gotteserkenntniss und der lebendigen Gottesgemeinschaft stets deutlich und sichtbar erhält und den Wahn vernichtet, dass bei Plato u. Aristoteles zu suchen sei, was nur bei Christus zu finden ist."

V. 9. „Slavská brána." Srov. *L. J. Scherschnik in Actis Soc. Jabl. Livs. 1773. p. 89.* „Tantam nobilium Vendorum ait Neuwaldus in Comitatu Lippiensi fuise amplitudinem et potestatem, ut Lemgoviae et via et porta nomen ab illis obtinuerit; et portam quidem in hodiernum diem Slavorum portam, die *Sclaues-Porte* appellari." I zdejší řeka Bega ukazuje jak kořenem běh, tak formou a na Slavy.

V. 14. „Kraj i město štěp jsou Slávy." Srov. *Neuwaldus, De Antiq. Vestphal. Col. Osnaburg* 1678. *C.* 17. *p.* 69. „Haec tanta diversorum gentium Slavicarum multitudo, ubi antiqua illa Germania ad Albim usque potita esset, trans Albim etiam in Saxoniam suas deducere colonias molita est. Quae res primum non processit, fortiter Carolo M. ejusque aliquot posteris ipsos propulsantibus, ad extremum tamen non tantum in Saxoniam eorum agmina infusa, verum etiam pubes in *Vest-*

phaliam penetravit. — Vestphaliae agros ab iisdem cultos, partium nostrarum est, ut diligentius exquiramus ac comprobemus. Initio vero non in ejus meditullia irrupisse, sed in ora ad ripam Visurgis, quo haec a Saxonia discriminatur, consedisse, argumento est, quod in Comitatu Lipiensi *pagus Vendorum* prope dictum limitem iacet. Qui tametsi linguam diuturna consvetudine mutarunt, usitataque nostratibus utantur, aliquid tamen innatae illius feritatis et barbariei, de qua Bonifacius Moguntiacus Episcopus, cum ait Vendos foedissimum genus hominum repraesentant." — *Schlötzers Probe. Rus. Anal.*" Die Slaven gehörten, wie mir immer wahrscheinlicher wird, zu den Stammvölkern und Aborigiuen von Deutschland. Man sagt, die Slaven werden erst spät in Deutschland bekannt — ergo sind sie eingewandert! Diess folget nicht."

Znělka 87.

V. 8. „Narden," městečko v Hollandě nedaleko od Süderského jezera, tři míle od Amsterdamu. Komenský v Amsterdamě zemřev zde pochován leží. Viz Theatrum Europae, d. i. glaubwürdige Beschr. denkw. Geschichten von 1665—1721 v. *Wolfgang Jac. Geiger* Frankfurt am M. 1703. B. 10. p. 404. Nro. 18. „Im Jahre 1670. starb zu Amsterdam der berühmte, und um die Jugend und Schule wohlverdiente Johann Amos Comenius, welcher hier auf den 23. November nach Naarden geführt und daselbst begraben worden."

V. 9. 10. „Kvítí Hollandského, tulipanů Harlemských." Harlem jest město Hollandské u moře nad řekou Sparen, vzděláváním a prodáváním krásných květů, obzvláště drahocených tulipanů, slavné. Srov. *Bisching, Erdb. Fünfte Auf. Th. 10. S. 81.* „*Harlem.* Die schönen Gärten ernähren viele Einwohner. Ehedessen wurde hier ein ausserordentlicher Handel mit Blumen, insonderheit mit Tulipanen getrieben, welcher zu einer Seuche und Thorheit (Tulipomanie) ausartete." *Conversations-Lexicon, B.* 4. S. 582. „*Harlem*: Die Blumencultur war sonst hier in

einem ausserordentlichen Flor, hat sich jedoch in eben dem Grade vermindert, als die Blumenliebhaberei abgenommen hat, ist in dessen immer noch von Bedeutung. — Noch sind hier 13 grosse Blumenhändler, welche mit Tulpen- und Hyazintenzwiebeln die entferntesten Gegenden versorgen.“ *Convers. Lex. B. I. S. 820.* pod článkem, „Blumenhandel in Holland. Harlem war in älteren Zeiten der Hauptsitz dieses famösen Handels. Es war in den Jahren 1636 und 1637, als in Holland der berüchtigte Tulpenschwindel regierte. Man verkaufte Zwiebeln für unerhörte Summen. Für eine einzige Semper Augustus bezahlte man 13,000 Fl. und für drei zusammen 30,000 Fl. und für 200 Asse von derselben 4500 Fl. für 400 Asse Admiral Liefkenshöek über 4000 Fl., für Admiral Enkhuizen über 5000 Fl., für einen Viceroi gab man folgende Artikel: zwei Last Weizen, vier Last Roggen, vier fette Ochsen, acht Ferkel, zwölf Schafe, zwei Oxhoft Wein, vier Tonnen Achtguldenbier, zwei Tonnen Butter, 1000 Pfund Käse, einen Bündel Kleider und einen silbernen Becher. — In Alkmaar verkaufte man in einer öffentlichen Auction für mehr als 90,000 Fl. Zwiebeln. In derselben Zeit gewann jemand in Amsterdam in vier Monaten 60,000 Fl. bei diesem Handel. In einer einzigen holländischen Stadt sollen über zehn Millionen Tulpenzwiebeln debitirt worden sein. Aber diese Schwindelperiode konnte von keiner langen Dauer sein. Die tollen Preise stürzten auf einmal, und man konnte nun eine Semper Augustus um 50 Fl. haben. Dennoch waren auch nachher die Summen, die man durch die Hervorbringung neuer und seltener Tulpengewächse gewann, nicht unbedeutend, und noch jetzt findet man in den Verzeichnissen der Harlemer Blumisten die Preise von 25 bis 150 Fl. für einzelne rare Tulpen. Harlem ist bis jetzt der Stappelplatz dessen geblieben, was schön und vollkommen in dieser Waare genannt werden kann. Die Blumisten hatten Versendungen nicht nur nach Deutschland, Russland, England, u. s. w. sondern selbst bis nach der Türkei und dem Vorgebirge der guten Hoffnung.“

Znělka 89.

V. 5. „Mojžíš Josefovy kosti.“ 2. Mojž. 13. v. 19. Josue 24. v. 32.

V. 11. „Slavskáť jest to zem.“ Srov. *J. Th. Seger. De Slavis et Lecho, in Act. Soc. Jabl. Lips. 1772. p. 171.* „*Eyndius* et ante eum *Johann de Beca* Canon. Ultraiectanus in Chron. ad An. 1345. continuato, Gulielmus Heda, Praepos. Arnhemensis, in hist. a Sufrido Petri cum app. ad An. 1574 publicata, Joh. Gerbrandus a Leida, Renerus Snoius, Vralius aliisque permulti Viltorum antiqua domicilia in Batavia docuerunt. His quidem praeter alios Altingius in Descr. agri Batavi et Frisii 1690 contradicere sustinuit. — Verum non intelexit Altingius linguam Slavicam, cuius si peritia non defuisset, longe aliter sensurus. Non unum Vendici nominis in Holandia vestigium est: permulta ex Altingii chartis geographicis verba Slavica opido ostendemus. In parte prima habetur *Slota*, *Holtreka*, *Hunna*, *Horna*, *Horsta*, *Hoste*, *Hudna*, *Hudnin*, *Hunep*, *Hunesa*, *Hunesus*, *Hunesge*, *Silo-verdia*, *Husdengum*, *Hussi-dina*, *Hussen*, *Suindreeh*, *Suinum*, in altera parte *Wendeldyk*, *Hudna*, *Wispe*, *Zwola*, *Wideniz*, *Wiltaburg*, *Wiltenburg*, *Sueta*, *Wilta* rel. (Přidej i *Slavante*, *Slobegors*, Büsch. X. p. 214. 217.) Inter haec etiam praestantissimorum Belgarum Slavica nomina mihi obveniunt, ut Tetae, Suederi, Snoi quae merum sermonem Slavicum sentiunt. His tot nominibus Slavicis nisi etiam ostinatissimus adversarius linguae Slavicae, non omnis ignarus de antiquis Viltorum sedibus in Batavia convincatur, necesse est, ut Batavos ipsos non pro Germanis, sed Venedis et Viltis habeat.“ — Surowiecki, Sledz. Pocz. nar. Słov. str. 178. „Że naród Wenedów Baltickich był kiedyś spędzony i rozerwany, domyślać sie można z pewnych śladów i podań starożitnych. Pisarze Rzymscy zastali iescze w cztérech osobnych stronach Europy Wenedów, którzy wszędzie odróżniani byli od sąsiedzkich mieszkańców. — Jak ·iednakie imiona odległych tych narodów nie mogły bydż przypadkowe, tak wyprowadzanie jednych od drugich przez spólczesnych, i odróżnia-

nie ich od sąsiadów musiało pochodzić z pewnych cécli, którémi się wyraźnie odznaczały. O Wenedach Armorickich, w okolicach dzisiéyszéy Wandei, tyle tylko wiemy, że siedliska ich rozciągały się do ujścia Loary, że wszystkie wyspy przyległe, poczawszy od brzegów Aquitanii, zwane Wenedijskiemi, do nich należały. O Wenedach Belgickich przyległych Morinom i cieśninie Kaletańskiéy, powiada między innemi Cezar: że mieli nayobszernieyszą przewage nawszystkich pomorzach tych okolic a t. d. Głowny ich port, który, jak sie domyślać można, był razem stolicą narodu zwał się *Jezeriak* od jeziora (sr. Mela L. 3. C. 1.). O tych Wenedach Strabo takie zostawił nam zdanie: Hos ego Venetos (in Belgio) existimo Venetiarum in Adriatico sinu esse auctores, quia illi quoque Heneti sive Veneti appellantur. Strabo L. 4." Str. 189. „Po *Laponach a Ibirach* naszedł Europę ród *Wenedów*; perwotne ich gniazdo wskazał nam Homer i inni w Pallagonii, około gór Armeńskich i Medii. — Że tamci opanovali dogodnieysze strony południowe, przeto ostatni musieli się obrócić ku północy, gdzie rozszerzając swoje siedliska, pomknęli się czasem od morza burztynowego przez Ren aż do Armoriki i Atlantyku z jednéy a do Italii i Alp Helweckich z drugiéy strony. Widać, że Wenedy rychléy się dostali do Belgii i Armoriki niż Iberijanie, gdyż tam zastali ich Rzymianie jak obłężonych w pośrzód tych ostatnich." Str. 193. „Po Keltach drugi ród płowowłosy Teutonów, zwanych późniéy Germanami, postępując za pasmem Karpatów i gór Sudeckich, naszedł północno-zachodnią część Europy a zastawszy tam Wenedów, i podobno już przewędrowane osady z Keltii, jednych wytępił, drugich spędził, a innych oderwał daleko od reszty. — Wielka część Wenedów ocalona w téy napści, usunęła sie za warówne lasy i zatopy Prypeci, spychając przed sobą naród żołtowłosy Finnów; inni przytulili się do ścian i gór Tatrów, a rzeszta oderwana za Renem, doczekala się wraz z Armorickiemi panowania Rzymian i losu, jaki od owéy epoki spotkał wszystkie tam osiadłe narody." *Schlötzers Nestor, II. str. 72.* „Die germanischen Slaven haben

unsere deutsche Geschichtsschreiber fleissig bearbeitet: nur hat man sich immer noch nicht darüber vereinigen können, ob sie die ersten Einwohner des Landes sind, oder erst den in der Völkerwanderung ausgezogenen Deutschen nachgerückt sind." *Caesar de Bello G. II.* 4. praví jen „plerosque (non omnes) Belgas Germanis ortos." Samo slovo *Belgium*, *Belg*, silně upomíná na podobná slavská *Volga*, *Bolgar*, *Volhin*, *Bolch*, *Volch*, *Polach*, *Polak*, *Valach*, *Vlach*, *Lach* a t. d. tak jako jeho obyvatelé *Morini*, na *Pomorany*.

Znělka 90.

V. 4. „Německé" sneb *severní moře*, Mare Germanicum, do něhož se Rén vlévá.

V. 10. „Prach Husův vržen do Rénu." Srov. *J. Beckovského Poselkyni Kap. 53. str. 641.* „Když všecky kosti i vnitřnosti těla Husova v popel spáleny byly, katané ten popel i s prstí země dosti hluboko vykopavše na káry jsou vsypali a do Rénu řeky uvrhli." *Niemcewicz Spiewy hist. str.* 119. „Niewczesny i zbyt surowy Soboru Konstancyiskiego wyrok, skazuiący Hussa na ogien!

V. 13. „Konštance" aneb Kostnice město starobylé v nynějším Švábsku. Srov. *And. Corvini Fons Latin Pars 2. p. 130.* „Constantia urbs magni nominis inter lacum Bodnicum sive Acromum et *Venetum* seu Cellensem, quorum ille superior hic inferior dicitur: vulgo *Costnitz* nnd *Constanz*, quod nomen accepit a Constanti-Constantini M. patre, qui hoc loco hyberna habuit, vocata *Castra Constantia.*" Odvozování jména *Kostnic* od *Konstance*, *Constantia*, jest sice obyčejné a zdá se býti i učené a pohodlné: než kdo rozhodne povstalali Kostnice z Constancia čili toto z onoho? Město to je ve *Vindelicii* (srov. Wind, Wend, Vandal), nepřináleží-li ono k těm praslavským zůstatkům adriatických Venetů, ku kterým i jiná, jemu sousední místa ku př. Ravena, Jadera, Pola, Lesinum, Belazora, Slana, Korinium, Kurkum, Lech neb Lichus (řeka), Vinda, Windisch a t. d.

O tomto posledním viz *Büschings Erdb. Th. 7. p. 387.* „Das Bisthum hat seinen Namen von der Stadt *Constanz* oder *Costnitz*, und dahin es von seinem ersten Stiftungsort *Windisch*, der 6 Meilen davon in Helvetien liegt, verlegt worden.“ *Kostnitz i Windisch* na slavský původ ukazuje.

V. 13. „Boden“ něm. *Bodensee*, *Kostnitzersee* und *Bregensersee*, lat. *lacus Bodamicus*, aneb *Potamicus*, *Brigantinus*. Jezero mezi Švábskem a Helvecií, přes 7 mil dlouhé, 3 široké, a místy 350 sáhů hluboké. Rén u Rheineku do něho vtéká, u Kostnice pak vytéká; tato jeho dolní část u *Kostnice* nazývá se *lacus Venetus*. Se slovem *Bod*, *Boden* srov. *voda.*

Znělka 92.

V. 7. „Řezno“, něm. *Regensburg*, lat. *Ratisbona*, *Reginoburgum*, známé slavné město nad Dunajem.

V. 10. 11. „Klášter, Rostislava svleky.“ Srov. *Annal. Bertiniani ad A. 870.* „Ratislaus excoecatus in coenobium detrusus est.“ *Pešina, Mars. Mor. L. I. C. 3. p. 36.* „Raczko, Ratislaus vel Radislaus, Rasticen, Mojemiri I. ex Lidovito fratre major natu nepos. *p. 38.* Radislaus captus et admoto pupillae candenti ferro, visu privatus, atque in perpetuos carceres abductus est. *L. 2. C. 5. p. 169.* Aventinus addit coecum postea Radislaum fuisse monasterio inclusum. Quidam vero Anonymus expresse habet illum in monasterio S. Emmerami residuum vitae transegisse et anno sequenti obiisse: (M. S. Anon. apud Comen. Mor. part. 2.) Exiude quod non in publico vel alio squalidiori carcere sed in monasterio (solenni Principum id temporis supplicio) asservandus erat ad mortem usque, Christianum fuisse nemo dubitet.“ *Středovský, Sacra Morav. Histor. Solisbaci 1710. pag. 286.* „Anno 871. Radislaus, nuper rex Moravorum gloriosissimus et a pietate commendatissimus, posteaquam exoculatus, prioribus vitae meritis, in monasterio Ratisbonensi copiosiores accumulasset patientiae fructus et aerumnosae vitae, in lucem aeternam evolavit opulentus.

Corpus gloriosi regis in S. Emmerami monasterio est a Coenobitis tumulatum.“

Znělka 93.

V. 5. „Postavy byl velké,“ Srov. *Pešina, Mars. Mor. L. I. C. 3. p. 36.* „Hic (Rostislav) in aetate, quae virum faciat, constitutus *robusto corpore* et animo vasto.“

V. 7. „Řetězy.“ Srov. *Annal. Fr. Fuld. ad A. 870.* „Rastizen gravi catena ligatum sibi praesentari jussit.“

V. 12. „Krajan tvůj jsem.“ Nynější Slováci přináleželi před tím k Moravě, nad níž Rostislav panoval.

V. 13. „Dárce křesťanství.“ Srov. *Christiannus, Vita Ludmill:* „Radislaus Institutor et Rector totius Christianitatis seu Religionis benignus exstiterat.“ *Nestor, Ljetopis v. S. Peterb. 1767. str. 21.* „Kniaz icho Rostislav i Sviatopolk i Kocel poslaša ko Carju Michailu, glagoljušče: zemlja naša kreščena i njesť u nas učitelja iže by nakazal nas i poučil nas, i protolkoval svjatyja knigi; ne razumjejem bo ni grečeskomu jazyku ni latinskomu. Da pošlite k nam učitelja iže mogut ny skazati knižnaja slovesa i razumy ich.“ *Schlötzers Nestor, T. 3. K. 10. p. 181.* „Die mährischen Fürsten hatten Bon-sens: sie scheinen aufrichtig das Christenthum liebgewonuen zu haben, begriffen und fühlten aber, dass das, was ihnen die deutschen Geistlichen vormachten, nicht Christenthum sei.“ Pozoru hodna jest horlivost a osobní účastnost slavských knížat v uvázení a rozšiřování křesťanského náboženství. Rostislav, Svatopluk, Kocel, Vladimír ruský, Bořivoj a Václav český, Jaromír rugenský, Gotšalk vendický nejen rozšiřovali ale tito dva poslední i osobně kázali křesťanské náboženství. Srov. *Arkona, v. Furchau p. 434.* „Die Geschichte erzählt, dass Jaromir als Fürst von Rügen selbst das Christenthum gelehrt habe.“ *Adam Brem. L. 3. C. 22.* „Princeps Godescalcus tanto religionis exarsit studio, ut ordinis sui oblitus, frequenter in Ecclesia sermonem

exhortationis ad populum fecerit, ea quae mystice ab Episcopis et presbyteris dicebantur Slavonicis verbis cupiens reddere planiora."

Značka 94.

V. 1. „Jeden král" t. j. Ludvig der Deutsche, synové jeho byli Karlmann, Ludvík a Karel. Srov. *Annal. Fr. Fuld. ad An. 864.* Hludovicus rex in mense Augusto ultra Danubium cum manu valida profectus Rasticen in quadam civitate, quae lingua gentis illius Dovina, id est puella dicitur, obsedit. At ille, cum regiis copiis congredi non auderet, atque loca sibi effugiendi denegata cerneret, obsides quales et quantos Rex praecepit, necessitate coactus dedit. Insuper cum universis optimatibus suis fidem se cunctis diebus servaturum esse juramento firmavit, licet illud minime servaverit." *Tamže ad A. 870.* „Carlmannus (filius Ludovici regis). regnum Radislai ingressus, cunctas civitates et castella in deditionem accepit, et ordinato regno atque per suos disposito, ditatusque gaza regia revertitur." *Christ. Jordan. Or. Sl. Ap. Hist. p. 273.* „Caeterum Pessina L. 2. C. 5. causam non servatae fidei refert duras nimium Regi Moravorum a Ludovico Germanico impositas et vi extortas pacis conditiones, inter quas erat: ut Radislaus in sinistra Danubii ripa, adeoque in territorio suo proprio Moravico, ibi, ubi Ludovico opportunum videretur duo munimenta extrui, eaque militari praesidio firmari permitteret. Hanc conditionem sane magnae consequentiae esse praevidere facile poterat Radislaus; noverat enim, Francorum morem esse, devictas provincias suis primaevis ducibus privare, hos ad statum privatorum reducere, loco illorum autem missos regios et comites instituere, leges Francicas inducere et omnem subjectionem imperare, prouti hoc cum Carantanis, Slavonibus et Dalmatis factum. Hoc excidium suae familiae et totius juris Slavici, non leviter metuendum habebat Radislaus, si portas ad id per exstructionem munimentorum Francicorum in terra ipsa Moravica reseraret."

Jak právě Pešina zde psal, a jak Němci, jmenovitě tento Ludvík, toho času se slavskými kraji nakládal viz dále: *J. C. Pfisters Geschichte d. Teutschen. p. 468 a 505.* „Das Herzogthum Kärnthen wurde unter Ludvig dem Deutschen ganz zu einer deutschen Provinz eingerichtet, nebst Steiermark und einem Theil von Krain. Ludvig der Deutsche vertheilte die Marken auf folgende Weise. Kärnthen gab er dem Franken Helmvin; das Land zwischen der Draue und Saue dem Grafen Salacho; Friaul und Istrien dem Grafen Eberhard, und die Liburnischen Gauen dem Grafen Bruno. Die Ostmark von der Ens bis zur Leitha verwaltete Markgraf Ratbold. Privinna ein mährischer Fürst, mit seinem Sohne Hezil, von dem Fürsten Moimar vertrieben, trat mit Ratbold in Freundschaft und nahm das Christenthum an: König Ludvig gab ihm und den Seinigen die verödeten Dravethäler zur Bewohnung (v. 829—843.)“ *C. Rottek, Allgem. Gesch. Freib. 1824, B. 5. p. 92.* „Ludwig der Deutsche und sein Sohn, der jüngere Ludvig stritten fast ununterbrochen wider die Slaven.“ *Pfister, Gesch. d. Deutsch. p. 475.* „Ludvig starb mit seinen drei Söhnen Karlmann, Ludvig, Karl aus. — Es war eine recht günstige Fügung, dass, wie die Karolinger an Herrschertugenden abnahmen, auch ihre Linien durch Sterbefälle wieder zusammenfielen.“

V. 2. „Pokolení, které nikdy Slavům nepřálo.“ Srov. *Pfister, Gesch. d. Deutsch. p. 345.* „Nie haben Deutsche und Slaven sich als Brüder angesehen, ja nicht einmal als Halbbrüder. Wenn sie auch gegen den gemeinschaftlichen Feind mit vereinter Macht ausgezogen sind, so zeigt sich eben so bald wieder gegenseitige Abneigung, selbst Hass und Verachtung, und die Geschichte wird es bekennen, wie gar stiefbrüderlich die Deutschen ihre slavische Nachbarn behandelt haben.“ — *Gołębiowski, Wiad. z Hist. pol. str. 3.* „Sąsiadami Słowian i nieprzyiaciolmi ich wieczystymi byli Niemcy czyly Franki, Sasi i Turyngowie.“

V. 4. „Dědictví.“ Rostislav byl vnuk strýce svého Mojmíra panovnika Moravského a dle Pešiny, syn Lido-

vita, bratra Mojmírova, panovníka mezi Sávou a Drávou. Památná jsou slova Němce Gundachara před touto bitvou k Rostislavovi a jeho vojsku promluvená: „Pugnate fortiter vestram patriam tuentes! A. Fuld. ad 869.“

V. 6. „Tři strany.“ Srov. *Annal. Fuld. ad A. 870.* „Rastiz in Bajoariam missus usque ad praesentiam Regis servandus in ergastulum retruditur. — Morante autem Hludovico rege in Aquensi palatio venerunt ad eum legati Hludovici Imp. de Italia, simulque Adriani Papae, quos ille suscipiens absolvit. Et post paululum inde transiens circa Kalend. Novemb. in Bajoariam profectus est, ibique cum suis colloquium habens, Rastizen gravi catena ligatum sibi praesentari jussit eumque Francorum judicio et Bajoariorum, nec non Sclavorum, qui de diversis provinciis Regi munera deferentes aderant, morte damnatum, luminibus tantum occulorum privari praecipit.“ *Ossoliński, Vinc. Kadl. herausgegeben v. Linde. Warsch. 1822. p. 112. 215.* „Liest man, was die Fuldaische Chron. unter dem J. 869 von dem Aufstande der Slaven schreibt, so wird man leicht gewahr, dass Rastitsch die Seele des Bundes der Ost- und Nord-Slaven war, um sich von dem Drangsale (der Deutschen) zu befreien und die Haupttriebfeder ihrer Vereinigung, um das Frankenjoch abzuschütteln. — Rastitsch wurde vor den König Ludwig zu Regensburg gestellt, in einem aus Deutschen und dem Hofe ergebenen Slaven niedergesetzten Gerichte zum Tode verurtheilt, mit dem Leben begnadigt, allein der Augen beraubt.“ Ostatně srov. co Schlötzer o těchto případnostech praví, *Nestor, III. K. 10. str. 164.* „An Nachrichten von diesen Begebenheiten fehlt es nicht: aber sie sind äusserst verworren, oft sich widersprechend, und was das schlimmste ist, äusserst partheiisch. Hier stehen Deutsche gegen Slaven, wie Römer gegen Karthager: nur jene, die glücklichen Sieger, sprechen und prahlen, und übertreiben, sagen gar aus Patriotism Unwahrheit und vertuschen Wahrheit.“

V. 13. „Kalils vodu.“ Srov. známou bájku Vlk a jehně, česky od Ant. Buchmayera, v Sebrání básní a

zpěvů, Svazek II. v Praze 1797. str. 39. — Tu mělo místo to srbské přísloví: Kuriak te pre, a kuriak te sudi. Obradovič, bas. 4. 38.

V. 14. „Děvín" t. j. hrad nad Dunajem v Prešpurské stolici při vtoku Moravy do Dunaje na převysoké skalině strmící, německy Deben, Theben. Srov. *Belii Not. Hung. T. II. p.* 252: „Dévénum petrae insidet, unius supra Pisonium hungarici milliaris intervallo. A virgine positam ajunt, idque ex nomine forte coniiciunt, quod Devoina puellam Slavorum lingua significat. — Prorsus opinamur, arcem atque oppidum nostrum perfugio Rastici fuise; quippe ad eam rem maxime opportunum. Nomen certe a puella est, quod Scriptores ex Devojna in Dovina ignoratione linguae detorserunt. Slavi certe, prisci illi ac gentiles, Venerem Deam in virginis cultam simulacro, Devoina, Devina seu Deva nuncupabant. „I Pomoranské město Demin, Dimin, in Vita S. Ott. L. 3. C. 4. Demina, Timina. u Saxa Gram. L. 14. Dobin, nepochybně to jest co Děvínn. Děvy v Čechách také vystavily Děvín; pak v boleslavském kraji ves Děvín a t. d.

Znělka 95.

V. 5. „Svobodu vám za hřích pokládají." Srov. *Jordan de Or. Sl. Ap. Hist. p. 313.* „Witichindus recte excusat Slavorum arma in Saxones; quemadmodum enim Saxones in oris maritimis et inferiore Germania olim sedentes, paulatim mediam Germaniam jure gentium occupaverant, seseque Francorum Imperio per tria ferme secula subducere nitebantur, ita et pari jure Slavi in reliquas sedes Germaniae eodem cum Saxonibus tempore ad ipsos Saxones usque immigraverant, et nunc quamlibet opportunam occasionem prehensabant, qua jugum amoliri et cara libertate, cui omnem miseriam posthabebant, frui liceret. Titulus belli Saxonum in Slavos, Witichindo judice, erat aviditas gloriae atque magni latique imperii: titulus repugnationis Slavorum autem libertas et ultimae servitutis devitatio: quis justior ex his? — Unde non

mirum videri debet, Slavos tum Boreales tum Orientales, id est Bohemos aliosque vicinos (Moravos) ferro saepius, primum contra Francorum jugum, quod et ipsi Saxones in seculum noaum usque faciebant, dein vero in Saxones rerum potitos, decertasse.“ S tohoto hlediště má se považovati i to co letopisec *Fuldenský* při r. 855. píše: „Rex Ludovicus in Slavos Marahenses, contra Rasticen ducem eornm sibi *rebellantem*, parum prospere ducto exercitu sine victoria rediit.“

V. 6. „Vašo jméno terč jich úhryzky.“ Srov. *Rohrer, die Slav. Bew.* T. II. S. 118. „Es war eine Zeit wo man aus den Gegenden Ungarns den Ausdruck häufig hörte, der Slave sei kein Mensch, *Tót nem ember;* wo in Deutschland die Slaven von den Franken *Hunde* genannt wurden. Fredegar C. 69.“

Znêlka 96.

V. 9. „Oním Slavskem vůkol Rezatu“ — Srov. *Büsching. Erdb. Hamb. 1790. Th. 7. p.* 840. 848. „Das jetzige Frankenland, welches fast in der Mitte des ganzen Deutschlands um den Main lieget, hat ehedessen grösstentheils zu Thüringen, zum Theil auch zu Alemannien, zum Lande der Slaven oder Wenden, die zwischen dem Main und der Rednitz wohnten, gehört. Wo die regio Slavorum im Fränkischen Kreise zu suchen sei, lässt sich aus Urkunden dahin genauer bestimmen, dass sie vornehmlich um Bamberg und hiernächst um Würzburg und im Fürstenthum Bayreuth gelegen habe. Ob diese Slaven, Sorben oder andere gewesen, ist noch nicht ausgemacht.“ *Časopis Isis von Oken*, r. 1823. B. 5. S. 1. „Nicht allein das nördliche Deutschland Pommern, Wilzen, Sorben, auch das südlishe, wo das Volk in Bayreuth, im nördlichen Theil von Bamberg und Würzburg ein slavischer Stamm war, und tief ins Ansbachische herein, in der Retzat und Altmühl, erstreckt sich ein weiter Strich slavischer Colonisten, von welchen wir noch die bestehenden Ortsnahmen haben: Bernhardswinden, Brotswinden, Ratzenwinden, Dautenwinden, Eglofs-

winden, Mainhartswinden. Man bezeichnete diese Slaven-Colonien im Ansbachischen als Radnitz-Wenden; die im südlichen Theil von Bamberg und Würzburg, wo auch urkundlich die XII. Ecclesiae Slavicales vorkommen als Main-Winden, bei welchen sich abermals die Ortsnamen finden von Herzogenwind, Neidhartswind, Mechelwind, Rothenwind, Ettlasswind, Geissselwind, Ratzberg u. s. w. Dass aber eben so, wie der nördliche Theil von Würzburg und Bamberg auch das ganze Oberland von Beyreuth, nicht bloss slavische Colonien in seinem Schooss gehabt, sondern selbst ein slavisches Urland, und bis ins XI. Jahrhundert noch heidnisch gewesen, ist hinlänglich ausgeführt in Hentzes Versuch über die ältere Geschichte des fränkischen Kreises. Bayreuth 1788." — *Nik. Haas, Geschichte des Slavenlandes an d. Aisch. Bamberg, 1819. T. I. S. 5.* „Slaven und Wenden sind die vorzüglichsten Ansiedler. Schon vor Karl dem Grossen waren Slaven in unsern Gegenden einheimisch. Andere mögen erst durch Karl hieher verpflanzt worden sein. So kam es denn, dass das ganze, nachherige Bamberger Bisthum nur das Slavenland hiess. Dörfleins am Main lag im Slavenlande. Thurphilum juxta ripam fluminis Main in regione Slavorum. *Schanat trad. Fuld. p. 147. Seite 8.* Zu Medbach werden Slaven-Huben genannt, zu Rietfeld gibt die Schwester Gottes Eberhilt ihre Güter mit 30 Slaven dem h. Bonifaz. Die Slaven waren vorzüglich anzutreffen an der Regnitz, dem Maine, der Aurach, Wiesent, Aisch, Itz und Baunach, wo nun Erlangen, Forchheim, Hallstadt, Bamberg, Oberheid, Baunach, Eltman, Schlüsselfeld und Höchstadt liegen. Seite 9. Zwischen den wendischen Ansiedelungen und den mehr fränkischen, welche vorzüglich der Steigerwald scheidet, ist nicht nur ein auffallender Unterschied der Mundart, man findet ihn auch in der Kleidung, besonders der Weibspersonen. — Erwägt man die vielen Orte mit Wind oder Wend, besonders im Ansbachischen: Winden, Winn, Brodswinden, Ratzewinden, Windelsbach, Windsberg, Windstetten, Windshofen, Windsbach, Windsheim, Windischletten, Windischgailenreuth — so kommt man unwillkürlich auf

den Gedanken, die Slaven und Wenden seien ein Hauptstamm der ganzen Ansiedelung Frankens, sie haben sich weiter verbreitet, als man gewöhnlich glaubt. Gelehrte sind der Meinung, dass der Name des Windgaues um Windsheim, welcher schon um 418 bekannt war, von den Winden oder Wenden sich herleite, dass diese sehr früh in Deutschland einheimisch, ja dass sie eines der Urvölker Deutschlands waren. S. 12. Noch heisst man die schmalen Ackerbeete im Bambergischen wendische Beete. Wer also in unserer Gegend die ersten bleibenden Acker furchtete, Wälder lichtete, Wiesen hegte, die Gründe mit Steinen abmarkte, ist wenig zweifelhaft, es thaten es die Slaven und Wenden. Das Wort Loh, welches in unserer Gegend so oft gehört wird (Tennenloh, Brandloh, Breitenloh, Lohfeld, Loh, Löhlein) soll Sumpf bedeuten (srov. lúh, lůže). S. 17. Als der Bamberger Bischof Günther 1058 eine Kirchenversammlung hielt, sagte er, dass das Volk seines Bisthums grösstentheils slavischer Abkunft sei, dass es noch an heidnischen Gebräuchen hänge. Harzleim Conc. germ. T. 3. p. 126. Erst noch vor hundert oder zwei hundert Jahren tönten Nachklänge slavischer Gebräuche und Feierlichkeiten im Lande, z. B. das Hinaustragen und Verbrennen des Todes d. h. eines Strohmannes, das Einläuten des Sommers. Die Namen Waŭwau (sr. bobo), Hollapoppel, der Missbrauch der Leichentrünke, das Bestecken der Aecker mit geweihten Hölzchen, das Anspeitschen der Hexen — und anderes deutet noch auf Ueberbleibsel des Heidenthums der ersten Bewohner der Gegend. *Theil II. p. 312.* Was die Spuren der slavischen Abkunft betrifft, ungemischter sind sie in den Gründen der Ebrachflüsschen, wo auch mehr Uebereinstimmung in der Kleidung der Manns- und Weibspersonen herrscht: schlanke Körper, doch kräftige; braune Haare; glatte, ehrliche Gesichter; die Röcke der Mannspersonen weissgrau, dunkelbraun oder hellblau, die der Weibspersonen viel gefältert; am Feiertage weisses, sonst ein gefärbtes Kopftuch; Halsgehänge von Bernstein. Die Jungfrau trägt bei Feierlichkeiten das Haar aufgesteckt, ein breites

rothes Band mit einem Flitterkranz um den Scheitel. — Beamte, welche einstens aus Gegenden der Oberpfalz nach Höchstadt versetzt wurden, erzählen, dass auf 40 jährliche aussereheliche Schwängerungen dort, hier kaum 5 gerechnet werden dürften, dass sie auch hier von diebischen, räuberischen und sonst Mangel an Erziehung, an Verdienst und Karkheit des Bodens verrathenden Ausbrüchen, weniger bemerkten. Rastlose Arbeitsamkeit, Anhänglichkeit an die von den Vätern geerbte Religion und ihre Gebräuche, welche von Abänderungen nicht gerne hört, Hochachtung gegen geistliche und weltliche Obere, auch wenn sie Fehler haben, zeichnen die ganze Gegend aus, und sind grösstentheils auch Erbtheil der slavischen Voráltern." Ostatně srov. ještě: Eckhard de rel. Franc. Or. L. 5. C. 12.; Cbr. Jordan Or. Slav. Ap. Hist. p. 251.

Znělka 97.

V. 5. „Zlatá Bulla," jest sbírka hlavních zákonů německé říše, kterou Karel IV. 1356. na sněmě v Norimberku a v Metzi držaném s přičiněním knížat, volenců a celé říše ustanovil a zarazil. Její předpisy zachovávaly se až do nejnovějších proměn v Evropě. — Viz Aurea Bulla Caroli IV. Romani Imperatoris, Norimbergae et Metis Anno 1356 sancita. S německým přeložením, Frankf. a. M. 1740 in 4. — Dobrovského Slovanka II. str. 112—117. Onen 30, slavské řeči se týkající článek v této Bulle takto zní: „Cum S. Romani Celsitudo Imperii diversarum nationum moribus, vita et idiomate distinctarum leges habeat et gubernacula moderari, dignum est, et cunctorum sapientium judicio censetur expediens, quod Electores Principes ipsius Imperii columnae et latera, diversorum idiomatum et linguarum differentiis instruantur; ut plures intelligant et a pluribus intelligantur. Qua propter statuimus ut illustrium Principum, puta regis Bohemiae, Comitis Palatini, Ducis Saxoniae et Marchionis Brandenburgensis, Electorum filii vel haeredes et successores, cum verisimiliter theutonicum

idioma, sibi naturaliter inditum scire praesumantur et ab infantia didicisse, incipiendo a septimo aetatis suae anno, in Grammatica Italica ac Slavica linguis instruantur, cum illud non solum utile immo ex causis praemissis summe necesarium habeatur.“ „Es liesse sich fragen — praví dále Dobrov. — welche Mundart K. Karl IV. durch den allgemeinen Ausdruck Slavica gemeint habe? Er von mütterlicher Seite ein Böhme, mochte wohl vorzüglich an seine Muttersprache gedacht, doch aber die andern Mundarten nicht ausgeschlossen haben. Dass Karl, als König von Böhmen, diese Satzung der goldenen Bulle in Beziehung auf seine Söhne erfüllt habe, wer könnte daran zweifeln? Wenzel und Sigismund lernten böhmisch. Auch Ferdinand I. scheint noch zum Theil auf die goldene Bulle Rücksicht genommen zu haben, indem er seine Söhne durch Joh. Horák im Böhmischen unterrichten liess. Dieser löbliche Gebrauch erhielt sich auch bei den folgenden Königen von Böhmen. Ob und wie lange andere Kurfürsten die Vorschrift der goldenen Bulle befolgt haben, lässt sich schwer bestimmen. M. Georg Körner führet in seiner Abhandlung von der wendischen Sprache (Leipz. 1766), um den Nutzen und die Nothwendigkeit der wendischen Sprache zu beweisen S. 18. auch das Beispiel hoher Häupter an, namentlich Kaiser Karls IV. und Johann Georg II. Kurfürsten zu Sachsen, welcher diese Sprache nur eine Fürstensprache zu nennen pflegte.“

V. 6. „Karlovi, slavské řeči otcovi.“ Srov. Æneas Sylvius, Hist. Boh. Edit. Leiner. C. 33. „Carolus IV. clarus profecto Imperator, nisi Bohemici regni magis, quam Romani Imperii gloriam quaesivisset.“ — Balbin, Dissert. de ling. Slav. p. 92. „Carolus IV. summus Slavicae et lingvae et gentis Amator, voluit cautissimus caesar, ne quisquam in curiis, tribunalibus, ac comitiis nisi bohemice loqueretur, quae ejus Sanctio in antiquis regni costitutionibus hodieque legi potest.“ — Veleslavín v Předml. na Hist. Euseb. Pamph. „M. Jan Hus u výkladu svém na přikázaní b. v kap. 40. připomíná: že císař Karel přikázal Pražanům, aby děti své česky

učili a na radním domu, jemuž německy říkají rathauz, česky mluvili a žalovali.

Znělka 98.

V. 7. „Tuisko," podle rozličnosti nářečí i Tuisto, Teuto, Theut, t. j. otec, původce a bůh teutonského čili německého národu. Srov. Taciti Germania C. 2. „Germani celebrant carminibus antiquis, quod unum apud illos memoriae et annalium genus est, Tuistonem, deum terra editum et filium Mannum, orginem gentis conditoremque." — Andr. Corvinus, Fons Latin. P. 2, p. 475, 456. „Tuiscones, Teutones a Tuiscone rege, de hac voce vide Cluv. Antiq. Germ. L. I. C. 9. sed eo nomine varie pro dialectorum varietate in pronunciatione usi sunt." Köppen und Wagner, Univ. Lex. d. Völker und Ländergeschichte, T. 3. S. 200. „Der Urvater aller germanischen Horden war Tuisko, von ihm entstand der Name Tuisken, Tuisten und davon Tuitsche, Teutsche." Ant. Tkany, Myth. d. Teutschen u. Sl. T. 2. S. 158. „Tuisto (Teut, Taut, Tot, Theod, Thiud, Tuit, Tuiskon) der Stammgott der Teutschen, den die Erde selbst geboren haben soll. Sie verehrten ihn als einen Mann mit einem grossen grauen Barte, in die rauhe Haut eines wilden Thires gehüllt, ein Scepter in der Rechten haltend, die Linke mit ausgespreitzten Fingern vor sich hinstreckend. Von ihm soll nach einigen auch der Dinstag (Tuistag, Thistag) seinen Namen erhalten haben."

V. 9. „On chtěl Slávu nejprv ženou." Srov. podobný příběh v Hájkově Kron. List. 13. „Lechové neb Poláci, knížete mužského pohlaví nemajíce dceru Krokovu za pána sobě zvolili, jížto jméno Vanda, panna věku dospělého a krásné postavy i nad jiné ušlechtilá, lid ten pod svou správu přijavši, jej velmi moudře zpravovala. O tom když uslyšel kníže Rythogar, jenž byl pán krajiny německé, tu kdež jsou nyní Prušáci, poslal k ní snubce, ji za manželku míti žádaje, kteráž hned odepřela, pravěci že ona muže nežádá, neb jest svou čistotu bohům jenž horami i vodami vládnou, obětovati slíbila.

Znělka 99.

V. 5. „Země plná cti i posměchů." Srov. Aeneas Sylv. Hist. Boh. Praefat. „Nec provincia est quae plures Christi martyres, quam Bohemia, produxerit. Nec mea sententia regnum ullum est in quo tot mutationes, tot bella, tot strages, tot miracula emerserint, quot Bohemia nobis ostendit." — Schiller, Wallensteins Tod: „Ein glühend Angedenken lebt der Greul die geschahn auf diesem Boden." — G. F. Schneller Oester. Einf. auf Europa. S. 274. „Böhmen. Man verletzte das Gefühl seines herrlichen Volkes im tiefsten Nerven. Boucqnoi liess die Inschrift auf Žižkas Grabe zerstören; Rokycana musste aus der Gruft herauf zum schändenden Scheiterhaufen; Poděbrads grosser Kelch musste vom erhabenen Standpunkte herab in die Tiefe. Waldsteins Kopf und Hand kamen aus dem Grabe nach Stockholm; Karl v. Lichtenstein liess die Köpfe enthaupteter Edlen zehn Jahre lang auf der Brücke von Prag aufgesteckt."

V. 7. „Lev ti slouží za věchu;" Království české vede ve štítu svém lva stříbrného se zlatou korunou a dvojím ocasem v červeném poli. Věcha slovensky, vích česky; vůbec mnohá slova jsou u Slováků ženského, která u Čechů mužského rodu jsou, k. př. ta příkopa, ta obyčaj, ta řeťaz.

V. 13. „Feaků." Feakové národ na ostrově Korcyra, nyní Corfu: ve starožitnosti byl předmětem potupy a posměchu pro hloupost, břichopasnictví a jiné ošklivé obyčeje lidu. Viz Horac. Ep. 15. Homer Od. Virg. Aen. 3.

V. 14. „Nepomuk." Srov. Monatschrift d. Gesell. des vat. Museums in Böhmen 3. Jahrgang, 1829. Febr. S. 164. „Johann Hasil von Nepomuk. Sein Vater hies Hasil und war Töpfer. Noch heute zeigt man in Nepomuk einen Hasilschen Acker. Nepomuk ein Städtchen im pils. Kreise, ohngefähr 10 Meilen von Prag.

V. 14. „Ciril" bratr Methodův, zvěstovatel křesťanství, vynálezce slavské abecedy.

Znělka 102.

V. 3. „Indus," řeka v Indii odkud evropští plavci koření, kadidla a jiné vonné věci přivážejí.

V. 8. „Milá řeči česká!" Srov. Wen. Rosa, Gram. Boh. in Praef. „Cum lingua Bohemica ad naturam rerum respectum habeat, et ex fontibus naturalibus derivetur, res autem in natura aliae sunt homini suaves, jucundae, gratae, acceptae, aliae vero durae, rigidae, ingratae et adversae, voces etiam animantium et soni rerum naturales, a quibus nomina et verba bohemica utplurimum originaliter fluunt, diversi sunt, et rebus nomina convenire oportet, ita etiam res durae, duriter veniunt pronunciandae. Alias habemus nomina et verba dura et lenia, blanda et aspera, grate et aspere sonantia, quibus pro occasione personae et rei utendum. Habet prae aliis lingua nostra hanc adhuc praerogativam et eminentiam, quod omnia carminum genera, quotquot Latina vel Graeca novit, non rhytmice, sed metrice, latino et graeco modo cum summa gratia et venustate formare et canere possit. Lingua Bohema omnia sua verba et nomina, quomodocunque quis vult, sicut Latina trajicere et transponere potest." — Stranský, Resp. Boh. C. 4. p. 161. „Sermo Bohemorum quia elegans, copiosus, svavis, grandis est, et ad quamvis materiarum expositionem satis commodus, majores nostri in eo ornando, perpoliendo, augendo et ad posteritatem propagando praecipue ac feliciter elaborarunt, imo ne neglectui haberetur, legibus caverunt. Verum quam illi in eo excolendo ac in nativa puritate conservando adcurati fuerunt: tam aetas haec degener in foedando, inquindando, attenuando et oblivione aeterna damnando est impudens." — Balbin, Dis. de l. Sl. p. 116. „At ego Hispanos, Gallos, Italos, quibus hic nihil scritur et mentitur, judices non recuso, quorum testimoniis pridem cognitum est, behemicam linguam longe suavius et dulcius, quam illam, quam nominare nolo, ad aures pervenire." *M. Belius, in Praef. ad Gramm. Doležal § 9.* „Addo experiundo condoctus, omnium Europae linguarum decora, non ae-

mulari modo, sed vincere etiam, unam nostram Bohemicam posse. Neque enim Hispanicae gravitate majestateque; blanditie ac facilitate Gallicae; Anglicae sublimitate efficacitateque; Germanicae sensus et emphaseos ubertate; lenitate ac svavitate Italicae; denique Hungaricae nostrae imperiosa illa severitate quidquam concedit: ita absolutarum est qualitatum, si viri ea utantur docti, eloquentes et ad societatem nati efformatique.“ *Adelung, in d. Vorrede zu Thams Wörterb. Prag 1799.* S. 3. „Die böhmische Mundart ist unter den slavischen Mundarten eine der reichsten und ausgebildetsten, wovon die Ursachen in der Geschichte des Volkes sehr leicht zu finden sind.“ *V. C. Všehrd., v Dobrovského hist. lit. česk. str. 209.* „Jazyk český není tak úzký ani tak nehladký, jakož se některým zdá. Hojnost a bohatství jeho z toho můž poznáno býti, že cožkoli řecky, cožkoli latinsky, o němčině nic nyní nepravím, můž pověděno býti, to též i česky. A není těch knih žádných řeckých ani latinských, ležbych se já, milostí jazyka svého pojat jsa, mýlil, aby v český obráceny býti nemohly. Co se pak hladkosti jeho dotýče: nevím by tak výmluvně, tak ozdobně, tak lahodně všecko jazykem českým pověděno býti nemohlo, jako řeckým nebo latinským.“ *Václ. Písecký, v Dobrovsk. hist. lit. české. str. 355.* „Kdyby též pilnosti při okrašlování svého jazyka prvější Čechové byli užívali, anebo nynější ještě toho hleděli, jako někdy Římané, jazyk český, co se tkne světlosti, řecké lahody, lepoty nad to i ozdoby i slov skládání, bylby nad latinský v tom mnohem i šťastnější i hojnější.“ *Veleslavín, Putování Svatých, předml. str. 10.* „Neníť pak jazyk náš český tak nespůsobný aneb jakž říkají barbarský, aby jím téměř všecky ty věci, o nichž Řekové a Latinníci napsali, ozdobně srozumitelně a vlastně vysloveny býti nemohly. Toho se nám toliko nedostává, že se na to řídcí vydávají, aby přirozenou řeč svou zostřiti a rozšířiti hleděli.“ *A. Komenský, Kšaft umír. matky r. 1650 v Berlíně, 1757 str. 25.* „Odevzdávám tobě také a synům tvým snažnost v pulerování, vyčisťování a vzdě-

lání milého našeho a milostného otcovského jazyka; v čemž synů mých bedlivost známa byla časů předešlých, když od rozumnějších říkáváno, že češtiny lepší není jako mezi bratřími a v knihách jejich.“ Praví sice Polák Gornicki, Dw. 2. „Czeski ięzyk iest piękny, ale iakoby toszkę pieszczący a męzczyznie mało przystoiny.“ Toto však platí jen o novější zněmčilé, mnohými i. e. obtížené češtině, nikoli ale o starší a nynější slovensko-české řeči. Naproti tomu svou výbornou časoměrou, svým výrazným dlouhých a krátkých syllab značením a vyslovováním předčí čeština bezodporně všecky ostatní sestry, a blíží se v tomto ohledu nejvíce ku klassičnosti. Nezvuky v české řeči ne tak jí samé, jako raději nevkusným spisovatelům připsati náleží. Tak v srdci Čech, v Praze, a to hned u vchodu do města, uráží oko i ucho příchozího nemotorný nápis „Mostská ulice“ kde v prvém slově čtyry tvrdé spoluzvučky ve hromadě jsou, kterých sběh žádný cizozemec ve stavu není, bez lámání jazyka a dásní, vysloviti. Taková slova a nápisy jsou ovšem strašidla češtiny, která cizince od ní odplašují a jich v tom domnění potvrzují, že námitky od nepřátel jí činěné pravdivé býti musejí. Tu schválně nejnelibozvučnější forma vybrána při hojnosti jiných libozvučných, na př. mostní, mostovská, mostovná, aneb jako Slováci podobné ulice jmenují, mostová ulice.

Pozn. vyd. Že výčitky zde i na jiných místech od K. nynějšímu jazyku českému činěné z největší části jsou nepodstatné, o tom jest každý důkladný a nestranný znatel češtiny úplně přesvědčen. Viz pozn. ke zn. 2. zp. I.

V. 10. „Dědictví všech jiných dávnější.“ Srov. Prvot. pěk. Um. r. 1813. L. 23. „Z půlnočno-západní haluze, až kam kyrylice nedosáhla, byli Čechové první, kteří ve svém nářečí spisovali, měvše od 13. sloletí, ba i dříve nemálo knih až do vynalezení tisku: oni též mezi všemi Slovany první toho nálezku k rozšiřování svým nářečím psaných knih užili, tisknouce už 1475 Nový Z. a 1488 celou biblí. Mluvnice od V. Hauky

podle Dobr. Předm. str. 10. „Jazyk český nebyl sice tak záhy jako srbský, předce však přede všemi jinými slovanskými druhého řádu na písemný povýšen. Pokudž nám známo, od 13. věku*) počaly se v něm knihy psáti, jichž číslo do vynalezení tisku zajisté hojné bylo a předkové naši byli mezi všemi Slovany prví, kteří tohoto umění k rozšiřování v jazyku svém sepsaných knih užívali.“ Schwartner, Statistik des K. Ung, T. I. p. 125. „Das goldene Zeitalter der böhmisch-slavischen Sprache fällt in das XIV. und in den Anfang des XV. Jahrhunderts, als nach der Vorschrift der goldenen Bulle Kaiser Karls des IV. jeder Kurfürst des römisch-deutschen Reiches slavisch lernen sollte, und in der böhmischen Literatur, um die Zeit der Kostnitzer Synode, schon alles helle war, als es in Deutschland und auch in Frankreich nur noch zu tagen anfing.“

V. 13. „Krásnější jazyk než srdce.“ Srov. Sněm Pražský, r. 1615. „Jistá zpráva se činí, že by některé osoby ze stavův i také lidu obecného mezi sebou se zavázali (snad to jen Němci?), aby při shledání jich společném žádný jazykem českým nemluvili, což na veliké zlehčeni a potupu jazyka našeho českého se vztahuje.“ — Konáč, přelož. Luciana, v Předmluvě: „Nepochybuji o tom, že jiným na vodě psáti budu. A zvláště těm, kteréž tak veliká a jakási vzteklá nenávist přirozeného drží jazyku, že mnohokráte z omylení české písmo v ruce své vezmouce, hned rychle zase nejinak než jako horké uhlé vypouštějí. Takovéť já mezi ty, kteříž posmívání jsou nejhodnější, počítám. Ne takovouť jistě Němci nenávist ke svému drsnatému jazyku mají. Veleslavín v Předml. na hist. Eus. Pamph. str. 8. Srov. Zp. I. znělku 95. v. 7. Týž, v Putovaní Svatých, v Předm. str. 9. „Nacházejíť se mnozí mezi Čechy, kteříž něco málo latinou, vlašinou aneb němčinou ústa sobě

*) Pozn. vyd. Přeložené jest udání to z Dobrovského, kterýž je napsal dříve než objeveny byly nejstarší památky literatury české z VIII, IX., X a sl. století: Rukopis Zelenohorský, Evangelium sv. Jana a. t. d. Viz: Šembera, Dějiny řeči a liter. česko-slov. Vyd. II. Ve Vídni 1859.

proplákše, i hned českého nic čísti, ani kněh českých ve svých bibliotekách míti nechtějí, obávajíce se, aby laikům, jakož říkají podobní nebyli, anobrž za hanbu sobě to pokládají, kdyby knihy české kupovali a četli. Takové domělé hanby se bojíce v opravdovou upadají. Přirození Čechové svůj jazyk, od Boha sobě daný a jemuž se s dětinství hned s mlékem naučili, potupují a vždycky více sobě cizí nežli domácí dary chutnají.“ Sem patří i ona, nijakž omluviti se nedadoucí, lačná pýcha a učená nádhernost Bohuslava Lobkovice, kterou českému překladatele svých latinských veršů osla a barbara spílá.*) Balbin, Dis. de L. Slav. p. 6. „Domestica omnia nobis (Bohemis) sordent, nostri nosmet poenitet, eodem affectu quo patrios homines, linguam itidem nostram stulte contemnimus.“ p. 43. „Bohemi gallice, italice, hispanice cum Gallis, Italis ac Hispanis ad jactantiam loqui gaudent, ita ut omnes linguas tenere videantur, germanice loqui gloriosum sibi ducunt, patrio interim sermone velut vili et protrito neglecto.“ p. 97. Propiora ad nos tempora nolo tangere, nunquam certe ex quo condita est Bohemia gravari se sensit magis, nunquam ad abolendam linguam Slavicam consilia suscepta sunt acriora, nunquam periclitatum magis, quodve magis dolendum patriorum hominum conjuratione quadam saevitur in patriam.“ p. 118. „Durius scripsi, fateor sed in duros. Desinant aliquando sibi placere et aliena, quae adeo ignorant, aversari. Utinam nos quoque aliena mirari et quod nostrae gentis triste fatum est, nostra contemnere desinamus. Sordent nobis domestica et anili studio ultro assurgimus iis, qui nobis verbera impingunt.“ Stranský, Res. Boh. C. 4. p. 166. „Mihi si sit, quid sentio, dicendum, dixerim Bojemum esse ut plurimum rerum peregrinarum consectatorem et admiratorem, patriarum vero et domi nascentium fastidiosum aestimatorem ac contemptorem.“ Chvalněji píše J. Čaplovič o

*) Pozn. vyd. Viz P. Boh. Hasišt. z Lobkovic věk a spisy vybrané, od K. Vinařického. V Praze 1836. na str. XLII.

Chorvatech, ve spisu Croaten und Wenden in Ungern Presb. 1829. p. 27. Srov. Zp. IV. znělku 94.

Znělka 103.

V. 1. „K zřídlům" čili varům, teplicím Karlovým, něm. Karlsbad.

V. 4. „Catalani," slavná zpěvkyně, narozená 1784. v Sinigaglii v Italii, zemř. r. 1849 v Paříži. Roku 1818 a 1819 putovala uměleckým cílem po nejhlavnějších městech evropských, navštívila Mnichov, Vídeň, Drážďany, Výmar, Karlovy Vary, Petrov, Varšavu, a t. d. Pozn. vyd. Viz: *Slovník naučný. D. II. str. 79.*

V. 10. „Gabrielka a Mara," též pověstné zpěvkyně, jejichž životopisy viz v *Conversations-Lex.*

V. 13. „Mentor," syn Alcimův, důvěrný přítel Ulyssův, učitel a průvodce Telemachův na cestách, ke ctnosti a moudrosti jej vedoucí tak, že jeho jméno u nás už vůbec moudrého vůdce a rádce značí.

V. 14. „Tato z měšce zpívá." Tento náš soud potvrzuje i spisovatel článku Catalani v Convers. Lex. Leipz. 1822. B. 2. str. 406. „Catalani verdankt ihren Ruhm einem angenehmen Aeussern, einem lebhaften Spiel, der aussergewöhnlichen Klangkraft und einer herrlichen Beweglichkeit ihrer Stimme, einem seltenen reinen Triller, einem ausnehmenden Reichthume schwieriger, auffallender, mehr glänzender als schöner Figuren und Verzierungen, und einer ganz eigenen wundersamen Verbindung dieser Vorzüge zu einem fremdartigen Ganzen, welches mehr geeignet ist, Staunen und Verwunderung zu erregen, als zu dem Herzen zu sprechen."

Znělka 104.

V. 1. „Pustým hradům." V Lokotském kraji, kudy tato cesta vedla, nalézá se rozbořených českých hradů 18, v Žateckém 28, v Rakovnickém 34.

V. 8. „Laokoon, Viz Virgil. Eneida, přeložená od J. Holého v Trnavě 1828. str. 32. Časopis vl. Muz. r.

1829. Sv. 1 str. 113. přeložení od K. Vinařického. Dod. vyd. Viz zvláště: P. Virgilia Marona spisy básnické. Přeložil K. Vinařický. 1851 na str. 31.

Znělka 106.

V. 1. „Koráb Noe.“ čili Noachův. Srov. 1 Mojž. 8. 4.

V. 3. „Říp.“ Viz Zp. II. znělku 1. v. 5.

Znělka 107.

V. 3. „Budeč.“ Srov. B. Balbin. Boh. doct. opus posth. ed. ab Ungar, P. I. p. 104. „Prima schola ethnicorum et quasi urbs literarum et Academia quaedam Budeka urbs Bohemiae fuit, in Slanensi Districtu sita non procul a monte Rzip in edita quadam rupe a quodam Lessino Budeco viro nobili condita, ad hanc magicam et Zoroastris scholam tota properabat Bohemiae nobilitas.“ Alex. Pařízek, Gesch. Böhm. Prag 1782. S. 17. „Eine Schule, und zwar unter den im ganz heidnischen Böhmen errichteten die erste, war zu Budetz, wovon ein gewisser Lešina Budetz der Urheber und Stifter gewesen sein soll. Selbst Přemysl und Libuša sollen sich in ihrer Jugend in dieser Schule auf Wissenschaften verlegt haben.“ Jos. Jungmann hist. Lit. česk, str. 8. „Už Krokem založena škola v Budči.“ Pozn. vyd. Viz slovník naučný, díl I. str. 940.

V. 3. „Peruc.“ ves v Rakovnickém kraji, před tím slula Opučna. Srov. Hájkovu Kron. česk. r. 1007. „Kníže český Oldřich času jarního chtě sobě a svým služebníkům kratochvíl učiniti šel do lesův. I přihodilo se dne jednoho, když se z lovu navracoval a jel skrze jednu ves, jížto jméno bylo Opučna. I uhledal prostřed vsi ana stojí u studnice dívka velmi krásné postavy, praní šatův nechavši, tvář svou na kníže a jeho služebníky obrátila. I řekl jest kníže svým služebníkům: věřte mi jistě, že jest toto div nemalý, že tato véska velmi chatrná mohla takové krásné stvoření uroditi. Optejte

se jí prosím vás, které jest její jméno. To oni když jsou učinili, ochotnou tváří odpověděla řkúc: Jest mé jméno Božena; obrátiv se kníže k svým služebníkům řekl: Jistě vám pravím, že tato Božena bude má žena. Druhého dne kníže povolav k sobě vladyk znamenitějších, rozkázal jím jeti do vsi, tu kdež jest stála děvečka peroucí; a oni přijevše do Opnčné, ptali se obyvatelův, řkouce: Včera, když kníže pán náš jel skrze tuto ves, která jest dívka mající na sobě čechel stála u studnice perouci, jenž má jméno Božena? A oni řekli: Dcera Domarodova, souseda našeho, a povolavši jí, jim ji ukázali. Kteřížto opověděvše se Domarodovi otci jejímu a Samoborce její mateři, a vůli knížete oznámivše na dvůr knížete do Postoloprt přinesli, a že se zalíbila knížeti perouc, té vsi dali jméno Perúc. Ženy pak poctivější oblékly jsou ji v roucho, kteréž kněžnám náleží, a před Oldřicha ji přivedly a on pojav ji za ruku, hned s ní před kněze předstoupil a tu hned vstoupil v svatý stav manželský."

V. 6. „Trosky." Srov. *W. A. Gerle, Böhmen T. 2. S. 123.* „Unter den zahlreichen alten Burgen des Bunzlauer Kreises gehört zu den vorzüglichsten die Veste Trosky. Zwei unweit von einander stehende steile konische Felsen, welche jedoch in ihrem Fusse zusammenlaufen, sind der Grundbau dieser seltsamen Veste: durch eine von Süden gegen Norden laufende, sieben Schuh dicke Mauer aus schwarzen Steinen, wurden beide Felsen zu einem Ganzen vereinigt. — Die höher liegende wird Panna (Jungfrau), die niedere Warte Baba (Grossmutter) genannt. Im J. 1424 belagerte Žižka die Veste und musste nach dem fruchtlosen Verlust vieler Leute wieder abziehen. Nach der Zeit gelangte die Veste an die Familie von Hasenburg, und aus dieser Epoche erzählt die Chronik: Trosky habe einst zwei Schwestern dieses Stammes gehört, wovon jede eine der Warten bewohnte, und da eine der katholischen, die andere der hussitischen Lehre zugethan war, so brach ihr Zwist oft in laute Schimpfworte aus, und sie enthielten sich nicht, aus den Fenstern gegen-

einander zu wüthen; eine jede erbaute der andern zum Trotz eine Kirche in dem benachbarten Dorfe Troskowitz, worin sie nach ihrem Glauben Gottesdienst halten liessen.“ *Schallers Topogr. Boh. T. 4. S. 54.* „Panna wird so genannt, weil dasselbe keineswegs von Žižka erobert werden konnte. Die herumstehenden Felsen sollen, nach dem Zeugnisse derjenigen, die einen grossen Theil von Europa, Asia und Afrika durchgereiset sind, mit den egyptischen Pyramiden eine grosse Aehnlichkeit haben (Balb. Mis. L. I. C. 8.). Von dem Gipfel dieses Bergs kann man bei heiterem Himmel mit einem guten Fernglase die sämmtliche Gegend bei Prag (11 Meilen) ganz füglich übersehen.

V. 7. „Stadice.“ Srov. Hájek, v Kron. r. 722. „Libuše zdvihši prst ukázala na hory půlnoční a řekla: Hle hyn za oněmino horami, kdež potok nevelmi veliký jest, jmenem Bílina, od toho potoku blízko jest ves jmenem Stadice, od té vsi nedaleko jest pole, tu kníže váš dvěma strakatýma oře voly. Protož zdá-li se vám, vezmouce dlouhou sukni a plášť, a to ať jest proměnné, jakž na kníže sluší, někteří z vás jeďte, a přineste Vám kníže a mně manžela: Muži tomu jest jmeno *Přemysl.*“

V. 8. „Mělník,“ kralovské věnné město už mezi lety 1086 a 1126 vystavené, předtím Bšov jmenované, od Prahy čtyry míle vzdálené: v něm ovdovělé české královny bydlívaly. Mělničina aneb víno Mělnické jest to nejlepší víno v Čechách, jako Tokajčina v Uhřích. Zdejší vinohrady od Karla IV. Burgundskými révami vysázeny byly; po čase jejich víno tak v pověst přišlo, že se nyní skoro po celé Evropě rozváží a draze prodáváno bývá! Skladatel těchto básní byl v Praze, u J. Mladona, Mělničinou opravdivou přivítán a častován. — Srov. *Gerle, Böhmen T. I. p. 60.* „Der Melniker Wein wird auf allen Tafeln in den meisten Ländern Europa's, vorzüglich in den nördlichen und östlichen, getrunken, und gehört zumal in Polen zu den Delicatessen: doch wird im Ausland fast aller rothe böhmische Wein für Melniker erkauft, und selbst in Böhmen ist das echte Melniker

Gewächs selten und wird häufig vermischt und verfälscht. Wenn man den kleinen Bergstrich ansieht, wo dieser Wein wächst, so ist leicht zu begreifen, dass dessen Trauben nicht so weit reichen können."

V. 9. 10. „Lid český, Němci." Srov. *Gerle Böh. T. I. p. 141.* „Unter den 16 Kreisen Böhmens sind acht — der Bidschower, Chrudimer, Časlauer, Taboriter, Prachiner, Rakonitzer, Berauner und Kauřimer — ganz böhmisch mit wenigen Deutschen; fünf — der Bunzlauer, Könniggräter, Budweiser, Klattauer und Pilsner gemischt, und drei — der Elbogner, Saazer und Leitmeritzer — ganz deutsch mit einem kleinen Antheil von Böhmen." *Dlabač, Vyps. česk. král. r. 1818 str. 14.* „V Českém království dvě řeči panují, totiž česká a německá. Poslednější jak skrze uvedení všech veřejných jednání v německém jazyku, tak i skrze normální německou školu, jakož i skrze rakouské, bavorské, saské a slezské sousedstvo a obchod s těmito cizými národy se do Čech vetřela, a tak se náramně rozplemenila a usadila že nyní jak po mezích království českého, tak i hloubě v zemi, ano i v samém hlavním městě Pražském pocestný Čech co činiti má aby, jakožto zrozený Čech, mluvě svou přirozenou řečí, mohl rozuměn býti." *A. J. Dundrův Zeměpis Král. čes. r. 1823, str. 133.* „Němcočeši (Deutschböhmen): jich vlastní druhové o nich mnohou stížnost, týkající se mravnosti, napsali, zvláště že si to, co jejich není, přivlastňují.„ *Frant. Sláma, O škodách plynoucích z německého vychovávání české mládeže, v Časopisu pro katol. Duchovenstvo, 1832. Pátý roční běh, Sv. I. str. 84.* „Naše ubohá česká mládež, jsouc cizím sobě jazykem cvičena, právem se považovati smí za hluchoněmou. Vychází naše mládež z německých škol bez lásky k Bohu, bez potřebné zásoby k zachovávání přikázání božích. Vidouc že se tu jedná jen o německou řeč, a jen jí aby se naučila, nemůže o náboženství jinak smýšleti, než že nestojí proti německé řeči za nic, že jest sice dobře náboženství uměti, ale německy uměti že jest daleko lépe. Vše jiné stojí ve stínu; náboženství v nízkou řadu prostředků

postaveno k dosažení vznešeného záměru — německé řeči. Divno-li, že mládež tak připravená v náboženství, neznajíc pána na nebi, ani pána na zemi všímati si nebude. Jeť v Čechách sotva třetí trivialní škola, kdeby mládež němčinou, i v hodinách pouze českému vyučování určených, o čas okrádána nebyla. — V Čechách se každým týdnem v samých školních hodinách na tisíce hodin českému cvičení ukrádá — a svět se diví, že jest Čech v zadu!" Pozn. vyd. Tak horlil již r. 1832 poctivý národovec Sláma, tak horlili mnozí před ním, mnozí po něm, a pohříchu, r. 1861 nestojí věci ty mnohem příznivěji.

Znělka 109.

V. 1. „Libušina dvora zlaté sídlo" t. j. Vyšehrad u Prahy.

V. 8. „Bílá Hora." Srov. Balbin, Dis. de ling. slav. p. 98. „Post Albomontense proelium Bohemiae maxima pars inter exteros et plerumque milites divisa, velut animal propter convivia natum, aut imbellis aliquis lepesculus canum in medio, lacerata est, veteres migrate coloni! tota Bohemia inclamabatur." Presla, Rostlinář str. 10. „Bitva bělohorská (r. 1620), dí P. Dobrovský, celý český národ na duši i na těle ohromila a vysílila." Joh. Nejedlý, Böh. Gram. Prag. 1805. Praktischer Theil S. 67. „Nach der Schlacht am weissen Berge wanderten 36,000 Familien aus Böhmen, unter denen 1,088 vom Herrn- und Ritterstande waren."

V. 11: „Medea," Dcera krále kolchického Aeta, manželka Jasona vůdce Argoplavců, od něhož, do Kreusy dcery krále Kreona zamilovaného, po desíti letech odstrčena, z pomsty palác Kreonův zapálila a dvoje vlastních, s Jazonem zplozených dítek zamordovavši utekla."

Znělka 111.

V. 4. „Hrob Otokara." Tělo Otokara z Vídně do Znomja přeneseno a tu v klášteře minorickém pochováno; než roku 1296 rozkazem Václava II. syna Ota-

karova do Prahy přivezeno a ve chrámě S. Víta pohrobeno bylo. Srov. Hájek r. 1373. „U kaple svaté panny Doroty na levé straně leží Přemysl, jinák Ottogar, král český pátý, jenž držel knížetství Rakouské, Štyrsko a Korytany, a ten byl od Rudolfa císaře římského v bitvě zamordován.“ Alex. Pařízek, Gesch. Böhm. Prag 1782 S. 37. „Ottokar war einer der mächtigsten und angesehnsten Könige, die jemals Böhmen beherrschten. Er besass nicht nur Böhmen und Mähren allein, sondern hatte auch noch überdiess ganz Oesterreich, Steyermark, Kärnthen, Krain, Windischmark, den Seehaven von Portenau, Schlesien und ein Stück von Polen und Preussen in seiner Gewalt. Seine Staaten erstreckten sich von dem adriatischen bis zu dem baltischen Meere.“

V. 5. „Braha,“ vlastně Tycho de Brahe, znamenitý hvězdář, danský zeman, narodil se dne 13. pros. 1546 v Kundstrupu; od císaře Rudolfa povolán byl do Prahy, kde hvězdárnu měl, učil i umřel 24. říj. 1601. Tělo jeho leží v Praze v Týnském kostele, kde i jeho pomník viděti.“

Pozn. vyd. Viz: Slovník naučný d. I. str. 852.

V. 6. „Vojtěch.“ Srov. *Cosmas. Prag. Edit. 1783 p. 115.* „Facta est autem translatio beatissimi Adalberti Anno 1039. Kal. Sept.“ Předtím ležel Vojtěch v Polsku v Gnězdně a odtud do Prahy, dle Hájka do kostela sv. Víta, přenešen byl.

V. 6. „Vlasty rekovské.“ Srov. *Hájek, Kron. r. 743.* „Sedm mládencův velmi mužných z rodu Hesova ku Vlastě se přibralo. Ti hned počali na Vlastu tak silně bíti, až ji ocelivou obruč na přílbici, kterouž na hlavě měla rozbili, a ji těžce ve hlavu ranili. Vlasta se ještě statečně bránila a po obnažení hlavy jich ještě pět svým jizlivým mečem ranila a Šťasonovi štít jeho rohový na poly přeťala. Šťason opustiv štít ku Vlastě se svým koněm se přitočil, a hned ji svým mečem hlavu na poly rozdělil, tu jest ona s koně spadla a koňmi potlačena.“

V. 7. „Most dílo Karla.“ Srov. *Gerles, Böhm. T. 3. p. 103.* „Die sehr feste Moldaubrücke in Prag,

gehört unter die wichtigsten und solidesten Bauten dieser Art, und bietet einen höchst imposanten Anblick. Sie wurde auf Befehl Karl IV. 1358 begonnen, aber wegen der Kriegsstürme des 15. Jahrhunderts erst 1502 vollendet, und der Kostenaufwand dieses Baues wird auf 180,000 Reichsthaler berechnet. Ihre Länge beträgt 298 Klafter und 2 Schuh, und die Breite 5 Klafter und 5 Schuh. Die Brücke ist aus lauter Quadersteinen, welche mit dem besten Mörtel verbunden sind, erbaut, und besteht aus 16 Bogen mit doppelter Wölbung. Durch die Länge der Zeit hat das Gemäuer eine solche Festigkeit erhalten, dass es einem Felsen gleicht, und nicht mehr abgetragen, sondern nur mit Pulver gesprengt werden könnte. An beiden Enden sind hohe gothische Thürme angebracht, welche ihr zur Widerlage dienen.“ Na každém pilíři po obou stranách téhož mostu socha čili statua nějakého svatého jest postavena, mezi jinými i z mědě litina sv. Jana Nepomuckého. Petr Arleny byl stavitel tohoto překrásného mostu.

V. 8. „Muza z Budče,“ t. j. Šimon Lomnický z Budče, věncovaný český básník. Srov. *Abbildung böhm. Gelehr. T. I. p. 59.* „Sobald Lomniczky einige Proben von seinen böhmischen Gedichten bekannt gemacht hatte, berief ihn Kaiser Rudolph II. nach Hofe, und zeigte so vielen Wohlgefallen an seinen Arbeiten, dass er ihn feierlich krönte, zu seinem Hofpoeten ernannte, in den Adelstand mit dem beigelegten Titel von *Budeč*, einem Orte, wo schon zu Zeiten der heidnischen Böhmen eine Akademie, und gleichsam der Sitz der Gelehrten sein soll, erhob, und ihm einen ansehnlichen jährlichen Gehalt anwies. — Die Stände des Königreichs wählten sich nach dem Hintritt des Kaisers Mathias den Pfalzgrafen *Friedrich* zu ihrem König. Lomniczky schlug sich auf ihre Seite, streute unter das Volk kleine böhmische Gesänge aus, welche einige satyrische Züge , gegen den Kaiser Ferdinand enthielten. Nach der Schlacht am Weissen Berge verlangten die Ueberwinder: Lomniczky solle sich über diess sein aufrührisches Betragen rechtfertigen. Er gab zwar vor: dass er in diesen kritischen

Umständen den Mantel nach dem Winde drehen, und mit den Wölfen heulen musste. Diese Enschuldigung half aber wenig, man verurtheilte ihn, ohne Rücksicht auf sein 60jähriges Alter, zu 100 Stockstreichen, die er auch so kräftig empfing, dass man ihn halb todt nach Hause tragen musste. Ueberdiess benahm man ihm seinen Gehalt, wodurch er in die grösste Armuth versetzt und genöthigt wurde bis an sein Ende auf der Brücke sein Brod öffentlich zu betteln. Diese seine Armuth war Ursache, dass er sich in seinen spätern Gedichten öfters Ptochaeus, der Bettler, unterschrieb."

Pozn. vyd. Viz: Anthologie z literatury české doby střední od Jos. Jirečka na str. 252 a v přehledu č. 52.

V. 11. „Tatry." Srov. *Joh. Thurocz*, *Chron. Hung. C. 34.* „Johannes Iskra Bohemus omnem *terram Matthiae* (Tatransko) et provincias Comitatusve, Cassoviensi civitati vicinas, et pene totam partem regni Hungariae superiorem, praedabundus invasit. Nec non Aksamyth, Thalafuz, Rybald (Rybař) Kerczky, Vryk et Slovačko aliique nonnulli Bohemi et Slavi terrori erant." *Cap. 49.* „Se ipsorum lingua Bratři vocitabant. Hi constitutis inter se capitaneis, omnes regni ipsius contiguas partes quassabant." *C. 21.* „Blažko Bohemus a. 1431 ingenti manu conflata, primum oppidum Tyrnaviae, turribus altis, muro coctili junctis subintravit, potitusque munitione, arma auxit, et quasi turbo vehementissimus in partes regni superiores se ingerens usque ad Danubium igne et gladio omnia vastavit." Lad. Bartolomaeides, De Bohemis Kishont. p. 9. „Bohemi ducibus Procopiis anno 1431 ultra Granum progressi, montanis civitatibus imminebant, sequenti vero Creminicum occupabant, imo vero ipsum jam Comitatum Hontensem qui major dicitur, ingressi, Schemniczienses agros infestebant. Anno 1433 duce Pardo de Horka iterum in locis istis aderant, Montanas Civitates occupabant, omnemque intra Ipolam et Granum tractum populabantur, inde Scepusium iter flectebant." Sr. Zp. IV. zn. 16. Pozn. vyd. Viz Palackého Dějiny národu českého, d. IV. č. 1. str. 445. a sl. Viz též: Perly české 1855. J. Jiskra z Brandýsa od Dr. Herm. Jirečka.

V. 11. „Balt“ Srov. J. Lenfant, Gesch. des Huss. Kriegs, übersetzt von Hirsch, Wien 1783. T. 3. p. 46. 47. „Nach Eroberung der Neumark Brandenburg ging die siegende Armee der Waisen und Taboriten im Jahr 1433. nach Pomerellen ab. Von da gingen die Ueberwinder nach Danzig, verbrannten nach ihrem Wege alles, zu Danzig zerstörten sie den Hafen. Man sagt die Böhmen hätten Flaschen mit Meer-Wasser angefüllt, um sie zum Zeichen ihres Sieges mit sich nach Hause zu nehmen.“

V. 11. „Řím.“ Srov. *Dalemil K. 61. při r. 1111.* „Tu Čechové papeže jali, A z kostela klenoty veliké vzali.“ *Pelclova, Kron. D. I, str. 404. 409.* „O tažení Čechův na Řím. Čechové pořád napřed až k samému Římu táhli, před kterýmžto městem císař s celým vojskem svým se položil. — Však to obležení téměř za dvě celá léta trvalo a teprv roku 1083 *přičiněním Čechů* město dobyto jest. *D. II. str. 260.* „Přitáhli Medulančané, chtíce brodu brániti. Čechové je vidouce, hned se na ně obořili a se všech stran je obklíčivše, statečně se s nimi potýkali, tepouce je bez lítosti, boj na nich obdrželi a mnoho jich zjímali. Tu byl veliký křik, Čechové se z vítězství radovali a Medulančané nad porážkou hořekovali. Str. 261. Čechové se opět s Medulančany bili, na ně tak statečně udeřili, že je porazili a k útěku přinutili, veliké kořisti nabrali a toliko co jich bylo znamenitějších, ty zjímali a 70 jich před krále (Vladislava) přivedli. Str. 267. To když znamenali měšťané, veliká na ně hrůza a strach přišel. Utekli se tedy k Vladislavovi králi českému, jemu veliké dary připovídajíce a za to pokorně žádajíce aby jim u císaře milost zjednal.“ Hajek, Kron. r. 1159. „Čechové z ponuknutí krále svého Mediolanským v bok vskočili, a Vladislav král sám nejprv se mezi ně vtlačil, mnohé poráželje a toho kterýž korouhev Mediolanskou držal, svým hrotem v bok uhodiv na skrze jej prohnal, až na zemi pad tu umřel.“ — I v jiném duchovním smyslu Praha Římu a celé Italii často strach a péče působila.

Znělka 113.

V. 8. „Zuzanka se s králem (t. j. Václavem) na břeh plaví.“ Srov. Hájkovu Kron. r. 1393. „Král Václav držán byl 15 neděl ve vězení jenž slove Špinka. Jednoho dne poslal k Pražanům žádaje, aby jej pustili do lázně kterábу nejbližší byla od radního domu. Dva služebníci vešli s králem do mytelny: po dlouhém času král řekl k svým strážným: žádám vás nechať se maličko prochladím, a oni dali povolení. Král uhlédav ano jedna lodí stojí při samé lázni u břehu a veslo na ní položeno, řekl jedné ženě mladé, kteráž tu v lázni posluhovala, prosim tebe převez mne na druhou stranu řeky, chcíť dobře zaplatiti. A ona te učinila, když byli na půl řeky, řekl k ní, prosím tebe pospěš, a ona rychle jej přepravila. A všedše do lesův šli přímo až k novému Hradu, a v tom přišel čas večerní, tak že jsou po tmě přišli k tomu zámku, volajice na vrátného. Velislav Duban kázal ty hosti na zámek pustiti a vida pána svého nahého, vzav výborný oděv oděl jim krále. Po vykonání večeře kázal král přinesti sobě sto zlatých českých, kteréž dal do ruky Zuzaně.“

Znělka 114.

V. 6. „Slovanský klášter“ aneb *Slovany*. Srov. *Balbin*, *Disert. de Ling. slav. p. 66*. „Carolus IV. Imperator annis abhinc trecentis et quod excurrit, opulentissimum Pragae coenobium fundavit, ac basilicam regii plane operis S. Hieronymi nomine consecratam excitavit, in qua pontificum Romanorum bona gratia, nulla alia, quam Slovorum lingua sacrificia, diurnae nocturnaeque sacerdotum preces, ritus ac cerimoniae peragerentur. Aiebant Bohemi veteres, ut coenobii hujus gloriam, splendorem ac basilicae majestatem significarent, *uno obolo* minus, quam pontem Pragensem Carolo constitisse. Srov. *Dobrov. Gesch. d. b. Lit. str. 51—53. Jungmann*, *Hist. lit. str. 25.*

V. 14. „Jiti na vyhnanství.“ Srov. *Gerles*, *Böh-*

men T. III. p. 128. „Karl IV. stiftete die slavischen Benedictiner. Am 2. Ostertage wurde dieses vaterländische Gotteshaus dem heil. Hieronymus geweiht und erhielt von diesem Tage den Namen *Emaus.* Ferdinand III. versetzte aber die Väter von Emaus nach St. Nicolaus, und berief daher Benedictiner der strengen Regel von Montserrat, mit deren Ankunft der Gottesdienst in slavischer Sprache aufhörte.“

Znělka 115.

V. 4. „Daliborce.“ Srov. *Beckovského Poselkyni příběhů českých. D. I. str. 971.* „Léta 1498, v kraji Litoměřickém zprotivili se lidé poddaní pánu Adamovi Ploskovskému a jeho na Ploskovicích z ponuknutí nějakého Dalibora, kterýž také nedaleko odtud byt svůj měl, dobývali. Uslyšavše o tom měšťané Litoměřičtí rychle lidu něco pod praporcem poslali a téhož Adama osvobodili. Potom Dalibor obeslán na hrad Pražský panským nálezem proto, že těch lidí proti pánu jich pozdvihoval, do věže okrouhlé dán byl, kteráž předešlého roku pro vzácnější pány dostavena byla, a která do dnešního dne od téhož v ní prvního vězně dle jeho jména Daliborka se jmenuje. V té věži, když dlouhý čas Dalibor seděl a velmi bídný život vedl, housle sobě koupil, a pro vyražení své tesknosti, ačkoli hudbu žádnou neuměl, a ve svých rukách žádné housle nikdá předtím neměl, téměř vždycky na nich hrál, i tak v tom svém vězení se vycvičil, že mu žádný v Praze toho času roven se nenalézal, kterýby lépe na housle hráti uměl. Každodenně mnoho lidu k té věži se scházívalo, aby ho jenom na housle hráti slyšeli, od nichž když on almužny žádal, tak hojně mu jí udělovali, že po všecken ostatní čas žádné nouze ve svém zavření neměl: však posledně pro své výstupky sťat byl. Toho času povstalo u Čechův přísloví, že když chtěli vysloviti k čemu člověka hlad a nouze přinutí a čemu vyučí, říkávali: Mistr nouze naučil Dalibora housti.“

Znělka 116.

V. 4. „Zlatorohý jelen.“ Srov. *Rulík, Sláva a výb. jazyka česk. v Praze 1792, str. 36.* „Předpovídali staří, že v budoucích letech na Pražském mostě tak vzácný bude pravý a dokonalý Čech jako jelen se zlatými rohy. Dalekoli jsme od vyplnění předpovědění toho, nechť každý sám moudře u sebe posoudí.“ *Jos. Jungmann, ve Hlasateli, 1. roční běh 1806. Díl I. str. 46.* „Nynější Čechové ničeho méně neumějí, jako česky, a to prošlé skrze Veleslavínovo péro přísloví prorocké: že někdy na mostě Pražském bude Čech nevídanější, jako jelen se zlatýma rohama, vyplněno jest téměř tuto dobu.“ *Dalemil vyd. Proch. str. 303.*

„Dí král (Přemysl Ottokar) až se z vojny vraci
Zavaleji Čechóm velikú práci:
Chci Petřín pavlakou německou pokryti
A na Pražském mostě nebude Čecha viděti.“

Znělka 117.

V. 4. „Slávu mravů.“ Srov. *Lützow, Gesch. von Mecklenburg p. 312.* „Ich überlasse es der eigenen Betrachtung des Lesers, zu entscheiden, was von weniger barbarischen Sitten zeuge: die deutsche Feuer- und Wasserprobe oder die wendischen Eidschwüre und Angelobungen bei Bäumen, Quellen und Steinen? wer grausamer verfahren, der Wende Tessemar, der seine gefangenen Dänen zwar der Freiheit, nicht aber des Lebens beraubte, oder Gunzel von Schwerin, der die gefangenen Wenden ohne Urtheil und Recht aufknüpfen liess? welcher Handlung ein edlerer Sinn zum Grunde gelegen habe, Heinrichs des Löwen an dem wehrlosen Wertislav genommener Rache, oder dem grossmüthigen Anerbieten Pribislavs, seinen Feinden, gegen Wiedereinräumung seiner Burgen, sicheres Geleit über die Elbe zu geben? wo ein roherer Triumphzug gehalten werden konnte, als in dem Lager der Deutschen mit dem gespiessten Haupte des erschlagenen feindlichen

Fürsten? — Der Faden dieser Vergleichungen liesse sich noch länger ausspinnen, und wie aus den gegebenen Beispielen hervorzugehen scheint, nicht eben zum Nachtheile des wendischen Volkes, dessen treuem Festhalten an seinen Charaktereigenthümlichkeiten und Sitten darum auch volle Anerkennung gebührt, und dessen politischer Untergang anderswohin als in das Buch eigener Verschuldungen eingetragen werden muss."

V. 14. „Mladoň" t. j. Jungmann.

Znělka 119.

V. 8. „Šemík." Srov. Hájek, Kron. r. 847. „Hořimíř znaje že jest hrdla odsouzen, tu na Vyšehradě stojo před knížetem Křezomyslem a vladykami tuto řeč učinil: Ctný kníže! již vidím a znám že jsem tvým soudem odsouzen, té jsem naděje, že bohové jinák souditi budou. A ponèvadž mi živu býti nelze, za to toliko prosím, popřej mi toho dříve než umru, ať na můj milý kůň vsedu a maličkou chvíli na něm se po tomto hradě projedu, potom učiň se mnou cožkoli chceš. Kníže zasmál se tomu a kázav dvéře hradové dobře zavříti a strážnými osaditi, jemu aby šel a svůj kůň osedlaje a meč k sobě připáše, svou kratochvil sobě učinil. Kterýž všed do maršťale, tak jakž zpráva potom od maršťalérův byla, něco se svým koněm mluvil a osedlav jej ven vyvedl, a vsed naň zavýskal, toť kůň počal se velmi čerstvě obraceti a skoky veliké činiti. Kníže s vladykami, z oken vyhlédaje, počal se velmi diviti. Když po druhé Hořimíř zavýskal kůň pod ním od jedné brány hradové až ke druhé skok učinil. Po třetí zavýskav, řekl: Nuže Šemíku! vzhůru, a kůň jemu odpověděl: Pane drž se! a v tom učinil skok přes všecky zdi hradové až na druhou stranu řeky Vltavy."

V. 8. „Sloup Římu vzatý" Srov. Gerle, Böhme, Th. III. S. 140. „Vyšehrad: Die Kirche der Apostel Peter und Paul, von König Vratislav gegen Ende des 11. Jahrhunderts errichtet, enthält in Frescomalerei die Ab-

bildung eines Priesters, der mit dem Teufel eine Wette einging, er wolle sein Eigenthum werden, wenn er eine Säule aus der Marienkirche jenseits der Tiber zu Rom (andere bestimmen die Vatican-Kirche dazu) vor dem Ende seines Messopfers nach dem Vyšehrad bringen würde." Sloup ten pověstní k vidění jest při chrámě na Vyšehradě. Někteří říkaji, že jej sem zahodil zprávce husitického střeliva, jehož jméno bylo Čert.

V. 10. „Věštná Libuše." Srov. Hájek r. 709. Libuše věštkyně byla nejmladší dcera Krokova. Divka velmi opatrná a v rozeznávání odporných věcí tak chytrá a vtipná, že se zdálo lidu tomu, žeby nikda před nimi ani za jich časů člověk žádný jí rovný nebyl, neb i mnohé věci budoucí, když toho potřeba kázala, oznamovala.

V. 11. „Meč Žižkův," dle pověsti prý se nalézá mezi jinými starožitnostmi Vyšehradu.

Znělka 125.

V. 2. „Při jezerce studnici." Jezerka jest studnice na Vyšehradě, u níž za pohanských časů sněmové držíváni a česká knížata volena a korunována bývala. Srov. Stranský, Resp. Boh. p. 183. Hájek na r. 833 a 813 a Dobner, Ann. Hag. T. I. p. 518. „Jest před branou Vyšehradskou na rovině, která se k Nuslím táhne, a sluje i koupelí Libušinou.

Znělka 126.

V. 1. „Vymizeli přenešťastní časové." Srov. Rakowiecki, Prawda Rus. T. I. str. 254. „Już wichry i burze v krainach Słowiańskich ustały, niebo się wypogadza, iaśnieysza zorza wschodzić zaczyna: Już nastąpił czas w którym wolno iest rozpalać pochodnie światła, wzmaga się miłość iedności Słowiańskiéy."

V. 4. „Náboženstvím národ zabíjeli." Srov. Gerle, Böhmen T. I. p. 163. „Was die Religion betrifft, so äusserte das Volk der Slaven, welches schwer von

seinem Götzendiest zum christlichen Glauben zu bekehren war, nachdem es diesen einmal angenommen, in früheren Zeiten einen Enthusiasmus für die Religion, der nicht selten in fanatische Wildheit ausartete, und öfter das Land in grausame Kriegsflammen entzündete." — Rohrer, slav. Bew. T. II. p. 52. „Es gab eine Zeit in Böhmen, wo die ganze Nation kein grösseres Interesse kannte, als die Sichtung der theologischen Lehrbegriffe; wo eine einzige, in die Gottesgelehrtheit einschlagende Frage, nicht blos den Magister des Carolinum zu Prag, sondern den ganzen Adel des Landes beschäftigte." Lützow. Gesch. v. Meckl. S. 58. 59. 60. „Während der Adel und Priester der wendischen Völker von Liebe zur Selbstständigkeit und zum Vaterlande beseelt, und die Masse des Volks, in dem mächtigen Godschalk — König von Slavanien — einen neuen Begründer ihrer politischen Macht sahen, lies derselbe die gerechtesten Erwartungen, und die edelsten Wünsche seines Volks unerfüllt. Godschalk, anstatt auf der Bahn des Krieges fortzuschreiten, die ihn fast unüberwindlich gezeigt hat, und anstatt sein Hauptaugenmerk auf feste Begründung politischer Unabhängigkeit vom deutschen Reiche zu richten, suchte in gewaltsamer Ausbreitung des Christenthums und Einführung deutscher Gesetze und Sitten in seinen Ländern sein alleiniges Heil; und diese unzeitige Massregel war es hauptsächlich, die ihn seine bereits erlangte Herrschergrösse kostete. Wer sollte es glauben? Der gefürchtete Kriegsheld Godschalk, der Grossfürst des Wendenlandes, bei dessen Erscheinen die Markgrafen des deutschen Reichs sich zitternd zurückgezogen, dessen Thron eine Menge zinspflichtiger slavischer Fürsten umgab, vertauschte den Panzer mit dem Priestergewande, zog predigend und Psalmen singend im Lande umher, verspottete öffentlich die uralten Einrichtungen und Sitten der Väter, legte gewaltsame Hand an die, seinem Volke noch immer heiligen, nach jeder Zerstörung wieder aufgerichteten Denkmäler des Heidenthums, liess die Priester des Swantewits und des Radigast hinrichten. Der Kaiser

wollte den politischen Einfluss auf die Schwäche des, zum Frömmler gewordenen, Godschalks gewinnen und nutzen. Die Furcht der Deutschen vor Godschalk war unter diesen Umständen begreiflicher Weise allmälig verschwunden. Nun schien ihnen der Zeitpunkt gekommen zu sein, mit den Wenden wiederum die alte Sprache zu reden. Bernhard von Sachsen deutete darum Gottschalk geradezu an: er müsse als christlicher König die Oberherrschaft des Kaisers und Reichs anerkennen; und nicht ohne Erfolg war dieser Schritt — der gezähmte Löwe gehorchte. So endete der Mann, ein Held an Willenskraft und kühnem Muth, an Weisheit aber und an Seelenadel schwach. Würdig wäre er seinen grossen Vorbildern nachgefolgt, wenn er statt dem Fanatismus für eine, auf das Widrigste entstellte und deshalb verabscheuete, Religion sich zu ergeben und seine ganze Tugend in finstre Frömmelei zu setzen, die Stimme des Zeitgeistes gehört, und das kräftige Aufstreben seines Volkes zur Cultur mit weiser Aufmerksamkeit benutzt, mit väterlicher Sorgfalt gepflegt hätte."

V. 8. „Osmdesát bojů." Srov. *Balbin*, *Epit. Boh. p. 1.* Bohemia omnibus saeculis cruenta, in qua plura quam 80 magna proelia commissa sunt." — Týž Dis. de ling. sl. 41. 42. „Neque istud parvi momenti habendum est quod proscriptionibus post Ann. 1624. familiarum seu patrum familias terdena millia, nobilitatis vero et aliorum parem prope numerum amisimus; dein belli cladibus et bellis quae ab Anno 1618 usque 1647 cruentissime sunt gesta; tum hostium furore, nam multa pagorum millia arserunt, et multi agricolae, oppidani et cives ferrum receperunt, fame peste duplici atrocissima, aliisque malis exhausta populo Patria, pagi, oppida, urbes, pene vacua cuilibet offerantur."

V. 13. „Eris" t. j. bohyně různic a roztržitostí.

Znělka 128.

V. 1. „Šumava," něm. *Böhmerwald*, lat. *Sylva Gabreta*, pohoří aneb les Čechy od Rakous a Bavorska dělící.

V. 9. „Louč,“ rus. luč, latin. lux, lucidum, radius. Louč jest jako ohnivá střela, srov. naše louč, lučivo t. j. palivo, dřevo hořící, svítidlo. Louč, luč tak se má ku luk, lučiště jako něm. der Strahl ku slavskému *střela*. Odtud i *loučati*, *lučiti* t. j. střileti, házeti.

V. 10. „Pramenů,“ pramen jest to co *plamen*, t. j. blesk, pablesk, radius. Srov. Zpěv IV. Znělku 117 v. 4.

Znělka 129.

V. 3. „Veské přátely“ t. j. mimo Prahu, na venkově, ve vesnicích českých bydlící; jako k. p. Marek v Libuni, Sedláček v Plzni, Liboslav v Král. Hradci a t. d.

V. 4. „Hrad Tábor,“ v táborském kraji, 12 mil od Prahy, vystavený a tak jmenovaný od Žižky, kterýž zde se svými Husity nejprvé jen tábor, čili vojenské ležení pod stany měl, pak tuto historicky památnou, nepřemoženou pevnost založil, od níž se i sami Husité Taboríty nazývali. Ve vedle tekoucí řece Lužnici nacházeli tamní obyvatelé před časy zlatá zrna, co hrách velká. Srov. Aen. Sylvius Hist. Boh. Cap. 40. „Žižka locum natura munitum ad amnem Luznic elegit. Hunc moenibus cinxit, et ut quisque tentoria fixerat, ita aedificare sibi domos imperavit. Civitas quamvis altis defensa rupibus, muro tamen et antemurali cincta est. Lusinitius amnis majorem urbis partem alluit: quod reliquum, torrens non modicus ambit. Qui cum recta in Lusinitium tenderet, saxeo colle impeditus quam longa est civitas, flectere ad dextram iter coactus, in fine urbis majori fluvio miscetur. Spatium quo per terram acceditur (nam peninsulam duo amnes efficiunt) vix pedes 30 protenditur. Hic fossa profunda manu facta, et triplex murus ea crassitudine, quae nullis effringi machinis queat. Turres in moenibus crebrae et propugnacula, quae ipsi Taboritae, expugnandarum urbium magistri, excogitaverunt, locis opportunis constructa. Arcem Žižka primus

erexit, qui eum secuti sunt, pro suo quisque ingenio munimenta urbis auxerunt. Nos qualem vidimus, civitatem descripsimus."

Pozn. vyd. Viz Palacký, Dějiny d. III. č. I. str. 140. a sl.

Znělka 130.

V. 2. „Dvůr Králové," něm. Königinhof, královské město nad Labem, 15 mil od Prahy vzdálené a nalezením v něm skrze V. Haaku tak řečeného *Kralodvorského rukopisu*, oslavené.

V. 3. „Česká Lípa," město v Litoměřickém kraji. Srov. o lípě slavskému národu obzvláště milé a svaté Zp. I. Zn. 5.

V. 3. „Sázava," městečko i řeka v Kouřimském kraji. Na pravém břehu té řeky byl klášter řádu Benedictinského od českého knížete Oldřicha založen, v němž se služby ve slovanském jazyku vykonávaly. Srov. *Dobrov. Gesch. d. b. Lit. p. 47.* „Der heil. Procop brachte 1030 einige slavische Mönche, von welchen er sich in der Cyrillischen Schrift unterrichten liess, zusammen, und baute ihnen das bekannte Kloster zu Sazawa. Allein bald nach dem Tode des heil. Mannes beschuldigte man die guten Mönche der slavonischen Sprache wegen einer Ketzerei, und man brachte den Herzog Spitihněv bald dahin, dass er den Abt Vitus mit den übrigen Mönchen im Jahre 1055 aus dem Lande jagte, und einen Deutschen zum Abte daselbst einsetzte. Vratislav war ihnen geneigter, als sein Bruder. Da er 1061 zur Regierung kam, liess er sie aus Ungarn, wohin sie sich geflüchtet hatten, wiederum zurückkommen. Břetislav vertrieb die slavischen Mönche abermals und ernannte den Břevniover Probst Diethard zum Abte, der das Kloster mit lateinischen Büchern versah, indem er nur slavonische vorgefunden hatte, die aber nach und nach gänzlich zerstreut oder vertilgt wurden. Eine so schöne Anstalt unterlag also dem Neide der lateinischen Clerisei." *Pelcel, Kronika čes. D. I. str. 301 a 302.*

„Prokop byl rodem ze vsi *Chotouň*. Z mládí mezi Slováky v Uhřích se dostav, tam se literám slovanským od sv. Crhy nalezeným naučil. Mám zato, že proto na Vyšegradě při Dunaji za nějaký čas přebýval a tam se v tom umění cvičil, z čehož omyl pošel, že se na našem (českém) Vyšehradě blíž Prahy tomu písmu a obyčejům slovanským, jakž někteří spisovatelé smýšlejí, vyučil. — Nebyli však mniši toho kláštera Sázavského ani Němci, ani Čechové, ale Slované z Uher do Čech povoláni."

V. 4. „Dobroslava statek." Srov. *Libušin soud:* „Po Lutobor z Dobroslavska chlemca." Dobroslavský chlumec jest Králové Hradec, od zakladatele *Dobroslava* tak nazvaný.

V. 8. „Slavských biblí matku:" Srov. *Cyrilla a Methodia* a jejich překládání písma sv. potom překládání šestidílné.

V. 14. „Radhošť." Srov. *Středovský*, *Morav. sac. L. I. C. 6.* „Mons est supra Beczvae fluvii inferioris fontem Radhost dictus; Dominium Roznoviense a Comitatu Hochwaldensi dimidiat et Hungariae ac Tessiniensis Silesiae Ducatus limitibus adjacet, ipsasque montis Carpatici extremitates et radices contingit. In hoc monte Moravi simulacrum Radogasti elocarunt, lucum hic et delubrum eidem sacraverunt, ipsum montem ab Idolo Radhost vocitarunt. Hodie namque, quo olim pagani inchoabant Radogasti festa (primis post aestivum solstitium diebus), eodem nunc videlicet a festo S. Joannis Baptistae in montem memoratum plebs Toparchiarum Hochwaldensis, Roznoviensis, Fridecensis etc. tempore pacis etiam adjacentes Hungaro-Slavi ingenti confluunt multitudine, et hic quadam ab antiquis gentilibus tracta consvetudine, absque omni tamen superstitionis nota, inter cantharos saliunt et festas choreas ducunt. Quibus tripudiis et plausibus per continuas 4 hebdomadas, diebus festivis et dominicis indulgere moris habent. — Derivationem nominis Radhost nostrae gentis Historici passim ab hospitibus et conviviis deflectunt, afferentes non male convenisse Radgosti nomen, qui hospitibus

undique ad se confluentibus et sibi inter convivia, sacra facientibus, mirum in modum fuisset delectatus."

Znělka 131.

V. 2. „Tatarů." Srov. *Rukopis Kralodvorský*. Jaroslav či o velikých bojech křesťan s Tatary." Srov. *Hormayrs Taschen-Alman. r. 1826 str. 288—293.* „Als die wilden Horden des mongolischen Weltstürmers Temudschin († 1227) und seines Sohnes Oktay († 1241) aus Asien sich nach Europa gewendet, und hier unter Anführung Batu's, eines Neffen Oktays, fünfmalhunderttausend Mann stark Russland unterjocht und Polen verwüstet haben, und der Papst sowohl als der Kaiser mit einander in langem Streit verwickelt, keine Aussicht darbothen, dass sie das Abendland gegen diesen Sturm schützen wollen oder können: da ergriff ein allgemeiner Schrecken die Christenheil bei der ungeheuern Gefahr, welche unabwendbar aller Bildung Europas und selbst der Religion den Untergang drohete. Böhmens ausgezeichneter König Wenzel I., dessen Länder nun die nächste Beute werden sollten, traf alle Anstalten zur Gegenwehre. Aber die Tartaren wandten sich südlich und drangen in Mähren ein. Und hier war es, wo sie, durch das Feldherrntalent eines Sternberg und die Tapferkeit seiner Landleute ihre erste und einzige Niederlage auf christlichen Boden erlitten haben. Jaroslav Sternberg erhielt von seinem König den Auftrag Mähren zu schützen, warf sich mit ohngefähr 12,000 Mann in die Hauptstadt Olmütz. Den 25. Juni 1241. früh vor Tagesanfang drang er mit aller seiner Macht unbemerkt ins Tatarenlager. Unzählige Opfer gerechter Sache waren schon gefallen als Peta, der Tataren-Anführer, einer der zahlreichen Enkel Temudschings, mit frisch geordneten Schaaren ihm sich entgegen warf. Aber hier in den Ebenen von Olmütz, erfasste die Vergeltung endlich einen der blutigen Völkerbezwinger. Eben da die Christen schon zu weichen anfingen: „Ai tu Jaroslav jak orel letěl." Wunderbar stimmen alle vorhandenen

Nachrichten in der Thatsache besonders überein, dass der Tatarenanführer, ein Königssohn, vor Olmütz von Jaroslavs eigener Hand gefallen sei. Dankbar für so hohes Verdienst, ernannte König Wenzel den Tatarensieger Jaroslav zum ersten Landeshauptmann von Mähren, welches Amt derselbe bis zum J. 1243 bekleidete. Auch war er mit ansehnlichen Ländereien in Mähren beschenkt, und als höchste Fülle der Auszeichnung verlieh ihm der König das Recht einen Herzoghut zu tragen. Jaroslav soll erst im J. 1277 zu Prag gestorben sein: er war daselbst in der nun aufgehobenen St. Agneskirche begraben. Unter die stummen Denkmähler dieser That gehören die von Jaroslav erbaute Burg und Stadt Sternberg in Mähren, und die Marienkirche zu Olmütz, einigermassen auch sein Grabstein. Unter die redenden a) die reiche, bis auf den heutigen Tag fortlebende Localtradition zu Olmütz, Sternberg, Stramberg nnd unter dem Berg Hostein in Mähren. b) Der alte herrliche Heldengesang Jaroslav, in der zu Ende des 13. Jahrhunderts geschriebenen Königinhofer Handschrift."

V. 9. „Jaroslav Hvězdohorský," něm. Sternberg.

V. 10. „Zbiv vůdce samého" t. Kublajevice čili syna Chanova.

V. 12. „Byť i svět nebyl vděčným." Srov. *J. Jungmana, v Dobroslavě D. 3. S. 3. str. 37.* „Pobití Tatarů dálé r. 1241. jinak a jinak od letopisců vypravováno v novějších nadsoudných časech od P. Kocebue upíráno bylo." Hormayrs Taschen-Almanach na dotčeném místě: Je weniger diese für Europas Geschichte so wichtige, oft besprochene, an sich durch beinahe alle Arten historischer Denkmahle beglaubigte Thatsache bezweifelt werden darf, um so gerechter ist die Verwunderung, dass selbst die ausgezeichnetsten Historiker des Auslandes bis auf den heutigen Tag davon Kenntniss zu nehmen vernachlässigen. Die so oft aufgeworfene, so verschieden beantwortete Frage: warum die Tataren ihre Eroberungen gegen Westen nicht fortge-

setzt, würde hierdurch mehr Licht und Haltung genommen haben."

Znělka 132.

V. 1. „V Brně" zemřel Dobrovský dne 6. ledna 1829. Viz o tom zprávu v Časopisu Mus. 1829. Sv. I. str. 119.

V. 9. „Zrozen v Uhřích." Srovnej Zpěv III. Znělka 17.

Znělka 133.

V. 4. „Králic," Králice ves a zbořený hrad ve Znojemském kraji v Moravě.

V. 14. „Šestidílná." Srov. Komenský, Kšaft umírající matky, v Berlíně 1757. str. 24. „Odkazuji tobě za dědictví knihu boží Biblí Svatou, kterouž synové moji z původních jazyků do češtiny s pilností velikou, do patnácte let na té práci strávivše několik učených a věrných mužů, uvedli, a pán Bůh tomu tak požehnal, že málo ještě jest národů, kteřížby tak pravdivě, vlastně i jasně svaté proroky a apoštoly ve svém jazyku mluvící slyšeli." Palkovič, v Předmluvě na Biblí 1808. str. 4. „Králická aneb šestidílná biblie hodna jest, abychom zde o ní něco položili. Vznešení tito, vysoce učení, a převýborní muží z Jednoty Bratrské: Mikuláš Albert, Lukáš Helic, Jan Eneáš, Izaiáš Coepolla, Jiří Streyc, Jan Efraim, Pavel Jesenský a Jan Kapito, nejprvé celé písmo S. zvláště St. Zákona, z původního textu do výborné češtiny uvedli a tak tuto českou biblí vydali, vybráni byvše skrze starší Jednoty Bratrské k této práci, na níž celých čtrnácte let strávili. Věčné památky a chvály hodný p. Jan Žerotín, svobodný pán z Náměstu, neobyčejnou štědrotou náklad na toto vydání činil, do Králice, svého zámku, v Moravě, blíž Náměstu, kdež sám bydlil, všech těchto mužů — této akademie české — povolal, tu je přes celý ten čas všim hojně opatroval a novou znamenitou typografii vy-

zdvihl. První díl biblí této, s hojnými výklady a naučeními po krajích a se všelikými ozdobami, velikým pěkným písmem a na čistém psacím papíře ve quartu nádherně tištěné, vyšel léta 1579; druhý 1580; třetí 1582; čtvrtý 1587; pátý 1588 a šestý Nový Zákon obsahující 1593. Tímto překladem a výkladem, jehož se až podnes v církvích evangelických užívá, my Slované můžeme se právem vysoce honositi: ono patří mezi ty nejdokonalejší, nejvznešenější knihy, kteréž kdy ve kterém národu učenost a pilnost lidská vyvedla; a kdyby Cicero byl česky psal, bylby musel tak psáti, jako tito výborní Čechové psali. Jejich spůsobové mluvení a psaní byli, jsou a budou neomylnými a nepohnutými pravidly všem dobrým českým spisovatelům.“ *Schafařik, Gesch. d. sl. Lit. p. 62.* „Die Slaven können sich rühmen, die h. Urkunden der christlichen Religion in solchen Uebersetzungen zu besitzen, die das Wort der Wahrheit seit einer Reihe von Jahrhunderten in ursprünglicher Reinheit und ewig jugendlicher Frische und Kraft täglich zum Leben werden lassen. Kein Volk hat so viel Sorgfalt und Fleiss auf die Reinhaltung und Veredlung dieser göttlichen Wohlthat verwendet als die Slaven.“ Srov. tamž st. 337. Srov. Andr. Regenvelsius, Slavonia reformata; Václ. Kleycha Nový Z. Předml. str. 24.; Fr. Novotný z Luže, Biblioteka českých biblí; H. J. Rohres slav. Bew. d. öst. Mon. T. II. S. 55.

Znělka 134.

V. 1. „Šallerovce,“ něm. Alt-Schallersdorf. Srov. *Magd. Dobrov. Retiková, v Dobroslavě D. II. sv. 2. str. 59.* „Roku 1799 v noci na den 24. února, prudkým jihem se led na řece Dyji aneb Taji v Moravě, přehrozným praskotem propukaje zdvihl, a široko daleko rozlitou vodou prudce hnán, stromy a stavení porážel. Vesnici Altšallersdorfu, kde obyvatelé pohroma tato ve hlubokém spaní překvapila, přehrozné neštěstí nastalo. Nářadí uplývalo, řvoucí dobytek v zuřících vlnách se topil, a ze střech i kostelní věže neštastní

obyvatelé k nebi ruce spínajice, zoufanlivě o pomoc úpěli. Když se rozednilo, již množství stavení peroucími krami porouchaných zbořením hrozilo a žádná pomoc k doufání nebyla. Matky svá nemluvňátka k nebesům zdvihaly, dítky se otců chytaly a křik hynoucích hřmot zuřící záhuby pronikal. Rybáři sousedních dědin nadarmo se pomoci pokoušeli. Nic méně tři kozáci pomocného ruského pluku, žádného nebezpečenstva se nehrozíce, odvážlivě se zuřivým živlem dlouhými železnými háky zápasíce, dvěma lodími šťastně do vsi přihnali a v krátkém času sto a padesáte lidí patrné smrti z rukou vytrhli, tak že poslední stavení, když sotva ubohé obyvatele z něho na své lodě naložili, se zbořilo. Pán té vesnice chtěl těm šlechetným rekům znamenitou odměnu dáti, ty však na vděčných slzách vysvobozených dosti majíce, jí nepřijali, nýbrž s potěšeným z podařilého skutku srdcem, po svých pospíšili. Viz: *Krátké vypsání Rusie a jejího vojska, v Praze 1815. str. 9. — Chimansis Erzählungen.*

V. 8. „Navet" až i, něm. sogar.

Znělka 135.

V. 3. „Nehrad." Srov. *F. J. Schwoy, Topogr. v Mähren. Brüner Kr. p. 215.* „*Maidenburg, Maidelberg, mähr. Děvčíhrad*, ein sehr hohes Bergschloss, eine Meile ostnordwärts von Nikolsburg. Von diesem Schlosse merkt die Geschichte an, wie sich die damaligen feindlichen Oesterreicher desselben, und des nahe gelegenen Bergschlosses Rosenstein im J. 1248 mit List zu bemächtigen versucht haben. Sie spürten nämlich die Zeit ab, da beide Befehlshaber dieser Schlösser, der Cyrek von der Maidenburg, und der Nehrad vom Rosenstein, mit ihrem Geleite auf der Jagd waren, überfielen sie unversehends, und verlangten dann von denselben, zuerst durch Drohungen, endlich aber durch wirkliche Marter, indem sie einem von ihnen die Augen ausstechen, den andern aber barfuss auf dem Eise zu stehen zwangen, dass sie denen in beiden Schlössern

zurückgelassenen Ihrigen, befehlen sollten, selbe dem Feind zu übergeben. Aber beide Helden waren zu keiner Untreu gegen ihren Herrn und das Vaterland zu bewegen, und die Feindo mussten, ohne die Schlösser einzubekommen, wieder abziehen."

Znělka 136.

V. 14. „Polsko." Srov. *Convers. Lexicon*, pod článkem Polen: „Polen, ein Land, ein Volk und ein Staat, seit tausend Jahren fast nur durch Unglück merkwürdig. Polen, das Land ungeheurer Widersprüche. Das Volk, ein Zweig der Sarmaten, erlangte eine wunderbare elastische Gediegenheit, zusammengesetzt aus Nachgeben und Widerstand, aus Unterwerfung und Trotz, aus Knechtsinn und Vaterlandsstolz. Der Pole überliess sich, wie es allen Menschen begegnet, die einer gesetzlichen Ordnung und Freiheit entbehren, und von ihren Gefühlen sich beherrschen lassen, jeder politischen Ausschweifung mit eben so viel Leichtsinn als Leidenschaft. — So hat Polen als Staat mit den Grundübeln seiner Verfassung gekämpft, bis es in derselben unterging. Der Baum der Freiheit stand ohne Wurzeln, bis ihn der Sturm umwarf." *Tamž B. II. p. 383.* „Bis zum Casimir III. (1370) hatten die Polen nur Könige aus ihrer Mitte gehabt, sie wählten jetzt Fremdlinge und legten dadurch den ersten Grund zu den Unruhen, welche das Reich bis zu seinem Untergange zerrüttet haben." *Antons Versuch über Slaven, I. p. 33.* „Von der ausgearteteten Tapferkeit der Polen haben wir in den neuesten Zeiten traurige Beispiele gehabt." *Rohrer, slav. Bew. d. öst. Mon. T. II. p. 51.* „Der ehemalige polnische Edelmann hatte viel zu hohe Begriffe von seiner Person, und viel zu niedere von den übrigen Classen der Einwohner im Staate, dem Priester, Bürger und Bauer. Er glaubte alles Absprechen in und ausser dem Senate müsse ihm erlaubt sein, bis er die traurigen Folgen des *niepozwolim* fühlte. Der Edelmann bediente sich selten der Geistlichen zu Lehrern seiner Kinder

daher mussten beide höhern Stände verwildern. Seinen Witz herauszuheben, seine Geistesanlagen zu bewundern, dienten Haarkräusler, Kammerdiener, Garköche, bankerottirte Modehändler, quittirte Officiere, Winkelschreiber und Belletristen eines gewissen allbekannten Landes, die mit offenen Armen aufgenommen wurden, und sich erdreisteten, über Geschmack und Tugendlehre, Staaten-Oekonomie und Politik, feine Lebensart und Tanzkunst zugleich dem polnischen Zöglinge Lectionen zu geben, indess sie selbst mit genauer Mühe der Ruthe und Peitsche, dem Stocke und Schulden-Arreste entrannen." — *Niemcewicz*, *Śpiewy hist. p. 564.* „Władza szlachty wzrastaiąc, przywłaszczaiąc wszystko, ciężąc nad wszystkim, zniszczyła na koniec rownowagę między sobą, ludem i tronem. Możni rządzili wszystkim, a często niezgodni z sobą, zawiśni królów w błąd namiętności swoich zagarnąwszy oyczyznę całą, z szczytu wyniesienia pożgrąyli ią stopniami w wieczney przepáści. Niepostrzegano w nieszczęsney ślepocie, że podobne nadużycia, że burzliwe królów wybory, oddaleniem od swobód mieszczan i pospolitego ludu, sprowadzą kiedyś skutki okropne. Na szabli tylko pokładano bezpieczeństwo i całość: zaniedbano nauki, handel i przemysł, zanedbane porta morskie, bez których rzadko naród wzniesie sie do potęgi, światła i bogactw. Szlachtę tylko maiący za naród, królów za podległych sobie urzedników, lud za narzędzia dochodów i bogactw. w głębokiem zapomnieniu czekaliśmy aż nas uderzy okropny cios politycznego zgonu."

Znèlka 137.

V. 2. „Kreml," či *Kremlin*, slavný hrad a sídlo císařské v Moskvě, trojnásobnými tlustými zděmi a hlubokým příkopem obehnané. V něm jsou mnohé krásné chrámy obzvláště i chrám kathedrální, ve kterémž se pokaždé korunování císaře děje. Ve chrámě Michala archangela jest hrobka ruských císařů. Srov. *Convers. Lexic. Kreml.* „Als am Ende des J. 1812 bei dem

Vordringen der französischen Armee die Stadt von den russischen Behörden freiwillig angezündet und den Flammen Preis gegeben wurde, brannte ein Theil des Kremls ebenfalls mit ab: Alexander hat den Kreml wieder hergestellt.“

V. 2. „Moskvo svatá,“ sami Rusové nazývají Moskvu svatým městem, zvláště v národních písních.

V. 3. „Dávno.“ Počátek Moskvy založen byl roku 1117 pod veleknížetem Jiřím I.

V. 6. „Palác něžný Roztopšinův.“ Srov. *Convers. Lexic. pod článkem Moskau*: „Der Gouverneur von Moskau, Graf Rostopschin, traf insgeheim Anstalten zu einem allgemeinen Brande, um dem Feinde die Möglichkeit, sich im Herzen von Russland zu behaupten, zu entreissen. Er zuerst liess seinen Pallast in Moskau und sein prächtiges Landhaus anzünden. Die Werkzeuge zum Löschen wurden fortgeschafft.“ Pozn. vyd. Viz: *Obzor. V Praze 1855. str. 350 a sl.*

V. 7. „Široce.“ Město Moskva jest v objemu pět mil široké, a ze čtyr dílů záležející totiž z Kremlu, Kitaigorodu, Belgorodu a Zemlenogo gorodu.

Znělka 138.

V. 5. „Ural,“ jméno velikého pohoří mezi Evropou a Asií, ruské císařství na dvě velké polovice dělící. Počátek má u Chvalenského moře a rozprostraňuje se přes celé Rusko v širokosti výše 300 mil.

V. 6. „Kde má rovník počátek.“ Srov. *Karamzin Istor. Gos. R. D. I. str. 23.* „V sedmom věkě nachodim Slavian na řekě Strymoně vo Thrakii, v okrestnostiach Thessaloniki i v Mizii, v nyněšnei Bolgarii. Daže vet Pelopones byl něskolko vremeni v ich vlasti. Mnogie iz nich poselilis v Bithynii, Frigii, Dardanii, Sirii. Str. 285. Slaviane zavladali Peloponnesom při Konstantině Kopronimě v 746 godu. Slědy ich sochranilis v Moreji: načalniki donyně imenujutsia tam Voievodami. 5000 Slavian udalilis v 665 godu s Abderachmanom, kniazem Saracinskim v Siriju. Justinian II. v 688 godu odpravil mnogich Slavian iz Thrakii za Gellespont v

Opsicium. Črez 70 lět poslě tago 208,000 Slavian perešli za Černoje moře, v Bithyniju, i na beregach Artanasa osnovali svoi žiližča." Srov. Stritter, Mem. Pop. T. II.

V. 8. „Království jest tvoje rozloženo." Srov. Prvotiny pěk. Um. 1813 L. 22. str. 83. „Starý evropský národ slovanský padesát milionů silen jest, a v příznivějších zlidnění jeho politických okolnostech na tak náramném prostranství krajin svých — polovice Evropy a třetiny Asie — mohlby v málo kolikas pokoleních zečtyrnásobiti se, ano i zdesetnásobiti." Aufsätze, betreffend die Rus. Gesch. von Ihro Kaiserl. Maj. d. Kaiserin aller Russen Katharina ; Berlin und Stettin. B. I. „Viele Völker haben durch Eroberungen ihre Sprache verloren, die slavische Sprache ist aber von den, durch Slaven besiegten Völkern angenommen worden. Die Slaven bemächtigten sich so vieler Provinzen in Osten, Süden, Westen und Norden, dass in Europa kaum irgend ein Ländchen übrig blieb, welches sie nicht berührt hätten." Lomonosov, Alte Rus. Gesch. Riga und Leipzig 1768. K. 2. „Wenn ich den ältesten Zustand der slavischen Macht und Grösse mit dem heutigen vergleiche, so finde ich kaum einen merklichen Zuwachs." Schlötzers, Nord. Gesch. Halle 1771. „Kaum hat je ein Volk der Welt seine Herrschaft oder Sprache weiter ausgebreitet als die Slaven. Von Ragusa am adriatischen Meere an nordwärts bis an die Ostsee und das Eismeer, und ostwärts bis nach Kamtsatka in der Nähe von Japan hin, trifft man überall slavische Völker an. Eine Strecke von 1300 Meilen in der Länge und 200 in der Breite also 260,000 deutsche Meilen." Helmold, C. I. L. I. „Eo usque latitudo Slavicae linguae succrescit, ut pene careat aestimatione." Kopitar, Gram. Vorr. XVII. „Man denke, was bei gleicher Schriftsprache, und warum nicht auch unter einem einzigen Oberhaupte, einem slavischen Vladimir (Leitewelt), aus dieser gigantischen Nation schon früher hätte werden können."

V. 9. „Mnohos nesla." Srov. *Rohrer, slavische Bew. der österr. Mon. T. II. p. 118.* „Die slavische

Nation schien seit Jahrhunderten bloss zum Leiden bestimmt zu sein."

Znělka 139.

V. 1. „Athos," aneb i Svatá Hora, v Makedonii, jest jedna z nejpamátnějších ve světě, leží na půlostrově moře aegeiského. Výška její vznáší se asi 5900 střevíců nad hladinou mořskou, tak že její stín dle svědectví Plutarcha a Plinia až na náměstí města Myrrhyny na ostrově Lemnos padá. Na této hoře nalézá se veliké množství klášterů a mnichů řeckého vyznání; v každém klášteře jsou dva neb tři učení muichové, kteří se obzvláště knihami a rukopisy tamnějších bibliothek zanášejí.

V. 1. „Tergla," Terglav, Triglav, nejvyšší hora v Krainsku, asi 12,000 střevíců vysoká, a tak téměř třikráte vyšší nežli Sněžka v Čechách. Srov. *Linhard, Geschichte v. Krain. T. II. p. 256.* „Triglav, ein dreiköpfiger Gott, weil ihm die Slaven die Herrschaft über Luft, Erde und Wasser zuschrieben. Der Berg Terglau, welcher der höchste in Krain ist, voll prächtiger Scenen der wilden Natur, scheint von dieser Gottheit seinen Namen zu führen." Že hora Trigla od boha Triglava jméno vzala, potvrzují podobné příklady jiných hor slavských, ku př. hora Radhost v Moravě, Černebog a Perunova Doubrava v Srbsku a t. d. Triglav byl ctěn také i v Štětíně a Julíně. Sv. Otto odeslal Triglavovu zlatou modlu, aneb raději jen její spojené hlavy, ze Štětína do Říma papeži Honoriusovi II. — Otázka jest, nebylaliby tato modla ještě nyní v některém římském museum, komnatách a jiných sbírkách k nalezení? — Srov. *Andr. Abbas, Vita Otton. pag. 680.* „Erat in Civitate Stetinensi simulacrum triceps, quod in uno corpore tria capita habens Triglaus vocabatur: quod solum accipiens (S. Otto) ipsa capitella sibi cohaerentia, corpore comminuto, secum inde quasi pro trophaeo asportavit, et postea Romam pro argumento conversionis illorum transmisit." I v Slavonii se nelézají zříceniny sta-

rého hradu Trojeglava, viz *Csaplovits Slavon. u. Kroat. T. I. p. 72.* Srov. *Dobrovský, Slovanka, str. 174.* „Das ganze ältere slavische Heidenthum ist indischen Ursprungs. Ist der slavische Triglav nicht der leibhafte indische Trimurti?"

V. 2. „Psi pole" v Slezku půl druhé míle od Vratislavi, slavné vítězstvím Poláků nad Němci, pod Boleslavem Křivoustým, roku 1100. Srov. *Niemcewicz Śpiewy hist. str. 63.* „Nayprzeważnieysze zwycięstwo Bolesława Krz. było pod Wrocławiem: tam Henryk, Cesarz, widząc woysko swoie zniesione ze szczętem, zrzuciwszy zbroie ucieczką życie ratował. Równiny Wrocławskie, zasłane trupami Niemców, ściągnęły na pastwę psów moc niezmierną, dla tego i dotąd mieysce to psiém polem nazwane. Srov. *Hájek, Kron. při r. 1109.* „Císař hnul se od Hlohova a položil se nedaleko města Vratislavi. Boleslav zprávu maje, že císař se strojí Krakov oblehnouti, pojav lid zběřičný, táhl proti němu: ale že císař měl mnohem více lidu, z toho Boleslav byl nemálo strašliv: císař vida Poláky, rozkázal svým Nemcům, aby statečně bojovali a žádného neživili. Boleslav také své napomínal. V tom se sešla bitva; trvala od východu slunce až do nešporní hodiny, až Němci počali utíkati, proto neb viděli, že již jich mnoho zbito. Poláci a Rusové silně se na Němce řitili. To vida císař s maličkým počtem z toho boje utekl, a opovrhl všecka císařská znamení, aby nebyl poznán, tím pilněji k německým zemím pospíšil. Boleslav i se svými Poláky z toho vítězství se velmi radoval. Po takové porážce, tu kdež ležela těla zbitých, bylo se mnoho psóv zběhlo, tak že v tom kraji po vsech a městečkách málo psů zostalo, všickni na to bojiště běžavše, tam zostali, a za dlouhý čas tudy lidé pro psy choditi nesměli, nebo ti psi jako zdivočili, a kteréhož živého člověka uzřeli, hned naň společně běželi. Protož to místo až do dnešního dne slove psí pole."

V. 2. „Pole Kosovo" aneb i ponze Kosovo. Srov. *W. Gerhards, Glossarium in der Vila oder serbischen*

Volksliedern, Leipzig 1829. „Amselfeld, Kosovo, eine, zwei Tagereisen lange und etwa halb so breite, von Gebirgsketten umschlossene sehr fruchtbare Ebene. Sie wird von den Flüssen Lab und Sitniza durchschnitten; es liegen in ihr und am Fusse des Gebirgs gegen 300 Dörfer und Ortschaften. Berühmt ist diese Ebene wegen mehreren Schlachten, welche dort gegen die Türken gefochten wurden. Die berühmteste war jene am 15. Juni 1389 zwischen dem Knez Lazar und dem Türken Sultan Murat I., der mit überlegener Macht herangerückt war. Beide Herrscher verloren an diesem Tage das Leben auf dem Schlachtfelde. *Vidov dan*, oder der Tag des Vitus ist der 15. Juni, an welchem diese Schlacht war. Noch heute wird jeder Entscheidungstag in Serbien ein *Vidov dan* genannt."

V. 3. „Cařihrad" t. j. Constantinopolis. Srov. *Karamzin, Ist. T. I. str. 21.* „Ni legiony Rimskie, počti vsegda obraščajemyie v běgstvo, ni velikaja stěna Anastasieva, sooružennaja dlja zaščity Carjagradu ot varvarov, nemogli uderživať Slavjan chrabrich i žestokich. Slavjane i Bolgary přibližalis k Carjugradu v 559 godu, Imperija s trepetom i stydom viděla znamja Konstantinovo v rukach ich."

V. 3. „Petrov," Petrohrad, něm. Petersburg v ruské zemi. Srov. *Schlötzer, in seinem Leben. I.* „Russland ist eine grosse Welt, und St. Petersburg ist eine kleine Welt im Auszuge. Heil jedem jungen Menschen, der als gelehrter Reisender seine Lehrjahre in dieser grossen und kleinen Welt anfängt. Ich kam, und sah, und staunte, und kam doch nicht vom Dorfe her. Hätte mich mein Schicksal nach Konstantinopel, nach Aleppo, oder Peking geschleudert, ich würde da vielleicht mehr Befremdendes gefunden haben, aber nicht das Lehrreiche, das Geisterweiternde, wie in St. Petersburg. Vieles, was anderswo gross ist, ist hier kolossalisch, gigantisch. Asiatischer Luxus ist mit feinem europäischen Geschmacke gepaart. Dem „Nil admirari" wird hier kein Stoiker treu bleiben können; und wenn auch ein Meister das Gemälde beschriebe, so würde er doch mit der Einla-

dung schliessen müssen: Komm selbst, und sieh, und hör, und fühle!" Tak soudí ostrovtipný Schlötzer o Petrově, jak jej před 60 roky minulého století nalezl. Coby ale řekl, kdyby jej 60 roků později, za našich časů, více než dvojnásob okrášlený a i v duchovním ohledu oslavený spatřil? Srov. *Allg. Ztg. Beilage, 1831. Nr. 60.* „Kdyby i pravda byla, že Rus ve svých osobních a podrobných okolnostech méně svobodný jest, nežli snad obyvatel Paříže a Londýnu: tedy předce povyšuje ho myšlénka nejen na zeměpisnou rozšířenost, ale i na politickou velikost jeho říše s plesáním srdce nad tuto osobní obmezenost. On následuje v této věci pravé přirozené vnuknutí: nebo pokroky ku drahé svobodě jen tudy ubezpečeny jsou, když veliká národnost vznešené svazky zplodila a prostranné divadlo připravila. Kocourkovská svoboda některého německého říšského města a dlouhochvilnost v odloučenosti některého švýcarského Kantonu, mohou toliko pro takové duše půvab míti, které neznají a necítí co to znamená, údem velikého celku býti."

V. 4. „Ladoga," jezero v Ruské krajině, 25 mil dlouhé, 15 široké, má se za největší a nejrybnatější v Evropě. *Siestrenecvič*, ruský spisovatel odvodí jméno tohoto jezera a nad ním ležícího města téhož názvu, od bohyně Lado, Lada a tím toto jezero a město velikou významnost dostávů ve slavském pohanství. I při Retře, Ploně, Raceburku a jiných, mythologicky památných místech slavských byla jezera obyčejně bohům svatá.

V. 4. „Astrachan:" jeden z východních krajů ruského císařství, u Chvalinského moře, vybojovaný carem Ivanem Vasilievičem r. 1554.

V. 5. „Dubrovničan," měšťan města Dubrovníka čili Ragusy y Dalmácii.

V. 6. „Blaton" aneb Balaton, jezero v uherské krajině. „Ozov" t. Azov, Azoff, moře.

V. 7. „Kyjov." Srov. H. Platter, Georg. wschod. częsci Europy 1825 w Wrocławiu str. 245. „Kijov zdeje się bydź naydawniéy założonym ze wszystkich

miast Słowiańkich, bo až do połowy 13 wieku zasięga. Widok Kijova uderzający iest, naybardziey dla wielkiéy liczby wież cerkiewnych złota blachą pobijanych i swiatło słońca živo odbyjających."

V. 9. „Řeka Savská" t. j. Sava. Srov. Belius Comp. reg. Pos. et Cassov. 1779. p. 20. „Slavoniam inter Dravum et Savum positam fere semper Slavicae originis populi incolebant. Slavonia vocabatur olim Panonia interamnensis item Savia." Valvasor, Ehre des H. K. Buch 14. str. 234. „Der Doctor Schönleben, Carniol. antiqu. et nova S. 306 ist der Meinung der Name Slav komme her von Savia Panonia, davon sie einen Theil eingenommen und desswegen Slavi benamst worden." Skůr tušim na opak od národu mohla krajiua jméno dostati.

Znělka 140.

V. 6. „Zlato, stříbro." Srov. Gottlieb Henze, Gesch. des fränk. Kreises p. 96. „Frühzeitig legten sich die Slaven auf den Bergbau. Die ergiebigen ungarischen Bergwerke wurden von ihnen erfunden, die böhmischen erhoben sich ebenfalls sehr bald, und unsere Voralters in ausnehmender Blüthe gestandene Bergwerke, stammen wahrscheinlich von ihnen her. Weil die Slaven die ersten waren, welche sich mit dem Bergbau vorzüglich beschäftigten, sind noch so viele slavische Wörter im Bergwesen gebräuchlich als: Flötz, Kuks, Kies, Kipricht, Schacht, Schwaden, Kobald, Schicht, Seiffen, Spath, Stollen, Meiter u. s. w." Henze, Lad. Bartholomaeides a jiní přivozují sice tato slova jako původu slavenského, ale žádný je nevysvětluje odkud vlastně pocházejí a co znamenají. My se tedy zde pokusíme. Německé Flötz, jest naše plocha, ploský, plaský, pleský, rovno horizontalně ležící; od něho rozdílné jest šik šikem ležící, německy Schicht, obliquus. Kuks nepochybně od kus, t. j. částka. Kipricht od kyprý, sypký. Schwaden od čad, čadím, kadím, čmud. Kobalt buď od kov, kovati, buď od kopal, kopati. Seiffen, Seipeu od sypati.

Stollen od Doly. Meiter srov. Zmítař, který zmítá, hází do pece rudu. Slova Kies (srov. lat. cos, Kiesel), a Schacht my nedržíme za slavenská; raději následující: Stülpen (stlp, sloup), Stufe (stupa, stupeň, původně znaky, šlepěje vtesané do rudních skal, potom kus rudy); Stampfen (stupy, od stoupání na ně nohami), Quarz (škvarek, vyškvařená ruda); Druse (trus, trusky, trosky); Schotter (štěrk, štrk, štrkaci písek, slovensky štroch). Ke smíchu jest, jak bludně Adelung tato slova odvodí, aby se Slavenčině vyhnul! Tak o Kuksu říká „Es gehört ohne Zweifel zu Katten, Katsen schneiden, theilen." Stollen srovnává s německým Stuhl, Stelze, Stolz, ačkoli předce praví „In Meissnischen (v sídle Slávů) Dölle oder Tölle eine tiefe Stelle im Acker, worin sich das Wasser sammelt." Dále praví: „Schwaden bedeutet mineralische dicke Dünste, schwefelichte Schwaden, arsenikalische Schwaden u. s. w. Ohne Zweifel von wehen, hin und her bewegt werden, weil dergleichen Dünste in einer beständigen gelinden Bewegung sind, besonders in den Bergwerken, wo sie sehr sichtlich hin und wieder ziehen." Tak se pomstí jednostranná, jen svou řeč milující a jiné opomítající, Etymologia! Schwaden jest celé naše čad, čmud, jen že Němci nemajíce v řeči své litery č, proměnili takovou na š (jako čern. schwarz). — Srov. Herder, Ideen, Th. IV. Karlsruhe 1792. str. 37. „In Deutschland trieben die Slaven den Bergbau, verstanden das Schmelzen und Giessen der Metalle." Adelung, Vor. zu Thams böhm. Lex. Prag. 1788. p. 5. „Wir finden den Bergbau, die Handlung und manche mechanische Arbeiten bei den Slaven sehr frühe im Gange und zwar früher als in dem mitlern und nördlichen Deutschlande, welches sich nicht schämen darf, manches in diesem Stücke von den Böhmen erlernt zu haben. In dem südlichen Deutschland ist der Bergbau unstreitig ein Überbleibsel der römischen Kultur; allein in dem mittleren und nördlichen ist er allem Ansehen nach ein Abkömmling der Slavischen." Isis r. 1822. Heft 5. S. 1. „Die Slaven thaten sich sehr frühzeitig im Berg-und Hüttenwesen hervor." Srov. Introd. ad Hist. Hung. critico politicam,

Vindob. 1770. — Reinhard, de vera metallifodinar, circa montem piniferum origine, Erlang 1770. — Körner. Abhandlung von dem Alten des Böhm. Bergwerks, Schneeberg, 1756.

V. 6. „Ruky umělé.“ Srov. Belius, Not. Hung. T. I. str. 646. „Est hoc in gente Slavica eximium, ut nulli non vitae generi, homines sufficiat, apprimme idoneos. Quia enim durioribus adolescentiae annis utuntur, innutriunturque meliorum literarum studiis, fit his rebus, ut et ad laborum patientiam subigantur, et rebus gerendis fiant idonei. Proinde si campum nacti sunt, virtuti experiundae aptum, emergunt ante, quam reris, et, quibus erant paullo ante despicatui, hos, multis post se parasangis relinqunt.“ Čaplowits, Gemälde v. Ungarn T. II. S. 4. 5. „Der Slowak arbeitet gern mi Händen und Füssen. Den Magyaren beschäftigt fast ausschliesslich die Landwirthschaft und die Viehzucht, den Deutschen theils auch Gruben- und Feldbau; der Armenier und der Jude pachten und schachern. Der Slovak allein verlegt sich auf die manigfaltigsten Erwerbszweige. Er baut sein Feld, züchtet Vieh, handelt, treibt Gewerbe, arbeitet in Bergwerken, ist ein geschickter Fuhrmann, zu Wasser und zu Lande, Jäger und Vogelfänger, lernt fleissig u. s. w.“

V. 7. „Řeč.“ Srov. *Prvotiny pěkn. um. 1813. List. 22.* „Tu jen o výborném skladu slavského jazyku položíme, kterýžto jazyk s jedné strany pro své bezartikulní deklinace a bezmístojmenné konjugace ku staro-řecké veršovní míře docela způsoben býti se vidí, s druhé strany ale, skončuje se ve skloňování slov na samohlásky, než kterýkoli jiný evropský původní jazyk, druhdy jedinký mezi všemi evropčany s pěkně míchanou vlašinou o zpěvatelnost v operách zápasiti moci bude.“

V. 7. „Zpěvy veselé.“ Srov. Belius, Not. Hung. T. I. p. 53. „Quantumvis laboriosissima sit natio Slavorum, agit tamen hilariter, diebus inprimis festis, et si quae sint a laboribus vacationes. Simul in vico tibia utricularis insonuit, concurrunt alacres, eduntque adhuc

sobrii saltationes, quibus seniores moderantur, ne quid tumultuarie aut cum alicujus injuria eveniat." *Anton, über die Slaven T. I. p.* 33. „Das Gemüth der Slaven war zur Fröhlichkeit geschaffen. Noch ist ihr Hang der nemliche. So ist der Russe heiter und fröhlich, so ist der Dalmate und jeder Illyrier aufgeweckt, so jauchzt der gemeinste Pole immer noch unter dem härtesten Drucke. Der Serbe in der Lausitz, der oft täglich seinem unserbischen Herrn zu Hofe dienen, oft harte Behandlung von seinem Junker erdulden muss, oft nur ein armseliges Lassgut besitzt, und ein Thor sein würde, wenn er es im geringsten verbessern wollte, da er nicht weiss, wie lange er es behalten werde, ist heiter und freuet sich seines Lebens. Ein Volkslied von ihm trägt ganz seinen Charakter an sich: Hanchen, mein Liebchen, sei fröhlich, wenn du auch kein Körnchen gesäet hast. — *Rohrer, slaw. Beweg. ost. T. II. p.* 7. 17. 28. „Der grössere Theil der slavischen Nation verräth unverkennbar grosse Anlage zur Tonkunst. Die Volkslieder der Slavonier und Kroatier besitzen nicht selten einen so erhabenen, feierlichen Gang, dass man sich in die Zeiten der Barden versetzt dünkt, aus denen uns noch Ossians Gesänge glücklich theilweise gerettet wurden. — Der Gorale singt so laut und fröhlich mitten im Brausen schneidender Bergwinde, als fächelten laue Zephyre um ihn. — Auf den Feldern in Mähren, welche zu den deutschen Dörfern gehören, herrscht arbeitsame Stille, indess auf slavischen Gründen alles singt. Jedes noch so mühsame Geschäft versüsset sich der Russniake durch den Gesang; so wie er sich auf gleiche Weise durch diesen jeden Freudengenuss erhöhet. In Wien singt das Volk auch, aber meistens Opern-Lieder von der Schikanedrischen oder Marinellischen Bühne. Allein in Lemberg hört man unter der gemeinen Volksklasse wirkliche Volksgesänge. Dichter und Componist gehören zum gemeinen Volke. In noch höherem Grade findet sich diess freilich bei echten Russen- oder Kosaken-Regimentern. Ein Officier darf nur eine kleine Schwäche an sich haben, sogleich macht ein lustiger Soldat

hierüber ein Scherzgedicht, in wenigen Wochen singt schon der ganze Kosaken-pulk, ja öfter die halbe Armee ein solches Lied, welchem freilich bald wieder ein anderes, mit einem neuen Texte Platz macht. Es wird mitten im Winter auf freier Strasse gesungen und bei jedem Regimente haben die echten National-Sänger ihren eigenen Werth, welchen Alle vom ersten russischen Staabsofficiere bis zum letzten Gemeinen herab unbedingt erkennen und verehren." J. C. Pfister, Gesch. d. Teutsch. p. 347. „Alle Wenden-Slaven, ohne Ausnahme, sind ein fröhliches, gesangliebendes Volk, und auch die, welche längst mit Deutschen vermischt leben, haben diesen auszeichnenden Zug, im Gegensatz gegen die teutsche Ernsthaftigkeit behalten." *Csaplowits, Gem. v. Ung. T. II. p.* 122. „So mühsam auch das Verdienst der Croaten ist (die als Heumäher, Schnitter oder Drescher wandern) so gleicht der Zug der Arbeiter dennoch mehr einem Fest, als einem Arbeitsgang. Zahlreiche Männer und Weiber mit Blumen geputzt verlassen haufenweise und mit Freuden ihre Wohnorte: ein Pfeifer oder Geiger geht dem Zuge voran, das Volk singt und jauchzt, und auf Raststationen, sei's im Schatten der Wälder, oder neben einer Schenke, wird lustig getanzt." *J. Grimm, Serb. Gram. p.* 14. 20. „Alle slavischen Stämme scheinen von Natur dichterisch begabt, zu Gesang und Reigen aufgelegt. Ihre Lieder zeichnen sich durch stille, tiefe Empfindung aus. Die Weiberlieder gewähren eine lyrische Poesie, wie sie sich so klar und innig bei keinem der neuern Völker ergossen hat. Was epische Volksdichtung sei, wie sie sich gestalte und fortpflanze, welche natürliche überraschende, keiner Kunst erreichbare Kraft der Erfindung ihr zu Gebot stehe, wird man aus den Männer- und Heldenliedern der Serben studiren können, deren Inhalt Mährchen, Sagen und neuere Geschichte umfasst, und sich mit den Denkmählern ferner Völker berührt." *W. Gerhard, Wila, serb. Volkslieder, Vorwort, S.* 15. „Wenn der unbefangene Leser die arabische Dichtkunst durch Ernst und Erhabenheit, die hebräische durch hei-

lige Begeisterung, die persische durch reichen Glanz ihrer Juvelen, Blumen und Sterne fesselt, so gefällt ihm vielleicht schon weniger der türkischen erborgte Farbenglut. Bei der neugriechischen wundert er sich, dass, obgleich bisweilen noch Funken alter Herrlichkeit sprühend, doch selten Anakreons und Homers Geist aus ihr hervorleuchtet. Er staunt ihn lebendiger in den Frauen- und Heldenliedern eines slavischen Völker-Stammes zu erblicken.“ *Týž tam, v Glossar.* pod slovem *Frauenlieder* : „Das Versmass der kleinern Lieder besteht meistens aus Trochäen und Daktylen und seine Aehnlichkeit mit den Rhytmen Anakreontischer Oden ist merkwürdig. Wie die Slaven zu dieser vortrefflichen Lyrik gekommen, ob die Poesie der Griechen auf sie einwirkte, oder ob, was wahrscheinlich, sie nicht schon bei ihrer Einwanderung den poetischen Geist mit aus Asien nach Europa brachten, lassen wir dahin gestellt sein.“ Srov. naši Předmluvu k Písněm svět. Sv. II. Tato veselost tak daleko je národu našemu vlastní, že celá řeč slavská ani pravého slova nemá k poznačení toho, co v německé řeči „Ernst“ v latinské „seriositas“ sluje.

V. 8. „Osvěta nám schází.“ Srov. Kopitar, Gram. Vorr. 12. „So schildert unsere Voraltern ein deutscher Schriftsteller (Herder), nach den zerstreuten Angaben der ausländischen, zum Theil feindlichen Zeitgenossen. Was vermisst dabei der Philosoph selbst zum Ideale eines Erdbürgers, *als wissenschaftliche Cultur*?“

Znělka 141.

V. 1. „Ducha nesvorného.“ Srov. A. F. Kollár, Amoenitates, p. 78. „Animadvertisse mihi videor, vigere adhuc inter eos (Serbos in Turcia et Slavos in Hungaria) odiolum quoddam. Cui enim notae non sint populares quaedam contumeliae, ex illo odio natae, quae tametsi in solo vigent vulgo, tamen ne in illo quidem a sapientioribus tolerari possunt. Quid enim? an non Slavi

Ungari Serblios appellant Geregos et Ratzos, qui tamen ipsos sui generis esse, ignorare non deberent. Haec et ejus generis dicta, in genus sanguinemque nostrum collata, non modo male dotum atque eductum produnt animum nostrum, sed publico etiam communique bono obstare videntur. Corrigamus igitur praeteritorum temporum judicium: nam cum et genus et sanguis noster sint, omnia pariter officia illis, tanquam germanis nostris praestare debemus. Imitemur imposterum providas, et futuri memores formicas, quae nullam ad majorem cumulum redeuntem repellunt." — *Karamzin, Ist. Gos. Ros. T. I. str. 29.* „Predstaviv Čitatelju razselenije narodov Sľavianskich od morja Baltiiskago do Adriatičeskago, od Elby do Morei i Azii, skažem, čto oni, silnyje čislom i mužestvom, mogli by togda, sojedinjasovladjet Europoju; no, slabyje ot razvlečenija sil i ne soglasija, počti vezdě utratili nezavisimost, i tolko odie iz nich iskušenyi bědstvijami, udivljajet nyně mir veličijem. Drugije, sochraniv bytije svoje v Germanii, v drevnej Illyrii, v Mizii, povinujutsia Vlastiteljam čužezemnym; a někotoryje zabyli i samyi jazyk otečestvennyi." *Jos. Dobrovský*, v listu Rybaymu 1794 dne 10. srpna psaném, v rukopisu u P. Jankoviče v Pešti se nalézajicím, pod titulem: Commercium Litterarium Georgii Rybay cum viris Dobrovský, Durich etc. takto píše: Es ist recht ärgerlich, dass die Slovaken es nicht mit uns Böhmen halten wollen. Die Varietäten in Dörfern soll man doch nicht für Dorisch, Attisch, Jonisch halten. Die Deutschen waren hierin klüger als wir *uneinigen Slaven.* — *Rohrer, slavische Bev. T. II. p. 118* „Das Zutrauen der slavischen Volkszweige selbst untereinander sank, und man ward eine Art wechselseitiger Zurückhaltung gewahr. Der Kroat verachtete den Krainer, weil letzterer ihm durch Einwirkung des deutschen Lehnsystems unkenntlich gemacht worden war; und der Russe den Polen, weil er den letztern durch Auslander aller Art verdorben, und um seine natürliche Seelenstärke gebracht fand. *Pfister, Gesch. d. Deutsch. p. 501.* „Die slavischen Gränzvölker haben sich zwar mehrmals

loszureissen gesucht, aber so wenig ehemals die Deutschen gegen die Römer einig gewesen, so wenig waren es die Wenden-Slaven gegen die Deutschen. Die Deutschen dagegen haben von ihrer Trennung guten Gebrauch gemacht und sie unterworfen.“ *Lützov, Gesch. v. Mekl. p. 12. 17.* „Was hätte aus Europa wohl werden müssen, wenn nicht einige innere Kämpfe und Aufreibungen untereinander diese wilden Horden (der alten Slaven) ohnmächtig gemacht hätten? Dadurch aber, dass sie durch beständige, planlose anarchische innere Gährungen ihre Macht und Selbstständigkeit selbst untergruben, hörten sie auf, ihrem Feinde gefährlich zu sein, und es wurde endlich Karl dem Grossen leicht, sie vereinzelt seiner Herrschaft unterzuordnen. — So zeigte es sich denn also auch hier, dass innern Kriegen die Unabhängigkeit von aussen immer zum Opfer wird.“

V. 11. „Žite jako jedno stádce.“ Srov. *Alexandra rus. císaře, provolání dne 6. července 1812 z Polocku ve kníze: A narrative of the Campaign in Russia during the year 1812, by sir Robert Ker Porter, third Edition, London 1814. p. 33.* „Národu a lidu. Rušti národové, nepřestrašeni potomci Slavenů! ne po prvíkráte roztrhli ste tlamu lva, na vás jako na svou kořist připadlého, a potkali ste se s ním, jen hrstka, k jeho vlastni záhubě. Sjednoťte se! s křižem v srdcích vašich a s mečem v rukách vašich, žádná lidská sila nebude moci vás převládati.“ *Rohrer, slav. Bew.* T. II. p. 150: „Einst sagten unter dem Vorsitze des Erzherzogs Rudolph die drei böhmischen Stände voll vaterländischen Gefühls in einem Landtagsschlusse vom Jahre 1573 zu Prag: Wenn es einst Gott dem Allmächtigen gefallen sollte, die beiden Königreiche Böhmen und Polen unter einem Oberhaupte zu vereinigen, so würde dieses unfehlbar zur Erweiterung und Verherrlichung der slavischen Sprache und Nation beitragen.“ Prvotiny pěk. Um. 1813. L. 22. str. 86. Illyrové, kouzlem illyrského názvisku očarovaní, svůj předsudek, žeby jich nářečí nejstarši a nejčistějši mezi všemi bylo, po celé Evropě roztrousili. Ale bratří! nechtějmež takovými lidskostmi ztěžovati spolku

mezi Slovany, bez toho svým velkým rozšířením velmi rozdělenými! Seznejte se toliko; jisto, že jeden na druhém brzy všeliké přednosti naleznete! Spojte se vy aspoň, kteří užíváte latinské abecedy, především k jednosvorné pravopísebnosti, an vás 7—10 rozličných orthographií posavad rozděluje a vzájemné čtení vám nesnadní."

Znělka 143.

V. 1. „Lauritas" (Vavřinec?), kníže aneb vojvoda Slavů na levém břehu Dunaje v nynější Valachii a Besarabii, okolo roku 565—578. Bajan, chan Avarský, žádal roku 576 od těchto Slavenů, aby se mu podmanili a daně platili. Než Lauritas takto odpověděl: „Kdo jest pod sluncem, ještoby se opovážil nás naší svobody pozbaviti a krajiny naše sobě podrobiti? My obyčej máme, jiným krajiny odnímati, ne jiní nám: a tak má býti i budoucně, dokud vojny a meče na světě budou." Viz *Stritter*, *mem. pop. T. II. p. 46.* Jméno *Lovrita*, *Lovreta*, *Lovrič* podnes u Illyrů se nalézá.

V. 9, „Penna plémě", t. j. obyatelé severní Ameriky, jejichž osady a obce původcem byl Angličan, William Penn, nar. v Londýně 1644. Kwaker; od něho Pensylvania, předtím anglické koruně přináleževší, jméno dostala: z Evropy, obzvláště z Anglie mnoho pro náboženství pronásledovaných lidí tam převedl, svobodu v občanských i církevních důležitostech za základ této nové říše položil, a skrze to stal se otcem nynější svobodné obce amerikanské, která se v novějších časech od anglického panování odtrhla a samostatnou republikou učinila.

V. 13. „Slávy otců neznajc." Srov. *Leo Sap. Tact. Cap. 8.* „Slavorum gentes sunt ingenuae atque liberae, quibus servitus et subjectio nulla unquam ratione potuit persvaderi." *Wittichind An. L. 2.* „Slavi bellum quam pacem elegerunt omnem miseriam *carae libertati* postponentes. Transeunt sane dies plurimi his pro gloria, et magno latoque imperio, illis pro libertate

ac ultima servitute varie certantibus.“ *Surowiecki, Sledz. p. 155. 167.* „Zawsze pomiędzy nimi panowała zgoda i jedność. Inni podobno dają świadectwa Słowianom, i wystawiają ich za wzór przywiązania do własnych swobód, spólbraci i narodów pobratymskich. Mało w dziejach mamy przykładów podobnego męztwa, z jakiém między innemi, drobne pokolenia nadelbiańskie przez ciąg kilku wieków, broniły swoiéy niepodległości przeciw potędze Niemców i Dunów. Sprawa jednego stawała się sprawą innych często nayodleglеyszych pokoleń, które się wspierały nawźajem radą i pomocą. Kiedy już widzieli, że muszą póyśdź pod obce jarzmo, nie chąc dożyć tey niedoli, całemi gromadami sami sobie zadawali śmierć dobrewolną.“ *Linhard, Gesch. v. Krain. T.* II. p. 211. „Die slavische Nation fühlte ihren Werth und handelte nach diesem Gefühle. Sie liebte ihre Freiheit und vertheidigte sie gegen ihre Unterdrücker mit einer Verzweiflung die ohne Beispiel war. Gebändigt wurden sie und gedemüthigt. Aber das Gefühl ihres eigenen Werthes, die Liebe zur Freiheit, währt noch in ihnen, noch äussert sie sich in ihrer Liebe zum unterdrückten Vaterlande.“

V. 14. „Otroctvím se chvastá.“ Srov. Hrabě Plater, v Jeografii, Wrocl. 1825. str. 197. „Rolník ruski, nie tylko że nie ma czym kupić wolności, ale nawet ofiarowanéy sobie nayczęściéy odrzuca. Czuje się słabym bez Pana, nieufa własnym siłom, i woli podległość przy opiece nad nim dworney, aniżeli wolność którаby mu wszelkie obce wsparcie odebrała.“

Znělka 145.

V. 3. „Kibitkách.“ Kibitka jest vozík aneb saně dřevěnými obručemi dopoly přikryté, lehké, rychlé v Rusích zhusta užívané.

V. 6. „Vavel,“ vrch a jeskyně v městě Krakově ; pověst nese, že v té jeskyni za dávných časů strašlivý drak pelešil, ale Krakem, slavským Herkulesem, zabit byl.

V. 6. „Kynast (srov. Unhost) slavný v dějinách sleských hrad, na strmé skále čnící, dědictví hrabat Šafgočů, vystavený od sleského knížete Bolka r. 1292.

V. 7. „Čakoni," Srov. Kopitar, Wiener Jahrb. d. Lit. 1822. B. 17. „Tschakonen im Osten des alten Sparta, jetzt noch nur 1500 Familien, in 4 Dörfern zwischen Nauplia und Monembasia, sind aber kaum noch in einzelnen Sprach- und Wortresten Slaven. Die Namen der tschakonischen Städte Kastanica, Sitina, Gorica und Prastó sind slavisch; in ihrer Gegend ist sogar ein Ort Namens Slabochori (Slavendorf), und andere slavische Ortschaften in ganz Griechenland, z. B. Kamenica bei Patras." Const. Porphyr. Lib. 2. De Themat. Th. 7. „In vacuam habitatoribus Peloponesum et magnam Macedoniae partem circa a. 750. Slavini immigrarunt." Idem de Ad. Im. Cap. 50. „Theoctistus praetor missus est ad thema Peloponesi cum magna manu Thracum, Macedonum, caeterorumque thematum occidentalium ad Slavos debellandos subjugandosque. Et omnes quidem Slavos vicit et subjugavit. Soli Ezeritae et Milengi relinquebantur sub Lacedemonia et Elos. Ac quandoquidem mons illic magnus est et valde altus Pentadactylus nomine, qui cervicis instar longe se in mare porrigit, propter loci difficultatem ad latera ejus se in mare porrigit, propter loci difficultatem ad latera ejus sedes posuerunt hinc Milengi, inde Ezeritae." — Surowiecki Sledz. Pocz. str. 58. „Poniewadž nie ma śladu, aby pokolenia te Milengów a Jezeritów były wiedy wyrugowane z swoich siedlisk: do kónca 14. wicku znaydują sie zmianki, że na Znak hołdu placily Cesarzom mały podatek; przeto wnosić należy, że plemiona ich dotąd się utrzymują w tych górach."

V. 8. „Řepočet," něm. Rübenzahl, Srov. A. Jungmann, v Kroku D. II. C. 3. str. 372. „Rybencál, česky Zlatohlavec, duch neboliž zaklený prync v Krakonoších. Bájí se o něm, že zvláště na vrchu Kolešci viditelný a neviditelný, jako malé pětileté pachole, maje zlaté peří místo vlasů na hlavě, bílý kaftánek a zelený klobouček, bydlel a lidu mnoho dobrého činil, chudým potravu a

peníze, nemocným léky přinášeje, v nebezpečenství dobrou radu a pomoc uděluje a t. d. však i posměváčky a utrhače trestal, vždy pak beze škody, když jich strašil, lekal, honil, zaváděl." Gerle, Böhmen T. II. S. 141. „Nächst der Mädelwiese im Riesengebirge erhebt sich ein von Wald begrenzter Berg, und in dessen Mitte ein nackter Granitfels, auf welchem nach der Sage Rübezahls Burg und Wohnsitz gewesen sein soll."

V. 10. „Zámek Sklabinský" aneb Slavinský jest v Uhřích v Turčanské Stolici. Srov. Belius, Not. Hung. T. II. p. 321. „Sklabinya arx est Comitatus Thurociensis, vetusti operis, et molis amplissimae, quam situs opportunitas multum commendat. Enim vero in monte consedit, altitudinis eximiae, eoque ad orientem ita posito, ut totam propemodum regionem, quaqua versum despiciat. Frustra primam ejus originem eruderare conitebamur: cum et historiae sileant, neque in tabulariis ejus rei vestigia notari potuerint. Non tamen contraimus iis, qui ad Slavos originem molis referunt. Nam id quidem, ut credamus, cum ipsa regio Slavis olim habitata, dum denominatio arcis, suadent. Sklabina enim aliquibus Sclavinia dicitur, quod ipsissimum Sclabinorum seu Sclavinorum nomen est. Nescio, saltem, haud sine causa dubito, an Jornandis illa Sclavinia, cujus de Rebus Geticis Cap. 5. meminit, in isto terrarum angulo, sit quaerenda. Certe historici narratio intimius nos videtur abducere: quidquid regionis fautores dicant."

V. 11. „K litině Petra." Srov. *Fiorillo, klein Schrift p. 55.* „Katharina II. führte das Monument für Peter den Grossen auf, wobei jeder mit Rührung und Bewunderung verweilen muss. Der russische Künstler Cheilow hat an dem Guss der Statue Antheil gehabt." C. R. Schindelmeyer, Merkwürd. d. Welt, Wien 1805. „Die Bildsäule Peters I. in Petersburg stellt den Helden zu Pferde vor, auf einer ungeheueren Granitmasse, in der Form einer steilen Anhöhe, die an der Gegenseite fast abgeschnitten ist. Sie ist 53 Fuss lang, 21 F. breit, 17 F. hoch. Das Pferd gallopirt und tritt mit

einem Hinterfusse auf eine Schlange. Alles betrug 424,610 Rubel.“ Litec její byl francouzský umělec Falconet; nápis na ní jest: Petro Primo Catharina Secunda.

V. 13. „Prahy Dněpru“ anebo Progy, Porogy, jsou veliké skály na řece Dněpře, přes které voda spadá. Srov. *Gebhardi Gesch. d. W. T. I. S. 44.* „Die Russen knüpften den Handel des Nordens an den griechischen Handel und brachten die Waaren nach Constantinopel. Sie mussten an mehreren Orten, besonders bei Kiew, ihre Böte verkaufen und andere verfertigen, bei den 7 Wasserfällen des Dnepers aber bald sich einer nahen Gefahr zerschmettert zu werden aussetzen, bald aber die Böte über das Land tragen oder ziehen.“ *Constant. Porph. d. Ad. J. ap. Stritt. T. II. p. 982.* „Russi mense Junio per flumen Danaprim navigantes descendunt. Ac primo quidem ad primum locum fluminis praeruptum veniunt, qui Essupe (Nespi) cognominatur, quod Russorum Slavorumque lingua valet non dormire. Superato hoc, ad alium locum praeruptum descendunt qui Russis, Ulborsi, Slavis Ostrobuniprah (Ostrovný prah) dicitur, significatque insulam loci praerupti. Parique modo tertium locum praeruptum transmittunt nuncupatum Gelandri, quem Slavice sonum loci praerupti interpretantur; quartum Russi Aiphar, Slavi Neaset nuncupant, quoniam in saxis pelicani nidificant; quintum Russi Baruphorum, Slavi Bulneprach (Volný prach) quod paludem magnam efficiat, denominant; sextum a Russis Leanti a Slavis Berutze (vříti, vír, vroucí) nominatum quasi dicas aquae scaturigo, quo superato ad septimum navigant, qui Russorum lingua Strubun, Slavorum autem Napresi vocatur, id est exiguus locus praeruptus.“ Srov. *Fort. Durich, Bibl. Slav. Vol. I. p. 221. J. Thunmann, Oest. Völk. p. 386—390.*

V. 13. „Chobot Chvalinský,“ t. j. Slavinský, při němž Slavové bydleli, nebo Chval a Slav i kořenem i významem totožná jsou. Chvalinský Chobot aneb moře jináče sluje i mořem Kašpickým. Srov. *Nestor Cap. X.* „Volga vtečet sedmju desiat žerel v more Chvaliiskoje.“

V. 14. „Zrin,“ Srov. Joh. Thomka Sasky, Geogr. Poson. 1777. p. 620. „Zrin, Zrinium est munitio in Croatia, prope ad Unnam amnem, denominationem a Comitibus Zrini accepit.“

V. 14. „Plač,“ hora ve Štýrsku, hranici mezi Němci a Slaveny způsobující.

Znělka 146.

V. 5. „Zahrada Konileská“ aneb Koniles, německy Rosswald. Srov. F. J. Schwoy, Topog. v. Mähren, Prerauer Kreis, p. 171. „Rosswald ein Markt mit einer Pfarr, einem Schlosse und Mayerhofe. Graf Albrecht v. Hoditz lebte in Rosswald, machte das hiesige Schloss und die dabei angelegten Gärten durch seine mit grossem Aufwande und ausgezeichnetem Geschmack angebrachte Wasserfälle, auch sonstige Kunstwerke und Verzierungen, durch die vielfältig daselbst gegebene Feste, durch Bewirthung unzähliger auch gekrönter Gäste, durch Bildung und Unterhaltung eigener Schauspieler und Sänger aus der Klasse seiner Unterthanen, und durch die eingeführte Nachahmung eines Lebens, dass die Schäfer Arkadiens einst lebten, zum angenehmsten Aufenthalt und allenthalben berühmt.“ *Convers. Lex. B. 4. p. 807.* „*Hoditz*, (Albert Josef Graf von) ein berühmter mährischer Gutsbesitzer. Er war 1706 geboren. Mit manichfaltigen und ausgebreiteten Kenntnissen durch frühen Unterricht ausgestattet, mit einer empfänglichen und lebendigen Phantasie von der Natur begabt, ging er nach Italien, wo die herrliche Kunstwelt, von einer reizenden Natur umgeben, einen unvertilgbaren Eindruck auf ihn machte. Nachher fand er auch als Kämmerer an dem Hofe Carls VI. manichfaltige Nahrung für seine glühende Einbildungskraft. Vieleicht war es auch diese, welche den jungen, wohlgebildeten und liebenswürdigen Mann zum Anbeter der, zwar 22 Jahre ältern aber geistreichen, und auch in spätern Jahren noch anmuthigen Sophia, gebornen Herzogin von Sachsen Weissenfels. Witwe des Markgra-

fen Georg Wilhelm von Beireuth, machte. Sie gab ihm 1734 die Hand und lebte mit ihm auf seinem Landgute Rosswalde, welches er zu einem zauberischen Sitze aller Lust, und alles durch Kunst, Phantasie und geselligen Umgang erdenklichen Vergnügens umzuschaffen den Plan gemacht hatte. Um diesen Plan auszuführen, suchte er mit dem grössten Eifer die Kunsttalente seiner zahlreichen Leibeigenen zu entwickeln, so dass es keine Art von Künstlern gab, die man nicht unter seiner Dienerschaft gefunden hätte. Der weitläuftige Park mit seinen Gebäuden und Verzierungen, seine Theater, Werke der bildenden Kunst, welche er nach seinen originellen Angaben ausführen lies, die Maschinerien, Feuerwerke, Wasserkünste, welche er zu seinem Festen gebrauchte, waren grösstentheils das Werk seiner Bedienten. Die geschicktesten unter denselben aber waren seine Musiker, Schauspieler, Tänzer, Sänger und Sängerinen. Diejenigen aber, welche er zu diesen Hauptrollen nicht gebrauchen konnte, ja selbst Kinder, Alte u. s. w. brauchte er wenigstens als Statisten und Figuranten, in vielen Verkleidungen und Gestalten bei seinen originellen Festen und Lustbarkeiten. Sein Schloss war der Sammelplatz aller Vergnügungen der Natur und bildenden Künste. In den Gartenanlagen waren 4000 Wasserkünste, ein grosser Canal und viele Seen angebracht: selbst auf Wirthschaftsgebäude, Ställe, Krippen und Butterfässer hatte sich der Hang zu idealisiren erstreckt. Kein Wunder, dass der durch diese phantastische Manichfaltigkeit berühmte Landsitz mehrmals, und selbst in einer gelehrten lateinischen Abhandlung des Dr. Tralles: Adumbratio amoenitatum Roswaldensium beschrieben worden ist. Doch gestehen Viele, welche diesen Ort besucht haben, die feine angenehme und äusserst manigfaltige Unterhaltung des originellen und wohlwollenden Wirths noch interessanter gefunden zu haben, der bis in das spätere Alter, ja selbst auf dem Krankenbette, einen Zirkel ihn umgebender Menschen durch leichten Humor und immer neue Erfindungen zu erheitern wusste, und durch Mahl, Gesang, Schauspiel

und Naturbelustigungen für das Vergnügen unzähliger Menschen sorgte. Selbst Friedrich der Einzige, mit welchem er durch seine Gemahlin verwandt war, und welcher seine Unterhaltung liebte, besuchte seinen Feensitz, und seine Erwartungen wurden übertroffen. Er dankte dem Grafen durch ein ansehnliches Geschenk, noch mehr aber durch eine poetische Epistel (7 Th. der Oeuvres posthumes S. 27.). Hoditz starb 1778 in Potsdam. Friedrich ehrte noch nach seinem Tode sei Andenken dadurch, dass er den Theil der Jägerstrasse in Potsdam, in welcher der Graf gewohnt hatte, Hoditzstrasse nennen liess."

V. 7. „Hanáků okolí." Hanáci nejdávnější obyvatelé Moravy, jméno mající od řeky Hany (srov. Una, Inn, Enns,). Srov. Rohrer, T. I. p. 29. 60. 87. „Die Hanaken in Mähren verdienen vorzügliche Erwähnung. Sie wohnen meistens im Olmützer Kreise in den anmuthigsten Hügeln und fruchtbarsten Ebenen des Landes, gleichsam im Mittelpunkte des Markgrafthums und beherrschen einen Bezirk von beiläufig 20 Quadratmeilen, der von dem Flüsschen Hanna, Třebovka und Blata durchschlängelt wird. Das Weizenbrod des Hanaken ist das beste im Lande. Alles dieses macht, dass nicht leicht jemand auf unsere beste Welt besser zu sprechen ist, als der Hanake. Das Mädchen in der Hanna trägt eine weisse, schleierne, geglättete zwei Hand breite Stirnbinde, welche gegen den Nacken hinab und um die Haare sich schliesst. Das dammastene Leibchen der Hannakin an Festtagen ist mit Borten vom Leonischen Golde besetzt."

V. 8. „Velehradu rumy." Velehrad dávné sídlo králů moravských, kde, dle podání, Cyrill a Method biskupství založili. Stálo na pahrbku, který se po dnes Hrádek jmenuje. Velehrad jest nyní statek a klášter. Srov. *Schwoy, Topogr. Hrad. K. p. 466.* „Die Stadt Hradisch ist, glaubwürdiger Meinung nach, aus noch übrigen Ruinen der alten, ehemals königlichen Stadt Velehrad entstanden."

V. 11. „Valaši,“ jináče Kopaničáři, Salašáči v Přerovském a Hradiském Kraji. „Šalmaj“ jest trouba, obyčejně ze stromové kůry mistrovně udělaná, na níž Valachové pronikavé zvuky vydávati umějí. Jejich písně některé viz ve sbírce F. L. Čelakovského. Srov. Rohrer I. p. 47. 89. „Der schönste Schlag Menschen in Mähren sind unstreitig die Kopaniczaren des Hradischer Kreises. Wäre der Ausdruck nicht zu bilderreich, so würde ich den jungen Kopaniczaren schlank und hoch, gleich einer jungen Tanne nennen. Männliche Schönheit giebt sich unverkennbar zu erkennen in seinem musculösen Körperbau, in den anmuthigen Linien, die von den Lenden über die Waden gegen die Füsse fliesst; in der freien Haltung seiner Arme, worin ungeachtet der Holzaxt in der Hand, so viel ungekünsteltes Leben herrscht. In seiner Kleidung passt alles so schön auf die vollen musculösen Beine dieser Gebirgsleute, dass man gewiss in der ganzen slavischen Erdenrunde keinen besser, natürlich und künstlich gebildeten Schlag Menschen finden wird.“

ZPĚV III.

D U N A J.

Znělka 1.

V. 4. „Sobieský,“ Jan III. král polský, jeden z největších bojovníků 17. století, narozen roku 1629 zemř. r. 1696. Srov. *Convers. Lex. B. 5. S. 280.* „Als 1683 die Türken Wien belagerten, eilte er mit einem polnischen Heere herbei und rettete die Kaiserstadt. Bei seiner Ankunft erstieg er eine Anhöhe, untersuchte, wie sich der Grossvezier verschanzt hatte, und sagte zu denjenigen, die ihn umgaben: Er hat eine üble Stellung gewählt. Ich kenne ihn: er ist unwissend, und doch eingenommen von seinen Talenten. Wir werdnn keine Ehre von diesem Siege haben. — Sobiesky hatte die Wahrheit gesagt. Am folgenden Tage verliessen die Türken voll Schrecken ihr Lager, und in demselben auch die geheiligte Fahne Mahomeds. Bei seinem Einzuge in Wien an der Spitze seiner siegreichen Polen ward er von den Einwohnern mit einem unbeschreiblichen Enthusiasmus empfangen. Sie drängten sich hinzu, um seine Füsse zu umschlingen, seine Kleider, sein Pferd zu berühren und nannten ihn laut ihren Retter und Befreier.“ Srov. *Csaplowits, Gem. v. Ung. I. p. 364.* „Johann Sobieski kämpfte als trefflicher Soldat, als ausgezeichneter Feldherr beim Entsatze von Wien, und nach Kara Mustaphas Falle in Ungarn, mit siegreichem Erfolge. Oesterreich dankte ihm offenbar seine Rettung.“

V. 6. „Stambul," lat. Constantinopolis; „Mekka," město v Arabii, svaté Turkům, v něm se r. 571 Mahomed narodil, každý vyznávač mahomedanského náboženství povinnost má, aspoň jedenkráte v životě toto město navštíviti.

V. 9. „Korouhvi do Varšavy." Srov. *H. Plater, Geogr. wschodnéy części Europy 1825, p. 155.* „Miłośnik starożitności narodowych nieobojętnie widzi we Warszawie zawieszoną w farze staromieyskiey Chorągiew Turecką przez Jana Sobieskiego pod Wiedniem zdobytą."

Znělka 2.

V. 2. 3. 4. „Křiván, Lomnice," nejvyšší chlumové Tater v Oravské a Spiské stolici; „Matra" hora v Heveské stolici: to slovo samskritské; v Indii až po dnes vrchy a města Matra.

V. 11. „Pevnost nebetyčnou." Letopisové zvláště Fuldanští užívají těch nejsilnéjších výrazů k vypsání této tvrze, ku př. *ineffabilem* Rastici munitionem, — Rasticen adversarium *fortissimo vallo* munitum a t. d.

V. 12. „Ženám ke cti," t. Děvín se jmenuje hrad ten, jako na čest děvám čili dívkám, ženám.

V. 14. „Pomník nesvornosti," t. mezi Rostislavem pánem tohoto hradu a Svatoplukem.

Znělka 3.

V. 1. „Tatranská Břetislava," t. j. *Prešporek* něm. Vratislaburg, Bretislaburg, Breslaburg, Pressburg. Srov. ve Slezku Vratislav, něm. Breslau. Viz *Aventin, Libr. 4. pag. 387.* „Bryno qui et Privina, Moravorum regulus, trans Danubium in aquilonari ripa habitabat, cum filio Hezilone. Erant Brynonis urbes Nitravia, Pisonium quae et Vratislaburgum (inde hodie Presburg) et Bryna quae adhuc ab eo nomen servat." *Pešina, Mars. mor. L. 2. C. 6. p. 202.* „Hungari grassabantur per late patentes ad Breslaoburgum, nunc Presburgum sive Po-

sonium, campos." *Belius, Not. Hung. T. I. p. 81. 100.* „An revera a torculari Germanicum urbi Presburg nomen inditum? Nota haec in vulgus denominatio est: at enim, longe a prima veraque origine vocabuli dissidens. Breslaburgum olim Germanico idiomate, Pisonium dicebatur, quomodo et Aventinus adpellat. Itaque mixtum ex Slava et Germanica lingua nomen sit oportet. Nempe Vratislaus seu Brazlaus aliquis, qui ista ora non solum, sed in urbe etiam nostra, vel militabat, vel stativa habebat, ex suo nomine adpellandam voluit, ut esset Vratislai castrum. Itaque ex eodem fonte, Vratislaviae Silesiorum, et nostrae urbis nomen, derivandum est. Nonne vero ab eodem auctore? Difficile est adfirmare; coniectare autem perquam pronum. Posteaquam enim Quadi, cum adventantibus Slavis in eandem gentem coaluerunt; proclive, Slavis invalescentibus, fuit, dominos etiam Slavos adsciscere, ut ex his, ut inde quoque principibus conciliaretur auctoritas, veteres urbes, novis vocabulis adpellare. Sed de isto etymo infra luculentius veri se offeret species. *p. 100.* Dum belli in Maharenses adparatum describit Schönlebenius, Brazlaui quoque, Slavorum intra Dravum et Savum ducis meminit, qui suppetias adduxerat Arnulpho. Quod si est, sicuti nom ambigimus, utramque, cum auxiliaribus copiis, Pannoniam, transire necessum habuit. Eo itiniro superato, ad Pisonium amnem traiecisse Braczlauum existimarim. Id si ultra conjecturae modum, certum esset, haberes Germanici nominis, quo urbem adpellamus indubitatam originem. Braczlaus, transmisso isthic Danubio, Pisonium occupasse potuit, stationemque habere, dum coadunato hinc atque illinc exercitu, in hostem iretur. Quid vero proclivius, quam ut Germanicae nationes, Arnulphi sequutae signa, Brazlavi hanc stationem, Brazlaburgum, vocitarint? unde temporis cursu Presburgum factum est." Na slavský původ tohoto města ukazují i staré názvy některých bran a ulic, ku příkladu Vedrice, das Vedritzer Thor a t. d.

V. 5. „Pobratime" od Pobratim. Srov. *Vuk Stephanovič, Srbski Rječnik, 1818, str. 568.* „Pobratiti

se s kim, Wahlbruder mit jemanden werden, Fraternitatem ineo cum aliquo. Pobratim 1) koji se pobrati u snu, t. i. kad ko u snu u kakvoj nevoli reče kome: da si mi po Bogu brat; 2) koji se pobrati na javi u kakvoj nevoli; 3) koji se pobrati u crkvi." Talvj, Volkslieder d. Serben I. S. 282. „Fortis sagt von der Freundschaft der Morlachen: Sie haben gleichsam einen Punkt der Religion daraus gemacht; diess heilige Band wird von ihnen am Fusse des Altars geknüpft. Das slavonische Ritual hat eine eigene Segnung um feierlich zwei Freunde oder Freundinnen zu verbinden. In Gegenwart des ganzen Volks wird alsdann auf die feierlichste Weise, ein besonderer Segen über beide Freunde oder Freundinnen ausgesprochen. Die auf diese Art verbundenen Freunde nennen sich Pobratimi, die Freundinnen Posestrime. Die Pflichten der morlachischen (serbischen) Freundschaft erfordern, einander in jedem Bedürfnisse, in jeder Gefahr beizustehen. Sie treiben den Enthusiasmus bis zur willigen Entschlossenheit, ihr Leben für einander hinzugeben oder zu wagen."

V. 11. „Cruscu česko-slovenskou." Srov. Prvotiny pěk. Um. List. 23. str. 87. „Slovenský jazyk v půlnočních Uhřích jest méně tvrdý, poledním dialektům a tudy staré slovenčině příbuznější, méně vzdělaný ale i méně znetvořený druh českého, a však i Moravané i Slováci české psané knihy čtou. Nyní bdí nad tím Cruska česko-slovanské učitelské stolice v Přešburku, aby se češtiny nekalenost i mezi Slováky zachovala." Academia della Crusca aneb Academia Furfuratorum byla učená společnost ve Vlaších r. 1582 zniklá, čistotu a dokonalost řeči vlaské za účel mající, vydala znamenitý této řeči Slovář. Belius, Not. Hung. T. I. p. 53. „Slavi in Hungaria lingua utuntur proxime ad dialectum Bohemicam accedente, suavi ea, multaeque urbanitis."

V. 5. „Pět let" strávil v Prešburských školách spisovatel těchto básní.

Znělka 4.

V. 7 „Sobor.“ Srov. *Steph. Katona, Hist. Hung. ad A. 893 str. 144.* „Zoborius, quem Svatoplugus Ducem Nitriensem praefecerat, de Hungarorum adventu certior factus, ad prohibendum fluvii transitum cum armatis militibus advolavit diuque pugnam sustinuit. Hi tandem Hungarorum pertinacia victi ad vicinum Nitriae castrum se receperunt. Multis in fuga caesis, ipsum Zoborium ducem Cadusa telo sauciavit, captumque custodiae mancipavit. Postero die Hungari Nitriae propius obsidionem admoverunt, neque prius destiterunt quam eam expugnarent. Tum vero Zoborium in absito monte suspendio necarunt, quotidieque Zobor dictus tantae rei memoriam ab oblivione vindicat.“

V. 8. „Zchytra.“ Srov. *Katona, tamž p. 143.* „Hungari versus Situam fluvium caute profecti, quosdam exploratores praemiserant, qui non multo post reversi narrarunt, limites illos a Zoborio custodiri.“

V. 12. „Víno.“ Srov. *Belius, Not. Hung. IV. p. 295.* „Vinum quod montis Zobor latera gignunt, inter generosiora Nitriensium referunt accolae, quodque mensis, etiam unctioribus, idoneum est, rhytmo vulgari celebrant: *Vinum Zobrense decus est et gloria mensae.*“

V. 14. „Šíře uvidíno.“ Srov. *Belius tamž* „Zobor mons, arci Nitriensi trans amnem eleganti et celso positu ab ortu solis objacens, atque per plures Comitatus e longinquo conspicuus.“

Znělka 6.

V. 2. „Duch Alkejský“, t. j. Herkulský. Alceus byl děd Herkulesův, proto se tento i Alkejský aneb Alcidský nazývá. Řecké ἀλκή znamená síla, vláda.

V. 3. „Lev Nemejský,“ jeho zabití byla jedna ze dvanácti prací Herkulesových. Srov. *F. Šíra, Výbor ze Spis. řec. D. I. str. 91.*

V. 5. „Vepeř,“ aneb vepř, erymantický, který kraj vůkol hory Erymanthos plenil, a Herkules jej chytiv živého na ramenou k Eurystheovi donesl.

V. 5. „Pes zlolejský“, t. j. Cerberus pekelný, jejž Herkules rukou chopil, jeho tři hlavy mezi své nohy vtlačil, svázal jej a na zem přinesl.

V. 7. „Had Lernejský“, čili saň, v lernejském bahništi bydlící a stáda i pole hubící. Hrozné tělo měla, hlav devět. Herkules ji rozsekal.

V. 8. „Chlév Augiáše.“ Augiáš byl král v Elidě, měl 3000 skotů ve chlévě dávno nečistěném. Herkules hnůj ten v jednom dni vyčistil spojením potoků Alphea a Penea.

V. 13. „Všelikost.“ Srov. *Dobrovský*, *Böhmische Gramm. Prag*, *1809. str. 104.* „Wie sollte man das Wort Allheit übersetzen? Všost von vše würde die Ohren beleidigen. Man wähle also eines der vielen abgeleiteten Wörter von vše, z. B. všecek, všechen, všecken, všeliký, und gewiss wird sich všelikost vor allen andern empfehlen.“

Znělka 8.

V. 9. „Zámků rumy.“ Karel V. dal r. 806 nad Labem, Jindřich I. roku 922 v Míšni, Ludvík bradatý, hrabě turinský nad Sálou r. 1048 zámky a pevnosti stavěti k podmanění a vykořenění Slavů. Takové zámky byly: Krainburg, Kunic, Lobda, Čaplic, Gosek a t. d. Srov. *Edmund Pock*, *Chronik r. 806.*

V. 12. „I ta řeka“ t. Sála.

Znělka 10.

V. 1. „Údol věnčená.“ Srov. *G. Palkovič*, *Zn. vlasti*, *str. 33.* „Turec jest rovný, vysokými horami vůkol obehnaný, zahradě podobný kraj.“ *Belius*, *Not. Hung. T. II. p. 294.* „Terminos montes asperrimi posuere, toti Comitatui Thurotziensi, ea serie circumducti, ut factam a natura sepem crederes. Ingens horum est altitudo. Dici nequit quantum iste regionis positus ad amoenitatem faciat. Nam et vicis atque oppidis frequens est, et sparsis passim nemoribus varie distinctus. Reliquum ruris partim agri frumentarii occupant, partim campi herbidi, quibus domestica armenta inerrant. Acce-

dit rivorum, tortuosis maeandris, tota utrinque regione discurrentium copia. Multum praeterea jucunditatis montes habent continui, facti enim sunt ad eum modum, ut in constituendis iis naturam lusisse dixeris. Equidem cum ineunte vere hic aliquando versarer, videbar mihi in hortum delatum esse, cui ad amoenitatem, non modo nihil natura negaverit; sed multo etiam jucundiorem fecerit, quam sunt saepe exquisita arte positi.“ *P. Magda, Statis. geogr. Beschr. des K. Ungarn, Leipzig 1832. S. 198.* „Die Thurótzer Gespanschaft wird mit Recht ein Garten, und ein schöner Garten genannt, denn sie ist wie Mauern von allen Seiten mit hohen Bergen umgeben, innerhalb welchen sie grosse Natur-Schönheiten aufzuweisen hat.“

V. 4. „Pison, Eufrat,“ v Turčanské stolici, že je okrouhlá a utěšená jako samorostlá zahrada, hledali mnozí místo ztraceného ráje, odtud tato rajská jména řek v této znělce.

V. 7. 8. „Léčná dílna, kde Vulkán oheň dmýchá“ t. j. teplice.

V. 12. „Tempe,“ krásný a rozkošný kraj v Thessalii, v němž ustavičné jaro, utěšené stromoví, libý zpěv ptactva, chladné studnice a potůčky.

V. 13. „Arkada“ čili Arkadia, též blažená pastýřská krajinka v Peloponesu.

Znělka 11.

V. 14. „Eden“, slovo hebrejské, znamená ráj, radost.

Znělka 13.

V. 1. „Se srpečky,“ básnířskou svobodou stojí zde sociativ místo instrumentálu.

Znělka 15.

V. 1. „Meziříčí“ (graec. Mezopotamia) jest co mezi dvěma řekami leží, jako městečko Mošovce mezi

dvěma potoky, tak řečeným Černakovem a Starořadskou Vodou.

V. 3. „Snášovce." Srov. *Belius, N. H. T. II. p. 342.* „Aliam denominationis rationem adferunt alii, quae simul originem oppidi Moschótz prodat quodammodo. Nempe, tres vicos in hanc, quae hodie exstat, oppidi molem, casu, an necessitate? coivisse, ut locus inde Znaschovce, et postea innexo vico Majusch, Moschovce dictus sit. Haec a provinciae Thurociensis inquilinis accepimus. Nobis tamen ita videtur, quiquid sit nominis, ex vocabulo Majusch enatum id esse; ut primum Majuschovce, ac postea Moschovce locum adpellarint Slavi incolae. Nam ubi nunc forum oppidi est, olim Advocatio Villae Majusch, seu Libera Villa Regia Majusch, sedebat; qua vero platea inferior procurrit Tsernakov, viculus conspiciebatur; nomen ab amne, qui oppidum septemtrionali latere adluit, indeptus. Ultimus, hodiedum tuetur antiquitatem, diciturque Starý-Rad, hoc est, ordo seu aedium series antiqua; cum primitus Majusch simpliciter diceretur." Pozoru hodno, že se toto jméno Mošovce i v jiných krajech nachází, k. př. v Nitranské stolici ves Mošovce. Viz Belii Not. H. T. IV. p. 469. „Vicus Mosótz, haud confundendus omnino cum Thuroczensium oppido." — Že se v turčanských Mošovcech i Čechové někdy usadili, důkazem toho jest zdejší starý nyní katolický chrám, ohraděný zděmi a šancemi na způsob pevnosti, jako to Husité obyčej činiti měli. Srov. Lad. Bartholomaeides, de Boh. Kishont. Poson. 1796. p. 10. Srov. Komenského Hist. protiv. círk. str. 352. „Vyhnanci z Čech a z Moravy ne jedni se obrátili do Uher na panství hraběte Turza, Ilešháziho, Pána Revaya."

V. 8. „Kutina," jmenuje se ten kout louky, který potok svým hadovým vynutím a krucením se způsobuje; jinde zákruta.

V. 9. „Spatřil svět" roku 1793, dne 29. července.

V. 9. „Mači." Mača (srov. srb. Mačva, snad od mok, máčeti, mokraď) jest asi hodinu od městečka k východu vzdálená, bystrovodým rybnatým potokem, chrá-

movitými jeskyněmi, skalnatými obelisky ozdobená, pode Dřínkem rozložená, z obou stran vysokými úbočími zavřená, utěšená romantická dolina, v níž se obyčejně tak nazvané Majales školské slavívají. Nezapomnivá jest skladateli těchto básní tato dolina pro jednu dětinskou scenu, která na jeho mladost nejsilněji účinkovala a prvý cit rozjímavé povědomosti i samostatnosti v něm vzbudila. Ku slavení zde Máje chodíval totiž celý, dosti veliký, zástup školské mládeže slavně a v pořádku, dva a dva, s praporcem i s hudbou. Při tak zpozdilém kroku táhla se cesta za dlouhý čas, proto nedočkavost učinila, že se pisatel tohoto s jiným svým spolužákem z řádu odstranil, rychlejším krokem a bližší ač obtížnější cestou přes houští tam pospíchaje. Přišedše na určité místo a spletše sobě mezitím stánek z ratolesti stromových posadili se, tiše příchod ostatních očekávajíce. Žákovstvo, sotva přišlo, obkličilo nás úskoky vůkol na rozkaz učitele, načež i hned zjevný soud nad námi držán a nález dvojnásobný k libému vyvolení nám předložen, totiž: aneb jistý tělesný trest podstoupiti, anebo přes celý den na májových radovánkách žádného podílu nebrati, a jen jejich očitým svědkem, nikoli pak účastníkem býti. Můj spoluvinník vyvolil sobě onu prvou, já tuto druhou Tantalskou pokutu. A že se učitel Š. . . . žádnými prosbami žáků a přímluvami jiných hostů oblomiti nedal, aby tomu, který jináče zákony školské nepřestupoval, aspoň druhou polovici dne odpustil a všeobecnou radost při takovéto příležitosti nekalil, tato nemístná a přílišná přísnost, jináče dobrého a způsobného učitele, tak rozhorčila aneb raději rozžalila mladé srdce skladatele těchto básní, že ač potom něco později svoboda dána na hrách a radostech podíl vzíti, on cítě hluboce tuto, jestli ne nespravedlivě aspoň nepříležitě sobě učiněnou křivdu, sám schválně více nechtěl, a na případnost tuto své mladosti pak v celém životě, i bezděky, snad tisíckráte myslil.

V. 9. „Studně královská“ pod tak řečeným Hájem, výbornou vodou vřející, ze které dle pověsti král Matiáš

Corvinus, bývaje zde na lově, rád píval: jemu ke cti Královou neb Královskou se nazývá.

V. 10. „Tlustá“ aneb Tlstá, hora v sousedství Mošovec. Srov. Belius, Not. H. T. II. str. 296. „Tlstá, omnium Comitatus montium facile editissimus. Slavicum nomen vastitatem montis indicat. Tlstá enim grandem notat, crassum vastumque. Et talis omnino est, non sua tantum sed rupium imprimis, quibus undique horret, mole propemodum inusitata. Pedem montis, quem late protenditur, opacae arbores obsident. Inde petrarum incipit asperitas varie se adtollentium, quae montem rigidum faciunt, et accessu difficilem. Ubi ad summum cacumen ventum est, perlibrata se hic diffundit planities, cum ipso situ, tum praecipue ideo amoena, quod et nuda est arboribus, et multo ac pingvi gramine convestita, ut greges ovium natare in papulis, non pasci videantur. Media planitie fons perennis scatet, eximia laticis praestantia, ad quem discumbere solent, qui huc animi causa accedunt. Antrum Mažarna subit montem Tlsta eo latere, quod ad arcem Blatnica prospicit.“

V. 10. „Dřínek“ aneb *Drjenok*, Srov. *Belius*, *tamž* str. 297. „Montes Moschovienses varie spargunt juga, quae nunc adtolluntur sublimius, nunc iterum humilius subsident. In his arcis perantiquae rudera visuntur, Drienok dictae. Cum exstaret superba quadam situs amoenitate valuit. Mons enim cui insedit celsissimus est. Hunc depressiores alii, quasi id arcis honori darent, incingunt. In hoc et opacas eorum convalles, jucundissimus patuit despectus, arcem incolentibus. Reliqua ejus ornamenta et celebritatem, qua olim fuit, vetustas obliteravit.“

V. 13. „Lid.“ Srov. *Belius*, *tamž*, str. 342. „Morum ratio simplex omnino et multum agrestis urbanitatis referens. Et cum Thuroczienses discinctos per dicterium vocitari meminerimus, praecinctos Moschovienses jure possis dicere.“

Znělka 16.

V. 3. „Kráskám Turčanským.“ Srov. *Belius*, *tamž* str. 305. „Femineo sexui decorus corporis habitus ob-

tigit, quem fuscus faciei color, nigri item ac vegeti oculi, mirum in modum commendant. In primis ferunt venustatis laudem Moschoviensis oppidi feminae, et quae ditionem Znio-Varallyensem colunt.“ *Csaplovits*, *Hesperus* 1818, Nro. 59. „Die Mehrheit der Slovakinen ist theils hübsch, theils brav. Das slovakische Circassien möchten wir im Thuroczer Comitat suchen. Nirgends sahen wir so auffallend schöne Weiber und Mädchen wie dort. Es ist ein reinliches, gesund, weiss und roth aussehendes, vollfleischiges, immer nett und sauber gekleidetes, fleissiges, munteres Völklein. Die dasige Tracht trägt zur Erhöhung der weiblichen Reitze unstreitig viel bei. Das lange Haar, glatt gekämmt, hängt am Rücken mit Bändern durchflochten in einem Zopfe herab. Der Hals ist unbedeckt; das Hemd in einem Halbzirkel ausgeschnitten lässt einen Viertheil der schneeweissen, hochaufwallenden Brust unbedeckt, ein kurzes, knapp anliegendes, mit rothen Bändern garnirtes Leibel, deckt den obern Theil des Leibes, den untern Theil ein kurzer, faltenreicher, gleichfalls mit Bändern besäumter Unterrock, von schöner Leinwand oder grünen Kanrasch, vorne hängt eine gewöhnliche Schürze herab.“

V. 9. 10. „Lisec“ vysoký vrch na východní; „Záře,“ Žiarské hory na západní; „Budiš,“ Budišské hory na půlnočni straně Turčanské stolice. V Budišských horách spisovatel těchto básní asi za měsic žinčici pil k posilnění zdraví.

V. 13. „Dupná,“ doupě aneb jeskyně podzemní v horách Vruteckých, z Turze až k Rajci v Trenčanské stolici vedoucí. Srov. Belius, tamž, str. 299. „Est in montibus Rutkaiensibus, qua vallis Strečnensis init, specus, Dupná vulgo adpellatus, ea longitudine, ut memtuum periti, in Trentschiniensem Comitatum, hinc aliquando transiisse, emersisseque in agro oppidi Rajetz, perhibeantur.“

V. 14. „Dido“ čili Diedonka byla královna Karthaginenská, která sa do Anáše tam z Troje při-

šlého zamilovala, a když odjíti chtěl, jemu všeliká osídla kladla, až konečně násilím jej zdržeti chtěla.

Znělka 17.

V. 5. „Beskydy,“ část Tater, ustanovující hranice mezi Polskem a Uhry, zde částka za celost. Podle Naruszewiče bydlelo v těch stranách pokolení sarmatské Besů, od kterých název Beskydů.

V. 10. „Rábské Ďarmoty,“ ves v Rábské stolici. V křestním listě Dobrovského chybně stojí jméno této vsi (tak jako i jeho vlastní jméno Dobrovský, místo Doubravský) napsáno; nesluje zajisté Jarmuth, jakovéž vesnice v celé uherské krajině se nenalézá, ale *Ďarmoty*, maďarský *Gyarmath*. Omyl tento přešel i do jiných životopis Dobrovského obsahujících knih.

Znělka 18.

V. 3. „Lva Jindřicha.“ Srov. *Arnoldus Abbas, Suppl. Chron. Helmold. C. II. III.* „Henricus Leo votivum iter in Syriam, primariis suis viris assumtis, suscipit. — Ordinatis ergo rebus, de profectione Hierosolymitana acrius cogitare coepit. Dux cum suis navale iter per devexa Danubii arripuit, servi cum equis via terrestri perrexerunt, vespertino tempore semper venientes ad locum determinatum, ubi naves applicuissent. In confinio Hungariae Legatus regis Hungarorum, Florentius dictus, paratus fuit ad excipiendum Ducem Saxoniae; et ita procedentes cum summa tranquillitate, applicuerunt ad urbem quandam (Strigonium), quae naturaliter est munitissima. Nam ex uno latere cingitur Danubio, ex alio, alveo profundissimo, qui Grane dicitur, a quo arx et civitas, quae in altera ripa sita est, nomen accepit.“

V. 4. „Přibyslav.“ Srov. *Téhož tam*: „Nobiliores terrae socios fecit, Pribislavum, regulum Obotritorum, et alios quam plures.“ *Lützow, Gesch. v. Mecklenb.* T. I. S. 234. 238. „Pribislaw mochte seinem Sohn

Borowin die fürstliche Gewalt übertragen haben, während er selbst als Kreutzfahrer in das christliche Ritterthum eingeweiht war. Er überstand glücklich alle Gefahren und kehrte im Anfange des J. 1173 mit Heinrich in die Heimath zurück. — Er fand bei einem Turnier, welches Heinrich in Lüneburg hatte anstellen lassen, um Weihnacht 1181 durch den Sturz seines Pferdes ein gewaltsames Ende."

V. 11. „Teď jej vina hnéte." Srov. Arnold. Abb. C. 2. „Dux Henricus, potitus quiete, commodum duxit pro peccatis suis sanctum visere sepulcrum." Lützow. Gesch. v. Meckl. S. 248. „Heinrichs politische Laufbahn war zu Ende. Mit manchem Stachel im Herzen und wunden Gemüthes, mit bittern Gefühlen eigener Schuld — starb er zu Braunschweig, den 6. Aug. 1195. Wäre Heinrich nicht der Sclave seiner Leidenschaften gewesen, so würde ihm die Geschichte den Namen des Grossen, der ihm, als Krieger, unstreitig gebührt, auch als Menschen nicht versagen dürfen."

Znělka 19.

V. 5. „Tu křest vylil Slav ten na Štěpána." Srov. Chartvitius, Ep. Vita S. Steph. edit. Schwandt. p. 415. „Stephanus oppido Strigoniensi natus est; eum vero beatus et Deo dilectus Episcopus Adalbertus, Bohemensis Ecclesiae antistes, baptisavit." Annalista Saxo, ad A. 1038. „Stephanus religiosus Ungarorum rex obiit. qui cum omni gente sua ad fidem Christi conversus fuerat: hunc S. Adalbertus Episcopus et Martyr baptisavit." Srov. Joh. Stilting, Vita S. Steph. Jaurini 1752. p. 47. „Cum duo hi Scriptores, Chartuitius et Annalista Saxo, minus remoti sint ab aetate S. Stephani, quam ut fidem ipsis abrogare debeamus sine justa ratione, cumque et posteriores plurimos sibi consentientes habeant, et neminem alicujus ponderis dissentientem (nam, qui solus ex antiquis opponitur, Ademarus Chabannensis tot errores accumulat, ut vix ullam mereatur fidem in hisce rebus Hungaricis), baptismus S. Stephani probabilius attribuendus est S. Adalberto, nec ulli alteri aeque probabiliter

attribui potest.“ Baronius, ad An. 989. „S. Stephanum beatus, et Deo dilectus Episcopus Adalbertus baptisavit.“ — Chronicon Verdense, apud Leibn. Scrip. Brunsv. T. II. p. 215. „His temporibus S. Adalbertus Pragensi Episcopus Stephanum regem Ungharorum cum multis baptizavit, qui pontifex postea martyrio coronatur, cum verbum Dei in Prussia praedicaret.“ Ofner Zeitung 1829. N. 37. S. 566. „Der h. Adalbert erster Bischof in Ungarn und Böhmen, der den h. König Stephan. I. in Gran getauft hatte, ist der Schutzpatron der Graner Diöcese.“

V. 9. „Ostřihom,“ Ostřehom, od slova střehu, ostříhám, syllaba om jest staroslavský východek participii passivi, zachoval se ještě v následujících slovích: lakom, vidom, svědom, pitom. Se jménem Ostřihom, srovnej podobná jemu jména míst a měst: Stráž, Stráža, Strážnice, Strahov, Strehová a t. d.

V. 11. „Dárců toho dobrodiní.“ Srov. Bonfin, Hist. Hung. D. II. L. I. „Stephanus ab Alberti latere nunquam aberat, a quo et doctrina et exemplo tantum hausit sanctitatis, ut hunc suae gentis salutis ac vitae auctorem magistrumque unicum praedicaret.“ Palma, Not. rer. Hung. Pest. 1785. I. p. 186. „Cupa dux Simeghiensis nefarium iniit consilium adolescentem Stephanum ex avito solio deturbandi, eodemque interempto asserendi principatum — Seditionis flama Strigonium, ubi praecipua Ducum Hungariae sedes fuit, perlata. S. Stephanus Danubium transgressus, in adsita Grano flumini regione, castra posuit, ut idonea militum auxilia, quae christiani proceres ac nobiles adducturi erant, securo in loco opperiretur. Ac reipsa adfuere haec magno numero, praesertim e superiore Moravisque contermina regione (t. j. Slováci, Horňáci), quod earum partium incolae dudum jam Christiani erant, atque ideo in majoribus copiis et majore animi alacritate ad Religionem sacrosanctam principemque suum jam Christianum totis viribus defendendum ad designatum castris locum convolaverint. S. Stephanus insigni victoria potitus.“

V. 12. „Dyně Matry“; v Hevešské stolici, kde Matra leží, rostou největší a nejvýbornější dyně. Srov. K. G. Windisch, Geogr. Ung. T. II. S. 117. „Die Wassermelonen gerathen hier herum besonders gut und gross, wie denn vor einigen Jahren eine dieser Melonen, welche 36 Pfunde gewogen, gefunden worden.“ Belius Not. Hung. T. III. p. 19. „Peponum grande ubique incrementum, gustus gratus et multa laus est.“ Csaplovits, Gem. v. Ung. II. p. 27. „Melonen bringt, Italien vielleicht ausgenommen, kein europäisches Land so viele, mannigfaltige und gute hervor als Ungern. Sie wachsen zu einer ungeheuren Grösse, oft auch 15 bis 30 und mehr Pfund an, und sind ein wahres Labsal für den gemeinen Mann in der drückenden Sommerhitze.“

V. 13. „Tata“, lat. Theodatum, něm. Dotis, městečko i hrad v Komaromské stolici. Srov. *Belius Compend. Geogr. II. p. 94.* „Mons in quo oppidum Tata situm est marmor rubrum suppeditat.“

Znělka 20.

V. 1. 2. „Zlatohřivé koně.“ Čechové tohoto polsko-slovenského způsobu mluvení neznají, mluvíce zlatohřiví koní neb koňové. Slováci ale a Poláci užívají adjectivum foeminini generis ve všech třech pohlavích in Nominativo plurali, když je o nerozumných zvířatech řeč, tak že tu Nominativus a Accusativus plur. rovní jsou. Srov. *Joh. Monetae, Poln. Gram. 1774. str. 10.* „Bei Thieren und leblosen Dingen masculini generis wird im Nominativo und Vocativo die Endung *e* oder *ie* gebraucht, z. B. tłuste woły.“ Srov. *G. S. Bandtke, Poln. Gramm. 1818. str. 151.* „Die Thiere und Sachen generis masculini haben immer die durch alle drei Geschlechter gehende foeminine Endung, z. B. ptaky leśne, es sei denn, dass die Thiere als personificirt vorgestellt werden; z. B. ptaszkowie leśni.“ — Tak i Slováci říkají dobré koně, tlusté voly, utěšené slavíky, silné býky, čerstvé junce, divé vrabce, strakaté pávy, vysoké slony; nikdy neříkají dobří koní, tlusti voli, utěšeni slavíci,

čerství junci. Naproti tomu říkají vždy strážní psi, nikdy strážné psi: co jest tu pravidlo a co výminka?

V. 2. „Phoebus" jináče i Apollo, bůh slunce.

V. 6. „Üröm" ves v Pešťanské stolici, nedaleko Budína, na pravém břehu Dunaje.

V. 10. „Kaple;" kaple ta ze dvou částek záleží, u spodku jest hrobka, v níž rakev a mrtvé tělo, nad ní pak jest chrám, kde se služby b. vykonávají. Ruská vláda zdržuje tam k tomu cíli zvláštního kněze, zpěváky a jiné osoby z Rus přišlé.

V. 10. „Zpěvu harmonie mistrovná." Srov. *Ueber Reinheit der Tonkunst, zweite Ausgabe. Heidelberg. 1826. S. 13.* „Die russische Kirche allein hat fast eisern, so weit es in einer bewegten Welt möglich war, dem Alten angehangen und vieles beibehalten, was wohl gewiss bis in das zweite und dritte Jahrhundert zurückgeht. Das Herrliche dieser alten Gesänge ist von tüchtigen Kennern immer bewundert, und noch unlängst ist es in Petersburg zur Anekdote geworden, dass ein berühmter Pariser Componist, welcher in der kaiserlichen Kapelle solche alte Gesänge gehört hatte, bei dem Austritt aus der Kirche mit Bitterkeit ausrief: „Muss ich nach Petersburg kommen, um hier zum erstenmal ordentliche Kirchenmusik zu hören!" — *Joseph Mone, Gesch. des Heid. in nörd. Eur. Lpz. 1822 Th. II.* „Selbst aus Versmaass und Gesangweisen lassen sich Schlüsse auf die Beschaffenheit alter slavischer Heiden-Kirchenlieder machen, denn ich glaube nicht, dass der russische Gesang ganz und gar aus dem griechischen entlehnt sei." — Röslers Gemeinnütz. Blätter 1829. 1. Jan S. 6. „So weltberühmt die päbstliche musikalische Capelle in Rom ist, so berühmt auch verdient in Petersburg die kaiserl. Hof-Capelle, imbetreff ihres Sängerchors zu sein. Sie übertrifft vermuthlich noch die in Rom, um ein Bedeutendes, denn sie besteht aus 100 Personen die vom 5. Jahre an bloss zum Canto fermo, im weitesten Sinne des Wortes zur Kirchenmusik gebildet werden. Der kräftigste Tenor mischt sich mit der biegsamen Silberstimme des jungen Dis-

cant-Sängers. Alt und Bass wetteifern mit einander. Die berühmtesten Chöre, — sagt der Reisende Granville, der sie im häuslichen Kreise, im königlichen Pallast, und in der Kirche zu hören Gelegenheit hatte — sinken in der That zum Unbedeutenden herab, wenn man sie mit diesen vergleicht. Als die Catalani sie gehört hatte, fällt sie gleiches Urtheil. Granville hörte, unter andern eine Fuge, ein Gloria, ein Pater noster, ein Miserere, und hatte früher in Rom die päpstliche Capelle, in Venedig die Nonnen in der Kirche delle Mendicanti, in Neapel die Nonnen der Santa Clara in ganz ähnlichen Compositionen gehört; er war ganz entzückt davon gewesen: aber dieser Genuss hier übertraf den frühern dennoch bei weitem. Die Russen sind mit dem Kirchengesang der Art schon seit Wladimir dem Grossen von Constantinopel aus bekannt geworden; dass sie aber so eine Capelle haben, verdanken sie besonders und fast allein dem vor zwei Jahren verstorbenen Director derselben Bortniansky.

V. 13. „Alexandra Paulovna," narozená r. 1783, dcera Ruského císaře Paula Petroviče, manželka Josefa Antonína, Palatina království Uherského, sobášena 30. Října 1799 na hradě Gačina, blízko Petrova, zemřela 16. Března 1801 v Budíně. Milostivá paní tato žije až posud obzvláště u pospolitého lidu ve vděčné paměti; rozprávi se o ní, že po vesnicech obzvlaště srbských a slovenských choděci, dary a almužny znamenité (20, 50, 100 zlatých) rozdávala; divila a radovala se nad tím, že se v Uhřích mluví řeč ruské řeči podobná; ba ve vesnici řečené Pomás, uslyšavši jednou na ulici u Slováků obyčejné na někoho volání „Moja duša," dolů z kočáru sešla a dala se do rusko-slovenského rozmlouvání.

Znělka 21.

V. 2. „Rumy chrámu," Srov. Mik. Jankoviče Pojednání o této věci, v maďarské řeči psané, v Pešti 1827. pak ve výtahu od Štěp. Mojžeše do němčiny přeložené

a v něm. Časopisu česk. Museum r. 1829. ve svazku měsíce Dubna tištěné. — Srovnej též Hormayrs Archiv, für Gesch. 18 Jahrg. 1827. Nro 62. 93. S. 250. „Den 13. Jänner 1827 wurde zu Ofen bei Gelegenheit der Erbauung des St. Georgen-Platzes, in der Festung, vor dem Theater-Gebäude, in der Oeffnung eines eingesunkenen Gewölbes ein in ein reiches Gewand gehülltes, mit einer goldenen Krone und blitzenden Steinen geziertes Gerippe gefunden und dem Stadtmagistrate überliefert.“

V. 10. „Chrám Zigmunda,“ od císaře a krále českého Zigmunda vystavený a českým službám jeho dvořanů obětovaný. Srov. *Bonfin, Dec. III. L. 4. pag. 408.* „Sigismundus ante arcem sacellum erexit, quod D. Sigismundo dicavit, cujus quippe numini se peculliari religione fecerat obnoxium, idque amplissimo sacerdotum collegio donavit.“

V. 11. „Jeronym.“ Srov. *Abbild. Böhm. Gelehrt. T. I. S. 69.* „Hieronymus wurde erstlich nach Krakau in Polen, um die dasige Schule einzurichten, nachher aber vom König Sigismund nach Ofen in Ungarn berufen, woselbst er in Gegenwart des Königs und der Stände des Reichs in öffentlichen Reden mehrere Beweise von seiner ausserordentlichen Wohlredenheit ablegte.“

V. 12. „Kunhuta.“ Srov. *Pešina, Mars Mor. Pragae 1690.* „Anno 1464 mense Februario Kunegundis Regina, quam Hungari Catharinam dixere, Phtysi consumpta, in aede S. Sigismundi Budae honorificentissime nec absque luctu Mathiae regis sepulta est.“ *Beckovský, Poselkyně, str. 881.* „Pět neděl před korunováním Matyaše, Kunegunda manželka jeho a Jiřího krále českého dcera, na suchotiny v městě Budíně umřela, a tam v kostele sv. Zigmunda, kde obyčejně českým jazykem se kázalo, pohřbena byla.

Z n ě l k a 22.

V. 3. „Pylades“ a Orestes, dva tak tuze spojení přátelé, že jeden druhého nikde neopustil, ovšem život položiti jeden za druhého hotov byl.

V. 10. „Trůn krále slavského.“ Srov. *Pešina, Mars M. L. I. p. 37.* „Radislaus Vesprimum, regiam quondam Majorum suorum sedem, in suam potestestatem redegit.“ *G. Palkovič, Znám. vl. str. 68.* „Město Vesprým květlo prvé než Uhři tuto zemi opanovali, a tomu chtějí někteří kronikáři, že tu staří slovenští králove svou rezidencii měli.“

V. 11. „Dereš,“ (od deru, dráti) jest čtvernohá lavice aneb stolice k bití, hlava a nohy se k ní připevní, tak že se trestanec hnouti nemůže. Slováci Lajoškomaromští, jako to spisovatel těchto básní z jejich vlastních úst slyšel a z úředních písem jejich přečital, proto, že ve službách božích od slovenské své řeči odstoupiti a k maďarčině přistoupiti nechtěli, zde veřejně biti byli, jako prý spurníci a buřiči.

V. 12. „Dárce jména vsi.“ Vesprým aneb Vesprýn jest dle starodávného podání tolik co ves Perun, aneb ves Perunova čili Paromova. Srov. *Středovský, Mor. S. L. I. C. 5. p. 35.* „In tanta deus Parun apud majores nostros fuit veneratione, ut ii adhuc in Panonia residentes, aliquas urbes a Peroni nomine in idoli honorem indigitaverint uti Vespron.“ Sem patří i Pravno čili Prona (v Turčan. stol.), Pravenec (v Nitr. stol.), Provenau ve Vagrii a t. d.

Znělka 23.

V. 2. „Řeč svou pochoval.“ Srov. Eine Stimme aus Ungarn von Paulus Szenicensis 1832. Hamburg S. 48. 73. „Co Holanďčané nedávno v Belgii, to provodí Maďar svou maďarskou řečí v Uhřích. Všecko co u Tater bydlí, mluví řeč slovanskou, ba i na rovinách a u prostřed mé vlasti jsou celé obce a církve slovenského kmene slovenskou řeč mluvící; anobrž celý polední díl, od nejdalších hranic Slavonie až ku Tyrolsku, spříbuzněn jest s řečí slovanskou. Takovou jinorodou hmotu a tak mnohé jazyky za tři roky zmaďaiiti, a kdyby to nešlo, všecky vlastenské syny těch rodin z veřejných úřadů a řízení otevřiti, vlastně vytisknouti

chtíti; zákonně rozkázati aby každý asi před 12—13 roky v Uhřích narozený, anebo budoucně na svět přijíti mající po maďarsku mluvil, myslil, psal a obcoval; totě věru podivná národní paedagogika, klerá mé vlasti neslibuje čest, slávu a štěstí, ale raději velmi škodné různice v jeho vnitřku, návrat k neumělosti, slovem zkázu. Maďar ať jest spravedlivý, ať pomyslí, že ostatní lidstvo není v Uhřích jen proto, aby se jeho mluvnici učilo: nebo to dnes přináleží ku prázným snům a vrtochům, jestliby se Maďar snad domníval, že na cestě své řeči zase své maďarské Kanaan nalezne, vybojuje a přes století bez daně držeti bude. Časové se velice proměnili a malí národové, jsouce vtěsněni mezi národy prvého řádu, mají nyní též své bídy a neřesti. Maďar ať se se svými smlouvá ve své materčině a ji pilně vzdělává: nechať ale nevytlačí svým zpupně sobeckým, nynějšímu času mdle naproti postaveným zákonem, hned některé ubohé kněžské, hned některé opuštěné učitelské v Tatrách bidlící vdově slzy, an onano svého Josefa, tato svého Tomáše není ve stavu s potřebnými náklady k naučení se maďarčině do Komárna aneb Kečkemetu poslati.“ Srov. *P. Magda, statis. geogr. Besch. J. K. U. Lpz.* 1832. S. 48. „Die Slaven sind in Ungarn zahlreicher als die Ungarn, sie wohnen in 5789 Ortschaften. Man nimmt in Ungarn über 4 Millionen Menschen slavischen Ursprungs an.“ Otázka jest: máli někdo právo to od jiného žádati aneb někoho k tomu nutiti, aby se svému národu a jazyku zpronevěřil, zrádcema odpadlíkem svého národa se stal, a tak proti svému vlastnímu národu a přirození hřešil?

Znělka 26.

V. 2. a 3. „Privina a Kocel.“ Srov. *Aventinus* L. 4. p. 387. „Ludovicus (Germanicus) Rex Bojorum Rathboldum Ducem orientali limiti dat custodem, Brynonem, qui et Privina, Moravorum regulum, qui trans Danubium in aquilonari ripa habitabat, cum filio Hezilone ad se venientem benigne suscepit, eundem in Religione Chri-

stiana instituit, Traismae sacro fonte abluit et Rathboldo Legato suo commendat. Erant Brynonis urbes Nitravia, Pisonium, quae et Wratislaburgium et Bryna, quae adhuc ab eo nomen servat." *Dobrovsky*, *Cyrill und Mehod.* Prag. 1823. S. 87. „Privinna bekam einen Theil vom untern Pannonien von K. Ludwig zu Lehn, am Flüsschen Sala, in quodam nemore et palude Salae fluminis. Es lag also Mosburg am Plattensee, wo heute Salawar steht." Hezil, rusky Kočel, Kocel, staroslav. Chocil.

V. 4. „Blaton," maďarsky Balaton, něm. Plattensee, veliké jezero v Uhřích v Saladské, Vesprymské a Šimegské stolici. I v Čechách se jezero aneb veliký rybník ve hradeckém kraji u města Poděbrad Blato nazývá. Viz, *Stransky*, *Resp. 28. Blato*, *Pleso*, *Palus paludis*, *Belt*, *Balt*, a s vynechanou předrážkou, lutum, jeden etymologický kořen mají.

V. 8. „Ruka Methodova světila." Srov. Anon. De Convers. Bojoar „Quidam Graecus Methodius nomine, noviter inventis Slavinis literis, linguam latinam doctrinamque Romanam atque literas auctorabiles latinas philosophice superducens, vilescere fecit cuncto populo ex parte missas et evangelia ecclesiasticumque officium illorum, qui hoc latine celebraverant." *Dobrovs. Cyrill und Meth.* Pr. 1826. S. 57. „Im J. 872 treffen wir den Griechen *Method* bei *Chocil* zu *Mosburg* in Pannonien an."

V. 10. „Lázně." maď. Füred.

V. 13. „Sála," potok v Saladské stolici, od něhož tato stolice jméno a Blaton původ má.

Z n ě l k a 26.

V. 5. „V šírém poli sedlák." Srov. *Alb. Reichart*, *Breviar. Hist. Carinth. Clagenfurti* 1675, p. 56. „A duce Inguone profectus est Carinthiacis Principibus singularis et ad nostram aetatem ut plurimum observatus inaugurationis modus. Nam neo Dux moderaturus Carinthiam vulgari habitu rusticum exprimens, ductis utraque ex parte bove atque equo nigricantis coloris, lecta manu

nobilium stipatus, Goritiae Comite, Palatino Carinthiae inter Ducatus insignia et duodecim minora vexilla praeeunte, Carniaeburgum versus, qui hodie pagus milliari Clagenfurto absitus est, procedit. Quem rusticus, cui haereditario jure ea debetur praerogativa, in patentibus campis circularis formae marmoream sedem premens opperitur, quaeritque ex circumfusa, quae eum cingit turba: Quis magnifica Procerum corona deductus appropinguet? Novi Principis avidus reponit populus: fore principem terrae. Doctus sciscitatur rursus: sitne christianae cultor ac propagator fidei, consulat saluti patriae, tribuat cuique jus suum, liberae conditionis sit, dignusque hujusmodi honore? Est et erit reponente turba: Quo igitur pretio Ei hanc sedem cedam? Interroganti respondet Comes Goritiensis: Sexaginta denariis locum vendes, jumenta (intento in equum et bovem digito) ac indumenta Principis tua erunt, vivesque a censu immunis. Tunc sede se movens agricola Duci proprior factus molli alapa percussum aequum judicem esse jubet. Digrediente rustico Princeps marmoream sedem occupans, vibrato in omnem partem nudo gladio promittit populo se ex aequo jura administraturum.“ *Surowiecki*, *Sledz. pocz. str. 154.*

Z n ě l k a 27.

V. 14. „Vila.“ Vily jsou v báječnosti slavské to, co Nymfy u starých. Báji se o nich u Srbů, že jsou mladé, spanilé panny, v tenké bílé roucho oblečené, bydlící ve skalách, na vrchách a stráních a v hustých lesech. V letu jim krásné dlouhé vlasy po plecech a ňádřích zachvívají; přitom byly bytnosti dobrých povah, nikomu neuškodící. Rozhněváli je ale kdo ze všetečnosti, na tom pomstu berouce buďto ruku, buď nohu, buď oboje mu ustřelují, ano i srdce prostřelují, načež svou svévolnost smrtí zaplatiti musí.

V. 14. „Šarac“ t. j. šerý divotvorný kůň Kraleviče Marka, o němž viz Srbské národní zpěvy. U Čechů jemu podobný Šemík, u Slováků Tátoš.

Znělka 28.

V. 12. „Dugovič.“ Mahomed II. obléhal r. 1439 Bělegrad už 7 měsíců daremně. Jeho útoky vždy s velikou ztrátou odraženy byly. Při jednom takovém útoku poštěstilo se jistému tureckému Janičarovi na věži vystoupiti; právě chtěl turecký praporec na ni vsaditi, anť Dugovič za ním vyleze, jej chopí a dolů zřítiti usiluje. Než darmo, nebo onen obrovský Turek silnější byl. Zápasili dlouho spolu, jeden druhému ustoupiti nechtěje. Dugovič nevida jinou možnost ku zkažení onoho útočníka a k ochránění Bělegradu objav ho rychle a tuze ramenama vrhl se s hrdinskou myslí spolu s ním do hlubokosti, kde oba smrt nalezli. Srov. Bonfinius, Rer. Hung. Dec. 3. L. 8. Edit. Poson. 1744. p. 384. „Turcae penetrant in forum et in medio foro proelium redintegratur. E Turcis plerique in forum signa inferunt, altis nonnulli turribus vexilla regis deponere conantur, quae adhuc in moenibus integre superfuerant. Subeuntem cum vexillo Turcam, memorant, qui ut signa sui regis, ad irritandos in urbem sociorum animos, qui nondum intro penetrarunt, pinnaculo turris imponeret, et ad exanimandos Christianos Hungarica deturbaret, turrim altissimam repente subit. Hunc Hungarus (snad Chorvat, Dugovič) illico subsequitur, ac antequam patria signa deponeret, cum hoste in turris fastigio colluctatur. Quum alio modo id prohiberi non posset, se cum Turca, quem apprehensarat ex altissimo vertice praecipitem dedit. *Týž p. 419.* „Clarissimum Ungari (lépe Slavo-Ungari) facinus commemoratur, qui cum Turcam imperatoria signa turri imponere contendentem suspiceret, correpto simul hoste se praecipitem ex alto dedit, ut Corvina adhuc signa stare viderentur.“ Král Matiáš Korvin ctil a odměnil toto hrdinství otce Tita Dugoviče na synovi jeho Bartholoměji povýšením jej do zemanského stavu a propůjčením jemu statku, jako to patrno z následujícího Diplomu, vytištěného v maďarském časopisu pod názvem „*Učená Sbírka*“ *r. 1824, svazek 8. str. 18.* „Nos Mathias Dei gratia Rex Hungarie, Dalmacie, Croacie etc.

memorie commendamus tenore presencium significantes quibus expedit universis, quod nos consideratis fidelitatibus et fidelium serviciorum meritis, fidelis nostri egregii Titi Dugovitz de — per eum primum condam illustri Principi Domino Johanni de Hunyad genitori nostro carissimo felicis recordacionis in bello Varnensi et ex post dira morte in Belgrad de turri se cum hoste deiiciendo tam inaudite fidelitatis constancia exhibitis et impensis, predium Teu vocatum in Comitatu Posoniensi existens — simul cum cunctis utilitatibus, cultis et incultis agris, pratis, pascuis, fenetis, silvis, rubetis, promontoriis, aquis, fluviis, piscinis, piscaturis — sub suis veris metis — filio Bartholomeo, suisque heredibus et posteritatibus universis dedimus, donavimus et uti conferimus jure perpetuo et irrevocabiliter possidendum, tenendum pariter et habendum, harum literarum nostrarum vigore et testimonio mediante, quas in formam nostri privilegii redigi faciemus, ut primum nobis in specie fuerint reportate. Datum Bude, feria sexta proxima post festum sanctorum Viti et Modesti Martirum. Anno Domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo nono.“ Srov. *Čechoslav, svaz. VII. str. 15.* „*Titus Dluhovič*, jejž za Čecha (?) uznávají, v obležení Bělohradu Turka z věže zvrhl.“

Znělka 29.

V. 4. „Athos prokopaný.“ Xerxes, král Perský, veda vojnu proti Řekům, dal tento do moře se táhnoucí vrch prokopati, aby lodě daleký obchod vůkol něho činiti nemusely.

V. 6. „Slavských rukopisů.“ Srov. *Dobrovský, Instit. Slav. Praef. p. 22. 23.* „Codex chartaceus (Slavicus) in fol. emtus 1430 per hieromonachum Athanasium Russum in monte Athos, translatus fuit in urbem Tver, sub magno duce Boris. Procul dubio et alii libri in monte Atho scripti, in Russiam perlati sunt. Utinam montem Atho sine periculo adire liceret! Inde profecto tot Patrum et historicorum opera, olim in bibliothecam

Sequeri anami ilata, accepta sunt." Srov. Zp. II. zn. 139. Mezi kláštery znamenité jsou Chilandar a Zograf. prastaré a slovanské. V obojím mnoho mnichů a starožitností; slavenské rukopisy — podle ujišťování jednoho mnicha odtud — ani na 50 vozech by neodvezl, mezi nimi rukopisy od s. Savy, Letopisy bulgarské a t. d.

Znělka 30.

V. 9. „Čičerone" sluje v Italii, obzvláště v Římě, ba už v každém velikém městě, ten vodič, který cizincům v uměleckých skladech památnosti a starožitnosti ukazuje a vysvětluje. Poněvadž tito lidé obyčejně radořeční jsou, proto žertovně od výmluvného řečníka Cicerona, dle vlaského vyslovení Čičerony, nazýváni bývají.

V. 10. „Čičisbeo" (srov. slov. Čičibel, Čičibeli) jest průvodce, tovaryš, strážce, často i miláček ženského pohlaví.

V. 13. „Městem, kde Šafařík bydlí," t. Novým Sadem, něm. Neusatz, latinsky Neoplanta, kde J. P. Šafařík učitelem byl při srbských školách.

Znělka 31.

V. 11. „Rákoš", pověstné pole s potokem a kopcem u Peště, kde za starodávna Maďaři, a snad již i Slavové před nimi, sněmy třímávali aneb rokovali, odtud rokoš, rákoš, místo k rokování. Srov. *Belius, Not. Hung. T. III. p. 16.* „Rákos nuncupatur a voce Sarmatica, quod concilium et annua comitia significat. Nam ita reor, morem campestrium comitiorum a Sarmatis accepisse Hungaros. Notum est Slavorum proverbium: Po Rákoši moudří páni, id est: Sero sapiunt Phryges. Ergo quia rivulus hicce comitiis hungaricis innotuit, dubium non est, quin hic ab illis, non illa ab hoc, nomen sumpserint. Oritur rivus supra vicum Gödölö, in vallicula, sub vineis eiusdem vici. Infra vicum Keresztur laxatur jam sensim vallis, planitieque interjecta dilatat clivos, dimidii milliaris amplitudine. Atque his iisdem

campis comitia celebrari olim sveverunt. Quoties namque proceres regni coire ad concilium iubebantur, heic congregati, castra circa Rakosium ponebant, armatique ex stapede, agitabant consilia. Pro regis tabernaculo delectus erat tumulus, qui adhuc ibidem ripae fluvidi dextrae supereminet: reliquis tentorium vestigiis, erecto hic, depresso alibi solo, adparentibus." I v Turčanské stolici, při Mošovcech nalézá se pole a kopec Rákoš, v Gemerské vrch Rákoš, a nepochybně i v jiných ještě slavských krajech a místech. Dle podání a maďarských dějepisců byla na Pešťanském Rákoši bitva mezi Svatoplukem a Maďary.

Z n ě l k a 34.

V. 2. „Dunaji, Slavů děde," Srov. *Nestor I. K. 4.* „Po mnoziechže vremenech sieli sut Slovene po Dunajevi, gdie jest nynie Ugorskaja zemlja i Bolgarskaja. Ot tiech Sloven razydošas po zemli i prozvašasia imeny svoimi." *Prvotiny pěk. um. List. 22. str. 83.* „Kmen slovanského národu ohledem jazyka rozchází se ve dvě haluzi, jednu poleduovýchodní, druhou půlnočnozápadní. Ku prvé náležejí jako větve Rusové a Rusnáci, Srbové, Slovenci. Ke druhé Čechové, Poláci a Srbové. Pod Vídní na panonském Dunaji mezi Prešpurkem a Komárnem tyto dvě haluze skrze Slováky a Sloveny sobě zemopisně i nářečně rukou podávají. Toto jazyků rozehrání a ta okolnost, že právě tyto dvě větve jedinké jménem celému kmenu obecným (Slovák a Slovenec jen východkem se dělí) se spokojily, an zatím mladší větvo zvláštní sobě jména Čechů, Lechů, Horvatů, Srbů, Rusů osobily, příznivy jsou náramně onomu starému domněni, dle kterého panonický Dunaj za prvotné Slovanů sídlo se vydává."

V. 3. „Zniku svému nevěrný." Pozoru hodný jest ten úkaz, že když téměř všecky evropské větší řeky, aspoň ty které v Němcích zřídla mají, od poledne k půlnoci tekou, jako Rén, Labe, Visla, vlévajíce se do Slavského čili Baltického moře, jen sám Dunaj výminku

činí, teče na opak od půlnoci k polední a východu jako proti zákonům physické geographie.

V. 5. „Osman“ t. j. Turek, turecký národ.

Znělka 35.

V. 4. „Parnas,“ slavný posvatný vrch v Řecku, ve Phòcii, sídlo Muz, čili bohyň umění.

V. 7. „Mudřena,“ bohyně moudrosti, jináče Minerva, Pallas.

Znělka 37.

V. 4. „Noci dcera“ t. j. luna, měsíc.

V. 8—10. „Leander“ mládenec plovával každou noc přes morskou úžinu Helespont z Abydu do Sestos, kde Hero jeho milenka v nějaké baště čili věži bydlela, ze které mu svítidlem cestu značila. Viz Ovid. Heroid. 17.

Znělka 38.

V. 1. „Kap,“ anebo předhoří Dobré Naděje.

V. 1. „Chili“ krajina v polední Americe na zlato a drahé kovy přebohatá.

Znělka 39.

V. 8. „Momus,“ v řecké Mythologii bůh smíchu, žertu a satyry: vyobrazuje se co mládenec s bláznovskou čepicí a holí.

Znělka 40.

V. 8. „Nymfy“ byly bohyně potoků, studnic a hájů.

V. 13. „Dvou zlých bohů“ t. j.boha lásky (Amor), a boha nešťastných národů (Fatum, fortuna). Srov. Zp. II. znělku 6.

Znělka 44.

V. 3. „Damoklesova meče“ Damokles pochlebník vychvaloval bohatství a panství Dionisia krále, říkaje, že šťastnějšího nad něj býti nemůže. Chcešli, řekl k němu Dionisius, okusiti tohoto mého štěstí? Když to Damokles žádal, kázal jej Dionisius na zlatý stolec posaditi, před něj stříbrné, skvostných potrav, věnců a vůní plné stoly předložiti, u stropu pak ostrý na koňské srsti uvázaný meč tak připraviti, aby nad hlavou jeho visel. V tomto položení nejen ničeho neokusil Damokles, ale Dionisia za propuštění prosil říkaje, že už nechce šťastným býti.

V. 10. „Záviše“ pán a básníř český, zamilovaný neslušným způsobem do Kunhuty královny, manželky Otokarovy a matky Václavovy, potom od tohoto jat, do vězení vsazen a konečně prknem od katů k tomu připraveným hlavy pozbaven r. 1290.

V. 11. „Mazepa“ Srov. Zp. II. zn. 48. „Telafous“ Zp. IV. zn. 54.

Znělka 47.

V. 3. „Erinny,“ čili Furie, t. j. dračice, vzteklice, pekelnice, které zločince po zpáchaném skutku trápí a muky zvláště ve svědomí zbuzují.

V. 13. „Letha“ aneb Lethe, Zábuda, řeka v řecké mythologii, ze které zemřelí ve druhém světě zapomenutí pijí.

Znělka 51.

V. 4. „Pope“ Alexandr, anglický básníř, roz. v Lond. 1688. Chtě dvě, pro nevlídně odstřihnutou kadeř rozvaděné rodiny smířiti, psal znamenitou báseň: Loupež kadeře.

V. 5. „Řád zlatého rouna“ něm. Orden des goldenen Vliesses; jest nejvznešenější světský řád. Založil jej r. 1430. Filip III. vojvoda Burgundský. Nyní

jest rakouský císař nejvyšší hlava toho řádu. Jeho nápis jest: *Pretium laboris non vile.* Obšírnější jeho opsání viz ve *všeobec. Zeměpisu od Šádka D. I. str.* 112.

V. 14. „Berenice," Ptolemea Philadelpha a Arsiny královny dcera, manželka bratra Ptolemea Evergety; vlasy její Konon mathematik na důkaz vděčnosti mezi hvězdy položil.

Znělka 54.

V. 2. „Hlas k haně předků našich drzí." Srov. *Beilage zum Convers. Blatt*, J. 1821. Nro 131. Kde Recensent Ludenovy Historie takto píše: „Luden sagt, dass deutsches Leben und deutsche Art den Grundzug des Mittelalters bilde, und weiset den Arabern und Slaven bloss untergeordnete Stelle an. Den Slaven ist Recensent, wenn er ihr politisches Dasein in der Geschichte seit dem 6. Jahrhundert verfolgt, nicht hold. Auf hundert gefeierte Namen der Deutschen auf den Thronen, an der Spitze der Heere, im Gerichte, auf dem Lehrstuhle, so wie als Dichter und Künstler überhaupt kommt kaum ein slavischer Name(?)." Totě důkaz slepé samolásky a hrubé neznámosti slavských dějin.

V. 5. „Petra Panovníka." Friedrich II. takto soudil o tomto znamenitém Ruském cárovi: On byl nejen zákonodatel svého národu, nýbrž měl i úplnou známost plavectví, byl stavitel, pytvec, ranhojič, zkušený voják a hospodář, slovem k tomu aby všem panovníkům vzorem byl, nic se nevyhledávalo, jen méně divé vychovávání. Viz *J. Bilderbeck, Char. d. Nationen.* — Tak i Herder o něm praví: Jestli který panovník jméno Velikého zasluhuje, to jest Petr Alexievič. On byl sám spořádatel a správce své říše, genius na vše strany účinkující, jenž tu nařizoval, tvořil, zpravoval, tam probuzoval, odplacoval, trestal, všudy s neunavitelnou horlivostí, on sám osobně, nikdy skrze něj jiný. Tato tvorči moc a horlivost ukazovala se v jeho nejmenším i největším podniku, spojená s prozřetelností, s roz-

myslem, se slušností a dobrotivostí k lidem, která se i v divém hněvu hned zase k němu vrátila. *Lomonosov* v řeči r. 1755 na Petra držané, a od *Linde* přeložené, nazývá ho: Wielkim Rossyi Przekształcicielem. Częstokroć między poddanymi swoimi sam chodził, bez wielkiéy Monarszą bytność zwiastuiącey okazałości i służebnictwa; często spotkać można było pieszego, iść za nim albo z nim razem, przemowić do niego, komu trzeba było.“

V. 6. „Samo,“ (Samoslav?), r. 623. vůdce, potom i král Slavů, osvobodiv je od jarma nejprvé Avarů, potom Franků. Někteří němečtí letopiscové jej sice Frankem býti pravějí, ale všecky historické okolnosti ukazují to, že on opravdový, rozený Slav byl, a že jen on anebo jeho předkové mezi Franky se osadili, aneb jako kupci a cizozemci tam bydleli. Nebo 1. Jméno osobní Sám, (Samoslav) jest čisté slavské. 2. Slavské jest i jméno té osady, ze které pocházel, a kterou snad jeho předkové založivše podle jména své rodiny Sam, Samonice aneb Semonice nazvali. 3. Všech dvanáctero manželek, které měl, byly dle svědectví historie Slavenky (ex genere Vinidorum), ani jedna Frankyně, nebo „všeliký tvor vine se k své rovni, a každý člověk miluje podobného sobě. *Sirach 13. 18.*“ 4. Samo vojnu vedl proti Frankům, a podle *Aimona L. I. C. 23.* contemptui habuit gentem Frankorum, cožby Samo, pokud z historie jeho statečné srdce známe, jistě nebyl činil, kdyby byl sám Frankem byl. 5. Ani nejmenší šlépěje nenalézáme v řečech Samových, kdeby byl řekl, aneb i jen zdaleka na porozuměnou dal, že on jest Frankem; naproti tomu ze všech jeho řečí věje slavský duch, všudy mluví z něho povědomost Spolu-Slava, ku př. „se cum populo suo“ — jako rozený Frank byl by řekl ne suo, ale Slavico, anebo Vendico; tak i jinde „quando quidem vos (Francones) servos profitemini esse Dei, et nos (scil. Slavi, inter quos et ego Samo) sumus eius canes.“ — 6. I to naposledy jest pozoru hodná okolnost, že se Sicharius, vyslanec Dagobertův, neopovážil ve frankovském oděvu

před Sáma přijíti, nýbrž přeoblécknul se dříve do roucha slavenského, a v tomto před Sáma připuštěn i slyšán byl; což návěštím jest, že Sámo netoliko Slavem, ale i horlivým, tuhým, kroj a zvyk svého národu milujícím Slavem byl. 7. *Historia Juvaviensis Ecclesiae de Conver. Charantanorum*, a *Životopisec S. Virgile* (apud Sur. T. IV. ad diem 27. Nov.) výslovně Sama Slavem býti praví, takto píšíce: „Tempore gloriosi regis Francorum, quidam Slavus, Samo nomine, manens in Charentis, fuit dux gentis illius.“ — Srov. *Pelclovo Pojedn.: Ueber Samo, König der Slaven*, psané r. 1775. Též jeho *Kroniku českou D. I. str. 77.* „Byl pak ten Sámo z krajiny Srbské, jenž nyní Mišeň slove a tenkráte Frankům náležela, protož také někteří toho Sáma za Franka pokládají.“ *Ossoliński, V. Kadlub, p. 185.* „Czatzki hält den Samo für einen gebornen Slovaken (Pamiętnik Warszawski 1801. Nr. 2. Febr. p. 195.) Auf diesen Gedanken war auch schon der Woiwode von Nowogrod, Fürst Jablonowski verfallen. (Acta Soc. Jabl. 1774. Sect. II.)“

Pozn. vyd. Srov. Palackého Dějiny národu českého, str. 96 a sl.

V. 7. „Mikuláš Zríni,“ aneb jak jej jeho krajané Kroatové a Srbové nazývají Zrinovič, nejslavnější hrdina nových časů, původem Slav, z Kroacie, rozený na zámku Zrin, odkud i jeho jméno. Jeho familia se předtím nazývala Šubić (viz, Joh. Lucius de regno Dalm. et Croat. L. 4. C. 9.) a bydlela na hradě Brebir (t. jest bober, castor) v Kroacii, asi půl hodiny od vesnice Selce při moři ležící. Umřel heroickou smrtí r. 1566., když Turci pod Solimanem pevnost Szigeth dobývali. Dlouho se udatně bránil se svými proti nesčíslnému množství Turků, konečně nemaje již žádné naděje, nádherně se oblékl, klíče a sto dukátův do váčku schovav pro budoucího svého přemožitele, vzal otcovský meč do jedné a praporec do druhé ruky a pak se i se svou družinou do prostřed nepřátel uvrhnul, mnoho pobil, až množstvím přemožen jsa, zmužile padl. I ostatní jeho tovaryšove a spoluhrdinové při této příle-

žitosti byli nejvíce Slavové, ku př. Paprutovič, Kabák, Potocký, Novák, Juranič, Jiří Chrovat, Črenko, komorník Zríniho a t. d. Viz : *Series Banorum Dal. Croat. et Slav. per Ant. Hellmar Tyrn. 1737. Kačič, Razgovor ugodni naroda slovinskoga, Ven. 1759. Nikolaus Graf von Zrini von Friedrich Krugg von Nidda, Pest, 1822.*

V. 8. „Husa Němcům", t. j. následky a účinky z Husova života vyplývající, obnovu a nápravu církve, vzbuzení nauk a umění po mrákotách středověku. Hus počal, Luter po prokleštěné cestě dokonal. Tento spisy onoho čítal a často se na ně odvolává. Srov. *Blažek, Kancionál, v Brně 1823, předml. str. 19.* „Písně české, zvláště od Husa, i u Němců oblíbení nalezly; nebo Michal Weiss, který od Lutera jako německý poeta milován a chválen byl, na jeho radu také českých písní okolo 150 do němčiny přeložil a tlačiti dal. V duchovním smyslu dali Slavové Němcům Husa za učitele: ač právě někteří Němci (držte smíchy!) i tělesně Husa národu svému přivlastniti chtějí, ku př. *Pölitz* ve svém *dějepisu* „Freue dich deutscher Jüngling, dass die grossen Namen Hus — unserm Volke angehören." — Spravedlivěji však píše o tom jiný Němec, *Luden, Allgemeine Gesch. B. 3. C. 2.* „Hus und Hieronymus starben in den Flammen einen Tod, durch welchen sie nicht nur einen bleibenden Ruhm in der Geschichte gewannen, sondern auch jene Theilnahme des Volkes bewirkten, ohne welche eine heilsame *Reformation* nicht denkbar war. Denn aus seiner Asche entstand nicht erst nach 100 Jahren der Schwan des freien Gedankens, sondern er schwang sich sogleich empor." To též platí i o následujicím:

V. 8. „Koperníkovi," dali jsme jeho učenost, jeho důvtip, jeho novou soustavu světa Vlachům jmenovitě Galileimu, který je prvý nejsměleji a nejzdařileji do života, do knih, škol a hvězdáren uvoditi a rozšiřovati začal, zvláště svým pověstným spisem: *Dialogi sopra i due massimi systemi Tolemaico e Copernicano*, roku 1632, pro kterýžto spis Galilei pronásledován, do Říma

před tribunal inquisicie obeslán, k odpřisahání přinucen a z vlasti do Sieny vyobcován byl. Toto křivdivé postupování s ním rozhlásilo ještě tím více soustavu Koperníkovu ve Vlaších a v celé Evropě. Stanislav Potocki takto o něm píše v Pochvalách, Část II. Rozp. 7. „Vojtěch Brudzevský má tu zásluhu, že byl učitelem Koperníka, učitele všech časů a národů. Neznámost knihopisců našich z jedné strany, z druhé sousedská marnomyslnost odpírala často Polsku té cti, žeby bylo vlastí Koperníkovou. Mnozí z cizích spisovatelů Němcem ho jmenují, (jiní opět Vlachem). Než Koperník nejen, narodiv se v Torunč r. 1473 (z otce Mikuláše a matky Barbory Watzelrod, sestry biskupa Varminského), když to město část krajiny naší skládalo, byl skutečně rozeným Polákem, ale co více, ve vlasti cvičil se i té nauce, ve které potom i krajanům i cizozemcům zákony dal. Učil se on mathematice pod Brudzevským ve hlavní škole Krakovské. V knihovně téže školy nacházejí se spisy žáků dosáhnuvších stupně bakalářů a doktorů, v jejichž počtu viděti se dává vážné jméno Koperníka.“ Srov. *Tom. Szumskiego, Krótki rys hist. i liter. polskiéy, w Berl. 1807. str. 5. 6.* „Kopernik r. 1497 przeniosł sie do Bononii, gdzie pod astronomem Dominikem Maria z Ferrary, iak swiadczy Rhetykus, nie iako uczeń, ale iako świadek i pomocnik nad obserwacyami gwiazd pracował. Wyiechał więc z oyczyznyc swoiéy Kopernik iuž opatrzony w wiadomości astronomii i mathematyki, któremi tak słynuł we Włoszech iž w dwudziestym siódmym roku wieku swego uczą, publicznie mathematyki w Rzymie, liczne zgromadzene uczńów na swoie lekcye ściągnął. Tam w ciągu swegio nauczycielstwa, nie zaniedbaiąc obserwacyi gwiazd, uważał zaćmienie xiężyca w r. 1500. Wracaiąc z Włoch do Polski, w Padwie popisywał się z swego w anatomii postępku, i stopień doctora medycyny otrzymał. W Krakowie zas w liczbie iest zapisany roku 1504 i zdaie się, iak gdyby było przedsięwzięciem iego zostać przy akademii, gdyby go był wuy iego biskup Warmiński, dawszy mu kanonyę, do Warmii niezawołał. —

Kopernik niewzruszone i wieczne w fizyce niebieskiéy prawdy pierwzy światu obiawił i wyłuszczył."

Pozn. vyd. Srov. Životopis M. Koprníka od J. Krejčího v Živě r. 1856 na str. 136 a sl.

. V. 9. „Sto jiných krev jsou z krve naší." Srov. *Balbin, Dissert. de Ling. Slav. p. 77.* „Duces e nobilitate Bohema nostro Saeculo et Legionum ductores sunt: apub Gallos Budovetzius, apud Suecos Hodjegovius, Sadovsky, Berzkov, Dobřensky, Haugwitz, Janovsky et plures." — V literaturách téměř všech evropských národů a jazyků nalezáme, a to zhusta, jména slavská, hned mezi spisovateli, hned mezi umělci, hned mezi v jiném ohledu učenými a znamenitými muži. Ku př.

Mezi *Němci*, nejvíce básníři: Opic (Slezák, otec německého básnictví), Lessing (Lužičan, otec kritiky). Kaffka (Dichter der Rosamunde), Ratscky (Heldengedicht), Liskov (Satyrik), Pörschke, Pölic, Benkovic, Tscherning, Kuntschke, (Konček), Chilkov, Klenk, Kanic, Gubic, Karov, Mirov, Nostic, Moltke, Sydov, Treitschke, (Trčka), Tarnov, Carpcov, Zernitz, Kasimir, Krets, Kretsmar, Kamiensky, Tersky Chytraeus, Chladny, Boguslavský (překladatel Horáce), Borovský, Villamov, Bredov, Basedov, Bogdanov, Zižka, Zrinský a t. d.

Mezi *Maďary:* Lasky, Perlici, Mikovini, Rozgoň, Vitéz, Zalkán, Filický, Zimáni, Šomšich, Zvonarič, Kopčani, Škaricay, Staray, Kováč, Mokrý, Veranič, Draškovič, Kolonič, Kraj, Vitkovič, a jiní jejichž jména viz *v uherském Plutarchu, v Pešti 1815.*

Mezi *Francouzi:* Boskovič, Beňovský, Potocky, Razumovsky (Mineralog), Orlov, Šuvalov, (Batjuškov, dle přelož. Lindeho v dodatkách k histor. lit. Rus. píše o tomto posledním: „pisał dowcipne wiersze ięzykiem francouzkim, zadziwiał Parnę, Marmontela, Laharpa i Woltera, uczonych i nieuczonych Paryžán"), Golovkin a t. d.

Mezi Vlachy: Jan Schiavoni malíř Dubrovničan.

Mezi Novo-Řeky: Griva, dva bratři z Messalongi (sr. Mezilouky) slavní vůdcové v novém pozdvižení Řeků proti Turkům. Snad i Laskaris?

Mezi Latináky, nesčíslný počet Poláků a Čechů, Slováků: Sarbievský, Kropacius, Konarsky, Skorsky, Cosmas, Lobkovic, Dubravius, Balbin, Joh. Panonius, Belius, Prilesky, Husty, Severini, Bencur, Novak, Kerchelich, Kovachich, Katanchich, Horáni, Valasky, Karlovsky a t. d. Jakový přírostek naší literatury, kdyby všickni tito ne v cizé, ale ve vlastní národní řeči byli psali! Proto už Balbin s prorockou žalobou píše, Bohem. Doct. P. I. „Ad peregrinas linguas condiscendas Bohemiae et totius Slavicae gentis tanta est docilitas, ut haec ipsa universae genti exitium allatura videatur, et in terris quam plurimis jam attulerit.“

V. 13. „Do studnice, z níž se napili.“ Slavský národ vůbec má ty, od cizozemců málo uznané, zásluhy o evropejský život a o novější vzdělanost, že on téměř všudy prvý tichý krok a počátek učinil, všudy cestu ukázal a proklestil, po které jiní kráčeli, všudy studnici otevřel, ze které jiní pili, slovem byl původcem a vynálezcem nejhlavnějších věcí a umění, ku kterým potom cizozemcům snadno bylo dodati a je zdokonaliti, tak k. p.

V kupectví: Venedi Baltičtí, Vineta, Kyov, Novgorod byly první zárodové nynějšího velikokupectví v Evropě. Hanza povstala u Vendů.

V rolnictví: Srov. Zp. II. Zn. 40.

V hornictví: Srov. Zp. II. Zn. 140.

V náboženství: Vojtěch a Maďaři, Hus před Luterem, Jaroslav a Tataři, Sobieski a Turci, Bratři a Hernhuti.

Ve vojenství: Žižka učitel novějšího způsobu válčení.

Ve fysice: Diviš vynálezce hromosvodu před Franklínem. Sr. L. Wachler, Handb. d. Gesch. d. Liter. Frankf. a. M. 1822. IV. B. S. 229.

Ve hvězdářství: Koperník.

Ve vychovatelství a nápravě škol: Komenský před Basedovem, Salzmannem, Pestalocim. Viz. *Herders Briefe zur Beförderung d. Hum. 5. Samml. Riga* 1795. S. 34., kdež takto praví: „Z církve českých bratrů vy-

skočila ona jiskra, kteráž za nejtmavějších časů Vlachy Francouzy, Angličany, Nizozemě, Němce jako oheň proběhla a je zbudila. Komenský vydal bránu jazyků, kteráž za jeho času nevýslovné pochvaly došla, za několik málo let do jedenácti řečí přeložena byla, od té doby nesčíslných vydání se dočkala, a vlastně podnes předčena nebyla. V celé Evropě půlnoční zbudil Komenský pozornost na vychovávání a školy. Sněm ve Švedích, parlament v Angličanech vážil si jeho rady a předsevzetí.“ Srov. *Christ. Ad. Pešek*: Verdienste Lausitzischer Schriftsteller um die deutsche Jugend, Zittau 1829. Recensent této knihy Hall. Allg. Lit. Zeit. 1829. Nov. p. 480. praví: „Man erstaunt in der That, wie viel in dieser Hinsicht diese einzige Provinz (Lausitz) geleistet hat!“

V hudbě: Čechové vůbec, po všech evropejských dvořích a divadlech známí. Domnění Jesuity Kořínka a jiných jest i to, že nálezce tiskařského umění byl rozený Čech z Kutné hory a proto Guttenberg nazvaný. Srov. Jungmann, Hist. lit. str. 68. Slušně tedy J. Svatopluk Presl ve svém Rostlináři str. 201. tato slova říci mohl: „Pronárod Slovanský širokobytný tím se honositi může, že v krajinách Evropy severné sousedům v temnosti zanořeným byl světlem objasňujícím.“

Znělka 61.

V. 8. „Izaiášem“ Kap. 9. v. 3

Znělka 65.

V. 14. „To mi ani Kaša nenavrátí.“ Srov. *Hájek* r. 709. „Kaša, nejstarší dcera Krokova, všelikterého hádání kouzelného plná byla. Neb když někdo něco ztratil, hned jest ku Kaši šel, a ona jemu bez meškání kdeby ta ztráta byla oznámila. Po smrti pak její, když se něco ztratilo, a naděje žádná k nalezení nebyla, Čechové za přísloví měli, říkajíce: kam se to podělo, a od koho ukradeno, anižby to Kaša uhodla.“ Faust. Pro-

cházka, Comm. de Saec. lib. Art. p. 6. „Cassam longi temporis usu tantam sibi comparasse herbarum et medicinae cognitionem, ut Appollini par, mortisque adeo arbitrium agens proverbio id ne ipsa quidem recuperet Cassa, Cosmae etiam temporibus trito, dederit locum."

Znělka 66.

V. 2. Horky: Horňáci slují Slováci z horních stran přicházející každého léta do dolních stran Uherské krajiny na roboty, do zahrad, vinic, na žeň, kosbu, vinobrání, kde pracujíce vesele zpívají.

Znělka 69.

V. 14. „V ty Znělky vpletla." Takové jsou Zp. III. Zn. 70. podle Götheho, jehož Slávy Dcera mezi německými básníři nejvíce libovala; Zn. 117 podle E. Schulze v okouzlené růži; Zp. II. Zn. 121 podle Grillparzera v Sappho, právě toho času vyšlé: na více se nerozpomínáme.

Znělka 74.

„Hydra" t. j. drak, ltá saně.

Znělka 79.

V. 4. „Chamzin," žhoucí, ohnivý vítr pod rovníkem, zvláště v Arabii a v Africe. Viz jeho opis ve Vznešenosti Přírody Zp. 3. v. 135.

V. 8. „Ixion," bývalý král Thessalie, o němž mythologie dí, že se v pekle na kolese rozpiatý ustavičně točí.

Znělka 80.

V. 5. „Psyche" čili Psycha, řecké slovo, znamená spolu duši i motýle, byla milenka Amorova.

V. 9. „Flora," čili Květena, bohyně kvítí.

Znělka 81.

V. 11. „Nebojša“ žalářní věže v srbském Bělgradě. Pověst dí, že turci, majíce vinníky do ní vrhnouti, říkají k nim, „neboj sa!“ odtud prý jméno její.

Znělka 82.

V. 1. „Češko v Plzni.“ Roku 1830 dne 8. srpna dostal spisovatel těchto básní poštou lístek velínový s pozlacenými kraji, na jehožto jedné straně mezi kvítím pode stromem pomník s urnou, lyrou a literou K. v prostředku uměle a strojně štěpený; na druhé pak straně pannenskou rukou psaná ona Znělka od J. Pravoslava Koubka, která ve II. svazku Čechoslava str. 49. tištěna jest. Nad touto básní stál napis: „Na českého Petrarku J. Kollára od Plzňanky Míny Táborové. Co odpověd na to poslána tato Znělka.

V. 6. „V loktech druhé.“ Srov. *Neuer Plutarch, II. Liefer.* S. 286. „Petrarca liebte Laura, aber nicht ausschliessend, sondern hatte von andern Geliebten einen Sohn und eine Tochter.“

Znělka 83.

V. 7. „Meander“ Meander potok v Malé Asii nesčíslnými křivolakostmi sem tam se vinoucí a místy zpátkem zase tekoucí; odkud Řekům i Anabainos t. j. zpátkovatel slul.

Znělka 84.

V. 6. „Itaka,“ ostrov moře jonického, vlast a sídlo Ulysovo, který po dobytí Troje mnoho roků po moři sem i tam bloudil.

V. 7. „Prometheus,“ syn Japetův, on na nebe vstoupiv Zevsovi oheň ukradl, na zem donesl, a jeho užitek lidem ukázal. Za to ale přikován byl skrze Vulkána k veliké skále na Kavkazu, kde drahná léta visel,

každého pak dne krkavec k němu přiletěv játra, přes noc rostoucí, vyžíral, až Herkules konečně jej osvobodil.

Znělka 86.

V. 2. „Mesmer" *Anton Fried.* nar. 1734. zemř. 1815, vynalezením aneb aspoň obnovením a zdokonalením zvířecího magnetismu slavný lékař. Srov. *A. W. Tappe, Gesch. Rus.* S. 227. „Die Natur ist wie ein unendlicher Ocean von Helligkeit, aus welchem sich einzelne Lichtstrahlen zusammenziehen, und das sind Geschöpfe oder Sterne. So ist der Mensch aus mannigfaltigen geringeren Dingen und Wesen, welche um ihn gelegt wurden, und die ihn tragen und seine Freiheit beengen, geschaffen worden. Diese fremden Dinge bilden nun den irdischen Leib, der nur die Schale eines himmlischen Leibes ist. Der himmlische Leib heisst Seele. Die Seele aber ist die Verhüllung des Ewigen. Ist nun die irdische Schale des Menschen durch Krankheit gebrochen, so strömt ihr Licht aus; die Seele tritt dann mit allem in Verbindung, wovon sie sonst durch die gesunde Schale getrennt war, und sie sieht und hört und fühlt auch ausser dem Leibe." Srov. *Kieser, über Tellurismus und Magnetismus.*

Znělka 90.

V. 3. 4. „Zelená hvězda," t. j. naše, zelenými rostlinami a trávou obrostlá země.

Znělka 91.

V. 1. „Dédalus," ostrovtipný umělec, rodilý z Athen; na ostrově Kretě, kde v zajetí byl, křídla sobě slepil a odtud do Sicilie přeletěl. Pozn. vyd. Viz Slovník Naučný.

V. 4. „Phaëton," Faeton, syn Slunce a Klymenesy, z mládenecké opovahy chtěl vůz slunečný zpravovati,

ale zle řídiv koně, zapálil zemi, a proto bleskem byl svrhnut s vysokosti dolů.

V. 7. „Hladolet," t. j. Saturnus, devátá hvězda od slunce.

V. 8. „Blanchard" Francois, nar. ve Francousku 1738, umř. 1809. Pověstný povětroplavec, prvý jenž se opovážil na baloně vzhůru se vznésti; tu pak cestu konal 66 kráte a vždy šťastně.

Poznamenání vydavatele. (Viz Slovník Naučný.

Znělka 93.

V. 5. „V říši netěl," netěl jest zde Genitiv. plur. od netělo, totiž duch těla nemající.

Znělka 94.

V. 13. „Parka," t. j. Sudice. Parky byly tři sestry, Klotho, Lachesis, Atropos, bohyně osudů a života lidského, jedna kužel drží, druhá přede, třetí přestřihuje nůžkami nitku života.

Znělka 95.

V. 2. „Ostroveček jménem panny svaté křestěn ý." Tento ostrůvek jest mezi Peští a Budínem a jmenuje se ostrov Margarety čili Markety. Tato Margareta byla krajanka skladatele těchto básní, totiž dcera Bely IV. krále uherského, narozená v Turčanské stolici na zámku Zniov. Dříve než narozena, byla Bohu posvěcena. Nebo když Tataři Uherskou krajinu plenili, královna dítě, které v životě nosila, Bohu zaslíbila. Margareta hned v dětinství do Vesprýmu mezi mnišky řádu S. Dominika dána, v desátém pak roku věku svého odtud do kláštera, štědrotou rodičů jejich na ostrově blízko Budína vystaveného se přestěhovala, kde roku 1270, věku 28. zemřela. Její den se 28. ledna v Uhřích světí. Zříceniny toho kláštera posavad tam viděti.

V. 7. „Bachus,“ bůh vína zde tolik co vinice.

V. 9. „Eldorado,“ vlastně žlutý, zlatu podobný písek mající, vrch z tak řečeného pohoří *Cordileras* čili *Andes* v Americe; potom báječná krajina, ve které tolik zlata a stříbra kolik u nás písku a kamení na ulicech. Viz *Candida Voltairova*. — „Tibur“ nyní *Tivoli* v Italii, milé někdy Horacovi útočiště, o němž často ve svých Odách zmiňuje, ku p. *L. 2. O. 6.* „Tybur Argeo positum colono, Sit meae sedes utinam senectae.“ — „Olymp,“ hora převysoká v řecké zemi mezi Thessalií a Makedonií, sídlo vyšších bohů a bohyň, obzvláště Zeusa; *jasný* se nazývá proto, že slunce jeho nad oblaky strmící chlum ustavičně osvěcovalo i když v dolinách mrákoty a deště byly.

V. 11. „Patmos,“ ostrov malé Asie na moři Aegaeiském, kam Jan Blahozvěst čili Evangelista, od císaře Domiciana vypověděn byl, a na němž, dle zdání některých, novozákonní zjevení psal.

Znělka 108.

V. 13. „Wzájemnost,“ latin. *reciprocitas*; pod vzájemností rozumí se tu literarní vzájemnost a spojení mezi všemi kmeny slavskými, tak, aby jedenkaždý kmen slavský při svém sice nářečí zůstal, ale literaturu jiných slavských kmenů znal, kupoval, čítal, k. p. *Polák* ať študuje knihy nářečí nejen svého ale i českého, ruského, srbského; *Rus* polského, českého, srbského a t. d. Pozn. vyd. Srov. O literní vzájemnosti mezi rozličnými kmeny a nářečemi slov. národu od J. Kollára. Přel. J. S. Tomíček. V Praze u J. Pospíšila 1853.

Znělka 109.

V. 9. „Nezbedný.“ Srov. *Komenského kázaní: Boj s Bohem, v Hale 1765. str.* 7. „Nezbedný člověk jest nezbudný, to jest, tak na někoho o něco dotírajicí, že se ho zbýti nelze, až se mu to dá.“—

Znělka 113.

V. 11. „Poradil se s Vaňkem," t. utekl. Vaněk jest u Čechů to co *Václav*, snad tedy toto příslovi původ vzalo od krále českého Václava IV. a jeho častého útěku na př. z lázně v Praze, ze žaláře Pražky ve Vídni. Srov. *Hájek*, *r. 1392.*

Znělka 114.

V. 12. „Času dítek" t. j. lidí, člověk jest plod času, v času se rodící i mroucí.

Znělka 117.

V. 4. „Pableskové" aneb *pabřeskové.* Slovo paprsk, paprslek, papršlek, pochodí od *bresk*, *zábřesk*, *rozbřeskovati* se u Slovaků užívaného, které tentýž i význam i kořen má se slovem *blesk*, *záblesk*, *rozbleskovati se*, *blysk*, *blyštěti se.* Právě tak ze slova *plamen* povstalo *pramen*, polsky płomień a promień, płomyk a promyk, płomienitsty a promienisty, płomienieć się a promienieć się: všecka tato slova i jedno zřídlo i jeden původní smysl mají, totiž tentýž co *blesk* a *břesk.* Srov. latin. *ardeo* a *radio.* Slovo *pramen* jen později a obrazně přeneseno na jiné, úkazům a postavám plamene podobné věci, k. př. *pramen vody*, to jest, pás čili proud vody na způsob plamene tekoucí aneb vzhůru se pnoucí, něm. Wasserstrahl; *pramen stříbra* Silbergang, který se táhne a kříží jako plamen a blesk při hřímání. Radius, der Strahl sluje tedy československy vlastně *pablesk* anebo *pabřesk*, potom spolknutím *e pabrsk*, *paprsk*, tak jako od *kres okres* povstalo *okrs. okrsek* a vloženjm epenthetického *l okrslek*, *paprslek.* Litery *b* a *p*, *r* a *l* velmi často se míchají a proměňují k. p. *babrati paprati; bobo bobona bobonkar*, český *poboňka pobonkař*, *pán*, *bán*, potom *tlesk*, *třesk*, *bleptati břeptati*, *dlapy drapy*, *vlkolak vrkolak*, *čulám čurám*, *přepelica* croat. *plepelica.* Přirozenější jest i obdo-

bnější tento původ slova *papršlek* než od *pršeti* aneb *prýštiti* a *prskati.* A proto slušněby se měla tato zpotvořená nemotora českého jazyka *papršlek, papršlku,* už jednou v zapomenutí dáti, a na její místo libozvučnější a etymologicky pravé *pablesk* (a *pramen*) se uvesti.

Znělka 121.

V. 14. „Slavostrom.“ O lásce Slavů k tomuto stromu svědectví vydává mezi jinými i to, že Slavové z tohoto stromu, zvláště jeho kůry, ty nejrozmanitější věci, nástroje a šperky dělavají, Srov. *Rozličnosti Pražských Novin, 1830. Čís. 77.* „Lípová kůra po 3 neb 4 měsíce na rose uležená neb ve vodě močená tak jako len, dává výborné vlákno, z něhož se mohou dělat klobouky, pytle, provazy, rohožky a všelicos, a takové z ní věci mnohem jsou pevnější proti vodě (vlhkosti) než co konopného. K tomu nejvýbornější jest mladistvá kůra lípových výrostků. Ty as o polovici jara, když míza, oloupají se, kůra ve vodě se močí, až lýko se odlupuje, to nyní usuší se k potřebě. Z takového lýčí *v Rusích už od pradávných časů* každoročně hotoví se na milliony střevíců neboli bačkor. Tam a ve *Švedích* (sousedů Slavů) z něho dělá se rohožek k zachování zboží a ke všelijaké potřebě; také provazy, lana, sítě na ryby; i pěkné košíčky, klobouky, obuv, i příze a mnohé tkalcovské zboží.“

Znělka 123.

V. 9. „Hebe“ bohyně mladosti u Řeků, u nás Mlada.

V. 10. 11. „Nechať růžemi se ověnčí, Lilie.“ Lilie a růže stojí vedle sebe na naší nynější zemi v říši květin jako královny a představovatelky dvou rozličných světů: ona jako královna starého zaniklého, tato jako královna nynějšího světa. Lilie stojí mezi nynějším kvítím, tak řečeně jako cizozemkyně opuštěně a truchlivě; růže naproti tomu jako dcera domu vesele u pro-

střed svých souvěkých a příbuzných. Lilia se nám ukazuje jako svatá, ctěná, obdivovaná; růže více jako milovaná, hledaná, k pouhé tělesné rozkoši vábící aneb aspoň ji vyvyšující květina. Hodno jest poznamenání, že sám Kristus, i tam kde o květech jako obrazech náboženských myšlének mluví, ne růži ale lilie (*τα κρίνα*) jmenuje, jak viděti, s hlubokým citem a smyslem pro její tichý, skromný, nábožný život. Srov. *Horst. Flora 1821.*

V. 14. „Pindus," hora v řecké zemi mezi Epirem a Thessalií, Apollovi a Muzám posvatná. Nyní sluje, nepochybně slavským jménem, *Mezovo.* „Sinai" hora svatá v Palestině, na níž Desatero přikázaní Mojžišovi a lidu Izraelskému dáno. Viz *1. Mojž. 19.*

ZPĚV IV.

L E T H E.

Znělka 4.

V. 4. „Literami kyrilskými.“ Srov. *Prvotiny pěk. um. L. 22. str. 84.* „Slavenský jazyk má 26—30 jednoduchých hlásek, a abeceda těchto dvou missionářů (Cyrilla a Methodia) později na rozdíl od nových nejapných glagolských liter Kyrilskou (Kyrilicí), nazvaná, jest jediná úplná v novější Evropě, kteráž pro každou hlásku své zvláštní znaménce neboli písmě obsahuje.“ *Phil. Strahl, Das gelehrte Russland. Leipzig, 1828. str. VII.* „Die Slaven verdanken ihre Schriftzüge den beiden Slaven-Aposteln Constantin und Method, oder nur einem von beiden, und diese scheinen gleichsam auf das griechische Alphabet gepfropft zu sein, das neuern Ansichten nach, im semitischen Typus seine Wurzel haben soll.“

Pozn. vyd. Spor o původu liter kyrilských a glagolských vznikl v nejnovějších dobách na novo a veden zvláště také v Praze. Máme za to, že není ještě úplně ukončen.

Znělka 8.

V. 3. „Nestor“, Letopisec, u Rusů za svatého jmín.

V. 4. „Lazar,“ poslední srbský car, zemř. 1389. Lazarova sobota jest veliký svátek v celém Srbsku.

V. 4. „Zabit od Prušanů,“ t. j. svatý Vojtěch, Čech, syn Slavníka a Střežislavy z města Libice, † 997.

V. 5. „Nevský“ t. j. Alexander Nevský narozen 1218. syn Jaroslava; na březích Nevy slavné vítězství nad spojenými Dány, Švédy a německými rytíři obdržel, Rusko od dávání Tatarům daně osvobodil. Jemu ke cti vystaven skvostný klášter v Petrově a řád Alexandra Nevského nařízen. — „Gljeb a Boris,“ synové Vladimírovi, života zbaveni skrze Sviatopolka r. 1015 do počtu svatých přenešeni r. 1071; jejich památka světí se v Rusku dne 2. května. Srov. *Nestor* a *Karamzin. II.*

V. 6. „Kazimir“ čili Kazimierz polský králović, syn Jana Kazimíra Jagelončíka, nar. 1458 † 1482; jeho kosti ve Vilně spočívají. Srov. *J. U. Niemcewicz*, *Śpiewy Hist. str. 150.* „Węgrzy sprzykrzywszy sobie sorowe Macieia Korwina rządy, wypowiedzieli mu posluszeństwo, i Kazimierza drugiego, syna króla Polskieg› na tron wezwali. Młady xiążie poźniéy w poczet Świętých położony, więcéy za życia, niebieską aik ziemskę zatrudniony koroną z 12,000 woyska tak opieszale ciągnął, iž Maciéy iuž uspokoił Węgrów, gdy on dopiero na granicy ich stawał.“ Den 4. března nosí jeho jméno.

V. 6. „Se Savem,“ Sawa lat. Sabba. Patriarcha a nejstarši syn srbského cara Nemanja, odřekl se dobrovolně trůnu a oddal se stavu duchovnímu v klášteře Cylandar na hoře Atho, zemř. r. 1250. Pohřben byl v klášteře Mileševka v Herzegovině. Turci jeho mrtvé tělo u počátku minulého století blízko Bělgradu spálili. U Srbů v obzvláštní svatosti stojí. Slováci deklinují všecka na *a* se končící mužská jména ku př. Pan Straka. Gen. Pana Straky, Dat. Panu Strakovi, Acc. Pana Straku, Voc. Pane Straky, Loc. v panu Strakovi, Soc. s panem Strakem, (nikdy neříkají s panem Strakou): proto i zde stoji od Nom. Sava, Sociat. Savem, aby rozdíl byl mezi mužským a ženským pohlavím.

V. 9. „Stanislav,“ biskup Krakovský, od Boleslava II. krále polského ve chrámě, r. 1078 dne 8. května zavražděn, proto, že se jeho ukrutnost, rozpustilost a nespravedlivost kárati opovážil.

V. 10. „Boleslav.“ Srov. *Al. Chanovsky*, *Vestig. Boh. piae*, *Pragae 1689. p. 52.* „Mladae frater, Bohemiae dux, Boleslaus pius, cum Sanctitatis opinione vixit et obiit. Sepultus in templo S. Georgii, atque super ejus monumentsm ara erecta est, in qua, prout ad Sanctorum corpora alias solet, Sacrificium Missae offertur, fuitque ibi a saeculis pluribus nomen ejus cum titulo beati, sepulchro inscriptum. Hic demum Bohemiam plene Christo subjecit, veramque pietatem ubique plantavit.“ *Beckovský. Poselk. str. 184.* „Boleslav II. přijmím *Pobožný*, po smrti otce svého Boleslava ukrutného na stolici knížecí l. 967. byl dosazen. On byl všech syrotků otec, obránce vdov, smutných potěšení, víry křesťanské rozmnožitel, domů božích zakladatel. Ten pobožný a milostivý pán přívětivě s poddanými jednal a říkaval: jako poctivost jest knížeti a každému pánu, když poddaní jeho bohatí jsou a dobře se mají, tak hanba jest jemu, když poddaní jsou chudí a nuzní, neboť ta chudoba a nouze ne jenom jemu ale i poddaným jeho těžká jest.“

V. 11. „Hus,“ den 6. července byl jemu posvěcený.

V. 11. „Uroš“ v počtu III. Dečanský, jináče i Stefanem zvaný, Srb, otec Štefana Dušana, kralovavší 1321—1336. Tělo jeho chová se v klášteře *Dečanech* v Srbsku, od něho založeném.

V. 11. „Vladimír“ aneb *Volodimir* velikokníže Ruské, poněvádž křesťanské náboženstvo do Ruska uvedl, a on sám prvým křesťanským panovníkem ruským byl, mnoho klášterů a škol založil, proto v ruských dějinách *Svatým* a spolu i *Velikým* sluje. Umřel r. 1015. Jemu na památku ustanovila císařovna Kateřina II. r. 1782. řád Sv. Vladimíra.

Znělka 9.

V. 4. „Ruská Olga“, při křestu Helenou nazvaná, zemř. 969. Srov. *Karamzin*, *Ist. T. 1. str. 176.* „Predanie nareklo Olgu *Chytrou*, církev *Svatou*, historia *Mudrou.*“ *Tappe. Gesch. Rus. S. 145.* „Igern verhei-

rathete Oleg mit *Prekrasa* (d. i. die Allerschönste) aus Isborsk, von Gostomysl's Geschlecht, von Oleg aber erhielt Prekrasa den Namen *Olga*. Dies sagt *Joakim*, erster Bischof von Novgorod, ein Grieche, der 1030 starb, er soll der erste, und also noch älterer Chronograph als Nestor sein." *General Graf v. Segur*, *Russland u. Peter d. G. aus dem Französ. Stuttgard 1829. T. I. S. 33.* „Rurik den uns die Tradition als den Sohn einer Slavin nennt, heirathet eine urnanische Slavin; sein Sohn Igor hat *Olga* zur Frau, welche uns derselbe Schriftsteller als einen Abkömmling von alten slavischen Fürsten bezeichnet.

V. 4. „Polská Bronislava," byla sestra S. Hiacynta, u Krakova jest posud hora svaté Bronislavy. Srov. *Vężyk*, *Okolice Krakova str. 14. 15.*

V. 5. „Andelija" aneb *Angelina* srbská světice r. 1450—1500. Srov. *J. Raič*, *Istor. Čast. III. Kn. 9. Gl. 9. str. 245.* „Andělina byla žena Stefana Ďurdeviča, i dšči kniaza Arvanitskago, Georgia Chrabrago, kotoruju i do dnes za sviatynju žizni ves narod materiju Angelinoju nazyvajet." Výborná učená kněžna srbská, od lidu pořád *Májka Andělija* zvaná. Ve knihách sobě libovala; Šafařík našel několik rukopisů s připiskami od ní.

V. 5. „Přibyslava" česká. Srov. *Beckovský*, *Poselkyně str. 171.* „Leta 945. Přibyslava S. Václava a Boleslava ukrutného sestra, takovými mravy a cnostmi ve svém životě se stkvěla, že od mnohých za blahoslavenou, i také za *svatou* vyhlášena byla. Neboť ona od své mladosti ctně a pobožně pánu Bohu sloužila a po cestách přikázaní jeho svatých kráčela."

V. 6. „Milica" Srbkyně, dcera Iuga Bogdana, manželka sv. Lazara, v mnišství slula *Eufimia*.

V. 6. „Mlada" neb *Milada* česká. Srov. *Hajek r. 967.* „Bylať jest dcera ukrutného Boleslava, velmi *nábožná* panna, jménem *Mlada*, v svatém písmě od mladosti velmi vyučená. Nejdůstojnější otec v Kristu papež kněžnu Mladu na úřad abatyšství kláštera s. Jiří na hradu pražském posvětil."

V. 9. „Ludmila“ neb *Lidmila* česká, dcera Slaviborova ze Bšova, manželka knížete Bořivoje, bába Václava a Boleslava, rozšiřovatelkyně křesťanského náboženství v Čechách, r. 920 nastrojením své svekruše Drahomíry zamordovaná od Tumana a Kumana.

V. 9. „Petka“ neb *Pátka* u Srbů. Srov. Vuk. *Rječník:* „Petka, die heilige Petka, Petkovica die Faste zu Ehren der heil. Petka, dauert eine Woche.“ *Prostonárod. Srbská Muza od V. Hanky, str. 15. Petka a neděle* (?), světice boží, jež Starověrci ctějí.“ — Petka narozená v srbské krajině ve vsi Epibaton (sr. Probatou aneb Pravadi). Její brat byl biskup v Maditě. Ona sloužila Bohu nejprvé jako poustevnice ve své vlasti, potom v poušti u Jordána, odkud se zase zpátkem do vlasti vrátila, kde r. 1200 umřela. Král Jan Asjen dal její kosti přenesti do města Ternova, odtud přišly do Bělgradu, pak do Carigradu, naposledy Gospodar Vasilij Lupul přenesti je dal do města *Jassy*, kde nyní odpočívají. Svátek její světí se 14. října. V rusku sluje Pjatnica: řecky Paraskeve, latin. S Venera. Ctí se v Moldavii, Valachii, Bulgarii, Makedonii, Epiře, v Rusii. Srov. *Wiener Jahr. d. Lit. B. 45. Anz. B. p. 67.*

V. 11. „Vanda“ polská kněžna. Srov. *Gołębiovski, Wiadom. z hist. polsk. str. 5.* „Wanda piękna, cnotliwa i z zapałem do swej oyczyzny przywiązana, została, by rządziała swym ludem. Kiedy się iey ręki domagał Rytygier Xiążę Niemiecki, a przez ten związek Polskę chciał uiarzmić, ażeby wojny usunąć a poświeceniem się swoiém do silniejszego odporu umysły poddanych zagrzać, w szlachetném uniesieniu skoczyła w Wisłę i śmierć znalazła.“

V. 11. „Kaša, Libuša, Tetka,“ dcery českého knížete Kroka a jeho manželky Nivy.

V. 12. „Sláva na výsostech.“ Zpěv západní křesťanské církve.

V. 14. „Gospodine pomiluj ny“ Zpěv východní křesťanské církve, někdy i v Čechách zpívaný. Celý zní takto: Hospodine pomiluj ny — Jesu Christe pomi-

luj ny — Ty spase všeho míra — Spasiž ny i uslyš — Hospodine hlasy naše — Daj nám vsiem hospodine — Žizn a mír v zemi — Krles, krles, krles. Srov. *Dobrovský, Gesch. d. b. Lit. str. 79.* „Der Text dieses Liedes hat mehr Aehnlichkeit mit dem alten slavischen Kirchendialect, als irgend ein anderes böhmisches Denkmal. Vielleicht hat es Adalbert bei seinem Aufenthalte in Ungarn bei der slavischen Messe singen hören, und es seinen Böhmen von da mitgebracht. In der Schlacht, in welcher Ottocar über den König Bela siegte, sangen die Böhmen das Lied, und machten die ungarischen Pferde scheu. Siehe *Fortsetzer des Cosmas ad 1260.* Bohemi valido in coelum clamore excitato canentes hymnum a S. Adalberto editum, quod populus singulis diebus dominicis et aliis festivitatibus ad processionem cantat. So furchtbar war dem feindlichen Heere der böhmische Gesang.“

Znělka 11.

V. 6. „Českých bratrů.“ Soudy o bratřích českých viz *v Jana Lasického Historii Bratří českých*, zčeštěné od *A. Komenského*, vydané od *G. Urbana*, v Hale 1765. Tak sám Lasický praví str. 27. a 259. „Mně Písma svatá čtoucímu a pravé formy církve hledajícímu, žádná jiná společnost lidská nikdež na oči nepřišla (nech to bez ujmy čí koli povím), kterážby to co Bůh poroučí lépe věcí samou vyrážela, aneb aspoň, jestliže to říci mnoho jest, vyrážeti a vyobraziti se snažovala. Léta 1511 uchýlil sem se k bratřím do Prahy a Boleslavě. Nesmrtelný Bože! jakáž se tehdáž v srdci mém vzňala radost ze spatření těch věcí, kteréž sem tuto vypsal. Jistě žeť jsem se sobě zdál prohledaje všecko v církvi Efezské aneb Tesalonicenské aneb jiné Apoštolské býti. Nezná jistě země česká, neví Moravská co za obyvatele má, sicby se uctivěji k nim měla.“ Soud *Bucerův str. 231. 233.* „Vy (bratří čeští) máte veliký dar Boží, svazek dokonalosti, lásku, řád a kázeň a při všem jednomyslnost. Toť jest nebeská raději, nežli zemské církve

spořádání.“ Soud *Kalvínův str. 235.* „Církvím vašim srdečně přeji toho, že jim mimo učení čisté tak mnoho dobrého udělil Pán. Aniž zajisté za málo se vážiti má, že takové mají pastýře, že v tak dobré mravy a obyčeje uvedeny jsou, že tak svázány řádem a kázní.“ Soud *Ant. Bodensteina str. 240.* „Mimo učení čisté, s námi společné mají mezi sebou obzvláštní některé věci, jichž my mezi sebou (což na ujmu svědomí lidských jest) nemáme; péči o duše lidské tak bedlivou, že jsem nic dokonalejšího jak živ neviděl: cvičení se v pobožnosti a pokání přepěkná po domích i církvi; počestnost mravů zevnitřních ušlechtilou; pravé užívání postů, bdění, praci, modliteb; bratrská sebe vespolek napomínání, tak že všechněm nám ku podivení jsou, aniž vím mohlali Pruská země lepších hostí dostati.“

V. 8. „Fulněk“ město v Moravě, hlavní sídlo českých čili moravských bratrů. „Lešno“ město v Polsku. „Herrenhut“ (po česku Ochranov) v Němcích, kde vyhnanci českých bratrů příležitost zavdali k založeni církve tak řečených *Herrenhutů.*

V. 13. „Proniatovská Kristina.“ Viz životopis této osoby ve knize Komenského: *Lux in tenebris*; v české řeči pak v historii Lasického, výše dotčené, jako III. Přídavek, st. 41. „Paměti hodné okolnosti života, všelikých zjevení i vidění, putování, nemoci, smrti, z mrtvých vstání, manželství, ditek i dokonání Kristiny Poniatovské, schovanky bl. paměti Jana Amosa Komenského.

Znělka 12.

V. 9. „Amand.“ *Baudemundi Biograph. S. Amandi, Anno* 634. „Audivit S. Amandus, quod Slavi nimio errore decepti a Diaboli liqueis tenerentur oppressi Illicque martyrii palmam se assequi posse confidens. transfretato Danubio, eadem circumveniens loca, libera voce Evangelium Christi gentibus praedicabat.“ Srov. Phil. Labbei, in hist. Chr. a. 633. Asseman, T. II. P. I. C. 1. Pubička Chron. p. 223.

V. 9. „Vicel“ aneb latin. *Vicelin, Vicelinus*, apoštol Slavů v Němcích, zvláště v Stargradsku a Meklenbursku. Srov. Helmold, Chr. L. I. a. 40. 42. „Surrexit eo tempore (1125) Sacerdos quidam Vicelinus nomine et venit ad regem Slavorum Lubecae rogavitque dari sibi facultatem praedicandi verbum Dei. infra terminos ditionis ejus. Vicelinus Mindensi Parochia oriundus in villa Quernhamele, parentibus morum magis honestate quam carnis et sanguinis nobilitate ornatis. C. 47. Dedit autem Dominus Vicelino gratiam in conspectu gentis illius. Incredibile dictu est quanta plebium caterva in diebus illis ad poenitentiae remedium confugerit, insonuitque vox praedicationis ejus in omni Nordalbingorum (Slavorum) provincia.“ — *Lützow. Gesch. v. Mekl* T. I. S. 130. „Das Resultat von Ottos (v. Bamberg) Unternehmungen war, wie es nicht anders sein konnte. Sie blieben ohne allen dauerhaften Erfolg. Anders dagegen war Vicelin, anders aber auch seiner Werke Erfolg. Er war der am heilsamsten wirkende Wendenbekehrer unserer Gegenden. Sein deutscher Name mag Wissel oder Wessel (snad Slav?) gewesen sein.“

V. 9. „Bruno.“ Srov. *Helmold, Chr. L. I. C. 84.* „Episcopus accersivit de Faldera Brunonem Sacerdotem. Is enim defuncto Vicelino, Slavia decesserat et transmisit eum Aldenburg, ut curaret salutem populi illius. Statim ut venit Aldenburg aggressus est opus Dei cum magno fervore et vocavit gentem Slavorum ad regenerationis gratiam. Et praecepit Comes populo Slavorum ut convenirent in solennitatibus ad Ecclesiam, audire verbum Dei, habens sermones conscriptos verbis Slavicis, quos populo pronunciaret opportune.“ *Dobrow. Gesch. d. b.* L. S. 44. „Der Priester Bruno von Aldenbug, hatte schon bei seiner Mission geschriebene Reden in slavischer Sprache. Leider aber hat sich davon aus diesen Gegenden nicht erhalten.“

V. 10. „Duch,“ rozený Čech, blahozvěst Kroatů. Srov. *Palma, hist. Hung. Pars I. p.* 394. „Ladislaus (rex Hungariae et Croatiae) cum in nonnullis Croatiae partibus observari adhuc gentilium superstitiones intel-

lexisset, Zagrabiensem Episcopatum anno 1091 condere coepit: ut quos error idololatriae a Dei cultura alienos fecerat, episcopalis cura ad viam veritatis reduceret. Ad instruendam ergo hujusmodi plebis ignorantiam, quendam Bohemicum venerabilis vitae virum nomine Duch, idoneum reperit, quem eidem Ecclesiae pastorem delegavit.

V. 10. „Dobravka, Anna Carice.“ *L. Gołębiowski, Wiadom hist. pls.* str. 12. „Wspomnieć należy, że wielu kraiom to dobrodzieystwo (wiary chrześciańskiéy) przyniosły kobiety: Polszcze *Dąbrówka*, Xiężniczka Czeska żona Mieczysława, Rossyi Anna Cesarów Greckich córa, Litwie Jadwiga.“ Pelcel, Kron. Č. D. I. str. 199. „Dobravka byla žena velmi ctná a pravá ozdoba národa českého. Neboť ta výborná Češka jsouc za kníže Mečislava, v ten čas ještě pohana, vzdaná, vždy na to myslila, jak by ho na víru křesťanskou obrátiti mohla. Po mnohé snažnosti konečně cíle svého došla, tak že manžela svého od pověr pohanských k náboženství Kristovu přivedla. Potom tím snáze znamenitější paní a pány Polské aby též křest přijali, namluvila, naposléz celé knížetství Polské skrze české kněží a kazatele na víru křesťanskou obrátila. Píše o ní starý kronikář (Ditmar L. 4.) že nejen jménem ale také i skutkem dobrá Dobravka byla.“ — Karamzin, Istr. D. I. str. 914. „Vladimir črez poslov objevil Imperatorom Basiliju i Konstantinu čto on želajet byť suprugom sestry ich, junoj Carevny Anny. Basilii i Konstantin otvěstvovali jemu, čto ot nego zavisit byť ich zjatem; čto prinjav Věru Christianskuju on polučit i ruku Carevny i carstvo nebesnoje.“

V. 11. „Pavel Apoštol.“ Srov. k Říman. 15. 19. „Od Jeruzalema vůkol až k Illyrické zemi naplnil sem Evangelium Kristovým.“ K tomuto, ovšem důležitému místu přistupuje ještě i starodávná podánka čili tradicie o Pavlovi jako apoštolovi slavskému. Za jeho času mohli se vždy v Illyriku Slavové, aspoň zůstatkové vypuzených skrze Vlachy čili Gally Slavů, nalézati. Illyrik byl od jakživosti domov Slavů a

Venetů ač s jinými národy propletených. Srov. *Nestor von Schlötzer* Th. 5. p. 212. „Slovene ist eine Erläuterung von Illyrik. *Nestor hielt die Illyrier für Slaven.*“

Znělka 13.

V. 5. „Ivan.“ Srov. *Hájek r. 900.* „Bořivoj Tetínský času jednoho chtě sobě kratochvil učiniti, pojav některé služebníky své a psy jel na lov přes řeku jenž *Míza* slove, do jednoho velikého údolé, a tu sám kníže ze svého lučiště postřelil jednu velmi velikou lani, kteráž jsouc prostřelena běžela, a kníže za ní se svými psy na koni běžal. A když přiběhla pod jednu vysokou a velikou skálu, ze které silný pramen vody teče, do vody vběhla a tu se psům bránila. Toť Bořivoj přiběh a sesed s koně tu lani svým mečem probodl, kteráž vyšedši z vody hned padla a umřela, a z jejího vemene velmi nad obyčej mléko teklo. Bořivoj se služebníky tomu se počal diviti. Toť muž jeden dosti veliké velmi hrozné postavy, s holí, v sukni dlouhé, bos, vlasy nad obyčej dlouhé maje, obočí až přes oči přenešene, vyšel z té skály řka jemu: Proč si mi zabil mé zvířátko? Bořivoj se velmi ulekl, i všickni služebníci jeho, neb takové osoby člověka prvé nikdá neviděli. Tu Bořivoj vzav zmužilost a blíže přistoupiv řekl jemu: zléli jsi čili dobré? Odpověděl muž: člověk jsem a služebník nehodný Pána Ježíše, jenž tuto bydlím ve ve jménu Trojice svaté. I řekl Bořivoj: uveď mne do svého příbytku. I řekl muž: pojdiž a ohledaj, a obrátiv se šel do skály a Bořivoj se služebníky za ním, a když jsou tam vešli, divili se takovému příbytku. I řekl kníže: Pověz mi, které jest tobě jméno? Odpověděl: na křestu dáno mi jméno Ivan; ze země Chorvatské sem přišel; otec můj slul Gestimulus (Hostimil) a máte Alžběta. Neklan kníže zemi tuto zpravoval, toho času když sem já sem všel. Čtyřidcet a dvě létě zde bydlím. Uź jest let 14 jakž mne žádný člověk neviděl, aniž jsem z této skály ven vycházel. Milost boží mi

dala toto zvířátko, z něhož jsem mléko za pokrm užíval.“ Jiné letopisy a legendy vypravují, že tento Ivan, jakožto syn krále chorvatského a dalmatského (Gostimila), od zbouřené pohanské stránky národu nucen byl anebo k odřeknutí se křesťanského náboženstva, anebo k odřeknutí se trůnu. On toto poslední vyvoliv šel pro větší bezpečnost života do cizé krajiny, jmenovitě do Čech, a stal se, podle ducha těch časů, poustevníkem. Muž tento sloužil už i za předmět epické básně jednomu českému básníři, pod názvem: Ivan, báseň epická v pěti zpěvích, od F. A. Rokosa, v Praze 1823.

Znělka 14.

V. 7. „Otto z Bamberku“ Viz Zp. II. znělku 68. v. 10.

Znělka 15.

V. 11. „Koşciuško“ Polák, nar. 1750 v Litvě, vychovaný ve škole kadetské ve Varšavě, nejvyšší polní velitel svobodné obce Polské, udatný bojovník, zemřel 1817. v Solothurně ve Švýcarsku.

V. 11. „Jaroslav“ Hvězdohorský čili Sternberg, Viz Zp. II. zn. 131.

V. 11. „Ivan,“ III. Veliký, Vasilievič, prvý samovládce ruský, zlámatel dvěstěletého jarma Tatarského, tvůrce nynější obrovské velikosti ruské říše. Panoval od r. 1462—1505.

V. 12. „Žižka,“ tento rek nepřemožený 23 vítězných triumfů v pořádném potýkání se s nepřítelem dobyl a ani jedné bitvy neztratil, a proto ho vlaský dějepisec Baptista Fulgoso nad Hanibala a jiné starožitné hrdiny klade.

V. 12. „Dušan,“ Štěpán Dušan přijmím Silný, znamenitý srbský panovník. On povýšil Srbsko na carství, řecký císař Kantakucen uznal ho za cára a poslal mu drahou korunu. Panoval od r. 1336—1358. Srov. *Talvj, Volksl. d. Serb.* T. I. S. 19. „Duschan d. Gewaltige bewies sich als ein Mann von den ausgezeichnetsten Eigenschaften, ungewöhnlichen Feldherrngaben,

grosser Verschlagenheit und Willenskraft. Er vergrösserte Serbien durch bedeutende Eroberungen, erhob es zum Zarenreiche und verbreitete weithin den Ruhm seiner Waffen. Er gab dem serbischen Namen einen Glanz, den er nie, weder vorher, noch nachher gehabt. Zuletzt ging er damit um, selbst orientalischer Kaiser zu werden; nach byzantinischen Nachrichten hatte er sich bereits früher zum Imperator der Römer und Triballer erklärt."

V. 12. „Želislav." Srov. *Niemcewicz, Śpiewy hist. str.* 64. „Za Króla Bolesława Krzywoustego mężny Żelisław przywodzący woyskiem Polskiém przeciw Morawianom, rękę utracił, nie bez zemsty atoli, bo niepokonany tak ciężkim ciosem, Morawca, który mu prawą uciął, lewą zabił." Srov. *Čítanku str. 88.*

V. 12. „Chrobrý", Boleslav Chrobrý, polský panovník, nar. 971, zemř. 1025. *Niemcev. Śp. hist. str. 43.* „Bolesław rozciągnąwszy granice Polskie od mora Baltyckiego do Dniepru i Elby zasłužil na imie pierwszego w swoich czasach woiownika."

V. 13. „Svarun." Srov. *Stritter, Mem. Pop. II. p. 33.* „In bello adversus Misimianos, Suarunas quidam nomine, vir Slavus, hastam jacit in eum, qui minus tectus erat, et ferit letaliter, quo collapso, statim excussa est testudo, inversaque corruit."

V. 13. „Suvarov," Suvarov-Rymniskoi, Petr Alexei Vasilievič, hrabě, nejvyšší polní vůdce ruský nar. 1720 v Ukraině ve vsi Suskoi, zemř. 1800, v Petrově. Podle jeho vlastního vyznání celé jeho umění vojenské záleželo v těch slovích: Stoupej a bij! Srov. *Vita Comitis Suvarov, Budae 1799.*

V. 13. „Pět Chorvatů." Srov. *Constan. Porph. apud Stritter T. I. p. 389.* „Abares sedes in Dalmatia posuerunt. Chrobati vero tunc habitabant ultra Bagibaream, ubi nunc sunt Belochrobati. Una autem generatio, nempe quinque fratres: Clucas, Lobelus, Cosentzes, Muchlo, Chrobatus, duaeque sorores Tuga et Buga una cum suis populis discedens ab ipsis, in Dalmatiam venit, ubi Abares incolas invenerunt, belloque per annos ali-

quot inter eos gesto, vicerunt Chrobati, Abarumque alios interfecerunt, alios vero parere sibi coëgerunt."

V. 14. „Niklot." Srov. *Lützov, Gesch. v. Meckl. T. I. p. 198*. „Eines Tages lief ein Streifzug, an welchen Niklots Söhne, Pribislav und Vertislav, selbst Theil nahmen, sehr unglücklich ab. Die nach dem Verlust ihrer Pferde und tapfersten Krieger heimkehrenden Söhne empfing der entrüstete Vater höchst aufgebracht und nannte sie Memmen, dass sie den Tod nicht solcher schimpflichen Flucht vorgezogen. Als gälte es, eine Beschimpfung zu rächen, waffnete der bejahrte Fürst ungesäumt seine tapfere Rechte, zog an der Spitze einer auserlesenen Schaar. — So starb Niklot, unbesiegt im Kampfe für Ehre und Freiheit und ging, der letzte mächtige Wendenfürst, mit hohem ritterlichen Sinne seinem Volke im Heldentode voran. Wie einer uralten Eiche Fall gleichsam erschütternd durch den Forst hallt, so wirkte Niklots Tod weit und breit Verwirrung und Schrecken unter den Wenden."

Znělka 16.

V. 11. „Jiskra." Srov. *Joh. de Thurócz, Chron. Hung. C. 34. p. 243.* „Contulerat regina Elisabeth, Alberti regis post mortem, castrum Zoliense et caeteras illi adnexas munitiones, cuidam Johanni Iskrae, denominato de Brandis, homini Bohemo, arma flectere docto, et illum cunctis montanis civitatibus, Cassoviae scilicet et caeteris in tutorem praefecerat." *Matth. Belii Not Hung. T, I. p. 53.* „Invalescentibus Hussitis, invaluerunt simul Slavi nostri (in Hungaria), auctique sunt novis ferocissimae gentis accessionibus. Sigismundus prohibere haud poterat, quin agminatim huc irruerent, occuparent castella, et utroque Carpathi latere etiam sedes ponerent, perpetuas hic, temporarias alibi. Nondum profligati prorsus fuere Hussitae, cum Elisabetha, Sigismundi filia, vidua Alberti regionem omnem Posonio, Cassoviam usque Bohemorum auxiliis complevit. Tunc vero quis est qui dubitet, Slavos nostros extulisse caput accepisseque

supplementa.“ Srov. *Dlugoš*, Hist. Pol. L. 13. p. 82. „Joannes de Huniad Gubernator Hungariae ab exigua manu Joannis Jiskra ad Lucense castrum (Lučenec) vincitur et exuitur castris, Jiskra vix cum 4 millium equitum et peditum manu ad hostes contendit, qui 16 millia armatorum habere aestimabatur. Fatigatus erat omnis exercitus Jiskrae captivando et occidendo fugientes, Joannes Huniadi, dum suorum fugam sistere nequiret fugam et ipse iniit.“

V. 12. „Koutek“ t. j. Turec, srov. Zp. III. zn. 15. ku kteréžto Znělce v. 3. dodej ještě toto: V 16. století bylo v Mošovcech květoucí gymnasium, jehož rektoři byli Mikul. Kolacináš 1580; Vojtěch Huselius rodem z Prívize; Petrus Malus jináče Jablonský z Liptova r. 1597. — Mnozí učení, v Čechách živší, pracovavši i umřevší mužové, z Mošovec rodem byli, k. p. Jos. Gassur, kněz v Čechách r. 1580; Jan Duchon, kněz ve Lstiboři r. 1582; Dan. Nakuš, kněz v Žernové r. 1582; Jiři Tesák farář v Praze r. 1604. a všickni *Institorisové.*

Znělka 17.

V. 1. „Bogdan Jug.“ Jug Bogdan byl Srb, otec Milice srbské kněžny, a test knižete Lazara, pocházel ze starožitného plemene Nemaničů. Jeho a synů jeho životopisy viz v kníze Sveslavje, od Popoviče u Peštu, Svazku III. str. 131.

Znělka 19.

V. 3. „Miloš Obilič“ Srb, vedral se v bitvě Kosovské 19. června 1389, se dvěma průvodci až do stanu sultana Murata aneb Amurata I. jakoby s ním o pokoj jednati, Lazara a Srbskou zemi jemu poddati chtěl, než když jemu sultan ruku k políbení vystřel, tento jej v tom vraždivě probodnul. Jeho rámě chová se prý posud v Cařihradě ve zlatě.

V. 10. 11. „Charlotte Cordais," Prancouzka zamordovala dýkou Marata; „Sand" Němec Kocebuea, „Ravaillak" Jindřicha IV. krále franc. „Scaevola" Říman, chtěl zamordovati Porsenu. Viz Šíra, Výbor ze sp. řec. D. I. str. 25.

Znělka 20.

V. 3. „Ony zajaté." Theophylactus, apud Stritter, Mem. T. II. p. 59. „Captos Slavos Alexander flagris subiiciens, percunctabatur, unde illis genus. Qui vesana subnixi confidentia, cruciatus et mortem nihili faciebant, doloresque flagellorum velut in alienis corporibus patiebantur." *Gebhardi Gesch. d. W. B. I. S.* 10. „Durch diese Peinigung suchten die Griechen nichts weiter zu erfahren, als in welcher Gegend der Stamm der gefangenen Slavinen wohne. Allein die Slavinen starben ohne Bericht zu ertheilen."

V. 8. „Císař Mauric" panoval ve východním císařství od r. 585—602.

Znělka 21.

V. 6. „Bojovnice Děvínské." Viz *Hájek, r. 736.* Jejich jména jsou: Vlasta, Stratka, Budislavka, Všemila, Hravka, Pětisila, Mladka, Hodka, Nabka, Svatava, Vratka, Radka, Častava, Šarka, Klimbojna, Dobromila, Dobroslava, Zdobena, Horšovna, Rodslova, Militka a t. d.

V. 6. „Marula" Srov. *Cacich, Razgovor ugodni naroda slovinskoga, u Mleczi 1801. str. 136.* „Pisma od divojke Marule, kakkoje oslobodila grad Lemno či Levno od turske vojske, kojaga biše podsila na 1475 izvagena iz Sagreda." — *Katančič, Orbis Ant. I. 243.* „Celebris est apud Illyrios Marula divojka, quae Turcis a. 1475 Lemnum obsidentibus, patre urbis praefecto caeso, sumtis ejus armis et veste, adeo fortiter irruit in hostem, ut militem metu correptum excitarit, hoste a moenibus repulso."

V. 8. „Které padly v Cařihradě.“ Srov. *Nicephorus ap. Stritter, T. II. p. 72.* „Ad Constantinopolim a. 636 inter caesorum cadavera Slavinae quoque mulieres inventae sunt.“ pag. 1003. „Inter cadavera Slavorum etiam mulieres invenerunt virili habitu tectas, quae inter maritos in Romanos pugnaverant.“

V. 9. „Tři Taboritky.“ Srov. *Veleslavín, Histor. Kalend. den 24. července.* „Na pahrbku Vítkov (nyní Žižkov) u Prahy nalezeny jsou mezi zabitými Tabority i dvě ženy a jedna panna, kopím ozbrojené, které s jinými zmužile bojujícími padly.“ Srov. *Annal. Fuldenses ad A. 1000.* „Mense Majo misit (Rex Ludovicus) Thuringos et Saxones contra Slavos Marahenses (Thuringi et Saxones) hostibus terga verterunt, et plurimis suorum amissis turpiter redierunt, ita ut quidam Comites in illa expeditione fugientes a mulierculis illius regionis verberati et de equis in terram fustibus dejecti referantur.“

V. 12. „Polky.“ Srov. *Golębiowski, hist. pols. při článku:* „Jan III. Sobieski 1677—1693. Za tego panowania okryły się sławą z kobiet Chrzanowska, która męża i załogę do dzielney obrony powierzoney im Trębowli natchnęła.“

Znělka 22.

V, 2. „Amazonka.“ Amazonky byly bojovné ženy u starobylých národů, zvláště u Sarmatů. Srov. *Plin. 6. 7.* „Sarmatae Ginecocratumeni, Amazonum connubia.“ Děvčatům novorozeným pravý prs upalovaly, aby v boji při napínání luku jim nepřekážel. Jméno mnozí rozličně odvozují, hned od řeckého mazos, prs, jakoby řekl bezprsnice, jiní píší Samoženky (ženy samy pro sebe panující), jiní Muženky (mužatky).

V. 6. „Platerka,“ Caecilia. V poslední vojně Poláků proti Rusům, 1831, povstala v Litvě krásná 19tiletá slečna z hraběcího rodu Plater, jako vůdkyně vlastního vojska Ulánů, ozbrojená a po vojensku oděná, učinivši sobě svou komornou (Constancii Wislockou) za adjutantku. I její bratr hrabě Cezar, byl vůdcem litevského vojska.

Znělka 23.

V. 7. „Bož, Antů král.“ Srov. *Jornandes de reb. Get. C. 28.* „Winitharius in Antarum fines movit procinctum, eosque dum aggreditur prima congressione superatur, deinde fortiter egit, regemque eorum Booz nomine cum filiis suis et 70 primatibus, in exemplo terroris, cruci affixit, ut dedititiis metum cadavera pendentium geminarent.“

V. 9. „Mezamír.“ Srov. *Menander, apud Stritter. Mem. T. II. p. 41.* „Slavi inimicorum excursionibus vexati ad Abaros legationem miserunt, ad quam Mezamirum, Idarisii filium, Celagasti fratrem suffragio elegerunt, quocum etiam precibus egerunt, ut captivorum aliquos ex eorum tribu redimeret. Abari transgressa et spreta ea, quae legatis debetur, reverentia, nulla habita juris religionisque ratione, Mezamirum necant. „Chagan,“ panovník Abarů.

V. 12. „Laborca.“ Srov. *Anon. Bel. r. Not. Edit. Endlicher. C. 13. p. 118.* „Dux Almus et sui primates ad castrum Hung equitarunt, ut caperent illud. Et dum castra metati essent circa murum, tunc comes ejusdem castri, nomine Laborcy, qui in lingua eorum duca vocabatur, fuga lapsus, ad castrum Zemlum properabat, quem milites ducis persequentes, juxta quendam fluvium comprehendentes, laqueo suspenderunt in eodem loco et a die illo fluvium illum vocaveruut sub nomine ejusdem Laborcy.“

V. 12. „Sobor.“ Srov. *Anon. Bel. r. N. C. 37. p. 156.* „*Zubur* dux Slavorum Nitriensium captus in custodiam traditus est. Zuard, Cadusa et Huba iracundia ducti Zuburium ducem, quem nudius tertius ceperant, supra montem excelsum ducentes, laqueo suspenderunt, unde mons ille a die illo usque nunc mons Zubur nuncupatur.“ Srov. *Engels Gesch. d. Ungarn. T. I.* „Die fünfte Erweiterung der Magyaren nahm die Richtung über Gömör, Neograd, Granfluss, bis an die Neitra. Hier wurde der Slavisch-Mährische Feldherr Zobor geschlagen, gefangen und auf dem heutigen Berge Zobor, *unmenschlich genug* aufgehangen.“

Znělka 24.

V. 3. „Bojan“ starověký ruský zpěvec, jehož písně u veliké vážnosti byly, z nichž se nám však nic nezachovalo mimo jméno. Zmínku o něm činí skladatel hrdinského zpěvu „*Igor Swatoslavič*“ a nazývá jej slavíkem starých časů. Viz: Igor, vydání V. Hanky, v Praze 1821.

V. 3. „Lumír,“ Srov. Zp. I. Zn. 93. „Lomnický.“ Srov. *Balbín*, *Boh. doct.* p. 310. Simon Lomnicenus de Budec poëta bohemico idiomate praestantissimus, cui necdum parem habuit Bohemia. Praecipuum ad bohemicam Poësim hominis ingenium fuit: carmine cultissimo loquebatur, probandi ingenii causa respondebat apposito et venusto carmine, non secus ac ille qui stans pede in uno, versiculos fundebat mille trecentos.“ Srov. Zp. II. zn. 111. v. 8.

V. 4. „Gundulič“ Jan Frant. vlastenec Dubrovnický nar. 1558 † 1638, slavný mnohými básněmi, obzvláště hrdinským zpěvem: Osman, v Dubrovníku r. 1826.

V. 5. „Záboj.“ Srov. Zp. I. zn. 93.

V. 5. „Kačič“ aneb Cacich And. Miossich. mnich řádu Františkánského, nar. v Bristě v Dalmacii. Vydal básně: Razgovor ugodni naroda slovinskoga.

V. 6. „Záviš,“ český básníř, krále Václava otčím, sťat r. 1292. Hájek o něm praví: „Tu (v žaláři) mnoho rozličných písní složil, neb byl muž dosti učený a výborný zpěvák.“

V. 6. 7. 8. 9. 10. „Krasicki, Wężyk, Kochanowski,“ Poláci; „Lomonosov, Deržavin,“ Rusové; „Mušický,“ Srb; „Streyc,“ Čech; „Hruškovič“ Slovák.

V. 11. „Holý“ Jan, slovenský r. 1849 zemřelý básník, katolický farář v Nitr. stol. v Madunicech, sepsal Svatoplukiadu.

V. 11. „Vodník“ Krainec. Srov. *Schafařík*, *Gesch. d. sl. Lit. 1826. p. 286.* „H. Valent Vodnik, Schulaufseher zu Laibach, bekannt durch seine Pesme za pokušino 1806, durch die Landwehrlieder 1808.“

V. 11. „Zdirad,“ celým jménem Milota Zdirad Polák, český básník; „Žukovský“ ruský.

V. 13. „Družbacka“ polská; „Božkovič“ dalmatinsko-srbská; „Dobromila“ (Retiková) česká; „Bunina“ ruská básnířka.

Znělka 25.

V. 14. „Julka Radivojevička.“ Podáváme tu výtah z jejího, od ní samé sepsaného a skadateli těchto básní podaného životopisu. „Já Julia Radivojevič rozená Viatovič, spatřila jsem světlo světa r. 1799, dne 2. ledna ve Veršeci v Banatě. Můj otec Jan Viatovič byl tam vrchnostenský rada a zprávce srbských škol za dvacet roků; matka má slula Sára Niko. V jedenáctém roku mého věku ztrativši oba milé rodiče, šla jsem do Vídně k ujci svému Alexandrovi Nikovi, kde jsem sedm roků bydlela a nemálo z materčiny zapomenula. Vracujíc se do vlasti přes Pešť r. 1821. učinila jsem náhodou známost s Maxmilianem Radivojevićem, měšťanem a krejčovským mistrem, s nímž jsem téhož roku do manželství vstoupila. Zde jsem se obeznala se srbskými knihami a spisovateli, čítala jsem obzvláště s nevýmluvným potěšením díla Obradovičova a začala tohoto miláčka zdalcka i následovati. Roku 1829 vydala jsem Thalii, malý Almanach srbský; pak sepsala pojednání o vychovávání zvláště ženského pohlaví; potom dobrou radu pro srbské dcery podle Ebersberga se mnohými vlastními přídavky. Mám též v rukopisu smíšené básně původní, 14 archů.

Znělka 26.

V. 10. „Vavák“ Franěk Jan, Čech sedlák, rychtář v Milčicích, nar. 1741. čestným penízem od Marie Theresie a Josefa II. obdařen. Město Plzeň právem měšťanství jej poctilo. Viz jeho životopis něm. od prof. Němečka r. 1796, česky od Fryčaje. Jeho spisy v Jungmannově Hist. liter. české.

V. 11. „Volný“ Jiří, Čech, pastýř ovec v Krátonohách, zemř. 1745. Srov. Jiřího Volného veselé písně, v Hradci Král. 1822. Jungmann píše o něm v Hist. str. 692. „Básník přirozený a to jeden z lepších.“

V. 14. „Filip Sljepac“ rozený Bosnák, ve vsi Medjasehi, ztratil zrak v dětinství skrze osypky. Tato slepota vedla ho ke zpěvu a hudbě. Jeho poetický vtip krásně se rozvinul obzvláště při povstání Srbů proti Turkům. Po vypuklé vojně on sám se nejvíce při tábořích a leženích srbských zdržoval, zpíval hrdinské činy svých krajanů, jak je slyšel vypravovati, dodav z vlastní obrazotvornosti básnické barvy. Tyto zpěvy mnohého bojovníka rozhorlily a uadchnuly. Jeho 4 synové bojovali spolu s jinými za osvobození vlasti. Sám Filip sedával u prostřed šanců a příkopů, hral husle a zpíval zčerstva, ant nepřátelské kule vůkol něho fičely a pršely. Tytýž učinil přestávku volaje: bíte! jakobych já bil, kdybych nebyl slepým. Možno že ten šedivý slepý zpěvák až posavád žije. Některé z jeho zpěvů zněmčil *W. Gerhard, Wila oder serb. Volkslieder.*

Znělka 27.

V. 5. „Vavřín“ latin. laurus, bobek, bobkový strom.

V. 6. „Dodola“ Srov. Serbski Rječnik od Vuka Štefan. str. 135. Jest obyčej u Srbů, že v létě, když sucho, několik děvčat po vesnici od domu k domu se zpěvem chodívá jako déšť přivádějice. Jedna děvčina vyslečená, rozličnou travou a kvítím tak se obloží a obváže, že těla nevidno, a ta se zove Dodola. Odtud povstalo přísloví: Vyfintila se jako Dodola — o ženské, která příliš mnohé šperky a ozdoby na sobě má.

Znělka 28.

V. 7. „Ohlas písní Ruských“ tišť. ponejprv v Praze r. 1829.

Znělka 29.

V. 10. „Schneider“ *Karel Sudimír*, justiciář; nar. 1766. v Hradci Král. Jeho německé básně vyšly pod názvem: *Poetische Versuche von Karl Schneider*. 1817. Jeho české pod názvem: *Okus v básnění českém*, od K. S. Šnaidra, Zbírka I. v Hradci Králové, 1823, Sbírka II. 1830.

V. 10. „Svoboda“ Václav Alois, nar. 1791 v Navarově, professor human. v Praze. Jeho německé básně jsou: Königinhofer Handschrift, verdeutcht; a po různu v německém časopisu musejním ku př. I. Jahrgang, Juni. S. 11, Kleinskal. Tamž, December: S. 3. Der eiserne Hahn von Raab a t. d. Jeho české básně viz v Hist. lit. české od Jungmanna.

Znělka 30.

V. 3. „Tátoš“ u Slováků (a Maďarů) báječný, zázračný kůň hubené postavy. Často se zpomíná ve slovenských rozprávkách a písních.

V. 9. „Vitkovič“ Michael, narozen 1778 v Jagři, kam jeho rodina před 200 roky ze Srbska připutovala, zemř. 1818 v Pešti, byl advokát a úd maďarské novozaložené akademie; psal epigrammy srbsky i maďarsky. Srov. Csaplovits, Slavonien und Croatien. II. B. S. 296. „Dem serbischen Dichter Michael Vitkovits hielt Herr Mušicky in einer serbischen Ode die Liebhaberei der ungarischen Sprache vor und ermahnte ihn in silvam ne ligna ferat.“ Srov. *Serbska pčela na god 1832 ot Paula Stamatoviča u Budimu, str. 57.* Kde jistý Maďar takovýto, tam ve srbskou řeč přeložený, soud o něm vynáší: „Vitkovič, muž kog fe stichovi, pěsnoslovna písma, basne i nadpisi svagda maďarske literature slavna i preizjaščna děla ostati: ljubio je neograničennom sklonostiju Serbskii jezyk i rod, no neograničennom sklonostiju ljubio je i Maďarskii jezyk i rod; i upravo u je polagao naivefe sokrovišče i blaženstvo svoje što je Serblin-Maďar byo, i to takový Serblin-Maďar, koi je

mnoge rođenne Mađare prevozchodio, za sobom ostavio.“ Nejprvější maďarští básníři, Berženi, Kazinci a jiní, slavili Vitkoviče zvláštními maďarskými odami. Tento poslední takto o něm básní:

„Ty budeš prvý, jejž později náš Horáni (životopisec)
Uctivě bude jmenovati, že si naší vlasti
Řeč, jako její hodný syn,
Od Papaiho rozohněným srdcem miloval;
A z tvé stránky prvý, ano posavad
Jedinký byl, který ji vzdělával.“

Naproti tomu Lucian Mušický, v odě Michailu Vitkoviču, takto zpívá:

„Čujem te vsegda čužim slovom
Glasiašča. Kad češ mi Serblin byti?
V čest otčej sjeni kad češ dokazati
Da Roda swoga Parnas neprezireš?
Na ovom za te rastu laury,
S Rodom je svezana slava naša.
V němu smo drevo bogato větviami,
A izvan něga grančice odpadše
I suche. Věnac sebi plete
Něgovu iščuščii polzu, slavu.
Od vas premnogi jezykom, nravami
Prelilis jesu Dake vo sosjedne,
Vo Čalmonosce, volke vaše,
V synove Arpada: v cuže stado. —
I Němci raznym skiptrom služe,
Dělaju jednoj na nivi složno.
Ty jezyk ljubi;
On je sokrovišče myslej Roda,
Serbskii my barbiton uzmi, pěvai!

Znělka 32.

V. 2. „Mažarna.“ Viz Zpěv III. Znělka 15. v. 10.

V. 9. „Ptolemeus“ slavný řecký hvězdář a zeměpisec; „Cartes“ Descartes, lat. Renatus Cartesius, francouský mudrc a hvězdář nar. 1596 ✝ 1650. „Newton“

Isaak, anglický mathematik a hvězdář narozen 1642 † 1727. „Tycho“ de Brahe, danský hvězdář, srov. Zpěv II. Znělka 111. v. 5. „Heršel“ Vilhelm, Němec, narozen 1738 v Hanovru, nejslavnější hvězdář nových časů.

Znělka 33.

V. 1. „Moch“ Slovákům, mech Čechům sluje. To prvé jest i výraznější, i od měch (vřece) rozdílnější. Odtud mochnatý, omochnatěti.

V. 4. „Presl“ Jan Svatopluk, nar. v Praze 1791, doktor v lékařství, professor přírodoznanství a ředitel c. k. přírodovny.

V. 9. „Zalužanský.“ Srov. Rostlinář od B. V. Hraběte z Berchtoldu a J. S. Presla, v Praze 1820, str. 172. „Nejprvější, který z ohledu pohlaví rostlin světle se vyjádřil, jest náš krajan Zalužan Zalužanský ve své knize Methodi rei herbariae v Praze r. 1592. a pak ve Frankfurtě r. 1604 vydané. — Nyní přišel veliký Liné, který pravdu o pohlaví nahlížeje, celou svou soustavu rostlin na něj osnoval.“

V. 11. „Diviš.“ Srov. Jungmannovu Hist. lit. čes. str. 336. „Prokop Diviš, řádu praemonstrátského, nar. v Žamberce 1696 † 1765 nalezl hromovod (r. 1754) týmž časem jako Franklin, jeden o druhém nevěda.“

V. 12. „Stoiković“ *Athanasius*, Srb, nar. 1773 v Římě, profes. ve Svato-Petrově, vydal srbským jazykem: *Fyziku*, 3 díly, v Budíně 1801.

V. 12. „Chladný“ *Arnošt Bedřich*, nar. 1756 ve Witeberku, kde jeho otec učitelem práv byl. On jest jeden z nejostrovtipnějších zpytatelů zvláště *zvuku a hlasu*. Vydal něm. knihu: *Entdeckungen über die Theorie des Klanges*, Lips. 1787. pak *Akustiku*, Lips. 1802. a *Metheorolithen*. Chladný jest neomylně slavského původu, snad z Lužic, anebo potomek Srbů.

V. 13. „Petjan“ *Dobromír*, evang. kazatel na Cinkotě, asi míli od Peště. Má znamenitou sbírku ptáků, které sám vycpati umí. Složil spis ptakoslovný.

Znělka 34.

V. 4. „Method malíř.“ Srov. *Dobrovský, Cyrill u. Method Prag 1823. S. 83.* „Wir unterschreiben Assemanis wahrscheinlichen Schluss, nach welchem unser Method von dem Maler Method — der für den K. Boris in der Bulgarei malte — nicht verschieden, sondern mit ihm eine und dieselbe Person ist. Conveniunt tempora (heisst es pag. 44), nomen Methodii, locus praedicationis, historici denique, qui illum primo Bulgaris, deinde Moravis praedicasse scribunt. Gründe genug fur unsere Meinung.“

V. 9. „Schiavone“, vlastně *Andrea Medola*, rodilý r. 1522 v Sabeniku v Dalmácii, odkud i *Slavonem* nazván, umřel r. 1582. Jeden z nejznamenitějších malířů Venecianské školy. Jeho díla jsou ve mnohých obrazovnách Italie, Francouz a Němců ku spatření. Skladatel těchto básní viděl v Drážďanech od něho dvě svaté rodiny, a Krista.

V. 9. „Kupecký“ *Jan*, nar. 1667. v Pezinku v Uhřích, umř. 1740. v Norimberku. Otec jeho byl Čech a měšťan Mlado-Boleslavský, z příčiny náboženstva musel svou vlast opustiti a se svou těhotnou ženou prchnouti. Ve čtrnáctém roku byl Kupecký od otce na tkalcovské řemeslo dán. Než to vtipu jeho přiměřeno nebylo. Zběhna učení, přišel k zámku hraběte Cobora v Uhřích a žebraje pohlížel pilně na malíře, kterak maluje. I vzav uhel vymaloval dle něho některé podobizny tak trefně, že se hrabě i malíř nad tím podivili. Hrabě Cobor dal ho pak malíři Klauzovi z Lucernu do učení, kterýž jej po dokonané práci v zámku se sebou do Vídně pojal. Tam zůstal Kupecký tři léta, potom šel do Vlach, kde se 22 let zdržoval, a obzvláště díla Ticiana, Corregia, Guidy a Carravage sobě za vzor představoval. Léta 1716 šel do Varů Karlových, aby tam ruského císaře Petra vymaloval. Ten kníže zamiloval se nesmírně do Kupeckého, zvláště i proto, že s ním mohl slovansky mluviti. A chtěje ho s sebou s velmi dobrými výmínkami do Rus vzíti, nemohl jej k tomu

přivesti. Nezavazovati se nikomu bylot mu tak milé, že proto službami a povoláními pohrdnul, o které na sta jiných stáli. Fuesli dí o Kupeckém, že jeho v sebrané sílo přirozenosti a barev ani Vandik ani kterýkoli ve světě malíř nepřevýšil. Viz *Fr. Novotný z Luže, Kron. M. Bol. str. 238.* Skladatel těchto básní má od Kupeckého dvě kopie: *Petra Velikého* a samého *Kupeckého* se synem na mědi.

V. 10. „Losenko," ruský malíř, umřel. 1773.

V. 10. „Škreta," český malíř, umř. 1674.

V. 11. „Janša." Srov. *Linhart, Gesch. v. Krain II. p. 327.* „*II. Anton Janša* war ein Mahler u. Bienenwirth aus Krain, beides ohne kunstgemässe Erziehung, konnte weder Deutsch, weder lesen, noch schreiben, kam nach Wien, zeichnete sich als Mahler so sehr aus, dass er die Aufmerksamkeit der Kaiserin Maria Theresia an sich zog."

V. 11. „Kadlík." *Frant. Palacký* v listu skladateli těchto básní psaném r. 1829. d. 17. listop. „Mezi všemi malíři, co jich kdy Čechie měla, nejvýše vyniká *Kadlík* (nyní v Římě), jeden z nejznamenitějších umělců našeho věku v každém ohledu, a pravá chlouba Čechů; jest při tom horlivý Slovan a muž vysoce vzdělaný, ten nade všecky jiné „v desátém kostelci" skvíti se musí. Co Kadlík v malířství, to jest *Tomášek* v hudbě, zvláště církevní, kdežto s nejpřednějšími na světě o závod zápasí a už v Evropě slavně na slovo vzat jest, tak že učeníci z Anglie, z Vlach, z Polska a t. d. k němu se hrnou. I Tomášek jest horlivý Slovan, a protož tím více zasluhuje místo ve Slávy Dceře. Mezi všemi umělci slovanskými Kadlík a Tomášek na nejvyšším stupni stojí."

V. 11. „Chodoviecký," Polák nar. 1726 ve Gdansku, slavný spolu i malíř i rytec na mědi, ve kterémžto posledním umění on *novou epochu* způsobil, umř. 1801 v Berlíně.

V. 12. „Mysliveček" český hudebník. Srov. *Al. Pařízek, Gesch. B. S. 174.* „*Mysliveček* erhielt selbst in Welschland das Lob eines der grössten Meister."

V. 13. „Kozlovský“ ruský řezbář, umř. 1802.

V. 14. „Dunajský“ *Vavřinec*, Slovák, řezbář nar. 1784 ve Zvolenské stol. v městě *Libětová*. Učil se řezbářskému umění v Bystřici a ve Vídni, kde roku 1807 první akademickou odměnu obdržel za vyhotovení řeckého geniusa. R. 1809. osadil se v Pešti. Jeho díla ozdobují mnohé zahrady, domy a chrámy.

Znělka 35.

V. 5. „Osolsobě.“ Srov. Pränumerations-Einladung an vaterländische Kunstfreunde, durch die Kunst-Handlung des Ferdinand Tomala in Pesth, auf drei ungarische Geschichts-Gemälde des *Johann Osolsobie*, weiland Historien-Malers zu Pesth, nämlich Zriny's Heldentod in Szigeth am 8. Sept. 1566; Báthori's Rettung durch Kinisi in der Sieges-Schlacht auf dem Brotfelde am 13. Oct. 1479; Ofens Erstürmuug am 2. Sept. 1686. Alle drei Originale sind in Gouache und Miniatur-Manier gemalt. Wer die Schwierigkeiten kennt, womit die Gouache-Malerei, sobald sie sich in ein höheres Gebieth versteigt, zu kämpfen hat, wird in allen drei Gemälden Gruppirung und Farbengebung, noch mehr aber die fleissige Ausführung bewundern müssen, nämlich eine Ausführung in Miniatur-Manier, welche selbst die Probe durchs Vergrösserungsglas aushält. Demnächst wird der Antiken-Kenner sich an der Sorgfalt uud Treue ergötzen, womit in den Armaturen und Trachten alles bis in die kleinsten Nüancen ausgeführt ist. Ueberhaupt hat die Osolsobie'sche Composition höchste Originalität und historische Treue, in trefflichster und sorgfältigster Ausführung der Localität, der Waffen und der Trachten.“

Znělka 37.

V. 8. „Potemkin.“ Srov. *Fiorillo*, *kleine Schriften*, *S. 62*. „Fürst Potemkin der Taurier, verherrlichte sein Andenken durch viele artistische Unternehmungen, in welchen allen das Riesenmässige lag. Auf den Befehl

dieses Gewaltigstwollenden stiegen Marmorpalläste hervor, schimmernd von Gold und geschmückt mit aller Ueppigkeit und Pracht der Kunst, die die vier Welttheile plündert, um ihre Kostbarkeiten auf einen Punkt zusammenzutragen, und selbst ihren Himmel unter 60 Graden der Breite täuschend nachzuahmen. Das Pantheon, oder der Taurische Pallast, den er erbaute und vorzüglich unter der Leitung *Kozlovskys* verzierte, ist vielleicht das Prachtvolleste, was die Architectur in unseren Tagen geleistet hat, und unerreichbar an Grösse und Schönheit."

V. 10. „Miloš Obrenovič" srbské kníže, jehož podporou a štědrotou národní srbské zpěvy sebrány a vydány jsou. Srov. *Wuk*, Serb. *Gramm. S. 5. 6.* — *Narodne srb. Piesme I. str. 62.*

Znělka 38.

V. 5. „Setníky dva chránil." Srov. *Christ. Niemayer*, *Buch d. Tugenden*, *in Beispielen*, *Leipz. 1829 T. II.* pod článkem *Constantin*: „Er rettete zwei Officiere aus einem brennenden Hause, den einen lud er auf seine Schulter, den andern trug sein Kammerdiener." Roku 1812 učinil ve Strelně ze svého paláce a příbytku lazaret pro raněné z francouzského nepřátelského vojska.

V. 10. „Mladšímu bratrovi," totiž *Mikulášovi* roku 1855 zemřelému císaři Ruskému.

Znělka 39.

V. 7. „Polachy" čili *Poláky*, *Polany*, ne od pole, ale od *Vlach*, *Voloch*, *Blach*, *Polach*, a vynecháním prvé litery *Lach*, *Lech*, odkud i maďarské Lengyel (čti Lenďel).

V. 8. „Náboženstvím," Alexander byl původcem svatého svazku křesťanských mocnářů „heilige Alianz" nazvaného: i v Rusku samém popstvo znamenitě osvítil.

V. 9. „Ministra osvícení zřídil,“ to se stalo 1802 dne 20. září.

V. 12. „Slávy perla.“ Srov. *Conv. Lex. B. I. S. 151.* „Unter dem Einzelnen, was Alexander gethan oder veranlasst hat, müssen zuerst seine wahrhaft kaiserlichen Bemühungen um die Cultur, Sprache und Literatur der *slavischen Völkerschaften* erwähnt werden, durch welche er eine eigene *originale slavische Civilisation* vorbereitet.“

V. 14. Světovládná berla.“ Srov. *Rozlič. Praž. Nov. 1829. Čís. 27.* „Velikost Ruského mocnářství. Celé Rusko má více prostrannosti než celý měsíc, a sice ruskými krajinami mohlyby se všechny jeho krajiny zastříti a předce by jich ještě zbylo 123,885 anglických čtverečních mil. V ohledu naší země Rusko má 19. díl bez moří a 28. díl naší celé země.“ Srov. *P. Szenicensis, Eine Stimme aus Ungarn 1832. Hamb. S. 77.* „Když se slavný ruský vůdce Kutuzov r. 1805, dne 5. pros. z Napoleonské vojny přes Uherskou zem a Tatry do Ruska navracoval, ukázav prý rukou na Tokajské předhoří řekl ke svým setníkům: *Toto všecko přináleží ke staré Rusii!*“

Znělka 40.

V. 5. „Ta slova.“ Ruský císař Mikuláš, když dne 8. prosince 1830. sám v tak řečeném cvičném domě (Exercirhaus) svému vojsku povstání Poláků oznámil, doložil: „Budeli potřebí s vámi do pole táhnouti naději mám, že mi jako vždy svou náchylnost a udatnost dokážete?“ Tisíceré hurra! ostatní krůpěje krve za císaře! smrt buřičům! byla odpověď. Pohnutý tím císař obrátiv se ke svým věrným promluvil ta památná slova: „Prosím Vás, páni moji! nenevražte na Poláky, onit jsou naši bratři. To zbouření způsobili jen někteří zlomyslní. Doufám, že se s pomocí boží všecko k dobrému skončí.“

Znělka 41.

V. 10. „Slovník Stulliho.“ *Joachimi Stullii Lexicon Latino-Italico-Illyricum I. Díl, Budae 1801. Pak II. Díl Rjecsoslovje, Ragusa 1806. III. Díl tamž 1810.* V přípisu čili v předmluvě praví: „Sub faventissimis Auspiciis Francisci II. Maxima spe Lexici mei trilinguis, Augustae domus Tuae patrocinio ac tutela, imo etiam munificentia aliquando in lucem edendi, anno jam 1782. Vindobonam veni. Eadem enim Augusta domus, tum me, tum opus hoc meum, statim in suam fidem recepit, et miro quodam constantique amore ac beneficiis complexa est, ac domicilium mihi et victum, atque omnia, quae ad meum commodum, honorem, atque existimationem pertinerent, inusitata atque singulari humanitate mihi suppeditavit. Hoc igitur Lexicon, Auguste Caesar, velut Tuum Tibi reddo et ad perpetuam grati animi in Te et in Augustam domum Tuam significationem, atque adeo ad sempiternum et immortale ejusdem Domus Tuaeque ipsius in me, meamque lucubrationem, vere Caesareae ac Regiae liberalitatis ac munificentiae monumentum consecro: Singularem humanitatem Tuam in Litteras, ac praesertim Illyricas, atque adeo in gentem Tuam Hungarico-Slavicam, Dalmaticam, reliquosque Illyricae linguae populos, Lexicon hoc trilingue, Tua voluntate, auctoritate Tua, Tuaque Caesareo-Regia gratia in lucem editum usque praedicabit. Dabam Pestini X. J. Aug. 1797. Joachimus Stullius, familia Franciscanus, patria Ragasanus.“

V. 12. „Zpěv“ Přeložení známé německé národní písně: „Gott erhalte Franz den Kaiser!“

Znělka 42.

V. 17. „Upravda.“ Prvý, co tohoto římského císaře národu slavskému připisoval, byl, pokud mně známo, Uher, jménem *Uifalvay Istok*, v pojednání: *Imper. Caesar Justinianus M. Slavicae genti vindicatus; Schediasma Historico Philologicum, quo Viro Clariss. ac Doctiss. Samueli Csernanszky Rajeczio Trentsiniensi Hungaro, Amico suo aestimatissimo Summos in Arte Me-*

dica honores 3. Nonas Sept. 1742. in Fridericiana adeptos gratulatur Vifalvay Istok. Poněvadž tento spisek velmi řídký jest, podáme zde z něho krátký výtah: „Monumentum ad totius Slavicae gentis decus ac gloriam comparatum, ponam. Nam quis ad summum gentis vestrae decus pertinere inficietur, dedisse eam imperio Romano *Justinianum Magnum* principem rerum domi forisque gestarum, nulli omnino secundum, in cujus laudibus celebrandis nemo hominibus exteris, Slavico nomini non usque quaque amicis, est occupatior. Hunc ego principem Slavicae genti vindicaturus et Jure Consultis Romanis de legislatore suo mysterium, de quo ipsis, Slavicae utpote linguae ignaris, nondum revera in mentem venit cogitare, me detecturum, et procacia obtrectatorum quorundam nominis Slavici ora quodam modo obduraturum, confido. — Justinianum M. Imperatorem hominem extraneum, et si soccatos Graeculos, cothurnatos Romanos, audiamus, barbarum fuisse, constat inter omnes. At quali demum gente natus? Non dicam aquam plerisque hic haerere, inventi sunt, qui Germanicam ei originem adsertum irent. Egit illud Perill. Dn. *de Ludevig* Friedericianae Cancellarius, in Vita Justiniani M. — qui *Achridam* sive *Ochridam*, patriam Justiniani, interpretatur *Ochsenried* quod significat locum a bobus subactum. Quo factum fuerit ut Ochrida latinis diceretur *Tauresia.* Patrem Justiniani ex Theophilo, illius in adolescentia praeceptore, a popularibus suis Illyriis dictum fuisse *Istok*, cum notasset Istok barbaris idem esse ac truncum sive stipitem (der Stock), subjicit. Et hinc Istokus dictus fuerit Romanis *Sabatius,* eo quod nomen istud in lingua graeco-barbara, significatus fere ejusdem sit (!). Denique quando eodem Theophilo auctore Justinianus a civibus suis appellatas est *Uprauda*, memoriae saltem adjuvandae causa, si non studio veritatis, opinatur, *auf* et *up* particulas esse easdem, uti etiam *rait* et *recht;* unde *Uprait* vel *Uprauth* idem erit ac erectus, id est, *justus.* Quod si ita sit Illyrios illos, Justiniani populares, Germanicae originis, ipsumque adeo Justinianum Germanica gente natum fuisse, consequitur.

Rationes nostrae, quibus Justinianum Slavicae genti vindicamus etymologicae sunt:

1. Justinianum, scribit Theophilus, a popularibus suis dictum fuisse *Upravda* (vpravda slav.) ex quo formatum est nomen latinum *Justinianus.*

2. Patris Justiniani nomen Theophilus iterum fuisse dicit Istok, quod olim jam Slavis frequentatum fuisse arbitror.

3. Matrem Justiniani tradit Theophilus Biglenicza, quod propinguum est Slavorum Bedlivý, Bedlný, Bedlnica, et ob significationis paritatem Graeci converterunt in Biglenicza, latini in Vigilantia.

4. Justiniani avunculus fuit Justinus Imperator, iisdem ac ipse natalibus ortus. Justini uxorem scribunt Procopius Caesariensis in Hist. arc. et Victor Tunnensis in Chron. vocatam prius fuisse λυποιχινην lat. lupicinam, Romanis deinde dictam Euphemiam, quod nihil aliud est quam slav. lupičina, filia Lupi, ex lupi fac hloupý barbarus.

Patriam Justiniani veteres Scriptores jam Bederam, sive Bederinam, jam Achridam, sive Ochridam vocant. Ludevig dicit prius regionis, posterius loci nomen esse.

5. Bederina est slavicum bedra significat lumbos, Lenden, aut si loco B. V. legas vedro, urna.

6. Ochrida slav. est ochrada aut ohrada, H. enim simpliciter Slavi pronunciant ut *ch* graecorum. Unde tot nomina locorum: Novýhrad, Bílýhrad, Vyšehrad etc.

Ut paucis me expediam: Upravda, Istok, Biglenica, Lupitsina, slavica sunt, alia quidem forma et significatione simul, aliorum licet significationem non statim extricaveris, slavica tamen quoad formam sunt. Si igitur ex rationibus etymologicis gentium et familiarum origines recte eruuntur, quis Justiniani populares, Justinianum ipsum, et avunculum ejus Justinum cum omni familia Slavicae gentis atque originis fuisse inficietur? Dicat vero quis, an Thrax, vel Dardanus aut e Macedonia, aut Illyrico natus fuit Justinianus: satis vero constat Slavos

ante Mauritii Imp. tempora sedes in citerioribus Danubii partibus, Illyrico, huicque vicinis regionibus non fixisse. Ego vero eos, qui ita statuunt, tum ex allegatis etymologicis, tum historicis rationibus falsos esse respondeo. Nondum res a vocabulis, nominibusque suis distinguere didicerunt, qui gentes ipsas eodem semper loco quaerunt, ubi nomina inveniunt." — Srov. o této věci ještě i *Fran. Pubička* in Act. Soc. Jabl. 1773. p. 36. — *Adam. Fran. Kollar, Amoen. Jur.* 1783. p. 95—98. *Katancsich De Istro 1798. p. 130. — Jacob Grimm. Serb. Gramm. S. IV.* „Haufen über die Donau in Mösien, Macedonien bis Thessalien und den Epirus einbrechend, mögen zuerst zum Christenthume bekehrt worden sein. Glaublich ist selbst Kaiser Justinian solcher Abkunft gewesen. Der Name scheint Uebersetzung oder Anpassung des slavischen upravda vgl. pravda (justitia), sein Vater hiess Istok oder Sabbatius; istok serbisch sol oriens." Se jménem Iztok (oriens, der Ost,) srovnej podobné srbské jméno Jug (meridies, der Süd) k. p. Bogdan Jug. Nejdůvodněji psal o tom P. J. Šafařík, Abkunft d. Slaven 1828 p. 144. My zde jen na to pozornost ještě obracíme, že vlast Justiniana Ochrida, Achrida, nic jiného není než naše, spisovateli řeckými pokažené, Mokrá, Mokraď, Mokřada, t. j. kaluž, bažina, jezero, což Ochrida ve skutku jest. Srov. *Anna Comnena*, u Strittera, II. str. 633. „Drymon amnis originem a Lichnitide palude trahit, quam *lingua nunc in barbariem degenerans Achridem* vocat, a priori appellatione *Mocri* (seu Mochri) regis Bulgari (r. 1014) ejus. qui deinde Samuel est appellatus." Nepochybně naopak se stalo, ne jezero, od Samuele Mokrého, ale tento od onoho, jakožto místa narození, jméno dostal, nebo Ochridu už v 5. stol. pod Justinianem V. nalézáme tím jménem jmenovanou. Jméno Pravda mají podnes mnozí Slováci, ku př. i v Pešti; u Čechů jest i spisovatel jménem Pravda. Žil pak tento Pravda čili Justinian Velký r. 483—565, on jest původce památné knihy: Corpus juris civilis, která na celou Evropu vplyv měla a má.

Znělka 44.

V. 3. „Christinou královnou Švédskou" nar. 1626. † 1689. dcera Gustava Adolfa. Srov. *N. A. Salvandy, Polen und König Johann Sobieski, aus dem Französischen. III. B. Stuttgart, 1820. S. 88.* „Die Nachricht von den grossen Ereignissen, welche 12. Sept. 1683 nach der Befreiung Wiens das Schicksal des Abendlandes sicherten, flog von Land zu Land und verbreitete unter den Völkern allgemeine Begeisterung. Christine theilte Johann Sobieski ihre Glückwünsche und Lobsprüche schriftlich mit. Johann hatte für alle civilisirte Nationen gesiegt und die Welt legte ihm einstimmig den Titel eines Befreiers der Christenheit bei. Der Brief der Königin von Schweden verdient mehr als jeder andere aufbewahrt zu werden. Hier folgt er: „Euer Majestät haben an jenem denkwürdigen und ruhmvollen Tage, welchem der h. Stuhl und die ganze Welt so viel zu verdanken haben, ein so grosses und würdiges Schauspiel gegeben, dass es die Pflicht eines jeden Christen ist, Ihrem Ruhme allen Beifall zu bezeigen und seine Freude darüber zu erkennen zu geben. Eure Majestät haben sich an jenem glücklichen Tage nicht allein der Krone Polens, sondern der ganzen Welt würdig gezeigt. Die Herrschaft der Welt gebührte Ihnen, wenn sie der Himmel für ein einziges Haupt aufbewahrt hätte. Ich wage es zu behaupten, dass Niemand als ich Ihren Ruhm, Ihre Anstrengungen, Ihre Aufopferung und Ihren Sieg über die Beherrscher Asiens höher anschlägt und ich rühme mich dessen: denn Niemand hat die Gefahr, in der wir schwebten, besser gekannt, und den Untergang und die Vertilgung, womit uns diese furchtbare Macht bedrohte, richtiger beurtheilt. Eurer Majestät sind in Zukunft alle übrigen Könige die Erhaltung ihrer Königreiche schuldig. Ich, die ich kein Reich mehr besitze, verdanke Ihrer Heldenthat mein Leben, meine Freiheit, meine Ruhe, welches ich höher anschlage als alle Güter der Erde. Indessen muss ich doch mein grosses Unrecht gegen einen so grossen König, als Eure Majestät,

eingestehen. Ich bin von der Leidenschaft des Neideś behaftet, für mich ein so unerträglicheres Uebel, als es mir ganz neu ist. Bis auf diesen Tag habe ich keinen meiner Mitmenschen beneidet (původně: Nemini viventi invidebam unquam). Eure Majestät allein ist für mich ein Gegenstand der Missgunst, indem ich durch Sie zu der Erfahrung gelangte, dass ich jenem Gefühle, dessen ich mich bis jetzt für ganz unfähig hielt, auch unterworfen sei. Uebrigens beneide ich Eure Majestät nicht um Ihre Krone oder Ihre Siegeszeichen, sondern um Ihre ausgestandenen Entbehrungen und Gefahren, um den Titel eines Befreiers der Christenheit und um das Bewusstsein und den Ruhm, Ihren Freunden und Feinden Leben und Freiheit wieder geschenkt zu haben (původně: Possit dici Vestra Majestas dator vitae libertatisque amicis aeque ac inimicis; utrisque enim vitam et libertatem in tuto locavit). Denn dieses haben Sie gethan. Möge Gott, der einzig würdige Vergelter so grosser Heldenthaten, Sie in dieser Welt und in der Ewigkeit für ihre Anstrengungen entschädigen, indem er allein Sie würdig belohnen kann. Ich bin u. s. w." —

Znèlka 45.

V. 8. „Blanka" Srov. *Petri Abbatis*, *Aulae Regiae Chronicon*, *edit. Dobner. Prag 1784. p. 468.* „Blanka specie quidem et pulchritudine sua in oculis omnium placuit, sed magno habemus pro gravamine, quod ipsa solum loquitur in sermone Gallico. Familia fere tota, quae de Francia cum eadem Blanka in Bohemiam venerat, lapso uno mense cum expensis duorum millium sexagenarum ad terras suas remittitur et familia alia de Bohemia per nobiles terrae eidem Dominae applicatur. Ut autem hominibus benignius possit convivere, linguam Teutonicam incipit discere, et plus in ea solet se quam in linguagio Bohemico exercere." Srov. *Historie liter. české od Jungmanna, str. 37.* „Karel své manželce Blance, pouhé francouzce, dal německé a české dámy, aby se obojímu jazyku naučila: ona ale toliko německy se učila,

proto že jak u dvoru, tak v městech němčina více panovala.“ Blanka byla dcera Karla, hraběte z Valois a sestra Filipa I., krále francouzského; nar. 1333 † 1348.

V. 12. „Mazna“ u Slováků tolik, co maznavá, příliš měkká, plačlivá osoba: maznák mužského pohlaví. Slovenské maznati, verzärteln, lepší než české mazati.

Znělka 46.

V. 7. „Maří Kazimíra d' Arquien“ dcera *Henrika Marquis d' Arquien*, Kardinala a před tím setníka gardy vojvody z Orleanu, bratra Ludvíka XIV. Srov. *Briefe des Königs von Polen Johann Sobieski an die Königin Marie Kasimire* während des Feldzugs von Wien. Verdeutscht von *Ferd. Fried. Oechsle*, Heilbronn 1827. S. VI. „Die Königin Marie d' Arquien konnte die polnische Sprache mit besonderer Zierlichkeit schreiben und reden.“

V. 12. „Zvyky divné“ *Tamž str. V.* „Da sieht man den grossen Mann mitten unter seinen Siegen zittern vor der gebietherischen Frau, die ihn in Unterwürfigkeit hält. Diese Briefe sind mitten aus den Lagern an seine Gemahlin gerichtet, die er liebte, und deren *Rathschlägen* er nur zu sehr folgte.“ *Sobieski* začíná každé své psaní podle něm. přeložení takto: „Einzige Freude meiner Seele, reizende und vielgeliebte Marie!“

Znělka 47.

V. 12. „Steyrová a Kavkovna.“ Srov. *Jos. Jungmann, Hist. lit. čes. str. 339.* „R. 1670 založeno dědictví svat. Václava, t. jistina, ze které úroky ustanoveny byly ku zjednání a vydávání duchovních knih v českém jazyku. První zakladatelkyně byla *Maria Steyrová*, měšťanka novoměstská († 1669), která k tomu odkázala 1300 zl. V r. 1672 umřela *Ludmila Benigna*, hraběnka ze Sternbergu, rozená *Kavkovna* z Říčan, která kodicillem odkázala 1000 kop grošův na vydávání kněh českých.“

Pozn. vyd. R. 1859 obnoveno jest dědictví svatováclavské. Viz *Slovník Naučný, díl II. str. 92.*

V. 13. „Bezekovská.“ *Bohuslav Tablic*, psal z Kostelních Moravec r. 1823. dne 7. února skladateli těchto básní toto ve svém listě: „Roku 1748, *Katharina Bezegh*, vdaná *Gočecová*, Bystřická měšťanka poručila na vydání *slovenských nábožných knih 1500* zlatých, a fundacie administratoři byli kšaftem ustanoveni kněži a patroni Bystřičtí: nevíme pak kam se děla tato fundacie.“ — V pozdějším listu psal týž *Tablic*, že prý když podal tuto věc k pohledávání distriktualnému Konventu, r. 1823, dne 13. února, ukázalo se, že P. *Lovich*, kazatel Bystřické církve, tyto peníze na tisk *německé*, od něho vydané, *Knihy Zpěvů* obrátil, tak že Němci onu jistinu i s úroky Slovákům navrátiti povinni jsou, což však posavád neučinili. Viz *Protocoll. Superint. Montan. Conventus 1823. d. 13. Febr. Nro. 37.*

V. 14. „Hvizdáčka“ rozená Slavkovská. Srov. naše *Kázně a řeči*, str. 588.

Znělka 48.

V. 6. „Institoris Mošovský“ nar. 1733 v Turčanské stolici ve vsi Bystřička zvané; jeho příjmění *Mošovský* svědčí, že rod jeho z *Mošovec*, místa narození skladatele těchto básní, pocházel. Jeho životopis i poručenství čti v Tablicových Poeziech, D. III. str. 54. D. IV. str. 85. kde vidno, že celé jeho jmění v hotových penězích učinilo summu 31,105 mimo to knihovna, jejíž katalog 32 archy naplňuje. Tento bohatý Slovák poručil tamž na špitál dva tisíce, žebrákům Prešporským tisíc, řemeslnickým učňům tisíc: a Společnosti Slovenské, právě toho času k rozšiřování řeči a literatury národní povstalé *sto zlatých!* Špitálníci, žebráci, učňové více mu byli než vzdělanost národu, o níž se též říci může: *„chudé vždycky máte mezi sebou, ale mne ne vždycky míti budete.“* Jan. 12. 8.

Znělka 49.

V. 2. „Tablic,“ nar. 1769. v Českém Březově, z otce *Martina Tablice* tamního učitele školy a matky

Marie Makovíni. Cvičil se v umění v Dobšíně; v Prešporku pod Fabrym, Strečkem, Sabelem; v Jeně za $2^1/_2$ roku pod Ulrichem, Reinholdem, Doederleinem, Griesbachem, Schillerem, Schützem, Loderem. Po navrácení se odtud povolán za kazatele do *H. Rikinčic*, kdež se *Zuzanou*, dcerou Dv. Jana Zoubka, kazatele v Trenčíně, do manželství vstoupil. Odtud po 2 letech přešel na *Jači*: pak po sedmi letech do Skalice; po 3 letech do Kostelních Moravec, kde 26 roků pracoval, a v Senioratu Hontském jako Notarius, Consenior a Senior úřadoval. Zemřel 1832 dne 23. ledna, v 63. roce věku svého. V manželství žil 38 roků bez dítek. Podle poručenství a jiných hodnověrných zpráv, vynáši celé jeho jmění na 50.000 zl., jehož dědicové pouzí Maďaři jsou. Tablic byl velikým milovníkem národu ale i peněz. Jestli kdo, on mohl věčnou památku u Slováků a Čechů sobě způsobiti. Pisatel tohoto prosil jej před smrtí schválně a snažně, aby aspoň na *matici českou a katedru Prešporskou* nezapomněl. —

V. 10, „Tuliby“ u Slováků, jmenovitě v Turčanské stolici, užívaný vykřikník, znamenající to co latinské: ecce venit! lupus in fabula! k. p. My jsme pochybovali, že přijde, a on *tuliby!* My jsme mluvili o něm a on *tuliby*! Jest nepochybně jen stažené ze slov *tu* a *libý*, *lúbý*, *milý*.

Znělka 50.

V. 1. 2. „Z porcelanu věže“. Srov. *Merkwürdigkeiten d. Welt, v. C. R. Schindelmayer. Wien 1805, Nro. XV.* „Der Porcellainthurm zu Nanking in China. Ausser der Stadt Nanking sieht man einen *Tempel der Dankbarkeit*, von Kaiser Yong-Jo. Das merkwürdigste an ihm ist der Thurm, welcher sich an der Ostseite desselben befindet. Er stellt ein Achteck vor, ohngefähr 120 Fuss in Umfang, so dass jede Seite 18 Fuss beträgt; hat 9 Stockwerke, deren jedes mit einem 3 Fuss breiten Kranz umwunden und mit Dach bedeckt

ist. Dieser Thurm ist von aussen mit Porcellain belegt, ist 200 Fuss hoch und steht schon über 300 Jahr.“

V. 4. „Chinského, Japanského císaře.“ Srov. *John Bowring, Rusish Anthologie, S. 3.* „This is the poem (mluví o Odě Deržavínově na Boha) of wich Golownin says in his narrative, that it has been rendenred into Japanese, by order of tbe Emperor, and is hung up, embroidered with gold, in the temple of Jeddo. I learn from the periodicals, that an bonour something similar has been done in China to the same poem. It has been translated into the Chinese and Tartar languages, written on a piece of rich silk, and suspended in the imperial palace at Peking.“

V. 5. „Čaj“ Rusům značí to co jinde *The, herbathé.*

Znělka 51.

V. 6. „Lubrański.“ Srov. *N. A. Salvandy, Polen, I. B. S. 60.* „Ludvík král uherský, zdá se, že jen proto polskou viklající se korunu přijal, aby prospěchu svého národu a své rodiny napomoci mohl. On se neostýchal, dva neb tři kraje z království polského odtrhnouti a je svému zeti knížeti Brandeburskému a svým Maďarům dáti. Anobrž tak daleko šel, že ven z krajiny do Budína polský rákoš čili sněm svolal, aby zde pro násilné činy své stín nějakého potvrzení vydobyl. Jen dvanácte Poláků k němu se dostavilo; jedenácte z nich podepsalo onu listinu loupeže a hanby; sám biskup *Lubranský* má tu slávu, że se zdrahal a vzdoroval nebezpečenstvím odtud pro něho plynoucím. O krátký čas (r. 1381), shromáždil se v Polsku skutečný národní sněm: Ludvík přišel k němu na čele vojska. Sotva že vkročil do shromáždění, v tom okamžení padly na rozkaz sněmu hlavy oněch jedenácti nevěrných vlastenců pod sekerou kata ku podnožím trůnu.“

V. 7. „Jazyk římanský.“ Srov. *Lucae de Linda, Descr. Orbis. 1655. p. 902.* „Poloni teneram sobolis suae aetatem in addiscendis linguae latinae literis utplurimum exercent: neque vero in Romano, quam Polonico agro, Romana lingua tam usu communis est.“

Znělka 52.

V. 4. „Vous, botu.“ Sr. *A. Szyrmay. Hung. in Pan. p. 46. 51.* „*Mystax* est peculiare decus Hungari. *Cothurni* rubri vel flavi, sed flavi maxime in pretio erant.“

V. 5. „Rákociho notu.“ Rákoci, známý buřič v Uherském království, jeho radost i žalost, strach i smělost, naději i zoufalství živě malující notu čili melodii, nikdo tak čarodějně housti neuměl, jako *Bihari* cikán, narozený v Rábě, zemřelý r. 1827 v Pešti. Bihari byl pro své neobyčejné mistrovství na houslích od celé Uherské krajiny hledán, ke svadbám, bálům a jiným slavnostem se svou bandou, zván, proto i do zemanského stavu povýšen a po smrti v Pešti, kde dům měl, nákladem Pešťanské stolice slavně pochován. Sr. *Csaplowits, Gemälde v. Ung. T. I. S. 319.* „Die wahre magyarische Nationalmusik beruht auf Zigeunern, welche sich am leidenschaftlichsten darauf verlegen. Bis zum J. 1827 excellirte der Violinist *Bihary* in Pesth, dessen geschickte Behandlung des Instruments die schmelzendsten Töne hervorlockte.“

V. 12. „Bátory“ *Štěpán*, nar. 1537 † 1586. Sr. *Niemcewicz, Śpiewey Hist. str. 289.* „Batory muž nieodżałowany i jeden z naywiększych królów, którzy Polską władali: posiadaiący znaiomość serc ludzkich, umieiący vładač niemi, groźny dla zuchwałych, dobrym łaskawy, miły w oczach narodu z tylu odniesionych zwycięztw. Dowiódł on w krótkiem panowaniu swoiem, że choć z zepsutym iuž rządem przecież król odważny, mądry i stały, mógł dzielnie wieść Polaków do pomyślności i sławy.“

Znělka 53.

V. 8. „Feješ“ *Jan*, Uherský zeman v Malohontské stolici, ve Skálníku, narozený z otce *Jiřího Feješe*, matky *Kateřiny Görgöi*, r. 1764. zemř. 1823. Byl Vice-notár Gömörské stolice. Jeho jméno pochodí od

magyar. *fej* hlava, *fejes* hlavatý, hlaváč. Jeho pojednání viz: *De Lingua in genere et de hungarica in specie, Cemmentatio hist. polit. placidae Hungarorum ruminationi dicata, dum linguam hung. publicam reddere contendunt. Per Joh. Fejes compl. Incl. Com. Tabul. Jurid. Assessorem. 1807. pag. 16.* „Slavi quo minus bellicosi, eo plus bonis pacis artibus et functionibus dediti, rei pecuariae, agriculturae, rei montanae, commerciis, manufacturis, et aliis utilibus occupationum generibus. Meritum hocce Slavorum, meritum quippe industriae, ab aevo illo aestimatum, quo alii populi, missis studiis pacis, continuis bellis vacabant, eo majorem conciliat laboriosae et modestae genti huic gloriam. In hoc benigno vitae genere versantes, quemadmodum bonis moribus proficiebant Slavi, ita omnigenam culturam sui curabant, imo linguam suam quoque e placido genio suo, e charactere morali, ex occupationum indole derivatam, locupletarunt et provexerunt. Et revera in ordine cultarum linguarum Europearum non postremum tenebat et adhuc tenet Slavonica locum, tot per orbem habitatum gentibus communis. — Natio Slavica et vetusta et ampla et culta, quae generis sanguinisque sui tres Imperatores Imperio Graeco, et quidem jam Saeculo IV. dederat inculto sermone uti minime potuit. Linguam Slavicam non fuisse in despectu apud Hungaros, imo maximam ejus ipsos sensisse necessitatem, et vetustissima legislatio, et ipsum hungaricum idioma, quale hodie est, satis innuit. Udvarnicis e. g. Dussenicis, Pristaldis vix negaverit aliquis originem Slavicam; et eo minus iverit inficias, locupletationem linguae Hungaricae, non tam ex genio et charactere gentis, quam potissimum e sermone slavico haustam esse. Sed ne videar immodicus, laudes linguae hujus e calamo meo porro fluere veto. Lingua Hungarica non est Europaea sed exotica. Videtur clima Europaeum et solum, linguam Hungaricam recipere nolle. Ideo, praeter Hungaros, nulli Europaeae nationi, sed vix huic vel alteri peregrino Individuo, Non-Hungaro, amabilis fuit hactenus et digna censita, quam exteri quoque colerent. Et cum lingua haec non sit Europaea, Euro-

paeo genio, captui, ori, proaunciatoni, est longe difficillima. Quaeque natio in Hungaria linguam suam diligit et colit. Slavi Instituto publico, linguae Slavicae incumbente, actu provisi, pedetentim bonos accipiunt libros, repurgari vident idioma suum a barbarismis et provincialismis, qui in hac linguarum copia inevitabiles sunt; verbo: Literaturam suam sine omni strepitu, ita, ut modestia Musarum svadet, tacite, sed eo operosius perpoliunt et promovent." — P. Feješ i psal a vydal ve slovenské řeči dvě knižečky: jednu Illas volající k sedlákům, v Prešpurku 1808; druhou Nezemanům zemanstva žádostivým, ve Vacově 1812.

V. 13. „Slaninou." Sr. *Szyrmay Hung. in Par. p. 52.* „Cibi Hungarorum aviti et nationales. Primum locum obtinet lardum Szalona, sive assatum, sive crudo sumptum, quod aliqui pessime a Slavico Slanina derivant. Vox Szalona derivatur ab Hungarico Szelem scindo, quasi caro scindibilis." Nebožátka! maďarští etymologové, jak se divně, ale daremně tiťvorují, jen aby to slovenské nebylo. To ale dvojnásobný hřích, i vzíti i neuznati a zapírati.

Znělka 54.

V. 7. „Maďarka z Jagru." Srov. *Phil. Callimachi.* De reb. Uladislai, L. II. in Schwandtneri Scrip. Rer. Hung. Tom. I. p. 480. „*Telafus* praefectus Cassoviae, cum plerisque Bohemis, vivus in potestatem venit, ductusque est Agriam et custodiae traditus. — Ex media sorte populi forma et juventa florens Agriensis, suae conditionis atque aetatis juvenculam, perdite amabat, mutuoque felici sorte amabatur. Consueverat vero, observatis occasionibus, se ad eam noctu recipere, desideriumque suum non tam fructu amoris satiare, quam novis semper alimentis augere. Quum itaque direptio civitatis apud amores suos ipsum deprehendisset: ratus forsan, discurrentium ad praedam atquae caedem, tumultum esse ebriorum; propterea, quod largius, quam sobrios deceret, eos pridie vino indulgere viderat, non

statim ad primum clamorem exiliit. Deinde, quum non solum clamor et strepitus armatorum augeretur; sed mulierum quoque ejulatio, puerorumque undique ploratus major, quam pro compotantium rixa et jurgio, discriminis et mali gravioris trepidationem incuteret; quo evocabat conturbatio, proripere se voluit; sed retinente amica, et ne recta properaret, admonente, ne si domesticos quoque alios idem tumultus excivisset, casu in eorum aliquem ageretur, per fenestram, in vestibulum domus se dimisit. Quem ut foras emitteret, illa ex diverso per scalas propere subsecuta, ostium reseravit; quum supervenissent jam hostes ex parte altera, mox fores demoliti irrupturi. Egredientem igitur armati gladiis vulneribusque excipiunt, eo etiam acrius, quod ipse cum ferro, jam pridem, per coecam trepidationem districto, prosilierat: non tamen statim concidit, et si multis magnisque vulneribus petitus; sed acriter se defendens, duos prius obtruncavit. Ibi mulier, dolore ac desperatione plus quam viriliter elata, cum nollct amanti suo supervivere, viribus quantas amor iraque et desperatio dabat, uni ex militibus, qui exanime corpus circumstabant, gladium extorsit, furioseque insultans, antequam cohiberi posset, plerosque vulneravit, viris ex diverso turpe ducentibus, si ferro cum femina decertarent. Tandem comprehensa, ubi ferociae, qua concita debachabatur, stimulum indicavit gladio, quem ultura amantem arripuerat, pectus suum transfodit, et ut super cadaver vita sibi carius occumberet, in partem, in qua jacebat, se praecipitem dedit: tanta militarium animorum admiratione, ut caeteris commilitonibus cum praeda discedentibus, illi, quos ad eam domum fortuna congregaverat, vacui et mirabundi, paene in manibus hostium remanserint.“ Srov. *P. Tomášek, Paměti Gelš. a Mur. r. 1829. str. 62.* „Češi se po půlnočních krajech vlasti Uherské rozplynuli. Jiskra dostal od královny stolice: Zvolenskou, Gemerskou, Šariskou, Abaujvarskou a Zemplinskou; Aksamít Spiš a Thalafuz Liptov a Trenčín.“ Jméno tohoto Telafúsa čili Ťalafusa až podnes často Slováci v národních příslovích a písních zpomínají, zna-

menajíce jím neopatrného a nesmyslného, nemoudře smělého a na nebezpečenství nedbajícího milence aneb manžela, potom vůbec nemoudrého a sprostého člověka. Talefús (Dalevous?) může se srovnati se jmény Vous (Polák), Vusin, (Srb i Čech), Mokrovous (česká rodina 14. a 15. stol.), Dlouhovous, Bělous a t. d. Ostatně jméno Telephus, i u Řeků nalézáme; tak slul syn Herkulesův, o němž viz *Horat.* De art. poet. v. 96.

V. 12. „Thisbe.“ Krásná panna v Babyloně, milenka Pyrama mladého souseda. Poněvadž se rodičové jejich lásce protivili, nemohli bližšího obchodu míti, než rozmlouvání skrze škáru čili skulinu ve zdi. Jednou umluvili se, že se před městem u hrobu Ninusova sejdou. Thisbe dříve přišla ale uzřevši tam lvici, skrýti se musela v jeskyni. V útěku ztratila svůj závoj (šlojíř), který ona lvice i hned rozdrápala. Nyní přišel Pyramus, uviděni závoje vzbudilo u něho domnění, že Thisbe sama ode lvice usmrcena, proto svalil se v zoufání na svůj meč. Thisbe pak navrátivši se a uzřevši miláčka svého v krvi, týmž mečem i sebe prohnala. Srov. *Ovidii Metam. L. IV. v. 55.*

Znělka 55.

V. 9. „Brezovačky“ mnich z Paulinského řádu, rozený Chorvat, latinský básníř. Z jeho básně proti Maďaromanii aspoň některé verše zde sdělujeme:

„Ecce Croatarum nomen gentemque abolere
 Parant, jam Slavus, Dalmata nullus erit.
Sed genus in Scythicum, linguamque mutarier ipsam,
 Hirsutos mores, inque statuta placet.
. . . Alphabetum non extat in orbe
 Hunnica quo possis scribere verba bene.
Quod septingentis totis non accidit annis,
 Id totidem saeclis haud accidet aliis.
Hungara clara est gens, sed magis clara Slavena,
 Historia teste late probare potes.

V. 12. „Kuševič“ Josef, Protonotář království Horvatského, Dalmatského a Slavonského. Srov. *Sermo*

Magistri Jos. Kussevich, in Comitiali Sessione (Posonii) *27. Febr. 1826 pronunciatus*, (kde praví: Paginae Diarii Diaetalis Partis II. 100—103 Sermonem hunc in parte truncatum, in parte contra mentem proloquentis alteratum, continentes, eundem in sua integritate edendi, necessitatem provocarunt) Str. 3. „Reflexe ad ea quae de usu linguae Hungaricae ad Partes adnexas extentendo in Diario modernorum Comitiorum continentur, debeo declarare: Municipalibus adnexorum Regnorum Juribus accenseri Jus illud — ut omnia negotia publica intra ambitum eorundem lingua latina (proč ne slavica?) pertractentur. Praeter immortalem Heroem (Zrini) qui in defensione Szigethi, Leonidae et Deciorum virtutem supergressus, admiratione omnium Saeculorum dignissimum, paucae sunt in Regnis adnexis vetustiores Familiae quae praeliorum loca et nomina Antenatorum recensere non possent, qui ad latus fidelium Hungarorum pro sacrata Principum suorum et Patriae causa occubuerunt. Quia Status et Ordines Partium adnexorum fortunae Posterorum suorum prospectum cupiunt, dabunt operam, ut Juventus eorum studio linguae Hungaricae erudiatur. Sed inter media eo conducentia provisionem illam nunquam referent, ut publica negotia in medio eorundem alia, quam latina (proč ne slavica?) lingua pertractentur. Alternant in humanis secundae et adversae fortunae vicissitudines, et in fata Populorum definitive influunt. Seges nunc est ubi olim Troja fuit. Noverunt vim et coactionem esse infirma intercedentium inter Populos nexuum vincula, charitatem et justitiam aeterna et indissolubilia.“ Srov. téhož *De municipalibus Juribus et Statutis Reg. Dalm. Croat. et Slav. Zagrab. 1830.*

V. 12. „Leška“ Stěpán. Srov. *Elenchus Vocab. Europ. cum primis Slavicor. Magyarici usus, p. IX.*

V. 12. „Rohoň“ Jiří, zemř. 1830. Srov. Palma, quam Dugonič, similesque Magyari, Slaviae eripere attentarunt, vindicata 1795 per Georg. Rohonyi, v Rpisu; některé hlásky z něho zde položíme:

„Non ego de grege sum Slavorum porcus eorum
Germina quos Slavi sanguinis esse pudet.

Regnicolae si nunc recte numerentur, utique
Slavorum numerus, credite major erit.
Illudit Magyarus Slavo, qui ferre recusans
Impatiens vexas, abnegat ipse genus.
Perneget at Slavus natales, vel dialecto
Utatur Magyara: denique Slavus erit.
At non sincerus Slavus, sed gentis apertus
Proditor est, inquam, proditor ille suae.
Non tamen est aequum Magyaros illudere Slavis,
Culturam debent queis patriamque suam.
At docili Slavo placuit dialectus eorum,
Nunc obtrusa suo lingua lepore caret."

Znělka 56.

V. 1. „Četa" srov. čet, počet, čítati, jistý počet lidí neb vojáků, pluk; slovo u Srbů užívané.

V. 4. „Mnogaja ljeta." Kdo chce krásu a vznešenost tohoto staroslavského zpěvu poznati, ten jej ve společnosti a z úst rozených Srbů slyšeti musí.

V. 10. „Vukovičů." Srov. P. J. Šafařík, Uebersicht der slovenischen (altslavischen) Kirchenbücher, welche vom Ende des 15. bis zum Anfang des 17. Jahrhunderts in Venedig, Serbien, Walachien und Siebenbürgen in Druck erschienen sind. In den Wiener Jahrbüch. d. Lit. Anzeige-Blatt, Nr. XLVIII. S. 32. „Zum Schlusse dieser Uebersicht sei noch ein flüchtiger Blick auf die Mäcene, Herausgeber und Drucker der slovenischen Kirchenbücher geworfen. Der Vojevode Božidar Vukovič von Gjurič aus Podgorica, oder nach andern aus Goraždje (st. 1540), liess auf seine Kosten foldende Kirchenbucher drucken: Služebnik, Venedig 1519. 4.; Psalter, eb. 1519. 4.; Služebnik, eb. 1527. 4.; Molitvoslov, eb. 1527. 8.; Katechismus, eb. 1527. 8.; Oktoich, eb. 1537. Fol.; Minej, eb. 1538. Fol.; und wahrscheinlich auch Molitvenik, eb. 1538. 4. — Vincenz Vukovič, des Vojevoden Božidar Sohn, setzte des Vaters Bemühungen mit rühmlichem Eifer fort, und liess folgende Bücher drucken: Psalter, Venedig 1546.

4; Molitvoslov, eb. 1547. 8; Služebnik, eb. 1554. 4. in 2. Aufl.; Molitvenik, eb. 1554. 4.; Molitvoslov, eb. 1560. 8.; Fasten-Triod., eb. 1561. Fol.; Psalter, 1561. 4., und Služebnik, 1569."

Znělka 57.

V. 11. „Taube" Fried. Wilh. Srov. jeho Beschreibung des Königreichs Slavonien, Leip. 1777. B. I. S. 7. „Der Mangel an Gasthöfen und Herbergen für Reisende wird in Slavonien durch die Gastfreiheit der begüterten Einwohner vollkommen ersetzt, welche froh sind, wenn sie Gesellschaft haben und von den Reisenden etwas Neues hören können. Ein gewisser Edelmann, dessen Schloss an der Landstrasse auf einer Höhe liegt, pflegte die Vorbeireisenden mit einem Sprachrohr selbst einzuladen, dass sie bei ihm einkehren möchten. Die alte deutsche Gastfreiheit wohnet nunmehr in Slavonien."

Znělka 58.

V. 5. „Stanil." Srov. *Karamzin*, *Istor T. III. str. 254.* „G. 1230, otkrylis golod, boljezni i mor v Novgorodje. Trupy ležali na ulicach. Čelověkoljubivyj muž, imenem Stanil s utra do večera vyvozil trupy i v korotkoje vremja schoronil ich 3030."

Znělka 59.

V. 10. „Řecký císař" totiž Constantin Porph. v knize *de Caerimoniis Aulae Byzant.* L I. C. 72. ap. Stritter II. p, 104. „Die Voti praepositum mandata dare, omnesque consveta ministeria in decursione equestri peracturos commonere oportet. Slavos quoque organa inflaturos ibi ad januas a Cyphe educentes stare non sinat, sed in scalas ac tabulata, ubi duo cursores praesto sunt, deducat, ne quis ingressus impedimentum ullum iniiciat." Reiskins in Coment. ad Const. Porph. Caer. p. 44. „Slavi igitur adhibebantur ut mancipia, calcandis follibus, qui

fistulas organicas animarent, quemadmodum apud nos eidem officio faex plebis adhibetur."

Znělka 60.

V. 2. „Škvor" Jakub, mladý Čech z Poříče. Srov. *Rozličnosti pražských Novin 1831. Dne 17. března.* „Ve vesnici Poříči na řece Sázavě na panství Konopišti v kraji berounském, letos 28. února 10letý synek chudých rodičů jda pro mléko do panského dvora, jenž na druhém břehu, pustil se ještě přes led řeky té, a šťastně přešel. Nazpátek ale sotva byl 5 sáhů od břehu, led se prolomil a nešťastného pacholete jen ještě čepici bylo vidět. Šafářovic nejstarší dcera, spatřivši ho v takovém nebezpečenství, vběhla do dvora křičíc o pomoc: všickni mlatci a robotníci, co jich tu bylo, tryskem vyběhli k řece; ale ač 20 lidí zde stálo, předce jen jediný chalupník osmělil se s tyčkou na led, zdaliby ubohému pomohl. V několika krokách pod ním probořil se led a tak i člověk ten vězel ve vodě a v nebezpečenství života; předce však pacholeti dohodil tyčku a pomocí ostatních byl pracně zas vytažen. Chlapec dále v řece ve větším nebezpečenství a takměř v patrné smrti uchopil se předce tyčky, ale pod ním prudká voda přemáhala ho a brala pod led. Všickni viděli jeho nevyhnutlivé zahynutí a žádný neosmělil se k pomoci, tak velikou nebezpečností ano nemožností zdála se pomoc. V tom snad už posledním okamžení poklasného 19letý syn, Jakub Škvor, nedbaje na volání a prosby aby se nespouštěl v tak nebezpečné místo, přichvatnul k tonoucímu, uchopil jej za skřehlou už ruku, a velikým namáháním a ve hrozném nebezpečenství vlastního života, šťastně jej z vody vytáhl. Vysvobozený chlapec po dva dni z toho nemocen, nyní zas už jest úplně zdráv."

V. 3. „Tham." Srov. *Ofner Gemeinnützige Blätter v. Rösler 1823, den 18. Sep. S. 598.* „Aus Leitmeritz in Böhmen wird gemeldet: Am 18. Aug. ging allhier ein junges Mädchen, einen schweren bepackten Korb auf dem Rücken, über die Brücke. Eben rückte eine Compagnie

des Regiments Hzg. Wellington vom Exerciren ein. Das Mädchen lehnte mit dem Korb am Geländer, und mochte auf die Soldaten mehr als auf sich Acht haben; der Korb glitt ab, und zog sie rücklings hinab in die Elbe. Die Wellen verschlangen sie augenblicklich: im nehmlichen Augenblick aber sprang der Gefreite Tham aus Reihe und Glied. Ober- und Unter-Gewehr abwerfen und dem Mädchen nachstürzen war Eins. Alle schrien laut auf, denn auch er war sogleich verschwunden. Aber bald erschien er wieder ober dem Wasser, das Mädchen lebendig an der Hand, sammt dem Korbe."

V. 6. „Michalovič" Samuel, učitel ev. školy v Gelšavské Teplici v Gem. stol. Srov. *P. Tomášek, Paměti Gelš. a Mur. str. 21, a str. 60.*, kde místo Michalovič chybně stojí Michalides. Ty dítky náležely rodině Sekerešovské.

V. 9. „Garková" Srov. *Russkii Invalid ili vojenyjä vědomosti, Nro 10. Voskresenje, Janvara 12 dnja, 1830 goda, str. 40.* „Voiska Donskago Mečetinskoi Stanicy Kozaka Bělousova dvoje dětej 11 i 8 lět, v Dekabrje měsjacě 1826 goda, zanimajas po řěčkě Mečetkě pokrytoi ldom igroju, provalilis, i kak v tom městě glubiny bylo 3 aršina a ot berega 13 sažen, to oni načali utopať. Kozačja žena Praskovja Garkovova byvšeja na rěčkě dlja mytja bělja, uviděv takovoje položenje dětej Bělousovych, ne vziraja na cholod i beremennost, brosilas k spaseniju ich i lomaja led, s obrězanijem sebě ruk, vytaščila ich na bereg, i oni ostalis živy. G. Upravljajuščij Glavnym Štabom Jego Imperatorskago Veličestva dovolil o sem do svěděnija Gosudarja Imperatora, i Jego Veličestvo Vsemilostivějše požalovať soizvolil Kozaćej ženě Garkovoj, v nagradu čelověkoljubivago postupka jeja, 50 rublej Assignacijami."

Zněl ka 61.

V. 1. „Michajlov." Viz Čítanku, str. 89. číslo 8. Věrnost ve službě.

Znělka 62.

V. 6. „Gika“ Řehoř. Srov. Pamětné Příhody Štěpána Pilaříka, Senického kněze, l. 1673 od Tatarů zajatého, ale zvláštním řízením Božím ze zajetí vysvobozeného, vydal Boh. Tablic 1804 str. 125. „Onen Valaský vývoda, o němž na str. 62. knihy této zmínka se činí, že vysvobození Pilaříkovu napomáhal, jmenoval se Řehoř Gyka a byl kníže rodu nepochybně Slovanského (lépe poloslavského). On jakožto muž dobrého srdce i jiné zajaté vykoupil. V archivu aneb spisovně v. uroz. p. Konradiho nalézá se pas od něho. Panně Juditě Maňákových, zatím manželce uroz. p. Michala Mikoviniho (kterýžto oboji zemanský rod ještě po dnes v Nitranské stolici kvete) daný, z něhož se poznává, že i tuto šlechtičku on ze zajetí vykoupil a do vlasti vypravil.“ Podpis na tom pasu jest: „Gregorius Gika Dei Gratia Princeps Transalpinae Vallachiae. Datum Bukaresti 1664. die 16. Martii.“

Znělka 63.

V. 8. „Milič“ Jovanovič, Srb z Vrbovce. Srov. *Allgemeine Zeitung, 1830. 31. März. Beil. Nr. 33.* „National-Versammlung in Serbien, vom 18. Februar. Vor den Abschieds-Begrüssungen der Versammlung sagte der Fürst Miloš Obrenovič unter andern Lehren, die er für die Nation mit gab: Obwohl ihr fast alle unzweideutige Beweise eurer Vaterlandsliebe mehrmal gezeigt habt, so verdient doch ein Beispiel der Tugend, welches uns allen der Milič Jovanovits unlängst gab, öffentlich bekannt zu werden. (Hier zeigte er den Milič Jovanovič, einen ungefähr 50 Jahre alten gemeinen Bauer aus Verbovac, im Semendriär Districte.) Dieser Mensch hat einen einzigen Sohn, welcher mit noch zwei Junglingen, seinen Gefährten, vor fünf Jahren einen Fremden meuchelmordeten, und in die Morava (Fluss) warfen. Von dem, bei dem gemordeten vorgefundenen Gelde bekam der Sohn des Milič auf seinen Theil 18 Piaster

(3 fl. C. M.) und ein Paar Pistolen. Das Geld und die Waffen vergrub er, um vom Vater nicht gefragt zu werden. Der eine von seinen Gefährten starb kurz darauf an einer Krankheit, und der andere ertrank in der Morava. Die That blieb geheim; um sie wusste einzig des Milič Sohn, der eine von den Mördern. Nachdem mehrere Jahre verflossen, der Gemordete weder gesucht noch gefunden, die beiden Mitthäter todt waren, und alle Möglichkeit eines Verdachtes vorüber schien, holte Milič's Sohn die vergrabenen Waffen und das Geld hervor — und vom Vater in die Enge getrieben, eröffnete er ihm das Geheimniss. Obwohl, wie gesagt, auch die Unmöglichkeit des Verdachtes einleuchtete, so zweifelte der Vater doch nicht an dem, was er zu thun habe. Er band den Mörder — und übergab ihn dem Gerichte mit den bebenden Worten: „„Dieser ist mein Sohn! mein einziges Kind! wir alle haben der Regierung und unserm Fürsten Treue geschworen, und dass wir unter uns keinen Bösewicht dulden werden! Mein Sohn ist ein Mörder —! richtet ihn, wie es die Gerechtigkeit erfordert!"" — Diesem tugendhaften Vater habe ich das Leben des verirrten Sohnes geschenkt. — (Der Sohn des Milič soll kaum 22 Jahre alt sein)."

V. 9. „Manlius" Titus Torquatus, římský konsul, dal (r. 415 před nar. Kr.) vlastnímu synu hlavu stíti proto, že se opovážil mimo rozkaz otce, jakožto vůdce vojska, na nepřítele se pustiti, ačprávě v této válce zvítězil. Srov. *Livius* 8.

Znělka 64.

V. 4. „Jan Milič." Srov. *Am. Komenský, Histor. o protiv. církve, 1655. str. 16.* „Muž rodu vzácného a ducha horlivého Jan Milič, kanovník Pražský, pro své vysoké umění i pro velikou pobožnost ve hlavním na zámku Pražském kostele kazatelem učiněn byl, a mnohé míval posluchače. Horlivými kázaními svými spravil, že v Praze zlopověstný nevěstčí domek, Benátkami nazvaný, vyvrácen byl, a na tom místě kostel Marie Magdaleny

vystaven." Srov. *Jan Beckovský, Poselkyně, při roku 1372. str. 585.* „Císař Karel z Cach města do Prahy se navrátiv z ponuknutí některých světských kněží, nejvíce pak na žádost Tejnského faráře Jana Milického, poručil domek obecných a hříšných žen v menším městě Pražském zbořiti, jemuž Benátky říkali, proto, že se v Benátkách takových osob mnoho nacházelo, na místě pak toho domku poručil malou však velmi krásnou a nákladnou kapličku pod vzýváním svaté Maří Magdaleny postaviti. Ten Jan Milický byl jest nejdřív kanovníkem potom i arcijáhnem hlavního kostela Pražského S. Víta, však ten úřad z pouhé poníženosti, což arcibiskup Pražský nerád slyšel, se sebe dobrovolně složil, na spisování knih též na kázaní slova B. všechen se oddal, v kostele Tejnském jak českou tak i německou řečí kupcům, i jiným do Prahy příchozím Němcům slovo b. tak horlivě zvěstoval, že někdy třikráte za den kázal. Přísný život on vedl, žádné maso ani ryby nejedl, žádné víno a jiný opíjející nápoj nepil, nevěstek přes tři sta k svatému pokání a k polepšení života přivedl, a je při té kapli v menším městě Pražském pod vzýváním s. Máří Magdaleny vystaveném domě náležitou živnosti zaopatřil." Sr. *Faust. Procházka, Coment. de saecul. liber. Artium in Bohem. Fatis. 1782. p. 160.* „Joh. Milicium, ubi auditum est, dicturum esse, occupabatur locus in subselliis, complebatur templum, deinde crebrae adsensiones, multae admirationes, quum vellet fletus, tanta in dicendo vis, nemo ut ei resistere posset. Prorsus ut penes eum popularium non modo animorum, sed etiam voluntatum et actionum arbitrium esset. Mulieres inter dicendum detractum corpore ornatum, gemmis auroque gravem proiicere; artifices damnatis noxiis artibus discere innocuas; opes fenore quaesitae reddi; mulieres quae pudicitiam in propatulo habebant, a turpi quaestu ad vitae honestatem transire; ubique sceleri pudor, virtus in pretio erat." Viz Militii vita ab ejus discipulo scripta, in Balb. Misc. D. I. L. 3.

Pozn. vyd. Viz Palacký, Dějiny národu českého, dílu III. část 1. na str. 14. a sl.

Znělka 65.

V. 3. „Polykarp“ Theodor. Srov. *Nik. Greč, Opyt Istorii ruskoi literatury 1822. str. 100*: „V 1704 godu izdan v Moskvě Slaviano-Greko-Latinski Lexikon, sostavlennyi Spravščikom Moskovskoi duchovnoi Typographii Theodorom Polykarpovym.“

V. 3. „Knapski“ Řehoř, zemř. 1638. Polák, Professor řečnictví v Krakově, vydal Thesaurus pol.-lat. graecus, et lat.-pol. Slovník i dnes ještě vážený.

V. 3. „Jelenský.“ Dva jsou tohoto jména čeští spisovatelé Řehoř otec a Zigmund syn; onen zasloužilý překládáním mnohých spisů v češtinu, tento vydáním slovníka pod názvem: Lexicon symphonum, quo quatuor linguarum Europae, graecae, lat. germ. et slavonicae concordantia consonantiaque indicatur: Basil. 1539. Srov. *Procházka, Coment. p. 271.* „Erat Sigismundi Gelenii ingens per omnes gentes nomen et gloria, quo de viro silere satius puto, quam parum dicere.“

V. 4. „Zizania“ Vavřinec, protopop v Korci v Litvě, psal Slovenskou Grammat. Vilna, 596. — „Smotrisky“ Meletius, Spisovatel staroslavské mluvnice, tištěné 1619 v Jevě.

V. 5. „Linde.“ Spisovatel polského, výborného a velikého slovníka.

V. 5. „Kopčiński.“ Spisovatel polské znamenité mluvnice.

V. 6. „Nudožerin“ Benedicti Vavřinec, Slovák, nar. v Nedožeře Nitranské stol. r. 1555 † 1615, učený muž, spisovatel mluvnice československé, učitel mathematiky, řečnictví a řeckého jazyka, děkan řádu filosofického a správce Karolínu v Praze.

V. 11. „Belostenec“ Jan, Chorvat, vydal slovník: Gazophylacium latin. illyr. Zagrab. 1740.

V. 11. „Dainko“ Petr, kněz v Radgoně (Radkersburku), vydal vindickou mluvnici, v Hradci 1824.

V. 14. „Lučkay“ Michael, farář Ungvárský, vydal Gramatika Slavo-Ruthena, Budae 1830.

Znělka 66.

V. 2. „V dušce.“ Viz Časopis Mus. r. 1827. I. str. 70. „Duška jest zvláštní cedule vložená do psaní, der Einschluss: obyčejně obsahu důvěrnějšího nežli ostatní psaní.“

Znělka 67.

V. 5. „Společnosti v Lipsku.“ Srov. *Geschichte der Lausitzer Predigergesellschaft in Leipzig zu der Feier ihres hundertjährigen Stiftungsjubiläums* den 10. Decemb. 1816 von Fried. Adolph Klien, Secretär der Gesellschaft, Leipzig 1816. Pro řídkost této, nám od Slávy Deery darem věnované knížečky, klademe zde o hlavnějších věcech výtah: S. 7. „Von den zahlreichen Stämmen der Slaven setzten sich seit dem J. 611 die Lausitzer in der Niederlausitz, die Milzener in der Oberlausitz fest. Sie bewahrten bis auf unsere Zeiten noch ihre Nationalität und Muttersprache durch eine eigene, jedem Volke tief für Erhaltung dieser Güter eingeprägte Vorliebe am sorgfältigsten, soviel auch mittelbar, durch deutschen Schulunterricht und auf andere Art in diesen Provinzen geschehen ist, diese Sprache nach und nach aussterben zu lassen. Gewiss stimmen hierin alle Kenner dieser Sprache mit mir überein, dass es sehr zu bedauern wäre, eine eben so gehaltreiche und schöne, als für so viele Wissenschaften, und namentlich auch für so manche Notiz über die vormals slavischen Länder, nützliche, ja unentbehrliche Sprache, die sich so viele Jahrhunderte hindurch in aller Reinheit erhielt, in unsern Tagen untergehen zu sehen. Gibt es irgend eine lebende Sprache, die sich durch innere Kraft, Bündigkeit und Praecision im Ausdruck, durch lichtvolle Darstellung, durch einen Reichthum von Idiotismen, durch einen ungekunstelten Bau und daraus hervorgehenden Wohlklang im Sprechen, ja noch mehr dadurch empfiehlt, dass sie ganz besonders zum Gesange geeignet, die gebildetere polnische Sprache übertrifft, und sich durch ihre ihr eigene Milde beinahe

der italienischen nähert, so ist es gewiss die Wendische. Unverkennbar ist daher der Vorwurf, als sei sie eine rohe, unbiegsame und verfälschte Sprache, nur ein Vorurtheil. — Diese und ähnliche Gründe, welche allerdings die Erhaltung dieser Sprache zu rechtfertigen scheinen, sind es, welche, nächst der Freundschaft, die Landsleute auf entfernten Bildungsanstalten enger zu verbinden pflegt, seit einem Zeitraume von nunmehr hundert Jahren, eine Anzahl Lausitzer Jünglinge in einen Verein treten liess, dessen Hauptzweck die Bildung tüchtiger Religionslehrer für dieses wackere Volk ist. — Sechs oberlausitzer Jünglinge waren es die im J. 1716 die Stifter dieser Gesellschaft wurden, und die hier als solche ausführlich genannt zu werden verdienen. Sie waren:

M. Joh. Theophil Ast (Haluz), aus Bautzen, starb 17. März 1719 als Candidat der Theologie in Leipzig.

M. Adam Zacharias Schirach aus Creba, trat 19. März 1717 aus der Gesellschaft und starb 1758 als Pastor zu Malschwitz.

Georg Kneschke, aus Kleindöhsa, trat aus dem Verein, blieb aber in Leipzig als Schullehrer und starb hier 1757.

Joh. Christ. Bulitius, aus Krischa, kehrte 1718 in die Lausitz zurück, wurde 1722 Pfarrer zu Kotitz, starb dort 1751.

Joh. Mosig (Mužik?) aus Eiserode, starb als Pfarrer zu Pohla 1721.

Joh. Georg. Bähr aus Lohsa, starb als Pfarrer zu Pohla 1724.

Als Landsleute und Jugendfreunde enger verbunden hatten sie die Universität Leipzig bezogen und fühlten bald, dass sie, getrennt von den heimathlichen Fluren, die wendische, obgleich ihre Muttersprache, bei längerem Aufenthalte hier, und ohne Uebung in derselben zu haben, mehr oder weniger vergessen würden. Diess veranlasste sie, bisweilen zusammen zu kommen, um durch mündliche Unterhaltung ihre Landessprache zu üben. Dieser Verbindung, die im ersten Jahre schon weit gediehen war, und jetzt durch die ersten Gesetze den Grund

ihres fernern Bestehens gelegt hatte, war es vorbehalten, auch bald eine öffentliche Bestätigung zu erhalten. Die Gesellschaft setzte unter dem Namen der Oberlausitzer wendischen Predigergesellschaft ihre Uebungen bis zum Jahre 1723 ungestört fort. Sie erwählte jedesmal einen Senior, Subsenior, Fiscal. Seit ihrer Entstehung zählt diese Gesellschaft 229 ordentliche und 220 ausserordentliche Mitglieder." Bohužel! že se od některého času do této společnosti už i Němci za údy berou a v německé řeči práce a cvičení vykonávají: k obávání jest, že vendická řeč i tu pohlcena bude.

Z n ě l k a 68.

V. 1. „Matthäi" Georg, Diener am Worte Gottes in Colm (Chlum), tak se podepsal ve své Wendische Grammatika, Budissin 1721.

V. 2. „Frencel" Abraham a Michael, oba horliví Slavistové; onen prvý odvodí své jméno od Pribyslav, něm. Prinzel, Frenzel, byl kněz v Schönavě. Srov. *Körner. Philolog. Abhandlung, Leipz. 1796 S. 22.* „Vielleicht wird man die Gräber eines Frenzels, Pechs, Fabers, Langens, Jokisch, Schirachs, Böhmers, Wauers, Schulzens, Kühns und andere mehrere mit der Zeit noch schmücken!"

V. 2. „Svotlik" G. Augustin, vydal Vocabularium latino-serbicum, v Budišíně 1721; jeho přeložení Biblie ještě v Rpisu.

V. 2. „Choinan." Srov. *Sam. Grosser, Lausitzer Merkw. Leipz. 1714*, pod článkem *Gelehrte Sachen:* „Johann Choinanus Cotbusiensis retirirte sich in seiner Jugend, des 30jährigen Kriegs wegen, nach Ungarn, von da kam er zurück nach Wittenberg, wurde Pfarrer auf dem Lande bei Lübben, war nach Lübenau berufen, wo er 1664 gestorben. Er scrupulirte bei seinen Nebenstunden sehr über der Wendischen Sprache, und bemühete sich eine vollständige Grammaticam Sorabico-Slavonicam ans Licht zu stellen, so auch in Mspto bei seiner Posterität vorhanden ist. Anbei sammelte er auch

viel zur Erläuterung der Wendischen Geschichte dienende Sachen, Sitten und Gebräuche."

V. 10. „Janiške" vlastně Janišek (srov. slov. *Janíček, Janošík*). Srov. *Christian Henning, Vocabularium Venedicum Rpis*, v Dobrovského *Slovance, 1814. str. 1—10.* Ueber die slavische Sprache, besonders über die Lüneburgisch-Wendische. „Das Unglück (der Unterjochung) hat auch die Wenden getroffen, welche weiland zwischen Ulsen, Lüchov und Danenberg gewohnt, welcher Strich überhaupt Dravene genennet wird. Jetziger Zeit reden hier herum nur noch einige von den Alten wendisch, und dürfen es kaum vor ihren Kindern und andern jungen Leuten thun, weil sie damit ausgelacht werden. Daher unfehlbar zu vermuthen, dass innerhalb 20—30 Jahren, wenn die Alten vorbei, die Sprache auch wird vergangen sein, und man sodann keinen Wenden mehr mit seiner Sprache allhier wird zu hören kriegen, wenn man gleich viel Geld darum geben wollte. Sobald ich zum Prediger dieses Orts befördert worden, habe mich nach einigen Urkunden in dieser Sprache bemüht; aber vergebens. Nachdem in dieser Art, meines Wissens, niemals was geschrieben worden, weil Niemand von dieser Nation in den vorigen Zeiten lesen oder schreiben können. Allein je grössere Schwierigkeiten sich ereigneten, je mehr wuchs meine Begierde. Gott fügte auch endlich, dass ich in der mir anvertrauten Gemeine einen Mann antraf, der sich nicht allein erklärte, des Sonntags nach verrichtetem Gottesdienst mir darin nach Möglichkeit an die Hand zu gehen; sondern auch so geschickt war, dass er sich in meine Zweifel-Fragen bald finden und nach gegebenen Anlass mich ziemlich vergnügen, zugleich auch dabei schreiben konnte. Es wird hoffentlich erlaubet sein, meine Erkenntlichkeit gegen ihn, als meinen gewesenen Lehrmeister zu bezeugen, nachdem er vor einigen Jahren zu meiner sonderbaren Betrübniss, unverhofft den Weg aller Welt gegangen, seinen Namen bekannt zu machen. Er hiess Johann Janieschge, Einwohner zu Klenov, Amts Vustrov, von solchem guten Wandel, dass weder Obrigkeit, noch

Prediger, seinetwegen Verdriesslichkeiten gehabt. Wir haben uns also im Namen Gottes auf bestimmte Zeit zusammen gethan und nach vieler langweiliger Mühe endlich soviel zu Papier gebracht, als folgende Bogen weisen." Henning a Janiške žili okolo roku 1690.

Znělka 70.

V. 3. „Homera." Srov. Homerus Slavicis dialectis cognata lingua scripsit. Ex ipsius Homeri carmine ostendit Gregorius Dankovský. Vindob. 1829.

Znělka 71.

V. 1. „Meonida" Maeon slul otec Homerův, odtud i tento Meonides čili Meonovič sluje.

V. 9. „Polské" od Ign. Nagurczewskiego a Fr. Dmóchowskiego, rymované, ne z původní řeči ale z latinského a francouzského přeložení vypracované.

V. 9. „Ruské" od Kostrova a Gnědiče rymované.

V. 10. „České" od J. Nejedlého, Puchmíra a Palkoviče. Srov. *Šafařík, Gesch. d. slav. Liter. p. 178.* „Alle diese nahmen den Ton als obersten Grundsatz der Quantität an. Kein Wunder, dass bei solcher unhellenischen Handhabung der Verskunst die zartgebaute griechische Kalliope in dem rauhen germanischen Tonkürass bei gebildeten Nationalen wenig Glück machte. Griechische Formen wollen durchaus nach den Grundsätzen der griechischen Prosodie und Metrik behandelt sein."

Znělka 72.

V. 6. „Srbská Matice" jest společnost k vydávání časopisů a knih srbských, založená v Pešti r. 1826 od kupce Milovuka, advokata Svetiče a jiných: má své výroční schůzky, své úřady, jistiny. „Česká Matice" založená na způsob Srbské v Praze r. 1831 od J. Jungmanna, J. S. Presla, Fr. Palackého a jiných. Viz o ní

Časopis čes. Mus. 1831. Svazek I. str. 117. Matice u Srbů znamená die Bienenkönigin, Bienenmutter.

V. 11. „Nejmenovaný syn.“ Viz *účty matice české na rok 1831. str. 8.* „Nejmenovaný, s heslem: Pololetní obět chudého syna české vlasti na oltář chudé matky přinešená ze srdce věrného, 20 zl. stř.“

V. 14. „Na zemi stálost.“ Toto proroctví slavské naší nebešťanky se bohužel skutečně a brzo spravdilo, nebo německá závist a podezřivost českou matici hned v prvém poupěti a květu pošlapala. — Šťastnější jest srbská mezi Maďary: a ještě šťastnější maďarská Akademie! —

Znělka 73.

V. 10. „Liskay“ Jan, kaplan superintendentní v Tisovci: „Kuzmani“ Karel, dříve kazatel v baňské Bystřici, nyní prof. bohosl. ve Vídni.

V. 11. „Kampelík“ *František Velislav*, posluchač bohosloví v Brně, psal, jako před tím neznámý, skladateli těchto básní list, z něhož něco zde na památku klademe: „V Brně 8. prosince 1831. Národa svého milovný, Veledrahý Pane! Neračte mou drzost za zlé mi pokládati. Přesvědčen jsem, že Slovanů život láska s upřímností a pospolností krásiti má. Morava naše posud dřímá; rozněcujeme každou jiskru, vědouce o ní, žeby časem plápolati mohla. V Moravě nic posud statného nevychází, coby vzdělanější třídu lákalo. Školská mládež jest dozrávající pěstoun a ředitel národu, sem obrátíce zřetel náš, hleďme lepšího ducha v ní zbuditi, ji pomůcky ku vědám podávati. Budoucně vás lístkem o potřebě vychování národa našeho navštívím. Ujměme se jedenkráte předmětu tohoto, podejme ho národu našemu = Čechovi + Moravanu + Slováku. Každý rok svazek literních zábav vydávati hodláme. Několik Moravanů jsem už získal: ale my potřebujeme také veterany. Naši básníci skládají básně na Julinku, na Ni, na Milka, na Hubičku, velmi málo jich postupuje po Vašich stopách. Jaký div, když národ náš básnictví

sobě hnusí? Jaký div, když naše básnictvo nemajíc zřetel na dobro, krásu i pravdu, tuto dědičnou trojici človĕčenstva, ducha k pozemsku přimrazuje a t. d."

V. 11. „Kačer" *Josef*, poslal skladateli těchto básní několik pronikavých, lásky k národu a řeči plných psaní, počátek z časomĕrného přeložení Klopstokovy Messiady, i jiné básnĕ a znĕlky, z nichž některé i v časopisu tištěny. Nyní jest kazatelem evangelickým ve velikém Táboře Fridrichovĕ v pruském Slezsku.

V. 12. „Roštlapil" *Mnohoslav*, posluchač libomudrctví roku druhého v Čechách. Písatel tohoto nemůže se zdržeti psaní tohoto, jemu též neznámého mladíka zde položiti. „*V Litomyšli 17. ledna 1830.* Slovútný Slovane! Ačkoli s třesoucí rukou, osměluji se Vám, mnohovážný Pane, jen ohlas těch citů popsati, které v mém srdci vrou, při čtení Vašeho veleceného spisu: tak předce ta myšlénka blahokojná, že Vaše dobrota větší jest mé smělosti, byla popudem Vám, ode všech milovaný Pane, písemnĕ říci, co mé přeplňuje srdce. Jaká blahost mocní se ducha nejen mého ale i každého Slovana Vaši Sl. Dc. ctoucího?! O kéžbyste nás brzo, ach brzo zase s pravou Vašeho ducha krásou chtĕl potěšiti! Jakou cenu a lásku jste u nás vydobyl, neomylným může býti Vám, předrahý vlastenče! důkazem, že nejen Vaše spisy jak u starosti mnohovážné, tak i u kvetoucí českoslovanské mládeže vůbec se ctějí, zase a zase čítají, ale že i také každý po tom žádaném touží štěstí, by Vás v našem spatřiti středu a jestli možno na horoucí tisknouti mohl srdce. Zachovejž Vás ve stálém zdraví a šťastném na tomto světě trvání Bůh všemohoucí, abyste dlouho k rozmnožení všeho, což dobrého a krásného sluje, nám žil Slovanům! Odpusťte, velecený Pane, dětinské mé lásce, kterou Vám smělým tímto listem obětuji, a té naděje plný, že ve zlou neobrátíte stranu moji smělost, zůstávám Vám nejoddanější služebník a ctitel *Roštlapil Mnohoslav*."

V. 12. „Koubek" J. Pravoslav. Viz *Čechoslav*, *Sv. II. str. 49.* Pozn. vyd. J. P. Koubek zemřel dne 28. pros. 1854, byv professorem řeči a literatury české

na universitě Pražské. Viz *jeho sebrané spisy ve 4 svazcích, v Praze 1857—1859.*

V. 13. „Sadovski" Vojtěch, posluchač lékařství nejprvé v Pešti pak ve Vídni, rodilý z Krakova; přeložil několik znělek ze Sl. Dc. do polštiny; spisuje všeslavskou chresthomatii; skládá původní polské básně a jest horlivý Všeslav.

V. 13. „Gay" Ludevit, rodilý z Krapiny v Chorvatech, učil se právům v Pešti r. 1830—31. sepsal: Kratka Osnova Horvatsko-Slavenskoga Pravopisanja, vu Budimu 1830, pracuje na založení národního chorvatského musea v Záhřebě a na vydávání novin.

Znělka 74.

V. 4. „Vinařický" Karel, obřadník (ceremoniař) knížete arcibiskupa Pražského. Jeho přeložení z řečtiny idylly Bionovy viz *v časopisu Mus. 1830 Sv. III. str. 255.* Přeložení Virgilovy Aeneidy K. II. tamž 1829 Sv. I. a II. Pak Horáce tamž 1831. Sv. I. a III.

V. 9. „Lobkovic" Bohuslav z Hasisteinu, psal mnoho latinských veršů, ze kterých p. Vinařický některé přeložil, viz *časopis Mus. 1830. Sv. IV. str. 407. Rok 1831. Sv. IV. str. 434.* Srov. *Zp. IV. znělku 132. v. 12.*

V. 10. „Zehřívárna" něm. Treibhaus, Glashaus: kde se cizozemské byliny uměleckým zehříváním ke zrůstu přivozují. Někde i záhřevna.

Znělka 75.

V. 9. „Chodakowský" Zorian Dolenga, z Varšavy, pilný hledatel a zpytatel slavských starožitností, zvláště mythologických: konal k tomu cíli schválné cesty po slavenských krajinách, na které od ruského dvoru dostal 3000 rubl. stříb. Jeho životopis viz *v Bibliografi českých listech od Köppena r. 1826. Nro. 38. str. 563.*

V. 10. „Jankovič" Mikuláš, v Pešti, zemský pán, původu slavského, má necenitelnou sbírku starotin a

mincí všelijakých, mezi nimi mnohé i ruské, polské, české, srbské, se slavskými nápisy.

V. 10. „Blecha“ Čech v Praze, železník; skladatel těchto básní, osobnou známost s ním učiniv, viděl u něho pěkný sklad zvláště staročeských řídkostí a mincí.

V. 11. „Masch“ Ondřej Bohumil; opsal a vydal starožitnosti od Fr. Sponholza r. 1697 v Prilvicech nalezené, v knize: Die gottesdienstlichen Alterthümer der Obotriten aus dem Tempel zu Rhetra am Tollenzersee. Berlin 1771.

V. 11. „Ahrendtovský“ vlastně jen Ahrendt, Martin Friedrich; narozen v Holsteinsku: tento ustavičně putující antikvář žil i zemřel jako Diogenes, beze jmění, bez vlasti, bez rodiny, neměv žádné jiné náruživosti mimo lásku ke starotinám, zvláště ruským nápisům, kde ovšem mnoho nového odkryl. Byl v Italii, v Paříži, ve Španělsku za tím cílem. Jda po druhékráte do Italie pěšky, zdržoval se za čas i v Pešti, špatně oděný, knihy a rukopisy mezi tělem a košilí nose; spával nejčastěji pod křovinou aneb stromem v poli, aneb byloli deštivo, pod mostem; zemřel r. 1825 v blízkosti Benátek. Vydal tiskem: Grossherzoglich-Strelitzisches Georgicum Nord-Slavischer Gottheiten und ihres Dienstes; aus den Urbildern dargestellt von M. F. Ahrendt, Nordischen Alterthumsforscher aus Altona, Minden 1820.

Znělka 76.

V. 6. „Slavské psaní.“ Vys. urozený p. Theodor Stratimirovič v listu ode dne 15. února 1832 z Kulpínu, psal: „Literas unius e Croaticis Comitatibus, Szaladiensi, croatico idiomate exaratas, hucdum procurare non potui: proxima tamen occasione, dum Essekinum ivero, sciscitabor utrum copia talium et ubi aquiri possit?“

Znělka 77.

V. 4. „Kralodvorský spis“ čili Rukopis, staročeské básně obsahující, nalezen r. 1818 dne 16. září v Králové Dvoře od Václava Hanky.

V. 5. „Igora zpěv“ čili slovo o pluku Igora, staroslavenská báseň nalezená od Musin-Puškina r. 1796, přeložená do ruského Malinovským, Šiškovým a jinými, do českého a německého Václavem Hankou r. 1821.

V. 7. „Žaltář Hedviky“ v polské řeči, odekryt panem Kucharským v horních Rakousích v klášteře svatého Floriana; Hedviga královna polská žila r. 1371, † 1399. Vedle polštiny stojí i latinské a německé přeložení; ortographia a písmo náleží 14. století, jest to tedy nejstarší rukopis polský. Litera M. v erbě napsaná zdá se ukazovati, že tento rukopis byl dar od Hedvigy polské učiněný její sestře Marii, manželce Sigmunda, krále uherského.

V. 8. „Zlomky Freisingenské.“ Zlomky tyto ve starokrainské řeči psané, zpovědní modlitby a přímluvy obsahující, zachovaly se v klášteře Freisingenském v Bavorské krajině, odkud potom s jinými knihami do Mnichova přišly, kde i nyní jsou. Odekryl je nejprvé Joh. Christ. Anton Freiherr von Aretin. Srov. *Dobrovský, Slovanka I. Lief. S. 249.* Vydal je skvostně s výkladem, s latinským i ruským přeložením p. Köppen v Petrohradě, pod názvem: Sobranije inozemnych Slovenskich Pamjatnikov.

V. 14. „Bandtke“ Samuel v Krakově; „Kopitar“ Bartoloměj ve Vídni; „Hanka“ Václav v Praze, knihovníci.

Znělka 79.

V. 11. „Bělopotocký“ Kašpar, nar. 1794 dne 4. ledna, nyní knihař ve S. Mikuláši v Liptovské stolici; učený muž, vzdělaný a horlivý Slovan, i spisovatel. Jeho předkové psali a zvali se až do roku 1673 Bělopotočtí, jakožto mnohé listiny zemanské této rodiny potvrzují: potom jméno zmaďařeno na Fejérpataky.

Znělka 80.

V. 4. „Rudnay“ Alexandr, z Rudna a Divácké Novévsi, kardinal, arcibiskup Ostřihomský, primas krá-

lovství uherského a t. d. Nar. r. 1760, ve S. Kříži; zemř. 1831. Zvláštni milovník, podporovatel a ochránce literatury a řeči slovenské: on v Pešti v předměstí Josefovském, kde nejvíce Slováci bydlejí, ustanovil při tamnější kat. faře i slovenského kaplana, ant i tu Němci všecko zněmčiti, Maďaři všecko zmaďařiti chtěli; jeho kázně slovenské jsou právě pod tiskem; překládal i listy Ciceronovy do slovenské řeči.“

V, 4. „Pronay“ Alexandr, svobodný pán, ze slovenského Pravna a na Blatnici, rytíř zlaté ostrohy, Jeho cís. k. apošt. Jasnosti komorník, církví ev. A. V. nejvyšší inspektor; jeden z nejvzdělanějších a nejdobrotivějších velepánů v Uherské zemi, výborně zběhlý zvláště v dějinách a řečech. Skladatel těchto básní přežil ve společnosti tohoto ctihodného starce, jak v Pešti, tak i v Tó-Almáši, zvláště v tamnější rozkošné zahradě, mnohé šťastné hodiny v rozmluvách o literatuře; jeho bibliotheka obsahuje znamenitou sbírku slavských zvláště ruských knih.

V. 5. „Rožnay“ Samuel, nar. ve Zvoleně, zemřel jako ev. kazatel v Bystřici r. 1815 v nejlepším květu života. Skladatel těchto básní byl z Prešporku do Bystřice od Rožnayho, na jeho místo, za pěstouna povolán, strávil s ním před svým odchodem do Jeny, sice jen jeden, ale šťastný rok v přátelství.

V. 5. „Clemen.“ Viz Zp. II. Zn. 86.

V. 6. „Siwecki“ Jan, Polák z Krakova. Skladatel těchto básní učinil s ním r. 1825 známost ve Sliačských Teplicech, která mu napotom velice prospěšna byla co do svazku a vzájemnosti mezi polskou a českou literaturou.

V. 6. „Šoltis“ Jan. Viz o něm v našich Kázněch a řečech str. 577.

V. 7. „Blahoslav“ čili Benedicti Jan, ještě žijící professor při evan. školách v Kežmarku; vydavatel Počátků českého básnictví, v Prešpurku 1818. Skladatel těchto básní míval v Jeně spolu s ním cvičení v české, polské a ruské řeči. Blahoslav jest správcem česko-

slovanské společnosti v Kežmarku, kde už mnoho dobrého způsobil.

V. 7. „Herkel“ Jan, rodilý z Oravy, nyní advokát v Pešti; sepsal: Elementa grammaticae linguae slavicae universalis, r. 1826 v Budíně.

V. 8. „Milovuk“ Josef, nar. 1787 v Terpině ve Srěmsku, Srb, kupec a měšťan v Pešti, horlivý a účinlivý milovník nejen srbského ale celého slavského národu, původce Matice Srbské; dal svými náklady obrazy slavných Srbů v mědi rýti; vydal tiskem díla mnohých mladých, zvláště chudobnějších spisovatelů, a sepsal sám některé knižečky, k. p. Začatije Matice Srbské 1829; Protak 1829. Luna 1831. — a t. d.

V. 8. „Farník“ Karel, naroz. v Turci, nyní advokát v Pešti a zástupce tamnější slovenské církve a školy proti Němcům.

V. 8. „Hamuljak“ Martin, nar. r. 1789, v Jasenici v Oravě; účtovní úředník při král. místodržící radě v Budíně: ač sám posavád, mimo přátelské listy nic slovensky nepsal a nevydal, předce přináleží do počtu zasloužilých synů našeho národu; jeho zásluhy jsou více praktické; vzbuzování lásky k národu a řeči u mladíků, moudré zastávání národu proti utrhačům a protivníkům; sbírání slovenských knih, rukopisů a jiných památností; obstarání tisku a korrektury; vzájemné rozesílání literních plodů na vše strany slavských nářečí, slovem uvozování literatury naší do běhu a života. V Rpisu lat. má historii novějšího rozšiřování maďarčiny mezi jinými národy v Uherské krajině.

V. 9. „Seberini“ Jan, nar. r. 1780 ve Velkévsi v Orav. stol. nejprvé ve Středě pak v b. Šťávnici kazatel sl. b. ev. církve. Viz o něm v *Kucharského psaní, v Časopisu Mus. 1828. Sv. II. str. 128.* „V Šťávnici poznal jsem se se Seberinim, i v rozličných věcech slovenských upřímně od něho poučen jsem byl. Pracuje užitečně dáváním cvičení kazatelských v jazyku českém.“ Vydal tiskem několik kázní; životopis jeho vlastní rukou slovensky psaný, nalézá se u skladatele těchto básní; památno jest vypravování, kterak panu Seberinimu už

ve 12. roce jeden maďarský učitel přílišným pro maďarčinu horlením a trestáním celou maďarčinu zošklivil.

V. 10. „Palacký“ František, nar. dne 14. června 1798 v Hodslavicích na Moravě. Palacký, ač mladší, byl prvý milovník národu, řeči a literatury československé, se kterým skladatel těchto básní známost učinil a ve svazek přátelský vstoupil; střetli a nalezli se spolu jako žákové v Prešporských vinicech v jarním čase, on Moravan Slováka Tablice, já Slovák Moravana Komenského v ruce maje a čitaje.

V. 10. „Koiš“ Jan z Orav. stol. z Trstené, akcessista u sl. místodrž. rady: k horlivému milování slovenského národu a jazyka přiveden nemoudrým veřejným haněním a potupováním tohoto národu ve škole od jednoho Maďara a professora dějin při kr. pešťanské universitě.

V. 10. „Pačič“ Ivan, nar. 1771 v Baiši, slovútný ranami posetý setník při c. k. jizdě a jeden z nejlepších básnířů srbských; vydal sám: Sočinenija pjesnoslovske, u Budimu 1827; spolu se skladatelem těchto básní Jmenoslov, v Budíně 1828; jejich společné dopisování bývalo z jedné strany srbské, z druhé československé, a vždy sobě dokonale rozuměli. Od Pačiče a jeho přátel Srbů slyšel skladatel těchto básní prvýkráte i slavný srbský zpěv: „Mnogaja Ljeta.“

V. 11. „Ferjenčík“ Samuel, nar. 1793 ve Zvoleně; kazatel v Jelšavě, výborný, i přirozením i uměním uzpůsobený zpěvák a hudebník na kytaře, který skladateli těchto básní nejednu hodinu v Jeně, kde spolu byli, osladil; s Göthem, právě tehdáž národni slovenské zpěvy hledajícím a překládajicím, ho obeznámil; s ním se o filosofických předmětech a čtených společně knihách často v přátelských rozmluvách hádal. Vydal několik kázní tiskem a má i vlastní slov. rukopisy.

V. 11. „Sucháni“ Martin, nar. 1792, v Rochovcech, Gemer. stol. doktor v lékařství; od stolice Neogradské na odměnu zásluh o obecný lid r. 1823 za assessora prohlášen, později v Pešti jako lékař. Psal německy o choleře, složil a vydal nápěvy čili melodie

písní světských slovenských pro klavír; má v rukopisu sbírku obyčejů Slováků, zvláště při svadbách.

Znělka 81.

V. 10. „Klopstoka“ zvláště v přeložení Lužickém od Jiřího Möhna, o němž Fr. Ad. Klien ve spisu Gesch. d. Lausitzer Predigergesellschaft Lpz. 1816. S. 9 takto píše: „Die wendische Sprache ist weder kraftlos noch unbiegsam zur Poesie, was ein, das Original fast allenthalben erreichender Versuch der Uebersetzung eines Theils der Klopstockischen Messiade in gleicher Versart, den der verstorbene Pastor Möhn in Neschwits lieferte, beweiset.“

Znělka 84.

V. 3. „Černogorsko,“ Črnagora, Monte negro. Srov. *W. Gerhard, Wila, Glosar.* „Montenegro, Černagora, ein schmaler District zwischen Herzegowina, Albanien, und Bocca die Cataro, der so gebirgig und steil, dass das ganze Land wie eine natürliche Festung zu betrachten ist. Es ist in 4 Bezirke getheilt, enthält 54 Quadratmeilen Flächenraum und gegen 60.000 Seelen. Die Hauptorte sind Cetinja und Stanjevič. Die Černogorzen haben bis jetzt mit wahrhaft spartanischem Sinne ihre Freiheit zu behaupten gewusst. Ihre Regierungsform ist republikanisch. In ihren öffentlichen Versammlungen, welche unter freiem Himmel gehalten werden, und in welchem ihr Vladyka (Bischof) und die Aeltesten den Vorsitz haben, kann jeder seine Meinung sagen, und die Stimmenmehrheit entscheidet. Der Bischof ist ihr geistliches Oberhaupt, bewahrt des Volkes Heiligthümer und führt sie in die Schlacht. Er geht bewaffnet wie seine Landsleute, bekommt keine Steuern und zahlt keine. Der jetzt noch lebende Vladyka heisst Petar Petrovits. Die Republik hat ihm einen See geschenkt, wo zwar jeder fischen darf, aber nur ihm erlaubt ist mit den Fischen Handel zu treiben. Die Mon-

tenegriner sind geborne Krieger, muthig, unerschrocken und freiheitsliebend, dabei leben sie höchst einfach, mässig und nüchtern. Proviant tragen ihnen die Weiber in der Schlacht nach und ermuntern sie zum Heldenmuthe."

V. 4. Novgorod." Srov. *Karamzin*, *Ist. Gos. T. VI. K. 3.*

V. 10. „Divadlo kusem od Palmoty." Srov. *Nuovo giornale de litterati*, *Pisa 1825*, *Nro. 20* a totéž přeložené v něm. *Convers. Blatt 1825*, *Nro. 236*, *S. 943.* „Das slavische Theater der Ragusaner verdient, wie schon Appendini in seiner Ragusanischen Literaturgeschichte bemerkt, die Aufmerksamkeit der Gelehrten. Der Anfang desselben fällt ins 14. Jahrhundert, also in eine Epoche, als das griechische Drama schon in Vergessenheit gerathen war, und Italien noch keinen Tasso, keinen Quarini aufzuweisen hatte; es endigte im 17, folglich konnte es sich noch des kritischen Geschmacks erfreuen, den das Wiederaufleben der schönen Künste in der Literatur erzeugt hatte. Palmota besass einen lebhaften Geist, vortreffliches Gedächtniss, kannte die Literatur seiner Zeit, und hatte auch die Alten studirt. Er pflegte zu behaupten, er sähe im Traum oft die Musen prächtig gekleidet um sein Bette singen und tanzen. Den alten Dichtern und Geschichtschreibern entlehnte er den Inhalt mehrer Stücke. So gab ihm Homer Anlass zu seinem Drama Achilles, Virgil zu seinem Besuche Aeneas in der Unterwelt, die Geschichte des Priesters Diocleates zu seinem Paulimir, und die slavischen Chroniken zu seiner Zaptislava. Achilles und Daniza sind die beiden geschätztesten Stücke, die man von ihm hat. In Paulimir wird die Stiftung dieses kleinen Freistaats und die Thaten seiner Bewohner dargestellt. Zaptislawa hat das Heldenthum der slavischen Krieger und Kriegerinen zum Gegenstand. Paulimir war 1637 unter einem grossen Zelte vor dem Rathspallaste zu Ragusa aufgeführt. Die Stelle, in welcher der Mönch Sergius mit Begeisterung die ruhmreichsten Thaten Ragusas von der Stiftung der Republik an, bis

an seine Zeiten her erzählt, war ganz dazu geeignet, den Enthusiasmus der Republikaner zu erregen. Palmota war zur dramatischen Kunst geboren. Er hatte sich angewöhnt zu schnell zu versificiren, welches ihm überhaupt etwas sehr leichtes war. Jährlich hatte er zwei Dramen zu schreiben, ausserdem war er Theaterdirector und spielte selbst mit."

V. 12. „Zvonem." Srov. *Rakowiecki, Pr. R. T. I. str. 108.* „Wielki Dzwon (w Nowogrodie ruskiem) Wiecowym zwany (Wiečowoi albo wiečnoi od wiec, wiet-rada) uważanym był za obronę swobód i praw Rzeczypospolitéy. Skoro tylko w Dzwon uderzono, każdy wychodził na wiełki plac publiczny."

V. 13. „Posadník." Srov. *Rakowiecki, Pr. R. T. I. str. 107.* „Posadnik był naypierwzym urzędnikiem, naywyżsny urząd w Rzeczypospolitéy piastuiącym. Znaczenie Posadników było nader znakomitem. Córki ich częstokroć Panuiącym Xiążętom zaślubiane były."

Znělka 85.

V. 4. „Nestorovic." Nestor v Homerově Iliadě byl jeden z řeckých Troji dobývajících hrdin a král v Pylose, znamenitý svým starým věkem, neboť tři věky lidského života přežil, odtud Nestor vůbec tolik co stařec; Nestorovice, město aneb osada starců.

V. 5. „Sara s Rovinem." Srov. *Společník od Fr. Trnky v Brně 1831. str. 151.* „Jan Rovin z Temešvarského Banatu žil se svou ženou Sárou 140 let v manželství. On zemřel ve svém 172, ona 164. roku, byli řeckého náboženství. Ze 4 žijících dětí nejstaršímu bylo 117 a nejmladšímu 100 let; ze dvou pravnuků jednomu 35 a druhému 27 roků." Jejich vyobrazení nalézá se v Pešti v Museum.

V. 6. „Nikodým." Tamž, str. 150. „Dne 21. dubna 1816 zemřel v Hrbově na panství Netolickém v jižních Čechách vrchnostenský hajný, Frant. Nikodým, 119letý. Dobře uměl vytknuté a zlomené ruky i nohy napravovati a hojiti, čemuž se byl na vojně naučil. Třikráte se ože-

nil, po třetí v 89 r. Jeho poslední nevěsta byla 28letá, s kterou ještě dceru splodil. Do skonání podržel smysly zdravé.“

V. 6. „Veselý.“ Tamž, str. 149. „Dne 19. února 1809 umřel v Chrlicích v Moravě Jan Veselý 105letý. Nikdy nezastonal; v 99 r. oslepnul, ale ostatní smyslové až do skonání mu sloužili.“

V. 7. „Grabovský“. Srov. *Rozličnosti pražských Novin 1832. Číslo 10.* „V Polocku na litevském pomezí obcuje Rus, Demetrius Grabovský jménem, a počítá už let věku svého 150. Tento znamenitý muž jest pastýř, má několik synů, z nichžto nejstarší 120, nejmladší pak 96 let věku počítají. Tato rodina dílem pro starý věk, dílem pro správné a dokonalé chování se po všem vůkolí velmi vážena jest.“

V. 10. „Znachorová.“ Srov. *Společník od Trnky, str. 150.* „V Čachticích (maďar. Cseite, stol. Nitran. v Uhřích) zemřela před několika roky sedlka Eva Znachorová, stará 117 let. Vlasy jí nešedivěly, ani zuby nevypadaly; její obličej byl ještě přívětivý, ráda zpívala, jedla a pila co měla; za mladosti mnoho a těžce pracovala. Říkávala: každého dne chodívala já se slépkami spávat, a se slépkami vstávala sem.“

V. 12. „Z Moskvy“. Srov. *Rozličnosti Praž. Nov. 1832 dne 26. ledna, Číslo 8.* „V Moskvě umřeli měsíce února m. r. snad nejstarší manželé, jakých kdy bylo na světě, a věru by se zpráva ta pouze jen smyšlenou búchorou zdála, nebyvši knihami křestními potvrzena. Manžel dočkal 162 a manželka jeho 159 let, pobyvše spolu v manželství 130, pravím sto třidcet let. Paměti hodno však, an za čas tak dlouhého manželství stále pokojně a svorně živi byli.“ Tamž 1831 dne 24. března, Číslo 24. „Věkovitost v Rusku. Roku 1829 v Rusku mezi zemřelými (a tam se počítaji jen zemřelí mužského pohlaví) bylo 947, kteří přečkali 100 let, 202, kteří přes 110, 98, kteří přes 115, 52, kteří přes 120, 21, jenž přes 125, a jeden byl stár 135 let.“

Znělka 86.

V. 9. „Vukasovič.“ Srov. *Bilderbeck, Charakteristik d Nat.* — *Čítanka str. 55.* — Srov. Chorvatskou knihu: *Nestrančno vesdašnjega Tabora ispisavanje za ljeto 1788, od P. H. C. Vu Zagrebu 1789, str. 51—52.*

V. 12. „Glinská.“ Srov. Niemcowicz, Śpiewy hist. str. 174. „W okropnych cieniach pieczarów podziemnych Glinski liczył dni smutne. Przy nim wzor cnoty, wzdięków i urody, Nadobna córka, nieodstępna była, Powabiem swiata, sladkiemi swobody, Dla nieszczęsnego oyca pogardzila; Dla niego chętnie v ciemnych lochach żyie, W nich zorze życia i piękność swą kryie.““

Znělka 87.

V. 3. „Nahyda,“ byla dcera celníka Černikov jmenovaného v městě Nikitině v Katarinoslavském kraji. Černikov, obžalován byv ze závisti od jistého kupce z Chersonu, jakoby cosi podezřelého proti zemské vládě byl mluvil, dne 13. září r. 1791 do Sibiře vyobcován a hned i tam na kibitce vezen byl, s manželkou i s dcerou, které ho opustiti nechtěly. Žili drahný čas v Tobolsku bídně. Pak se jednou Nahyda pěšky odtud vybrala, a po 11 týdnech přes nesmírné pouště a hory připutovala do Petrova. S raněnýma nohama přišla nejprvé do dvoru kněžny Trubecké, která ji císařovi Alexandrovi představila. Tento nevinností, smělosti a krásou této Sibiřanky tak proniknut byl, že hned poslal vůz a rozkaz na poštovské úřady, aby Černikova rychle zpátkem doprovodili. Navrátivšímu se daroval Alexander 4000 rublů a učinil ho nejvyšším správcem cla u Dněpru. Srov. *Christ. Niemayer, Buch d. Tugend in Beispielen B. II. Leipz. 1829.*

Znělka 88.

V. 3. „Dvanáctero mládenců z polské šlechty.“ Srov. *Dlugosz, Hist. Pol. Lips. 1711. L. XII. p. 812.*

„Cum in Adrianopolim ventum foret, Turcorum Caesar captivos recensens duodecim Polonorum ingenuos juvenes, nondum ephehorum aetatem ingressos, quorum videbat eminere genus et formam, e caetera turba secrevit, et in thalamum suum deduci jussit. Qui cum ob formae praestantiam primum se ritu profano et spurcissimo circumcidendos, deinde in scortorum numerum destinatos cognovissent, ne execranda lege et libidine foedentur, in necem Caesaris conjurant, rem tamen cum uno Bulgaro, simili turpitudini destinato communicant, quem et in necem et conjurationem pelliciunt. Sed cum observato meridionali tempore, quo corporis Caesaris custodes sopori se dari soliti erant, propositum exequi pergunt: Bulgarus illos praecurrens Caesari quiescenti prodidit, et quanto in periculo versaretur, nisi mature provideret, indicavit. Non ob id tamen machinatio conjuratorum quievit, sed Caesarem adorti, in illius trucidationem toto conatu (non ephebos sed viros crederes) ferebantur; perpetrassent insigne tyrannicidium, nisi Caesar per gradus et scalas abditas in tecta domorum scandens, manus illorum evasisset. Accurrentibus autem corporis custodibus Janczaris in grandi multitudine, nemo se conjuratorum capi permisit, sed thalamo, ex quo Caesar refugerat, firmis repagulis clauso atque obfirmato, ne barbarorum manus, qui illos magna oppugnarunt virtute, inirent, mutua in se ad unam omnes debacchati caede gloriosam et memorabilem mortem oppetiere, relinquentes exemplum honestis mentibus, magis fidem et pudicitiam curae esse, quam vitam.“ *J. Lefant*, *Gesch. d. Hussitenkrieges*, *T. IV. S. 87.* „Die polnischen Geschichtschreiber erzählen bei dieser Gelegenheit (po porážce křesťanů u Varny roku 1444) einen sehr merkwürdigen Vorfall. Es hätten sich nämlich unter den Gefangenen ihrer Nation 12 adeliche Jünglinge von sehr reizendem Körperbau und Schönheit befunden, die man zu dem damals zu Adrianopel befindlich gewesenen Sultan Amurat gebracht. Dieser befahl sie beschneiden und in seinen Pallast einsperren zu lassen, wo er sich ihrer schändlicher Weise bedienen wollte. Da diese

Jünglinge ihre bedauernswürdige Bestimmung erfuhren, erwürgten einer den andern, damit sie ihre in Gefahr gewesene Ehre retteten. Summum crede nefas vitam praeferre pudori. Siehe Schreiben des Sultans von Egypten an den König von Dänemark, Spond. N. 24."

Znělka 89.

V. 4. „Lapkajíce" jest zdrobněné od lapati. Divno, že Čechové diminutiva verborum téměř neznají, ant u Slováků, obzvláště ve mluvě k dítkám a o dítkách, tak často užívána bývají, ku př. hněvičkati se, hubičkovati, potepkati (tiše a přátelsky tepati), lapkati, sedkati, běžkati, chodkati, koupkati, cickati, (cicati), plačkati, papkati, hladkati (hladiti) a t. d.

Pozn. vyd. Taková slova, užívaná ve mluvení k dítkám, ovšem také máme: sedkati, spinkati, papáčkovati a j. v.

V. 9. „Miroslav a Všemil." Srov. *Hájek, Kronika česká, list 157. pod rokem 1108.* „Žádný pověděti neuměl, kolik jest jich z rodu Vršovského tím způsobem sešlo, neb ne na jeden den, ani na jednom místě jsou zhubeni: někteří na rynku Pražském jsou jako hovada čtvrtceni, někteří na Petříně stínáni, jiní zbiti v domích a jiní na ulicích. Co pak dím o dvou synech mladších Mutinových Miroslavovi a Všemilovi, kteříž jsou do Prahy přivezeni, velmi krásné dítky; kteréž, když z vozu vzaty byly, kat nesl jednoho každého pod paždí, až do prostřed rynku; ani volají: „Matko, milá matko, pomoz a nedej nás pryč nésti!" — Tu ukrutný kat jednohokaždého vzav, vstrčil jemu nůž jako pr . . . ti pod levou paždí, proti srdci, i strojil se, aby oběma hlavy sekerou stínal. To vidouce lidé, všickni od toho hrozného divadla se rozběhli, snésti nemohouce té ohavnosti, která se nad nevinnými provozovala." To se stalo na rozkaz knížete českého Svatopluka.

Znělka 90.

V. 9. „Z Čachtic dítě:" Srov. *Rectoratus Academicus, i. e. Orationes quas C. Emer. Thurzo de Arva*

etc. Rector hactenus Acad. Vitem. officii causa habuit, A. 1616. v Příhodách Štěp. Pilaříka, vydaných od B. Tablice ve Skalici 1804. str. 102. „Vypsání smutného losu křesťanů zajatých od Turků. Nelze mi pominouti tyranství a ukrutnosti turecké na rodičkách zjevené r. 1605. Když Turci a Tataři Uherskou zemi zpušťujíce do Čachtic městečka Nitranské stolice vpadli, a už se navracovali, hnal nepřítel mezi jinými i jednu těhotnou ženu, kterouž, ana pro blízkost porodu tak spěšně jako ostatní jíti nemohla, na koně pozdvihl: jezdící ale tuze svázanou a během koně utřesenou brzo bolesti porodu obklíčily. Ona prosí a zaklíná Turka, aby jí aspoň poroditi dovolil. Co ale k tomu tento tyran? Složil ji sice s koně; ale ani jí tu nezanechal, ani jiným, aby na rodící nehleděli, nezbránil, než zde při ní, dokud neporodila, počkal, jak náhle ale porodila, hned ji jako prvé svázal a odvlekl; děťátko pak na zemi zanechav, vydal je v nebezpečenství na cestě od koní pošlapánu býti. Ani kvílení matky, ani naříkání dítěte, ani stud, ani milosrdenství nemohlo jim pohnouti, aby těmto dvěma dušičkám spolu bydleti a matce děťátko své vychovati byl dovolil."

Znělka 91.

V. 14. „Lidmila" neb Ludmila narozena 1824 dne 21. února, zesnula 28. dubna téhož roku; „Milena" nar. 1825, dne 17. července, zesn. 1826 dne 4. dubna; „Mladen Svatopluk" nar. 1827, dne 17. ledna, zesn. 1828, dne 22. února. Vojtěch nar. 1829 a Božena nar. 1831 ještě žijí. Tento pěkný příklad Šafaříkův, dávaní slavenským dítkám slavenských jmen, měliby všickni Čechové a Slováci následovati.

Znělka 92.

V. 5. „Podivín." Srov. *Hájek, K. Č. při r. 929.* „Kníže Václav vstav od večeře, šel do modlitebnice, a

služebníka svého nejmilejšího jménem Podivína, kterýž jako ustavičně při něm byl, zavolal. — Uzřevše služebníci Václavovi, že jest jich pán úkladně zavražděn, všickni téhož se bojíce utekli jsou, jediný Podivín komorník při těle pána svého zůstal, s ním umříti žádaje, od něho odjíti nikterakž nechtěl: z rozkázaní Boleslavova služebníci jeho Podivína od mrtvého těla odtahše, ven vyvedli a na jednom dubě na houžvi za hrdlo pověsili."

V. 6. „Hněvsa." Srov. *Hájek r. 1108.* „Jeden ze služebníků Mutinových, jménem Hněvsa, kterýž nebyl z rodu Vršovských, vida co se děje utekl z města až do jednoho lesu: služebníci pak knížecí (Svatoplukovi) jej honili, a on byl se skryl v křoví, ale sukně jeho červená ta jej prozradila. Chytivše ho ku knížeti jej přivedli, kterémuž on kázal hned nos uřezati a oči vyloupiti."

V. 7. 8. „Milutin, Goluban." Viz srbské národní písně od Vuka, a přeložení některých od Hanky v Praze 1817. pak Čítanka, str. 86.

V. 10. „Črenko." Srov. *Sam. Budina, Historia Szigethi, Slavoniae propugnaculi, in Schwandtneri Scrip. Hung. T. I. p. 733.* „Arx vehementer igne devastabatur. Quod cum Comes Serinus (Zrini) vidisset, seque diutius in ea continere non posse conspexisset: per cubicularium suum, Franciscum Scherenkum (Črenko), vestem holosericam, et alia munda sibi adferri jussit, deinde centum aureos nummos. Quos ubi attulisset mandavit cubiculario, ut sibi redderet arcis claves, quas ille semper, dum arx obsessa fuit, in manu sua et potestate habuerat. Denique suo antedicto cubiculario praecepit, ut suos curvos et instar falcis enses, quos Sabl vocant, auro et argento decoratos sibi porrigat." Srovnej *Zp. III. Zněl. 54. V. 7.*

V. 11. „Jiří z Uher." Srov. *Nestor, Ljetopisy, v Petrohradě 1767. str. 94.* „Svjatopolk prizva Putšu i Vyšegorodskie bojarci, i reče im: šedše ubiite brata mojego Borisa. I napadoša naň jako zvěrije divii okolo šatra, i nasunuša kopi i probodoša, i slugu jego padša

na nem probodoša s nim: bje otrok sej rodom Ugrin, imenem Georgii, jegože ljubljaše velmi Boris, bje bo vzložil na nego grivnu veliku zlatu, v nejže prodstojaše jemu. Georgieviže nemogušče borzo snjati grivny a šiji, otsěkoša glavu jego, i tako snjaša grivnu, a glavu otvergoša proč."

Znělka 93.

V. 4. „Barby" nyní, předtím Boriboi, starý hrad a město v horních Sasích, při ústí Sály do Labe. Česko-moravští z vlasti vyobcovaní bratři mají zde znamenitou církev, školy a tiskárnu.

Znělka 94.

V. 3. „Chorvatského kmene sestřičky." Srov. *Joh. v. Csaplovits Croaten und Wenden in Ungern Presb. 1829. S. 27.* „Die Kroaten (in der Oedenburger, Eisenburger, Wieselburger, Raaber, Baranyer, Somogyer, Salader Gespannschaft) sind auf ihre Sprache sehr eifersüchtig; und heirathet auch ein Weib in ein hienzisches (deutsches) Haus, so lässt sie sich nicht herab, die Sprache des Hauses zu studiren; sondern die ganze Familie muss ihr zu Liebe Croatisch lernen. Mehrere sind zwar auch der deutschen Sprache mächtig, aber um alles in der Welt liessen sie sich nicht den Religions-Unterricht in deutscher Sprache gefallen."

V. 4. „Hincům" Hincové (die Hienzen) slují Němci v Železné a Šopronské stolici v Uhřích bydlící.

Znělka 95.

V. 7. „Minin." Srov. Čelakovský, Slovanské nár. písně, D. II. str. 211. „Kozma Minin, nazván Suchoruký, prostý měšťan, však láskou ku své vlasti ruské oslavený nad jiné. Vida říši Ruskou vnitřními i zevnitřními bouřemi a válkami popleněnou, úskokami nepřátel a Lžidmitrův rozervanou a blízkou obecné zkázy

v duchu svém pevně ustanovil udržeti její pád. Své všecko jmění přinesl vlasti v obět, a ve spolku s Požarským, moudrostí, pevností i výmluvností svou nejvíce přispěl k navrácení míru a pořádku v zemi ruské. Petr veliký navštíviv Nižní Novohrad, kde Minin pochován, padna na hrob jeho zvolal: Tu spočívá vysvoboditel Rosie!"

V. 8. „Požarský." Tamž: „Kníže Dmitr-Michajlovič Požarský slavný v dějech ruských muž, obnovitel své vlasti, strach a hrůza nepřátel, udatenstvím a občanskými ctnostmi znamenitý. Krom jiných hrdinských činů věčnou sobě získal památku, zbaviv r. 1612. dne 25. srpna, Moskvu Poláků, a o rok později vydobyv úplného vítězství nad nepřátely. Umřel 1642." Srov. *Tappe, Gesch. Rus. str. 355.* „Das herrliche Denkmal der Helden Russlands Minin und Požarski kam aus den Händen Martos des russischen Canovas. Minin und Požarski waren es, welche zur Zeit der falschen Demetriusse, Russland von den Polen befreiten, worauf seit 1613 das Haus Romanov auf den Thron gelangte." Karamzin. Istor T. I. Predislovie, str. 11. „Pusť Greki, Rimljane plěnjajut voobraženie: oni prinadležat k semeistvu roda čelověčeskago, i nam ne čužie po svoim dobroděteljam i slabostjam, slavě i bědstvijam: no imja Ruskoje iměјet dlja nas osobennaju prelesť: serdce moje ješče silněje bijetsia za Požarskago, neželi za Themistokla i Scipiona." Škoda! přeškoda! že to byla opět vojna mezi Slavobratry, Rusy a Poláky: kdyby to nebylo, ctnost Požarského a Minina jasnělaby třikráte krásněji.

V. 8. „Matvejev." Srov. *Dobroslav od L. Zieglera D. I. Sv. 2. str. 155.* „Artemon Sargievič Matvejev, bojar Ruský v druhé polovici 17. stol. (jehož si Alexei Michalovič, cár Ruský, pro jeho moudrost a poctivost velice zamiloval, jemuž byl i národ ruský pro jeho vlídnost a dobročinnost velmi laskav) byl ředitelem rozličných krajin Ruských, strážcem pečetě, dvořanem v cizozemských důležitostech, a vrchním soudcem střelcův. V jeho domě byla carovna Natalia Kyrilovna Naryškova, máti Petra Vel. vychována. Měl v Moskvě

toliko malý domek na témž místě, kde později veliký, kamenný a nákladný palác vystavěti dal, kterým potom Mectocherská knížecí rodina vládla. Cár ho často k tomu míval, aby si kamenný palác vystavěti dal, on se ale pobízení císařovu vždycky vyhýbal. Posléze sám císař přislíbil, že mu takový palác vystavěti dá! „Toho nemám potřebí, řekl Matvejev, už jsem sám přípravy ku stavení učinil.“ A v pravdě rozkázal potřebné věci ku stavění svážeti. Toho ale času nebylo právě v Moskvě tolik kamení, coby se pevné základy položiti mohly. Rychle se roznesla pověst, že si Matvejev dům stavěti chce, a že není s to, aby své předsevzetí ve skutek uvedl, ježto má nedostatek kamenů k základům. To uslyševše střelcové a lid shromáždili se mezi sebou o pomoc se radili. Poradivše se vypravili k Matvejevu vyslance, kteří k němu takto mluvili: „Dozvěděli se střelcové a lid, že kamení potřebuješ, pročež tobě pozdravení vzkazují žádajíce, bys kamení od nich darem přijal.“ — „Milí přátelé, odpověděl Matvejev, vděčen jsem vašemu daru, ač ho nepotřebuji; máteli kamení, tedy mi je prodejte, já jsem možný a mohu vám zaň zaplatiti.“ Načež vyslancové: „To nemůžeš, neb oni, kteří nás vyslali, toto kamení za žádný, sebe větší, peníz neprodají; rádi je ale tobě, jakožto svému dobrodinci v dar přinesou, a žádají tě snažně, bys jich neoslyšel.“ — Dlouho tu byl Matvejev na rozpacích, až konečně svolil. Kterak ale užasnul, když na zejtří ráno svůj dvůr kameny náhrobními naplněný spatřil. Vyslancové se zase dostavili, pravíce: Hroby svých otců a dítek zbavili jsme tohoto kamení; protobychom je za žádnou cenu neprodali, ale mužovi, kterýž nám tolik dobrého učinil, mile rádi to darujeme, čehož si tak vysoce vážíme.“ Matvejev jich požádal, by posečkali a odebral se k cárovi, aby jemu zvěstoval tuto příhodu. „Přijmi ty kameny, pravil cár, národ tě upřímně miluje, an hroby svých miláčků tobě k vůli loupí; já sám bych se za šťastného pokládal, kdyby mně můj národ takový dar učinil.“ Matvejev vrátil se domů, přijal kamení, poděkoval se vyslancům, a takto byl položen základ

k jeho palácu.“ Čti o něm *v Šafaříkově Gesch. d. Slav. Liter. S. 158.*

Znělka 96.

V. 3. „Skarbka.“ Srov. *Golębiowski, Wiad. z hist. pols. str. 28. Niemcewicz Śpiewy hist. str. 64.* „Henryk, niemiecki cesarz, gdy pod Głogowem posłów Polskich pogróżką ogromnych sil swoich do pokoiu przywieść nie mógł, zaprowadził ich do skarbów swoich, a ukazuiąc otwartą skrzynię napełnioną złotem, rzecze: Oto są narzędia, których do zawoiowania was użyię, to uiarzmi Polaków! Szlachetną dumę i sprawiedliwą pogardę źle używać mianych bogactw okazal ieden posłów Polskich nazwiskiem Skarbek, zdiąwszy z palca pierścień, rzucił go do skrzyń onych, mowiąc: przydaymy złoto do złota! złoto niech się łączy z złotem, dla wolnych żelaza dosyć. Na co Henryk odpowiedzial v ięzyku niemieckim, hab Dank! to jest: dziękuie ci; odtąd familia Skarbków herb swóy Habdankiem nazwala. Niekorzystał z przestrogi Henryka, wszczęła się wojna straszliwym Głogowy obleżeniem pamiętna i klęską Niemców pod Wrocławiem.“

Znělka 97.

V. 3. „Demeter z Ugliče.“ Srov. *Karamzin, Ist. Gos. Ros. T. VII. K. 6.* „Vnuk Vasilia Temného a syn Ondřeje z Ugliče Demetrius, nacházel se ještě (r. 1540 pod Janem IV.) v počtu živých, ode všech zapomenutý, lkav 49 hrozných let od útlé mladosti až do vysoké staroby v řetězech a ve vězení: ale s Bohem a pokojným svědomím, neuraziv jak živ nikoho, nepřestoupiv žádný lidský zákon, jediné pro svůj rod, an to neštěstí měl, že byl synovcem samovládce takového, který samopanství více miloval nežli své pokrevné. Seděl ve Vologdě, kde i život skončil.“

Znělka 100.

V. 3. „Pita,“ (srov. píce) výborný srbský koláč z těsta, z hrozinek, z mandlí a jiných lahůdek záležející.

V. 9. „Helmold,“ Němec. kněz v Bosově, v 12. století, psal Chronicon Slavorum.

V. 9. „Ditmar“ nar. 976 † 1018, biskup Mersebursky, psal Chronicon Merseb., kde vzácné známosti o Slavech.

V. 9. „Jornandes,“ Goth, vlastně Alan, písař gothického krále ve Vlašich, psal de rebus Gothicis, kde klassické místo o Slavech.

V. 10. „Ungnad,“ Němec Rakušan, Srov. *Dobrov. Slavin. str. 155.* „Hans Ungnad, Freiherr von Sonneg, geb. 1493. Auf die Ausgabe der Windischen und Crobatischen Bücher machte er einen beträchtlichen Aufwand von seinem Eigenthum. Unbekümmert um alle irdischen Dinge gedachte er auf seinem Krankenlager nur allein seiner Druckerei der Crobatischen und Cyrulischen Bücher, diese wurde nun seiner Gemahlin bestens empfohlen, denn, sagte er, es sei sein Schatz.“

V. 10. Henning“ Christian, Němec, paster ve Vustrově r. 1690, spisovatel Vendického Slováře. Srov. *Dobrov. Slovanka I. str. 1. a II. str. 224. Eccard, hist. st. Etym. p. 168.* „Degit Vustroviae Chrisianus Henningen. vir doctus et pastor ecclesiae illius loci, qui a multis jam annis in id incubuit, ut quae de lingua Venedica ibi locorum superessent, colligeret, ac tandem in Glossarium Germano-Venedicum congessit.“ Srov. *Zpěv IV. Znělku 68.*

V. 11. „Grimm“ Jakob, Němec, zněmčitel srbské Vukovy mluvnice, překladatel a recensent srbských národních zpěvů, milovník slavské slovesnosti.

V. 11. „Vater“ Joh. Severin, Němec, spisovatel ruské a polské mluvnice.

V. 11. „Herder,“ tak známý svou charakteristikou Slavů, žeby zbytečno bylo řeč zde o něm šířiti.

V. 12. „Kohl,“ Němec, psal: Introductio in hist. et rem liter. Slavor.

V. 12. „Fortis, Assemani", onen Vlach přeložil mnohé srbské zpěvy do vlaštiny, tento rodem i jazykem ze Sirie, nar. 1687, zemř. 1768, psal histor. knihu: Calendaria Ecclesiae Slavicae.

V. 13. „Adelung." Srov. jeho *Mithridates, Th. II. S. 610.* Potom téhož *Vorrede zu Karl Thams deutsch-böhm. Nationallex. Prag 1788.*

V. 13. „Bowring" John, Angličan, kupec, přeložil a vydal téměř ze všech slavských nářečí anthologie v anglické řeči.

V. 14. „Göthe" Joh. Wolfg., Němec, překladatel a rozšiřovatel srbských zpěvů; o nichž i recensii psal.

V. 14. „Gerhard" Němec, vydavatel Vily.

V. 14. „Talvj" aneb Theresia Amalia Ludovika von Jakob, Němkyně, překladatelkyně srbských zpěvů, nyní vdaná Robinsonu, knězi v Bostoně v severní Americe.

Znělka 101.

V. 8. „Johan" v počtu VIII. Srov. *Bulla Johannis VIII. ad Sviatopolkum an. 880 in Dobneri An. III. p. 190.* „Literas denique Slavicas a Constantino quodam philosopho repertas, quibus Deo laudes debitas resonent, jure laudamus, et ut in eadem lingua Christi Dei nostri praeconia et opera enarrentur, jubemus. Neque sanae fidei vel doctrinae aliquid obstat, sive Missas in eadem Slavonica lingua canere, sive sacrum evangelium vel lectiones divinas novi et veteris Testamenti bene translatas et interpretatas legere aut alia horarum officia omnia psallere: quoniam qui fecit tres linguas principales, hebraeam scilicet, graecam et latinam, ipse creavit et alias omnes ad laudem et gloriam suam."

V. 8. „Clemens" v počtu VI. Srov. *Dobrovský, Gesch. d. böhm. Spr. Prag 1818. S. 51.* „Karl IV. stiftete für slavonische Benedictiner im J. 1347 ein Kloster zu Ehren des h. Hieronymus, Cyrill und Method u. s. w. auf der Neustadt Prag, Emaus genannt. Sie flüchteten sich aus Croatien und suchten Schutz bei Karln. Dieser nahm sie gnädig auf, und bat beim Papst

Klemens VI. um Erlaubniss, ihnen ein Kloster erbauen zu durfen. Der Pabst erlaubte es, und so wurden die Mönche in ihr Kloster eingeführt, wo sie ihre Messen und horas slavonisch sangen. Daher die Benennung v Slovancech, im Kloster der Slaven."

V. 8. „Pius II." Srov. *Bohusl. Balbin, Bohemia docta Pars II. p. 48.* „Aeneas Sylvius seu Pius II. Historicus Bohemiae. Aeneas Sylvius, ex perillustri gente Piccolominaea, Senis natus, invicta Bohemorum ut ipse fatetur fortitudine adductus, jam Cardinalis, gentis historiam scripsit. Gratiae tanto viro sunt habendae, quod historiam Bohemiae, quam alius paulo morosior, inferiorem sua dignitate aestimaret, labore suo, et diligentia dignam esse putavit." Název jeho knihy jest: Aeneae Silvii postea Pii Secundi Pontificis M. De Bohemorum origine ac gestis Historia.

Znělka 102.

V. 8. „Sardanapal." Assirský král, cele žranicem a prostopašnostem oddaný.

V. 11. „Valhalla," německé nebe v nordické mythologii.

V. 13. „Zimní král," něm. der Winterkönig, Fridrich Falckrabě, tak zvaný, proto že jen přes jednu zimu v Čechách kraloval. Srov. *Alex. Pařizek, Gesch. Böh. S. 126.* Srov. *J. Fr. Schneller Öst. Einf. auf Eur. Stuttg. 1828. S. 242.* „Während des entscheidenden Kampfes auf dem weissen Berge bei Prag (8. Nov. 1620) lagerte Friedrich V. bei einem Hoffeste, von welchem er sich zu erheben geruhete, als die Eilbothen die Niederlage verkündigten."

Znělka 103.

V. 9. „Nalhal." Srov. *Foreign Quarterly Rewiew Nro III. Art. V. p. 23.* Ten zde s pravdou a lži smíchaný soud, zvláště poslední lichý punkt, přešel z tohoto anglického časopisu i do jiných francouzských a ně-

meckých novin, v Maltenově pak bibliotece (Th. VII. Aarau 1831 S. 7.) jest on kýmsi nestydatým nejmenovaným ošemetníkem ještě novými lžemi rozmnožen. Odkud tato bázeň některých Němců před Slavy jim nikdy neublíživšími?! —

Znělka 105.

V. 3. Nicetem.“ Srov. *Theophanes apud Stritter. II. p. 82.* „Anno 780 Nicetas, genere Slavus, eunuchus Constantinopolitanus Patriarcha diem extremum obiit.“ Nicephorus tamž: „Nicetas presbiter SS. Apostolorum et monasteriorum praefectus, e Slavo patriarchae dignitatem adeptus, annis 13. mensibus 4 patriarchatum tenuit.“

V. 7. „Anna Komnena“ nar. 1083, zemř. 1148, dcera císaře Alexia I., manželka Nicephora Bryennia. Psala Libros Alexiados, čili děje svého otce, kde mnoho i o slavském národu.

V. 8. „Prokop“, dějepisec z Cesarce rozený, žil za císaře Justiniana (Upravdy). Jeho památné opsání Staroslavů viz v Dobrov. Slavíně str. 196.

V. 9. „Moudrý Lev,“ Leo Sapiens, císař Konstantinopolitanský, zemř. 911. Psal Tactica sive de instruendis aciebus. Jeho na náš národ vztahující se článek vydal Ad. Fr. Kollár, in Amoenit. Vol. I. Vindob. 1783.

V. 9. „Theophanes“ Byzantický, žil asi v 6. stoletì; psal Commen. de reb. Justiniani; a Libros X Historiarum.

V. 10. „Theophylakt“ Simocatta, z Egyptu, kvetl okolo 612. za císaře Heraklia.

V. 10. „Kedren“ Georg. řecký mnich, žil v 11. století, psal Compend. Historiarum.

V. 11. „Menander“ syn Euphrata Byzantického, psal dějiny za císaře Maurice.

V. 14. „Kaše“. Srov. *Mauritii Strateg. v Dobrov. Slavíně, str. 205.* „Slavi abundant copia brutorum omnis generis et terrae nascentium, quae comportant in cumulum praecipue vero milii et panici.“ Leo Sapiens, Tactic. Cap. 18, „Utebantur Slavi ad victum milio.“ A. F. Kollár,

Amoen. p. 74. „Ad victum quod attinet, nemo nescit, Slavicos populos omnes cibis uti tenuibus et paratu facillimis: milio scilicet, ut ipse Leo memorat, panicoque excorticatis, quibus aquae aut lacti incoctis pultem parare amant, qua lacte vel butyro, vel lardo liquato perfusa libentissime vescuntur." — Srov. slovenské pořekadlo:

„*Němcom zelina — Uhrom slanina:*
A Slovákom — kaša s mljekom."

Srov. Zp. IV. Znělku 119. v. 13. U pospolitých Slováků podnes žádná svatba a hostina nesmí bez kaše býti.

Znělka 106.

V. 13. „Sultané" Srov. *Balbin, Epitom. L. I, C. 10. p. 71.* „Slavicae linguae tam vetusta est memoria tanta amplitudo, tantaque claritas, ut provocare quam plurimas possit, ac fortasse terrarum spatiis in quibus regnat plerasque exsuperet. Quantum est hodie Imperium Turcicum: at in eo (praesertim in Aula Constantinopolitani Tyranni, authore F. Angelo Rocca in Bibliotheca Vaticana), slavica lingua dominatur et Imperatoria appellatur." Středovský, Mercurius Moraviae, p. 17. „In Regia Constantinopoli Caesaris, Slavica lingua in tantum dominatur, ut nullatenus in rebus versatus ibidem putetur, qui eam ignoret." Srov. *Vuk's Serb. Gramm. verteutscht von Jakob Grimm 1824. S. VI.* „Selbst unter den Türken behaupteten die Südslaven gewissen Einfluss: noch im sechszehnten Jahrhundert bestand eine slavonische Staats-Canzlei zu Constantinopel." Surowiecki, Slez. Pocz. str. 61. „Pismo i język Slowian był długo nadvornym u Porty Ottomańskiéy." Mart. Szentivany, Cur. Misc. D. 2. Dis. 2. „Adeo diffusa est Slavica lingua ut ejus etiam usus inter Turcas sit, et in aula Turcici Imperatoris inter aulicos summos familiaris, ac in eo pretio, in quo est Italica apud nostrates aulae proceres."

Znělka 107.

V. 7. „Jagelem." Srov. *Niemcewicz Śpiewy Hist. p. 109.* „Jagiełło, syn Giedymina, mocarz Litwy, przy-

rzekał za dar ręki królowé Hedvigi, złączyć państwo swoie s państwami korony Polskiéy."

V. 8. „Letů, Kurů, Finů." Srov. *F. Rühsa, Hist. Slov. nár. zčeštěnou od V. Hanky, str. 68. Thunmann, Unters. über die nörd Völker. S. 1 – 92. Schlötzers nord. Gesch. p. 241. 316.* „Völker lettischer Abkunft (Littauer, Preussen, Kuren in Letten) wohnen tief im Norden zwischen Slaven und Finnen, machen heut zu Tag keine eigene Staaten mehr aus, sondern sind durch Unfälle und Glück an die Nachbarn gekommen. Die Letten haben in der Religion sowohl als in der Sprache sehr vieles mit den Slaven gemein."

V. 9. „Bulgarové." Srov. *Schlötzer, Nord. Gesch. p. 240.* „Die heutigen Bulgaren sind Slaven, aber die Alten, die von der Wolga herkamen, sind höchst wahrscheinlich ein türkisches Volk." Thunmann, öst. Völk. S. 275. „Die Bulgaren, ein Volk von ebenderselben Herkunft als die Ungarn, gingen im J. 679 über die Donau, und reden jetzt slavisch." Stritter, Memor. Pop II. p. 441. „De genere Bulgarorum, si quaeras, vix aliquid certi a Graecis expectare poteris. Pro Hunnis nobis illos non uno loco venditant. Caeterum cujuscunque demum fuerint originis Bulgari, eos tandem cum Slavis in unam coalnisse gentem certum est.

Známka 108.

V. 2. „Přemává" t. j. přechodí, prochází se, u Slováků a Dalemila často užívané, staré slavské slovo; kořen jest mov, odtud i movitý, nemovitý statek, iterativum mávám, přemávám se, t. j. hýbám se, hnu se. Srov. lat. moveo, commoveo, movitus, motus, commotio.

V. 7. „Košer" aneb Kauscher, slovo hebrejské znamená čistý, a Židům k požívání dle jejich zákona dovolený, od křesťanů a pohanů netknutý a neposkvrněný. V potřebě a pochybnosti má dle Talmuda každý Žid slovo košer aspoň ústy tiše promluviti, tu věc ku př. pokrm, nápoj a t. d. tím slovem jako očistiti a posvětiti a pak ji užívati.

V. 14. „Ester.“ Srov. Dlugoš Hist. Pol. Lips. 1711. Lib. 9. p. 1110. „Casimirus, Rex Poloniae, Judaici generis foeminam, Hester nomine, propter formae elegantiam, in concubinam ascivit, ex qua filias Niemierzam et Polkam suscepit. Ad preces praefatae Hester Judaeae et concubinae exorbitantes praerogativas et libertates, per literas singulis Judaeis in regno Poloniae habitantibus, quae falso scriptae ab aliquibus insimulabantur, et quibus divina majestas contumeliatur et offenditur, concessit: quorum foetor olidus etiam in diem hanc perseverat.“

Znělka 110.

V. 10. „Potockého“. Srov. *Dreissig Briefe über Galizien*, *Wien u. Leipz. 1787. p. 62.* „Noch leben in Lemberg zwei Schwestern der unglücklichen Gräfin Potocka, eines Kastellans und Senators Tochter, die aber ihrem Schwiegervater, dem Woiwoden von Kiow (Stanislaus Potocki) nicht vornehm genug war, und die er deswegen auch durch Kosaken in einem Teich unter dem Eis ersäufen liess. Beide sind Schönheiten wie ihre ermordete Schwester. Der trostlose junge Graf, der diese Schöne aus blosser Neigung geheiratet, lebt dermal auf seiner Herrschaft Dolczyn in der Ukraine.“

Znělka 111.

V. 13. „Paní na ostrově Rýgen.“ Srov. S. G. *Hauptmann*, *Nieder-Laus. Grammatika*, *Lübben 1761. S. 101.* „Pommern und Mecklenburg sind, wie bekannt, in ältern Zeiten ein Sitz der Wenden gewesen, wie denn Anno 1404 eine Frau auf der Insul Rügen gestorben, so die Wendische Sprache noch alleine verstanden.“ Srov. Allgem. Histor. Lexicon.

Znělka 112.

V. 14. „Trnka“ František, Čech, nar. v Humpolci, putoval nejen po Čechách a Moravě, nýbrž i v Polsku a v Uhřích mezi Slováky

V. 14. „Kucharski“ Ondřej, Polák, professor Varšavský; vypsání jeho cesty čítej v Časopisu česk. musea. R. 1828. Sv. II. str. 125. R. 1829. Sv. IV. str. 122.

V. 14. „Köppen“ Petr Ivan, Ruský rada a rytíř. Jeho plán o takové cestě čítej v jeho Bibliografičeských listech r. 1825. Nro. 33. „Zapiska o putešestviju po Slovenskym zemljam i Archivam.“

Znělka 113.

V. 11. „Ran sto sedmdesát osm.“ Písmo a odpověd stolice Vesprymské na sl. místodržící radu král. v této důležitosti takto zní: „Vesprimiensis Comitatus Recursum Augustanae Conf. add. Slavorum Lajos-Komaromiensium pro facultate Verbi Divini Ministri linguae Slavicae gnarum, aut adminus Capellanum servandi Altissimo loco supplicantium, unaque de severa corporali poena nonnullis e medio sui propter sollicitationem Slavici Verbi Div. Ministri inflicta querulantium, isthuc dd. 3. Junii A. 1827. Nro 15536 fine Investigationis praestandaeque Relationis transpositum reexhibendo, refert: super hujus Recursus Relationem dd. 2. Junii a. c submissam haberi. — Caeterum idem Comitatus Processum criminalem (!) contra Supplicantium primipilos utpote Martinum Bartos, Stephanum Veréb (Vrabec), Georgium Junacsek, et Paulum Rusz propter altiorum ordinum quoad haud introducendum Slavicum V. D. Ministrum emanatorum, pervicacem transgressionem et vilipensionem, item propter turbatam inter caeteros coincolas pacem et publicam tranquillitatem suscitatum, atque cum condemnatione Incattorum (incusatorum) Martini quidem Bartos ad poenam carcerum unius mensis et sustinendos 64 baculorum ictus; Georgii Junacsek vero ad 50; Pauli Rusz ad 40; et Stephani Veréb e respectu ejusdem provectae aetatis solum ad 24 baculorum ictus — conclusum, uberioris Informationis causa substernit eo adnexo: quod Supplicantes propter exhibitum noviorem hunc supplicem Libellum ne minima quidem poena affecti sint.“ Bylоť jim totiž, jak říkali, hroženo trestem, jestliby stížnost v této

příčině někam podati chtěli. V druhém pozdějším písmě psala táže stolice tamž takto: „Talia linguae nationalis existimatio stricte exigit: enim vero uniformitas linguae vivificat nationes, corda jungit, patriae felicitatem promovet, Constitutionem regni magis roborat, ubi e converso plurium linguarum confusio, odium, persecutionem ac seditionem parit, et fulcrum illud sub cujus tutamine felicitas Nationis floret, radicitus evellit; in nexu quorum quam culpabilis sit Instantiae Supplicantium Confector, linguae slavicae fervidus protector, Pestini degens Advocatus, Joannes Herkely, qui contra nationalitatis incrementum temere laborare contendit et cum larvato Recursu comparere sat animosus erat, Comitatus hic altiori Judicio relinquit.“ Vesprymská stolice považuje Lajoškomaromských Slováků jako neposlušných a zpurných: než nač že sobě stolice, jako světská sama podzřízená vrchnost, osobuje právo a činění pořádku, kde jí nepřislouchá? nač se míchá do církevních důležitostí a služeb božích, obzvláště Evangelíků, kteří takové ne obecnými ale vlastními nákladky udržují. — Jeho Jasnost císařská, když se tito ubozi naposledy do Vídně utíkali, jejich žádost milostivě vyslyšeti, za spravedlivou uznati a ustanoviti ráčila, aby jim služby v mateřském jazyku ovšem konány byly.

Znělka 114.

V. 9. „Dudy, husle.“ Srov. *Rohrer, slav. Bew. II. S. 8.* „Dass die Geige, die Leier, und der Dudelsack noch jetzt die Lieblings-Instrumente der meisten slavischen Völker sind, hiervon lassen sich von dem Dniester bis zur Theiss, und von dem Bug bis zur Morava Belege in Fülle auffinden. In den älteren polnischen, mährischen und böhmischen Kirchen findet man häufig die Engel mit Dudelsäcken abgemalet.“

V. 13. „Zpěvanky,“ tak jmenují Slovenky v Uhřích své krátké písně. Srov. *Kucharski, v Časop. česk. musea,* r. 1828. sv. p. 128. „Přijel jsem do Štávnice už v Karpatech ležící. Zde jsem našel příležitost sepsati pěkné zpěvanky slovenské.“

V. 14. „Krakoviak“ jest polský, s hudbau a tancem spojený zpěv. Zpěvák po každé strofě čili sloce tancuje kolem a za ním ostatní chasa, a dotančiv u hudců zpívá dále.

V. 14. „Dumky“ zpěvy a písně ruské. Srov. *Sarnicii, An. Pol. L.* 7. p. 1198. „Elegiae quas Dumas Russi vocant canuntur voce lugubri et gestu canentium se in utramque partem motantium, id quod canitur experimentes, quin et tibiis inflatis rustica turba passim modulis lamentabilibus haec eadem imitando exprimit.“

Znělka 115.

V. 3. „Paprik.“ Srov. *Joh. Csaplovits, Gemälde v. Ung.* T. II. S. 254. „Wetten, ringen, boxen gehört zu den Spässchen und Unterhaltungen besonders der Slovaken. Was sagen meine Leser zu dem Wagstück mancher Schafhirten, die besonders im Gömörer Comitat in Wettfällen die höchsten Tannen- oder Fichtenbäume besteigen, den Gipfel abhauen und sich darauf mit dem Kopfe stellen? Hierin excellirte vor etlichen und 30 Jahren ein Schafhirt von Rima-Bánya, Namens Johann Paprik. In dieser halsbrechenden Lage, die Füsse kerzengerade in die Höhe gestreckt, mehrere Minuten lang zu bleiben, ist dem gewandten Schafhirten nur ein wahrer Spass, welcher dafür höchstens eine Halbe Branntwein, als den Preis der Wette gewinnt. Es wird doch Niemand die grosse Gewandtheit und den Muth des Mannes alltäglich finden.“

V. 5. „Kolesa lámati“ znamená přímým tělem tak kotáleti a skákati, aby hned nohy byly na zemi a ruce vzhůru, hned opět ruce na zemi a nohy vzhůru; to se ale rychle díti musí přes nějakou rovinu. „Duby staněti“ na hlavě nohami vzhůru obrácenými státi: odtud výpověď: dubkem mi vlasy stály, něm. zu Berge.

V. 7. „Kozáků.“ Skladatel těchto básní viděl v mladosti své sám takové divadlo, totiž r. 1805, když Kozáci po franconzské vojně s Napoleonem přes Turčanskou a jiné Tatranské stolice zpátkem domů táhli.

Kůň klusal a Kozák na něm kozácký tanec tančil aneb jak Slováci říkají hajduchoval.

V. 10. „Purga“ jináče zarážka, okrouhlé asi na půl pídě dlouhé, na obou krajech ukončené dřevce, které zaražené holí odskočí. Slovo purga zdá se se slovy prak, a s moravskou hrou pračata ve spojení státi. Srov. *Krok, D. II. sv. 4. str. 514.*

V. 10. „Mič“ jináče lopta, lapta od lapati; „Houpačka“ jináče kolísačka, slovenské mládeži oblibená hra zvláště při dělání v humně nových holomnic z hlíny, která, aby se dobře ubila a utlačila, bývá řetěz o břevno na tak řečeném vodře (podlaha nad holomnicí) uvázán, a mládež z celé vesnice shromážděná na tom řetězu se kolíše čili houpá.

V. 11. „Šibenice.“ Dvě obyčejně léskové, dva neb tři lokty dlouhé hole do země se vstrknou; jejichž horní konec se rozštípí tak, aby se příkem na ně třetí hůlka položiti mohla, což na způsob šibenice vyhlíží, přes kterou pak mládež skáká. Kdo vrchní hůl nohou srazí aneb jí se dotkne, bývá nějak pokutován.

V. 13. „Slepá bába“ jináče žmurky, mžík, mžítek; jednomu se šátkem oči zaváží, ostatní se do kola postaví, onen pak chodí sem tam, maká a poznává: čí jméno uhodne, bývá mžikem.

V. 13. „Kvočnu.“ Asi 10—12 děvčat se shromáždí, dvě z nich největší se vyberou, z těchto se jmenuje jedna kvočnou aneb kvočkou, druhá jestřábem. Ostatní děvčata postaví se za hřbet kvočny tak, že jedna druhou za sukni u ledví chytí. Jestřáb maje dřevko v ruce schýlí se k zemi a hrabe jamku. Kvočna s kuřátky obcházejíc vůkol něho ustavičně mluví kvok! kvok! jestřáb opět čiap! čiap! Když po chvíli utichnou, povstane mezi nimi následující rozmluva, Kvočna: Jestřábe, čo robíš? Jestřáb: Kopám jamku: Kvočna: Na čo ti je ta jamka? Jestřáb: Ohníčka naklást. Kvočna: Na čo ti je ten ohníček? Jestřáb: Vodičku zohrjat. Kvočna: na čo ti je ta vodička? Jestřáb: Kuriatko oparit. Kvočna: A kde že ho vezmeš? Jestřáb: (vzchope se vzhůru poví) Lokeš! Kvočna: Čo chceš? Jestřáb: Chytit toho

zadního. Kvočna: Chyť si ho, ak muožeš! Tu jestřáb běží za oním posledním, ant se v tom kvočna s kuřátky svými všelijak kroutí a brání. Když chopí posledního, tento se odstraní, a hra se zase opakuje.

Při této znělce nemůžeme opominouti, že i ona, nyní už téměř po celé Evropě zvláště ve velkých městech rozšířená a oblibená zábavka, která se ruské vrchy, povětrná procházka, letní sanice a t. d. nazývá slavského jest původu a od Rusů pochodí. Čti o tom, Conversat. Lexicon, článek Rutschberge: „Die Russen, die bekanntlich das Wintervergnügen ihrer Eisberge im Sommer durch sehr einfach gebaute hölzerne Rutschbahnen zu ersetzen pflegen, veranlassten während der Anwesenheit der russischen Truppen in Paris zuerst die Einführung dieser Belustigungsweise."

Znělka 116.

V. 3. „Skočná" u Čechů, u Slováků chytrá, friška i skočná. Srov. *Linhart. Gescht. von Krain. T. II. S. 320.* „Die Slaven liebten ungemein den Tanz, der zum Erstaunen wild war. Sich schwenken, aufstampfen, ungeheure Springe machen, sich gebärden — ist das Karakteristische der slavischen Tänze. An dem Krainischen erkennen wir diese Eigenschaften gemildert noch alle. Er ist ungemein lebhaft und künstlich. Mann und Weib scheinen einander wechselweise zu fliehen; sie dreht sich mit einer Geschwindigkeit, die zu bewundern ist, bald vor ihm, bald nach ihm her; er setzt ihr nach, stampft, jauchzt, springt in die Höhe, bewegt den ganzen Körper; in dem Augenblicke, da er sie baschen will, entwischt sie ihm durch eine plötzliche Wendung. Oft aber ergreift er sie doch, und hebt sie jauchzend im Triumphe empor. So wie der Tanz ist, möchte man ihn für das allegorische Bild des slavischen Mädchenraubs halten. Die Italiener, welche ihn durch die Friaulerslaven kennen lerneten, nennen ihn Schiava, bei den Slaven aber wurde er Ples genannt."

V. 4. „Golubec," ruský tanec. Srov. *Anton über die Slaven 1. S. 148.*

V. 4. „Kolo" srbský tanec. Srov. *Gerhards Vila, Glossar.* „Kolo (Rad, Kreis) heisst der vorzüglichste Nationaltanz der Serben. Tänzer und Tänzerinen treten in einen Kreis, halten sich gegenseitig am Gürtel und tanzen in geschlossener oder halber Ronde, angeführt von einem Vortänzer, der die Touren angibt und Koloführer heisst. Man tanzt es im Freien auf grünen Rasen zwischen hohen Bäumen, bisweilen sogar auf dem Schnee. In der Mitte des Kreises ist die Musik, die gewöhnlich aus einem Dudelsack besteht. Die Natur des Tanzes ist sanft und gemässigt, manchmal tritt ein etwas rascheres Tempo ein. Der Schmuck der Dirnen, der aus Ketten von Münzen und Glasperlen besteht, macht durch die Bewegung begleitende Musik. Bei diesem Tanze ist es, wo die kleinern Lieder am häufigsten gesungen werden. Dieses geschieht abwechselnd von einzelnen Chören von Mädchen, Burschen und jungen Frauen. Zeile für Zeile wird von jedem Chor wiederholt. Bei dem Gesange schweigt die Musik. Das Kolo wird an Feiertagen, bei Volksversammlungen vor den Kirchen, bei Hochzeiten und andern Familienfesten getanzt."

V. 6. „Hoja Ďunďa hoja." Srov. Naše vydání Písní světských lidu slav. v Uhřích. Sv. II. r. 1827 str. 31—34. str. 167. 168. Ďunďa, Ďonďa povstalo z Dida a Doda skrze rhinesmus, kterého Slováci ve mnohých slovích užívají, k. p. české hadra, u Slováků handra; cit, citavý, citlavý, u Slováků cintavý, cintlavý, empfindsam, zart; tak i struha strunga; quatre, quatember—kantry; štrkati, štrngati, trmáceti slov. trmancovati, titerky—tinterky, tatušiti—tantušiti; kot, kost, koštial—kont, kontal, a t. d. V Pomořanech se nalézalo za času S. Otta slavské město Dodona, snad od této modly Doda tak nazvané, jako ves Radegast a hora Radhost od Radegasta, Černebog od Černeboga, Triglav od Triblava a t. d. Srov. *Vita S. Ott. L. 37. p. 688.* „Moventes autem a Julina Dodonam venimus." A opět níže: „Transito flumine quod Dodonam praeterlabitur civitatem invenimus." — Šlepěje Doda nalézají se s rozličným dle nářečí vyslovováním téměř u všech slavských kmenů.

Srbské oj jest u Slováků s přídechem hoj, hoja; srbské pak Dodole jest toliko prodlužovací a zveličovací forma od Dodo, tak jako Lado Ladole, Vojno Vojnole. Zdá se že sem patří i polské Dzidza, Dzidilia, Dedilia, slov. Dědko a ruské Děduška. Srov. *J. Jungmann*, *Krok*, *D. II. Č. 3. str. 351.* „Did, Dida (cf. indic. Dhidi, světlý, krása), Dit, Doda, Donda, Ďunďa, brat Lelův, syn Ladin, to co Řeků Anteros!“ — U Slováků není starožitnější, krásnější a důstojnější národní zpěvohry jako tato tajemství plná Hoja Ďunďa. Když ji Slovenky zpívají, celé okolí široko daleko velebně zvučí. L. Bartholomaeides ji takto opisuje: Notit. Com. Göm. Leutsch. 1805. p. 446. „Est et ille oblectationis modus usitatus, qui ad canticum Slavorum nationale: Hoja Ďunďa hoja! adhibetur. Formant primum, qui ita se oblectant (plerumque puellae et virgines, aliquando juvenibus mixtae) circulum pronumero ludentium majorem minoremque, ac manibus arcte connexi, in gyrum mox hanc mox in illam partem jam lentius jam celerius ambulant exclamationem illam: Hoja Ďunďa hoja! ingeminantes. Tum repente circulus duas in lineas oppositas chorosque rumpitur, quorum unus quaerendo alter respondendo, uterque autem suum illud: Hoja Ďunďa hoja! repetendo et canendo, lusum continuat. Porro semicirculum formant, in cujus uno crure qui altioris staturae sunt, consistunt, ac manibus complicatis atque supra caput elevatis porticum efformant, quo reliqui, initio ab altero crure facto subeunt, transeuntque, ac iterum contiuno canentes, quisque suo loco consistunt. Eadem scena quoties placet repeti solet.“ Ośsolinski Kadłubek v. Kinde. 564. „Miechovita bemerkt, dass die Masuren Dada Dada zu schreien pflegen.“

V. 7. „Vájanek.“ Srov. *Písně světské, Sv. II. str. 147.* — *J. C. Pfister Gesch. der Teutschen, B. I. S. 343.* „Spuren von der Kenntniss des Johannisfeuers hat man, von Krain bis zu den Ischaris, einem finnischen Stamm.“

V. 9. „Kvas.“ Srov. *Rakowiecki, Praw. Rus. T. I. str. 14.* „Powszechnieyszym Słowian napoiem był kwas ze słodu, lub chleba i miodu robiony, iakiego dotąd w Rossyi użiwaią.“ Anton I. S. 108. „Noch haben die

Russen ein säuerliches Geträuke, das sie Kwas nennen und sehr lieben. Es wird von Kleien, Mehl und Brod, oder von Mehl und Malz durch eine säuerliche Gährung bereitet. „Slovo kvas, kvasiti pochodí od kys, kysnouti (tak jako chvat, chvatiti od chyt, chytiti), sem přináležejí i následující kyslých nápojů jména: kvasnice, medokyš, kysel a t. d.

V. 9. „Medovina" aneb Medovec nápoj z medu připravený. Srov. Anton, I. S. 109. „Die Slaven wussten auch aus Honig Meth zu verfertigen. Daher benannten sie ihn auch davon Mjed. Von ihnen lerneten die Deutschen die Kunst und den Namen. Diesen Meth lerneten die deutschen Geistlichen zuerst in Pommern kennen, er war ganz nach ihrem Geschmacke, und ward dem besten Weine vorgezogen." Srov. *Vita S. Otton. in Lud. I. p. 648.* „Vinum Slavi, in Pomerania nec habent, nec quaerunt. sed melleis poculis ex cerevisia accuratissime confecta vina superant Falernica." Stranlivý Gebhardi, který dle zvyku svého všecko k ponížení Slavů a k povýšení Němců píše, praví o tomto nápoji takto, Gesch. d. Wen. I. S. 42. „Die den Normännern und Schweden abgeborgete (?) wendische Benennung des Meths oder Honigweins (Mjed), verräth, dass die nördlichen deutschen Völker die Lehrmeister der Wenden in Betracht dieses Getränks gewesen sind, welches die Pommern wenigstens im zwölften Jahrhunderte, sehr gut zu verfertigen wussten. Anton glaubt, dass die Deutschen die Bereitung des Meths von den Wenden gelernt hätten. Allein vermöge der Edda gehörte dieses Getränke schon zu der Zeit der Geburt Christi zu den Göttertafeln der nord. Völker, die es Miöd nannten." O pravdivosti a starožitnosti Eddy ať Gebhardis Adelungem, Schlötzerem a Rühsem jedná, kteří oboje do pochybnosti tuze berou a ji za novější udělaninu vyhlašují. Dosti na tom, že tento medový nápoj všechněm, severním i poledním kmenům slavským znám jest; u Němců pak podle téže Eddy a jiných svědků toliko samým severním: polednější Němci nic o něm neznali. Neníli tedy to pravdě podobnější, že Norvegové a Švedové nápoj tento spolu i s jeho jménem od Slavů jmenovitě svých sou-

sedů Venedů Baltických, třebas i za času Krista, půjčiti mohli? — Med, miod Němcům sluje Honig, a jest pravé slavské ve všech nářečích užívané slovo. Nápoj tento med, medovina už ve prastarých časech od Slavů nalezen a užíván býti musel, nebo od něho zdá se pocházeti i řecké Μέθη opilstvo, μέθυ víno (nevlastně tak nazvané, totiž nápoj, který tak opojuje jako medovina), potom mest, Most, mušt. Nápoj z medu, jakožto prostý, málo umění a strojení vyhledávající, přirozeným způsobem prvější a starší býti musel nežli nápoj z révi a ze hroznů. —

V. 10. „Pirohy. Srov. *A. Fr. Kollar, Amoenit. Vol. I. p. 75.* „Non solum quotidiani, sed exquisitores etiam cibi Slavis omnibus sunt communes; etenim gratissimus Carpaticis Slavis cibus vulgo Pirohy Russis Pirogy, etiam Moskvae urbis civibus, longissimo terrarum intervallo a Carpato remotis, est in deliciis.“ Mimo pirohy užívali Slavové i jiné pokrmy, srov. *Hájek, r. 751.* „Tu jest bylo veliké hodování a veselé: Kníže Nezamysl rozkázal svým služebníkům, aby všem na ty hody pozvaným chleba pšeničného, ptáků, zvěřiny, ryb, biffy, roubeniny, linčovky, truclů, valdyní i prskanců dali do sytosti, keřštiny, laskomky, pecovky i medoviny k pití bez nedostatku.“ Německý překladatel Hájka praví o těchto jídlech a nápojích, „welche man in dem Teutschen nicht beschreiben kann.“ Dubravius L. I. p. 6. ap. Freh. „In hunc usque diem Slavini placentis nimium delectantur.“

V. 14. „Poloneska,“ polský tanec. Srov. *Rohrer, Slav. Bew. II. S. 20.* „Der polnische Tanz, welcher nichts, als ein veredelter Gang ist, gewinnt, wenn er durch einen galizischen Edelmann und sein Mädchen ausgeführt wird, eine gewisse Grazie, welche in Deutschland durch alles gelehrte und erlernte Schnörkelwerk nicht erreicht werden kann.“ Slovanka od Dobrov. 1814, S. 124. „Selten wird ein Deutscher mit so viel natürlicher Grandezza über eine Strasse einhergehen als ein Pole. Daher geht selten ein alter Pole krumm, und eben dieser, mit einer Art von Bewusstsein königlicher

Ansprüche einherschreitende Mann wird bei dem ersten Worte, was er mit seinem Freunde spricht, zum gelenksamen, tief sich verbeugenden, ehrfurchtsvollen Hofmann, der in den schmeichelhaftesten Versicherungen um die Gnade seines Souverains zu buhlen scheint. Hiebei ist ein gewisses „avec", welches man dem Polen so wenig nachthun kann, als man im Stande ist eine Polonoise mit einer, ihm gleichkommenden majestätischen Grazie, ihm nachzutanzen." *Convers. Lex. B. 7. S. 678.* „Der Charakter der Polonoise ist feierliche Gravität." L. F. J. Bausset. Denkwürd. u. Anekdoten aus dem Innern des kais. Pallastes, aus dem Französ. 1829. Srov. Hallische Liter. Zeit. 1829. Dec. p. 582. „Auf den Hofbällen während des Congresses zu Wien wurden keine Contretänze aufgeführt, Polnische Märsche stimmten besser mit der Majestät eines Congresses überein. Da aber die Richtung des zu durchschreitenden Raumes allein von dem Führer der Colonne abhing, welches immer der russische Kaiser war, so geschah es oft, dass dieser Souverän, der mächtigste von Allen, den Saal verliess und die ihm folgende Reihe der Tanzenden durch die weitläufigen Stockwerke und Gänge des Pallastes führte. Unvorhergesehene Evolutionen dieser Art unterbrachen oftmals den Ernst der Etikette, so wie die Natur dieses Tanzes selbst älteren Personen gestattete, daran Theil zu nehmen."

Znělka 117.

V. 13. „Košťál" Adam z Trenčína, nálezce tak řečeného „čarodějného šatu", který se při baletech a hrách divadelních v okamžení na těle podle libosti zkrátiti anebo prodloužiti dá.

V. 14. „Lubošinký" Vincentius, příbuzný slavného biskupa a básníře polského Voroniče, osadil se v Pešti, kde při svém řemesle tak zmajetněl, že panský život vede, dům krásný sobě vystavil, má svoje equipage.

Znělka 118.

V. 6. „Karla.“ Srov. *Čítanku, str. 87. číslo* 4. Velikomyslný poddaný.

V. 7. „Radzivil.“ Srov. *Dreissig Briefe über Galizien, S. 37.* „Karl III., Fürst von Radzivill, verliess plötzlich sein in die grösste Verwirrung versetztes Vaterland, nahm mit sich unter andern Kostbarkeiten 12 Apostel in Lebensgrösse von gediegenem Silber, begab sich anfänglich mit einem zahlreichen Gefolge nach Oberungarn, allwo er in Kaschau, Eperies und Bardtfeld so viel Geld versplitterte, dass diese drei Ortschaften dadurch reich wurden. Ein Apotheker zu Eperies wurde reich blos durch den bekannten gedürrten Fisch, Stanza marina genannt, den er den confoederirten Polen verkaufte. Bei den Gastereien, die diese Herrn anstellten, flogen zuweilen die silbernen Schüssel und Teller durch die Fenster.“ Srov. *Julius Bilderbeck, histor. Anekdoten, 4. Th. Pest 1811.* pod článkem: Polen, číslo 8. „Radzivill kam auf Reisen nach Ungarn und liess da ganze Fässer Tokayer hinter sich führen; und gelangte er an einen Ort, wo sich eine Wache Soldaten befand, so wurden Löcher in die Fässer gebohrt und der Wein ihnen Preis gegeben.“

Znělka 119.

V. 1. „Piast,“ měšťan Krušvický, rolník a kolář čili kolodějj, potom kníže Polský, žil okolo r. 840. Pokolení jeho trvalo až do r. 1370, ve Slezku pak až do 1615; potomci jeho jako knížata polská zvali se Piastové, poslední z nich byl Kazimír III.

V. 3. „Řepicha“ aneb Řepka, manželka Piastova, matka Zemovitova.

V. 4. „Nad hostmi.“ Srov. *Naruszewicz, Hist. T. I. K. 4. str. 789. 791.* „Kdy się panowie do Kruszwicy na zjazd dla obrania księcia zgromadzili goście do Piasta przyszli; Mowią iż tak przybywało piwa, że naczynia których napożyczał od sąsiadów, ponalewa

napoiem wszystkie; Piast nie tylko Panom lecz i pospólstwu brać nie bronił; a z zabitego iednego wieprza dziesięcioro niecek mięsem napełnił. Widząc Piast z Rzepichą ten cudowny przybysz, chcieli i księcia swego Popiela na postrzyżyny prosić; radzili się gości, ci owszem to pochwalili. Przybył książe z bankietnikami swymi do Piasta."

V. 5. „Menčikov." Srov. *Conver. Lex. B. 6. S. 340.* „Menzikoff Alexander war der Sohn eines Bauern aus der Gegend von Moskau und 1674 geboren. Er ward zu einem Bäcker in die Lehre gegeben und musste dessen Backwerk (Pirogen) in den Strassen von Moskau ausrufen. Le Fort brachte ihn in die Dienste des Zaars."

V. 5. „Kaika," Srov. *Pelzel, Kron. Čes. D. I. str. 324.* „Diplom nadání kostela v Staré Boleslavi: „Lahůdkář bude Kaika a jeho dva synové Zbina a Kokora."

V. 6. „Krok," druhé kníže aneb soudce český, otec Kašin, Tetčin a Libušin. Srov. *Cosmas ad A. 725.* „Ad Crocum tam de propriis tribubus, quam ex totius provinciae plebibus, velut apes ad alvearia, ita omnes ad dirimenda convolabant judicia." Pulkava ad A. 726. apud Jordan. Orig. Slav. p. 109. „Crocus provinciam probe moderatus est, non ut princeps, sed ut judex in commune electus." Aeneas Sylv. C. 4. „Erat apud Bohemos vir nomine Crocus, justitiae opinione insignis, ac propterea magnae apud vulgus authoritatis, hunc sibi principem deligunt."

V. 9. „Novický." Srov. *Čítanka str. 89.*

V. 11. „Lipinský." Srov. *Oda do Karola Lipińskiego, przez Fr. Kowalskiego, w Polihymnii, we Lwowie 1827. T. II. str. 64.* „Jak miłe to ranku tchnienie — To słowiczych głosów drzenie — I te łagodne wietrzyków powiewy: — Ach, milsze są tisiąc razy — Milsze nad wyrazy — Lipiński twe spiewy! — Ktoś iest? iakie szczęśliwe wydały cię kraie? — Po twéy duszy, uczuciach, Polaka poznaię — Anioła, po czarownym twoiéy Muzy wdzięku."

V. 13. „Na hoře Kašné," jest přísloví k poznamenání nejvyšší radosti a hojnosti. Srov. *Agenda eccl. Slavonica, t. j. Práce církevní, kterouž evang. kněži a t. d. Léta P. 1734. str. 61.* „Mladí nezkušení lidé v tom bývají domnění, že když se sberou (ve svazek manželský) vždycky se dobře míti a jako na Kašné hoře panských rozkoši požívati budou." Kašná hora jest v Čechách v Prachatickém kraji. Viz *Schaller, Topog. Prach. K. S. 25.* Vzalo-li toto přísloví původ od Kaši dcery Krokovy, (tak jako ono přísloví „anižby to Kaša uhodla" a takby bylo Kašina hora, zkrácené Kašná hora, jako Kašin hrad;) čili od kaše, jídla slavského? Mladoň píše: „Kašná hora zdá se mi býti pouze hra ve slovech, jakováž ve mnohých českých propovídkách a příslovích se nachází, na př. býti z Nadějovic. Kaša mát naša (ruské přísl. t. j. slovanské jídlo zamilované); Kašná hora klobasovými ploty opletená, Rvačovského Masopustník, str. 190." Kaša snad od kúsati (jísti) kus; srov. polské přísloví: Kasza w Niedzielę, kasza w Poniedzialek; my do szkoły, kasza za nami; my do domu. kasza za nami t. i. zawsze iedno. — Plwać w kaszu rodere famam alicujus. Nie zjesz mnie w kaszy t. j. nebojím se; i jistá hra jmenuje se u Poláků Kaša. — Co byla Slavům lípa mezi stromy, holub mezi ptáky, to byla kaše mezi jídly, totiž nejoblíbenější; proto Maďaři Slavům a jejich lásce ku kaši na příkoř vymyslili ono přísloví: Kása nem étel (Kaše není jídlo).

Znělka 120.

V. 1. „Gelo" Geljo. Srov. *Belii Not. Hung. T. 4. p. 692.* „Fuit, famosissimus hic Gellyo, patria Carponensis, natione Slavus, a natura ad dolos texendos factus; quos facetis partim, partim seriis etiam ac meditatis actibus, vaferrime norat convestire. Primos adolescentiae annos, domi, Vetusolii demum, atque Neosolii, melioribus litteris, non tam informarat, quam depravaverat; quippe, ingenio, quomodocunque exculto, in omnem abusus nequitiam. Nihil enim nisi quod ridiculum, vafrum,

et nullo non artificio excogitatum, seu dixit unquam, seu fecit. His ergo progymnasmatis, egregie scilicet exercitus, in peregrinationem se dedit, et diu per exteras regiones, academias, aulas atque emporia, vagatus, nunc militem, nunc studiosum, medicum, caussarum patronum, gladiatorem et agyrtam simulans, praeclara sui, si diis placet documenta, sine exstanti tamen cujuspiam offensa, edebat. Tandem redux in Patriam, his istiusmodi artibus parasiticis totum se permisit, dum detrita, inter nugarum myriades, aetate, morbosus, utinam vero et melior, fieri coepisset: anno demum 1721 Neosolii a morte occupatus, et ritu solenni elatus." J. Csaplovits, Gemälde v. Ung. T. I. S. 263. „Auch heut zu Tage noch lebt im Munde der Slovaken im Karphatengebirge der muthwillige Patron Sebechlebský Gelo genannt. Von Natur mit nicht gemeinen Gaben des Witzes und der Munterkeit ausgestattet, machte er sich über alles lustig und beging tausend muthwillige Streiche. Er lebte am Hofe des Grafen Koháry im Honter Komitat als Spassmacher. Man erzählt sich allerhand Streiche von ihm, die er vorzüglich den Einwohnern von Szebekléb im Honter Comitat spielte. Mehrere Possen von ihm erzählt der slovakische Dichter Chrastina in seinen Gedichten, welche der Prediger Tablitz 1803 drucken liess."

V. 9. „Štěpánek" Jan Nep., Čech, narozen ve Chrudimi r. 1783. Stavovského divadla v Praze ředitel a spisovatel mnohých českých divadelních her.

Znělka 121.

V. 3. „Drahým českým kamením." Srov. *Dlabač*, *Vyps. česk. král. str. 22.* „V horách a dolinách české země mnoho vzácných dobrých kamenů se nachází, a jsou mnohem tvrdší, vzácnější a dražší nežli z východních zemí sem přinešeni."

V. 4. „Uhlin" lat. Carbunculus.

V. 10. „V Turci na Tlusté." Srov. *Palkovič*, *Znám. vl. str. 33.* „Na hoře Tlsté jistá děvka jednou s travou zlatý proutek odžala." Belius Not. Hung. T. II. str. 298.

„Sunt apud Thurocienses, qui meminerunt, in monte Tlsta, ancillam gramen, quod ad tugurium pecori deferret, metentem, virgultum nativi auri demessuisse: unde illi capere volunt argumentum, montem eum, minerae ejusmodi divitem esse oportere.“

V. 12. „Platina.“ Srov. *Palkovič, Kalendář na r. 1829, str. 23.* „Roku 1827 od 1. ledna do posledního června v Rusích platiny dobyto 5 centnýřů, zlata 4916¾ liber, t. j. bez mála 50 centnýřů.“ Krok, D. II. Č. 3. str. 480. „I Berlínský i Madridský kus platiny zahanben jest kaválem platiny, který nedávno na Uralu byl dobyt, an 10 ruských liber jest těžký. Srovnávají se tyto tři kusy, berlínský, madridský a petrohradský jako 1: 11 : 75.

V. 13. „Stoústé“ t. j. stojazykové, mnohonárodné.

V. 14. „Verch'oury,“ hory mezi Ruskem a Siberií, přebohaté na drahé kovy. Už ve starých časech mělo Rusko hojnost zlata. Srov. *Lambertus a Schaffenburg ad A. 1077.* „Burchardus (Germanus) qui ad regem Rutenorum Vsevolod legatione functus erat reversus est, tantum regi deferens auri et argenti et vestium pretiosarum, ut nulla retro memoria tantum regno Teutonico uno tempore illatum referatur.“

Znělka 123.

V. 13. „Tvrdý zvuk *r l* změkčuje.“ Toto a následující znělkové psaní o řeči tak pisatele tohoto pohnulo a k nevoli přivedlo, že je chtěl Slávy Dceře zpátkem do nebes poslati s tím poznamenáním, aby se ženské do etymologie, grammatiky, libozvučnosti a t. d. nemíchaly; než další o té věci rozjímání přesvědčilo ho, že právě jemnocitným krásenkám tu soud a hlas ještě více náleží, nežli hrubouchým mužům a zvláště školometským mluvničkářům. Uváživ věc se všech stran, přišel asi k následujícím výsledkům a pravidlům:

1. Zdá se, ba ani pochybovati o tom nelze, že někteří slavští kmenové, zvláště Čechové, užívání zvučky *r* a *l* bez samohlásky od Gothů a jiných severních Ger-

manů přijali, kde velmi časté bylo. Viz *Jac. Grimm, Deutsche Gram. T. II. S. 121. 309.* „Ableitungen mit *r*. Im gothischen tritt der Vocal meistens zurück: akrs ager, figgrs digitus, ligrs lectus, tagrs lacrima, vokrs fructus. Altnordisch ald-r aetas, Bald-r nomen prop. blomst-r flos, has-r caper, heid-r honor, hlat-r risus, leg-r castra, sig-r victoria; Gothisch aib-r munus, avist-r ovile, blost-r sacrificium, gilst-r tributum, silub-r argentum. Altnord. ang-r angor, eit-r pus, gamt-r blateratio, silf-r lacrima; wed-r aer. T. 1. S. 309. lurkr furca, myrkr tenebrae, döckr niger. A celá Starogermanská mythologie plná jest takových skřiplavých nezvuků a jmen, srov. Tkany Mythol. T. II. S. 55 k. př. Grim*r*, Thud*r*, Ud*r*, Thecc*r*, Sad*r*, Vith*r*, Rath*r*, Kegg*r*, Faud*r*, Hnihuth*r*, Atrid*r*, Vid*r*, Svith*r* a t. d. Se kterými srov. české mist*r*, brat*r*, kmot*r*, lot*r*, vep*ř*, vnit*ř*, a t. d. A ve prosředku slov v Gram. Grimmově, str. 136. Gothisch: biab-*r*-jan, stupere, gafak-*r*-jan aptare, hugg-*r*-jan esurire, tag-*r*-jan flere, tim-*r*-jan aedificare; se kterými srov. české v*r*ci v*r*hnouti, p*r*chnouti, kost*r*batiti, t*ř*pytěti a t. d. Vůbec velice působila němčina na češtinu, a zdá se, že se Čechové při vzdělávání své řeči více germanským akustickým zákonem řídili, nežli duchem samé slavenčiny, na př.

a) Verbalia Němec nedeklinuje: das Leben ve všech pádech, vyjma genitivné s des Lebens, dem Leben, das Leben, o Leben, von dem Leben. V tomť ho následoval i Čech: to žití, toho žití, tomu žití a t. d. Než Němcovi ukazuje neodlučitelný artikulus pád, Čechovi nic. Odtud povstává tak mnohý nezvuk, tak mnohá dvojsmyslná výpověd, na př. Nedělní kázaní od Ant. Puchmayera, pisatel tohoto, když návěšti o tom čital, docela poznati nemohl, jeli to jen jedno Nedělní kázaní, čili celý roční běh, a teprv z ceny myslil na více kázaní. Tu ani adjektivum ani substantivum nezvěstuje počet a pád. Tak se mu stalo i s Thomsovým spisem Podobenství, an se domníval, že tam jen jedna Rozprávka nějaké podobenstvo obsahující, a pak našel tam mnohá podobenstva. Tak i krása paní jedné či více? aneb jak

nepříjemně zní titul oné české knihy: Rozjímání o předzvědění a vyvolení k spasení, aneb: Navedení k skládání psaní; Kvílení noční a t. d. Aby tomu někteří uhájili, cpají mezi substantiva všeliká zbytečná adjectiva, ježby místo německých artikulů zastoupila a výpovědi určitosti i libozvučnosti propujčila, tak na př. Libé nabízení k radostnému plesání (v Histor. Jungmann. str. 519). Proto, poněvadž už sotva naděje jest, aby u Čechů verbalia skloňována býti mohla tak jako u jiných Slavů, jiné rady tu není, než aby se jen řídce užívala, aneb, kde možno, jinou formou na substantiva proměnila, na př. navedení návod, náboženství, podobenství raději náboženstvo, podobenstvo a t. d.

b) Němec miluje *l* jako syllabu: Weichs*l*, Wacht*l*, Mad*l*, Stad*l*, Prat*l*, wand*l*n, hand*l*n, anzett*l*n, wed*l*n a t. d. Tak i Čech: mys*l*, čet*l*, plet*l*, břed*l*, ved*l*, nes*l*, vez*l*, k*l*nu, myted*l*na, spraved*l*ný, úřed*l*ník.

c) Po liteře *š* (*sch*) Němec všudy má jen *e*, nikda *a*: Ta*sche*, A*sche*, Wä*sche*, Bre*sche*, Fla*sche*, Fri*sche*, Ni*sche*; tak za ním i Čech: du*še*, ří*še*, nů*še*, na*še*, ka*še*, čí*še*.

d) Po liteře *s* (v čes. orthogr. *z*.) Němec mluví vždycky *e*, nikdy *a*: Haa*se*, Na*se*, Kä*se*, Ro*se*, Baa*se*, Ach*se*; tak i Čech: nesnáze, me*ze*, hrá*ze*, nou*ze*, vítě*ze*, pra*se*, hou*se*.

e) Po liteře *c* (v něm. orthogr. *z*, *tz*.) Němec má veždy *e* nikdy *a* aneb *o*: Ka*tze*, Ta*tze*, Ra*tze*, He*tze*, Spi*tze*, Mü*tze*, Grü*tze*; tak i Čech: prá*ce*, svíce, lavi*ce*, lí*ce*, srd*ce*.

f) Po liteře *l* Němec nikdy na konci *a* nemá, vždy *e*: die Per*le*, die Ker*le*, Wer*le*, Vetter*le*: proto i novější Čechové už za nimi poklusávají píšice ta per*le*, ta ber*le*, vyž*le*, místo per*la*, ber*la*, vyž*la*; kteréžto kazení řeči neodpuštěnlivé jest. I slovenské houž*va*, círk*va*, mrk*va*, — lepší než houž*ev* a t. d. Čím vzdálenější jsou jiní slavští kmenové Němců, tím svobodnější jsou od tohoto germanisování hlasitých vokálů *a*, *o*, na temné *e*, *i*.

2. Zvuěky (consonanty) jsou v řeči tělo; hlásky (hlasice, vokaly) jsou duše: tělo bez ducha nic nestojí.

Proto žádná syllaba nebuď bez samohlásky čili vokalu, aby se každá syllaba nejen mluviti ale i zpívati mohla. Bylť nechutní časové, kde nejtvrdější slova za nejčeštější se uznávala, na př. zavrhv, dosahv, jistší, tlustší, zstrany, stblo, vzvod, chcme, dští, mstem, prchl, papršlku, dska a t. d. Z toho povstaly žaloby, dílem u cizinců: tak Joh. Leon. Frisch, Dis. de Lingua Pol. Berlon. 1736. p. 6. „Bohemi difficultatem cummulant, nam monosyllaba quaedam sua vocali plane privant. Exempli causa scribunt smrt, et hanc vocalem lectori peregrino mortuam tradunt, anima enim sua privata est, scilicet vocali. Nescit enim an legenda sit smart, smert, smirt, smort aut smurt. Nescit idem an una, duabus aut tribus syllabis pronuncianda sit, quia vocales sm, mr, rt, locum habent.“ Dílem i našinců: tak Bohus. Balbin, Bohem. Docta P. II. p. 50. „Quis culpam hanc (o Aneáši Sylviovi [mluví) praestare poterit umquam? nisi in Bohemia natus, et qui bohemiae non perfunctorie, sed diligentissime in tanta asperitate vocabulorum, quod ultro fatemur, loquatur et scribat.“ Učení některých že *r* a *l* polovokaly jsou, jest nuzné přikryvadlo chyby. Čeština zůstala ve svém pokračování ku vzdělanosti a libozvučnosti právě na půl cestě státi, odtud ona směsice libozvuků a nezvuků na př. břevno, křeč, hluboký, dlouhý a opět prkno, krt, vlk, hltati, a t. d. tuto tedy druhou, nepříznivým časem přetrženou polovici my potomci dokonati máme.

3. Homer a jeho básnická řeč jest, jak známo, výbor ze všech nářečí řeckých, jonického, dorického, aeolického, attického. To jisté tvrdí i o nynější němčině Bödicker ve své německé mluvnici § 76. „Die hochdeutsche Sprache ist keine Mundart eines einzigen Volkes der Deutschen, sondern aus allen durch den Fleiss der Gelehrten zu solcher Zierde erwachsen und in ganz Deutschland üblich.“ Proč bysme i my těchto nenásledovali a aspoň libozvučnější slova neb formy od jiných slavských kmenů a bratrů nepůjčovali? Výminka a cesta k zamilování libozvučnosti pro československé spisovatele jest obeznaní se s jinými slavenskými nářečími, obzvláště polským, ruským a staroslavským. Srbské neradno bráti

za vzor libozvučnosti, ant často libozvučnost za správnost a pravidelnost kupuje k. př. ladny místo chladný, mua místo mucha.

4. Při hlasicování čili vokalisování *l* a *r* zde tato pravidla následována. Mimo obdobného vluk, mlučeti, blučeti, všecko ostatní v těchto znělkách ze skutečnosti, ze slavského života a vyslovování váženo. Vluk, bluk, blučeti jest podle obdoby pluk (předtím plk), tluk (tlk), dluh (předtím dlh), hluboký (předtím hlboký); mlučeti dle obdoby mluviti (předtím mlviti), polské milčeti upomíná příliš na Milče, Milčete, Milčeti; v ruském molčeti jest *o* hlasité, litera *u* přirozeněji mlučení malujo než zvučné *o*. Vluna (u Slováků luna, ta studnice luny hází,) die Welle, k rozeznání od velna die Wolle. Veltava, heltati užito pro daktyl, ant Vltava všecky tři syllaby krátké, jichž krom toho v češtině příliš mnoho; heltati říkají Sotáci a jiní Slováci. Plezeň plezne dle nalézáme u starých Čechů. Ve slově jablko jest *k* i zbytečné i zlozvučnost působící, proto vypadniž aspoň v básních, tak jakot ho v latinském mal-um a v německém A-pfel není; jablo, malum, Apfel jeden kořen mají. Pelný, pelniti, říkají mnozí Slováci a všickni Poláci. Selza u mnohých Slováků, (ruské sleza není k rozeznání od sleza slezlina co spolu sleze, od lezu). Slováci říkají vzájemně nesel i nesol, jedel i jedol (jedou); zde se po temném *e* vždy hlasnaté *o* kladlo, k. př. vez*ol*, předešloli však *o* neb *a*, rádo za ním se *e* položilo, k. př. moh*el*, krad*el* (jako u Čechů vejce vajec, ne vejec). Aspoň tu Čechům nebude hanba Bornoláka následovati. Chorvati, Krajinci a Korutané zde též před *l* kladou samohlásku, obyčejně *e*, na př. Gjurkovečki, Chorv. Jezičnica, vu Pešti 1826. str. 98. tučem tukel, pečem pekel, dosežem dosegel, morem mogel; Kopitar, Gramm. str. 353. „strižem strigel, veržem vergel, gnetem gnetel, metem metel, pletem pletel. České ufaté, chromé, zohavené praeteritum k. př. zhled, vzdech, klek, sek, pek, jed, jest nejen nevystojné slovenským ušim, ale i dvojsmyslné a se substantivy se stýkající na př. jed (das Gift), jed (er ass).

5. Co do zvučky *r*: po tak řečených hrdlových čili guturalných kladeno dle polštiny *a*, k. p. hardlo, harlička (hrdlo, hrdlička), kark (krk), kardel (krdel, houf), drasnatý (srov. drast); vyjmouc skerz, herdý, herdina (srov. herský, nádherný, a řecké Heros). Hrenec (hrnec, sr. horenec, vypálenec, nádoba vypálená), genit. hrence, lépe a libozvučněji se dá skloňovati než polské harnec, ruské gornec, genit. harnce. To platí i o slově pokrem kremě, kremiti. Tern (teren?), verch, zerno, ternouti, tervati, deržeti, peršeti, škertiti, terpěti, pervý jsou u lidu v užívání. Kde už ve slově nějaká hláska stojí ta se zachovej všudy, k. př. krev, kreve, krevi; krevní, pokrevní, krevnatý, krevavý, kreváceti; Mudrec genit. mudrece, jako ve staroslavské řeči, mertvec genit, mertvece, srov. Dobrov. Instit. Ling. Sl. p. 466. Nestor v Letopisech všudy píše krestiti krestil, na př. r. 987. Čechovi snadnější jest k vyslovení slovanské vniterný, jiterný, veper, mister, loter, křestu nežli Slovákovi české vnitřní, jitřní, vepř, místr, lotr, křtu. Ruské uprek, aneb upreka lepší jest než české úprk, úprkem. Perst persten nejen obyčejné jest, třebas rst následuje, ale i dle obdoby čerstvý (předtím črstvý), čert (předtím črt). Verba, pols. Wierzba; smert u Rusů i jiných. Berzo, berzký, nýberž u Kroatů a Vendů. Verhnouti, terhnouti u mnohých, zvláště *g* místo *h* užívajících Slavů; u Čechů by téměř lépe znělo vrehnouti trehnouti, kdyby se toto poslední ve složení nestýkalo se slovem střehu, střehnouti, střehnul. Krukavec jest polské, místo krkavec. Bruno nalézá se už i v latinském i v německém, a proto lepší než Berno. Ve slovích sardce a sarna lépe *a* než *e* zní, dílem proto že u Čechů už mnoho *e*, dílem že serce serna na nepříjemný kořen a smysl *sr* naráži podle obdoby berce bráti, herec hráti. Slavové ve Štýrsku a v Dalmatsku říkají též sarce. Srov. Sellenko, Slovanska Gramm. Zilli 1791. str. 57. tu sarce, tiga sarca, timu sarcu, a t d. Srov. *Giva Gundulića, Osman, u Dobrovniku 1826 D. I.* v přídavkovém Slovníku str. XVI, sarčno (herzhaft), sarda (Furia), sarna (das Reh) a t. d. I Řekové mají v tomto slově

a, kardia. Čechové pravda i tu chtěli své nezbedné zženštilé *i* vtisknouti, psavše už ve starých časích sirdce sirdečenství, srov. *Píseň milostnou Václava krále*. Pozn. vyd. Tato píseň však jest podvržena. Srov. *Šembera, Dějiny řeči a lit. českosl. Věk starší. Vyd. II. na str. 92 a sl.*

6. K uvedení těchto dobročinných proměn do života nic jiného nepotřebí než času a zvyku. To jest všeobecný přirozený zákon, že všecky řeči při pokojném vzdělávání národů z tvrdých k měkkým zvukům přecházejí. Slováci dílem až posavád říkají v obecném životě, slnce, stlp, dlhý, hlboký, klzký, anebo brvno, krst, krč ale kdo se u nich opováží ve chrámě tak mluviti anebo ve knihách psáti, aby se mu i sedlák nevysmál? — Čechové říkají, že jim jejich obyčejná čeština dobře zní. Možno! není té řeči, kteráby sama v sobě, beze srovnávání jí s jinými, dobře nezněla. Nám tu nejde toliko o nás samé. My nežijeme osamotnění na nějakém ostrovu, abychom neměli příčiny i se svou řečí na jiné národy se ohlédati. My Čechové a Slováci žijeme u prostřed cizých národů a jazyků, které i tímto nevinným způsobem k sobě přitahovati, ne odstrkovati máme. Naše řeč jest jako panna, obklíčená mnohými sokyněmi, v jejichž sousedství nesmí býti příliš upýpavá a tvrdá, chceli nad nimi vítězství obdržeti. Propastě, příkopy, hráze, úrazy a ustrkadla musíme, pokud možno, vyrovnati, abychom cizincům snadnější přechod k nám učinili. Srov. *Kopitar*, *Gramm. S. 136.* „Die Böhmen sind von allen Slaven diejenigen, die die mildernden Vocale *e* und *i* im Schreiben am seltensten ausdrucken: aber ausserdem, dass die Augen der andern Mit-Europäer beim Anblicke der dadurch verursachten ungewohnten Consonanten-Gruppirung erschrecken, so verliert auch die Sprache selbst an Wohllaut und Singbarkeit, worin sie sonst der Italienischen so schön nacheifert.“ Proto pisateli tohoto i památno i potěšno bylo viděti, že i více básnířů jest stejného s ním smyslu a citu v této věci, kteří v novějších časích žádost svou i skutkem projevili, k. př. Polák (v Listopadu), Tablic, Langer a jiní.

Ostatně i tu střízlivost a prozřetelnost potřebna, abychom dobré věci více škody než prospěchu nepřinesli. Pozn. vyd. O větší, menší nepodstatnosti těchto výčitek netřeba zmíniti se zde; *nepodjatý* znatel jazyka našeho ví, mnoho-li tu pravdy, mnoho-li křivdy.

Znělka 125.

V. 4. „Veličestvo" u Rusů, lat. Majestas, titul panovníků.

V. 4. „Waszmość" u Poláků, Srov. *Lindeho Slovník* pod slovem Wasz: „Waszmość contractum ex Wasz a Miłość, Vestra Charitas, Euer Liebden."

V. „Preosvjaščený" u Srbů a Rusů titul dávaný vyšším kněžím, biskupům.

V. 8. „Vysokoprevozchoditelnější." Srov. *Dobrov. Etymologikon, S. 7.* „Das längste slavische Wort, das ich kenne, ist das Russische Ungeheuer: Vysokoprevoschoditelstvo, hohe Excellenz."

Znělka 126.

V. 5. „Zofiůvky sady," o nichž zpíval polský básník Trębecki ve zpěvě Zofiovky, v Lipsku a Vilně, 1806.

V. 6. „Roswald" viz Zp. II. Znělku 146.

V. 6. „Pulaw přistroje," Pulavy zahrada v Polsku nad Vislou, se slavnou svatyní „Sibilla" řečenou, ve které se kosti králů a knížat polských, zbroje, praporce, oděvy a jiné národní památky a starožitnosti schovávají. Viz: *Woronič, Sybilla poema histor. ve 4 pieśniach. w Lwowie 1818.*

V. 7. „Ovenec" aneb Bubenec, u Prahy, předtím zvířecí obora, ve které císař a král český Rudolf II. jeleny, laně, divoké voly a asiatické ovce držel, nyní prostranná zahrada a houští lesních stromů, obyčejná procházka Pražanů. Srov. *Gerle, Böhmen T. III. S. 212.* „Der Baumgarten mit dem Lustschlosse Bubenetsch ist der schönste aller Prager Spaziergänge. Die natürlich schöne Lage wurde benutzt und durch Hülfe der Kunst

zu einem der anziehendsten Vergnügungsorte ausgebildet. Von den lieblichsten Gebüschen und tausendfarbigen Blumenparterren in bunter Pracht umgeben, erhebt sich das gothische Gebäude. Die Ansichten vom Thurme des Schlosses auf das anmuthige Thal — von welchem der gemüthliche Uebersetzer des Ariosts, Karl Streckfuss, einst sagte, es sei so eng begränzt und so in sich vollendet wie ein Sonett — ist wahrhaft entzückend."

V. 7. „Carskoje Selo," v Rusku u Petrova. Srov. *Fiorillo Kl. Schr. S. 54. 75.* „Im Geschmacke glänzender Ueppigkeit ist das Hauptgebäude zu Carskoje Selo aufgeführt. Das ganze Dach ist mit vergoldeten Statuen besetzt: alle Gesimse, Säulen, Geländer, Festons und andere Zierathen strotzen von Gold: selbst die fünf Kuppeln auf der Kirche und vieles andere ist mit diesem Metall überlegt. Im Innern blenden vergoldete Kabinete, Zimmer mit Bernstein, Spiegeln und Porcellan überzogen, das Auge des Fremden. Vor allen verdient das Kaiser-Museum zu Carskoje Selo, das die grosse Monarchin mit ungeheuern Kosten den Schätzen des alten Griechenlands, des alten und neuen Roms gewidmet hat, die Bewunderung des Kenners. Eine Bildsäule der Venus in der Stellung der Mediceischen übertrifft diese bewunderte Bildsäule in einigen Stücken, wie bereits Falconet bemerkt hat."

V. 14. „Vojtěch Hodic." Viz *Zp. II. Znělku 146. v. 5.*

Znělka 128.

V. 9. „Kmen Obodritů-dravcům nadržoval." Srov. *Jos. Max. Ossoliński, Vincent Kadlubek, von Linde Warschau 1832. S. 47.* „Nur die Obodriten, so viel ich weiss, waren an den ihrigen treulos, und kriechend vor der fremden Uebermacht: die andern alle fühlten es damals besser, als bei spätern Begebnissen, dass sie dem, ihnen von fremden Stämmen geschwornen, Hasse nur mit gemeinschaftlich vereinter Kraft widerstehen

sollen und können." Gebhardi I. S. 99. „Kaiser Carls des Grossen eifrigsten Bundesgenossen und Zinsunterthanen waren die Obodriten, ein zuvor unbekannter dennoch aber mächtiger wendischer Stamm, dessen Treue Carl im J. 797 und 804 ansehnlich belohnte." S. 132. „Der Obodritische König Witzan stiess zu dem fränkisch-sächsischen Heere, da dieses am Einfluss der Havel in die Elbe sich gelagert hatte, und zwang mit diesem seine ärgsten Feinde die Wilzen und ihren Oberkönig sich unter die Oberherrschaft der Franken zu begeben. Witzans Treue gegen Carln machte ihn nicht nur den Wilzen, sondern auch denen Sachsen verhasst. Die so sehr ruhmsüchtigen Obodriten liessen sich durch keine Vorstellung ihrer Landesleute in ihrer Treue gegen den nunmehrigen Kaiser Carl wankend machen." Büsching, Erdbeschr. Hamburg 1791. Th. VIII. p. 342. „Branibor kam wieder in der Wenden Gewalt, deren K. Pribislaus hieselbst seinen Wohnsitz aufschlug, und der sie, nebst dem ganzen Laude, dem Markgrafen Albrecht dem Bären, schenkte." Ostatně i tu má místo ono pravidlo: exceptis excipiendis!

Znělka 130.

V. 6. „Devlík" aneb i Dewla, Devel, jest vlastně v cikánské řeči Bůh, Slovákům ale sluje všecko, co se na cikány vztahuje, a znamená hned cikána, hned cikánku, hned koně cikánského a t. d.

V. 9. „Kálo." Srov. *Románi Čib, d. i. Grammatik und Wörterbuch der Zigeuner Sprache, von Anton Jaroslav Puchmayer. Prag 1821. Vor. V.* „Gegen das Ende des Jahres 1819 wurde im Dorfe Vranovic, Radnicer Herrschaft, eine Bande Zigeuner, 17 Personen an der Zahl aufgehoben; und weil man ihre Pässe für verdächtig hielt, wurden die Männer zur Untersuchung nach Pilsen abgeschickt, die Weiber und Kinder aber in Radnic zurückbehalten. Dem zehnwöchentlichen Verkehr mit diesen Leuten, worunter sich vorzüglich ein kleiner, aber verständlicher Knabe von etwa zwölf Jahren aus-

zeichnete, hat gegenwärtiges Werkchen sein Dasein zu verdanken. Der deutsche Zigeuner nennet sich Sinde (Zinde), der in Ungarn und Böhmen aber Rom (der Mann) oder Kálo (der Schwarze). — Mein kleiner Kálo sollte einst einem Weibe aus der Hand wahrsagen. u. s. w."

Znělka 131.

V. 8. „Otokar" jináče Přemysl. Srov. *Neplacho apud Dobner. Tom. IV.* „Rex Ottocar coepit suos despicere et extraneos ad terram suam invitare. Terras etiam videlicet Cubitensem, Trutnoviensem et Glacensem theutonicis tradidit." Hájek, při r. 1257 Přemysl (jináče Otokar) král, maje již tři léta ve svém zpravování českou zemi, počal býti k Němcům velmi náchylen, mnohem jich měl více u svého dvora než Čechů; z toho Němci počali se velmi vyzdvihovati a předčiti v Českém království. Dne jednoho král rozkázal všem Čechům z nového předměstí Pražského se vystěhovati a nasadil tu Němců." Srov. *Pelzel, Geschichte d. Deutschen in Böhmen, in den Abhandl. d. B. Ges. 1788. S. 371.* „Der König Ottokar II., Wenzels und der Schwäbischen Kunegunde Sohn, suchte die Zahl der Deutschen eifrig zu vermehren. Im J. 1274 erneuerte und bestätigte er die sämmtlichen Freiheitsbriefe und Begnadigungen, welche seine Vorgänger den Deutschen jemals ertheilt haben." Srov. *Dalimil, a Starý Rpis v Časopisu musej. r. 1828, S. I. str. 56.:* „Král Přemysl tak se byl na Čechy rozlítil, že nechtěl by na pražském mostě který Čech slyšán byl."

V. 14. „Brambořích." Hojná slavská jména této zemské plodiny a potravy ukazují na to, že ji Slavové od Němců přijali: proto ji Slováci jmenují Švábka od Švábů čili Němců; Čechové brambory čili branbory od Braniborů, Brandenburčanů, Prusů: tak i krumple od Grundbirne; kartofle od Gartenäpfel, erdeple čili zemská jablka od Erdäpfel, snad i pols. grule od Gerolle. Brambory jsou u Němců velmi rozšířené a oblíbené jídlo, téměř není dne, kdeby se na stůl nekladlo a pod všeli-

jakým způsobem nepožívalo. Žádný národ s těmito Amerikany takové modlářství neprovodil jako Němci. Salzmann ve Schnepfenthale ustanovil a slavil s celým svým ústavem výročně Svátek bramborů „das Erdäpfel-Fest!“ — I piva nikde se více nepije jako v Němcích, a to obyčejně planého- břečky. Slovákům a Uhrům v Němcích študujícím těžko přivykati obojímu, tak že se domů navracují schudlí a tencí.

Znělka 132.

V. 10. „Lesník.“ Srov. *Liter. Conver. Blatt 1823. Nro. 252.* „Gotthold Ephraim Lessing geboren zu Kamenz in der sächsischen Oberlausitz, der Verfasser der Dramaturgie und Nathans des Weisen, lehrte zuerst die Deutschen denken und schreiben. Unter allen Deutschen die im 18. Jahrhundert auf Kritik, Geschmack und National-Literatur einwirkten, behauptet Lessing die erste Stelle, er ist geb. 1729, starb 1781.“

V. 10. „Kavka, Šuvalov.“ Viz *Zp. III. Znělku 54. v. 9.*

V. 11. „Petráš.“ Srov. *J. Jungmann, Hist. česk. Lit. str. 337.* „Latinský a německý básník Jos. baron Petráš, ze Slavonie pošlý, n. 1714, z. 1722 celou téměř Evropu projel a jazyky mnohé uměl, též řecký a hebrejský, byl ve spojení s učenými společnostmi Kopenhagskou, Altdorfskou, Augšpurskou. On v Holomouci 1746 zarazil spolek (Societas incognitorum), mající oudy vznešené a vydával měsíčně spisy latinské.“

V. 11. „Balbin“ Bohuslav, jezuita, nar. ve Hradci král. r. 1621. zemř. 1688. Srov. *Jungmannovu Hist. lit. české, str. 327.* „Bohuslav Balbin, se kterým pěknější doba literatury latinské v té periodě se skončila.“ Jeho díla jsou: Miscellanea; Bohemia docta a t. d. všecko v latině.

V. 11. „Sarbievský.“ Srov. *M. C. Sarbievii Carmina, Argentorati 1803. p. III.* „Mathias Casimirs Sarbievus ortum duxit ex vetustissima apud Polonos gente Pravda seu Pravdzic (sr. Upravda). Natus anno

1595 in paterno pago Sarbievo prope Ploscium, Patrem habuit Matthaeum Sarbievski, matrem vero Anastasiam Milevska. Mortuus Varsoviae 1640. Meruit Casimirus ut redivivus seculi sui Horatius omnium ore diceretur. Sarbievio, inquit Langbein, non alius in cogitationibus sublimior, argutior nobiliorque in sententiis, in comparationibus audacior simulque felicior, in inventione ingeniosior, in ordine aptior, in oratione elegantior. At Venusinum Vatem non solum aequavit poëta Polonusi sed interdum superavit, quae Hugonis Grotii, artificis de artifice fuit sententia."

V. 12. „Lobkovic." Srov. *J. Jungmann, Hist. Lit. str. 72.* „Bohuslav Lobkovic živ byl tu dobu, básně jeho i listy výbornou latinou psány. Nejpěknější to duch, jejž kdy česká země zplodila. Zemřel 1510. Bohdejž česky byl psal."

V. 12. „Ján" t. j. Janus pannonius, vlastně Ján Vítěz. Srov. *Thurotzi p. 389. Ranzanus, Indice 34. Lucius Dalm.* „Johannes vel Janus Pannonius, Episcopus Quinque-Ecclesiensis, nostrorum (latinorum) Poëtarum celeberrimus, cum tanta doctrina et auctoritate praeditus fuisset; tamen non erubuit Ungaricam Grammaticam conscribere."

V. 12. „Bel, Běl, Bělý, Belius. Srov. *Tablic, Poezie D. II. str. 12.* „Matěj Bel narozen v Otčové dne 24. března 1684, psal knihy ve všech řečech, které v uherské zemi ve zvyku jsou. (Nejméně však v mateřčině a nejvíce v latině)." Ze spisů Belových nelze poznati zdali přináležel ke slovenskému čili k maďarskému národu a jazyku; někde se výslovně k Maďarům přičituje, na př. Notit. Hung. T. I. p. 50. „Quod mirandum est in sermone nostro (mluví o maďarčině) non minus eleganter rustici quam nobiles loquuntur, imo illi his etiam purius, quia ignorant latina. Jam enim eo vitio laboramus Hungari, quo dudum Germani." Srov. Belii Praefat. ad Gramm. Doležal §. 12. „Omnium interest non modo de rebus humanis divinisque bene sentire et cogitare, sed et bene recteque loqui ac scribere, ea praecipue lingua, quae singulis est vernacula." Pěkné

pravidlo, ale bohužel sám Bel ho neplnil. Kdyby tato výborná hlava aspoň polovic tolik času slavské literatuře byla obětovala kolik latinské a německé! — Srov. *Kopitar, Wiener Jahrb. d. Lit. B. 14.* „In einer todten Sprache kann man kein Klassiker mehr werden, wohl aber in jeder lebenden und nur in einer lebenden (Herder praví nur in der Muttersprache). Sind selbst Erasmus, Manutius, Muretus, Sarbievius, Desbillons — Klassiker? Wer liest die lateinischen Werke des Dantes, Boccaccio, Petrarca, neben ihren unsterblichen Werken der Pöbelsprache?" — J. Grimm, Serb. Gram. p. XI. „In den slavischen Ländern gab es Schulgelehrte, die, den unersetzlichen Werth lebendiger Muttersprache verkennend, es vorzogen, ihre Gedanken in dem todten Latein auszudrücken."

V. 12. „Černý," německy Tscherning, pochodí buď od Černý, buď od Černin, kterážto obě jmena u Slavů zhusta užívána bývají. Andreas Černý čili Tscherning narodil se v Boleslavi r. 1611. zemřel 1659. Byl lyrický básníř v němčině, psal: Deutscher Gedichte Frühling. Geistliche Lieder. Lob der Buchdruckerei. Epigramme. Uebersetzung der Sprüchwörter Alis. Vortrab des Sommers Deutscher Gedichte. —

ZPĚV V.

ACHERON.

Znělka 1.

V. 2. „Merot,“ latin. Pluto, bůh pekla u starých Slavů zvláště Čechů.

V. 5. „Sitno,“ Slovákům tolik co peklo, odtud způsoby mluvení: „kam tam ideš do pekla, do sitna? Peklo, sitno všecko jedno. Boday si sa přepadou do naihlbšjeho sitna!“ Slovo Sitno snad pochází od sití, sitina, sitiště t. j. močar, bahno, propast, kde sobě staří Slavové peklo myslili. Odtud slovenské priepasník anebo propastník t. j. pekelník, ďábel. Kde propast tam obyčejně sití roste. Není-li se slovem Sitno i satan, sotona ve spojení, tak jako propast a priepasník? Sitno jest i jméno hor, na př. v Hontské stolici při Šťávnici; pak v Polsku, srov. *Sibylla od Woroniče, p. 35. v. 393.*

V. 6. „Milota.“ Srov. *Beckovský Poselk. str. 432.* „Nad Moravskym lidem král Otokar učinil hejtmana nějakého Milotu z Dědicdomnívaje se, že to velmi dobře učinil; ale na to nepomyslil, že Milota od dávných časův proti králi má velikou nechuť proto, že mu jeho dědiny pobral.“ J. Jungmann hist. lit. str. 14. „Ztratil život Otokar zradou Miloty z Dědic, držitele Moravy, kterýž nepříteli položení Otokarovo oznámil a v bitvě zpět couvl.“ Milina na r. 1825. str. 14. „Bitva byla svedena 1278. mezi Rudolfem a Otokarem. Prohrou té bitvy vinen byl zrádce Milota z Dědic, kterýž maje se s Mora-

vany v čas ku pomoci dostaviti, zpátkem se táhl a vojsko královo opustil." Dějiny české, Objas. obraz. III. str. 217. „Milota z Dědic, rodu Rožemberského, náměstník moravský, a vůdce jednoho oddělení královského vojska, umínil krále svého zraditi, by tím smrt bratra svého, jejž Otokar pro spiknutí odpraviti dal, pomstil." Poněvadž této zrady příčinou byla více osobní než národní nenávist, proto Milota jen v předpeklí.

Znělka 2.

V. 13. „Valachové." Valachové v nynější Valachii bydlící potvrzují, že jich národ má původ z otců římských a z matek slavenských. Jejich řeč je míchanina z latinské a slavské. Slavské jest k. př. destoiniak (důstojný), zebavnik (zábavný), zavisnik (zavistný), darnik, večnik, volnik, tainik, žalnik, vremelnik, topit, (topen), iubit (ljuben), roditor (úrodný), izkusire (zkušenost), lekuire (léčení), gonire (honění), stidire (stud), podobire (ozdoba), a t. d. Srov. *Erweis, dass die Wallachen nicht römischer Abkunft sind, von S. T.*

V. 13. „Řečtí Slavové." Srov. *J. Grimm. Serb. Gram. S. 1.* „Slavismen im Neugrichischen leiten Kopitar zu wichtigen Folgerungen. Im Osten des alten Sparta wohnen die Tschakonen, deren Sprache slavische Abkunft verräth." Wien. Jahrb. XVII. 1822 197. Karamzin, Ist. I. str. 28. 285. V siedmom věkě nachodim Slavian na rěkě Strimoně vo Thrakii v okrestnostiach Thessaloniki i v Mizii. Daže ves Peloponnes byl něskolko vremeni v ich vlasti. Mnogie iz nich poselilis v Bithynii, Phrygii, Dardanii, Sirii. — Slědy ich sochranilis v Moreje: načalniki donyně imenujutsia tam Vojevodami. Chateaubriand sčitajet Mainotov potomkami Slavianskago naroda (sm. jego Itineraire T. I.)" Srov. *J. Phil. Fallmerayer. Gesch. d. Halbinsel Morea, während des Mittelalters, Stuttgart u. Tüb.* 1830. Vorrede. IV. p. 243. „Auch nicht ein Tropfen ächten und ungemischten Hellenenblutes fliesset in den Adern der christlichen Bevölkerung des heutigen Griechenlauds. Slaven, Blutsverwandte der Serbier und

Bulgaren, der Dalmatiner und Moskowiten sind die Völker, welche wir heute Hellenen nennen, und zu ihrem eigenen Erstaunen in die Stammtafeln eines Perikles und Philopoemen hinaufrücken. — Die Halbinsel Peloponnes wird seit mehr als tausend Jahren Morea genannt. Moreas ist aus dem slavischen Worte More, das Meer, entstanden, ist ein rein slavischer Name, welcher Küstenland, Seeland, Fläche am Meeresstrande, Litorale bezeichnet, so wie Po-moran. Die Moraiten des Flachlandes nannten die Bergcantone des Pentedactylos noch am Ende des 13. Jahrhunderts Slavenland, τα Σκλαβικα." Srov. řecká jména míst a měst: *Glorica*, *Planica*, *Vostica*, *Kamenica*, *Verba*, *Bystra*, *Veligosti*. *Slavica*, *Arachova*, *Chelmina*, *Krabata*, *Trupia*, *Choritica*. *Čoka*, *Ezeron*, *Bardo*, *Polia*, *Misa*, *Zagora*, *Selica*, *Jalova*, *Dobravoda*, *Dolina*, *Grebeno*, *Gradica*, *Mudrica a t. d.*

Znělka 7.

V. 9. „Černým Ďurkem." Srov. *Liboslav Ziegler*, *v Prvotinách pěk. um. 1813. Č. 1. S. 3. List 31. str. 126.* „Narodil se Jiří Černý aneb Petrovič nedaleko Bělehradu. Hned z mládí byl nesmírnou nenávistí zapálen proti Turkům, pod jichž žezlem vlast jeho tehdáž bědovala. Jednou ve svém mládenectví potkal se na silnici s Turkem, an mu zuřivě velel, aby se z cesty vyhnul, a pakli nevyhne, hrozil, že ho zastřelí. Černý obratně Turka přepadna, jej zabil. Aby nebezpečnosti ušel, utekl do Sedmihradska. Nebylo mu tenkrát ještě 18 let, vstoupil do císařské služby, a dostal se brzy za strážmistra. Ale i zde ho osud, aneb jeho bouřlivá povaha pronásledovala. Jeho setník chtěl ho za provinění trestati. Jiří Černý ho zabil, a byl přinucen rychle do své vlasti se odebrati. Tu přemluviv a shromáždiv zástup Srbů, přepadal a znamenitě porážel Turky. Se všech stran pronásledovaní Srbové k němu se hrnuli. Přitáhl až k Bělehradu, oblehl pevnost a turecká osádka musela se mu vzdáti. To se stalo 1806 dne 1. prosince. Tou cestou se poštěstilo Černému, že potlačenou

vlast svou břemena tureckého zbavil. Jiří Černý jest srdnatý, ohnivý, prchlivý muž, krásný zrůst, podlouhlou tvář dole širokou, malé vpadle oči, končitý nos, jest snède barvy, nosí valousy čili berkovy, vzadu dlouhé pletené vlasy, jenž mu skoro celá záda přikryjí. Jest ozdoben důstojností ruského generala a řádem Alexandra Nevského." Srov. *Convers. Lex. B. II. S. 904.* „Czerny Georg wuchs ohne alle Bildung auf; er konnte nicht einmal lesen und schreiben, worüber er später selbst oft klagte. Aber die Natur hatte ihn mit vielen Anlagen, besonders mit dem Talent, ein Heer zu leiten und zu begeistern und dabei mit Tapferkeit, Entschlossenheit und Geistesgegenwart versehen. — Von allen Seiten strömten die unterdrückten Serben zu Czerny; nur sein Vater (dle jiných jen otčím) sagte sich von ihm los und machte sich auf den Weg nach Belgrad, um seinen Sohn in die Hände der Türken zu liefern. Dieser wendete vergebens alles an, den Greis zurückzuhalten und tödtete ihn endlich mit einem Pistolenschusse. Von dieser unnatürlichen That soll er den Namen Černý erhalten haben."

Znělka 8.

V. 9. „Svoren, Červen, Koren, Liška, Rak neb Rakovský" jména mnohých známých slovenských rodin, z nichž ti, kteří do škol chodili, obyčejně je přelatinili, anebo přemaďařili, tak i Sextius (původně Šesták), Cornides (Vrána), Sinapis (Horčička) a t. d.

V. 10. „Pelzel" Františ. Martin. Srov. Prvot. pěk. Um. 1814. Čís. 13. str. 99. „Pelcel narodil se v Rychnově 1734. Vydal: Příhody, zajetí a cesty Václava Vratislava svob. p. z Mitrovic. s paměti hodnou předmluvou v Praze 1773. Na některých výtiscích, které vydavatel svým přátelům obětoval, jmenuje se Martin Kožišek a v ostatních F. M. Pelzel; prvé bylo jméno jeho otce, které on v Praze do němčiny přeložil. I tento horlivý vlastenec do sebe tu vadu měl, že se za české jméno styděl, tak to dělali mnozí Čechové za časů tehdejších,

aby se tím zalíbili. Mnohá důvtipná hlava německou literaturu obohatila, vlast však se k tomu hlásiti nesmí."

V. 13. „Dolči." Srov. *Katančič Specim. phil. Pan. Zagr. 1795. p. 53.* „Sebastianus Dolci (Sladich nomine fuit,) de re literaria gentis non mediocriter meritus."

V. 14. „Artemisius" Nicolaus, vlastně Černobýl, Čech nar. 1496. v Žatci, jeho životopis a spisy viz v Dobroslavě D. II. S. II. str. 27.

Znělka 9.

V. 9. „Demidov." Srov. *Rozličnosti Praž. Nov. 1830. Čís. 28.* „Dobročinnost Rusa v Paříži. Ruský hrabě Demidov, jenž v Paříži přebývá, letos tamním chudým daroval 80,000 franků, t. j. asi 32,000 zl. rak. č. —

Znělka 10.

V. 8. „Petronella." Srov. *Daniel Dittmann: Petronella, die polnische Einsiedlerin auf dem Anna-Berge in Ober-Schlesien. Historische Erzählung aus der Zeit der letzten Unruhen in Polen. Leipzig 1831.* „Eine schöne vornehme Polin erhebt sich durch ein glückliches Naturell und die Liebe zu einem edelgearteten (!) Deutschen, über die Frivolität ihrer Landsmänninen und Standesgenossinen. Eine schwache Stunde eint sie nicht mit dem Geliebten, sondern giebt sie in die Gewalt einer Tante und eines boshaften Bewerbers. Sie entgeht ihr durch die Flucht aus dem Vaterlande. Im strengen Klausnerleben meint sie ihre Schuld abzubüssen und die tiefste Verborgenheit sich zu sichern. Nach Jahren erfährt sie den Tod ihres Geliebten, seinen und ihren Sohn, dessen Mörderin sie sich wähnte, pflegt sie in seiner Krankheit, ohne früher, als nachdem er gestorben, zu wissen, wie nahe sie ihm verwandt war. Losgerissen von allen irdischen Banden, ist ihr der Tod der befreiende Friedensengel."

Znělka 12.

V. 4. „Měrajících.“ Měrati značí Slovákům messen, měřiti zielen. Tohoto pěkného rozdílu by i Čechové šetřiti měli; tak i plakati značí nám weinen, plorare, plákati umývati, máchati ve vodě. Státi stehen, státi se geschehen.

V. 13. „Hacquet.“ Srov. *Beschreib. v. Illyr. u. Dalm. in Minuaturgem. aus d. V. und L. Kunde Pesth. 1816. S. 13.* „Die Slaven schmiegen sich darum beugsam und geduldig unter das Joch des hässlichsten Despotismus, weil sie sich keinen Begriff von einer bessern Herrschaft machen können. Sie sind, ob sie gleich das Baden leidenschaftlich lieben, im höchsten Grade unreinlich. In einem und demselben Zimmer, oft in der Mitte des Unflaths, schlafen häufig mehrere Familien. Unglücklicherweise ist das Stehlen bei den Slaven allgemein verbreitet.

V. 13. „Meinert“ J. někdejší prof. na universitě Pražské. Srov. *Jahrbücher d. Lit. XV. B. Jahr 1821. Anzeigebl. S. 27. 38.* „Die Sagen der vorchristlichen Zeit, beim Cosmas, athmen jene asiatische Ueppigkeit des slavischen Unglaubens. — Es ist eine der schneidendsten Zusammenstellungen gewesen, in denen sich das Schicksal gefiel, da es den Slaven zum Nachbarn des Deutschen machte. Der eine mit blondem Haar und blauen Augen, offen und gerade bis zur Derbheit; ein kriegerischer Hirt auch zu Ross: ehrfürchtig gegen die Frauen, und in der Ehe mit einer begnügt; von Königen beherrscht, denen eher Tapferkeit als glänzende Abkunft erlassen wird; im Götzendienste nüchtern, und für des Lebens Mühsal auf die Heldenfreuden Wallhalla's hoffend: der Andere, mit dunkelm Haar, mit schwarzen Augen: gutmüthig und gehorsam, aber schlau; ein friedlicher Ackerbauer, kein Reiter; Mann und strenger Gebieter vieler Frauen; gedrückt von einem Adel, der keine Könige duldete; ohne Glauben an Fortdauer der Seele nach dem Tode, und dess nur um so fester an einem Götterdienste hangend, der das Leben in ein langes Fest

verwandelte — so traten beide in verschiedenen Jahrhunderten auf den Schauplatz der Geschichte; so durften sie, dem Abend- und Morgenländer, sich nur begegnen, um einander noch durch weit mehr als die blosse Nähe zu beleidigen." —

V. 14. Bissinger." Srov. jeho spis: *Vergleichende Darstell. d. Grundmacht aller europ. Monarchien, Pesth 1823. S. 309.* „Des Slaven grösste Fehler sind Sinnlickkeit, Unmässigkeit in hitzigen Getränken und starker Aberglaube, bei einigen Zweigen säuische Unreinlichkeit, niedrige Kriecherei und Hang zur Betriegerei und Dieberei." —

V. 14. „Luden." Srov. jeho: *Geschichte des Mittelaters*, §. *131.* „Die Namen der einzelnen slavischen Völkerschaften und Vereine haben keine Bedeutung. Einige waren schon verschwunden, ohne dass sich an sie irgend eine grosse (ovšem bolestné!) Erinnerung knüpfen liesse. Glücklicher Weise hatte die Natur eine gewisse Unstätigkeit in ihr Wesen gelegt. Buch III. Kap. 2. § 211. Die Slaven im Mittelalter ziehen nur wenig die Augen auf sich, weil das, was durch sie und bei ihnen geschah, in die Begebenheiten selten oder nie bestimmend eingriff, in welchen Geist und Bildung sich offenbarten. Die Letten wären bei den Polen oder Russen unnütz zu Grunde gegangen, unter den Teutschen hingegen haben sie dem Geiste der Menschheit gedient." Dobrý Luden zapomněl na Hansu, na rolnictví slavské, na Jaroslava a Tatary, na Sobieského a Turky, na Husa a Žižku, na Koprnika a jiné nejen celému středověku, ale celému křesťanstvu a světu památné skutky a zásluhy.

Znělka 13.

V. 7. „Glatz" Jakob. Srov. jeho spis: Freimüthige Bemerk. eines Ungars über sein Vaterland, Teutschland 1799. S. 204. 311. 316. „Bei den Nationalungern traf ich Vorurtheile und Aberglauben nicht so häufig als unter andern bei den Slaven. S. 204. Viele ehrliebende junge Männer sind mir bekannt, die von der höchsten

Dürftigkeit getrieben zur Albisation griffen, sie aber gleich aufgaben, da sie erfuhren, welcher Unannehmlichkeit und unwürdigen Behandlung man sich dabei aussetzte. Besonders gebührt den Deutschen und zum Theil auch den eigentlichen Ungern dieses Lob, dahingegen die meisten Slaven unverschämte, zudringliche Bettler sind. — S. 209. Man kann die ev. luth. Gemeinden in Ungarn nicht reich nennen; vielmehr befindet sich ein grosser Theil von ihnen in dürftigen, und ein noch grösserer in mittelmässigen Umständen: vorzüglich gilt dieses von den slavischen Lutheranern. S. 299. In den Liptauer, Thurotzer, Trentschiner und Neutraer Gespannschaften sind die Wege und grösstentheils auch die Gasthöfe elend. (Naproti tomu Magda, Geogr. Ung. S. 201. „Das kleine Thurotzer Comitat hat mehr gute Strassen als 3—4-mal grössere Gespannschaften). S. 316. Den männlichen Charakter, den ich bei dem Nationalunger fand, habe ich bei den Slaven nicht angetroffen. Es geht ihnen die Geradheit ab, welche jenen so vortheilhaft auszeichnet; sie haben etwas Schlaues, Verstecktes in ihrem Wesen, dass man nicht völliges Zutrauen zu ihnen fassen kann. Der slavische Pöbel ist ungemein grob, hochmüthig, höhnisch gesinnt und dem Trunke sehr ergeben. S. 311. Viele slavische Gelehrte haben einen eckelhaften Hochmuth, der gewöhnlich auf nichts anderm, als auf dem Wahne beruht, dass sie die lateinische Sprache am besten sprechen. In Ungarn kommt auf diesen Umstand erstaunlich viel an: daher die Besetzung mancher wichtigen Schul- und Predigerstellen in teutschen Städten mit Slaven. Ihr Latein ist meistens ein verdorbenes juristisch-schlowakisches Küchenlatein. Es gibt auch unter ihnen manchen trefflichen Kopf, der den Eigendünkel, die Unbescheidenheit und unverschämte Zudringlichkeit vieler Querköpfe seiner Nation, verachtet."

Znělka 15.

V. 8. „Mathiáše." Srov. *Psaní krále Mathiáše uherského panu Zdeňkovi ze Šternberka, ode dne 18. ledna 1472. v Časopisu Mus. IV. roční běh, Sv. I.*

str. 102. „Takéť milý pane Zdeňku jistéť píšeme, že jakž jsme živi, nikdy sme hlúpějších, lenivějších, opilejších, nestatečnějších a putanějších neviděli, jako sú páni Polané byli. A tak se nám zdá, že jsú tak žični té jisté jiezdy, žeť jest drugam leb ztlučena, že se jim nejednomu bialego iagodnika v roce niespodoba piti. A tuto ceduli přečta, věřímť, že třikrát na jedné noze pro nás poskočíš. Dán ve vojště našem blíž Lubiny, v sobotu den S. Prišky, let božích 1472. královstvi našeho uherského 14. a českého leta třetieho.“ — Celý tento rozpustilý žert — praví Palacký — značnější jest pro krále Mathiáše (ne pro Poláky), nežli obšírná charakteristika.

Znělka 17.

V. 11. „Bonifac“ blahozvěst Němců, nar. 680 v Anglii, kde při křtu jméno Wunfrid dostal, zemřel r. 755. Srov. jeho psaní u Serariusa, *Bibliothecae Patrum, Lugd. 1677*, list XII. králi Ethibaldovi psaný: „Et Winedi, quod est foedissimum et deterrimum genus hominum, tam magno zelo matrimonii amorem mutuum servant, ut mulier, viro proprio mortuo, vivere recuset.“

Znělka 19.

V. 3. „Vichin.“ Srov. *Dobner, in Hagec. ad A. 880. p. 194.* „Quis ante Episcopalem obtentam sedem et qua gente Vichinus fuerit, quaeque ejus in Moraviam et Svatoplucum merita, nihil certo compertum.“ Pokračovatel Letopisů Fuldaských r. 899. jmenuje ho Wichingum Alamanum; a ovšem pravdě nejpodobnější jest, že byl Němec. Sr. *Vita Clementis Ep. ap. Allat. exer. 15.* „Gorasdum Episcopali dignitate spoliant: Vichnicum vero quemdam haereseos temulentia debacchantem, et alios quoque in eandem ebrietatem allicere idoneum proptereaque anathemate subactum — hunc (o labores et certamina Methodii!) in sedem promovent.“ Srov. *Dobrovsky, Mährische Legende von Cyrill und Method*

Prag 1826. S. 61. „Im J. 881 tröstet Papst Johann in einem Briefe vom 23. März den Erzbischof Method, der ihm seine Noth und seine Unfalle klagte, und gegen den widerspenstigen Bischof Wichin sich beschwerte.“ Téhož Gesch. d. b. Lit. 1818. S. 84. „Selbst in Mahren blieb Method, auch nachdem Pabst Johann VIII. dessen Rechtgläubigkeit anerkannt hatte, von dem ihm untergeordneten Bischofe Wichin nicht unangefochten. Gleich nach seinem Tode bekam Mähren lauter lateinische Bischöfe, und der slavische Ritus, dem der lateinische in Mähren und Pannonien ehedem an vielen Orten hatte weichen müssen, verschwand gar bald in ganz Mähren.“ Onna slova listu papeže Jana VIII. takto znějí, u Assemanna II. p. 158. „Auditis per tuas literas variis casibus et eventibus tuis compassione tibi condoluimus. — De tentationibus quas diverso modo perpessus es, noli tristari. Si Deus pro te, nemo esse poterit contra te. Tamen, quum, Deo duce, reversus fueris, quiquid enormiter adversum te est commissum, quidquid jam dictus Episcopus (Wichinus) contra suum ministerium in te exercuit: legitimo fini trademus et illius pertinaciam, judicii nostri sententia, corripere non omittemus.“ Pag. 159. „Wichinus permissam Moravis a Pontifice in sacris celebrandis slavicam linguam, quum ipse Alemannus esset, non modo non probavit, sed etiam conjuncto cum Bojoariis Episcopis studio, damnare ausus est.“

Znělka 20.

V. 1. „Českých knížat“ t. Spitihněva a Břetislava. Srov. *Dobrov. Gescht. d. b. Sp. S. 47. a 49.* „Der hl. Prokop brachte um das J. 1030 einige slavische Mönche zusammen und baute ihnen das bekannte Kloster zu Sazava. Allein bald nach seinem Tode brachte man den Herzog Spitignew dahin, dass er den Abt Vitus mit den übrigen Mönchen im J. 1055 aus dem Lande jagte und einen Deutschen zum Abte daselbst einsetzte. — Bretislaw vertrieb die slavischen Mönche abermal und ernannte den Brewniower Probst Diethard zum Abte, der das Kloster mit lateinischen Büchern versah.

V. 14. „Salcburští Arcibiskupové.“ Srov. *Engel, Gesch. des alten Pannonien. S. 273.* „Die Verspottung der slavischen Bücher kam hauptsächlich vom Erzbischof von Salzburg her, der seine Gerichtsbarkeit und Einkünfte durch Method geschmälert sah.

Znělka 21.

V. 6. „Sněm v Saloně.“ Srov. *Thomas Archidiaconus Spalat. in Vita Laurentii Epis. Cap. 16.* při r. 1060: „Inter multa capitula in hac synodo conscripta et hoc firmatum est et statutum, ut nullus de cetero in lingua Slavonica praesumeret divina mysteria elebrare, nisi tantum in latina et graeca, nec aliquis ejusdem linguae promoveretur, ad sacros ordines. Quum hoc Statutum synodali fuisset Sententia promulgatum, et apostolica auctoritate firmatum, omnes Sacerdotes Slavorum magno sunt moerore confecti, omnes quippe eorum Ecclesiae clausae fuerunt, ipsi a consvetis officiis siluerunt.“

Znělka 22.

„Wuttke“ (Sr. *Vůdka, Vodka, Vodička,*) Heinrich, professor práv na vysokých školách v Lipsku. Vydávaje dějepis vysokých škol německých dal se r. 1844 s pisatelem tohoto v listování, z něhož však všudy přepiatý německý duch zaváněl. R. 1846 při povstání nešťastných Poláků psal proti těmto oušklebný a zlobivý, od samých Němců haněný článek, ve všeob. Augspurských novinách 1846. č. 86. z něhož zde některé věty stůjte: „Die Nachrichten von dem Aufstande der Polen erregten hier in Leipzig eifrige Theilnahme. Laut äusserte man seine Wünsche für das Gelingen. Selbst liberale Wortführer von bewährter Gesinnung, schienen in dieser Frage eine Stellung einzunehmen, die uns gezwungen hätte als ihre Gegner aufzutreten. — Gegen uns Deutsche (!) traten die Polen in die Waffen. Habt ihr Enthusiasten für die polnische Sache denn gar kein Gefühl

für die eigene? Habt ihr nicht wenigstens eine schwache Ahnung von dem, was, ich will nicht sagen, die Nationalehre — denn ihr seid vielleicht viel zu sehr Kramer geworden — wohl aber der Vortheil unseres (?) eigenen Stammes (!) gebieterisch erheischt? — Oder wollt ihr euch etwa absichtlich täuschen — während 1846 Mordanschläge gegen euere Brüder geschmiedet werden, Mord- und Raubplane, die in der neuesten Geschichte der gebild ten Völker ihres Gleichen nicht haben? Ihr tröstet euch zwar, dass sei böslich erlogen, weil ihr es nicht glauben wollt, trotz des Uebereinstimmens so vieler Berichterstatter, die kein amtliches Gepräge tragen. Ihr wisset auch nicht dass der Stockpole den Deutschen vom Grund seines Herzens hasst. Nicht etwa jung ist seine Abneigung gegen den gebildeteren und fleissigeren Nachbar, sie ist tief eingewurzelt. — Wurde nicht 1831 unter ihnen laut genug gesagt, dass wir es hören konnten: wenn sie mit den Russen erst fertig werden, würden sie über die Deutschen herfallen? Hat man nicht ohne Scheu behauptet, das Land bis zu der Oder gehöre eigentlich den Polen? — Ja, lasst nur das alte Polen wieder auferstehen, es wird jedes Fleckchen zurückfordern, das einst zu Polen gehört hat. Dort der Rhein, hier die Oder als Gränze, fürwahr ein schmales Deutschland! -- Aber, heisst es, die Gerechtigkeit gebietet den Polen das Ihrige wiederzugeben, denn erstens haben wir Deutschen ihr Gebiet geraubt, und zweitens ist die Bevölkerung der von ihnen beanspruchten Landstriche polnisch und begehrt nationale Herrschaft. — Die erste Behauptung ist richtig. Unsere Ahnen haben den Slaven sogar mehr entrissen als sie jetzt fordern, denn die Slavenwelt reichte einst bis zur Saale und senkte ihre Ausläufer tief in das Herz von Deutschland. Aber den Boden haben wir ihnen mit demselben Recht (?) weggenommen, nach dem sie die Gegenden besetzten. (To je lež nestydatá, Slavové obsedli pokojně bezlidné, putováním Němců vyprázněné kraje). — Freilich hinderte in Preussen die Ausbreitung des Deutschthums immer stärker den Einfluss des polnischen Adels; eine Zeit lang stockte die Einwanderung

und Deutschmachung. — Deutsches Recht wird getragen von Deutschen. — Die Frage gestaltet sich also so: sollen Deutsche unter polnischer Herrschaft oder Polen unter Deutschen stehen? Kein Deutscher sollte bei der Beantwortung schwanken. Wir wenigstens, die wir durchaus nicht mit H. Dr. Ruge den deutschen Charakter „niederträchtig“ finden, haben nur die Antwort: in solchem Fall soll der Pole nicht über uns stehen, nicht uns befehlen, sondern uns gehorchen — und wenn er nicht will, so mag er auswandern nach Warschau oder z seinen Freunden nach Paris, wir geben von unserm Gebiet, auf dem Deutsche wohnen, nicht einen Fussbreit weg, so lange Schwerter in Deutschland geschliffen werden. — Man sagt: „Gerecht ist dass Polen und Westpreussen von Deutschland losgelassen werde, weil die Mehrzahl der Einwohner polnischen Stammes ist und nach dem Willen der Mehrzahl das Schicksal der Völker sich richten soll.“ — Dies Urtheil führt uns zur allerrohesten materialistischen Auffassung zurück. Die Köpfe zählen und jeden für eine Eins, keinen höher gerechnet, nach den Summen den Spruch fällen, das heisst, die Menschen für Thiere ansehen (ó bidné svobodné obce!). Die geistigen Mächte sind das Massgebende und sie begründen solche Unterschiede, dass man die Menschen nur wägen kann. Wo Bildung und Fleiss, wo Einsicht und Kraft ist, da ist es das Recht zur Herrschaft! — Der polnische Bestandtheil war nicht einmal im Stande eine hinlängliche Anzahl von weltlichen Lehrern für den höheren Unterricht aufzustellen, hat eine so geringe wissenschaftliche Bewegung, dass im Laufe eines ganzen Jahres aus Posen'schen Pressen alles in allem 37 Werkchen und Flugschriften hervorgingen. — Wohl lese ich Worte, mit denen recht Vieles und Schönes verheissen wird; gern glauben wir, dass die H. H. Tyssowski und Grzegorzewski alles aufrichtig und ernstlich meinten. aber sie versprechen was unmöglich ist, unmöglich vor allem, wegen der Beschaffenheit des polnischen Charakters. — Im Interesse der Bildung. im Interesse des Fortschritts der Menschheit, welches der

oberste Massstab alles Urtheilens ist, liegt es, dass noch lange Zeit deutschem Gesetze der Pole gehorche." Druhý podobný protislavský článek od H. Wutkeho *viz v těchž Novinách 1846. od 7. května, číslo 127.* „Die polnische Frage." — *a 16. května číslo 136, a obzvláště číslo 140.*

Znělka 23.

V. 9. „Lepa." Srov. *Petri Ranzani Epit. Rer. Hungar. Index XI. p. 361.* „Rex erat ea tempestate Dalmatiae et Croatiae Zolomerius (Zvonimir) nomine. Is moriens, cum nullus illi esset heres, sua regna testamento reliquit uxori, quae erat beati Ladislai soror. Cum autem nonnulli, qui fuerant viri sui hostes, arma parassent, quibus Reginae regna illa relicta vellent adimere: suas et ipse rex sanctus coegit copias, tulitque sorori opem; qua fugatis adversariis, quae sua erant, illa postea tranquille possedit. Interiecto dein tempore, moriens et illa, eadem regna reliquit Ladislao fratri. At vero ipse ea regna Hungarorum regum innxit imperio." Srov. *Maxim. Schimek, Gesch des Kön. Bosnien u. Rama, Wien 1787. S. 29.* „Nach dem Tode dieses sonst mächtigen Königs Demetrius (jináče Zvonimir 1089) der keine männlichen Erben hinterliess, hatte seine Gemahlin Lepa (Helena), Schwester des hl. Ladislaw I. König von Ungarn, mit vielen herrschsüchtigen Feinden zu thun, worunter ein gewisser Stephan der grösste war, welchen Laurenz, ein Erzbischof von Spalatro zum Könige gekrönt hatte. Der bedrängten Königin Lepa blieb bei dieser Verwirrung nichts anders uber, als dass sie den Beistand ihres Bruders erflehe. Ladislaw sagte ihr den Schutz zu, ruckte bald mit einem furchterlichen Kriegsheere in das kroatische Gebiet ein."

Znělka 24.

V. 4. „Čertova Svatba," zlopověstný, 3696 střevíců vysoký, na hranicích zvolenské a liptovské stolice čnící vrch Tater, se hlavolomnou cestou. Viz *Matth.*

Belii, Not. Hung. T. II. p. 373. 513. „Juga nuptiarum Diaboli, circumsitis montibus eminentiora, ob tempestates longe atrocissimas, infamia sunt. Nunquam hic a ventis cessatio est; et cum alibi Etesiae regnant, hic Aquilones saeviunt gelidissimi. Denominationis rationem facile est reperire. Quia nimirum, hieme imprimis, obnoxius est tempestatibus ac pene impervius, si nix sit altior, nuptias illic Cacodaemonem agere, credidit olim vulgus. Unde et dicterium manavit: Malam in nuptiis diaboli audiri musicam."

Znělka 25.

V. 4. „Literami glagolskými." Srov. *Prwotiny pěk. Um. L. 22. str. 86.* „Glagolské pismo ku psání velmi nepohodlné jest nehezká nerůda Kyrilského." — Dobrovsky, Abhandl. einer privat Ges. in Böhm. B. 5. S. 300. „Das glagolitische oder hieronymische Alphabet ist eine Mönchmissgeburt des dreizehnten oder folgenden Jahrhunderts, eine Erfindung und Absicht eines blöden Mönchenkopfs. Die Absichten dieses Stümpers waren gewesen, dieses Alphabet so einzurichten, damit es alt und sonderbar aussehe."

Pozn. vyd. Srov. *Šafařík, Památky hlaholského písemnictví — pak: Glagolitische Fragmente — zvláště ale: Ueber den Ursprung und die Heimath des Glagolitismus.*

Znělka 26.

V. 12. „Libušina soudu zaslatel." Srov. *Archiv für Gesch. Stat. von Hormayr, 15. Jahrgang. April. 1824. Nro. 46 kde Dobrovský* takto piše: Leider traute sich derjenige, der diesen Fund gemacht haben soll, nicht einmal seinen Namen zu unterzeichnen, sondern warf 4 mit grünlich frischer (?) Dinte beschriebene schmutzige Pergamentblätter in 8. in den Briefkasten und begleitete sie mit einem Zettel des Inhalts: In unserm Hausarchiv lagen anliegende vier Blatt Pergament viel-

leicht Jahrhunderte lang im Staube verworfen. Da ich aber die erhabenen Gesinnungen meines Herrn, der ein eingefleischter deutscher Michel ist, in Rücksicht des Nationalmuseums kenne; denn er würde es lieber verbrannt oder verfault sehen, als selbes dieser Anstalt zu schenken, so verfiel ich auf den Gedanken, diese Blätter an Er. Excell. anonym zu senden. Denn unter meinem Namen lief ich Gefahr meines Dienstes verlustig zu werden: und bitte selbe in diesem vaterländischen Institute von einem ungenannten wahren Patrioten zu verehren. Ihren Inhalt kannte ich nicht, obwohl ich weder Zeit noch Mühe sparte zusammenzubringen, und bin sehr neugierig darauf. Ich hoffe der böhmische Professor oder ein anderer böhm. Gelehrte wird es nicht so schwierig finden. Schade, dass sich die Schwärze, wie ich den Staub mit feuchtem Schwamme abwischte, nachher ins Grüne verwandelte. Mit Bley geschrieben, damit man meine Hand nicht erkenne." — Srov. *J. Jungmann. Hist. lit. české, str. 25.* Sněmy a soud Libušin, Rpis psaný na konci X. anebo z počátku XI. století. Pan Dobrovský, jehož některým domněnkám historickým tento Rps. na odpor stojí, jej za podvržený vyhlásil, ale zajisté nedůvodně. Tištěn jest v Ruské pravdě P. Rakowieckého; v Izvěstija Rossijskoi akademii Sv. X.; — v Kroku 1822. D. I. Sv. 3.; v Rukopisu Kral. od Svobody i s něm. přeložením. — P. Palkovič v Tatrance 1832 podporuje též zdání Dobrovského ale důvody příliš slabými, na něž odpovědíno v časopisu Mus. 1832 Sv. II. str. 239.

Pozn. vyd. Spor o pravosti či nepravosti Rukopisu, obsahujícího Sněmy a Libušin Soud, či Rukopisu Zelenohorského vypukl ještě jednou r. 1858 a tu také pravost jeho vítězoslavně dokázána jest. Viz o tom: *Časop. česk. Mus. r. 1859 na str. 28 a sl.*

Znělka 27.

V. 14. „Vuk Branković," zeť Lazara knížete srbského. Srov. *Narodne srbske pjesme, Kn. II. str. 154.*

158. „Bog ubio Vuka Brankovića — On izdade tasta na Kosovu — Prokleto mu pleme i koleno.“ Talvj, Kurzer Abriss einer Gesch. des serb. Reichs, als Einl. zu den Volksliedern, p. 33. Gerhard, Wila, Gloss. „Wuk Brankowitsch Schwiegersohn des Zaren und Schwager des Milosch Obilitsch von hoher Abkunft und ein mächtiger Grosser des Reichs, entzweite sich mit seinem Schwager und verrieth seinen Schwäher in der Amselfelderschlacht 1389, indem er sich mit dem ihm anvertrauten Heere 12000 der besten Reiter im Augenblicke der Entscheidung zurückzog. Späterhin ward er von einem seiner Diener auf der Jagd gemordet. Seine Statthalterschaft zu Ochrid wurde unter seine Söhne getheilt. Diese erbten den treulosen und gegen ihr Vaterland feindselig gesinnten Charakter. Sie beunruhigten die verwittwete Herrscherin Miliza und selbst noch ihren Sohn Stephan den Hohen.“

Znělka 28.

V. 3. „Braclav“ (Vratislav?) vojvoda v Korytanech, pošlý z moravského kmene. Srov. *Ossoliński V. Kadt. p. 219.* Das Land zwischen der Sau besass nach Privinna und Hecil, dessen Sohn Brazlav“ Gebhardi. B. 4. §. 10. „Er (Brazlaw) war kein Freund des Svatopluks, sondern zeigte vielmehr im J. 892. dem Kaiser Arnulph die sichersten Wege zu Mährens Verwüstung. Auf seinen Rath liess sich der Kaiser in ein Bündniss mit den Bulgaren gegen Svatopluk ein, und aus Furcht vor des Svatopluks Nachstellungen mussten die kaiserlichen Gesandten nach der Bulgarey durch Brazlaws Land reisen.“ Schönleben, Annal. Carn. p. 451. — Katona, Hist. Hung. p. 143. „Arnulphus exercitu triplici Marahanenses aggredi statuit, primum ex Francis, Bojoariis et Alemannis conflatum ipse mense Julio contra Svatoplucum adduxit, alterum Brazlavoni, Pannoniae Saviae duci, commisit.“

Znělka 29.

V. 13. „Svatoplukovi synové“ totiž Mojmir, Svatopluk a Svatoboj. Srov. *Constant. Por. De adm. imp. C. 4. 1. 42.* „Moraviae primceps Sphendoplucus fatis concedens, regionem suam in tres partes divisit, filiisque singulis suam portionem tradidit; maximum natu principem Magnum faciens, reliquos vero duos, sub ejus potestate constituens. Post Sphentopluci mortem, anno uno in pace exacto, orto deinde dissidio et bello civili, invadentes Turcae funditus eos extirparunt, regionemque eorum occuparunt, quam in hodiernum usque diem incolunt.“ Joh. Seberini, Hist. Hung. Poson. 1778. p. 91. „Nihil Hungaris accidere potuit opportunius quam intestina Svatopluci filiorum de regno dissensio. Paullatim enim Magna Moravia fratrum dissensione Hungarorum facta est.“

Znělka 30.

V. 13. „Tugumir.“ Srov. *Witechind. L. 2. p. 647.* „Fuit autem quidam Slavus a rege Henrico relictus, qui jure gentis paterna successione, dominus esset eorum, qui dicuntur Heveldi, dictus Tugumir. Hic pecunia multa captus et majori promissione persvasus, professus est se prodere regionem. Unde quasi occulte elapsus, venit in urbem, quae dicitur Brennaburg a populo agnitus et ut dominus susceptus, in brevi quae promisit implevit. Nam nepotem suum, qui ex omnibus principibus gentis supererat, ad se invitans, dolo captum interfecit. Urbemque cum regione ditioni regis tradidit.“ Jordan. de Or. Slav, Sec. 77. p. 314. „Aequus est Witichindus, dum proditionem Tugumiri tacite carpit.“

Znělka 31.

V. 9. „Nebyl“ u Byzantinců Nebul; mnozí Slováci posud říkaji bul misto byl, i v ruských dílem i polských ústech zní naše y jako prostředni zvuk mezi

u a i. Byl vůdce vojska slavského do Asie poslaného r. 691. Srov. *Theophanes, ap. Stritterum II. p. 75.* „Imperator Justinianus Rhinotmetus ex deportatis in Asiam Slavis viros bello idoneos elegit, et in exercitus ad 30 millia adlectos armis instruxit, quos Aciem superabundantem nuncupavit, et eorum ductorem Nebulum. Eorum robori confidens, Arabibus scripsit, se pacis a se scriptae conditionibus non amplius stare posse. Et superabundanti illa acie Sebastopolim contendit. Arabes in Romanos irruunt et bellum committunt. Et primo quidem conflictu vincuntur Arabes. At Muamed Slavorum, qui cum Romanis militabant ducem clem tentans, transmissa ad eum pharetra nummis aureis plena, pluribus etiam policitis delinitum, cum sociorum 20 millibus ad suas partes transire suadet. Ita fugam, quam Romani tulerunt, ille mercatus est. Sub idem tempus Slavorum reliquias, etiam mulieres et pueros, Justinianus e medio sustulit ad Leucatam, locum praeruptum atque maritimum, cadavera in mare abjici jussit."

Zpěvka 32.

V. 1. „Běžte cesar!" Srov. *Cedrenus, ap. Stritter II. p. 631. 640.* „Basilius Imperator quotannis in Bulgariam expeditionem faciebat et obvia quaeque populabatur ac vastabat. Anno 1016 adversus Joannem (principem Bulgarorum) non procul a se dissitum emittit cohortes duce Constantino Diogene. Iis profectis insidias cum tentaret Joannes, Imperator de suorum sollicitus salute, equo ante suos provectus, idque unum fatus: „si quis bellator est, me sequatur" cursum contendit. Hoc ut comperere Joannis exploratores, territi in sua castra redierunt, nihil aliud vociferantes, quam: Bezeite Tzaesar! Omnibus cum ipso Joanne incomposite fugientibus, Diogenes cum suis, animis receptis, eos insecuti, magnam caedem peragunt." Tamž poznamenání „Xylander ad hunc locum: Bezeite Tzaesar, Id, inquit, vocabuli credo significare, fugite, quod circumstantiae arguunt, et lingua Slavonica confirmat." Srov. *Schaffaříks*

Gescht. d. slav Sp. 1826. S. 224. „Bei dem Volk in Bulgarien scheint die slavische Sprache nie einer andern gewichen zu sein: noch im Jahre 1016 schrien die Kundschafter des bulg. Fürsten Johann athemlos im Lager: Bežite, Cesar! (fliehet, der Kaiser kommt!).“

V. 8. „Stupai i bei.“ Slavný vůdce ruský Suvarov, otázán jsa, v čemby jeho tak vítězná taktika záležela? odvětil: ve slovích „Stupai i bei.“ (Bei říkají Rusové místo bij od bíti, tak jako lej od líti.)

Znělka 33.

V. 3. „Vèlička,“ solní báně neb doly v Polské Haliči, kde rozličné podzemní průchody a bludné labyrinty.

V. 4. „Běžiskala,“ divotvorná jeskyně v Moravě, v Holomuckém kraji, v tak řečeném Josefsthálu. Srov. *Prachtwerke der Unterwelt v. And. Engelhart Wien 1828.*

V. 9. „Přislav.“ Srov. *Saxo Gram. C. 14. p. 261, 263, 264, 265.* „Caput Nicloti per Danos abscissum ac pilo affixum sicque in castra perlatum gratum exercitus oculis spectaculum praebuit. Quod cum filio ejus Prislavo, qui ad Danos patria pulsus transierat, coenitanti nunciatum fuisset, aliquantisper manum ab escis retractam demisso capiti subjiciens, dei contemptorem tali exemplo interire par esse dicebat, revocatoque a cogitatione animo consvetam oris ac mentis hilaritatem coenae consortibus exhibebat. Sed neque patriae plus solito misertus, eam ductu et incitamentis suis, duarum gentium praedam existere coëgit. — Communibus, sed discretis viribus alterum Slaviae latus Dani invaserant, alterum Theutones lacerabant, interdumque exercitus alter ab altero invicem spectari poterat. — Jam Slavi in medios ferme hostes inciderant. Tunc Prislaus olim e Slavia profugus equo provolans, adesse Barbaros, factamque Danis optatae pugnae copiam nuntiat, exhortans omnes invictam Danici nominis aemulari victoriam. Nicloti filius Pribislaus ripa altera superveniens, cum fratrem Prislaum Bernardo, cujus manu Niclotum occidisse fama ferebat, navigio

communicantem aspiceret, convitio lacessivit, impietatem objiciens quod cum parentis sui interfectore amice conversari sustinuisset.“ Lützow, Gesch. v. Meckl. S. 200. „Mit einem dritten Sohne Niklots, von welchem Helmold völlig schweigt, macht uns Saxo Gram. bekannt. Dieser hiess Prislaw und lebte von den Seinigen getrennt, vermuthlich weil er zum Christenthum übergetreten war, am dänischen Hofe, wo er sich mit der Schwester des Königs Waldemar I. vermählte. Ein besonders übles Licht wirft aber der Umstand auf Denkungsart und Charakter desselben, dass er zugleich der Feind seines Vaterlandes und seiner Familie war, und an dem Unterjochungskriege gegen Slavonien im dänischen Heere thätigen Theil nahm und die Nachricht von dem Tode seines Vaters ohne Betrübniss anhörte.“

V. 12. „Waldemar“ podrobil Rugansko, zkazil město Arkonu, zbořil chrám Svantevita a poklady z něho pobral, vůbec mnohé škody Slavům činil.

Znělka 34.

V. 9. „Lazar.“ Srov. *J. Raič, Histor. nar. slav. Kn. IX. Gl. VIII. §. 4.* „Lazar (Georgia Despota syn 1457,) brata svojego Grigoria prognav, protiv matere svojeja, kotoraja jemu ustupiti nechotěla pravlenija, umyšljati načal, kak ju v čislo mertvých vpisati. Otrynuv ubo strach Božii i poprav zapověd jeho o dolžnom počitanii Roditelem, priugotuva smert materi svojej tako. Suščim im oboim v městě zovomom Rudnik, pozval on mater (Helenu Cantakucenskou, jiní ji jmenují Irenu), svoju obědat, i salatnoje bilije vloživ otravu, predložil jej jasti: ona nenaděještisja takovako od syna bezčelověčija, bez sumněnija jade, i malo po tom v velikom terzanii utroby i bolězni umre.“

Znělka 35.

V. 14. „Lžidmitrové“ (t. j. lživí Demetriusové). Srov. *Georg. Hornii, Orbis polit. Veronae 1688.*

p. 432. „Johannes Basilides Imperator Russorum duos habuit filios Theodorum et Demetrium, hic clam fraude quorundam, ante patris obitum, interfectus fuerat. Cum vero Theodorus absque prole obiisset, Poloni quendam impostorem, cui nomen erat Gregorio Strepio, subornarunt, qui se pro Demetrio Basilidis filio gereret, adeoque patrium Imperium suo jure posceret. Tanto autem artificio hic ficticius Demetrius personam suam egit, ut nemo omnium Russorum dubitaret, quin legitimus Johannis Basilidis filius et imperii haeres esset. — Ita hic Pseupo-Demetrius magno applausu receptus, Imperium Russorum obtinuit, sed paulo post Russis fraus subolere coepit, quippe Polonorum potius, quam Russorum mores sequebatur. Quapropter conspiratione inita, eum obtruncant et Imperium ad quendam Basilium Zuski (Šuiski) deferunt. Sed mox novus iterum erumpere Demetrius, et post hunc tertius, ut toties occissus Demetrius semper iterum resurgeret, et turbas in Russia daret. Longa est Tragoedia, longae ambages: denique Russia inter illas commotiones miserum in modum afflicta et exhausta fuit.“

Zněl k a 36.

V. 13. „Diploma.“ Srov. *Stan. Sarnicki, Ann. Pol. L. II. C. 1. p. 879.* „Diploma Alexandri Magni datum Illyriis, ex Graeco in latinum conversum, extat in libro Dominici Cylenii, Graeci de Veteri et recentiori scientia militari ad Emanuelem Philibeum, ducem Sabaudiae, impressum Venetiis apud Franciscum de Portonariis, Anno 1550. „Nos Alexander, Philippi Macedonum Archos, Monarchiae ac Graecorum imperator, Magni Jovis filius per Arthemum nuncium Allocutor Brachmanorum, et Arabum, solis et lunae conculcator, Persarum et Medorum domitor, dominus ab ortu solis usque ad occasum, a meridie usque ad septemtrionem, illustri prosaepiae Illyriorum populorum, Dalmatiae, Liburniae, caeterarumque ejusdem idiomatis et linguae gentium ad Danubium et medias regionum sedes incolentium, gratiam,

pacem, atque salutem a nobis et successoribus nostris succedentibus nobis in gubernatione nostra mundi. Quoniam semper nobis affuistis veraces in fide, in armis strenui, nostri coadjutores bellicosi atque robusti, damus et conferimus vobis libere et in perpetuum totam plagam terrae ab aquilone usque ad fines Italiae meridionalis, ut nullus valeat ibi manere aut residere, seu ibi locare, nisi vestrates: et si quis alius inventus fuerit morari, sit servus vester, et postea sint servi posterorum vestrorum. Datum in civitate nostra nova Alexandrina fundata super magna Nili flumina. Anno XII. regnorum nostrorum, arridentibus magnis Diis, Jove, Plutone, Marte et Maxima Dea Minerva. Testis hujus rei Achetas, Jaxis, Legatichas, et alii principes XI., quos nobis sine prole decedentibus relinquimus nostros haeredes et totius orbis terrae. Contigerant haec ante adventum Christi Salvatoris circiter trecentis annis." České přeložení nalézá se u Hájka. List CCCXIX.

Znělka 37.

V. 13, „Knih 60 tisíc." Srov. *J. Negedlý, Böhm. Gram. Prakt. Th. Prag 1805. S. 207.* „Antonín Konyaš, (Jezuita) se honosil, že šedesáte tisíc kněh českých sám jediný spálil." Narozen v Praze 1691. zemř. 1760.

Zněl ka 38.

V. 14. „Niamromal." Srov. *J. Fr. Schneller, Österreichs Einfluss auf Deutsch. u. Eur. Stuttgard 1828. S. 244.* „Ferdinand II. folgte (při odsuzování a trestání Čechů) den Regungen seines Herzens weniger, als den Einflüsterungen des Pater Lamormain und Peter Weingärtner, aus der Gesellschaft Jesu. An einem Tage, in der nämlichen Stunde wurden in allen Gegenden Böhmens die Anstifter des Aufruhrs ergriffen. Ein ausserordentliches Gericht sprach nach geheimem Befehle über Gut und Blut, über Acht und Bann. Hunderte bluteten.

Tausende verarmten. Zehntausende wanderten ins Elend." Srov. *A. Komenský, Hist. protiv. círk. české v Amsterd. 1663. str. 172.* „Praveno, že mysle o tom císař, nespal celou noc, a povolal k sobě ráno zpovědnika svého patera Lamrmana." —

Znělka 39.

V. 1. „Auto da Fé" španělský při inkvisici užívaný výraz, slovně: skutek víry, jenž v pálení tak řečených kacířů záležel.

V. 3. „Escobari Amorum. Srov. *Jesuitae Escobari: Praxis Amoris divini secundum societatem nostram*, pak jeho: *Theologia Moral. Tom. 1. L. 3. p. 99.* „Religiosus, habitum dimittens, non incurrit excommunicationem, etiamsi dimittat non solum ex causa turpi, scilicet fornicandi aut clam aliquid abripiendi, sed etiam ut incognitus ineat lupanar." Tom IV. L. 33. p. 326. „Clericus rem habens cum foemina in vase praepostero incurrit, et non incurrit poenas. Incurrit — non incurrit. Existimo hanc sententiam non solum probabilem, sed praeponendam primae." Pag. 331. „Masculus, causa libidinis, masculum rapiens, est, non est ordinariae legis poenae obnoxius. Obnoxius non est — magis mihi haec sententia placet." — Takoví jezuitší Ovidové a nášlapníci Escobarovi byli ještě i následující: Tamburini, Theol. Moral. explicatio Decalogi. Edit. 1659. et 1755. Lib. 7. C. 5. §. 3. Nro. 25. „Questio: Quantum pro usu corporis juste exigat mulier? Resp: Foemina honesta potest petere et sumere quantum ei placet: Puella honesta plurimi potest suam honestatem aestimare." Týž tamž Nro. 24. „Meretrix non potest jure petere vel accipere, nisi quantum plus minus solet ipsa eadem a caeteris conquirere; haec enim est emptio et venditio inter illam et amasium. Hic dat pretium, illa usum corporis. — Si meretrix dolo fingens, se esse honestam, cum tamen talis in communi opinione non sit, vel fingens ab aliis multum accipere, plus notabiliter accipiat, obligatur excessum restituere; nisi forte ex circumstantiis colligat esse

liberalem donationem amasii.“ Srov. *Fegeli*, *Quaestiones practicae de munere confessarii Patr. 4. C. 8. p. 397.* „Qui corrupit volentem virginem et consentientem, praepter obligationem poenitendi, nullam aliam incurrit: quia puella habet jus sui corporis valide concedendi, quin possint obsolute impedire parentes.“ Srov. *Emmanuel Sa*, *Theol. Mor. p. 249.* Potest et foemina quaeque, et mas pro turpi corporis usu pretium accipere et petere, et qui promisit, tenetur solvere.“ Srov. *Marini Theologia speculativa et moralis*, *Tom. III. p. 428.* „Licet procurare abortum ante animationem foetus, ne puella deprehensa gravida occidatur aut infametur.“ Tyto od patrů Jezuitů sepsané ošklivé, nejkacírštější knihy nejsou v žádném Index Librorum prohibitorum et comburendorum poznamenány! než ovšem knihy bratrů českých, které Dobrovský „die keuschen Brüder“ nazývá. Srov. *Gesch. d. Pikard. u. Adamit. v. Jos. Dobr. 1. §. 1.*

V. 3. „Vraždě králů.“ Srov. *Emmanuel Sa*, *Aphorismi confessariorum*, *p. 3.* „Tyrannice gabernans juste acquisitum dominium, non potest spoliari sine publico judicio. Tuta vero sententia, potest quisque fieri executor. At occupantem tyrannice potestatem quisque de populo potest occidere, si aliud non est remedium; est enim publicus hostis.“

V. 7. „Index Librorum,“ celý títul této ohyzdné knihy jest Index Bohemicorum Librorum prohibitorum et corrigendorum, ordine Alphabeti digestus, Antonii Petri Przichovsky, Archi Episcopi Pragensis jussu collectus atque editus. Vetero Pragae 1777. Srov. *Schaffařík*, *Gesch. d. sl. Lit. S. 354.* „Nach der barbarischen 21. Regel des Index waren alle von 1414 bis 1635 in Böhmen geschriebene oder gedruckte Bücher für ketzerisch erklärt und sollten deshalb vertilgt werden. Ja man ging so weit, dass man auch von katholischen Auctoren verfasste, sogar von den ehemaligen Erzbischöfen approbirte, oder auf königlichen Befehl gedruckte Bücher, (Dalimil, Hájek, Aeneas Sylvius, Joh. Ferus u. s. w.) in den Index versetzte.“ Srov. *J. Jung-*

mann, Histor. čes. Lit. str. *339.* „Balbin, sám Jesuita, žaluje na nezasloužený osud českých knih. Po vítězství na Bílé Hoře, všecky napořád české knihy, proto samé, že české, za kacířské jmíny jsou, neumělostí některých lidí a bez rozdílu dobréli čili zlé, z koutů domovních vytahovány, neb z rukou lidem vydírány, trhány, na hranice kladeny (jakož v Praze na veřejném náměstí toho pamatujeme) a tak ohněm zahubeny byly. Coby řekl (dokládá Dobrovský) Balbin k neřádu českými knihami hned po jeho smrti od tovaryšův jeho tropenému? Trojí klíče (Královéhradecký 1729, 1749, a Pražský 1769) věčným zůstanou důvodem hrubé těch lidí neumělosti.“

V. 11. „Omarská zhovadilost.“ Omar 1. byl císař čili Kalif Muhamedanský, jeden z nejdivějších světoborců. Když r. 638. město Alexandrii vybojoval, dal tamní slavnou a velikou knihovnu spáliti s následujícím rozumováním: Co tyto knihy obsahují, to anebo už v Koraně stojí, anebo jemu odporuje: jest-li stojí, dostatečný jest Koran bez nich, jestli nic, slušno aby spáleny byly. Přes tisíce koupelí bylo za 6 měsíců těmi knihami zehříváno a kouřeno.

Znělka 41.

V. 14. „U Schwartnera.“ Srov. *Schwartners Statistik v. Ung. T. I. S. 124.* „Eine eigene Sprachmethode befolgte der Erzbischof Graf Gabriel Patachich († 1745) zu Colotsa. Hier hatten sich in der Periode der türkischen Dienstbarkeit Serbler angesiedelt und nur schon ein leiser Nachklang, der ehedem daselbst herrschenden ungarischen Sprache, war noch übrig. Patachich, selbst ein Croat, aber ungrischer Erzbischof und Patriot, wollte in seiner Residenzstadt der dahin welkenden ungrischen Sprache das Leben und die Herrschaft wieder geben. Er propfte also auf den breiten Serbischen Stamm, das noch übrige ungrische Reis und verboth unter jedesmaliger Strafe von 12 Gulden oder eben so vieler Stockschläge den Gebrauch des slavischen

Dialects und die Cur gelang." Katona, Hist. Col. Eccl. Coloczae 1800. Pars. 1. p. 72. „Marsilius scribit; Turcae cupientes loca ab Hungaris deserta, novis gentibus replere. Serviae incolas convocarunt et collegerunt. — His permixti Coloczae Hungari sensim ad exiguum numerum redacti, Rascianicam linguam et ipsi condidicerunt patriam autem multi jam etiam dedidicerunt Ut igitur usum idiomatis Hungarici Gabriel Patachich Archiepiscopus in hac civitate reduceret, licet ipso Croatico genere natus fuerit, usum tamen Illyricae linguae sub mulcta duodecim vel florenorum vel baculorum inhibuit, industriaque hac effecit, ut quorum avi nunc etiam Illyrica lingua preces ad Deum fundunt, filii nepotesque nonnisi Hungarice calleant."

Znělka 42.

V. 10. „Koza odřená." U Slováků jest rozprávka, kterou chůvy, dojky (kojné) a matky své dítky zabavovati zvykly, a která takto zní: Jedna od masáře už na polo odřená (odratá) koza z jatky ušla do lesa, kde se do díry skryla, ve které liška bydlela, která ale právě nyní na lovu byla. Vracující se liška nalezla své bydlo od jiného zvířete osazeno. Na otázku kdo to v její peleši? uslyšela tuto odpověd:

Já som koza rohatá
Do pou bokóv odratá:
Cupy rupy nohami,
Prekolem tě rohami!

To uslyševši liška smutná odešla; svému kmotru vlkovi, jí v ústrety přišlému si stěžovala, a jej za pomoc žádala. Než vlk touž odpovědí předěšen zutíkal. Rovně i medvěd a jiná hovada. Naposledy ježek, přišed k té díře, uslyšev onano slova kozina, řekl:

A já som jež
Prekolem tě též.

V tom všed do díry, svými ostny kozu bodal a z doupěte liščina vyhnal. Poznamenání hodno, že tato bájka i u Srbů se nalézá, jen něco změněná, srov. *Srbský*

Rječnik od Vuka str. 174. pod slovem živoderac, rca, m. der lebendig geschunden wird, u jednoj igry:

Ja sam jarac (t. kozel)
Živoderac;
Živ drt, neodrt,
Živ pečen neispečen i t. d.

V. 12. „Škerlec" Mikuláš. Srov. *Brezovačkého báseň latinskou, Rpis. kde Scaliger- Skerlec:*

Teuto fuit durus, quod vos peregrina jubebat
Verba loqui; quanto durior Hunnus erit.
His tamen, ah miseros nos vendere Scaliger optat
Impius et patriae proditor usque suae.
Quid sit amor Patriae non scivit Scaliger unquam,
Credere nec par est quod sciet ille modo.

Znělka 43.

V. 5. „Václav Pohl." Jeho nemotorná, císaři Josefovi obětovaná, německy psaná mluvnice vyšla pod titulem: Böhmische Sprachkunst. Wien 1756. Vídeňčané rozprávějí sobě až posavád o Pohlovi a jeho vyučování Josefa v češtině všeliké směšné a nechutné anekdoty, z nichž některý pisatel tohoto sám slyšeti musel. — Proto slušně píše J. Jungmann v Hist. Lit. čes. str. 485. „Tohoto monarchu (Josefa) česky učil J. V. Pohl: ó by se to komus jinému lepší chuti neb vkusu mužovi bylo dostalo!"

Znělka 44.

V. 12. „Z Pomoří." Srov. *Anton, über die Slav. II. S. 50.* „Ihre Kriege unter sich waren wuthend. Adam von Bremen hat uns ein Beispiel von den Stammen der Wilzen aufgezeichnet. Dreimal ward die Schlacht wegen des Vorzugs und der Macht wiederholt. und als endlich das drittemal der eine Theil weichen musste, so rufte er noch die Christen (Teutschen) zu Hilfe, und schlug die zuerst siegende Parthei." Adamus Brem. L. 2. C. 24. p. 39. „Multi sunt Winulorum populi

fortitudine celebres, soli quatuor sunt qui ab illis Wilzi, a nobis vero Leuticii dicuntur, inter quos de nobilitate potentiae contenditur. Hi sunt scilicet Chizzini et Circipani, Tholosantes et Rheteri. Cumque lis ad bellum pervenisset Tholosantes et Rheteri quamvis auxilio Chizzinos haberent, nihilominus a Circipanis victi sunt. Iterumque instauratum est proelium et contriti sunt Rheteri, tentatum est tertio et Circipani victores abierunt. Tunc qui victi fuerant, Principem Godeschalcum, Ducemque Bernardum et Regem Danorum accitos in auxilium super hostes duxerunt, ingentemque trium Principum exercitum per septem hebdomadas suis nutrierunt stipendiis, Circipanis viriliter repugnantibus. Multa itaque millia paganorum (Slavorum) hinc inde prostrati, plures abducti sunt in captivitatem. Tandem Circipani 15 millia talenta regibus offerentes, pacem indepti sunt.“

V. 12. „Kanibali“ t. j. lidožerci, divochové v Americe, zvláště na Karaibských ostrovech.

Znělka 45.

V. 5. „Obrů.“ Srov. *Nestor K. 10. str. 112.* „Obri vojevaša na Sloveny, i přimučiša Duljeby, suščije Sloveny, i nasilie tvorjachu ženam Duljebskim. Ašče pojechati biaše Obrinu, ne davaše vprjači ni konja, ni vola, no veljaše vprjači tri, ili četyre, ili pjat žen v teljegu, i povesti Obrina, i tako mučachu Duljeby.“ Aimonius L. 4. C. 9. „Slavi jam dudum Hunnis qui et Avares dicuntur, subiecti dominationis eorum jugum detrectare tentabant. Siquidem quum primum vectigalia eis, uti Dominis dependerent, proeliantium castra tutarentur, fugientibus auxilia ad resistendum subministrarent tantas ab ipsis sibi illatas tolerabant contumelias, ut non homines hominibus, sed feras crederes quibuslibet vilibus imperitarejumentis. Nam inter caetera quae crudeliter, dictu quoque horrendum, in eos exercebant, unum illud nefandum, cunctisque antea saeculis inauditum erat scelus: quod quasi hyematuri, eorum adeuntes domicilia, uxores ipsorum suis assumebant socias stratis. Fredegar C. 48.“ —

Ossoliński Vinc. Kadlubek v. Linde, p. 48. „Diese Wilden (Avaren) kamen in die von Slaven bereits eingenommenen Gegenden und wollten eine Zeitlang für Brüder gelten. Doch arglistig und treulos unterjochten sie sie, beluden sie mit Lasten, quälten sie mit Schmach, trieben sie in den Schlachten zum ersten Angriff, bis sie zuletzt immer mehr wahnsinnig, durch Schinderei, Scheusslichkeit, Grausamkeit diese nicht besiegte nur betäubte Nation zur Unabhängigkeit reizten. S. 177. Die Avaren, Obern des Nestros, in Asien unter dem Namen der Geugenegen bekannt, von Tatarischen Geblüte, Stammbrüder der Hunnen.“ Gebhardt Gesch. T. I. S. 95. „Die Avaren waren gewohnt wo nicht die Slavinen überhaupt, doch wenigstens die böhmischen Wenden als Gefühl- und Schaamlose Menschen zu betrachten, die keine Beleidigung oder Beschimpfung aus ihrer Schläfrigkeit bringen konnte. Denn weil die Slavinen sich auf Viehzucht und Ackerbau legten, und nicht, gleich ihnen, blos vom Raube leben wollten, so schalten sie sie ein Bywol oder Büffel: beim Fredegar Bifulcus.“

V. 6. „Mongol.“ Srov. Nik. Greč, Ist. rus. liter. str. 22. 25. „V pervoi polovině 13 věka ljutyie Mongoly, nazyvavšijesja u togdašnich Rossijan Tatarami, razlilis ognenoju i krovajoju rěkoju po vsei Rossii, i polzujas prevoschodstvom čisla i razděleniem sil Rossiiskich pokorili vsė počti oblasti onoi do samoi Vengrii. — Tatary razrušili počti vsě pamjatniki graždanskago blagoustroistva, predali ogniu cělvie goroda i těm istrebili drevnija chartii.“ Srov. *Zp. I. Zn. 91. v. 10.*

V. 13. „Medvěd.“ Srov. *Helmold L. I. C. 88.* „Tempore illo (1162) Orientalem Slaviam tenebat Adalbertus Marchio, cui cognomen Ursus. Omnem terram Brizanorum, Stoderanorum, multarumque gentium habitantium juxta Havelam et Albiam misit sub jugum. Ad ultimum deficientibus sensim Slavis, misit Trajectum et ad loca Rheno contigua, insuper ad Hollandos, Selandos, Flandros et adduxit ex eis populum magnum nimis et habitare eos fecit in urbibus et oppidis Slavorum.“ Gebhardi Gesch. d. Wend. I. S. 156. „Markgraf Albrecht

der Bär unterwarf sich 1158 alle Länder der Brizaner, Stoderaner und anderer kleinern Völkerschaften zwischen der Havel und Elbe. Ihr Land wurde eine Einöde. Der Zulauf der Fremden war gross und die Flamminger. Holländer und Sachsen bestrebten sich um die Wette neue Städte und Dörfer im Wendlande anzulegen und alle wendische Verfassung zugleich mit der Nation zu vertilgen. Diese Ankömmlinge hassten und verachteten die Wenden so sehr, dass sie sie vom Bürgerrecht und aller Gemeinschaft durch Stadtverordnungen ausschlossen. Ein so hartes Verfahren kränkte die Wenden so sehr, dass sie stets auf Empörung (to nebyla Empörung, jen spravedlivá obrana) dachten. Allein der Markgraf war zu aufmerksam, erschwerte ihre Ketten, so oft er sie gehindert hatte sie abzuschütteln. Er verwandelte nehmlich viele freie Wenden in Leibeigene, und unterwarf sie der Willkühr der reichern Ackersleute, ohne ihnen zu gestatten, gegen ihre Tyrannen, die ihnen öfter Leben, Weiber, Töchter, Ehre und Gut widerrechtlich nehmen, Schutz nnd Hilfe bei ihm zu suchen."

V. 13. „Lev." Heinrich der Löve. Srov. *Zp. III. Zn. 18.*

V. 13. „Ptáčnik" Henricus Auceps. Srov. *Gebhardi II. S. 300. 301.* „König Heinrich (der Vogler) legte im Daleminzer Lande, auf einer mit Waldung besetzten Anhöhe, eine feste Burg und teutsche Stadt zu ihrer Unterjochung an, und die Besatzung dieser Stadt, welche nach einem vorbeifliessenden Bache Misni oder Meissen genannt ward, vollführte von Zeit zu Zeit sein Verlangen und eignete ihm endlich den ganzen Gau der Milciener zu." Luden, Gescht. d. Deutsch. pod článkem Heinrich I. „Heinrich I. der Finkler oder Vogelfänger warf sich auf die slavischen Stämme. Er besiegte die Heveler im Brandenburgischen, die Daleminzier im Meissnischen, die Milziener in der Lausitz. Kolonisten aus Sachsen und Franken versetzte er in die meissnische Gegend, durch welche das bisherige Sorbenland in ein deutsches verwandelt war, wo die besiegten Slaven als

Bewohner des platten Landes und der Dörfer zurück blieben.“ Srov. *Zp. II. Znělku 17.*

V. 14. „Karle.“ Srov. *Eginhard, Vita Car. M. C. 15. p. 438.* „Omnes barbaras ac feras nationes, quae inter Rhenum ac Vistulam fluvios Oceanumque et Danubium positae, lingua quidem pene similes, moribus vero atque habitu valde dissimiles, Germaniam incolunt, perdomuit, inter quas fere praecipui sunt Weletabi, Sorabi, Abodriti, Boemanni.“ Annal. Metenses ap. Eckh. L. 27. C. 29. „Carolus M. misit exercitum suum cum filio suo Carolo in terram Slavorum, qui vocantur Bohemi. Vastata autem et incensa per quadriginta dies eadem regione ducem eorum Lechonem occidit. Et dum jam pabula equis aut cibaria exercitui non superessent, vastata et ad nihilum redacta regione ad propria reversus est.“ Krantzii Vandal. L. 2. C. 23. „Carolus M. Wilsos, gentem Wandalorum, qualicunque occasione oppugnare aggreditur; uno sed grandi praelio ita eam gentem perdomuit, ut in reliquum tempus imperata se facturos pollicerentur. Ingressus autem provinciam late omnem terram populatur.“ Pfister Gesch. d. Teutsch. T. I. 503. „Schon zu Anfange des sächsischen Krieges brachte Karl d. G. alle Winden im Süden der Alpen bis Istrien und Dalmatien unter seine Oberherrschaft, in dem avarischen Kriege auch alle Donau-Slaven.“ M. Pelzel Kron. I. 110. „Byl císař Karel člověk velikomocný a zuřivý. Kronikaři jej velkým nazývají, proto snad, že nesčíslný počet lidu zmordoval a v otroctví přivedl.

V. 14. „Chan,“ aneb s emplasmem Chagan; panovník Avarů. Srov. *Stritter, Mem. Pop. 1. p. 753.* „Cumque Slavi, qui ex trabariis in marc natandi gratia se demiserant, Avares esse, qui ad mare stationem haberent, ex igne coniicerent, huc venere, ubi ab Armeniis sunt interfecti. Pauci vero alii ex Slavis natatu evadentes, cum ad impii Chagani castra pervenissent, illius jussu trucidati sunt.“ Tito Slavové byli spojenci a pomocníci Chaganovi proti Konstantinopoli. Gebhardi I. S. 93. 97. „Der Chan fassete endlich den Vorsatz Constantinopel zu erobern, hierzu schloss er ein gehei-

mes Angriffsbündniss mit den Slavinen. Der Chan brachte sein ganzes Heer unter den Mauern der Stadt in Schlachtordnung, führte eine hölzerne Belagerungswand mit Thürmen um die Stadt. Die Belagerten zerstörten vieles von seinen Werken und kundschafteten aus, dass die Slavinen befehligt waren, wenn sie am 4 August des Nachts auf einem Theile der Stadtmauer ein gewisses Feuer sehen würden, die Stadt von der Seeseite anzufallen, weil dann die Avaren die Landseite stürmen sollten. Diese Nachricht nutzte Bonus sehr gut, denn er sandte unbemerkt Galeeren an das asiatische Ufer, und die Flotte an den Ort, der den Slavinen zum Angriff angewiesen war, und liess das Feuer früher als gewöhnlich war, anzünden. Die Slavinen begaben sich, so bald sie dieses wahrnahmen auf ihren kleinen Kähnen oder ausgehöhleten Bäumen und Flössen, aus dem Flusse Barnyssus nach der Stadt, und wurden von den Galeeren und der Flotte eingeschlossen und übergefahren. Die meisten von ihnen büsseten das Leben durch das Wasser und durch die Waffen der griechischen Seeleute ein. Die wenigen, welche diesem Tode entrannen, fanden ihn im avarischen Lager bei dem Chane, der sie im Grimme insgesammt niederhauen liess; eine Grausamkeit, die um so mehr verabscheuungswürdig war, da nicht nur die slavinischen Männer sondern auch viele ihrer Weiber und Töchter muthig gefochten hatten." —

V. 14. „Arpad." Srov. *Anonymus Belae Regis Not. C. 14.*

V. 14. „Batu" aneb Batur. Srov. *Karamzin, Ist. T. III. str. 369.* „Oktai (syn Čingischanův) dal 300,000 voinov Batyiu, svojemu plemjanniku i veliel jemu pokorit severnyie berega morja kaspiiskago s dalněišimi stranami. Sie predprijatije rěšilo sudbu našego otečestva. Baty dvinul užasnuja rat svoju k stolicie Jurjevoi. Tatary na puti razorili do osnovanija Pronsk, Bèlgorod, Iżeslaveč ubivaju všech ljudei bez miloserdija, i pristupiv k Rjazani, krov lilasia piat dnei. Kniaz, supruga, mat jego, Bojare, narod byli žertvoju ich svi-

rěposti, Veseljasia otčajaniem i mukami ljudei, varvary Batyevy razpinali plěnnikov, ili sviazav im ruki strěljali v nich kak v cěl dlia zabavy; osverniali svjatyniu chramov nasiljem junych Monachin, znamenitych žen i děvico v prisutstvii izdychajuščich suprugov i materei; žgli Jerejev ili kroviju ich obagriali oltari. — Baty sžeg Moskvu, plěnil Vladimira, umerivit Vojevodu Filippa Niaňku i vsech žitelei od starikov do mladencev. Vojsko Batyia šlo dalěje putem Seligerskim: sela isčezali, golovy žitelei, po slovam Lětopiscev, padali na zemlju kak trava skosenaja.“

Zn ě l k a 48.

V. 14. „Popel.“ Srov. *Golębiowski*, *Wiad. z Hist. pols. str.* 7. „Popiel — boiąc sie ażeby z tronu nie był zrzuconym, mniewal że nowych zbrodni potrzeba: te nikczemnemu Monarsze złośliwa doradza żona. Z iey podšeptów udaie Xiąże chorobę ciężką, sprasza do siebie powinowatych i truczizną, w napoiu podaną, odbiera im życie. Z ciał niewinnie poległych stryiów powstało iakoby niezliczone mnóstwo szczurów i myszy, te ściagały wszędy winowaycę. Uciekł przed niemi z Kruszwicy, gdzie niecny czyn spełniony, na kępę wśród ieziora Gopło, schronił się do wysokiéy wieży, i tam go doszly i zagryzły równie iak żonę, z nim spólnie łpeniącą zbrodnią z nim razem ginącą „O této manželce Popelově píše Dlugoš I. p. 70. takto: „Ex Principibus Almaniae, vicinis Polonico regno, conjux generis nobilitate praestans, et formae elegantia rara, foeminas plures suae aetatis supergressa, in omne tamen facinus, et praesertim in ambitionem et avaritiam muliebri ingenio prona, ea spe et respectu a patruis et proceribus Poloniae illi conjuncta, ut viri actus detestandosque mores in meliora verteret: verum illa blanditiis suis muliebribus calliditatibusque illectum captumque illaqueavit adeo, ut apud illam magis, quam apud regem totius regni administrandi consisteret potestas.“

Znělka 49.

V. 6. „Jan Hrozný.“ Srov. *Karamzin. Istor. Gos. Ros. Druhé Vyd. v Petr. 1821. str. 435.* Pod rokem 1584. „Čto dělal on (Joann Grozny), kasajas groba? Věritli ješče skazaniju užasněišemu? Nevěstka, supruga Theodorova, prišla k boljaščemu s něžnymi utěšenijami i běžala s omerzenijem ot jego ljubostrastnego bezstydstva: Kajalsja li grešnik? dumal li o blizkom groznom sudě Vsevyšnago?“

V. 9. „Sas August.“ Srov. *Malerische Darstellungen aus Sachsen, Dresden 1802, bei Hein. Gerlach, 1. Band. S. 45.* „In dem Lustschloss Pilnitz führte ein Salon, wegen der erotischen Decorationen, den Namen des Tempels der Venus. Ohnfern desselben pranget ein anderer Saal, mit denen in Oehl gemalten Portraits der Geliebten Augusts des Zweiten, in verschiedenem Costum, ein wahres Serail seltener Schönheiten. Herkunft, Biographie und Vorbereitung ihrer süssen Schäferstunde würde Stoff zu einem vielbändigten Roman geben. Unter der Menge bemerkt man die Gräfin Cosel (Kozelska, viz Zp. II. Zn. 12.), als eine der berühmtesten dieser Aspasien. An einer in der Hand haltenden Appelsine (Pomum Aurantium) kennbar, sticht der neben ihr stehende Neger gegen das blendende Weiss ihres Busens, ihm huldigend, vortheilhaft ab. Der dritte Saal enthält eine Sammlung gemalter polnischer Damen, die August, der feine Kenner weiblicher Reitze, mit kluger Auswahl hier aufstellte.“ Srov. *Zp. I. Zn. 24.*

Znělka 50.

V. 4. „Nade Nevou.“ Srov. *Convers. Lex.* článek Eis. „Im strengen Winter 1740 baute man zu Petersburg aus dem Eise der Newa ein Pallais, welches 52 ½ Fuss lang, 16½ Fuss breit und 20 Fuss hoch war, ohne dass durch die Last des Daches, welches gleichfalls aus Eis bestand, das Unterste des Gebäudes im mindesten wäre verletzt worden. Die Eisstücken aus dem

Flusse wurden nach Erforderniss ausgehauen, verziert und nach den Regeln der Baukunst an einander gesetzt. Vor dem Pallais standen 6 Kanonen von Eis, die auf der Drehbank gemacht waren, mit ihren Lavetten und Rädern ebenfalls von Eis, und zwei Mörser, die eben so, wie die gegossenen, gearbeitet waren. Die Kanonen hatten die Grösse der Sechspfünder, welche gewöhnlich mit 3 Pfund Pulver geladen werden; man lud sie nur mit $^1/_4$ Pfund, und brachte eine Kugel von gestopftem Hanf, bisweilen auch eine eiserne hinein. Die Kugel durchbohrte in einer Entfernung von 60 Schritten ein Bret von zwei Zoll Dicke. Das Eis der Kanonen konnte nicht viel über 3—4 Zoll dicke sein, und dennoch widerstand es der Explosion."

Znělka 51.

V. 4. „Bochonupas." Srov. *Lib. Ziegler*, *v Prvotinách r. 1813. L. 29. str. 114.* Kde se obšírné vypsání tohoto stromu nalézá, z něhož zde jen něco: „Bochonupas neboli jedovatý sumach na ostrově Jávě v Asii. Roste na výspě Jávě, bez mála 27 mil od města Batavie, a 14 od Suracharty, kdež císař dvorem jest. Pole okolo něho desíti i dvanácti mil jsou naskrze neúrodná: pohledění na planiny se všech stran strašlivé. Malayský kněz přebývá kde cesta jest nejsnadnější: od něho se vypravují zločincové pro drahý jed, v kterémž špice vojenských zbraní smáčeny bývaji a kterýž císaři znamenitý užitek přináši. Záleží z gumy tekoucí z kůry. Ten jed sbírají toliko ti zločinci, kteříž jsou k smrti odsouzeni. Ze sedmi set zločinců jen 22 se navrátilo. Jedovatý strom ten roste na břehu potoku, jest prostřední výšky, má 5—6 mladých stromků okolo sebe. Země, kde roste, ostatky mrtvin přikryta: pěti i osmi mil vzdáli nespatříme žádného živého tvoru, a mnozí jistí, že ve vodách té krajiny ani rybičky není, ani myši ani červa tam nevyděti, a ptáci k tomu stromu přiletíce, jak mile je páry jeho zastihnou, spadnou a umrou."

V. 9. „Tamerlan“ aneb i Timur, Timur-Leng t. j. kulhavý Timur zvaný, pověstný světoborec, plenitel měst a krajin, a podmanitel národů v Asii, naroz. r. 1336. On sám se měl za potomka slavného Čingischána, dle jiných pak byl synem pastýře. Byl mongolským Emirem, potom nejvyšším panovníkem, měl sídlo v městě Samarkand. Vybojoval Persko, prostřední Asii a Indostan. Jeho ukrutnost a vylévání krve neznalo žádných mezí. Jeho největší radost byla, vysoké hromady z odťatých hlav přemožených nepřátel nakopiti dáti a na ně se dívati.

V. 10. „Milevu.“ Srov. *Th. A. L. v. Jakob, Volkslieder der Serben, T. I. S. XXXIV.* „Nach der Amselfelder-Schlacht liess Bajaseth die Zarin Militza begrüssen, warb um ihre Tochter und versprach ihr dafür, ihrem Sohn Stephan Lasarevič, seines Vaters Erbe zu lassen; freilich mit der Bedingung eines bedeutenden Tributs, und der Theilnahme an allen seinen Kriegen. Die Zarin rief die hohe Geistlichkeit zusammen, darüber zu berathschlagen, und es ward beschlossen, die Jungfrau für den Glauben und die Erhaltung ihres Hauses zu opfern. Die schöne Milewa ward übergeben, und gefiel dem Sultan so sehr, dass ihr bald die zweideutige Ehre ward, zu seiner Lieblingsgemahlin erhoben zu werden.“ Srov. *Chalcocondylas, ap. Stritter. III. p. 1161—1172.* Paiazites (Bajazet) pervenit Uncram (olim Ancyra nunc Angori), Phrygiae urbem. Ibi cum exercitu erat et Temires (Timur) bellum promovens contra Mysiam, animo agitans bello petere Prusam, regiam Paiazitis sedem. Pugna ad multum diei est protracta. Paiazites captus et reliqui pene omnes Paiazitis duces. Captus et Moses. Nec tamen quidquam periculi passi sunt, nisi quod vestibus sunt spoliati. Etenim Moses videbatur reliquis praestantior robore: proinde eum circumductum secum in castris habuit, victum ministrans. Paiazitis uxor in hostium manus venit Prusae. Nam incursionem etiam in Prusam fecerunt, et gynaeceum inde rapuerunt. Eleazari filiam, Paiazitis uxorem, rapientes abduxerunt ad regem. — Etiam istam injuriam Temires Paia-

ziti fecit. Ut enim Eleazari filia, Paiazitis uxor, quam prae caeteris ardentissimo amore complectebatur, et secum in castris sempere habebat, captiva adducta est ad Temirem, jussa est in conspectu mariti sui vinum infundere. Hinc Paiazites ira accensus, in haec verba prorupit: Neque paterno, neque materno tuo genere digna facis. Cum enim natus sis ex parentibus idiotis, et ingloriis pauperibusque, haud tibi decorum est, adeo turpiter insultare regum liberis et uxoribus.“ Srov. *J. Raič, Ist. nar. Slav. Kn. VIII. G. 7. §. 3.* „Po mnogom krovoprolitii gordosti Bajazitovy sokrušišasja rogi, voinstvo bo jego pobito i razognanno, sam Bajazit z Milevoju suprugoju svojeju v ruki dostalsja Tamerlanu živ; svjazan s psami pod trapezoju jego krošenini sobiral, a supruga jeho dšči Lazarja Carja i knjaza Mileva do pojasa obnažennа sušči pitije podnosila. Laonik Kn. 3. str. 105.“ Prusa jest město v Bythinii u kořen Olympu u řeky Hypius, nyní sluje Brusa Bursa.

Znělka 52.

V. 9. „Ismael.“ Srov. *St. Pilaříka, příběhy od Tabl. str. 41. 89.* „Vpád Turkův do uherské země přihodil se za času Leopolda I. příjmím Velikého, pod jehožto panováním (1660—1663) vezír, aneb nejvyšší vojska tureckého vůdce, přes Ostřihom a Párkan k Novým Zámkům přitáhl a jich dobýval. Bašu pak Damašského, Izmaele, s osmi tisíci za Váh, aby Považské okolí ve zpuštění uvedl, vypravil. Tento ke Frajštáku přitáh, své vojsko na dva díly rozdělil, z nichžto jeden ku Prešporku, druhý pak za Bílé Gory (Tatry, od Stupavy až do Trenčín bíló Hory slovou), obojí pak toto vojsko, kudy šlo, všecko ohněm pálilo, lid mečem hubilo, města i vsi v pouště jen a šmah uvozuje. — Poznamenali muži tehdejších vpádů tureckých povědomí, že z Trenčanské, Nitranské (Turčanské) a t. d. stolice přes 150 tisíc duší do zajetí tureckého a tatarského se dostalo.“ Belius, Not. Hung. IV. p. 467. „Ultima,

eaque omnium atrocissima clades fuit A. 1663 a Tucisr Tatarisque illata; quos cum 25 millibus amnem Vagum traiecerunt, diviso bifariam exercitu, apertam late regionem invadunt. Agmen alterum adverso Vago grassatum, non ante in Moraviam se effudit quam pervastata omni hac ora igni ferroque. Dici nequit quanta decedente hoste, oppidanorum omnis aetatis sexusque multitudo fuerit desiderata."

V. 10. „Pod Rákocim" Jiřím, čili starším, jenž rozdílný jest od pozdějšího Františka.

Znělka 53.

V. 6, „Třech soudců:" jejich jména jsou Minos, Aeacus, Rhadamanthus (česky Radamáš), kteří Merotovi čili Plutonovi poddáni byli a losy stínů od Charona doplavených rozsuzovali. Byli synové Perunovi.

V. 7. „Junona" anebo Juno, manželka Jupiterova, pro její dlouhý hněv proti Trojanům zuřivý Jupiter ji v povětří na zlatý řetěz oběsil. Srov. *Homeri Iliad. 15. 18.*

Znělka 54.

V. 3. „Bělku." Bělko značí Slovákům velikého, bílého, chlupatého ovčáckého psa. Viz jeho vypsání u Ant. Szirmay, Hungaria in Parabolis, Budae 1804. p. 12. „Canis hic sedulum ovium custodem agit, agnellos a grege aberrantes ad matres compellit, tenellas proles amat; e contra furem suspectum, naturali quopiam instinctu observat." Bludné jest co tam Szirmay praví „canis hic Hungaricus(?) probabilius cum Hungaris in Pannoniam venisse videtur," a pak „illud in cane peculiare, quod alteri nationi praeter Hungarum non adhaereat." Bílá barva tohoto psa ukazuje na sněžné Tatry, a nejobyčejnější i nejstarodávnější jména v Uhřích těchto psů jsou slovenská, k. p. Bodrý, Bodrok, Muška, Revag, Lapag, Tisa, Dunaj a t. d.

V. 7. „Franků kmen." Srov. *Const. Porphyr. De Adm. Im. C. 30.* „Per aliquot annos etiam Dalmatiam incolentes Chrobati Francis subjiciebantur. Tanta autem in ipsos crudelitate utebantur Franci, ut lactantes adhuc eorum pueros occidentes, canibus objicerent." Dagobert byl králem Franků, o němž Fredeg. C. 67. „Sicharius (posel Dagobertů) dixit Samoni: non est possibile ut Christiani, Dei servi, cum canibus (Slavis) amicitias colant. Dagobertus superbiter jubet de universo regno Austrasiorum contra Winidos movere exercitum."

Znělka 56.

V. 4. „Švedským trunkem." Srov. *Grosses Univ. Lex. bei Zedlern, B. 36. S. 72.* „Schwedischer Trunk war in dem 30jährigen Kriege eine Art der Tortur, welche die unbarmherzigen Soldaten erfunden, wenn sie nehmlich ihren Feinden, und auch wohl Freunden, stinkendes Mistpfützen-Wasser durch einen Trichter in den Hals gegossen, und wenn dem armen Patienten der Leib davon angeschwollen, ihnen hernach mit dem Fuss darauf getretten, und auf solche Art die Leute so lange gequält haben, bis sie bekannt, wo sie ihr Geld versteckt haben."

V. 12. „Gottfried." Srov. *Gebhardi Gesch. d. W. T. I. S. 133.* „Gottfrid, dänisch-südjütischer König, ging mit einer Flotte nach dem Obotritischen Strande, belagerte einige Schlösser, liess Godlaiben (Godoljub), einen Obodritischen Mitregenten erdrosseln, sandte Meuchelmörder aus, um den ihm furchtbaren Trasiko (Dražko) aus der Reihe der Lebendigen hinwegzuschaffen. Mit seinem Tode erlosch das Königreich."

Znělka 57.

V. 7. „Daso." Srov. *Chronica Slavor. apud Lindenb. C. 17.* „Zwentopolk occisus est dolo cujusdam Holsati cui nomen Dason (u Helmolda Daso), et remansit filius Zwineke qui postea interfectus est apud Erthen-

burg.“ Srov. *Lützow. Gesch. v. Meklenb. S. 88.* „Der wilde holsteinische Raubritter Daso überfiel Zwentibold in seiner Burg Kübek 1129, und liess auch bald darauf dessen Sohn Zwiniko zu Artlenburg umbringen 1130.“

Znělka 58.

V. 11. „Vendy vytvírali z cechů.“ Srov. *Con. Sam. Schurzfleisch et Liebe, Res Slavicae, Witeb. 1670 §. 10.* „Haberem multa quae adderem de Slavis Dalemincis, de Sorbis, Uchris, Polabis et reliquis omnibus, quibis sua a stirpe slavica propago. Saltem ingemisco sorti gentis. Cujus majores ut fidei, ita existimationis magnam fecerunt jacturam. Macula etiam posteris haesit. Tanta quidem, ut in Collegia opificum Germanorum non admittantur, errore admissi excludantur quoque. Quem morem iniquitatis postulat Leonhardus Schritsmeierus in speculo polit. Qaest. 39.“ Krantzii Vand. L. 7. C. 10. „Etsi fundus sit Vandalicus, in Rugia, Lubica atque Rostokio, omne tamen nomen Vandalicum ita habuerunt advenae Saxones exosum, ut non paterentur in suis Collegiis et societatibus quemvis esse, qui non sit ortus parentibus Teutonicis, idque sacramentis extorquent ab iis quos suscipiunt. Magna gentis injuria! quae patrio solo exturbata, in ipsis suis nativis sedibus non sinitur habitare et vivere!“ — Ch. H. Hanning, Vorr. zum Vocab. Vend. v Dobr. Slovance, p. 6. „Man hat die Obotritten und andere Wenden nach etlichmaliger Ueberwältigung endlich so tief herunter geworfen, dass man sie fast für unehrlich erklärt, indem man sie von allen ehrlichen Zünften und Gilden ausgeschlossen und zu keinen bürgerlichen Dignitäten und Würden gelangen lassen und solcher Gestalt auf alle Weise und Wege verhütet, dass sie nicht wieder emporsteigen möchten.“ Sam. Grosser, Lausitzer Merkw. Leipz. u Budiš. 1714. „Eben so ging es mit der Beschimpfung her. Die heidnischen (auch christlichen) Wenden wurden von allen Dignitäten ausgeschlossen, sogar, dass ihre Kinder auch

nicht fähig geachtet wurden Handwerke, geschweige denn Kunste zu lernen. Daher wurde in den Geburts- und Lehr-Briefen lange Zeit die Formul eingeruckt, dass ein solcher Lehrling gutes deutschen Geblüts und nicht wendischer Nation sei." Versuch einer Gesch. d. Slav. Sprache in Ung. in den Anzeigen aus K. K. Erbl. Jahrg. III. Stück 14. „Nachdem die Deutschen in Neusohl die Oberhand behielten, suchten sie auf alle Weise die Slovaken ihrer Freiheit zu berauben. Wenigstens so weit hatten sie es schon gebracht, dass derjenige, der nicht einen deutschen Namen gehabt hat, zwar ein Ringhaus kaufen, aber das Recht nicht hatte Bier, Wein und Brandtwein zu verkaufen." Schwartners Statist. v. Ung. I. p. 126. „Die Deutschen (in Deutschland) weigerten sich einen Knaben das Handwvrk zu lehren, der nicht beweisen konnte, dass er von freien und deutschen Eltern und nicht wendischer Art, aus einem keuschen Ehebett erzeugt und geboren sei. Im Jahre 1608 gab ein weises gerechtes Landes-Gesetz den Slaven vollkommen gleiches Bürger- und Zunftrecht in den Städten des ungrischen Reichs mit den Deutschen und Neusohl büsste für seine laute Unzufriedenheit mit dieser, den Slaven günstigen Verordnung, Kraft eines andern Gesetzes im J. 1613 mit 2000 Gulden." Srov. *J. P. Ludewig, Dissert. inaug de Opifice exule in Pagis, Respondente G. M. Bonhoefer, Hallae 1739. in 4. p. 35.*

V. 14. „Hamburg." Srov. *Dobrovský, Reise nach Schweden, S. 13.* „Die Hamburger legten ihren alten Hass gegen die Wenden dadurch an Tag, dass sie ihre neuen Bürger nach einer plattdeutschen Eidesformel schwören lassen, dass sie keine Wenden seien; dieser Hass hat nun auch nach Ausrottung aller Wenden in ihrer Nachbarschaft keinen wirklichen Gegenstand mehr."

V. 14. „Lubek, Luneburg, Barth." Srov. *Gebhardi I. S. 14.* „Die deutschen Colonisten behandelten die Wenden als Erbfeinde, litten keine in ihren Dorfern, schlossen sie ferner von allen Handwerksgilden aus, oder gaben ihnen eine besondere Innung, zu der sich

kein Deutscher hielt; z. B. Die Wendschlächter zu Barth in Pommern und die Grobbecker in Lünneburg. Sie liessen in ihren Geburtsbriefen selbst in den sogenannten wendischen Hansestädten (Lübeck), die doch den wendischen Namen nicht für schimpflich hielten, sorgfältig bemerken, dass unter ihren Voreltern kein Wende gewesen sei.

Znělka 59.

V. 8. „Šustři z banské Štyavnyce.“ Srov. *Schwartners Statist. v. Ung. T. I. p. 126.* „Noch im J. 1554 musste der löbliche Magistrat der Bergstadt Schemnitz die ehrbare Schusterzunft freundlich bitten, es einem ehrsamen Rath zu Gefallen zu thun und einen verstossenen Winden (Slaven) auf Lebezeit zu geduldeu, nachmals aber sollte kein Windt zu ewigen Zeiten in die Zech aufgenommen werden. Worte des Schemnitzer Stadt Protocolls.“ Math. Belii, Not. Hung. T. 4. p. 571. „Eo usque Saxonum Schemnicii adversus Slavos odium processit, ut nihil dubitarint senatus consulta edere, quibus a jure capiendae civitatis non solum, sed etiam, si iis quoquomodo potiretur, a civicorum munerum administratione, severissime arcerentur. Patrum hanc sanctionem, mira contentione, adcuratione autem plus quam Lycurgica, posteri observabant. Enim vero, nec ad vilissima opificum contubernia, fas putabant, Slavos admittere, quam solertissimae gentis aversationem, usque ad seculi decimi sexti exordia mordicus tenuere Saxones. Dabo severitatis eius insignia documento, quae ex publicis tabulis depromta, Josephus Richterus, urburarius Schemnitziensis, nobiscum communicavit. Anno 1551 die 12. Sept. Ist den Schustern zugelassen worden, dass sie zur Verhütung mehreres Zanks, keinen Wenden in ihre Zeche nehmen sollen. Anno 1554. d. 19. Januar. Ist der Schuster Zeche wegen den Slatky Schuster, so Wendischer Nation gewesen, Bescheid erfolget: dieweil er Slatky von der Zech angenommen, ehe sie die Freiheit bekommen; so sollen

sie einem ehrsamen Rath so viel zu Gefallen thun, und ihm auf Lebenzeit gedulden: nachmals aber soll kein Wende zu ewigen Zeiten in die Zech genommen werden." — Mnozí hořekují nad tím, že v těchto dvou baňských městech Šťávnici a Bystřici řeč německá mizí a slovanská se rozmáhá. Kdyby to i skutečně pravda byla, milý Bože! nemají-li Slávové více příčin hořekovati, že němčina, ne z jednotlivých měst, ale z celých velikých krajin Slavenčinu vytiskla k. p. z Pomořanska, z Braniborska, z Lužic, z Polabska, Srbska, Míšně, Korytan, Štyrska a t. d. Ať to mlčením pomineme, že aspoň drahná část z těchto Saských připutovanců do baňských těchto měst, krom toho původně poněmčilí Slavové byli. Viz *Andr. Engelhart*, *Prachtwerke der Unterwelt*, *Wien 1828. Th. 3. p. 3.* „Andere vermuthen, Kremnitz und Schemnitz stammen von den Ortschaften Krimnitz und Schimnitz her, welche in Sachsen im Erzgebirge an der Pleisse liegen, deren Emigranten die Benennung hieher gebracht haben." I Krimnitz i Schimnitz i Pleisse jsou slavská jména. Skřek Fejerů, Rumích, Čaplovičů a jim podobných, o slovakyzování Němců a Maďarů v Uhřích, jest prázný hlas do větra, jest zlomyslné štvání proti ubohým Slovákům. Jak Slavové, jmenovitě Slováci, snášeliví jsou co do řečí jiných sousedních národů, důkazem toho buďte Handerburci, aneb tak řečení Quadi, německou řeč mluvící, v Turčanské a Nitranské stolici, osamotěni u prostřed Slováků, rozsypané v jednotlivých městečkách a vesnicích od mnoha století žijící, k. p. Německé Pravno, Skleno, Horní Štubně, Vřícko, Jasenová, Hadviga a t. d. jejichž řeči se Slováci zdejší až posavád ani jen nedotkli. Srov. *Belius Not. Hung. T. II. p. 306.* „Germani Thurocienses colunt vicos Turtsek, Neustuben, Gleser Hay, Jaszenova, Hadwiga, Briesztya et Vritzko. Maxime proclive est originem eorum ad Saxones referre, qui montanas urbes condiderunt. Certe linguam Slavicam raro adiscunt." Ostatně jméno města Šťávnice psáno jest v této znělce tak, jako je tamější, měkkých liter vůbec nikde ve slovenčině neužívající, Němci vyslovují, totiž tvrdě Štyavnyce

Znělka 60.

V. 2. „Handerburče.“ Handerburci slují Slovákům Němci v Turčanské, Nitranské dílem i Těkovské stolici od starodávných časů bydlící a nemotorné nářečí mluvící, jež někteří za potomky Quadů považují.

V. 7. „Nu bós byli gaydy?“ Výpověd, kterou Handerburci tak často opakují, že je Slováci jí škádlivají a překárají. Dle domnění některých znamená to prý tolik co Bas, Fidel, Geige neb kejdy (dudy).

V. 9. „Krikeháj“ ves nedaleko od Kremnice, a jako hnízdo Handerburců, odtud tito i Krikehájčané slují. Srov. *Csaplovics, Gem. Ung. I. S. 206.* „Die Krikehajer in den Gebirgen des Neutraer, des Barscher und des Thuróczer Comitat, sprechen ein sonderbares Kauderwelsch, z. B. Grimpele ist ihnen ein Stickl, Miscapala ein Füllen, Fressbrettal ein Teller, Fresshölzal ein Löffel.“ Jméno Handerburců a Krikehajců povstalo snad od způsobu mluvení čili křikání a burcování jazykem. Srov. *Belii, Not. Hung. T. II. p. 306.* „Germani, dubia aetate Comitatui Thurocziensi illati. Difficile est, etiamsi attentissime loquentes audias, intelligere, quid sibi velint; ut conjectatione opus sit his, qui barritus eorum insveti sunt, quoties sermo cum illis conferendus est. Gepidarum reliquias dicunt aliqui, alii ad Gothos alii ad Quados originem eorum referunt. Inficeti sunt in omni actionum genere, et cumprimis ad conversandum insuaves. Amant praeterea dolos, quibus si accolas Slavos queant circumvenire, vehementer sibi placent, testantes ea re, quam sint ab ea natione animo alieno. Certe linguam slavicam raro addiscunt, aut si quid ejus apprehenderunt, tam male eam pronunciant, ut murmur edere eos crederes, non loqui.“

Znělka 61.

V. 11. „Bindisch Kirpel.“ Srov. *Lad. Bartholom. Mem. Pr. Csetnek. p. 46.* „Germani (Gömörienses) in vicinos Slavos, quibus Benden, et per contemtum Bindi-

sche Kirpl dicunt, odio dicuntur.“ Srov. *Šafařík Abk. d. Slav. S. 62.* „Der Metzenseifer oder Dobschauer Quaden-Deutsche nennt, wie ich aus Erfahrung weiss, seinen slowakischen Nachbarn einen Bindischen Kirpl.“ Srov. *Naše Rozpravy str. 280.* Tito Quadšti Němci jsou větším dílem horníci a kovkopové.

Znělka 62.

V. 3. „Švihlička“ tak sluje v Hantýrce cili česko-zlodějské řeči němčina. Srov. *A. J. Puchmayer Hantyrka, als Anhang zu der Gram. d. Zig. Sp. Prag 1821. S. 86.* „Švihlička, die deutsche Sprache; koumáš švihličku? sprichst du deutsch? — Švihlik ein Deutscher.“

V. 10. „Z Levoče.“ Srov. *Ondr. Kucharského psaní. v Časop. Mus. 1828 Sv. II. str. 131.* „Cesta moje vážná jest vzhledem jazykozpytným a národopisným. Stav jmenovitě Rusňákův oplakaný. Všecky zdejší Slovany snaží se Němci zněmčiti a Maďaři zmaďařiti. V Levoči povídáno mi výslovně: die schlavakische Sprache soll ausgerottet werden!“

V. 14. „Hrachem.“ Srov. *K. G. Windisch. Geogr. des K. Ung. Th. II. S. 6.* „Die Erbsen, welche um Leutschau (Levoče ve Spiši) wachsen, sind von besonderer Grösse und Güte.“

Znělka 65.

V. 8. „Švedům a Sasům.“ Srov. *Alex. Pařízek. Gesch. Böh. Zweite Aufl. 1782. S. 168.* „Im Jahre 1631 kam der Kuhrfürst von Sachsen Joh. Georg nach Prag und liess viele Kostbarkeiten, die er in dem Prager Schlosse fand, auf mehr als 50 Wägen nach Dresden wegführen. Die Schweden machten es unter Ferdinand III. auch nicht besser. Nicht nur die merkwurdige und grösstentheils aus alten Handschriften bestehende Wittingauer Bibliothek, sondern auch alle übrigen Gemälde und zurückgelassene Kunststücke wurden von

ihnen nach Schweden gebracht, wo sie theils zerstümmelt, theils an auswärtige Höfe verkauft wurden." Dobrovský, Reise nach Schweden S. 34. „Zu Stralsund soll noch eine beträchtliche Anzakl von damals erbeuteten Büchern, vermuthlich noch in Verschlägen liegen, die wahrscheinlich für Stockholm bestimmt waren und zufälliger Weise zurückblieben. S. 162. Codicibus quid te jactas Stockholma Boemis?" — Jan Beckovský, v časopisu Musej. třetí roční běh, Sv. I str. 105. 106. Švedové z hradu i z menšího města Pražského do 7 millionů vyvezli bohatstva. Švedové kostely i kláštery loupili, z císařské umělecké komory všechny drahé věci, také z knihárny všechny knihy pobrali, zlost nepřátelskou provozujíce, a všechny kořisti do Šved poslali." J. Jungmann, hist. lit. str. 321. „Maximilian do Prahy vtrhl, do Bavor se odebral, kamž 1500 vozů pokladů a skvostnosti českých zavésti kázal. Str. 322. Sasicí vpadli do Čech. České bohatstvo a památky mnohé do Sas po Labí vozíno. Švedové pod Bannorem Čechy plenili. Königsmark bibliotheky a vše co drahého nalezl do Šved poslal." Brechtold a Fresl, Rostlinář, str. 10 „Pěkná díla stavitelství, malířství a řezbářství z toho věku v Čechách a nejvíce v Praze se shledají, — než mýlím se! toliko stavitelství mám říci, v Draždanech. Stokholmě a ve Vídni, no v Praze, musíme ostatní hledati. — Co vzteklost bojovníka švedského nezahladila — to bylo odvezeno, a opravdově Sasi a Švedi neměli nikdy tolik příležitosti, tolik věcí drahých a uměleckých najednou loupiti: konali to statně a zůstavili nám zde holé a ledva upomenutí oplakání hodné, že jsme tolik měli. Tato kořist skvostná potom kabinety v Drázďanech a Štokholmu naplnila, a ostatky toho ztroskotání drahého obrazovnu císařskou ve Vídni ozdobují."

Znělka 66.

V. 7. „Pivoda" Srov. *Ant. Szirmay*, *Hung. in Par. p. 41.* „Cum anno 1700 post obitum Caroli II. Hispaniarum regis, intuitu successionis Hispanicae. acre

bellum inter Augustas domos Austriacam et Burbonicam exarsisset, Pivodauex Comitatu Lyptoviensi oriundus, virtate militaricad tribuni dignitatem eluctatus Corpus Volonum, qui ex praeda hostili viverent, in Hungaria ex laece populi conscripsit, cui agmini cum stipendia non solverentur, praedae autem hostilis modus non admodum suppeteret, omni suppellectili castrensi destitûtum in proverbium apud Hungaros (et Sjavos) abivit: Pivoda Regementye, se dobja, se zászlója (Pivodûv pluk nemá ani bubnu ani korouhve), et cum pro tentoriis linteamenta expansa haberet, etiam Penyva-hada dicebatur." Slováci až posud zpívají v jedné národní písni:

„Ten Pivoda náš kapitán
Platiu by nás, ništ nemá sám:
Jeho mundjer otrhaný
A koňa mu šklbú vrany."

V. 9. „Ottem" t. Otto Dlouhý, Markrab Braniborský. Srov. *Hájka r. 1279.* „Otta Markrabě Bramburský, jenž byl švagr krále Otokara, přijev na hrad Pražský a tu shromáždiv Čechy mluvil k nim tato slova: Čechové milí! víte, co jest byl král Otokar, pán váš. Ale poněvadž padl a zahynul, a mládeneček (syn jeho) na tento čas let maje 9. vám ani sobě rady dáti neumí, slušné jest, abych jemu jako sirotku já i vy pomoc učinili. Čechové, pokoje žádostiví k tomu svolili a Ottovi Václava ku zpravování a opatrování poručili. V tom markrabě maje již dědice českého i všecky Čechy ve své moci: tajně a rychle poslal k císaři Rudolfovi aby shromáždě Němcóv, jakž můž největší počet míti, ku Praze se obrátil, a on markrabě že chce s Čechy proti němu až na Bílou Horu vyjeti a potkati se vojensky tak, aby tu byli všickni Čechové zbiti i ten dědic také aby zahynul, a tu zemi aby Němci osadili a jí vládli až na věky. Léta 1281 kázal Markrabě Bramburský, zlý správce české země povolati před sebe na hradě Pražském Kunhuty manželky někdy Otokarovy a Václava syna jejího, dědice Českého, a v tom hned kázal je na vůz vsaditi a na hrad jenž Bezdězy slove tajně vézti, Čechy služebníky jich odlouče dal jim za

čelediny Němce, přikázav jim, aby jich pilně ostříhaly. I vezli jsou je v chatrném oděvu ano je veliká zima i tma trápila. Jaký pak pláč byl od královny i od syna jejího žádný toho nemůž vypraviti. Když jsou je pak na Bezdězy přivezli, po německu ztenka jim jísti dávali. Léta 1283 Otto správce a poručník Václava, vzav patnáct tisíc hřiven stříbrných z berně obecné, ještě lakomstvím jsa veden dvadcet tisíc hřiven stříbrných od téhož Václava za své spravování požádal.“ Co to bylo za spravování krajiny, vypisuje Hájek takto: „Otta Bramburský přijel do Prahy a Němci ustavičně za ním z německých zemí běželi a Českou zemí jako mouchy naplnil. Zloupeni jsou všickni klášterové i farní kostelové, také i vsi, koňové, krávy i jiní dobytkové pobráni, některé pak vsi netoliko vybrány ale i spáleny. Biskup Bramburský Eberhard kázal svým Němcům, aby se v houfích po vší zemi rozešli a všecky Čechy hubili a mordovali. Čechové to slyšíce, ti kteří ve vsech neohrazených bydleli, opustivše své příbytky s ženami, dětmi a s dobytky v hustých lesích a skrýších obývali, tak dlouho až zima přišla a sněhové spadli, tu je teprv Němci jako slední psi zvěř lesní vyhledali a jímali, loupili, svláčeli, mučili rozličnými mukami, chtíc od nich peněz míti.“ Srov. *Kralodv. Rpis.* *báseň* „Beneš Hermanov.“

V. 10. „Korydou“ u Slováků veliký a nezpůsobný člověk: zastobohovanec anea zabohovanec, zakletý, zlořečený, surový člověk.

Znělka 67.

V. 11. „Rada Holomouce“ Srov. *Psaní Karla staršího z Žerotína radě města Holomouce r. 1610. v Slovesnosti Jungmann. str. 241.* „Zprávu Vaši — jsem včerejšího dne od vyslaných Vašich dostal, a na tom se nemálo zastavil, že takové psaní ne toliko proti obyčeji země a úřadu mému, než také proti Vašemu vlastnímu způsobu, německým jazykem učiněno jest: ježto víte dobře, že v této zemi jazyk svůj obzvláštní a vlastní máme, za který se vám styděti nic není potřebí:

nébrž styděti bychom se slušně za to musili, kdybychom se toho dopustili, aby týž jazyk náš přirozený, tak ácný, starožitný a rozšířený měl od cizího jazyku vytisknut býti. Pročež ačkoli sem byl z počátku na tom, abych Vám na takové psaní žádné odpovědi nedal, však prohlédaje k věci, o kterouž činiti jest, na ten čas od svého práva sem upustil, s tou však při tom výhradou a Vám učiněným napomenutím: abyste my napotom jazykem v této zemi obvyklým, a nám Moravanům přirozeným psávali; což slušně nad jiné, jsouce předním a hlavním městem této země, učiniti máte.“

Znělka 88.

V. 11. „Zbojníků dvanáctero.“ Kdoby chtěl šířeji čísti o těchto zbojnících, zvláště o Janošíkovi, toho odsíláme na následující spisy: Tablic, slov. Vršovci, str. 120. — Staré Noviny str. 65. — Šafařík, Tatran. Muza, str. 25. — Csaplovics, Gem. v. Ung. Th. I. S. 268. 481. — Fejérpataky, Kalendář na r. 1831. 1832.

V. 12. „Moravský Deblin.“ Srov. *Hájek, Kron. r. 1312.* „Přinešeny jsou noviny do Čech královi Janovi, žeby v Moravě skrze loupežníky dáli se rozliční neřádové. Král Jan sebrav vojsko pustil se do Moravy, jel do Brna, a tu jemu povědíno, že Fridrich z Deblina veliké škody loupežem činí. Král hned kázal naň táhnouti a jej přísně dobývati. Fridrich znamenav, že se neubrání, poslal ku králi, jemu se dávaje na milost. Král maje o něm zprávu, že jest muž v své věci nestálý a k loupežným věcem vždycky hotový, vzkázal jemu, že jej na milost chce přijíti ale hrady jeho všecky zbořiti.“

V. 12. Český Tista.“ Srov. *Lenfant, Gesch. des Huss. Kr. T. I. S. 277.* „In dem Pilsner Kreise, auf einem hohen, von allen Seiten steilen, und daher fast unersteiglichen Berg lag eine Festung, worauf ein gewisser Edelmann aus einer alten Familie, dabei aber ein berüchtigter Strassenrauber, Namens Johann Tysta

wohnte.“ Hájek r. 1418. „Jan Tysta Vršovský z Sedčic, jenž byl na přimdě, veliké loupeže v Čechách provozoval a některé zemany na jich tvrzech vybíjel.“

V. 13. „Vilíš.“ Srov. *Fr. Sommersburg, Scriptores rer. Siles. Lips. 1720. p. 93.* „In die Sancti Blasii, Vilisch, qui fuit magnus raptor et spoliator Vratislaviensium, prope oppidum Neustadt suspensus fuit.“

Znělka 71.

V. 6. „Kyklopí“ aneb Cíclopové byli tovařišové a pomocníci Vulkana boha ohně a kováře, jenž spolu bohům zbroje, střely a t. d. kovali. Kyklopové byli jednoocí, vysoké a silné postavy.

V. 14. „Sviňohlaví Tuman, Kuman.“ Srov. *Hájek. Kron. r. 920.* „Drahomíra povolavši sobě tajně svých dvou služebníků, vlastních bratrův, Tumana a Kumana, jimž někteří sviní hlavy říkali, ti jsou nosili za znamení sviní hlavu, jich žádala aby na Tetín jeli, a pod způsobem přátelství Lidmilu švekruši její aby jakž budou moci života zbavili, za to že jim veliké dary dáti chce. Oni jsouce pohané a darů žádostiví slíbili to učiniti. Tuman a Kuman krevní nájemnící, přišli, dvéře vyrazili, z lože jejího jsou ji stáhli, zavití její na jejím hrdle zavázavše po komoře ji vláčili, na kterémž ona kamenu klekati před ložem obyčej měla, tu ji přivlekše, hlavu její o ten kámen bili, až krvavé krůpě skákaly. Tuman a Kuman, přijevše do Prahy oznámili Drahomíře smrt svekruše její milé svaté Lidmily: kterážto slyšeci velmi se zradovala a těm nájemným mordéřům stříbra a zlata mnoho dala.“ Komenský, hist. Protiv. círk. čes. str. 6. „Drahomíra hledala k vykonání vraždy příhodných nástrojů, až i našla dva opovážlivé jonáky předního řádu, Tumana a Kumana, kteříž nočně svatou tu vdovu v kaple na modlitbách našli, ruce na ni vztáhli, k zemi porazili, a rouchu z hlavy strhše v ústa vecpali a tak ji udusili.“

Znělka 72.

V. 8. „Putša a t. d.“ Srov. *Nestor, Ljetopisy. r. 1015.* „Svjatopolk ispolnivsja bezzakonija Kainov smysl priim, Priideže noščiju k Vyšegorodu otaj, i prizva Putšu i Višegorodskije bojarci, i reče im: Prijaite mi vsiem serzcem! ne povědajuči nikomuže šedše ubiiite bratra mojego Borisa! Oni že vskorie oběščašas jemu sotvoriti. Poslanii že přidoša noščiju na Olp, Borisa že ubiže okajannii vertěša v šater, i vložiša na kola i povezoša, ješče dyšušču jemu; uviděvže okajannyi Svjatopolk, jako ješče jemu dyšuščiu, posla dva Barjaga prikončati jego. Jedin jeju izvlek meč, i pronze po serdcu. Sutže imena sim zakonoprestupnikom: Putša, Talec, Jelovič, Ljaško. Svjatopolk že okajanyi pemysliv rek: Se ubich Borisa, kakoby ubiti Gljeba? I posla s lestiju ku Gljebu. Okajanyi že poslanyi Gorasjer povelje vborze zarězati Gljeba; povar že Gljebov, imenem Torčín, vzem nož, i zarěza Gljeba.“

Znělka 73.

V. 6. „Trestem od Maďarů půjčeným.“ Srov. *Staří Letopisové čeští, vyd. Fr. Palackým v Praze 1829. str. 312.* „O takové ohavné smrti — z kůže dření a vstrkání na kůl — prvé nikdy v Čechách slýcháno nebylo, ale to jest již z Uher sem do Čech přinešeno.“

V. 11. „Tót nem ember.“ Srov. *Freym. Bemerk. eines Ungars über sein V. 1799. S. 56.* „Der Nationalstolz des Ungars ist von einem, ihn entehrenden Nationalhass begleitet. So ist er unter andern den Slaven abgeneigt, daher das Sprichwort, das er oft im Munde führt: Tót nem ember: Bot nem fegyver, Kása nem étel. (Der Slave ist kein Mensch, Knittel ist keine Waffe, Hirse ist keine Speise),“ Skladatel těchto básní rozpomíná se, že v dětinství svém jakousi náchylnost a chuť měl k učení se maďarčině: ale prvé slyšení tohoto ohavného vraždivého přísloví z úst maďarských tak ho předěsilo a odstrčilo, že jen s velikou prací i v dospě-

lém věku ten mladý vtisk a předsudek vykořeniti mohl. A toto přísloví na zlehčení Slováků není jediné, mají jich celou kopu Maďaři, viz *A. Szirmay, Hung. in Parab. p. 70.* Snad žádný evropský jazyk nemá takovou náchylnost nejen ku zlořečení (teremtettování, basomování, ebattování, ördögattování, illyenattování a t. d. než i ku přezývání a potupných jmen přilepování, jako maďarský. Není sousedního národa, jehož jméno by v maďarčině nebylo překruceno a zhanobeno, k. p. Tóth čili Slovák jest jim nečlověk; Čech jest Copák; Moravan jest morva marha, t. j. zdechlina, hovado: Srb je Vadrátz t. j. divý, vzteklý Rác: oroszni znamená jim ukradnouti, od Orosz Rus; olalkodni znamená zbíjeti, úklady činiti od Olah, Valach; Szasz jim značí nehostinské od Sasů Němců; Švábům a Němcům říkají posměšně Sagter-Bagter; Rakušanům Rakker; Chorvátům se ušklebují: Udri udri! Polákům: Nos Poljoňi forti vires, Stamus in bello sicuti mures; anobrž i králům přilepovali přezdívky, k. př. českého Vladislava nazývali Dobže Srov. *Szirmay, Hung. in Parab. p. 69. 15.* To je znamením — aspoň velmi nízkého stupně vzdělanosti.

Znělka 74.

V. 3. „Hlubockého,“ Viz *naše Kázně a řeči, str. 731.*

V. 14. „Teremtette“, zlořečení maďarské, často opakované, asi to co potvora, stvoření (creatur!). Srov. *A. Szirmay, Hung. in Parab. p. 38.* Teremtette increpandi formula apud Hungaros, indubie a Menichaeis Turcis permixtis adoptata. Quae si flexa mente ad res creatas referatur, est blasphaemia. Eam Husari, dum lethalem ictum curva sua framea hosti infigunt, interjicere solent, et est tantae efficaciae, quod nos ipsi Pesthini nebulonem quempiam quinque saleilitibus Civitatensibus pugione resistentem spectaverimus, sed dum Husarum in auxilium satellitum occurentem et e longe Teremtette! clamantem audisset, heros iste in ejulatus aube! tarumdadum! effusus pugionem imediate dimiserit et appa-

ritoribus se subjecerit. Imo Cacodaemones etiam ex inferno hac interjectionis figura expelli posse affirmat Abbas L'Advocat in Diction. historico."

Znělka 76.

V. 10. „Pölitz" (srov. Police), ve svých spisech obzvláště v dějinách často nevážně o slavském národu píše, na př. kde o Petru Velikém mluví, píše „dass die slavischen Völker überhaupt, nach dem Zeugnisse der Geschichte, nur durch einen Stoss von Aussen geweckt und in Thätigkeit versetzt werden können." Potom tamže T. I. S. 17. „Freue dich, Jüngling, der du aus deutschem Blute stammest, deines Vaterlandes! Vergiss es nie, dass die slavischen Völker sich unmuthig und widerstrebend unter die Uebermacht der teutschen Kraft beugen mussten; dass die grossen Namen Huss u. s. w. unserm Volke angehören."

V. 10. „Rotek" (srov. Hrot, Hrotek, čili rota) Srov. *Krok, D. I. Č. I. str. 68.* „Velmi nectně, hanlivě a urážlivě praví Rotek (K. v. Professor ve Freiburgu) Allg. Geschichte 6. B. p. 466, že řecká se hodí k básnění, latinská pro práva, francouzská ke schůzce, vlaská k lásce; bohatá a silná anglická jako její matka německá jest řeč zralého rozumu; ruská může slouti řečí — otroků." —

V. 11. „Ludvig" (Joh. Peter). Srov. *Erläuterung der goldenen Bulle, Frankf. u. Leipz. 1752. S. 1416* „Carolus IV. hätte sich bedenken sollen denen Churfürstlichen Prinzen die harte und ungestalte Wendischen Sprache aufzuerlegen. Wie dann eben deswegen diese Satzung mehr verlacht als in acht genommen, und in die Uebung gebracht worden. Indem sich ein Chur-Prinz oder Churfürst fast geschämt haben wurde, wenn ihm einer nachsagen sollen, dass er Zeit und Fleiss auf diese Knechtsprache gewendet. Absonderlich da die Wenden zu den Zeiten Caroli IV. bereits in einer solchen Verachtung gewesen, dass man solche gleich den Knechten und Hunden gehalten." Dobrovský, Slovanka

II. S. 116. „Was Joh. Pet. Ludwig in seiner Erläuterung der goldenen Bulle dagegen zu erinnern wagte ist grober Schimpf, worauf der sanfte Fort. Durich einiges in seiner Bibl. Slav. S. 36. 58. 62. höflich erwiederte und in den folg. Bänden noch besser beweisen wollte, wie unwissend dreist Ludwig die wendische Sprache verunglimpfet habe.

V. 11. „Neuman:" Natur der Menschen 1815. T. 2. S. 59. 62. „Die Slavischen Völker sind wohl aus anderen Stoffen zusammengesetzt, als die Teutschen, und ihnen ist eben darum von der Natur eine andere Bestimmung, als diesen, angewiesen. Nur der Europäer und unter diesen nur germanische oder ostasiatische, keineswegs aber der slavische Stamm, wird sofort in alle Ewigkeit eine Zierde der Schöpfung und Herr der Welt bleiben."

V. 11. „Kreil," Srov. *Mnemosyne Th. I. S. 21. a odtad přeložené v Kroku. D. I. Č. 3. str. 64.* „Málo dojista na mapě míst nalezнouti lze, kdeby hranice mezi dvěma rozdílnými národy tak ostře a břitce táženy byly jako zde, totiž na hoře Plači ve Štýrsku mezi Němci a Slavy; neboť jak mile do městečka Vindické Bystřice vkročíš, hned konec německé čistoty a upřímnosti uhledáš; a nalezneš se jednímkrátem v české aneb moravské vesnici, mezi těmi nečistými Slaveny, na jejichž tváři sama příroda ráz otrovství, zdá se vytiskla." Kreyl prý byl učitelem u českého šlechtice, on není samotný, který toho haní, jehož chleba jí: takových krkavců jest více.

V. 11. „Crome," učitel statistiky a politiky v Giessenu. Srov. *Wiener gem. Hauskalender. 1820: S. 29.* „Schilderungen der öst. Monarchie. 1. Die Deutschen 5 Mill. an der Zahl, die sich durch Redlichkeit und Treue, Offenheit und Jovialität, Industrie und Wohlstand, Sitten und Liebe zu den Wissenschaften auszeichnen. 2. Die Slaven, 11—12. Mill. Bei diesen treten als Folgen einer langen Dienstbarkeit und unterdrückten Cultur sichtbar hervor: Roheit, Indolenz, Unreinlichkeit, grobe Sinnlichkeit und grosser Leichtsinn.

Dabei sind sie oft dem Trunk ergeben; gewöhnlich etwas faul, verstockt, diebisch, kriechend und tükisch gegen ihre Obern."

V. 12. „Sichar" aneb Sicharius vyslanec Dagobertův k Samovi. Srov. *Fredegar C. 67.* „Samo dixit, terra quam habemus Dagoberti est, et nos (Slavi) sui sumus, si tamen nobiscum disposuerit amicitias conservare. Sicharius dicens, non est possibile ut Christiani, Dei servi, cum canibus amicitias colere possent."

V. 12. „Detrich Stade." Srov. *Maibom. Rer. Germ. Tom. III. p. 165.* Crancio scribenti venire in mentem debuisset Theodorici Marchionis Brandeburgii matrimonium inter Mistivoium Slavorum dynastam, et Bernhardi Saxoniae ducis, sive filiam, sive neptem, variant enim scriptores, vehementer disvadentis, scaevum et contumeliosum in gentem Henetam (Slavam) ejusque optimates scomma et convicium." Sam. Grosser, Lausitzer Merkw. „Es hatte sich der Wendische Fürst Mistivoi eine Anverwandtin Herzog Bernhards von Luneburg zur Gemahlin ausgebeten. Aber Marggraf Dietrich von Stade machte Schwierigkeiten und sagte: man müsse eine so vornehme Princessin keinem Hunde geben."

V. 14. „de Pradt" (Dominique), bývalý arcibiskup Mechelnský a exministr. Srov. *Histoire de l' Ambassade dans le Grande-duché de Varsovie 1812. p. 71—73.* Evropa se mi zdála skonávati u přejití Odry. Tu se počíná řeč cizá pro Evropu, oděv rozdílný od evropského. Polsko není více Asia, ale ještě ani Evropa. Oko Poláků jest výrazu prázné, všecky příbytky jsou tolikerá útočiště bídy, neřádu a hmyzu; vesnice zmačkané slaměnými střechami a ztracené v blátě; města z dřeva, bez pravidelnosti, bez ozdob, bez zásob a t. d."

V. 14. „Trenk." Srov. *Trenks Schriften. 1786. Band IV. Von der Nationaltapferkeit S. 329.* „Der Böhme ist boshaft, tükisch, verrätherisch, unversöhnlich, dumm und deshalb ein guter Soldat, wann er mit Zwang und Stockschlägen auf dem Trillerplatze gebildet wird."

Znělka 77.

V. 9. „Thurócz“ Jan, dějepisec uherský, psal v latinské řeči Chron. Hung. Narozený ve Svatém Michale v Turčanské stolici, kde i při tamějším opatství r. 1470. úřad písaře čili notáře zastával. Srov. *Tudományos Gyüt. 1822. Sv. 5. str. 58.* Srov. *J. Severini*, *Pannonia*, *p. 350.* Thuroczius miscuit quadrata rotundis et insulsam fabellam de equo albo adiecit.“ Srov. *Assemanni*, *Orig. Ecc. T. II. P. 2. C. 3.* „Thurotzius, vir lepidissimus; fabulator; quot verba tot errores. Quid opus futile commentum multis confutare?“

Znělka 78.

V. 14. „Müller“ Peter Franz Joseph, Srov jeho spis: *Meine Ansicht der Geschichte. Düsseldorf*, *1814.* článek Die Ursprache: „Auch der slavischen Sprache ist die Ehre widerfahren, als Muttersprache der deutschen zur Seite gestellt zu werden; aber schon der Name zeigt, dass sie eine schlaue, oder umgekehrt valsche (falsche oder wälsche) Sprache ist, die nur wie das Rottwälsche und andere Sprachverdrehungen die deutsche Sprache schlau verkauderwälscht. Selbst der Name Polonia ist ein verfälschtes Walonia, so wie auch Pelasgia nichts anders als Wälschland bezeichnet.“

Znělka 79.

V. 14. „Gebhardi.“ Srov. *Ant. Linhart*, *Gesch. v. Krain. B. 2. S. 217.* „Neuerlich hat wieder Herr Gebhardi in Lüneburg (Gesch. aller wendisch slav. Staaten 1. B. 1. Buch. 1. Hpt.) die ganze Galle der Schriftsteller des Mittelalters, die Religionshass und Schmeichelei gegen ihre Fürsten leitete, in dem hässlichen Bilde von dem Nationalcharakter der Slaven aufgetragen.“ Surowiecki, Sledz. Pocz. str. 173. Gdyby Gebhardi i iemu podobni, chcieli w dziejach Słowiańskich szukać istotnéy prawdy, znaleźliby ją od razu w zastó-

sowaniu téy prostéy przipowieści. Natrętne szerszenie weiskały sie do ulów zjadac miód pszczolom: a że te kąsały swoich łupieżców, stąd poczytano je za złośliwe i gnieciono na miazgę. — Bezstronni historycy dawno już osądzili pisma Gebhardego o narodach Słowiańskich. Przebaczając licznym jego błędom i niewiadomości, tego nikt mu darować nie może: że wszędzie o Słowianach mówi z jawnym stronnictwem, uprzedzeniem i nienawiścią. Żałować potrzeba, że P. Karamzin, obrawszy go sobie za przewodnika, i zawierzywszy mu na słowo, ważne i uczone swoje dzieło historii Panstwa Ross. zaraził w wielu mieyscach fałszywemi jego zdaniami.“ Při Gebhardim upomináme na onu výstrahu: Hic niger est, hunc tu Slavene caveto! On je tím nebezpečnější, čím v evropských bibliotekách rozšířenější a čitanější, a čím přísnější tvářnost pravdomluvnosti na se bére. On chyby a výstupky Vendů vypisuje s jakousi libostí a širokomluvností, ale nespravedlivosti aneb ukrutnosti Němců rychlou a suchou nohou přechodí; míchá častky s celostí, jednotlivé osoby s národem, místnosti se všeobecností. Teměř všudy užívá superlativů v tom co proti Slavům, pérem do žluče vmočeným, píše, cnosti pak a dobré zvyky zlehčuje a ztenčuje. Vše co dobrého při Slavenech, to od Němcu odvodí, vše co zlého jim samým přivlastňuje. Posunkuje a rozšklebuje se s tisíckrátným jedné a též námitky při každé příležitosti opakovaním. Ba neštítí se i makavých lži, chyb, protimluvů, křivých, zlobivých soudů a výkladů, a maluje charakter slavenský jako Kanibalský. Škoda těch, tam tak hojně sebraných, a tak zle, stranlivě vypracovaných, historických látek a hmotin, k jejichžto studnicím, listovnám a knihovnám téměř jen on sám přístup měl. V celém jeho díle věje protislavský duch, tak že i ty nejkrásnější děje Slávů tímto výchrkem své nenávisti poslintal. Slovem Gebhardi se ovšem ukázal býti hodným potomkem svých Luneburských předků, kteři, dle jeho vlastní zprávy, Slavy z cechů a zpráv vytírali. My jen některé důkazy a příklady z jeho Gesch. d. Wenden, Halle 1790 zde položíme. Th. I. Vorr. V. „Die

unbegränzte Mord- und Verheerungswuth der Wenden.“ p. 5. „Nicht nur die ehemaligen deutschen und illyrischen Wenden, sondern auch die neuern Russen, konnten durch eine sehr geringfügige Veranlassung, ohne auf vorhergegangene Begebenheiten, noch auf die gewissen Folgen in der Zukunft zu achten, bewegt werden, sich zu empören, die heiligsten Verträge umzustossen, ihren selbstgewählten Regenten zu tödten. Diejenigen Wenden, welchen Procopius das Zeugniss giebt, dass sie weder zur Bosheit noch Arglist einen Hang gehabt, erschienen als solche Bundbrüchige und Treulose, auf die man sich niemals verlassen kann.“ p. 9. „Der heimliche Meuchelmord ist bei den gar zu leichtsinnigen slavischen Weibern noch jetzt nicht ungewöhnlich.“ p. 10. „Man kann weder den ältern Slaven noch den Anten eine wahre Tapferkeit zugestehen.“ p. 11. „Sie schlachteten nicht nur Männer und Kinder, sondern selbst solche Frauenzimmer, die von andern wilden Nationen verschont und erhalten wurden, (Hier scheint sich Wagner — und Gebhardi — übereilt zu haben. Denn bei Stritter heisst es nur von den Slaven bei der Einnahme der Stadt Topirus. Dobrovský, Slavin, p. 209.) sannen auf neue Qualen, wodurch sie die Unglücklichen, die in ihre Gewalt gerathen waren, tödteten, belustigten sich an den Zuckungen der Armen, denen sie breite Riemen aus dem Rücken schnitten (Diess geschah doch nur den gefangenen kaiserlichen Obristen Absad wie es Prokop L. 3. C. 58. erzählt. Dobrovský, Slavin, p. 209.) die sie spiesseten oder auf aufgerichtete Pfäle steckten — die sie lebendig ausweideten und dann in Freiheit setzten, oder die sie gleich dem Schlachtviehe ihren Göttern opferten. Man ward mistrauisch und geitzig, raubbegierig, rachsichtig und mörderisch. Schon die Anten vergruben die Beute, Gold und Kostbarkeiten, und setzten demnach ihr Glück, so wie alle recht geizige Menschen darin, dass sie Dinge zu finden wussten und verbargen, die sie nicht gebrauchen konnten.“ p. 12. „Die Raubsucht der Wenden war unbegränzt. Denn jeder Wende plünderte, und man konnte in den eroberten

wendischen Ländern die deutschen Unterthanen durch kein anderes Mittel schützen, als durch dieses, dass man jeden herumirrenden Wenden, der keine Ursache seiner Entfernuug vom Dorfe angeben konnte, als einen überwiesenen Räuber und Dieb betrachtete und hinrichtete oder niederschlug. Die nördlichen Wenden an der Ostsee lernten die Seefahrt von den Normännern und wurden darauf die unersättlichsten Corsaren." p. 21. „Der Wende war zwar ein geübter Seefahrer, allein er begab sich nicht auf die Gewässer um Waaren auszuführen, sondern um zu rauben und plündern." T. II. p. 42. „Die Pomeraner beschäftigten sich mit Seeraub, Verwüstungen und kriegerischen Zügen, vergnügten auf diesen ihre fast unbegränzte Mord- und Zerstörungslust auf das grausamste." p. 31. „Eine Nation, die wie die Wenden, nur körperliche Vorzüge, und insbesondere beträchtliche Leibesgrösse und starke Kräfte zu schätzen wusste und anstaunte, konnte keinen tiefern Eindruck von der Macht Gottes erhalten, als den, der von übernatürlicher Grösse seines Sitzes entsprang." p. 39. „Künste. Auch in diesem Fache zeigten sich die Priester nicht vortheilhaft. Der Geschmak der Wenden blieb stets klein, und so schlecht wie ihn jedes Volk in seiner Kindheit zu haben pflegt." p. 40. píše „Dass die Slaven nicht vielerlei, oder wenigstens nicht gute eiserne Geräthschaften zu verfertigen wussten, dass die Wenden keine grosse und keine freistehenden Bilder durch den Guss hervorzubringen wussten, dass sie ihre Formen aus zwei Stücken, die schlecht genug zusammengesetzt waren, verfertigten, dass sie keine Figuren richtig zeichnen und bilden konnten." p. 41. „Zuerst lernten die Wenden wol den Krieg von den Deutschen." p. 47. „Die Wenden erhielten ihre Waffen durch Raub oder Tausch von den Griechen, Normännern und Deutschen." p. 48. „Jeder Hausvater der Slaven trachtete nur das Vergnügen Menschen zu morden, grosse Verwüstungen anzurichten, alle Arten der Wollust zu geniessen, zu befriedigen." p. 95. „Die Avaren waren gewohnt, wo nicht die Slavinen überhaupt, doch wenigstens die

böhmischen Wenden als gefühl- und schaamlose Menschen zu betrachten, die keine Beleidigung oder Beschimpfung aus ihrer Schläfrigkeit bringen könne." Theil II. p. 3. „Die Nation (der Slaven auf Rügen) gehörte zu den gutmüthigen Wollüstlingen, denn sie war bis zur Ausschweifung gastfrei." p. 39. „Die Cassuben zeichnen sich durch Aberglauben, schwärmerische Kirchenandacht, und viele schlechte Eigenschaften aus. Sie sind mistrauisch, heimtückisch, diebisch, eigensinnig, wüthend wo sie keinen Widerstand finden, und verzagt wenn ihnen Muth entgegengesetzt wird, zur Meutherei geneigt, und so sehr rachgierig, dass sie Beleidigungen, die ihren Aeltervätern wiederfahren sind wüthend rächen." p. 299. „Der Satz, man müsse der Wollust, der Macht und der Befriedigung aller Leidenschaften fröhnen, um das Leben würdig zu geniessen, ward von den Sorben stets zur Ausübung gebracht." p. 320. „Graf von Ballenstedt tödtete, obgleich sein Haufe nur aus 60 teutschen gewaffneten Männern bestand, über 1600 Sorben. (Takby byl musel 1 Němec 26 Vendů zabiti, což jen Gebhardi věřiti může). Příklady chyb, omylů a prohloupeni viz *I. p. 136*. „Obotritischer Fürst Haiba." tu jsou dva omyly, ne Haiba ale Haica aneb Hika; aniž byl tento obodritské kníže, ale německý vůdce pod Ottem. Viz *Wittichind. ap. Meib. p. 647*. „Eo tempore Abotriti rebellarunt et coeso exercitu nostro, ducem ipsum nomine Haicam extinxerunt." Annal. Sax. 940. Leutsch Gero, p. 43. — Gebhardi píše dále T. I. p. 6. „Vom Pivo scheint der ähnliche deutsche Name Bier darzuthun, und vom Methe erweisen es die ältesten nordischen Geschichtsbücher, dass es ursprünglich deutsche Getränke sind, die die Wenden nicht erfunden, sondern nur nachmachen lernten. (Mezi pivem a Bier žádná podobnost etymologická není, nebo pivo pochodí od píti, a Bier od brauen brühen, vařiti). T. I. p. 47. „Der Schild hat in wendischer Sprache den deutschen Namen Schit." (Důkaz že Gebhardi vendicky ani jen čísti neuměl, mezi Schild a ščit jaký rozdíl!) T. I. p. 51. „Der Wende nannte den, den er ehren wollte, Boj oder den Krie-

gesmann, und den Reichen bogatý, weil er voraussetzte, dass man nur durch Krieg (Boj) zu beträchtlichen Gütern gelangen könne." (Mezi boj a bogatý do cela žádného svazku není, boj pochodí od bíti, a bogaty od bog, Bůh, ubohý). — T. I. p. 45. přivodí a křivě vykládá slova Kapituláře An. 805. apud Baluz. T. I. p. 425. „Et ut arma et branias non ducant ad venundandum." (Möhsen a jiní dávají těmto slovům ten přirozený smysl, že Vendové byli strůjcové a prodavači těchto braní a zbrojů, Gebhardi naopak, Němcům jejich dělání, hotovení a prodávání připisuje. Ale proč že nestojí v onom zákoně místo slavského branias, německé Waffas? kdo co udělá, obyčejně to i slovem své řeči jmenuje). Gebhardi vymlouvá a ztenčuje německou nespravedlivost, T. I. p. 12. „Mehr die stete Noth, die die slavischen Land- und Seeräuber über die benachbarten Christen verbreiteten, als die Begierde die Herrschaft der christlichen Religion zu erweitern und Eroberungen zu machen, veranlassete die älteren Deutschen, wendische Staaten anzugreifen und zu zernichten." Tak se nestydí i Geronovu zlobivost lháním obarvovati. I. p. 114. „Gero überfiel die Slaven bei einer zu seinem Verderben angestellten Zusammenkunft (kde to psáno stojí?) und tödtete über 30 derselben, die der Rausch zur Gegenwehr untüchtig machte." (Upřímněji děj tento vypravují starší němečtí spisovatelé: Wittichind, Fabrici, Grosser, Meibom a jiní píšíce že Gero tyto Slaveny k sobě pozval a invitoval k veselému spolku, nikoli pak, že je on překvačil už v nějakém zlém spolku shromážděné). T. I. p. 13. „Die christlichen Sieger entzogen den bezwungenen Wenden ihre ganze Verfassung, versetzten sie in fremde Länder, vertilgten ihre Sprache, baueten vieles von ihrem Lande mit Niederländern und andern Deutschen an" — a o těchto bezprávích praví Gebhardi tamže v poznamenání — dass man bei dieser Gewaltthätigkeit nach gesunden Grundsätzen verfuhr." Ještě přivedeme několik příkladů protimluvů a odporů: T. I. p. 10. praví: „Man kann den Slaven Tapferkeit nicht zugestehen." a opět T. I. p. 46 „Weder die Slaven noch die Anten

fochten in Reihen und Gliedern oder gehorchten einem Heerführer. Beide waren muthig und tapfer.“ I. p. 49. „Nicht nur die slavischen Männer, sondern auch viele ihrer Weiber und Töchter hatten muthig gefochten.“ II. p. 42. „Man schätzte in Pommern keine Vorzuge des Geistes, sondern hielt nur Tapferkeit und Reichthum für das was Würde und Werth ertheilen könnte.“ I. p. 300. „Die Lausitzer sind muthig und herzhaft.“ Tak sobě samému protimluví i o čistotě. I. p. 13. a) praví: „Die slavischen Einwohner widerstrebten aller Ordnung und Reinlichkeit.“ a opět II. p. 309. „Die Lausitzer sind reinlich.“ Tak sobě odporuje i z ohledu na věrnost Slávů. I. p. 6. „Die Wenden erscheinen als Treulose, auf die man sich niemals verlassen kann.“ a opět II. p. 301. „Heinrich der Vogler schrieb seine Errettung blos der Treue der Wenden zu.“ Gebhardi zlehčuje slavskou, v historii upevněnou dobrotu, a co jiní společné důvěrnosti, nevinnosti a všeobecné bezpečnosti od krádeže připisují, to on připisuje nedbanlivosti a hlouposti Slávů, k. p. II. p. 42. „Die Pommern gaben dem Gelde, den Kleinodien und den prächtigen Kleidern keinen Werth, sondern liessen die, die sie erbeuteten oder von ausländischen Kaufleuten erhielten, in Fässern und Kisten ohne Schlösser, und in leerstehenden Häusern unangerührt und unbesorgt liegen. (Životopisec S. Otta, L. 2. C. 40. takto o této věci píše. „Tanta vero fides et societas est inter eos, ut furtorem et fraudium penitus inexperti cistas et scrinia non habeant serata; admodum mirati sunt quod clitellas episcopi et scrinia serata viderent. Vestes suas, pecuniam et omnia pretiosa sua in cuppis et doliis suis simpliciter coopertis recondunt, fraudem nullam metuentes, utpote inexperti.)“

Co se dotýče tedy předně loupežnictví, obzvláště mořského, na které Gebhardi tak často a hrozně naříká, na to odpovídáme následujícími svědky a místy, a sice s Přibyslavem u Helmolda L. I. C. 83. „Quae culpa nostra, si pulsi patria, turbaverimus mare? nonne Principum erit haec noxa, qui nos propellunt?“ Chronic. Slav. ap. Lindenb. C. 27. „Slavi proscripti sunt ibi in

Erthneburg. Et mandavit Guntzelinus Praefectus castri Sverin ut omnes Slavi vagantes per arva et omnes tales propter latrocinia necarentur.“ Kdo tu byl příčina loupežnictví? Haquet, v Dobrov. Slovaace I. p. 82. „Raubsucht ist ihre (der Slaven) Sache nicht.“ Rohrer, II. p. 108. „Ehedem wollte man auch den Hang zum Stehlen unter die Grundzüge ees Slavencharakters aufnehmen; allein es fragt sich, ob der nördliche Deutsche ihnen nicht mehr stahl, als den Slaven je in den Sinn kam.“ Helmold, L. I. C. 47. „Furari apud Holsatos ostentatio est, qui vero praedari nesciat, hebes et inglorius est.“ Chron. Slav. ap. Lind. C. 25. „A praedis Slavi non poterant prohiberi Danorum, nam Sweyn rex Danorum abusus est populo suo ad idem.“

Co se týče nadvržené jim od Gebhardiho I. p. 11. ukrutnosti a nemilosrdenství, jestli kde tu obzvláště byli na jedné straně Germani, na druhé Řeci učitelé Slavů. Srov. *Zp. II. Znělku 39. Zp. IV. Zn. 20. Zp. V. Zn. 87. Anton, II. p. 50.* „Die harte Behandlung, welche die Slaven von den Christen (Deutschen) ausstehen mussten, war die Ursache ihrer Grausamkeit bei ihren Siegen, denn sie ubten das Recht der Wiedervergeltung aus, und ist noch jetzt die Ursache ihres Mistrauens, ja ihres Hasses gegen die Deutscheu.“ Linhard, II. p. 215. „Die wilden Auswüchse der Tapferkeit, des gekrankten Selbstgefühls der Slaven, verdienen den Abscheu der Menschen. Allein man erinnere sich, dass die Nation durch ähnliche Behandlung gereizt, und ihre Tapferkeit durch keine Cultur gemildert war.“ Rakowiecki, Pr. Rus. I. p. 2. „Srogość i dzikość Słowian, iak z historyi przekonywać się można, bardziéy z okoliczności a niżeli z naturalnego ich charakteru wynikała. Będąc napadani, uciskani i gnębieni przez różne narody, niekiedy wybijaiąć się z pod ich ciężkiego jarzma, nie umieli ograniczać swéy zemsty i za wyrządzone sobie krzywdy, wzaiemném wetowali okrucieństwem. Do takowych okrucieństw nie tylko barbarzyńcy, lecz nawet i sami Grecy Słowian przymuszaly. Grecy (ten naród chlubny cywilisacyą) nie wypowiedziane zadawali męczarnie zabranym na

woynie w niewolą Słowianom. Mem. Pop. T. II. 59." Příklady ukrutnosti nevzdělaných pohanských Slavů od Gebhardiho přivedené, příklady ukrutnosti novějších křesťanských národů, anobrž vysoce učených Němců, ještě převýšeny jsou. Srov. *J. F. Schneller, Österreichs Einfluss auf Deutschl. S. 330.* „Die Processe der Nadasdy, Zrini, Frangipani wurden an die drei Hochschulen von Leipzig, Tübingen und Ingolstadt zur Beurtheilung geschickt. Diese Gelehrten, welche noch keinen Unterschied zwischen Rache und Strafe kannten, erklärten die Empörer mit glühenden Zangen zu zwicken, ihnen die Zungen auszureissen, Riemen aus ihnen zu schneiden und sie endlich zu verbrennen. — Der Kaiser dachte menschlicher. — Týž tamž S. 27. „Das Volk der Magyaren metzelte den nicht entflohenen Hirten sammt seinen Herden dahin. Es gefiel sich Menschenherzen zu essen und Blut zu trinken." Srov. *Annal. Fuld. Contin. ap. Freh.* „Anno 896 Zwentibaldus dux Moravorum, diem ultimum clausit infeliciter. Ungari in his temporibus ultra Danubium peragrantes multa miserabilia perpetravere. Nam homines et vetulas Matronas penitus occidendo, juvenculas tantum ut jumenta pro libidine exercenda secum trahentes, totam Pannoniam ad internecionem deleverunt." Srov. *Csaplovits, Gem. v. Ung. II. S. 195.* „Höchst martervoll war die Hinrichtung des Rebellen Dósa 1514. Man zapfte ihm eine Menge Blut ab, um es seinem Bruder zu trinken zu geben. Seine Gefährten liess man 3 Tage hungern und befahl ihnen dann das Fleisch zu essen, welches die Henker dem Dósa mit glühenden Zangen vom Leibe rissen. Man zog ihm die Eingeweide aus dem Leibe. Sein Leichnam ward zerstückt, theils in Kesseln gesotten, theils auf dem Rost gebraten, den Mitschuldigen zur Speise vorgelegt." Srov. *Hájek, Kron.* „Léta 1282 okolo Mělníka Němci (pod Ottem Braniborským) sedláčky chudé (a nevinné) takto mučili: Svížice je kladli je na kolesa, jako snopy 5 neb 6 spolu, a z nejvyššího vrchu pouštěli je do Labe, aby se šacovali, a když neměli co dáti, ztopili je a tak Němečkové sobě kratochvil činili."

A co hroznějšího mají dějiny člověčenstva jako popravy a utrácení Čechů r. 1621 dne 21. července? jich katování, stínání, věšení, čtvrcení, jazyků za živa řezání, k šibenici za jazyk přibíjení, rukou odsekávání, kusů těla na rozcestí rozvěšování, hlav na rožně vstrkání a na planýře, na mosty, na věže vystavování a jich tam za mnoho roků na odivu nechání? —

Co se dotýče udatnosti a chrabrosti čili „Tapferkeit," kterou Gebhardi Slavům odpírá, tedy upomínáme, že samo slovo Tapfer, Tapferkeit není německé, ale slavského původu od dobr, dobrý, a toto opět od starého slavského kořene, dob, doba, ozdoba a t. d., který kořen se v němčině nenalézá. Dobrý znamenalo v naší řeči za starodávna to co silný, udatný, zmužilý, a přešlo nepochybně od Srbů a jiných k Němcům, kteří z dobr udělali topr, tapr, tapfr, tapfer. Srov. *Anton, I. p. 32.* „Dass Tapferkeit die Slaven auszeichnete, ist wohl nicht erst zu erinnern nöthig, denn ohne dieselbe, hätten sie nie die Besitzer der grossen Länder werden können, die sie zum Theil noch haben." Lützow, p. 150. „Eine andere Tugend der Slaven war Kriegsmuth und Tapferkeit, von der die Geschichte laut zeugt, und di auch Helmold bekennt: L. I. C. 12. Provincia Staigar fortissimis incolebatur viris. L. II C. 13. Slavi Dan d rum impugnationes pro nihilo ducunt, imo voluptuosu existimant manum cum eis conserere." Karamzin Ism Gos. R. I. str. 56. 57. „Slaviane Dunajskije v 6 věkt. dokazali Grecii, čto chrabrost byla ich prirodnym svoiě stvom. Črezvyčaininaja otvažnost Slavian byla stol izvěstna, čto Chan Avarskii vsegda stavil ich vperedi svojego-mnogočislenago voiska."

Co do „Falschheit, List, Tücke." Srov. *Zp. I. Znělku 89. v. 11.* Potom Linhard, Gesch. v. Kr. II. p. 217. „Misshandlungen aller Art, in allen Jahrhunderten ausgeübt mussten die slavische Nation mistrauisch machen. p. 220. Falschheit, List, Zanksucht sind Gebrechen ihrer Schicksale, nicht der Nation." Leske, Reise durch Sachsen, v Dobrov. Slovance I. p. 99. „Die Wenden sind nicht tückisch, wie man ihnen Schuld gibt,

es wäre denn dass man ihre gerechte Empfindlichkeit bei den Beleidigungen der Deutschen dafür ansehen wolle: vielmehr muthig, herzhaft, treu besonders gegen einander." Srov. *Strabo, L. 8. C. 33.* „Adversus Germanos plurimum utilitatis est in incredulitate, quibus fides habita est, ii maxima damna intulerunt." Velejus, L. 2. C. 118 „Germani sunt versutissimi, natumque mendacio genus." Vopiscus, in Proculo: „Francis familiare est ridendo fidem frangere." — Belius, Not. Hung. T. II. p. 306. „Germani Thuroczienses amant dolos, quibus si accolas Slavos queant circumvenire, vehementer sibi placent, testantes ea re, quam sint ab ea natione animo alieno." Dánové, sami bratrové Němců, mají dle Zimmermans Kirchen- Zeitung, 1830, Heft 5. p. 356. následující u nich v obecném životě zhusta užívané přísloví: „Hvad gjör Tydskeren ikke for Penge?" To jest německy: „Was thut der Deutsche nicht fürs Geld?" — Co neučiní Němec za peníze? —

Co do „Schmutz a Unreinlichkeit," kterou Slavům I. p. 4. p. 13. nadvrhuje, tedy srov. *Leske. Reise v Dobr. Slovance I. str. 99.* „An Reinlichkeit übertreffen sie (die Wenden) fast den Deutschen." Piller et Mitterpacher, Iter per Slavoniam, Budae 1783. p. 118. „Interiora conclavium sola mundities ornat, cujus gens omnis est studiosissima." Joh. Csaplovits in Hesperus 1818. Nro. 59, und 1820 Nro. 19. „In den slovakischen Küchen geht es weit sauberer und reinlicher zu, als in den Gasthäusern zu Wien." Ruský Petrohrad drží se vůbec za nejčistotnější město v celé Evropě. Herder, Ideen zur ph. d. Gesch. p. 47. „Der Geschichtschreiber hüte sich, dass er einen Volksstamm zu seinem Lieblinge wähle und dadurch Stämme verkleinere, denen die Lage ihrer Umstände, Glück und Ruhm versagte." Thunmann öst. Volk. p. 171. „Der Historiker ist oft eben so ungerecht, als der gemeine Mensch: er verachtet den, der nicht im Glücke ist." Rohrer II. p. 117. 154. „Nichts ist wohl leichter als den Slaven einen schlechten Charakter im Verhältnisse zu jenem der Deutschen anzusinnen. Allein schwerer würde es aller-

dings sein, die Fäden dieser Erscheinungen zu entwickeln, den verborgenen Zusammenhang zu ergründen, oder überhaupt die Veranlassungen auseinander zu setzen, welche den slavischen Volkscharakter hervorbrachten. Vielleicht dürfte derselbe mehr von aussen allmählich aufgedrungen worden sein, und nie Zeit gewonnen haben, sich von innen gehörig zu entwickeln. Mein Studium der Geschichte spricht wenigstens diesem Vielleicht das Wort. — Wir Deutsche hatten bisher nur das Glück voraus, wodurch unser Charakter besser manchmal schien als er war. Ein Schein, von welchem sich der Slave nicht immer blenden liess.“ Ossolinski, Vinc. Kadlubek, von Linde herausgegeb. Vorrede p. VIII. „Die ungegründeten Verunglimpfungen unserer Nation verdienen keine Widerlegung p. 24. 25. Die Sterne werden nicht schwarz, weil die Finger der Aethiopier nach ihnen weisen. — Möchte doch niemand über uns absprechen, als nach der reiflichsten Erwägung: den Ingber schmeckt man ja nicht eher, als man ihn kaut; wie soll etwas gefallen, wobei man vorüber rennt,“ — Rohoni, Palma Slaviae v Rukopisu str. 1. v. 7.

„Nam quaecunque mea reprobant in gente dicaces,
Prorsus iis vitiis natio nulla caret:
Et bona, quae claris tribuuntur gentibus, inter
Slavos singula si vis, reperire potes.“

Znělka 80.

V. 11. „Murgu.“ advokát v Pešti. Srov. *Widerlegung d. Abhand., welche unter dem Titel vorkömmt: Erweis, dass die Walachen nicht römischer Abkunft sind, und dies nicht aus ihrer italienisch-slavischen Sprache folgt. von S. T. Ofen 1827. Und Beweis, dass die Walachen der Römer unbezweifelte Nachkömmlinge sind, verfasst von E. Murgu, Ofen 1830.* Z ošklivého toho celku přivedeme jen některá místa. Str. 4. „Von Slavenismen angesteckte Sprache.“ str. 9. Walachen machen sich keine Ehre Serbler zu werden. str. 153. Also kein römisches Geblüt, keine Römer!

das muss gewiss slawisch-kritisch sein! str. 156. Der Zweck dieser Unternehmung ist, das römische Blut, welches in den Adern des Walachen floss, fliesst und fliessen wird, durch slovenische Seuche nicht zu beflecken, nicht zu verletzen" a t. d.

Znělka 81.

V. 2. „Uhl," tenkrát r. 1813. professor dějin v Jindřichové Hradci v Čechách, posléze ředitel reální školy ve Lvově.

V. 6. „Českým trestem." Příklady takovéhoto, u jiných národů nevídaného trestu, totiž házení, obzvláště z oken, zhusta v českých dějinách nalézáme. Srov. *Hájek při R. 743.* „Tu s nimi (muži s dívkami na Děvíně) svou vůli měli, dolů se zámku se zdí je metali, s oken jimi házeli." — R. 1419. „Toho dne (30. července) když bylo mezi 13—14. hodinou obec Novoměstská, jižto vůdce byl nějaký Žibřid a Jan Žižka udeřili na radní dům, a kteréž tam konšely zastihli — pochytivše některé živé a jiné mrtvé s oken házeli, a jiní vně před rádním domem stojíce na oštípy a sudlice je brali a dobili." — R. 1422. „Urozuměv tomu Jan Mnich že se něco jedná v tajné radě bez jeho přítomnosti, přišel na radní dům staroměstský a všed do rady sám desátý bez opovědi, i nalezl tam hejtmana Haška an sedí s konšely v radě, i mluvil k nim, ke všem příkrá slova, že chce hned jíti, a na obec zazvonit' a ty konšely že káže všecky i s tím hejtmanem na rynk okny vymétati." — R. 1483. „Obec Pražská, spuntovavše se tajně proti králi pánu svému a proti svým správcům, purgmistru i konšelům, nenadále vskočili nejprvé na radní dům staroměstský a polapivše Jana Klobouka, toho času purgmistra svrhli jej z radního domů." — Téhož roku tamž: Téhož dne obec nového města Pražského učinili tolikéž, přiběhše na radní dům, tu hned šest konšelův zamordovali a některými též z radního domu házeli." Srov. *Druhá Apologie Stavův pod obojí Král. českého. v Praze 1618.* „Nadepsaní sta-

vove pod oboji, vyžádavše sobě vstoupení na kancelář k nim dvěma (Vilímovi Slavatovi a Jaroslav. Bořitovi z Martinic s jedním sekretářem mistrem Filipem Fabriciusem, náhončím jejich) je z kanceláře Hradu Pražského starobylým příkladem v království tomto a městech Pražských, ven z okna vyhodili." — Reichard, der Passagier pod článkem Prag: „Auf dem Gradschin ist die Domkirche mit ihren Säulen, den Monumenten an der Stätte wo Graf Thurn im 30 jährigen Kriege die Magistratspersonen herabwerfen liess." J. V. Sedláček, paměti Plzenské, str. 18. „Měšťané v Plzni, kohokoli z bludařů (Husitů) chytili, do starých studnic je házeli, s tím vyřknutím: tady skákej! Na takový způsob naplnili mnoho studnic, kde až po dnes těla lidská hnijí." *Komensky, hist. protiv. K. 10. str. 30.* „Když Taboršti posly své do Hory Kutny poslali Havla Prstena a Matěje Blažka, ti od horníků zjímáni a do nejhlubších havířských dolů zaživa vmetáni byli." I Jan Nepomucký s mostu do Vltavy shozen. Srov. *Jul. Fr. Schneller, Österreich Einfl. auf Deutschland u. Europa. Stutgard, 1828. S. 43.* „Der Čeche hegte den Groll gegen das Fremde. Der Hinabsturz aus dem Fenster für Verlechtung des Rechts, galt ihm als urväterlich erwiesene Sitte."

V. 14. „Časopis Bohemia." Srov. *Monatschrift des vat. Mus. Jahrg. 1. Septem.* Uebersicht der in Böhmen bisher erschienen Zeitschriften, S. 27, Nro. 101. „Bohemia für gebildete Böhmen, 1812; davon erschien blos 1 Heft." Srov. *Prvotiny pěk. um. r. 1813. List 46.* „Antibohemia." str. 186. „Hned s počátku největší chybu vystavuje českému jazyku, že je chud, a to proto že má málo odtažených pojmů. Kdo se ujímá českého jazyka, toho jmenuje on podjatého duchem strannosti, opičí láskou k vlastenské řeči vroucího, slepého ctitele, chlapecky po neobyčejnosti a originalnosti bažícího, modloslužebníka, šampiona (směšného hrdinu) a t. d. Psal-li kdo česky, tím se zahodil v počet národních srozumitelných auktorů, jako na zradu učeného svého cechu. Co tedy česky psáno, skoro všechno jen černilidu psáno, aby ten ještě více se zaslepil. Český jazyk

pohledává, prý, nyní obnovenou silou jakéhos, nikdy neměného nápadního práva při soudu aesthetickém. Tak se zotavuje knot dohořívající lampy ještě jednou jasně zaplápolaje, než do cela uhasne! Šampionové čechohájní aby užili té poctivé češtiny toliko na trh a v čeledníku, kam se pro svou hbitost a ječivý přízvuk, zvláště k vadění, výborně hodí," Odpověď od J. Mladoně pronikavou a čtení hodnou na tyto útržky viz tamže *List 47.* „Slovo ke statečnému a blahovzdělanému Bohemariusovi."

Znělka 82.

V. 9. „Sigmund." Srov. *L. Gołębiowski, Wiadomości z Historyi Polskiey, Warsz, 1827.* Pod článkem Zygmunt III. 1586—1632. „Zygmunt królewicz Szwedski, król Polski, niedosyć przywiązania do Polaków okazywał, naganiał często ich obyczaie i stróy narodowy. Był tak nierozważny że strofował a nawet chłostał Władysława królewicza za to: że Polską nad Niemecką suknię przekładał i nosić ią lubił. Władysław odpowiadał, że Polskiemu królewiczowi nie należy inaczey ubierać się, iak po Polsku."

Znělka 83.

V. 8. „Lenku." Srov. *Dobrovsky, Lehrgeb. der böhm. Spr. Prag, 1809. Vorrede XIV.* „Eines Wiener Recensenten singender Kehle widerstrebten einige Stellen der böhmischen Lenka (März 1808. S. 132) so sehr, dass er von erstickenden Kakophonien, von ursprünglicher Schroffheit der an sich harten Sprache, zu sprechen veranlasst wurde. Wie viel doch auf ein biegsames Organ in der Aussprache ankommt!"

Znělka 85.

V. 1. „Čimboraso" jeden z nejvyšších vrchů na zemi patřící ku pohoří Cordilleras čili Andes v Americe, zvýši 18,192 střevíců.

V. 11. „Notař Belův." Srov. *Schlötzer*, *Nestor III. S. 122—133.* „Glaubt man hier nicht einen armen Kranken zu hören, der in einem Fieberparoxism tolles Zeug herschwatzt? Und diesen ärmlichen Fabelmann wollen neuere ungrische Geschichtsgelehrte der Welt als einen rechtlichen Chroniken-Schreiber aufdringen! Bald aber vereinten sich alle Geschichts-Forscher, die dieses Namens würdig sind das namenlose Fragment für ein vorsätzliches muthwilliges Fabelwerk eines tief unwissenden Geistlichen zu erklären: so Pray, Eder Gatterer, Thunmann, Gebhardi u. a. Aus vermeintlichem Patriotism übertreibt und prahlt er einfältig, dichtet er unverschämt. Gerade in seinem Zeitalter hatten sich die schmutzigen wilden Komaner in Ungern eingenistet, und waren unter mehreren Regierungen Hofgünstlinge geworden: Komanerinen besonders spielen bedeutende Rollen. Hatte der geistliche Herr etwa Ursache, dieser Nation die Cour zu machen und ein Fabelchen über ihre Einnistung in Ungern zu erzählen, damit man vergässe, dass sie anfangs als Gefangene, und nachher als arme Flüchtlinge aus Barmherzigkeit, im Reiche aufgenommen worden?" Srov. *Dobrovský, in den Jahrbüch. d. Literat. 1827. B. 40. S. 220—249.* — „Zwei ungrische Uebersetzungen des Anonymi Belae Regis, so wie die frühern Ausgaben sind ein Beweis von der Werthschätzung, die das Buch bei Inländern, bis auf wenige Ausnahmen, bisher gefunden hat. Der Ton der Erzählung, in welchem die Tapferkeit ihrer Vorfahren gepriesen wird, sprach ihren Patriostimus so sehr an, dass sie es, ungeachtet seiner handgreiflichen Uebertreibungen, seiner vielen Unrichtigkeiten, lieb gewannen, und es strenger zu prüfen gern und absichtlich unterliessen. Die Ausländer aber, denen die Prahlereien des Notars anstössig waren, konnten an dem Buche keinen Geschmack finden. Dass er kein Fremder, sondern ein geborner Ungar war, beweisen die abgeschmackten Lobpreisungen (insulsa praeconia) seiner Nation, und die schnöde Behandlung anderer Nationen; dass er von Geburt ein Kumaner war scheint doch aus vielen Stellen hervorzuleuchten. Nun mögen

die Leser selbst urtheilen, ob die Schrift für eine Geschichte von einem glaubwürdigen Verfasser, oder für ein Fabelwerk von einem Romanschreiber, der sich, um Eingang zu finden, für einen Notar des glorreichen Königs Bela ausgibt, zu halten sei.“

Znělka 86.

V. 9. „Euphem.“ Srov. *Constantin Porphyrog. De Themat. L. II. p. 20. Edit. Venet. 1729. Thema Sextum.* „Slavisata fuit universa regio (Peloponnesus) ac barbara effecta, quando pestilens morbus in omnem terrarum orbem grassatus est, quo tempore Constantinus Copronymus Romanorum imperii sceptra rexit. Itaque quempiam e Peloponneso oriundum de nobilitate sua, ne dicam ignobilitate, gloriantem, Euphemius, illustris ille Grammaticus, cavillatus salse fuit hoc trito et pervagato senario (jambo):

Γαρασδοειδὴς ὄψις εσϑλαβομένη.

(Vieta facies slavisata seu in servitutem redacta.)

Hic autem fuit Nicetas, qui filiam suam Sophiam, collocavit Christophoro, filio Romani, egregii ac probi Imperatoris.“ Srov. *J. P. Fallmerayer, Gesch. d. Halb. Morea, 1830. S. 340.* „Hiebei ist nicht zu vergessen, dass sogar die noch griechisch redenden Ueberbleibsel des Peloponneses schon im X. Jahrhunderte zu Constantinopel nicht mehr als Hellenen, sondern als eine Bastard-Race angesehen wurde, welche die Spuren ihrer slavischen Abstammung im Antlitze herumtrage. Desswegen wurde auch ein moraitischer Archont, dessen Tochter Sophia den Sohn des Kaisers Romanus geehlicht hatte, und welcher sich rühmte, aus dem Blute der alten Peloponnesier entsprossen zu sein, von einem Euphemius mit folgendem Trimeter bestraft: „Ein runzliches Slavonier-Gesicht.“

Znělka 87.

V. 9. „Basilius.“ Srov. *Tappe, Gesch. v. Rusland. S. 136.* „Der griechische Kaiser Basilius handelte oft grausam und unmenschlich; 15,000 gefangenen Bulgaren liess er die Augen ausstechen; gab jedem Hundert einen Wegführer mit einem Auge, und schickte sie so nach Hause. Samuel der Bulgarn König fiel bei dem Anblicke der Unglücklichen in Ohnmacht, und starb Tags darauf.“

Znělka 88.

V. 12. „Casanova“ Johann Jacob de Seingalt, nar. 1725 v Benátkách. Srov. jeho *Memoiren* německy vydané u Brockhausa 1821. Pak jeho životopis v Convers. Lexic. v přídavných svazcích. Ve Varšavě měl Casanova s hrabětem Branickým souboj! v Petrohradě byl u císařovny Kateřiny; v Duchcově v Čechách byl u hraběte Valdsteina, kde se kabalou a alchimií na útraty tohoto zaneprazdňoval. Knížeti Sulkovskiemu klade Casanova tuto jeho vlastní úmysly skrývající, výpověd do úst: „Das ist die Gemüthsart von uns Polen unbeständig, unzusammenhängend und bestimmbar durch andere;“ a pak dodává úšklebně: „Sarmatorum virtus!“

Znělka 89.

V. 4. „Olše Durynkova.“ Srov. *Hájka r. 872. a Pelclova Kron. I. str. 121.* „Mezi jinými kořistmi v Lučanském knížetství Čechové také syna Vlastislavova (Hájek jej jmenuje Zbislavem) pacholátko nevinné (dle Hájka 5leté) našli. Kniže Neklan dítě nějakému Srbu Durynk řečenému poručil, aby ho spravoval a choval, ažby rozumu dospělého sám dožil. Durynk slepou žádostí jsa podveden, umínil toho sobě svěřeného mládenečka zabiti, domnívaje se, žeby tím Neklanovi vděčnou službu učinil. Zimního času pojal ho se sebou na led řeky, řka k němu: pohleď, kterak tu pod tím ledem jest mnoho ryb. Tuť on pokleknuv na kolena,

hlavu ke hlubině sklonil, aby ty ryby spatřil. Nešlechetný a zrádný Durynk vyňav sekeru bradatici, tomu pacholátku hlavu uťal, a však že ji jednou ranou nesťal, vyňav nůž ostatek dořezal. Hlavu v prostěradlo obvinul, šel do Prahy doufaje, že bude od Neklana velikými dary obdařen. A když přišel na hrad Pražský, řekl: Ctné kníže! znáš, že jedna jiskra v domě zanechaná, veliký vzbuzuje oheň. Tu jiskru já jsem zhasil. Syn Vlastislavů, byť došel mužského věku, jistěťby mstil smrti otce svého. To pověděv vyňal a na stůl položil hlavu ještě krvavou. Zhrozil se kníže Neklan a řekl: Zločinče! tobě nebylo slušné pána svého úkladně zamordovati. Ale že jsi se domníval za takový skutek ode mne dary vzíti, tento dar a milost chci tobě učiniti: z tří smrtí jednu sobě vyvol: aneb skoč po hlavě s vysoké skály, aneb se svým mečem probodni, aneb se sám svou rukou na stromě oběs. I zvolil sobě oběšení. Tu jsou jeho popravcové hned pojali a jemu na vůli dali, na kterémžbykoli dřevu chtěl se pověsiti. Durynk dlouho chodil, na každý strom vzhlédaje, ale žádné se jemu trefiti nemohlo; až potom vstoupiv na jednu olši, tu se dlouhou chvíli přivazoval tak, až se vždy oběsil, ta potom, jak dlouho tu podle cesty stála, vždycky Durynkova Olše slula."

Znělka 90.

V. 8. „Richter." Srov. *Časopis Musej. 1830. Sv. 4. str. 279—380.* „Jest v pravdě ubohý tento slovanský národek, zvláště Dolno-Lužičané pod pruskou vládou stojící, tak tuze na proměnu své bytnosti, tak ostře k odřeknutí se slovanskosti své dohnáněný, a tak velice všech prostředků k svému se zotavení odraný, že krok po kroku mluva jeho ve všech už i vesnických škůlkách a kostelích mizí, a ledajakýms pastůrkem aneb odrodilým němčiskem se zamezuje, jemuž svobodno nad tímto lidem slovanským svá křivá rouhání u veřejnost vydávati. Z čísla mnohých těch písálků a zhoubných tupičů buď zde toliko jméno jakéhosi Richtera, pastora

v Sorne, blíže Žemra (Senftenberg), jakožto nejjedovatějšího mudráčka proti jazyku a národnosti Slovanů Lužických, na soud veřejný vzato, kterýžto v roku 1825 napsaným stranným pojednáním (v Magaz. Luž. v Hořel.) dokazovati se snažil, že jazyk ten vendický netoliko vládě pruské (jak ošemetně a nelidsky!), než i samé církvi (jak nekřesťansky!) a vzdělanosti národní na velikou ujmu a škodu jsoucí, co nejrychleji by měl vyhlazen býti. Svými však dílem sofistickými, dílem příliš zpozdilými důvody onen dobrý rádce ničeho nedoličil, leč toho, že ovšem pro sedícího na tučné faře pastora pohodlivěji a snadněji, kdyžby několik set osadníků si oblíbilo jazyk německý, než aby on k vůli svým ovčičkám jejich jazyku měl hověti a jemu se přiučovati.“ — V Rusku jsou celé osady, města a kraje německé: jsouli i ty vládě a církvi na ujmu a škodu?

Znělka 91.

V. 11. „Vlastní krajan:“ Barth. Kopitar, Grammatik der slavisch. Sprache in Krain. Laibach 1808. S. 109. „Der Bauer in Krain schreibt nicht, der gebildetere Slave ist deutsch gebildet, und ein Ueberläufer; Slavisches Sprachstudium ist daher nur Sache irgend eines seltenen Dilettanten, der seine Landsleute beinahe um Nachsicht bitten muss für diese seine Passion!“ —

Znělka 92.

V. 9. „Básníř“ jménem Lángh, jakýsi Němco-Maďar, herec a vůdce maďarské divadelní roty, jenž po městech a vesnicích sem tam chodivši hry provozovala, nejvíce národní, ku zlehčení jiných národů, obzvláště pak Slováků.

Znělka 93.

V. 2. „Orkus“ t. j. peklo. Srov. *horký, horoucí, hořeti.*

V. 14. „Křižáků plémě,“ německy deutsche Herren, Kreuzherren, jejich řád povstal r. 1190, při příležitosti křížných tažení, v Palestině, jen němečtí šlechticové do něho přijímáni bývali. Povinnost jeho byla obrana křesťanského náboženství a opatrování nemocných: časem ale následoval více zemské cíle, vedl vojny, dobýval krajiny, shromážďoval bohatstva. Nejvyšší správce tohoto řádu nazýval se Hochmeister, Deutschmeister, Grossmeister, jenž bydlel nejprvé v Jeruzalémě, potom v Benátkách a pak v Marienburgu v Prusku. Srov. *Gołębiowski, Wind. z Hist. Pols. pod článkem Władysław Lokietek* (1306 — 1333). „Zewnątrz wszystko na zagładę Polski zdawało sie powstawać. W Pomeranii wszczęły się rozruchy, margrabowie brandeburscy na Gdańsk i Kaszuby czyhali. Wezwano Krzyżaków, ci opanowali to miasto handlowe i zatrzymali ie dla siebie; znioslszy się z nieprzyiaciolmi, z którymi walczyć mieli, dzielą się Pomorzem, u Xiążąt kuiawskich wyłudzaią ziemię Michałowską. Żali się 1317 roku Lokietek przed Janem XXII. papieżem o te zabory, ten ie wrócič rozkazuie; nie słuchaią Krzyżacy, i chociaż na nich rzucano klątwy: oni bez wstydu i cnoty, iak mówi Lokietek, nie dbaią o cześć ludzką ani o boiaźń Bożą.“ Niemcewicz, Śpiewy hist. str. 85. „Krzyżacy czuwali na Pomorze i miasto Gdańsk bezustannie, nie raz ie nawet podchwytywali, lecz zawsze wypędzeni ze stratą.“ Str. 114. „Krzyżak zdradliwy mieczem i ogniem niszczył Polskie niwy.“ Str. 18. „Wyplenionym na wieky został burzliwy i niewdzięczny zakon Krzyżaków.“

Znělka 94.

V. 11. „Troskovec a Kuneš.“ Srov. *Mikul. Dačickéko z Heslova. Paměti, v Časopisu musejním, roční běh II. Sv. 1. str. 48.* „Léta 1551. Klec železná z rozkazu královského udělána a postavena jest v rynku velikém starého města Pražského, do níž dáni a v ní seděti museli dva zemané Kuneš a Troskovec, jsouce medem nazí pomazáni, aby je mouchy štípaly, v té kleci

několik dní zůstávajíce, proto že hanebné a sodomské věci — provozovali, potom ze země vypovědíni jsou. Jeden z nich v té kleci pravil hněvaje se, že v znamenitých velkých slavných staveních býval a nikda v jednom pokoji tak mnoho oken, jako tu v té kleci, neviděl. Tak ještě s sebou šprymoval."

V. 13. „Adamité aneb Adamníci." Srov. *Hájek, r. 1421. str. 397.* „Mnozí ještě v horší bludy upadli a počali své bludy rozsévati nedaleko od Hradce, ve vsi Strážnici, a ti scházejíce se divné hříchy i sodomské páchali, a potom jeden ostrov mezi Hradcem a Veselím opanovali a nazí muži i ženy chodili, a měli mezi sebou za správce nějakého kováře Rohana z Veselé a toho Bohem nazývali a pravili: že tak všickni lidé na světě, jako Adam a Eva nazí chodili a choditi mají, protož jim lidé říkali Adamníci." Srov. *Dobrovský, Gesch. d. böhm. Picarden und Adamiten, in den Abhandl. d. böhm. Gesell. 1788. T. IV. p. 300.*

V. 13. „Pikharti." Srov. *Beckovský, Poselkyně, str. 643.* „Léta 1418. přišlo neřádných Pikhartův do Prahy mimo žen a dětí 40 osob mužských, kteří své pokoutné schůzky v domě nějakého Zmrzlíka mívali, tak časté a hojné, že mnoho osob k svému bludu ve dvou letech přivedli; čehož dovědíce se konšelé i hned je z Prahy vyhnali, ale oni po jiných městech, městečkách a po vesnicích v Čechách se toulajíce, čím dále tím více se rozmáhali."

V. 14. „Jamníci." Srov. *Hájek, r. 1176.* „Okolo Žatče města a Loun počali nezjevně ale tajně kázati a haněti svátostí Kristových, řádů duchovních a kněží, ale že ty bludy po stodolách a po jamách tajně rozsívali Jamníci slouli."

V. 14. „Rozkolníci" v rusko-řecké církvi tolik co sektáři, šismatici, kacíři: oni sami nazývají se starověrci, zavrhují nápravu od patriarcha Nikona v náboženských a církevních věcech učiněnou: Mnozí Kozáků kmenové a část obyvatelů Siberie přiznávají se k této sektě.

Znělka 95.

V. 7. „Benátky.“ Srov. *A. Komenský, O protiv. církve. K. 6. str. 17.* „To obzvláštně ti muži (Jan Milič a Konrád ze Štěkna) mezi jinými věcmi horlivými kázaními svými spravili, že v Praze zlopověstný nevěstčí domek, Benátkami nazvaný, vyvrácen byl, a na tom místě kostel vystaven.“ Beckovský, Poselkyně, str. 585. „Císař Karel z ponuknutí kněží poručil r. 1372. domek obecných a hříšných žen, v menším městě Pražském zbořiti, jemuž Benátky říkali, proto, že se v Benátkách takových osob mnoho nacházelo.“

Znělka 96.

V. 7. „Lidčina stižnost.“ Viz: *Hlas Líry České od Fr. Bohum. Štěpničky, Svaz. II. v Praze 1817. str. 146.*

Znělka 97.

V. 9. „Bělohlava“ jináče i bjelá pohlava, bjelá osoba, aneb i jen Bjelá, sluje Slovákům vůbec žena, u Poláků biała pleć. Toto jméno pěkné svědectví vydává o čistotě slavských ženštin, nebo příčinu a příležitost k němu nepochybně dala jejich bělost těla a oděvu. Bílá barva jest obraz čistoty a nevinnosti, proto i andělé v bílém rouše se představují. Bílé pohlaví jest tedy čisté, bělost a čistotu milující pohlaví. Poněvadž pak Slavenky, v severních krajích a v horách Tatrách bydlící, větším dílem tak řečené blondiny s rusými vlasy a bělavou hlavou byly, a hlavu bílými rouchy odívaly, odtud sluly Bělohlavy. Od Bělohlava, Bíla povstalo snad i Víla, postava v bílém rouchu, žena. Až podnes ještě panuje mezi slavskými ženami zvláštní láska a náchylnost k bílé barvě; téměř všickni ethnographové slavských kmenů to poznamenali. Srov. *Rohrer, Bew. d. öst. M. I. S. 80.* „Die Krainerin zeichnet sich unter allen Slavinen durch das blendende Weiss ihrer Kleidungs-

stücke und eine Reinlichkeit aus, welche einer Wiener Putz-Wäscherin Ehre machen könnte." S. 87. „Das Mädchen in der Hanna in Mähren trägt eine weisse schleierne Stirnbinde, welche gegen den Nacken hinab und um die Haare sich schliesst." Taube, Slavonien, B. I. S. 65. „Wenn die verheiratheten Weiber in Slavonien aufgeputzt sind, so ist ihr ganzes Haupt mit einem weissen Schleier bedeckt, der hinten auf den Rukken hinabhängt." Csaplovits, Slav. u. Croat. T. I. S. 99. „Die gewöhnliche Tracht der Weiber ist eine weisse Jacke. S. 100. Die Weiber in Kroatien tragen, anstatt Hauben, eine Art runder Hüte, welche in weisse Leinwand eingenäht sind." Týž, Croaten und Wenden in Ung. S. 22. „Die Haare der kroatischen Weiber in Ungarn, werden in doppelten Zopf und diese in ein Viereck gebunden, darauf kommt ein leinenes Pölsterchen, und eine ebenfalls viereckige Haube: und alles dieses deckt ein weisses Tuch. S. 77. Die Weiber der Wenden haben ein weisses Flanellkorsett, und noch darüber ein Leintuch von feiner Leinwand, welches sie vorne an der Brust zusammenheften." Hacquet, Besch. d. öst. Sl. „Die Krainerischen Weiber sind weiss mit der schönsten Röthe. Das slavische Weib in Instrien ist im Winter und Sommer in weisse Leinwand gehüllt." N. G. Leske, Reise durch Sachsen, S. 134. „Die Weiber der Wenden in der Lausitz haben um die Haube ein weisses Tuch gebunden, bedecken den Hals mit Tüchern, tragen ein grosses, zusammengewickeltes, weissleinwandenes Tuch, so zur Zierde unter dem Arm wie teutsche Damen ihren Fächer oder Regenschirm, (tak posud i u Slováků). Nichts ist einfacher und auch wohl nichts der Natur der Sache gemasser als die Trauer der Wendinen. Sie hüllen sich ganz und gar in ein weisses leinenes Tuch; oft verhüllen sie das ganze Gesicht, dass man nichts als Augen und Nase gewar wird." Toto milování bělosti zjevuje se ještě i u zněmčených uz Slavenek, viz Nik. Haase, Gesch. des Slavenlandes an d. Aisch, Bamb. 1819. T. II. S. 312. „Spuren slavischer Abkunft sind: schlanke Körper, doch kräftige,

braune Haare, glatte, ehrliche Gesichter, die Röcke der Weibspersonen gefältelt, am Feiertage ein weisses Kopftuch." Čepce všech slovanských žen jsou až posavad bílé; černé čili konty jsou jen u Němkyň, Maďarkyň aneb u zodnárodnělých Slovenek v užívání. Slavové od jakživa bílou barvu oblibovali a jí sobě obzvláště vážili, odtud Srbům podnes co krásné neb veliké jest bílým sluje zvláště v národních písních, k. p. Bely dvor, Bela kuća (dům), Bely Dunaj, bely grad, bely car, bely knez, srov. *Beloknеginia* (manželka Geysy knížete uhers.), Bílá paní v Čechách; kůň Svatovitův v Arkoně byl bílý, Běloň; znaky čili erbové království polského a českého jsou bílý orel a bílý lev; boha dobrého měli Bělboga; sídla knížat svých a králů nazývali bílými hrady, srov. *Werantii Iter Buda Hadriam*, kde praví: Notandum est, quod nationes Slavicae ut plurimum sedes suorum Principum nomine Belgrad solitae erant olim insignire, ut de Belgrado in Serbia, Belgrado seu Alba Regali in Hungaria, de Alb Julia in Transilvania, de Alba Nezter arce ad Tyram flumen sita videmus, quae omnes dicuntur aliquando sedes fuisse Principum."

V. 10. „Drahomíra." Srov. *Pelcel, Kron. I. str. 153 a násl.* „Vratislav, kníže české, měl za manželku kněžnu jménem Drahomíru, kteráž z národu slovanského, jenž v nynější zemi Brandeburské tehdáž bydlel, a Stodorani nazván byl, pošla. Svou tchyni Lidmilu se světa sklidila. Umínila náboženství křesťanské ztenčiti, pověry pak své pohanské sesíliti. Chrámy křesťanské zavříti poručila, kněží pronásledovala, na křesťany velmi ukrutná byla a nesnesitelná. Synu svému Boleslavovi radila, aby bratra svého Václava se světa sklidil. Dal se tedy Boleslav k takovému mrzkému skutku od té nešlechetné pohanky namluviti." Hájek r. 934. „Ukrutná Drahomíra v rozhněvání velikou a prokletou přísahu učinila, všecky křesťany že chce dáti zmordovati, a vsedši na svůj vůz kočímu svému kázala se do Lucka vésti, a když od s. Víta k Pohořalé vsi jeli — toť země se hrozně otevřela a vůz ten i s koňmi s tou zlořečenou Drahomírou v se požřela: v tom z té propasti ukázal

se dým a oheň, a smrad nesnesitelný vyšel, toť země ta rychle se zase zavřela."

V. 12. „Špinka" jméno památného vězení ve Staro-Praze; v němž král Václav 15 týdnů jatý seděl. Viz *Hájka, r. 1393.* „Krále Václava dali na radní dům Staroměstský do vězení, jenž slove Špinka."

Znělka 98.

V. 8. „Włodkowa" Katharina. Srov. *Dlugoš, Hist. Pol. L. XIII. p. 69.* Solicitabatur Casimirus Rex Poloniae a subditis ut Włodkonem de Skrzin et uxorem ejus rapto et furtis operam dantes, et qui nec juribus nec imperiis parebant regalibus, in castro Berwalth obsidione cingeret, ut hostes et quasi quaedam pestes generis humani essent depulsi et injuria toleratarum hactenus injuriarum vindicata." Týž L. XIII. p. 211. „Catharina Włodkowa, Włodkonis de Skrzin uxor, quae pro illa tempestate arma bellaque tractabat, dum in Osswyączim personaliter consisteret missis gentibus suis, omnes illos octo, positis dissidiis, trucidari disposuit et quodcunque illis in equis, armis et auro datum fuit aufferri."

Znělka 99.

V. 4. „Kruto, Crito," Srov. *Lützov, Gesch. v. Mekl. S. 65.* „Jubelnd rief das Volk den tapfern Kruko zu seinem Könige aus, und brachte ihm seine Huldigung um so freudiger dar, je lieber es einen gebornen Fürsten seiner Nation an seiner Spitze sah und je berechtigter Kruko durch seine Thaten zum Throne war."

V. 4, „Jindřichem." Srov. *Krantzii Vand. L. 3. C. 19.* „Domina Slavina Critonis conjux affectior erat Henrico quam Critoni. Maritum jam vetulum exosa, Henrico si fieri posset nubere constituit, si Crito esset de medio factus. Unde factum est, ut instinctu ejusdem foeminae Henricus Critoni vicem redditurus humanitatis, invitavit illum ad convivium. Quem multa potione temulentum, quum triclinium in quo sunt convivati, vir

statura procerus, jam incurvatus egrederetur, Danus quidem securi percussum stravit, et eodem ictu caput avulsit. Mallem — non deos hospitales violasset."

V. 11. „Slavina." Srov. *Hübners Genealog. Tabell. Nro. 192.* „Slavina war Tochter Herzogs Svantiborii in Pommern, Gemahlin des Cruco oder Crito Fürst in Rügen."

V. 14. „Pěkná nešťastnice." Srov. *Lützov, Gesch. v. Mekl. v. 67.* „Einen noch grössern Sieg aber erfocht Heinrich, indem er bei einer Zusammenkunft die er mit Kruko hielt, die schöne Gemahlin desselben, Slawina, des Pommerschen Fürsten Swantibor Tochter, für sich und seine Sache zu gewinnen wusste und sich dadurch einen grossen Zuwachs an Einfluss bei den Wenden verschaffte, welche weniger Kruko, seitdem derselbe alt und schwach war, als der holden Slawina anhingen, zumal sie von altem wendischen Fürstengeschlechte herstammte."

Znělka 100.

V. 2, „Dvě sestřičky." Srov. *Mauro Urbino, u Raiče Kn. VIII. G. V. §. 8.* „Meždu glavnimi Generalov voiska Lazareva byli Vuk Brankovič ziat Lazarev i Miloš Kobilič (Obilič) drugii ziat. Jegdaže vojska stojali v oboziech protiv drugdruga vostali spori meždu dvuch sestr Maroju i Vukosavoju o mužestvè svoich mužej. Vukosava boljeje počitala mužestvo Miloša muža svojego, pače Vuka muža Marina, kotoraja oserdivšisia udarila po licu sestru: síja že rozkazavší so slezami slučaj svojemu mužu (ozlobilo najpače Miloša kobilinym synom) togda Miloš toj ćas poide pozvati svojaka svojego Vuka na pojedinok." Srov. *Talvj, Volkslieder d. Serben 1. S. XXX.* „Die Freiheit Serbiens wäre vielleicht noch zu retten gewesen, wenn der Keim der Zerstörung nicht in seinem Schoose selbst geruht hätte. Es herrschte Zwietracht im Kriegslager und am Hofe des Zaren. Unter den Eidamen desselben waren Wuk Brankowitsch und Milosch Obilič der tapferste Held und

Schmuck von Serbien. Beide waren gegeneinander gespannt. Ein kleinliches Gezänk ihrer beiden Gemahlinen führte die Feldherrn feindlich zusammen. Wukossawa, die Gattin des Milosch, rühmte die Tapferkeit ihres Gemahls, ihre Schwester Maria pries den Ruhm des ihrigen. Ein Wort gab das andere, Maria setzte Milosch herab, und darüber erbittert, gab ihr Wukossawa einen Backenstreich."

V. 5. „Tureckým trestem." Srov. *Leopold Ranke, Die serbische Revolution, Hamb. 1829. S. 185.* „Im J. 1814 erhob sich der Aufstand durch Poschega, Kragujewaz bis nach Jagodina hin. Milosch suchte die Ruhe herzustellen. Oft haben die Türken bei dieser Untersuchung Säcke, wie aus denen die Pferde fressen, mit Asche gefüllt, Weibern unter dass Kinn gebunden und ihnen die Asche, darauf schlagend, in Mund und Nase gestäubt."

Znělka 101.

V. 5. „Bátorku." Srov. *J. Csaplovits, Gem. v. Ung. I. S. 267.* „Elisabeth Báthory lebte in der zweiten Hälfte des 16 Jahrhunderts im Neutraer Comitat. Ihre liebste Beschäftigung war, ihre Dienerschaft aus dem Blüthenalter des weiblichen Geschlechtes auf das empfindlichste zu peinigen, und sich an ihren Schmerzen zu weiden. Stecknadeln unter die Fingernägel eingesteckt, Geisslung und Dornenpeitschen, Brennen mit glühenden Schlüsseln, kleine Schnitte mit Scheeren und Messern, waren gewöhnliche Strafen, und die verschiedenen Aeusserungen des schrecklichsten Schmerzgefühls das angenehmste Schauspiel für die Tyrannin. Einst zerschlug sie im Zorn einem ihr bei der Toilette aufwartenden Mädchen das Gesicht. Ein Blutstrom entquoll dem gemisshandelten Geschöpf, und ein paar Tropfen benetzten die Wange der Burgfrau, die nach dem Abwischen zu bemerken glaubte, dass die mit Blut benetzte Stelle an Zartheit und Weisse ihr ganzes Antlitz überträfe. Plötzlich fuhr ihr in den Sinn, ein Bad von Jung-

fernblut müsse gleiche Wirkung auf ihren ganzen Körper hervorbringen. Um ihre Reize dadurch zu erhöhen, schritt sie auch zur Ausführung, und liess beinahe 300 Mädchen nach und nach umbringen; in deren Blute sie sich dann förmlich badete. Endlich wurde sie denuncirt: der Palatin Thurzo liess sie fangen, und verurtheilte sie zur lebenslänglichen Haft, in einem unterirdischen Kerker, worin sie nach drei Jahren 1614 ihr verruchtes Leben endete." Srov. *Mednyansky's, malerische Reise auf dem Waagfluss, 1826. S. 95.* Tato Střebikrevka maďarská jest posud předmětem rozprávek na přádkách čili přastvách slovenských dívek. Srov. *Medniansky Sammlung Abergläub. Meinungen u. Gebräuche des gemeinen (slavischen) Volkes u. s. w. in Hormayrs Taschenb. 1829. Nro. 43.* „Dass im Schloss zu Zay-Ugrötz des Nachts eine schwarze Frau im ungarischen Kleid herum wandle, und sich besonders auf dem Sekret sehen lasse, beschwört das ganze Thal."

V. 13. „Páter v Divákách." V Turčanské stolici, mezi vesnicemi S. Michalem a Divjaky asi půl hodiny od Štubnanských teplic, stojí nad břehem řeky Turec starý čtverhranný, zděný, asi 1$^1/_2$ sáhů vysoký sloup, vedle něhož všickni obyvatelé toho okolí nejináče než s tajnou hrůzou a bázní kráčejí. Pověst nese, že před věky byl v Divákách jistý kněz, jenž maje v domě svém lovčího psa (kopova) jej tak miloval, že s ním spolu i jídal i spával. Když pak pes ten jemu milý život skonal, kněz dal mu, pod záminkou, že ten zemřelý jest jeho příbuzný přítel aneb domácí sluha, nejen obyčejnou rakev udělati a hrob vykopati, ale i zvoniti a pohřeb ve dvoře se zpěvem a jinými obřady vykonávati. Po čase věc vyšla na světlo, kněz u vrchnosti obžalován, odsouzen a pak za živa tu v tomto sloupu zazděn."

Znělka 102.

V. 11. „Mademoiselle a t. d." ta francouzská slova znamenají: Panno! odpuštění, já jsem Francouz!

V. 12. „Guovirer“ Charles. Srov. *Neues Archiv, für Gesch. Staatenk. Lit. u. Kunst, Wien 1830. März Nro. 25. S. 189.* „Johann Sobieski's, Königs von Polen, Begebenheit auf der Jagd; aus der zu Lemberg in polnischer Sprache erscheinenden Zeitschrift „Rozmaitości“ entlehnt und verdeutscht von Ignaz Kankoffer. Sobieski war einer der grössten Jagdliebhaber. Die Forste um Zolkiew, in Galizien, waren der Lieblingsort des Königs. Eines Tages verfolgte er um Zolkiew sehr hitzig einen grossen Hirschen. Im dicken Forste trennte sich der König von den Seinigen, und kam nach langem Herumirren in eine ärmliche Hütte. Ermüdet warf er sich auf ein Strohlager. Als er nach einigen Stunden erwachte, sah er an seinem Lager ein holdes Knäblein sitzen, das mit einem grünen Tannenzweige die Fliegen von des Schlafenden Antlitz abwehrte. In der Ecke der Hüte erblickte der König eine weibliche Gestalt, deren edle Gesichtszüge, zwar durch Kummer und Gram gefurcht, mehr als eine gemeine Person zu verrathen schienen. Der König liess sich mit der Unglücklichen in ein Gespräch ein. Der König: Ist das euer Sohn meine Liebe? Euphemie (so hiess die Unglückliche, slav. Dobroslova, Dobroslavka): Ja, gnädiger Herr: es ist eine vaterlose Waise. Der König: Wie? ihr noch so jung und schon eine Wittwe? Sagt mir, wie ihr euern Gatten verloren habt? Euphemie (weinend und die Augen niedergeschlagen): Ihre herablassende Güte flösset mir Zutrauen ein; Ihnen allein will ich alles, was so lange ein tiefes Stillschweigen barg, entdecken und auch meinen eigenen Fehltritt eingestehen: nur der Name des mir ewig Theuern soll verschwiegen bleiben. Hören Sie mich gütigst an. Mein Vater war in dieser Gegend griechischer Pfarrer. Frühzeitig verlor ich meine Mutter. Nach dem Siege bei Chozim kehrte das siegreiche Heer in seine Heimath und ein Theil der Truppen kam in unsere Gegend. Ich zählte damals fünfzehn Frühlinge. Jedes Haus musste einige Soldaten beherbergen, und so bekam denn auch mein Vater zwei vornehme Offiziere in Quartier. Einer, ein alter Krieger, dem Trunke zu

sehr ergeben, sang und war stets fröhlichen Muthes; der andere jung und schön, doch immer mürrisch, und in Gedanken vertieft. Ich hielt ihn für einen Unglücklichen, fühlte Mitleid mit ihm. — Der König: Unglückliche! Der Schändliche benützte deine Schwäche und verführte dich. Euphemie: Er versprach mich zu ehelichen. Des Königs Befehl berief ihn an den Hof nach Krakau, und seit dieser Zeit sah ich ihn nicht mehr wieder. Der Schmerz über das Unglück seiner Tochter brachte den tiefgekränkten Vater ins Grab. — Der König (entrüstet). Der Unwürdige! er muss sein Versprechen halten. — Sobieski verliess die Hütte, gegen Abend langte er auf seinem Jagdschlosse zu Krechov an. Des andern Tages eilte er nach Zolkiew. Hier entfernte er sich in sein Cabinett, liess dann den Schlosshauptmann Guovirer zu sich rufen. Gouvirer war ein geborner Franzose, der in seiner Jugend nach Polen kam, Dienste daselbst in edr Armee nahm und sich durch Tapferkeit und Muth ein ansehnliches Amt und die Gunst des Königs erwarb. Der König: Ich weiss, dass sie vor einigen Jahren die Tochter des griechischen Pfarrers zu Krechov kennen gelernt haben, und dass es ihr Wunsch ist, sie zu ehelichen, um die Beleidigte zu versöhnen. Guovirer war bei diesen Worten todenblass, indem er nicht wusste wie der König dieses Geheimniss entdeckt habe. Guovirer: In der That — Doch — ja — nein — Der König: Die Unglückliche lebt und darbt im grössten Elende. In dem Krechower Forste haben ihr die mitleidigen Mönche eine armselige Hütte zur Freistätte gewährt. Mein Wunsch ist es, dass Sie unverzüglich hineilen und ihr Versprechen erfüllen. Zitternd entfernte sich Guovirer, es war keine Ausrede und Verzögerung möglich: denn er kannte den König zu gut. Des andern Tages machte sich Gouvirer in aller Frühe auf, um des Königs Befehl zu erfüllen. Sobieski wollte selbst Zeuge der Freudenscene sein, die zwei Herzen auf immer verbinden, und die gekränkte Ehre wieder rechtfertigen sollte: er liess daher für sich und den Prinzen Jacob, Pferde satteln, und ritt dem Guovirer langsamen Schrittes nach.

— Euphemie sass am Spinnrade: ihr Söhnchen zu ihren Füssen. In diesem Augenblicke ging die Thüre auf, und Guovirer trat in die Hütte. Ach Gott! rief Euphemie, Carl! liebster Carl! kehrst du wieder in die Arme deiner unglücklichen Geliebten? Guovirer: Weg mit der Verleumderin! Unwürdige! du hast mich beim Könige verleumdet, und willst mich um dessen Gunst und Gnade bringen. Euphemie: Der König hat sich auf der Jagd verirrt, kam in unsere Hütte, ohne sich zu erkennen zu geben. Die herablassende Güte und Theilnahme an meinem Schicksale flösste mir Zutrauen zu dem Unbekannten ein, ich entdeckte ihm die Ursache meines Grames; aber Gott ist mein Zeuge, dass ich weder deinen Namen nannte, noch Rache verlangte. — Inzwischen kam Sobieski bei der Hütte an, stieg vom Pferde ab, und ging leise bis zur Thüre der Hütte. Guovirer: Du bist die Mörderin meines Glückes! Euphemie: O Carl! nie will ich die Ursache deines Unglücks sein. Ich will mich dem Könige zu Füssen werfen, ihn bitten, dass er dich zu einer Verbindung, die du einst sehnlichst gewünscht, nun aber verachtest, nicht zwinge. Guovirer: Es ist nur ein einziges Mittel, was mich retten kann: du musst jetzt auf der Stelle diese Gegend heimlich verlassen und weit fliehen. Euphemie: Grosser Gott! wo soll sich eine unglückliche verlassene Waise hinwenden, soll ich meinen alten Oheim und mein Kind verlassen? Bei Gott, das kann ich nicht. Guovirer (entrüstet): Elende! du zögerst? Wohlan! durch dich bin ich ins Verderben gestürzt, nun, so soll auch dein Glück mit meinem zu Grabe gehn. (Er fasst das in der Nähe stehende Kind bei den Haaren, und zieht seinen Degen aus der Scheide). Diess Kind soll vor den Augen der Mutter im eigenen Blute sich baden, und mein Haupt durch Henkershand vom Rumpfe getrennt werden. — Indess erschallten Jagdhörner der Jäger, die dem Könige langsamen Schrittes nachfolgten. Guovirer blickte zum Fenster hinaus, und sah das königliche Jagdgefolge der Hütte sich nahen. Gott! rief er, ich bin verloren! Der König nahet. Verbirg

mich. Euphemie: Wo soll ich dich verbergen? Gehe in diese Kammer hinein. — Der König (in die Hütte eintretend): Liebe Euphemie, ich komme zur Verlobung, doch wo ist denn euer Bräutigam? Euphemie: Gnädigster Monarch! ich will ihn nicht mehr zu meinem Gatten haben und entsage ihm gänzlich. Der König: Würdige Seele! Gott soll den Schändlichen richten und deinen Seelenadel lohnen. Ich stand an der Thüre und hörte alles. (Zu dem Jagdgefolge sich wendend) Oeffnet die Thüre dieser Kammer und schleppt den Missethäter heraus. Euphemie (dem König zu den Füssen): Gnade und Barmherzigkeit dem Verirrten! Das Jagdgefolge sprengte die Thüre ein: doch welch Entsetzen! Guovirer schwamm, die schwarze Seele aushauchend, im eigenen Blute. Euphemie sank ohnmächtig zu Boden. Der König (zu den Umstehenden): Labt die Unglückliche, von heut an will ich ihr Vater sein. (Zu dem Prinzen) Siehe Sohn! das ist der Lohn des Lasters, die göttliche Gerechtigkeit kam der menschlichen vor. (Dieser Aufsatz dürfte in historischer Hinsicht nicht ganz beachtungslos erscheinen und einen Beitrag zu Sobieski's Charakteristik liefern)."

Znělka 103.

V. 2. „Guillotina" jest stínadlo čili zvláštní ze dvou trámů, mezi nimiž ostré železo, záležející nástroj ku stínání na smrt odsouzených, od francouzského lékaře Guillotine, v Paříži, v čas revoluce, jest-li ne vynalezena, aspoň do častého potřebování uvedena. Mnoho tisíc Francouzů pod ní krvácelo, i sám Ludvík XVI.

V. 3. „Karavana" houf, zástup lidí.

V. 4. „Sanscullotte" čili bezkalhotník, beznohavičník, tak se nazývali ve francouzské revoluci chudobní, otrhaní lidé a buřiči, kteří buď kalhot neměli, buď takové z posměchu na píkách co praporec nosili. „Jakobín" též rota zuřivých buřičů pod francouzskou revolucí, tak zvaná od chrám u sv. Jakuba v Paříži, v němž své schůzky měla.

V. 10. „Evangelium.“ Srov. *Schlötzer. Nestor. I. S. 42.* „Das slavonische Evangelium, auf welches die französischen Könige bei ihrer Krönung in Rheims schworen, muss äusserst alt gewesen sein: leider hat es der Canibalismus beim Anfang der Revolution vernichtet.“ Srov. *Dobrovsky, Slavin. S. 69.* „Alters Miscellaneen. Nro. 17 führt Alter eine lange Stelle aus der griechischen und slavischen Chronik des Dorotheus über die Plünderung der Sophienkirche zu Konstantinopel im J. 1204 an. Da nun in derselben der kostbaren Bücher von allerlei Sprachen gedacht wird, so äussert er eine Vermuthung, die mir aber nicht wahrscheinlich ist. Es ist wahrscheinlich — sagt er — dass das berühmte Slavonische Evangelienbuch, auf welches Frankreichs Könige zu Rheims bei der Krönung den Eid ablegten, um diese Zeit (1204) nach Frankreich mag gekommen sein. Dass es mit Glagolitischen Schriftzügen, wie nach S. 244 Th. Ford Hill, ein gelehrter Engländer versichert haben soll, geschrieben sei, fand Alter nach einer von Paris mitgetheilten Nachricht selbst nicht mehr wahrscheinlich. Ich vermuthe vielmehr, dass dieses schätzbare Denkmal erst unter Ludvig dem Heiligen, als ein Geschenk von der Serbischen Königin Helena, die eine Französische Prinzessin war, etwa um das J. 1250 nach Frankreich gekommen sei.“ Tamž S. 186. „Alter hat in seinen Beiträgen zur Diplom. für Slaven die neueste Pariser Nachricht davon aus dem Magazin encyclopédique in französischer Sprache S. 153—156 ganz abdrucken lassen. Teutsch hatte sie schon Eichhorn in der Allg. Bibl. der Bibl. Lit. B. 10. S. 530—531 mitgetheilt, woraus ich das Erheblichste entlehnen will. Das berühmte Evangelienbuch zu Rheims, unter dem Namen Text du sacre bekannt, ist wahrscheinlich an dem Tage, da man die dasige Kathedralkirche der Vernunft weihte, dieser Gottheit der Revolution zu Ehren als ein Opfer aufgebrannt worden.

. . . . . unde manum juventus
Metu deorum continuit? quibus
Pepercit aris?

Es war auf zwei Columnen, in zwei Sprachen, griechisch (lépe glagolitisch) und slavisch, sehr schön geschrieben. Der Deckel war mit Goldblech überzogen und mit ungeschliffenen Edelsteinen besetzt. Als Car Peter I. im J. 1717 das Mspt. besah, so sagte er den Besitzern desselben, die ihnen unbekannten Charaktere wären slavonisch. Ich kann es aus den Excerpten des sel. Fort. Durich darthun, dass das Evangelienbuch zu Rheims nicht nur mit glagolitischen, sondern auch mit cyrillisch-slavonischen Buchstaben auf zwei Columnen geschrieben sei. Die zwei Herrn französischen Aufseher, C. Poirier und sein Mitbruder C. Engrand kommen hier ins Gedränge, und scheinen die Altslavonischen Buchstaben der einen Columne für Griechische angesehen zu haben. Denn niemand vor ihnen hat behauptet, dass das Evangelienbuch zu Rheims in griechischer Sprache geschrieben sei. Piganiol de la Force erzählt in seiner Reise durch Frankreich, der Kardinal von Lothringen habe die Gewohnheit gehabt, dieses Evangelienbuch bei Processionen wie eine Reliquie zu tragen, und setzt hinzu, es sei mit altslavonischen Schriftzügen (en vieux characters sclavons) geschrieben und sehr gut erhalten. Also nicht Griechisch. Man nenne mir einen gelehrten Reisenden, der davon spricht, welcher es für Griechisch ausgegeben hätte, und davon hätten doch Büsching, Meyer und andere auch Meldung machen müssen. Kam diess schätzbare Denkmal, dessen Verlust sehr zu bedauern ist, durch die Königin Helena nach Frankreich, so ist nichts begreiflicher, als der Umstand, dass es mit beiden slavonischen Schriftzügen geschrieben war. Der Cyrillisch-slavonischen bedienten sich die Serben, der glagolitischen aber die Dalmatier, zum Theile auch die kathol. Bosnier. Da nun Helena eine Anhängerin der lateinischen Kirche war, so war es ganz natürlich, dass die Glagoliten, die eben erst im J. 1248 die Erlaubniss und Bestätigung ihrer slavonischen Liturgie nach Römischen Gebräuchen erhielten, ihr auch den nach der Vulgata geänderten slavonischen Text neben dem Cyrillisch-slavonischen, mit glagolitischen Schriftzügen vorlegten.“ Týž, Instit. Lin-

quae, Praef. p. XIV. „Evangelia slavonica lingua exarata, religiose Remis servata, quae reges Galliae coronandi praestando jusjurandum tangere solebant, furor tumultantium, proh dolor! igni tradidit.“ *Pozn. vyd.* Viz o tom *v Jungm. hist. lit. č. str. 16 a 17.*

Znělka 105.

V. 4. „Stentor,“ slavný trubač při řeckém Troji dobývajícím vojsku, o němž Homer (Iliad L. 5.) ujišťuje, že tak silně křičeti a troubiti uměl, jako 50 jiných mužů spolu. Od něho pochodí ten výraz Stentorů neb Stentorový hlas k poznačení silného hlasu. Juven. L. 5. Sal. 13. „Exclamas, ut Stentora vincere possis.“

V. 10. „V honose,“ Nominativ ta honosa t. j. honosení od honositi, jako rosa a rositi.

V. 11. „Polska stoi nerządem“, to bylo powszechno szalone u nas domnienie,“ pravi Stan. Potocki v Mowach a Rozp. Wars. 1816. V Rozpravě V.

V. 13. „Přísloví to: ko se neosveti“ — Srov. *Linhart, Gesch. v. Krain T. II. S. 279.* „Bei den Krainern heisst sich rächen ein mannbares Betragen (možuvati sich rächen); bei den Crobaten und den Bewohnern Dalmatiens werden Rache, Gerechtigkeit und Heiligung mit eben demselben Namen bezeichnet: Osveta, Osvetenie die Rache, Osveta, posvetenie die Heiligung, Gerechtigkeit. Die Dalmatiner haben ein Sprichwort, mit welchem sie ihre Rachgierde rechtfertigen: Ko ne se osveti, on se neposveti, Wer sich nicht rächet, wird nicht geheiliget.“ W. Gerhard, Wila Glossar. S. 263. „Die Montenegriner rächen Beleidigungen blutig. Die Blutrache wird bei ihnen, so wie in den benachbarten Provinzen, für eine heilige Pflicht gehalten. Ein Sprichwort, das in ihrer Sprache zugleich zum Wortspiel wird, sagt: Ko ne se osveti, on se neposveti.“ I jiným slavským kmenům se tato námitka hněvivosti a mstitelnosti činí, k. p. Čechům, Hájek, r. 1407. „Čechové jsou dlouho snesitedlní a nesnadní k rozhněvání, ale

když se rozhněvají, těžcí k ukrocení.“ Čaplovič, Gemäl. v. Ung. praví, že u Slováků panuje při ublížení a smíření toto přísloví, „odpúšťám, odpúšťám; ale nezabudnem!“ Belius, Not. Hung. T. V. p. 54. „Slavi sunt irarum tenaces. Si vicini collidantur odiis, difficulter admodum reconciliantur, quod dum fiat, ingeniosi sunt in excogitandis, quas inferant injuriis. Viri tamen facilius, quam foeminae in gratiam redeunt, quae maritos retentant subinde ne quidquam de causa sua remittant.“ Rohrer, II. p. 106. „So duldend der Slave im Ganzen ist, so sehr er den Frieden liebt, so selten er muthwillig einen Dritten neckt, und einen Unschuldigen boshaft verfolgt; so anhaltend fährt er doch in seiner Rache fort, wenn er einmal unschuldig ergriffen, an seiner Ehre gekränkt, wider Verschulden gemisshandelt, oder an seinen Gütern verletzt, oder, um alles mit wenigem zu sagen, wenn er einmal, aus was immer für Ursachen, böse gemacht wird. Ein Zug, der sich bei allen Slaven findet, und warscheinlich nur durch ihre Verdeutschung schwinden wird. (Tak!! čo je Němec, len je Němec, praví slovenské pořekadlo. Němcům se vůbec sobství, lest, lakomství připisuje, i my můžeme pověděti: Ein Zug der wahrscheinlich nur durch ihre Slavisirung schwinden wird.) — Noch sind die Morlaken von dem edeln Grundsatze nicht durchdrungen, der sich nur bei höherer sittlicher Bildung einstellt: dass nähmlich sich und die Seinigen, selbst von einem entschiedenen Verbrecher zu befreien, ein Verbrechen genannt zu werden verdiene, wenn diese Befreiung nicht auf eine, durch die Landesgesetze gebilligte Art, geschieht. Ihr ganzes Betragen hat am Ende irrige Begriffe von Stärke der Seele zum Grunde. Auch geht ihre Rache lange nicht so maskirt zu Werke, und schleichet lange nicht so wiederholt zur Ausübung, als unter den viel feiner, viel länger gebildeten, an sie gränzenden Italienern. Endlich wie lange ist es wohl noch, dass wir selbst in Deutschland, die wir uns einer so hohen (!) sittlichen Charakter-Güte rühmen, die Leidenschaften des Zorns und der Rache so gar an das höchste moralische Wesen knüpften!“

— Pomsta jest národní vlastnost Vlachů — otázka jest, nepřišlo-li ze sousední Italie k Dalmatům toto přísloví: Ko ne se osveti — ? Ostatně odsíláme čtenáře na pojednání Václ. Hanky: Krvavá pomsta zmírněná křesťanským náboženstvím, v časopisu pro katol. Duchov. 1. roční běh Sv. 4. str. 554, kde se ukazuje, že tento obyčej mezi mnohými, zvláště asiatickými národy rozšířen byl a jest, k. p. Židovským, Tureckým, Perským, Indickým ba i Germanským.

Znělka 106.

V. 2. „Tasan." Srov. řecké satan, indic. Tasiam, t. j. dračice, pekelníci. Srov. i Ďas.

V. 3. „Bolvan." Srov. blivoň, 1) modla, neboh, odtud maďarské balvány; 2) veliký daremný člověk.

V. 4. „Tříbek, Tribog." Srov. naše *Rozpravy*, *str. 177—179.*

V. 4. „Zmok," Zmek (v Turci i Zmak), ohnivý drak v povětří. U Poláků značí Smok draka, k. p. Smok v jeskyni Vavel zabitý skrze Kraka; ve staroslavské, srbské, ruské řeči znamená Zmija, Zmaj hada, draka, ještěra; všecka tato jména jsou i etymologicky i mythologicky sobě příbuzná. Srov. *Taschenalmanach von Hormayr*, *r. 1829*, kde svobodný pán Medniansky pod článkem „Abergläubische Meinungen und Gebräuche des gem. Volkes im Trentsiner Com." takto píše: „Nicht nur in Feuer-Gestalt, sondern auch in andern Gestalten kömmt der Zmok zu seinen Clienten, die sich ihm verschrieben haben, und die er meist in die Hölle nimmt, für die ihnen auf der Erde ertheilten Vortheile. Einst hat es sich ereignet, dass dieser Zmok an einem sehr regnerischen Tage in der Gestalt eines jungen Hünchens, doch mit längern Hals und Fussen und grössern Augen auf der Gasse in Koth lag, und so stark ächzte, als wollte es hin werden. Die Hausfrau sah das aus ihrem Fenster, ging hinaus, und nahm das Huhn, reinigte es, und legte es auf den warmen Backofen. Plötzlich

wurde es lebhafter, fing an mit grossen Schritten herum zu gehen, und drehte den langen Hals auf alle Seiten hin. Auf dem Backofen stand ein Topf mit Rüben, der Zmok entdeckte ihn, bestieg den Rand des Topfes und frass mit Gierde die Rüben heraus immer singend: Žerem repku na nálepku (ich esse Rüben auf dem Ofensitz, Ofenbank). Die Hausfrau vernahm den krächzenden Gesang und lief gleich auf die wunderbare Henne los, packt sie beim Flügel, und will sie hinauswerfen. Zitternd krächzte der Teufelsvogel um Schonung, indem er versprach, ihr alles zu bringen, was sie nur wolle. Bei diesem Anerbieten wurde der Vogel verschont, aber er musste sogleich eine Menge Dinge verschaffen: Holz, Salz, Schmalz und schönes Vieh. Mit dem Gelde wurde schlecht gewirthschaftet, es ging auf, und auch die übrigen Victualien waren bald verzehrt, so, dass der Hausfrau nichts blieb. Sie flehte abermals den Zmok an, doch, um nicht auf ewig sein zu gehören, erdachte sie eine List. Sie hatte von einem Abte gehört, dass der Zmok bersten müsse, wenn man ihn längere Zeit Lasten tragen lasse. Der Zmok fing mit allen seinen Kräften zu arbeiten an, und den Weitzen herbeizuschaffen. Die listige Bäuerin bohrte aber ein Loch auf dem Boden ins Zimmer, von da eines in den Keller, dass der Boden niemahls voll wurde. Der Zmok musste bersten, die Bäuerin war gerettet. Wenn ein Bauer durch seinen Fleiss merklich wohlhabender wird, so heisst es, der Zmok bringt ihm alles zu (Zmok mu nosí). Srov, *Čítanka*, *str. 28.* a národní slovenské zpěvy.

V. 4—5. „O Vukolaku, Pikuliku“ a jiných viz obšírnější pojednáni ve zpěvankách čili národních slovenských písních.

V. 5. „Mořena,“ bohyně smrti a zimy. „Rosomák“ rus. rossomacha, Palkov. slovník, rozumák, že rozumně umí oklamati: něm. Vielfrass. Srov. *Krok. D. II. Č. 3. str. 437.* „Báji se, že rosomák přenáramně mnoho požírá, pak se, mezi dva, úzce při sobě stojící kmeny tlačí, břicho svírá, žrádlo vyvrhuje, aby poznovu žráti mohl. Stihán jsa ode psů, hází prý proti nim lejnem,

jehožto smradlavostí bývaji odehnáni." Srov. *Steph. Leška Elenchus Voc. p. 201.* „Rozomak vel rectius, Rozumák a rozum."

V. 6. „Přišichvost," hánce, potapník, posměvač, který každému chvost čili ocas přišívá, lat. Infamator.

Znělka 108.

V. 12 „Dugonič." Srov. *Lietopis serbský na god 1825. Častica 1. str. 70.* „Andrej Dugonič, Pijarista i javnyi Professor u Pešt. Universitetu pro prizimenu sudeři, Slavenskog porekla, javno propovědaše merzost protiv Slavena, bez različija protiv Slovaka, Serbalja, Rusnjaka, Rusa, Poljaka, Moravaca, Čecha i pr. i zapalivaše plamen razdora i gonenija i slovom i dělom. Ono pervo potverždava obyčna formula, s kojom je nastavlenije svoje započinjao: Procul abeste Slavi! a ovo drugo može kromě svega drugog nězov Roman Etelka posvedočiti, u kom on na str. 9. 10. Morva (Mähren) proizvodi od marcha! Němu su morva, marcha, Mähre, Schindmähre, jedno značeře rěči, pod iednog korena. Na str. 13—15 chuli i ruži Svatopluka i podsměva Slavenima zbog Alexandrove diplome; peči se ot Slavenski zapsivanja, ako i nemogu Slaveni, što se ovog tiče, s Mađarima na kraj izići. Na str. 18. 19. stavlja Ruse i Rusnjake s cyganima u jednu klassu: rusizirati, mysli on, da je Mađarima toliko, koliko pocyganiti; tako isto na str. 460, veli, da je Slovački sve jedno ili cyganski. N. str. 355. pogrěva on prezritelno staru onu basnu i gatalicu, po kojoi je Svatopluk i Salan čitavo carstvo Slavensko Mađarima prodao za 12 ili za jednog konja. Slaveni su němu svuda gladni, iztrošeni, suvonogi: Mađari naprotiv junacy (vitézek, vitéz Magyar." No vitez nije mađarska veř slavenska rěč), i ňiov Bog jest Magyarok Istenne, kao Jehova Judeima!" — Srov. *Šafařík Gesch. der Slav. Literatur. S. 49.* Pak *Wiener Jahrb. d. Lit. B. 45. p. 187.* „Dugonits ein für sein (?) Vaterland mit allen Kräften eifernder Mann. Sein Zweck war vorzüglich auf die Mittelklasse einzuwirken, was ihm auch durch eine Reihe volkstümlicher

Romane vollkommen gelang. Indessen verwechselten Dugonits und seine Anhänger, im immerwährenden Streben, sich volksthümlich auszudrücken, in der Folge das Populäre oft mit dem Pöbelhaften, und waren noch öfter geneigt das Geschmacklose beizubehalten, wenn es nur vaterländisch aussah."

Znělka 110.

V. 9. „Gliński." Srov. *Stanis. Sarnicki, Annal. Pol. L. VII. p. 1201.* „Anno 1507. Moschus Gliński duce, qui ad eum transierat, exercitum in expeditionem contra nos educit. Glinskius per Georgium Rechemberg equitem Germanum summae tum auctoritatis apud Regem reconciliari cupit. Non abhorret Sigismundus a viro." — Niemcewicz, Śpiewy hist. str. 178. „Michał Gliński, z rodu kniaziow Siewierskich, Marszałek Nadworny Litewski i Starosta Bielski, do wielkich z przyrodzenia darów, przydał ogładę i wiadomośći, które zwiedzienie obcych kraiów nadaie. Hoży w postaci, waleczny, celuiący innych w naukach, gdy za powrotem do oyczyzny okazał się na dworze Alexandra, wszystkich oczy, serce króla, a małych dusz nienawiść obrócił na siebie. Swietne nad Turkami pod Kleckiem zwycięztwo, powiększyło zawziętych nienawiśc. Nie mógł znieść tego Jan Zabrzeziński Woiewoda Trocki, oskarzył go przed Zygmuntem, iako niebezpieczne przeciw kraiowi knuiącego spiski. Żądał Gliński osprawiedliwić sie z zadanéy sobie potwarzy, udał sie do Zygmunta, lecz temu co poufale z Alexandrem przebywał, wniyście nawet na pokoie królewskie zbronionem zostało. Cięzkie do znieśienia dla wyniosłey duszy upokorzienie, umiał Gliński raz ostatni przytłumić, szuka wstawienia sie za sobą Władysława króla Węgierskiego i Czeskiego, lecz gdy i to próżném sie stało, i wszelka przebłagania Zygmunta zniknęła nadzieia, uniesiony rozpaczą udał sie do Moskwy. Przyięty od Cara wspaniałe, i naywyższemi ozdobiony dostcieństwy, uwolnił Moskwę od napaści Tatarskiéy, opanował Smoleńsk, i z własnym królem i oyczy-

zną nie wzdrygał się woiować. Raz nasycona zemsta otworzyła nieszczęśliwemu oczy, w roziątrzoném lecz niezepsutém ieszcze sercu, nie wygasła całkiem pamięć oyczyzny, poznał zbrodnię, wzdrygnął się na nią, przebaczenia winy raz ieszcze żądał, i byłby ie otrzymał, gdyby nie zawziętość lękaiących sie przewagi iego niektórych panów Litewskich. Ci ostrzegli potaiemnie Cara o znoszeniu się Glińskiego z królem Zygmuntem, rozgniewany mocarz wyłupić mu oczy i wtrącić do wiezienia rozkazał, tam Gliński godny lepszego losu nędznie życie zakonczył. — Litość nad losem Glińskiego wzbudzićmoże uwaga, nad zaciętą zawziętością przeciwników iego, którzy mu wszelką usprawiedliwienia się odiąwszy sposobność, przywiedli do winowayczéy rozpaczy, którzy, gdy występak swóy poznał, woleli zgubić nieprzyiaciela podłą zdradą, niż powrócić oyczyznie swéy woiownika. Takie są okropne skutky zazdrości i rozdwoien między możnemi: ścigaiąc i prześladuiąc siebie, gunią oyczyznę.“ —

Poznamenání skladatelovo. Poněvadž nám od několika Slavů žalobně nadmítnuto, „proč ve Slávy Dceře ten a ten vynechán, proč ještě to a to jméno v té neb oné znělce nestojí?“ ačby se to samo sebou rozuměti mělo, předce odpovídáme na krátce: že Slávy Dcera není ani všeobecný dějepis Slavů, ani historia literatury, ani katalog a jménoslov všech slavných spisovatelů a mužů, ale báseň, jejíž účel není a nemůže býti nekonečná malicherná zevrubnost, nýbrž raději rozmanitost a možná všestrannost slavského života. Centrum jest Slávy Dcera, ostatní úkazové slavského života jen natolik tu jsou, nakolik na Ni účinkovali, s Ní v nějakové osobní neb duchovní styčnosti byli, slovem do okresu Jejího života více méně sáhali, proto i sluje *lyricko-epickou* básní. Odtud se vysvětliti má i to, že v ní jedno neb druhé jméno stojí, které snad jiným nedůležité býti se zdá, zde ale osobní vztah a zvláštní znamenavost má, a ku Slávy Dceře podstatně přináleží — Ptáno se: jako prý jména

ještě žijících na zemi v nebi býti mohou? — V poesii čili v idealném světě jest časnost a věčnost jednota: tu obcují angelé a duchové na zemi a lidé v nebi: čas a prostranství jsou pouhé formy lidského rozumu, nic bytného.

Obsah.

Zpěv I. Šála.

Zpěv II. Labe, Rén, Vltava.

Zpěv III. Dunaj.

Zpěv IV. Lethe.

Zpěv V. Acheron.

